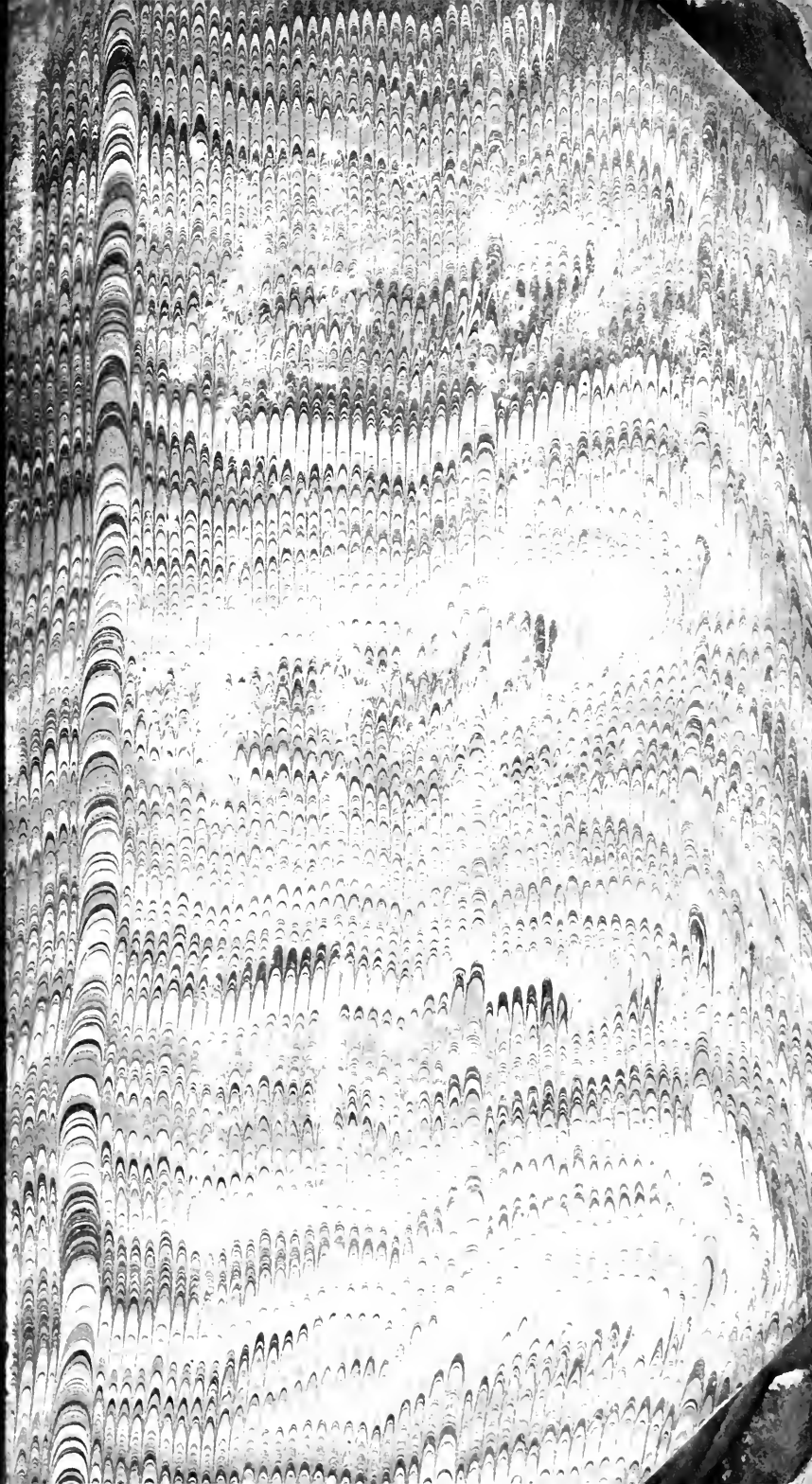

AA0004049029

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

REESE LIBRARY
UNIVERSITY OF CALIFORNIA.

Received *Mar. 27* 189*3.*

Accession No. *50799* Class No. *7*

Southern Branch
of the
University of California
Los Angeles

Form L 1

PA
6105
V24
V.127

This book is DUE on the last date stamped below

OCT 3 1938

Form L-9-15m-8,'26

Digitized by the Internet Archive
in 2008 with funding from
Microsoft Corporation

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

M. ACCII PLAUTI

COMŒDIÆ.

VOL. III.

M. ACCIUTTI

M. ACCII PLAUTI
COMŒDIÆ

EX EDITIONE J. F. GRONOVII

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

NOTIS VARIORUM

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITÆ.

77348

VOLUMEN TERTIUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1829.

HOUSAH 1911 2

50799

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

PALÆSTRIO, PHILOCOMASIUM, SCELEDRUS.

PA. PRÆCEPTA facito ut memineris. PH. toties monere mirum est. [docebo:

PA. At metuo, ut satis sis subdola. PH. cedo vel doctas, Memini malas, ut sint malæ: mihi solæ e quo supersit.

PA. Age, jam nunc insiste in dolos: ego abs te procul recedam.

Quid astas, Sceledre? Sc. hanc rem gero: habeo auris, loquere quidvis. 5

PA. Credo ego istoc exemplo tibi esse eundem actutum extra portam, [ob rem?

Dispessis manibus patibulum cum habebis. Sc. quamnam

PA. Respice dum ad lævam: quis illæc est mulier? Sc. pro Di immortales! [videtur.

Heri concubina est hæc quidem. PA. mihi quoque pol ita

PA. *Da operam ut recorderis monitorum meorum.* PH. *Miror te repetere tam sæpe tua monita.* PA. *Vereor ne non sis satis astuta.* PH. *Da mihi eruditus, etiam ego cas erudiam: recorder astutarum, et quantum sint astutæ, ego cas una supero.* PA. *Perge, urge jam fraudes: ego absistam longe a te.* Quare adstas, Sceledre? Sc. *Age hanc rem: sunt mihi aures, dic quicquid libet.* PA. *Ego credo hoc modo te iturum propediem extra portam Metiam, quando portabis crucem manibus extensis.* Sc. *Quare?* PA. *Converte te ad lævam: quæ est illa mulier?* Sc. *Pro Di immortales! profecto ecce concubina heri.* PA. *Equidem sic exis-*

//////////

1 Pll. tolles in onere; B. 1. et Ven. 1. tolle monere; C. a m. pr. munera.—2 C. vel doce me, docebo; C. 2. vel dice me docebo; B. 1. vel doctas me docebo; Ven. 1. ne doceto.—3 Pll. mihi sola equo; C. æquo; B. 1. Ven. 1. mihi sola ego; al. mihi sola ego supersum; al. epol quoque superfit.—5 Quid astas tu Parci 3. contra codd. Quid stas C. 2.—6 B. 1. C. 2. istuc. Mox, si extra portam est B. 1.—7 Dispersis Pll. Dispussis Parci 3. habetis C.—8 Respice et dum C. illa

NOTE

3 *Mihi solæ supersit*] Solæ pro soli, exemplo, id est, isto modo situque vetus; id est, novi malas, sed omnes corporis.

6 *Istoc exemplo*] Id est, passis manibus; quia videlicet stabat ad ostium sublatis manibus et deductis ab invicem Sceledrus, et observabat utrum prodiret Philocomasium, ut manus statim injiceret. Itaque isto

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

3 R

Age nunc jam, quod lubet. Sc. quid agam? PA. peri perpropere. 10

PH. Ubi iste bonus servos, qui propudii me maxime innocentem [tibi. PH. quem dixi

Falso insimulavit? PA. hem tibi: hic mihi id dixit. Sc. Tu, te vidisse in proximo hic, sceleste, me osculantem?

PA. Atque cum alieno adolescentulo, dixit. Sc. dixi hercle vero.

PH. Tun' me vidisti? Sc. atque his quidem oculis. PH. carebis, credo, 15

Qui plus vident, quam quod vident. Sc. nunquam hercle deterrebor, [multum,

Quin viderim id quod viderim. PH. ego stulta et mora Quæ cum hoc insano fabulem: quem pol ego capitis perdam.

Sc. Noli minitari: scio crucem futuram mihi sepulcrum: Ibi mei majores sunt siti; pater, avos, proavos, abavos. 20

timo. Age jam, quoniam vis. Sc. Quid agam? PA. Occumbe velociter. PH. Ubi iste bonus servus, qui me accusavit falsissime impudicitiae insontem? PA. Adest ille, qui mihi id dixit. Sc. Tibi! PH. Quem tu dixisti, sceleste, te vidisse hic, qui me osculabatur, in proximo? PA. Et dixit, cum juvene alieno. Sc. Dixi per Herculem. PH. Tune me vidisti? Sc. Et his quidem oculis. PH. Non habebis, puto, oculos, qui plus cernunt, quam quod cernunt. Sc. Per Herculem adduci non potero, ut non conspexerim, id quod conspexerim. PH. Ego insanissima et dementissima, quæ sermonem instituo cum illo recordi, cui ego adimam vitam. Sc. Ne mihi miniteris: intelligo fore ut crux sit meus tumulus: mei majores hic conditi sunt; pater, avus, proucus, abavus. Oculi nequeunt mihi adimi

hec est C.—9 Gronov. polita.—10 B. 1. quando lubet. Mox, peri peri propere al. ap. Pareum.—11 C. qui prodixit; C. 2. qui prodit. Mox, Pll. maxumei.—12 B. 1. insimulatam . . . hic mi id. Mox, tibi quæso? dixi tuten? al. ap. Pareum.—13 Tu te me vidisse . . . s. osculantem B. 1.—15 Al. ap. Pareum, oculis quidem.—16 Pll. deterrebo.—17 Meurs. ego stulta moror multum; C. 2. et C.

NOTÆ

11 *Propudii insimulavit*] Propudium est, quasi projecti pudoris crimen.

17 *Mora*] Id est, stulta. Unde morari, desipere, qua voce est usus Nero in morte Claudii decessoris sui; nimirum dicere solebat, teste Suetonio, Claudium desiisse inter vivos morari; in quo 'morari' non est a 'moror' maneo, sed a 'moror' in-

sano. Itaque ludus est in ambigua voce.

18 *Capitis perdam*] Supp. 'pœna.' Usitatus, 'capite perdam,' id est, vita privabo. In vocibus accusandi et puniendi hæ ellipses sunt usitatæ: 'accusare parricidii,' 'furti,' &c. Supp. 'crimine.'

20 *Sunt siti*] 'Situs' est vox exequiarum propria; et non solum sig-

Non possunt mihi minaciis tuis hisce oculi fodiri.

Sed paucis verbis te volo, Palæstrio: obsecro, unde

Exit hæc huc? PA. unde, nisi domo? SC. domo? PA.
me vidente. SC. video. [transire!

Nimis mirum est facinus, quomodo hæc hinc potuerit
Nam certo neque solarium est apud nos, neque hortus
ullus, 25

Neque fenestra, nisi clatrata: nam certo ego te hic intus
vidi. [ecastor ergo

PA. Pergin', sceleste, intendere, atque hanc arguere? PH.
Mihi haud falsum eveniat somnium, quod noctu hac som-
niavi. [vortito animum.

PA. Quid somniasti? PH. ego eloquar: sed, amabo, ad-
Hac nocte in somnis mea soror gemina germana visa 30
Venisse Athenis in Ephesum cum suo amatore quodam:
Hi ambo hospitio huc in proximum mihi devorti sunt visi.
SC. Palæstrionis somnium narratur. PA. perge porro.

hisce minitationibus tuis. Sed te cupio alloqui paucis verbis, Palæstrio: rogo, unde hæc prodit huc? PA. Unde prodiret, nisi ab ædibus? SC. Ab ædibus? PA. Me teste. SC. Est factum prorsus admirandum, qua via hæc potuerit transire hinc; nam certo neque est solarium apud nos, neque ullus hortus, neque fenestra, nisi clatris oblecta. Num sine dubio ego te consexi hic in ædibus. PA. Prosequerisne, nequam, esse contumax, atque hanc accusare? PH. Igitur somnium quod mihi contigit hac nocte, non erit falsum. PA. Quodnam fuit somnium? PH. Ego dicam; sed, queso, adhibe mentem. Mea soror germana gemina mihi visa est in somniis venisse Athenis Ephesum cum suo amico quodam. Hi duo mihi sunt visi venire huc in hospitium vicinum. SC. Proponitur somnium Palæstrionis.

//////////

a m. sec. stulta moror; voc. et mora desunt in B. 1.—21 Non mihi possunt B. 1.—23 Exit hac huc Pll. huc deest in B. 1. me vident'. SC. te video Grut. me vidente video Pll.—24 Nisi mirum est Pll. Ni mirumst B. 1. hic potuerit Pll. hinc transire potuerit B. 1.—25 Nam certe al. ap. Pareum. solarium Pll.—26 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. nisi clarata. Mox hic deest in B. 1.—27 B. 1. C. C. 2. Ven. 1. et hanc. Mox, ecastor ego Pll.—28 Edd. quædam vet. cœnit.—29 Quid somniavisti B. 1. advortite Parei 3. et C. a m. pr.—30 B. 1. et germana.—

NOTÆ

nificat situm hominis, sed situm mortui. In tumulo Hannibalis erat inscriptum 'Hannibal hic situs est; id est, corpus Hannibalis mortui. 'Siticines' vocabantur, qui canebant ad 'sitos,' seu sepulcra mortuorum.

21 Non possunt mihi minaciis tuis]

Id est, non assequeris tuis minis, ut quod viderim non viderim.

26 Fenestra clatrata] 'Clatri' seu 'clatra,' sunt virgæ ferreæ quibus fenestræ communiuntur, ut perviæ sint.

PH. Ego læta visa, quia soror venisset, propter eandem
Suspicionem maxumam sum visa sustinere; 35

Nam arguere in somnis me familiaris meus mihi visu'st
Me cum alieno adolescentulo, quasi nunc est, osculatam
esse,

Cum illa osculata mea soror gemina esset suumpte amicum.
Ita me insimulatam perperam falsum esse somniavi.

PA. Satin' eadem invigilantes expetunt, quæ in somnis visa
memoras? 40

Heus hercle præsentia omnia! abi intro, et comprecare.

Narrandum ego istuc militi censebo. PH. facere certum.

Neque me quidem patiar probri falso impune insimulatam.

SC. Timeo quid rerum gesserim: ita dorsus totus prurit.

PA. Scin' te periisse nunc quidem domi certo? SC. certa
res est 45

Nunc nostrum observare ostium, ubi ubi sit. PA. at, Sce-
ledre, quæso,

Ut ad id exemplum somnium quam simile somniavit!

PA. *Prosequere porro.* PH. *Ego visa sum gaudere adventu sororis, visa sum et incurrere in maximam suspicionem propter eandem; nam meus servus mihi visus est me insimulare me esse osculatam juvenem alienum, sicut nunc se res habet: quia illa mea soror gemina germana osculata esset suum amicum. Ita somniavi falsum esse me accusatum.* PA. *Quæ memoras visa in somniis, eadem conveniunt satis vigilantibus? Heus! Per Herculem omnia sunt subjecta oculis. Ingredere, et preces funde; ego existimo referendum istud militi.* PH. *Statui referre. Neque feram me accusari falso impudicitiae citra pœnas.* SC. *Vereor ne quid commiserim; adeo totum dorsum prurit.* PA. *Intelligisne te esse perditum in ædibus sine dubio?* SC. *Oportet jam observare januam nostram, ut videam quo ierit hera.* PA. *At, Sceledre, quomodo, amabo, illi contigit somnium ejusmodi? et quomodo tu credidisti*

//////////

31 Pll. cum meo amatore.—33 Palæstrioni B. 1. C. C. 2. Ven. 1.—34 B. 1. viso, q. s. venisse.—37 Verbum est deest in edd. quibusdam vett.—38 Cum illam ausculata C. a m. pr. suum amicum B. 1.—39 Al. ap. Pareum, falsum fuisse; τὸ falsum deest in B. 1.—40 B. 1. vigilianti; Pll. vigilantis. Mox quæ somniis C. et C. 2.—41 Heus hercle quam Parei 3. omina Pas. somnia al. præsentijam omnia B. 1.—42 Douz. censeo.—43 B. 1. prodi falso.—44 B. 1. gesserit ita dorsum totum; Parei 3. gesserim hic ita. Mox, totus prurit C. a m. pr.—45 C. et C. 2. perisse. C. sed nunc. B. 1. quid est domi.—46 Al. ap. Pareum, obserare. B. 1. hostium ubi esset. Pll. ubi isset; al. ubi ubi sit; al. voluisse; al. volup' est.

NOTÆ

41 *Comprecare*] Prodigiālem Jo-
vem, et Deos Averruncos depulseres
malorum omnium.

44 *Dorsus prurit*] Pro 'dorsum';
id est, portendit sibi plagas esse mo-
do imponendas.

Atque, ut tu suspicatus es eam vidisse te osculantem!

Sc. Me eam non vidisse arbitraris? PA. næ tu hercle,
opinor! obsecro, 49

Resipisce: si ad herum hæc res pervenerit, peristi pulchre.

Sc. Nunc demum experior, prius ob oculos mihi caliginem
obstitisse. [fuerit intus.

PA. Dudum edepol hoc planum quidem: quæ hic usque

Sc. Nihil habeo certi quid loquar: non vidi eam, etsi vidi.

PA. Næ, tu edepol stultitia tua nos pæne perdidisti.

Dum te fidelem facere hero voluisti, absumtus es pæne. 55

Sed fores vicini proximi crepuerunt: conticiscam.

te eam vidisse osculantem? Sc. Putasne me eam non vidisse? PA. Per Herculem, tu periisti, puto, funditus, si hæc res pervenit ad herum. Sc. Nunc tandem animadverto caliginem mihi offusam esse prius ante oculos. PA. Certe hoc est apertum jam dudum: quandoquidem hæc fuit semper in adibus. Sc. Nihil habeo certi quod dicam: non eam conspexi, etsi eam conspexi. PA. Profecto tu nos ferme confecisti tua amentia. Dum voluisti te præstare fidum hero, es pæne confectus; sed ostium vicini contigui elidit murmur; sileum.

~~~~~

—47 Pll. quasi simile.—49. 50 C. *ne tu hercle opinor obsecro Respicias* (a m. pr. *Resipiscis*) *si ad erum hæc res prius ob oculos creverit* (a m. sec. *pervenit*) *peribis*; et sic C. 2. *Respires . . . pervenit* B. 1. *pervenit* al. ap. Pareum.—51 Pro-nomen *mihî deest* in B. 1. *obtigisse* Pll.—52 Pll. *hic planum*; B. 1. *planum hoc*. C. et C. 2. *hinc usque*; B. 1. *huc usque*.—53 Edd. quædam vett. *quid eloqui*. B. 1. *non viderim, et si*.—54 *Ne te* B. 1. *tua pene perdidit* idem codex; *tua nostra pene* C. a m. sec. *perdidisti et te* al. ap. Pareum.

=====

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

PHILOCOMASIVM, PALÆSTRIO, SCELEDRVS.

PH. INDE ignem in aram, ut Ephesiæ Dianæ lauta laudes
Gratesque agam, eique ut Arabico fumificem odore amœne:

PH. *Impone ignem altari, ut referam laudes et gratiam Dianæ Ephesinæ post-*

~~~~~

1 *Inlo* C. a m. sec. *latus laudes* C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *lata* C. a m. pr. *latus*

NOTÆ

1 *Inde ignem in aram*] Philocomasium alloquitur ancillam; et quo decipiat custodem suum Sceledrum, et suadeat se non esse Philocomasium,

sed Glyceren sororem Philocomasii, vota nuncupat Dianæ Ephesiæ, quasi recens a navigatione.

2 *Arabico odore*] Id est, thure sua-

Quæ me in locis Neptuniis templisque turbulentis
 Servavit, sævis fluctibus ubi sum afflictata multum.
 Sc. Palæstrius, o Palæstrius. PA. o Sceledre, Sceledre,
 quid vis? 5
 Sc. Hæc mulier, quæ hinc exit modo, estne herilis concubina [videtur.
 Philocomasium? an non est ea? PA. hercle opinor, ea
 Sed facinus mirum est, quomodo hæc hinc nunc potuerit
 transire: [PA. ea videtur.
 Siquidem ea est. Sc. an dubium tibi est eam esse hanc?
 Adeamus, appellemus. Sc. heus, quid istuc est, Philocomasium? 10
 Quid tibi istic hisce in ædibus debetur? quid negotii est?
 Quid nunc taces? tecum loquor. PA. immo edepol tute
 tecum? [plena,
 Nam hæc nihil respondet. Sc. te alloquor, vitii probrique
 Quæ circum vicinos vaga es. PH. quicum tu fabulare?
 Sc. Quicum, nisi tecum? PH. quis tu homo es, aut mecum
 quid negotii est? 15

quam lavi; et ut ei adoleam odores Arabicos amœniores: hæc me custodivit in mari, et templis turbulentis, in quibus sum plurimum jactata iratis procellis. Sc. Palæstrius, o Palæstrius! PA. O Sceledre, Sceledre, quid vis? Sc. Hæc mulier quæ hinc egreditur modo, estne Philocomasium meretrix heri? An non est? PA. Puto, ea esse videtur; sed miror, quomodo hæc potuerit nunc hinc transire, si ea est. Sc. An dubitus quin ea sit? PA. Ea esse videtur: conveniamus, advenamus. Sc. Heu, quid est istud, Philocomasium? Quid tibi debetur istic in hisce ædibus? quid est rei? Quid jam siles? Te alloquor. PA. Immo sane te ipse alloqueris? Nam hæc nihil reponit. Sc. Tecum mihi sermo est, o plæna sceleris et contumeliæ, quæ vagaris circum vicinos. PH. Quis es tu? aut quid rei est tibi

laudes al. ap. Pareum.—4 Servavit B. 1. Servabit C.—8 Verbum transire deest in B. 1.—9 Sc. audium tibi est B. 1. an dubium id est C.—10 Adeamus B. 1.—12 Particula immo deest in Pl.—13 Pl. nihil est; respondet; C. et Parei 3. adloquor.—14 C. C. 2. et B. 1. rages; C. a m. pr. vaga's. Mox, B. 1. fabu-

NOTÆ

vissimo. A Plinio vocatur 'Arabia odorifera,' quia ex Arabia laudatissimi afferuntur odores. Festo, 'Arabice olere,' idem est, ac suaviter.

3 *Templisque turbulentis]* Idem est quod loca Neptunia. Loca autem

Neptunia sunt undæ maris in quibus tanquam in templo habitare dicitur Neptunus.

6 *Quæ hinc exit]* Id est, ex ædibus Periplectomenis.

SC. Men' rogas, hem, qui sim? PH. quin ego hoc rogem,
quod nesciam? [odiosus, quisquis es,

PA. Quis ego sum igitur, si tu hunc ignoras? PH. mihi
Et tu, et hic. SC. nos non novisti? PH. neutrum. SC.
metuo maxume. [piam :

PA. Quid metuis? SC. enim ne nosmet perdiderimus us-
Nam neque te, neque me novisse ait hæc. PA. perscru-
tari hic volo, 20

Sceledre, nos nostri, an alieni simus : ne dum quispiam
Nos vicinorum imprudentes aliquis immutaverit.

SC. Certe equidem noster sum. PA. et pol ego : quæris
tu, mulier, malum. [tenent,

Tibi dico, heus Philocomasium. PH. quæ te intemperiae
Qui me perperam perplexo nomine appelles? PA. cho, 25
Quis igitur vocare? PH. Glycere nomen est. SC. in-
juria est.

Falsum nomen possidere, Philocomasium, postulas.

At istuc non decet, et meo adeo hero facis injuriam.

PH. Egone? PA. tute. PH. quæ heri Athenis Ephesum
adveni vesperi

Cum meo amatore, adolescente Atheniensi. PA. dic
mihi, 30

Quid hic tibi in Epheso est negotii? PH. geminam ger-
manam meam

*mecum? SC. Hem! petis qui sim? PH. Cur ego non petam, quod ignoro?
PA. Quis sum ego igitur, si tu non cognoscis hunc? PH. Mihi es invisus, quis-
quis es, et tu, et hic. SC. Nos non cognoscis? PH. Neutrum. SC. Timeo mag-
nopere. PA. Quid times? SC. Ne nos amiserimus nosmet alicubi. Nam hæc
ait se neque te novisse neque me. PA. Volo hic explorare, Sceledre, si nos simus
nostri, an alieni: ne forte aliquis vicinorum nos commutaverit inscientes. SC.
Profecto sum noster. PA. Et ego: mulier, tu quæris malum. Tibi dico, heus!
Philocomasium. PH. Quæ amentia præcipitem agit, qui me nuncupes incassum
nomine implicato? PA. Quomodo ergo vocaris? PH. Nomen est Glycere. SC.
Est injustitia: postulas, Philocomasium, possidere falsum nomen: at istud non decet,
atque adeo infers contumeliam meo hero. PH. Egone? PA. Tu. PH. Quæ
hesterna die adveni Athenis Ephesum cum meo amatore, juvene Atheniensi. PA.
Dic mihi, quid rei est Ephesi? PH. Accepi meam sororem germanam geminam*

*laris.—15 B. 1. C. C. 2. Ven. 1. quid est negotii.—16 B. 1. quæ nesciam.—
18 Idem, non nos.—20 Pronomen hæc deest in B. 1. persecutori PH.—22 Nos
deest in B. 1.—23 Pl. quæres. Pronomen ego deest in C.—25 Edd. quædam
vett. appelles nomine.—26 B. 1. vocare philocomasium dicere nomen si injuria est;
Pl. etiam dicere. Douz. injuria es.—28 Adice testu non dicat ei et meo are non*

Hic sororem esse inaudiui: eam veni quæsitum. PA.
mala es.

PH. Immo ecaster stulta multum, quæ vobiscum fabuler:

Abeo. Sc. abire non sinam te. PH. mitte. Sc. mani-
nifestaria

Res est, non mitto. PH. at mihi jam crepabunt manus;
malæ tibi; 35

Nisi me omittis. Sc. quid, malum, astas? quin retines
altrinsecus?

PA. Nihil moror negotiosum mihi esse tergum: qui scio

An ista non sit Philocomasium, atque alia ejus similis sit?

PH. Mittis me, an non mittis? Sc. immo vi atque invi-
tam, ingratiis,

Nisi voluntate ibis, rapiam te domum. PH. ostium hoc
mihi 40

Domicilium est: Athenis domus ac herus: ego istam do-
mum [scio.

Neque moror, neque vos, qui homines sitis, novi, neque

Sc. Lege agito, te nusquam mittam, nisi das firmatam
fidem, [quis es.

Te huc, si omisero, intro ituram. PH. vi me cogis, quis-

*esse hic. Veni eam quæsitum. PA. Es nequam. PH. Immo sane amens pluri-
mum, quæ dissero vobiscum: abeo. Sc. Non patiar te ubire. PH. Dimitte. Sc.
Non dimitto, res est palam. PH. At meæ manus audientur; habes genas, nisi
me dimittis. Sc. Quare astas otiosus, malum? Quin tenes ab altera parte?
PA. Nolo negotium facessere meo tergo; quomodo sciam an ista non sit Philo-
comasium, an sit alia similis illi? PH. Me linqvis, an non linqvis? Sc. Immo te
abducam in aedes reluctantem, nisi venius ultro. PH. Adest janua meæ domus
Ephesi: sed Athenis est domus ac herus. Ego non curo istam domum: neque
novi qui vos sitis, neque scio. Sc. Intende mihi actionem: te nunquam dimittam,
nisi interposueris fidem, te huc intraturam, si dimisero. PH. Vim offers, quisquis*

//////////

*facis PH. Particula adeo deest in B. 1.—29 PH. Egone? PA. tu B. 1.—32 C.
audiui.—33 B. 1. fabulem.—34 B. 1. mitte sceledre manifestaria.—35 Pronomen
mihi deest in C. 2. et C. a m. sec.—36 PH. quid retines.—38 Parei 3. similis
sict.—39 PH. atque vita ingratiis.—40 Volutatio te rapiam B. 1. voluptate ibi
PH. hoc mihi est Domicilium B. 1.—41 Pist. Athenis domus atque herus, ego istam;
C. domus est Acherusa; C. 2. domus est Achorus; al. ap. Pareum, domus ac rus;
Parei 3. domus est Acherusia; B. 1. domus est ac herus.—44 B. 1. si misero inter-*

NOTE

43 *Lege agito*] Dicebat id adversarius adversario, cujus jus erat, aut nullum, aut nullius momenti.

Do fidem, si omittis, istoc me intro ituram, quo jubes. 45
 Sc. Ecce omitto. PH. at ego abeo missa. Sc. muliebri
 fecisti fide. [potis,

PA. Sceledre, manibus amisisti prædam: tam ea est, quam
 Nostra herilis concubina: vin' tu facere hoc strenue?

Sc. Quid faciam? PA. affer mihi machæram huc intus.
 Sc. quid facies ea?

PA. Intro rumpam recta in ædes, quemque hic intus vi-
 dero 50

Cum Philocomasio osculantem, eum ego obruncabo ex-
 tempulo. [sed quomodo

Sc. Visane est ea esse? PA. Immo edepol plane ea est:
 Dissimulabat! abi, machæram huc effer. Sc. jam faxo
 hic erit. [audacia,

PA. Neque eques, neque pedes profecto quisquam tanta
 Qui æque faciat confidenter quicquam, quam quæ mu-
 lieres 55

Faciunt: ut utrobique orationem docte edidit!

Ut sublinitur os custodi cauto, conservo meo!

Nimis beat, quod commeatus transtinet trans parietem.

Sc. Heus, Palæstrio, machæra nihil opus. PA. quid jam,
 aut quid opus est?

cs. Do fidem, si dimittis, me intraturam illic, quo imperas. Sc. Ecce dimitto. PH. At ego abeo dimissa. Sc. Agis fide muliebri. PA. Sceledre, passus es elabi prædam de manibus: hæc mulier est tam concubina heri, quam potest esse; visne tu agere fortiter quod mandavero? Sc. Quid agam? PA. Affer mihi ensem in ædes. Sc. Quid ages? PA. Irrumpam recta in ædes; quemcumque conspexero in iis osculantem Philocomasium, ego eum occidam statim. Sc. Credisne eam esse? PA. Immo profecto est ipsa plane. Sed quomodo dissimulabat! Abi, affer huc ensem. Sc. Curabo ut hic sit modo. PA. Neque eques, neque pedes quisquam est adeo audax, ut suscipiat res perinde audaces, atque suscipiunt mulieres: ut concinavit diserte orationem in utramque partem! ut ductavit meum conservum custodem calidissimum! O nos beatos, quibus est paries pervius! Sc. Heus Palæstrio! nihil opus ense. PA. Quare? aut quid igitur opus est? Sc. Ecce

~~~~~

ituram.—47 Pll. tam ea sique an potis.—48 Nostra deest in B. 1. hoc facere al. ap. Pareum.—49 Pll. mihi maceram.—51 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. extemplo.—52 Visane ea est Pll.—53 Pll. huc cfer.—54 B. 1. profectus quisquam.—55 B. 1. confidenter quanquam mulieres. Mox, quæ deest in Pll.—57 Nam ut sublinitur.—58 Voc. transtinet deest in B. 1. riam parietem Gulielm. tam parietem C.

NOTÆ

58 *Transtinet*] Id est, commeatus, qui est trans parietem.

Sc. Domi eccam herilem concubinam. PA. quid? domi?
Sc. in lecto cubat. 60

PA. Edepol næ tu tibi malam rem repperisti, ut prædicas.

Sc. Quid jam? PA. quia hanc attingere ausus mulierem
hic in proxumo. [quin soror

Sc. Magis hercle metuo: sed nunquam quisquam faciet,
Ista sit germana hujus. PA. eam pol tu osculantem hic
videras.

Et quidem palam est eam esse, ut dicis. Sc. quid propius
fuit, 65

Quam ut perirem, si locutus fuisset hero! PA. ergo si
sapis,

Mussitabis: plus oportet scire servom, quam loqui.

Ego abeo a te, ne quid tecum consilii commisceam:

Atque apud hunc vicinum: tuæ mihi turbæ non placent.

Herus si veniet, si me quærit, hic ero: hinc me arces-
sito. 70

meretrix heri est domi. PA. Quid? domi? Sc. Accubat in lecto. PA. Profecto tu constavisti rem malam, ut dicis. Sc. Quare? PA. Quia ausus es injicere manus huic mulieri, quæ manet in proximo. Sc. Per Herculem timeo magis; sed nunquam assequetur quisquam, quominus ista sit hujus soror germana. PA. Certe tu eam fueras conspicatus hic osculantem, et quidem patet eam esse, quam loqueris. Sc. Quam parum absfuit, quin occiderem, si rem dixissem hero! PA. Igitur, si supis, tacetis. Decet servum nosce plura, quam dicere. Ego discedo a te, ne videar esse particeps consiliorum; atque ero apud hunc vicinum; tui tumultus non mihi probantur. Si herus veniat, si me petit, hic ero; hinc me evocato.

//////////

jam parietem al. ap. Pareum; clam parietem al. ibid.—62 Qui jam C. 2. B. 1. Qui nam al. ap. Pareum. e proxumo al. ibid.—63 Pll. facient qui soror.—64 B. 1. nam pol.—66 C. si locutus essem.—67 Musitabis Pll.—68 Voc. a te desunt in C. 2. B. 1. Ego ab eo te C. a m. pr.—70 Edd. quædam vett. hinc ero.

=====

ACTUS SECUNDI SCENA SEXTA.

SCELEDRUS, PERIPLECTOMENES.

Sc. SATIN' abiit ille, neque herile negotium

Plus curat, quam si non servitute serviat?

Sc. Nonne ille discessit satis? Neque magis sollicitus est de re heri, quam si

//////////

1 Satin' abit Pll. Itane abiit al. ap. Pareum: Satur abiit ille al. ibid.—2 Aci-

Certo quidem illa hæc nostra intus est in ædibus ?

Nam ego et cubantem cam modo offendi domi.

Certum est nunc observationi operam dare.

5

PE. Non hercle hisce homines me marem, sed fœminam

Vicini rentur esse servi militis :

Ita me ludificant : meamne hic in via hospitam,

Quæ heri huc Athenis cum hospite advenit meo,

Tractatam, et ludificatam, ingenuam et liberam ?

10

Sc. Perii hercle ! hic ad me recta habet rectam viam.

Metuo, illæc mihi res ne magno malo fuat,

Quantum hunc audivi facere verborum senem.

PE. Accedam ad hominem : tun' Sceledre, hic, scelerum
caput,

Meam ludificasti hospitam ante ædis modo ?

15

Sc. Vicine, ausculta quæso. PE. ego auscultem tibi ?

Sc. Expurgare volo me. PE. tun' te expurges mihi,

Qui facinus tantum tamque indignum feceris ?

An quia latrocinamini, arbitramini

Quidvis licere facere vobis, verbero ?

20

Sc. Licetne ? PE. at ita me Di Deæque omnes ament,

non esset revera ejus servus ! sine dubio illa hæc nostra est domi ; nam ego eam reperi nunc modo in ædibus decumbentem : apud me statui observare nunc diligenter. PE. Profecto hi famuli militis vicini non arbitrantur me esse virum, sed mulierem, adeo me subsannant. Oportetne meum hospitam, quæ advenit huc Athenis cum meo hospite, fuisse sic habitam hic in via, et irrisam, quamvis sit ingenua et libera ? SC. Occidi profecto : Periplectomenes contendit recta ad me. Vereor ne hoc negotium mihi vertat magno detrimento ; sicut audio loqui hunc senem. PE. Adorari hominem ; tune, Sceledre sceleratissime, illusisti mox meæ hospiti ante ostium ? SC. Vicine, audi, amabo ? PE. Ego audiam te ? SC. Volo me excusare. PE. Tune te excuses mihi, tu qui commisisti tantum scelus tamque atrox ? An quia estis milites, existimatis vobis licere audere omnia, furcifer ? SC. Livitumne est ? PE. Sed ita me omnes Dii Deæque ament, nisi sumantur de te pœnæ

//////////

dal. quasi non.—3 C. 2. illa hic nunc intus ; C. 2. illa hinc nunc intus.—4 Nam ego excubantem eam domo B. 1. excubantem ea domo Pll.—6 C. te feminam ; vel, et feminam.—8 Pll. meamne in vita hospita ; B. 1. meamne hic in via hospita.—10 Tracta es ludificata ingenua B. 1. raptant et ludificant ingenuam Menrs.—11 B. 1. ad me recte abiiit via ; C. 1. abiiit ; C. 2. abii. C. habet recta via.—12 B. 1. me malo magno. Mox, fiat C.—13 Quantum huc C.—15 Meam ludificavisti C.—16 C. 2. auscultam.—17 Pll. tune.—22 Nisi supplicium, omisso mihi, Pll.—24 C.

NOTE

6 Hisce] Pro 'hice,' et 'hi,' in nominativo plurali.

19 Latrocinamini] Id est, milites estis.

Nisi mihi supplicium virgarum de te datur
 Longum diutinumque a mane ad vesperum,
 Quod meas confregisti imbrices et tegulas,
 Ibi dum condignam te sectatus simiam, 25
 Quodque inde inspectavisti meum apud me hospitem
 Amplexum, amicam cum osculabatur suam ;
 Quodque concubinam herilem insimulare ausus es
 Probri, pudicam, meque summi flagitii :
 Tum quod tractavisti hospitam ante ædes meas : 30
 Nisi tibi supplicium stimuleum datur,
 Dedecoris pleniorum herum faciam tuum,
 Quam magno vento plenum est undarum mare.
 Sc. Ita sum coactus, Periplectomene, ut nesciam
 Utrumne postulare prius tecum æquom siet, 35
 An me expurgare hic tibi videatur æquius ;
 Nisi istæc non est hæc, neque ista sit mihi :
 Sicut etiam nunc nescio quid viderim :
 Ita est istæc hujus similis nostræ tua,
 Siquidem non eadem est. PE. vise ad me intro, jam
 scies. 40
 Sc. Licetne? PE. quin te jubeo : at placide noscita.

virgarum longæ diuturnæque a mane ad vesperam, quod comminuisti meas imbrices et tegulas, sectando per eas simiam belluam dignam te, et quod inde despexisti meum hospitem complectentem apud me suam amicam, et deosculantem; et quod es ausus accusare concubinam heri castam impudicitæ, et me ingentis sceleris; tum quoniam attrectavisti hospitem ante meum ostium: nisi sumatur de te pœna stimulorum, reddam tuum herum magis refertum contumelia, quam mare est refertum undarum ingenti vento. Sc. Eo sum redactus, Periplectomene, ut ignorem utrum sit justius contendere prius tecum, an me excusare tibi hic: si ista mulier non est Philocomasium, neque mea: sicut etiam nunc ignoro quid conspexerim: adeo hæc quæ tua est, est similis nostræ Philocomasio, si modo non est eadem. PE. Vide apud me in adibus, statim intelliges. Sc. Mihine id concedis? PE. Immo ego

imbricis.—25 B. 1. sectaris.—29 C. neque summi.—30 Tumque tractavisti B. 1. tractabisti C.—31 Pro datur, C. 2. et B. 1. dedatur.—33 B. 1. plenus est.—35 C. æquom sit; C. 2. æquom 'st.—36 An deest in B. 1. C. et C. 2. Mea expurgare C. Hic et seq. vs. transpositi sunt in B. 1. C. et C. 2.—37 B. 1. istast mihi.—39 Ita ista hujus B. 1.—41 Licet ne ne quin te Pll. juveo C. et C. 2. at

NOTE

22 Nisi mihi supplicium] Si quis num passus erat, vel dominus æstiservus damno affecerat aliquem, vel mationem litis pendebat, vel pipulo dabat pœnas ejus arbitrio qui dam- differebatur.

SC. Ita facere certum est. PE. heus Philocomasium, cito
 Transcurre curriculo ad nos, ita negotium est.
 Post, quando exierit Sceledrus a nobis, cito
 Transcurrito ad vos rursus curriculo domum. 45
 Nunc pol ego metuo, ne quid infuscaverit.
 Si hic non videbit mulierem, aperitur dolus.
 SC. Pro Di immortales! similiorem mulierem,
 Magisque eandem, utpote quæ non sit eadem, non reor
 Deos facere posse. PE. quid nunc? SC. commerui ma-
 lum. 50
 PE. Quid igitur: ean' est? SC. etsi ea est, non est ea.
 PE. Vidistin' istam? SC. vidi et illam, et hospitem
 Complexam atque osculantem. PE. ean' est? SC. nescio.
 PE. Vin' scire plane? SC. cupio. PE. abi intro ad vos
 domum
 Continuo, vide sitne ista hæc vestra intus domum. 55
 SC. Licet: pulchre admonuisti: jam ego ad te exhibeo foras.
 PE. Nunquam edepol hominem quenquam ludificarier
 Magis facete vidi, et magis miris modis.

impero; sed agnosce placide. SC. Deliberatum est sic agere. PE. Heus! Philocomasium, transi ad nos celeriter, et accurre; ita res postulat. Deinde quando Sceledrus discesserit a nobis transi celeriter, et recurre iterum in aedes militis. Sane ego pertinesco jam ne Philocomasium misceat aliquid; si hic non conspiciat mulierem, fraus detegitur. SC. Proh Dii immortales! non arbitror Deos posse creare mulierem similiorem, et magis eandem, utpote quæ non sit eadem. PE. Quid ais nunc? SC. Meritus sum pœnas. PE. Quid ais igitur? estne ipsa? SC. Etsi est ipsa, non est ipsa. PE. Conspectistine istam? SC. Conspexi et illam, et hospitem complexam, atque osculantem. PE. Estne? SC. Nescio. PE. Visne scire plane? SC. Volo. PE. Introi domum ad vos uno tempore, vide utrum sit ista hæc vestra in aedibus. SC. Placet; bene admonuisti. Jam ego prodibo ad te foras. PE. Certe nunquam audivi quenquam hominem irrideri magis festive, et mo-

deest in B. 1.—45 B. 1. *advorsum curriculo.*—46 B. 1. *nec quid.* Mox, al. ex Festo *infutaverit*; al. ap. Pareum *infucaverit.*—47 Pl. *aperitur fobis*; C. a m. sec. *aperitur foris.*—49 B. 1. *eandem quam nostræ adesse non reor*; Ven. 1. *eandem quam nostræ ea est non reor.*—52 *Vidistin' eam* C. *vidi illam hospitem* B. 1.—53 *Complexum* al. ap. Pareum. Mox, *ea ne est* B. 1.—55 B. 1. *domum vestram intus*; C. et C. 2. *domum vestra intus.*—56 B. 1. *sciam ego*; Pl. *a te*

NOTÆ

46 *Infuscaverit*] Id est, turbaverit. 55 *Intus domum*] In domo. Ad-
 Plinius infuscatam aquam appellat, verba loco præpositionum reponun-
 moto luto quod in fundo est, turba- tur.
 tam.

Sed eccum egreditur. Sc. Periplectomene, te obsecro
 Per Deos atque homines, perque stultitiam meam, 60
 Perque tua genua. PE. quid obsecras me? Sc. inscitiae
 Meae et stultitiae ignoscas: nunc demum scio
 Me fuisse excordem, caecum, incogitabilem. [cifer,
 Nam Philocomasium eccam intus. PE. quid nunc, fur-
 Vidistin' ambas? Sc. vidi. PE. herum exhibeas volo. 65
 Sc. Meruisse equidem me maximum fateor malum,
 Et tuae fecisse me hospitae aio injuriam:
 Sed meam esse herilem concubinam censui,
 Quoi me custodem herus addidit miles meus.
 Nam ex uno puteo similior nunquam potest 70
 Aqua aquae sumi, quam haec est, atque ista hospita.
 Et me despexi ad te per impluvium tuum
 Fateor. PE. quid ni fateare, ego quod viderim?
 Sc. Sed Philocomasium me vidisse censui.
 PE. Ratusne me istic hominem esse omnium minimi pretii,
 Si ego, me sciente, paterer vicino meo 76
 Eam fieri apud me tam insignite injuriam?
 Sc. Nunc demum a me insipienter factum esse arbitror,
 Cum rem cognosco: at non malitiose tamen
 Feci. PE. immo indigne: namque hominem servom suos

dis magis miris. Sed ecce prodit! Sc. Periplectomene, te rogo per Deos et homines, et per meam amentiam, et per tua genua. PE. Quid me rogas? Sc. Ignosce meae amentiae et ignorantiae: intelligo nunc demum me fuisse recordem, caecum, inconsideratum. Nam ecce Philocomasium est in aedibus. PE. Quid jam, cruciarie! conspicatusne es ambas? Sc. Conspicatus sum. PE. Volo ut producas herum. Sc. Fateor equidem me meritum esse maximam poenam, et fateor me intulisse injuriam tuae hospiti: sed existimavi esse meretricem mei heri, cui miles meus herus me adjunxit custodem. Nam nunquam potest hauriri ex eodem fonte aqua similior aquae, quam est Philocomasium, atque ista hospita. Et fateor me despexisse in tuas aedes per tuum impluvium. PE. Quare non fateare, quod ego conspexerim? Sc. Sed existimavi me vidisse Philocomasium. PE. Arbitratusne esses me esse vilissimum omnium hominum, si ego patiar inferri tam insignem contumeliam meo vicino, me conscio, apud me? Sc. Nunc demum existimo esse a me factum anenter, quando cognosco rem: attamen non feci nequiter. PE. Immo

exibo.—61 Perque tuam gnatam B. 1. et Ven. 1. obsecras. Sc. meae inscitiae idem codex.—66 Pronomen me deest in C.—70 Nam e summo puteo B. 1. Nam ex uno puteo C. 2. potis Pl. —72 B. 1. et C. despexisse.—75 Parei 3. me sic hominem.—77 Em Pl. Inferri apud me ita B. 1.—78 Voc. a me desunt in B. 1. a deest in Pl. extat vero in Vat.—80 B. 1. nam homini servo.—83 Mutti vero

Domitos habere oportet oculos, et manus, 81
 Orationemque. Sc. egone? si post hunc diem
 Muttivero, etiam quod egomet certo sciam,
 Dato excruciatum me: egomet dedam me tibi.
 Nunc hoc mihi ignoscas quæso. PE. vincam animum
 meum, 85
 Ne malitiose factum id esse abs te arbitrer.
 Ignoscam tibi istuc. Sc. at Di tibi faciant bene.
 PE. Næ tu hercle, si te Di amant, linguam comprimes
 Posthac: etiam illud, quod scies, nesciveris:
 Ne videris, quod videris. Sc. bene me mones. 90
 Ita facere certum est: sed satine oratus abis?
 Numquid nunc aliud me vis? PE. ne me noveris.
 Sc. Dedit hic mihi verba: quam benigne gratiam
 Fecit, ne iratus esset! scio, quam rem gerat:
 Ut miles, cum extemplo a foro adveniat domum, 95
 Domi comprehendat: una hic et Palæstrio
 Me habent venalem: sensi, et jamdudum scio.
 Nunquam hercle ex ista nassa ego hodie escam petam.

indigne; nam oportet serrum habere oculos moderatos, et manus, et sermonem.
 Sc. Egone? si in posterum locutus fuero, etiam quod egomet teneam plane, trade me suspendendum: egomet me tibi permittam. Nunc obsecro hoc mihi condona.
 PE. A me impetrabo, ut non rear id a te esse perpetratum per malitiam, tibi condonabo istud. Sc. At Di tibi bene faciant. PE. Per Herculem tu coerceris deinceps linguam, si Di te ament: etiam ignoraveris id quod noris, ne intuitus fueris quod intuitus fueris. Sc. Me doces sapienter: propositum est sic agere. Sed esse satis placatus? Visne mandare aliud? PE. Ne me noveris.
 Sc. Hic me fefellit: quam ultro concessit ne esset iratus! Intellego quid negotii agat: statuit videlicet, ut miles me capiat in ædibus, quando revertetur modo domum a foro. Periplectomenes et Palæstrio me proponunt ambo vendem: hoc animadverti et intelligo jam pridem. Profecto nunquam ego depromam escam ex ista

~~~~~

C. 2. et C. a m. sec. Metuero C. a m. pr.—84 Dato me excruciatum, ni ego me dedam Douz. ego me dedam tibi B. 1. dedam tibi al.—88 C. et C. 2. comprimis.—89 Post hæc C. et C. 2.—91 Particula sed deest in B. 1. sed satin' oratus? PE. abi. Sc. Numquid, &c. Acidal. abi C. et C. 2. abi Parei 3.—93 B. 1. qua b. gratia.—95 Ut necum extemplo B. 1.—96 Amicum prendat B. 1. comprehendat al. ap. Pareum.—98 C. C. 2. B. 1. ista massa. Mox, C. hodie capiar;

NOTE

97 *Me habent venalem*] Me produunt. *tam*] Nassa est vas quoddam vimineum, angustiori aditu, sed facili, exitu difficili, utpote acuminibus munito, *une nasse.* In ima autem nassa esca

Nos nostro vernaculo dicimus, vous me rendez.

98 *Nunquam ex ista nassa escam pe-*

Nam jam aliquo aufugiam, et me occultabo aliquot dies,
 Dum hæ consulescunt turbæ, atque iræ leniunt. 100
 Nam jam nunc satis et plus nimio merui mali.
 Verumtamen de me quicquid est, ibo hinc domum.
 PE. Illic hinc abscessit: sat edepol certo scio,
 Occisam sæpe sapere plus multo suem,
 Cum manducatur, ne id, quod vidit, viderit! 105
 Nam illius oculi, atque aures, atque opinio
 Transfugere ad nos: usque adhuc actum est probe.
 Nimum festivam mulier operam præbuit.
 Redeo in senatum rursus: nam Palæstrio
 Domi nunc apud me: Sceledrus nunc autem foras. 110
 Frequens senatus poterit nunc haberier.
 Ibo intro: ne, dum absum, illis sortito fuam.

nassa. Nam concedam jam in quendam locum, et me abscondam aliquot diebus, dum hæ contentiones componantur, atque iræ placantur. Nam meritus sum nunc satis superque pœnarum. Attamen quod ad me attinet, proficiscor hinc in ædes.
 PE. *Ille profectus est hinc: per ædem Pollucis scio satis pro certo suem occisam sapere sæpe multo plus, quando comeditur, ne id quidem conspicatus est, quod conspicatus est! Nam illius oculi, atque aures, atque sententia migravere in nostras partes; et bene actum hucusque. Philocomasium exhibuit nimis jucundam operam. Revertor rursus in senatum: nam Palæstrius est nunc apud me domi: Sceledrus vero est nunc foris. Senatus poterit nunc cogi frequens: ingrediar, ne fiat sortitio me absente.*

C. 2. hodie capetam.—100 Dum hæc C.—101 Nam nunc Pll. Jam nunc B. 1. populo impio merui Pll.—105 Quod inadimatur C. et a m. sec. Quod ei adimatur; Quoine erimatur Bipont. C. 2. Quod in adimitatur; al. ap. Pareum, Quoniam animatur; al. ibid. Suem cum inducatur.—108 Non festiva mulier operæ scribunt C. et C. 2. festiva etiam B. 1.—110. 111 Hi versus ita leguntur in B. 1. nam Palæstrius Frequens senatus sceledrus nunc autem foras Domi apud me poterit, &c. Pist. haud foras.—112 C. et C. 2. dum absim. Mox, multis sortito C. et Parei 3. multi sortito C. 2. illis sortitio fuat Bipont. illis sortito fuat al. ap. Pareum. illi in sortito sient al. ibid. absim multa sortito fuam al. multa fortuito fuam al.

NOTÆ

reponitur ad illiciendos pisces. Sceledrus confitetur se voluisse in illa nassa cibum quærere, adisse se periculum, ex eo evasisse; juratque se nunquam inde repetiturum.

100 *Iræ leniunt*] Pro leniuntur, activum pro passivo. Cicero, 'terra movet,' id est, movetur. Virg. 'venti posuere;' 'insinuat pavor.'

106 *Illius oculi Transfugere*] Id est, non videt nisi nostris oculis.

112 *Illis sortito fuam*] Senex, allegoria a rebus gravibus facta ad res ludicras, dicit reverendum sibi in senatum suorum congerronum, ne multa irrogata, quod fieri solebat in absentes senatores apud Romanos, pœnas det. In senatu sortiebantur provincias; hic autem jocans senex, dicit vereri se ne ipse fiat sortitio, id est, ne multam pendendam a se aliquis, tanquam provinciam, sortiatur.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

PALÆSTRIO, PLEUSIDES, PERIPLECTOMENES.

PA. COHIBETE intra limen etiam vos parumper, Pleusides. Sinite me prius prospectare, ne uspiam insidiæ sient, Concilium quod habere volumus: nam opus est nunc tuto loco,

Unde inimicus ne quis nostris spolia capiat consiliis;
 Unde inimicus ne quis nostra spolia capiat auribus: 5
 Nam bene consultum, inconsultum est, si inimicis sit usui:
 Neque potest, quin, si id inimicis usui 'st, obsit mihi.
 Nam bonum consilium surripitur sæpissime,
 Si minus cum cura aut cate locus loquendi lectus est.

PA. *Continete vos adhuc paulisper intra ostium, Pleusides; per vos licet mihi observare, ne sint alicubi insidiæ collocatæ cætui quem optamus obire. Nam oportet habere nunc stationem securam, ne aliquis hostis nostrorum consiliorum, ex ea exuvias detrahat, ne quis de ea inimicus auferat nostra consilia auribus: nam quod est meditatatum est immeditatum, si hostes possunt eo uti; neque fieri potest, ut id non mihi noceat, quod prodest meis inimicis. Nam bona consilia perveniunt sæpe ad hostes, si sumitur locus ad loquendum minus diligenter et prudenter: quippe*

//////////

2 B. 1. *perspectari*; C. *perspectare*; C. 2. *me per prius spectari*.—3 *Concilio Parei* 3.—5 'Hic versus dubio præcui spurius est.' *Parcus*. Deest in ed. Bignoni.—6 *Jam bene*, al. ap. Pareum; *Tum bene* al. ibid. Mox, B. 1. *inconsultum si sit inimicis usus*; Pll. *inconsultum est, si sit inimicis usus*.—7 B. 1. *qui nisi inimicis usu est*. Hic versus deest in ed. Gronov.—8 *Nam bene unde margo Gronov. ex codd. bene consultum* B. 1. et Sciop. *tibi sæpissime Parei* 3.—9 C.

NOTE

3 *Concilium quod habere volumus*] Alii, *insidiæ sint Concilium*, pro 'insidiæ sint concilio positæ, collocatæ.' Sed hoc loco Plautus, quod alibi non semel, dissoluto per verbum substantivum verbo, idem regimen retinet, *ne insidiæ sint* pro 'ne insidentur': neque movere debet quenquam, quod 'insidiari' dandi casum regat, quia et is hoc in poëta passim obvius archaismus, quo deponens, cui jam adjungitur unus casus, olim alius subjungeretur; sic 'insidiari aliquem' pro 'insidiari alicui.'

4 *Spolia capiat consiliis*] Est allego-
Delph. et Var. Clus.

ria ducta a re militari; quasi dicat: ne consilium, seu senatus, ut alibi vocat, congerronum, spoliatur. Quæ sunt autem spolia consilii seu senatus? est consilium senatus, seu quod deliberatum est in senatu. Itaque *spolia capere consiliis*, est audire ea de quibus deliberant senatores. Consilium autem in hac allegoria duobus modis accipitur, qui nisi distinguantur, pariunt confusionem: sumitur enim et pro consessu senatorum, et pro iis quæ deliberata sunt in senatu.

5 *Spolia capiat auribus*] Ut hosti vic-
Plaut.

Quippe si resciverint inimici consilium tuum, 10
 Tuopte tibi consilio occludunt linguam, et constringunt
 manus :

Atque eadem, quæ illis voluisti facere, faciunt tibi.

Sed specularior, ne quis aut hinc a læva, aut a dextera

Nostro consilio venator assit cum auritis plagis.

Sterilis hinc prospectus usque ad ultimam plateam est
 probe. 15

Evocabo : heus Periplectomene et Pleusides, progredimini.

PE. Ecce nos tibi obedientes. PA. facile est imperium in
 bonis.

Sed volo scire, eodem consilio, quod intus meditati sumus,

Si gerimus rem. PE. magis ad rem esse non potest utibile.

PA. Immo quid tibi, Pleusides? PL. quodne vobis pla-
 ceat, displiceat mihi? 20

Quis homo sit magis meus, quam tu es? PE. loquere le-
 pide et commode. [serum macerat,

PA. Pol ita decet hunc facere. PL. at hoc me facinus mi-

si hostes acceperint tua consilia, tibi obstruunt os tuomet consilio, et colligant manus; et tibi conflant eadem quæ voluisti illis conflare. Sed observabo ne aliquis venator adsit nostro consilio, aut a læva, aut a dextera, cum retibus auritis. Prospectus est valde vacuus hinc usque ad extremum aream. Evocabo: heus Periplectomene, et Pleusides, prodite foras. PE. Ecce nos tibi paremus. PA. Est facile imperare bonis. Sed cupio discere utrum gerimus rem eodem consilio quod cogitavimus in ædibus. PE. Nihil potest esse utilius ad rem perficiendam. PA. Immo quid tibi est, Pleusides? PL. Estne aliquid quod vobis placeat, et mihi displiceat? Quis homo est magis meus, quam tu es? PE. Loquere bene et tempestive. PA. Per Pollucem oportet hunc sic agere. PL. Sed unum est quod me discruciat infelicem,

aut catalogos; C. 2. aut catalogo; al. ap. Pareum, aut capto loco loquendi lectum id est; B. 1. aut cathalogo l. lectum est.—10 B. 1. si rescivere; Pll. ei scire sive-re. Idem codd. suum, pro tuum.—15 Celebris hinc prospectus B. 1. Mox, idem codex, probe est.—17 Al. ap. Pareum, in bonos.—19 Si deest in Pll. ad rem non potest esse B. 1. ut sibile C.—21 C. 2. quam us loquere; C. a m. pr. magis us quamvis loquere; C. a m. sec. magis me usquam loqui; al. magis usquam quam tu. Mox, lepide mea et commode C.—22 Pll. hanc facere; C. a m.

NOTÆ

to manibus spolia, sic inimico auribus secreta detrahuntur.

14 *Venator assit*] Allegoria a re venatica. Nimirum quemadmodum venator plagas in manu fert ad captandas ex occultis insidiis feras, sic aures ad captanda consilia inimici.

15 *Sterilis prospectus*] Id est, quaqua versum conferam oculos, video in platea neminem. Sterilis metaphorice dicitur, quasi dicat nullum se hominem cernere in area tota plantatum.

17 *In bonis*] Id est, imperium quod

Meumque cor, corpusque cruciat. PE. quid id est, quod cruciat? cedo.

PL. Me tibi istuc ætatis homini facinora puerilia
Objicere, neque te decora, neque tuis virtutibus, 25

Ea te expetere: te ex opibus summis mei honoris gratia,
Mihique amanti ire opitulatum, atque ea te facere facinora,
Quæ istæc ætas fugere facta magis, quam sectari solet.

Eam pudet me tibi in senecta objicere solitudinem.

PE. Novo modo tu homo amas: siquidem te quicquam,
quod faxis, pudet, 30

Nihil amas: umbra es amantum magis, quam amator, Pleu-
sides.

PL. Hancine ætatem exercere me mei amoris gratia?

PE. Quid ais tu? itane tibi ego videor oppido Acherun-
ticus,

Tam capularis, tamne tibi diu videor vita vivere?

Nam equidem haud sum annos natus, præter quinquaginta
et quatuor: 35

et meum animum, conficitque corpus. PE. Aperi: quid est quod disruciat? PL. Me tibi offerre nato ista ætate negotia juvenilia, et te obire indigna, et minima convenientia tuis virtutibus; te mihi opitulari amanti omnibus viribus mei causa, atque te obire factu quæ hæc ætas magis solet aversari quam amare. Pudet me tibi offerre in senectute eas curas. PE. Tu amas nova ratione: si te pudet cujusquam rei quam feceris, nihil amas: es magis umbra amantum, quam amator, Pleusides. PL. Equumne est me vexare hanc ætatem pro meis amoribus? PE. Quid dicis? Tibine videor ego adeo decrepitus, tam feretro proximus, tibine videor tam diu vixisse? Nam ego sum natus tantum quinquaginta quatuor annos: video clare

//////////

sec. hæc facere.—23 C. a m. sec. qd cruciat te dicit; et a m. pr. qd cruciant led, omisso cedo; C. 2. qd cruciat te [lacuna]; verbum cedo deest etiam in B. 1.—25 O bicere C.—26 Eaue expetere Parei 3. Ætate exquirere Pll. Mox, mihi honoris C. C. 2. et B. 1. amoris gratia al. ap. Parenm.—32 Pronomen me deest in B. 1. et Ven. 1. mei abest a Pll. gratiam C.—34 Tam capulari stamine B. 1. et Ven. 1. vita videre C. a m. pr.—35 B. 1. natus annos. Mox,

NOTÆ

in bonos exerceas est facile; ultro enim obsequuntur; vel, imperium unde bonum aliquod affulget, libenter accipitur; unusquisque enim suis utilitatibus studet.

25 Te decora] Est hypallage pro 'digna,' et quod hypallagen probat,

decora habet casum τὸν 'digna;' dicitur enim 'tibi decora,' 'te digna.'

26 Ex opibus summis] Id est summo opere.

30 Quod faxis, pudet] Vetustas oculos exemit amori, Periplectomenes detrahit et pudorem.

Clare oculis video, pernix sum manibus, sum pedes mobilis. [senex.]

PA. Si albus capillus hic videtur, neutiquam ingenio est Inest in hoc amussitata sua sibi ingenua indoles.

PL. Pol id quidem experior ita esse, ut prædicas, Pa-læstrius;

Nam benignitas quidem hujus oppido ut adolescentuli est! 40

PE. Immo, hospes, magis cum periculum facies, magis nosces meam [cere?]

Comitatem erga te amantem. PL. quid opus nota nos-

PE. Ut apud te exemplum experiundi habeas, ne petas foris: [spicit.]

Nam qui ipse haud amavit, ægre amantis ingenium in-
Et ego amoris aliquantulum habeo, humorisque meo etiam in corpore: 45

Neque dum exarui ex amœnis rebus et voluptariis.

Vel cavillator facetus, vel conviva commodus [vivio.]

Item ero: neque ego unquam oblocutor sum alteri in con-
Incommoditate abstinere me apud convivas commode

oculis, sum expeditis manibus, sum velox pedibus. PA. Si hæc cæsaries et coma est cana, nullo modo est senex animo. Hic præditus est natura liberali et exacta ad unguem. PL. Per Pollucem profecto animadverto id esse sicut prædicas, Palæstrius; nam ejus urbanitas est ut juvenis. PE. Immo, hospes, quando experieris, nosces magis magisque meam urbanitatem erga te amantem. PL. Quid est opus experiri nota? PE. Quandoquidem habes locum faciendi periculi apud te, ne quæras foris: nam qui non amavit ipse, ægre fert animum amantis. Et est etiam mihi nonnihil amoris humorisque adhuc in meo corpore: neque adhuc exarui in rebus jucundis et voluptariis. Item ero vel festivus cavillator, vel epulator non molestus: neque ego obloquor unquam alteri in epulis. Scio cavere commode apud convivas ab

PlI. et IIII. or.—36 Care oculis C. 2. Claris oculis videor C. manibus pedibus mobilis idem codex.—37 B. 1. neutiquam ibi ingenium senis.—38 C. 2. B. 1. emusitata.—40 PlI. oppido adolescentules; τὰ ut et est desunt in B. 1.—41 B. 1. et C. hospis. C. et C. 2. mea.—42 Comitante C. et C. 2. Comitatem merito te B. 1. merce team PlI.—43 Pronomen te deest in B. 1. Mox, Parei 3. et C. ne eas foris; B. 1. C. 2. neges foris.—44 Nam ipsi quod ipse C. haud deest etiam in B. 1. et C. 2.—45 Voc. meo deest in B. 1.—46 C. 2. ex amoris rebus et; al. ap. Pareum, ex amore rebusque vol.—47 C. 2. convivia.—48 Pronomen ego deest in C. unquam deest in B. 1.—49 PlI. convivas quomodo commominat.

NOTÆ

36 *P. des mobilis*] Hellenismus.

Commemini, et meæ orationis justam partem persequi; 50
Et meam partem itidem tacere, cum aliena est oratio.

Minime sputator, screator sum, itidem minime mucidus.

Post Ephesi sum natus; non in Apulis, non sum in Umbria.

PL. O lepidum senicem, si, quas memorat, virtutes habet;
Atque equidem plane eductum in nutricatu Venerio! 55

PE. Plus dabo, quam prædicabo, ex me venustatis tibi.

Neque ego ad mensam publicas res clamo, neque leges crepo:

Neque ego unquam alienum scortum subigito in convivio,
Neque præripio pulpamentum, neque prævorto poculum,
Neque per vinum unquam ex me exoritur dissidium in
convivio. 60

Si quis ibi est odiosus, abeo domum, sermonem segrego.

Venerem, amorem, amœnitatemque accubans exerceo.

PL. Tui quidem edepol omnis mores ad venustatem valent.

*incommodo, et obire istam partem mei sermonis; et rursum silentio premere partem orationis, quando est aliena. Non sum sputator, non sum screator, itidem non sum mucidus. Præterea sum natus Ephesi; non in Apulia, non in Umbria. PL. O festivum senem, si habet virtutes quas dicit; atque altum omnino nutrice Venere! PE. Plus tibi præstabo venustatis, quam pollicear ex me. Neque ego vociferor res publicas inter pocula; neque prædico leges: * * * neque præripio cibum, neque præcipio poculum; neque rixa exoritur unquam ex me propter rinum in convivio. Si quis est ibi molestus, fugio domum, intermitto orationem. * * * PL. Omnes tui mores, per ædem Pollucis, sunt compositi ad elegan-*

—52 C. putatur scrahatur, et in marg. potator, scortator. Mox, minime succidus B. 1.—53 Pll. et B. 1. non sum in imula.—54 B. 1. ne si quas memoratur tuis habet; C. semine; C. 2. senis semine.—57 Hic versus non est in codd. sed apud Servium.—58 B. 1. subagito in convivium.—59 Idem codex, perrorto copulm.—60 Pll. discidium.—62 Venereum amorem B. 1. Ven. 1. accubans B. 1.—63 Et equidem B. 1. Tu quidem C. et C. 2. vacet C. vicet C. 2. venustatem

NOTE

53 *Post Ephesi sum natus*] Quam labem inurat hoc loco genti suæ Umbri Plautus, difficile est statnere, nisi stoliditatis; Umbri enim ferme erant latis humeris, magnis et pedibus et auribus, quæ ferme indicia sunt roboris quidem in corpore, sed insignis

stoliditatis. Porro Ephesi natos inde colligendum est, fuisse elegantes corpore, animo præstantes.

54 *O lepidum senicem*] 'Senex, senicis,' vetus. 'Senica mulier,' pro, 'senex mulier.'

Cedo tres mihi homines aurichalco contra cum istis moribus.

PA. At quidem illuc ætatis qui sit, non invenies alterum 65

Lepidiorem ad omnes res, nec qui amicus amico sit magis.

PE. Tute me ut fateare faciam, esse adolescentem moribus :

Ita apud omnes comparebo tibi res benefactis frequens.

Opusne erit tibi advocato tristi, iracundo? ecce me.

Opus leni? leniorem dices, quam mutum est mare: 70

Liquidiusculusque ero, quam ventus est Favonius.

Vel hilarissimum convivam hinc indidem expromam tibi,

Vel primarium parasitum, atque opsonatorem optimum :

Tum ad saltandum non cinædus malacus æque est atque ego.

PA. Quid ad illas artes optassis, si optio eveniat tibi? 75

PL. Hujus pro meritis ut referri pariter possit gratia,

Tibique; quibus nunc me esse experior summæ sollicitudini.

tiam. Da mihi tres homines pro quovis pretio istis moribus præditos. PA. At non reperies alium illa ætate natum faciliorem ad omnes res, nec qui sit magis amicus amico. PE. Dabo operam ut tu confiteare me esse juvenilibus moribus: ita videbor tibi assiduus in benefaciendo in omnibus rebus. Eritne opus patrono severo, iracundo? ecce ego. Opus miti? dices mitiorem quam est æquor tranquillum; ego magis serenus quam est ventus Favonius. Tibi me vel præstabo, vel epulonem jucundissimum, parasitum egregium, aut opsoniorum entorem. Præterea non est cinædus perinde flexilis ad saltandum atque ego. PA. Quid cupiveris addi illis artibus, si tibi offeratur optio? PL. Ut possit referri gratia ex æquo pro hujus meritis, et tibi; quibus sentio nunc me esse summæ curæ. At mihi grave est me tibi

//////////

jugiter Ven. 1. et al. ap. Pareum; ad v. igitur jugiter B. 1. a m. pr.—64 Cedo tres B. 1. contra emptos cum Parei 3. contra emptum istis B. 1.—68 Ita ad omnes al. ap. Pareum.—70 Opus ne leni B. 1. Ven. 1. tutum est amare C.—71 Liquidiusculusque ero B. 1. Liquidus cultusque quam Ven. 1. Faonius C. 2.—72 Pl. convivium; convivam me æstimandum B. 1. convivam me extimandum Ven. 1. exprimam tibi B. 1. Ven. 1.—73 B. 1. obsonantem.—74 Tum ad saltandum C. et C. 2. mage usque saltat qm ego B. 1. magis usque saltat qm ego Ven.

NOTÆ

64 Cedo tres mihi homines] Da mihi tres homines istis moribus præditos, et ego tibi dabo orichalcum æqui ponderis.

71 Liquidiusculusque] Id est, liqui-

dior. Favonius, qui et zephyrus, ab occasu spirat; lenis ille, et parturienti naturæ favens, dicitur a Græcis αἰθρηεὐέρης, serenitatis et tepentis aëris auctor.

At tibi tanto sumtui esse mihi molestum est. PE. morus es: Nam in mala uxore atque inimico si quid sumas, sumptus est:

In bono hospite atque amico, quæstus est, quod sumitur: 80

Et, quod in divinis rebus sumas, sapienti lucro est.

Deum virtute, ut transeuntem hospitio accipiam, apud me est comitas. [ritudine.

Es, bibe, animo obsequere mecum, atque onera te libera. Liberæ sunt ædis: liber sum autem ego: me uti volo libere.

Nam mihi, Deum virtute dicam, propter divitias meas 85

Licuit uxorem dotatam genere summo ducere:

Sed nolo mihi oblatricem in ædis intromittere.

PL. Cur non vis? nam procreare liberos lepidum est onus.

PE. Hercle vero, liberum esse, id multo est lepidius.

esse tanto sumtui. PE. Amens es: nam si impendas quippiam cum mala uxore, et cum inimico, dispendium est; quod impenditur cum bono hospite atque amico, est lucrum: quod impendas in rebus sacris, est quæstus, iudicio sapientis. Benignitas est apud me, ut præbeam hospitium prætercunti beneficio Deorum. Es, pota, indulge genio meeum, atque prole te lætitia. Domus est libera; ego etiam sum liber; volo frui mea libertate. Nam mihi licet habere uxorem cum egregia dote, genere nobilem, propter meas opes, dicam id voluntate Deorum: sed nolo inducere in ædes clanosum. PL. Quare non vis? nam est munus jucundum habere liberos. PE. Per Herculem, est multo jucundius esse liberum. PA. Tu homo

1.—75 B. 1. *optes.*—77 B. 1. *nunc esset experiosum meæ sol.*—78 B. 1. *motus es; Ven. 1. mortuus es.*—79 B. 1. *si quid sumptum est; Ven. 1. si quid sumat sumptum est.*—80 C. *quietum'st; C. 2. quæstus est.*—81 B. 1. *sumas sumptu sapienti; Ven. 1. sumas sumtus sapienti.*—82 Particula ut deest in B. 1. *transeunde C. et C. 2. virtute euntem Ven. 1. accipere B. 1. Ven. 1.*—83 C. *hilarissime; C. 2. hilariter me; B. 1. Ven. 1. honorato hilaritus me.*—84 C. *me tui volo; C. 2. me tu volo. C. in marg. bibere, pro libere.*—85 B. 1. et Ven. 1. *virtutem . . . div. datas.*—88 C. a marg. pr. *lepidissimum est; B. 1. Ven. 1. lepidus sonus; al. ap.*

NOTÆ

85 *Deum virtute]* Id est, auxilio Deorum. Etiam veri numinis ignari infirmitatem agnoscunt humanam in rectis et laudabilibus rebus, quas non sibi, sed Diis tribuant.

88 *Lepidum est onus]* Nos vernaculo nostro dicimus liberos esse *onus*: vocat *onus* hoc Pleusides lepidum, id

est, minime grave, sed jucundum. Nam et sunt onera, quæ quo graviora sunt, eo sunt et jucundiora: nemo conqueritur de uberiore, aut messe, aut vindemia; sed quod non nunquam a mercatu gravior ære dextra redeat, ut cum optimo poëta loquar.

PA. Tute homo et alteri sapienter potis es consulere, et tibi. 90

PE. Nam bona uxor, si ea deducta est usquam gentium, Ubi eam possem invenire? verum egone eam ducam domum, [tibi pallium

Quæ mihi nunquam hoc dicat: Eme, mi vir, lanam, unde Malacum et calidum conficiatur, tunicæque hybernæ bonæ, Ne algeas hac hyeme? hoc nunquam verbum ex uxore audias. 95

Verum priusquam galli cantent, quæ me somno suscitet, Dicat, Da mihi, vir, Kalendis meam quod matrem juverit: Da qui farciat, da qui condiat: da quod dem Quinquatribus,

potes dare monita prudentia aliis et tibi. PE. Nam si bona uxor usquam gentium a quoquam ducta, ubi possim eam reperire? Sed eamne ducam ego domum, quæ nunquam mihi sic alloquatur: compara lanam, mi vir, ut tibi conficiam pallium molle et calidum, et bonas tunicas hyernas, ne frigeas hac hyeme? Nunquam accipias hanc orationem ab uxore. Sed antequam galli cantum mittant, quæ me excitet somno et dicat: præbe mihi, vir, quod placeat meæ metri Kalendis; tribue sartorem; tribue conditorem: da quod apponam in festis Minervæ præcantatrici, conjec-

~~~~~

Pareum, Cur nevis n. p. i. lepidus' honos.—89 Hercle verum edd. vett.—91 Pll. sua deducta est; Parei 3. si ea quidem deducta est; C. a m. sec. sit pro est.—92 Ubi ea B. 1. Ven. 1. potest B. 1. possit Ven. 1. inveniri B. 1. Ven. 1.—93 B. 1. Ven. 1. hæc dicat; C. dicat memini vir. Nam unde tibi; C. 2. dicite memi virta nam, &c. B. 1. mi vir tanam; B. 1. Ven. 1. vende tibi.—95 Ne algeam B. 1. Ven. 1. verbum uxore C.—97 Da, mi vir, quæ Calendis mittam, Martiæ cum venerint Meurs. mittam cum martiæ venerint Ven. 1. meam q matrem venerit B. 1.—98 Da qui faciat Pll. Mox, secundum da qui deest in B. 1. C.

NOTÆ

91 *Deducta est usquam gentium*] Id est, adducta est a quavis regione.

97 *Kalendis*] Martiis videlicet, quia Kalendæ erant Junoni sacræ, unde Juno Kalendaris dicta, sed inprimis Martiæ, utpote a quibus esset olim anni exordium, et in iis matronæ sacra faciebant, quæ appellabantur Matronalia, ut annus esset felix.

98 *Quinquatribus*] Dicitur 'quinquatribus' et 'quinquattris,' secundæ et quartæ inclinationis. Erant Romæ festa Minervæ, ut Athenis Παρθενια, Quinquatria dicta, quod post quintum Idus Martias celebrarentur. Is-

que primis Romæ temporibus dicebatur Quinquatrus, ut sextus sextatrus, et septimus septimatrus. Deinde factum est, ut crescente imperio, sumto errore ex nomine, arbitrati sunt celebranda Quinquatria, non solum post quintum Idus Martias, verum etiam diebus quinque. Ovidius in Fastis et hanc vocis originem notat, et qua ratione celebrarentur Quinquatria: 'Una dies media est, post fiunt sacra Minervæ, Nomina quæ a junctis quinque diebus habent. Sanguine prima vacat, nec fas concurrere ferro, Causa, quod

Præcantatrici, conjectrici, hariolæ atque aruspicæ :
 Flagitium est, si nihil mittetur ; quo supercilio spicit ! 100
 Tum piatricem clementer, non potest, quin munerem.
 Jampridem, quia nihil abstulerit, succenset ceraria.
 Tum obstetrix expostulavit mecum, parum missum sibi.
 Quid ? nutrici non missurus quicquam, quæ vernas alit ?
 Hæc atque hujus similia alia damna multa mulierum, 105
 Me uxore prohibent, mihi quæ hujus similes sermones
 serat.

trici, hariolæ et aruspicæ; est crimen, si mittetur nihil; quo vultu me aspiciat! Non possum quin dem munus benigne expiatrici. Ceraria conqueritur jamdudum, quod nihil acceperit. Tum obstetrix mihi exprobrat sibi esse missa pauciora. Quid? non es missurus quicquam nutrici, quæ nutrit vernas? Hæc et alia horum similia detrimenta complura mulierum, me avocant ab uxore, quæ mihi occantet ser-

*****

et C. 2. *condiatque* Parei 3.—99 *Præcantatrici* C. 1. 2. *Præcantatrici et lectrici* B. 1.—100 B. 1. *quo s. aspicit.*—101 *T. patriciæ c. non potu est inquit munere* B. 1. Ven. 1. *patricam* C. et C. 2.—102 *Pl. succenset.* Pro *ceraria*, alii *cellaria*.—104 *Quin* Pl.—106 *Nunc u. prohibui et quæ . . . . erant* B. 1.

NOTÆ

est illo nata Minerva die. Altera tresque super strata celebrantur arena, Ensibus exertis bellica læta Dea est. Summa dies e quinque tuba illustrare canora Admonet, et forti sacrificare Deæ.' Idem poëta innuit fuisse minores Quinquatrus, et quo ritu celebrarentur : ' Et jam Quinquatrus jubeor narrare minores : Nunc ades o cæptis flava Minerva meis ; Cur vagus incedit tota tibicen in urbe, Quid sibi personæ, quid toga longa volunt.' Celebrabantur a tibicinibus personatis, et talari toga indutis.

99 *Præcantatrici]* Quia erant mulieres, quæ carminibus amoliebantur mala et venena.

Conjectrici] Erant et conjectrices, somniorum interpretes.

Hariolæ] ' Hariola ' dicta, quasi ' fariola ' a fando ; vel, ab halando ; quia quando ad fata aperienda sese accingebant, halabant, quasi ad efflandam animam humanam divinamque sorbendam : exhalabant vero mortalem, repetito sæpius vocabulo,

' ole ; ' quod sæpius repetere non possis, nisi exhausto et exhalato penitus spiritu.

100 *Quo supercilio spicit]* Id est, quo oculo ; oculus enim visui, non superciliium servit : sed superciliium indicat affectum animi, quo spicias, seu cernas elatum superciliium arrogantiam, adductum severitatem significat, aliud æquanimitatem. Spicit a ' spicio, ' seu ' specio ; ' manet in compositis ' aspicio, ' ' despicio, ' ' suspicio. '

101 *Piatricem]* Aliis nominibus saga et simulatrix appellabatur, ejusque partes erant die lustrico, seu nominali, quem veteres *ὄνομαστήρια* vocabant, ' Instrationes facere.' Græcis *ἀπομάκτρια*, et *περιμάκτρια*. Festus : ' Piatrix dicebatur sacerdos, quæ expiare erat solita, quam et sagam et simulatricem vocant. '

102 *Ceraria]* Alii *geraria*. Porro nutrix, a ' gerendo, ' *geraria* dicta est : alii *toraria* a ' toro. ' *Ceraria*, quæ ce-reos ad sacrificia suppeditabat.

PA. Di tibi propitii sunt hercle: nam si istam semel ami-
seris [locum.

Libertatem, haud facile te in eundem rursus restitues

PL. At illa laus est, magno in genere et in divitiis max-
umis,

Liberos hominem educare, generi monumentum et sibi. 110

PE. Quando habeo multos cognatos, quod opus sit mihi
liberis? [ut lubet:

Nunc bene vivo, et fortunate, atque ut volo, atque animo
Mea bona mea morte cognatis dicam, inter eos partiam.

Illi apud me edunt, me curant, visunt quid agam, ecquid
velim.

Priusquam lucet, assunt: rogitant, noctu ut somnum ce-
perim. 115

Eos pro liberis habeo: quin mihi mittunt munera.

Sacrificant? dant inde partem mihi majorem, quam sibi:

Abducunt ad exta: me ad se, ad prandium, ad cœnam
vocat.

Ille miserrimum se retur, minimum qui misit mihi.

Illi inter se certant donis: ego hæc mecum mussito: 120

mones ejusmodi. PA. Per Herculem Dii tibi sunt amici: nam si semel perdidideris illum libertatem, haud citra laborem recuperabis rursus eundem locum. PL. At est præclarum in nobili genere, et in amplissimis opibus, si homo enutriat prolem ad monumentum generis et sui. PE. Quandoquidem sunt mihi affines, quid mihi opus est liberis? Vivo bene nunc, et beate, et ut placet, et ut libet animo. Dicabo meas fortunas consanguineis in morte, eas dividam inter eos. Illi vivunt apud me, gerunt curam mei, observant quid agam, et quid optem: antequam illucescat, adsunt: rogant quomodo ceperim somnum noctu; ii sunt mihi liberorum loco, quin ad me mittunt munera. Sacrificia offerunt? Mihi dant ex eis majorem partem quam sibi: invitant ad exta, me invitant ad se, ad prandium, ad cœnam; ille arbitratur se esse infelicissimum, qui ad me misit pauciora: illi contendunt muneribus inter

~~~~~

Ven. 1.—108 B. 1. *in te*; τδ *in deest* in Bipont. Mox, C. et Parei 3. *rursum*.—110 *Liberum* B. 1. Ven. 1.—111 *mihi deest* in B. 1.—113 B. 1. Ven. 1. *partiant*; Pll. *partim*.—114 *Illi a te* C. *Illi apud me* C. 2. *curabunt* Pll. *visam* C. *visant* C. 2. *agam hic quid velint* Pll.—115 B. 1. Ven. 1. *noctu an somnum*.—116 B. 1. *quæ mittunt*; Ven. 1. *qui mittunt*; Pll. *quam mittunt*; Parei 3. *quom mittunt*.—117 C. 2. *dent*.—118 *Adducunt extra* B. 1. *Abducunt extra* Ven. 1. *ad se prandium* B. 1. Ven. 1.—120 Pll. *ego et mecum*. B. 1. *ego mecum*. C. et C. 2.

NOTE

118 *Abducunt ad exta*] Sacrificio- amicis, iisque carissimis comedeba-
rum exta intelligit, quæ ‘exta lus-
tralia:’ pars Diis offerebatur, pars ab
turtur, et nisi adessent convivio, pars
sua ad eos mittebatur.

Bona mea inhiant: certatim dona mittunt et munera.

PA. Nimis bona ratione, nimiumque ad te et tua tu multum vides.

Et tibi sunt gemini, et trigemini, si te bene habes, filii.

PE. Pol, si habuissem, satis cepissem miseriarum liberis: Censerem emori, cecidissetne ebrius, aut de equo uspiam: 125

Metuerem, ne ibi defregisset crura aut cervices sibi:

Tum ne uxor mihi insignitos pueros pariat postea,

Aut varum, aut valgum, aut compernem, aut pætum, aut broncum filium. [dari,

PA. Huic homini dignum est divitias esse, et diu vitam

se. Ego hæc mecum recogito; flagrant desiderio meorum bonorum: mittunt certatim dona et munera. PA. Tu peritus perspicis res animo valde acuto, et valde perspicaci. Et habes filios geminos et trigeminos, si tibi bene est. PE. Per Pollicem si fuisset mihi liberi, pertulisset satis ægritudinum: mortuus fuisset, ut quidem arbitror, si aliquis cecidisset temulentus, aut de equo uspiam: metuissem ne sibi perfregisset ibi crura aut collum: præterea metuissem, ne suscepissem a conjuge prolem deformem, aut filium valgum et compernem, aut pætum, aut broncum. PA. Est æquum hunc hominem habere opes, et diuturnam vitam, qui et tue-

musito.—121 B. 1. et Ven. 1. certatim nutricunt et munera; Pll. certatim nutriunt et munera; Lips. certatim nutricant et munerant; Vatican. certatim ideo nutricant et munerant.—122 B. 1. nimiumque apte tu multa vides; Pll. et tuam ultum vides; al. ap. Parenm, nimisque aperta; Ven. 1. nimiumque aperte tu multa vides.—123 Pll. tricemini. Idem codd. et Acidal. si te bene habent.—125 Censere memori B. 1. Censerem memori Ven. 1. Censerem e muro Parei 3. Censere e mori cecid. Pll. aut de equo suscipium C. suspiam C. 2.—126 Pll. ad cervices.—127. 128 Hi duo versus desunt in B. 1. C. C. 2. et Ven. 1. Ex Festo inserti sunt.—129 B. 1. et Ven. 1. esse diu; C. et C. 2. esset div. vitam dare.—

NOTE

127 *Tum ne uxor*] Hi duo versus, qui desiderantur in manuscriptis, e Festo huc translati sunt.

Insignitos] Aliqua nota deformi.

128 *Varum*] Vari, qui sic intortis sunt cruribus, ut junctis ferme genibus incedant, talis ab invicem disjunctis. Alii pro *varum*, *vatum* ponunt. A 'varo,' 'Varii;' a 'vato,' 'Vatinii' Romani.

Valgum] Valgus qui talis conjunctis ferme graditur, et invicem sese tudentibus, genibus longissime disjunctis.

Compernem] 'Compernis' Nonio

est, cujus pes longior, quam moles corporis ferat, et proportionis ratio.

Pætum] Pætus dicitur, et qui alterum oculum habet minorem, vel saltem ferme clausum, et qui obliquis oculis cælum aspicit, qualis venatoria avis; et qui detortis oculis, qui et luscus dicitur; et is cujus oculi recti quidem sunt, sed perpetuo moventur.

Broncum] Bronci dicuntur, qui labris sunt tumidis et productioribus, itidem dente aliquo extus prominente extra ceterorum ordinem.

Qui et rem servat, et qui bene habet, suisque amicis est
volup. 130

PL. O lepidum caput! ita me Di Deæque ament, æquom
fuit

Deos paravisse, uno exemplo ne omnes vitam viverent :

Sicuti merci pretium statui, pro virtute ut veneat;

Quæ improba est, pro mercis vitio dominum pretio pau-
peret;

Itidem Divos dispertisse vitam humanam æquom fuit. 135

Qui lepide ingeniatus esset, vitam longinquam darent;

Qui improbi essent et scelesti, iis adimerent animam cito.

Si hoc paravissent, homines essent minus multi mali,

Et minus audacter scelesta facerent facta: et postea

Qui probi homines essent, esset his annona vilior. 140

PE. Qui Deorum consilia culpet, stultus inscitique sit,

Quique eos vituperet: nunc jam istis rebus desisti decet.

Nunc volo opsonare: ut, hospes, tua te ex virtute, et mea,

Meæ domi accipiam benigne, lepide, et lepidis victibus.

PL. Nihil me pœnitet jam, quanto sumtui fuerim tibi. 145

tur fortunas, et qui bene se habet, et est jucundus suis amicis. PL. O festivum hominem! Ita Dii Deæque me adjuvent, est par Deos noluisse, ut omnes vitam agerent uno modo: quemadmodum solet assignari pretium merci, ut dividatur pro sua præstantia; ut quæ est illaudata, efficit pauperem mercatorem propter vitia mercis; sic æquom fuit Deos partiri genus humanum, ut tribuerent diuturnam vitam ei qui esset ingenio præstanti, ut spoliarent velociter vitam eos qui essent improbi et scelesti. Si fecissent hoc, essent pauciores homines mali, et qui perpetrarent scelera adeo audacter. Præterea annona esset vilior his qui essent probi. PE. Qui incusaverit consilia Deorum, et qui eos damnaverit, est amens, et imperitus. Jam supersedendum est istis rebus. Jam consilium est parare opsonia, ut invitem te, hospes, pro tuis meritis, et meis, liberaliter in meis ædibus, laute, et lautis cibus. PL. Non me remordet nunc quod tantæ impensæ tibi fuerim. Nam

130 Qui egregie servat B. 1. Ven. 1. est deest in B. 1. Ven. 1. et al. ap. Gronov.—132 B. 1. viveret.—133 B. 1. C. C. 2. Ven. 1. statuit.—134 Qui improba sit B. 1. si pro mercedis Pll. pro mentis vitio alii e codd. Pll. pauper erit B. 1. C. et C. 2. Quæ improba est merces, pro vitio dominum al.—135 C. et C. 2. disperdisse.—136 Pll. ingenuatus.—137 Verbum essent deest in B. 1. et Ven. 1.—140 Qui homines probi B. 1. C. C. 2. Ven. 1.—141 Quid Deorum B. 1. Ven. 1. culpes B. 1. inscitique Pll.—142 Qui Deos vituperes B. 1. Ven. 1.—143 B. 1. Ven. 1. velut hospes tua te ex virtute; C. tua e virtute tua.—145 C.

NOTÆ

136 *Ingeniatus*] Vox infrequens a- Usus est hac Gellius: 'Corpusque pud Latinos, ab 'ingenio, ingenias.' et animum bene ingeniatis primordiis

Nam hospes nullus tam in amici hospitium devorti potest,
Quin ubi triduum continuum fuerit, jam odiosus siet.

Verum ubi dies decem continuos immorabitur,

Tametsi dominus non invitus patitur, servi murmurant.

PE. Servientes servitute ego servos introduxi mihi, 150

Hospes, non qui mihi imperarent, quibus ego essem ob-
noxius : [gero.

Si illis ægre est, mihi quod volupe est, meo remigio rem

Tamen id quod odio est, faciendum est cum malo atque
ingratiis. [tibi,

Nunc, quod ocepi, oponatum pergam. PL. si certum est

Commodulum opsona, ne magno sumtu : mihi quidvis sat
est. 155

PE. Quin tu istanc orationem hinc veterem atque antiquam
amoves.

Nam proletario sermone nunc quidem, hospes, utere.

Nam hi solent, quando accubere ubi cœna apposta est,
dicere :

nullus hospes potest hospitio excipi ab homine, adeo amice, ut quando fuerit apud eum per tres dies continuos, molestus non eradat. Sed si manserit per decem dies continuos, tametsi dominus eum fert ultro, servi ægre ferunt. PE. Ego admisi apud me servos, qui mihi ministrent, hospes, non qui mihi dominarentur, et quibus ego essem addictus : si illis est molestum id quod mihi placet, rem gero meo arbitrato, et illis agendum est, quod est odio, adhibita poena et invitis. Nunc ibo ad paranda opsonia, sicut institui. PL. Si tibi id propositum est, compara opsonia commode citra sumtum : quidvis mihi est satis. PE. Quin tu abstine ab isto sermone veteri et obsoleto. Adhibes nunc, hospes, orationem communem : nam hi consueverunt dicere, quando accubere, quando cœna est apposta ; quid opus fuit his

//////////

sumptus ; C. 2. sumptum.—146 Nam hoc pusillus tam inimici hospitium C. Nam hoc pis nullus tam inimici C. 2. tam amici officium B. 1. tam amici hospitium Ven. 1.—147 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. odiosus sit.—148 B. 1. continuos ite astodorum illas ; C. C. 2. Ven. 1. Mediol. continuos ite astodorum illas ; Argent. c. iterasti domum illos.—149 Pll. non unius sit patitur. C. et C. 2. murmurat.—150 Servienti servitute Pll. ego mi servos Ven. 1. ego miser vos B. 1.—151 Verbum essem deest in C. ego esse obnoxius C. 2.—152 Si illud æ. ut vobis B. 1. Ven. 1. Si illius ingressus mihi inicit quod volupi est C. et C. 2. more remigiorum B. 1. mortem remigiorum Ven. 1.—153 C. C. 2. B. 1. odiose faciendum ; Parei 3. odiose est. Mox, fiat malum B. 1. cum malum Pll. ingratis C. et C. 2.—154 Nunc quo Pll. si certus C. et C. 2. si certum tibi B. 1.—155 Cum modo Pll. Commodum B. 1. Ven. 1. nemo agnum sumptum Pll.—156 C. et C. 2. hinc verem ; unde Pareus conj. veram.—157 Pll. hospis.—158 Nam hii Pll. occubere

NOTÆ

inchoatum, insitivo, degenerique alimento lactis alieni corrumpere.

157 Proletario sermone] Proletarii erant qui nihil nisi prolem habebant

Quid opus fuit hoc sumtu tanto nostra gratia?

Insanivisti hercle: nam idem hoc hominibus sat erat decem. 160

Quod eorum causa opsonatum est, culpant; et comedunt tamen. [sapit!

PA. Fit pol illud ad illud exemplum: ut docte et perspecte

PE. Sed iidem homines nunquam dicunt, quanquam appositum est ampliter: [nihil moror.

Jube illud demi: tolle hanc patinam: remove pernam:

Aufer illam offam penitam: probus hic conger frigidus: 165

Remove, abi, aufer: neminem eorum hæc asseverare audias: [tant.

Sed procellunt se, et procumbunt dimidiati, dum appe-

PA. Bonus bene ut malos descripsit mores! PE. haud centesimam

Partem dixi, atque, otium rei si sit, possim expromere.

PA. Igitur id, quod agitur hic, primum prævorti decet. 170

Nunc huc animum advortite ambo: mihi opus est opera tua,

Periplectomene: nam ego inveni lepidam sycophantiam,

Qui admuteletur miles usque cæsariatus: atque uti

impensis tantis nostra causa? Insanis per Herculem: nam id sufficiat decem hominibus. Vituperant quod eorum causa est paratum ad cœnam, attamen manducant. PA. Per Pollucem hoc fit hoc modo: ut cullet docte, et perspicaciter! PE. Sed iidem homines nunquam dicunt, tametsi est appositum largiter: Jube illud amoveri: tolle hanc patinam, remove pernam: nihil moror. Aufer illam offam penitam: hic conger est bonus frigidus. Remove, abi, aufer. Audias neminem eorum id contendere. Sed producut se, et sese inclinant in mensam dimidio corpore, dum invadunt escas. PA. Ut bonus vir depinxit graphice malos mores! PE. Haud notavi centesimam partem, atque possem proponere, si esset otium. PA. Igitur oportet inprimis aggredi id de quo agendum est. Nunc advertite mentem ambo. Indigeo tuo adjutorio, Periplectomenes: nam ego reperi festivam fallaciam, qua miles tam egregie comatus detondeatur usque ad cutem: et ut

B. 1.—159 Parei 3. hoc, hospes, sumptu.—160 Pll. sata erant.—162 Pll. et per speciem.—163 Set idem C. et C. 2. unquam C.—164 Jube illud denuo tolli: h. p. r. perdam C.—165 C. C. 2. B. 1. offam porcinam. Mox, B. 1. hinc carcer; C. et C. 2. hinc cancer.—167 Sed percellunt Parei 3. Sed p. sed B. 1. Ven. 1. dimidiatim B. 1.—168 C. deceptis; C. 2. et Vat. deseipsit.—169 C. reüstit; C. 2. rei sistit. B. 1. Ven. 1. exprimere.—170 Parei 3. agitur nunc huic. Pll. et hic.—172 B. 1. lepide.—173 Pll. milesque cæsariatus; B. 1. Ven. 1. miles cæsaria-

NOTÆ

in republica; unde ‘proletarius ser- 165 Offam penitam] Penis caudam mo, id est, tenuissimæ plebis. significat. De cauda porcina, que

Huic amanti ac Philocomasio hanc efficiamus copiam,
 Ut hic eam abducatur, abeatque. PE. dari istanc rationem
 volo. 175

PA. At ego mihi annulum dari istum tuum volo. PE. quam
 ad rem usui est? [dabo.

PA. Quando habebō, igitur rationem mearum fabricarum
 PE. Utere, accipe. PA. accipe a me rursum rationem
 doli, [auribus.

Quam institui. PL. perpurgatis ambo damus tibi operam
 PA. Herus meus ita magnus mœchus mulierum est, ut
 neminem 180

Fuisse adæque, neque futurum credam. PE. credo ego
 istunc idem.

PA. Itaque Alexandri præstare prædicat formam suam :
 Itaque omnis se ultro sectari in Epheso memorat mulieres,
 PE. Edepol quin te de isto multi cupiunt non mentirier :
 Sed ego ita esse, ut dicis, teneo pulchre : proin, Palæ-
 strio, 185

Quam potes, tam verba confer maxume ad compendium.
 PA. Ecquam tu potes reperire forma lepida mulierem,

efficiamus hanc copiam huic amanti et Philocomasio, ut hic eam abducatur, et profisciscatur. PE. Volo ut doceas rationem, qua id aggrediaris. PA. Sed ego volo mihi tradi istum annulum. PE. Ad quam rem est tibi hoc opus? PA. Quando habebō, tum ostendam rationem meam fraudis. PE. Utere, accipe. PA. Accipe etiam a me rationem fraudis, quam meditor. PL. Te auscultamus ambo auribus pervacuis. PA. Meus herus est adeo magnus mœchus mulierum, ut putem fuisse neminem, neque futurum, perinde dissolutum. PE. Ego puto istud idem. PA. Igitur gloriatur suam pulchritudinem antecellere pulchritudini Alexandri: idcirco dicit omnes mulieres se persequi ultro Ephesi. PE. Per adem Pollucis complures optant te non mentiri de isto: sed ego scio optime, id esse sicut loqueris. Itaque Palæstrio, contrahe orationem pro viribus. PA. Nonne

//////////

tus, omisso usque.—174 B. 1. Ven. 1. ad philocomasium.—175 B. 1. Ven. 1. dare. —176 B. 1. istunc. B. 1. Ven. 1. quam ad rem vis.—177 B. 1. habeo.—178 C. 2. rusum.—181 Fuisse atque neque B. 1. Ven. 1. istuc B. 1. Ven. 1. istunc Pl. —182 Post hunc versum in Pl. sequitur, Sed pr. cumbunt in mensam dimidiati petunt; in B. 1. Si procubuit in mensam dimediatim petunt.—183 Pronomen se deest in B. 1. et Ven. 1.—184 B. 1. quid de isto multa? scio te non; Pl. qui

NOTE

est copiosi succi.

184 De isto multi cupiunt non mentirier] Id est, multi cupiunt id quod ille narrat fieri posse, ut mulieres omnes

assectentur. Quasi dicat, spectaculum esset pulcrum, si omnes fœminarum unum assectarentur.

Cui facietiarum cor corpusque sit plenum et doli?

PE. Ingenuamne, an libertinam? PA. æque istuc facio, dummodo

Eam des, quæ sit quæstuosa, quæ alat corpus corpore; 190

Cuique sapiat pectus: nam cor non potest, quod nulla habet. [succidam,

PE. Lautam vis, an quæ nondum sit lauta? PA. siccam,

Quam lepidissimam potes, quamque adolescentem maxime. [centulam.

PE. Habeo ecillam meam clientam, meretricem adoles-

Sed quid ea usus est? PA. ut ad te eam jam deducas domum, 195

Utique eam huc ornatam adducas matronarum modo:

Capite comto, crines vittasque habeat, assimuletque se

Tuam esse uxorem: ita præcipiendum est. PL. erro, quam insistas viam. [maria.

PA. At scietis: sed ecqua ancilla est illi? PE. est pri-

potes invenire mulierem venustate egregia, cujus animus et corpus sit refertum lepore et fraude? PE. Visne ingenuam, an libertinam? PA. Facio perinde eas, modo eam suppedites, quæ sit questui dedita, quæ nutriat corpus corpore, et cui pectus sapiat: nam cor non potest sapere, cum nulla mulier cor habeat. PE. Petisne lautam, an illautam? PA. Peto siccam, succo plenam, venustissimam quam potes, et juvenem inprimis. PE. Est mihi mea clienta prope, juvenis meretrix; sed in quo potest esse utilis? PA. Oportet, ut eam deducas jam in ædes, et ut eam perducas huc habitu matronali. Sint illi capilli et vittæ capite comto, fingatque se esse tuam uxorem. Hæc sunt præcepta ei danda. PL. Nondum video quod iter ineas. PA. At videbis; sed quam ancillam habet? PE. Est egre-

//////////

te . . . non metier.—186 Quam potis Pll.—187 Et quam Pll.—188 Cui fallaciarum corpusque B. 1. Cui facietiarum corpusque Pll.—189 Pll. atqui istuc; B. 1. atqui istuc parvifacio.—192 B. 1. Ven. 1. sic consuccidam.—194 Pro meretricem, Pll. habent electricem.—195 Set C. 2. Sed te quid usus est C.—196 Itaque Pll. et B. 1.—197 B. 1. Ven. 1. rictasque. Mox, habeas B. 1. a in. pr.—198 Tuam uxorem esse C. et C. 2.—199 At stetisse hæc quæ C. At s. set ecqua C. 2. est

NOTÆ

192 *Lautam vis*] Quæ pepererant, lavationibus multum utebantur; id ex Amphitryone, et aliis locis videre est; itaque petit Periplectomenes, utrum velit unam quæ pepererit forte, ut plus habeat caliditatis et dolorum ad adjvandas Palæstrionis fraudes.

Siccam, succidam] *Siccum* duo signi-

ficat, et quæ non sit lauta, id est, quæ non pepererit, et quæ non biberit; quia opus est animo sobrio, et attento ad nectendum militi dolm. *Succidam* significat, et quæ non sit lauta; metaphora a lanis ducta, et quæ sit juvenis, et succo plena ad concitandum cupiditatem gloriosi quidem, sed stolidi militis.

PA. Ea quoque opus est : ita præcipito mulieri, atque ancillulæ, 200

Ut simulet se tuam esse uxorem, et deperire hunc militem.

Quasique hunc anulum Faveæ suæ ancillæ dederit : ea porro mihi, [dio.

Militi ut darem : quasique ego rei sim interpres. PE. au-

Ne me surdum verbera. PA. tu si audis, ego recte meis

Dabo : a tua mihi uxore dicam delatum et datum, 205

Ut sese ad eum conciliarem : ille ejusmodi est ; cupiet miser :

Qui, nisi adulterio, studiosus rei nullæ aliæ est, improbus.

PE. Non potuit reperire, si ipsi Soli quærendas dares,

Lepidiores duas ad hancce rem, quam ego : age : habebimus bonum.

PA. Ergo accurato et properato opus est : nunc tu ausculta, Pleusides. 210

PL. Tibi sum obediens. PA. hoc facito : miles domum ubi advenerit,

Memineris ne Philocomasium nomines. PL. quam nominem ?

giæ formæ. PA. Opus est etiam ea. Jube mulieri, atque ancillæ, ut fingat se esse tuam uxorem, et amare perditæ hunc militem, et quasi dederit hunc anulum Faveæ suæ ancillæ : Favia vero mihi dederit, ut darem militi : quasi ego sim inter-nuntius. PE. Audio ; ne me obtunde, quasi surdum. PA. Si tu audis, ego dabo recte militi : dicam ad me esse allatum, et creditum a tua uxore, ut sese ad eum conciliem ; ille est sic factus ; infelix cupiditate inflammabitur, qui nulli rei nisi libidini deditus est, nequam. PE. Sol non potest invenire duas magis ad id idoneas, si ipsi dares quærendas, quam ego. Esto bono animo. PA. Igitur oportet fallaciam concinnare et accelerare ; nunc tu audi, Pleusides. PL. Tibi obtempero. PA. Da operam, ut quando miles advenerit domum, memineris ne appelles suo no-

//////////

primicacata B. 1. C. et C. 2. est primiata Ven. 1.—200 C. præcipio.—201 C. et perire.—202 B. 1. Ven. 1. anulum famese ancillæ dederit eum porro, omisso mihi ; Pll. etiam famese ; C. famose ; C. 2. famasæ.—203 C. sum.—204 B. 1. Ven. 1. verberat : ut si ; Pll. verberavit. Al. recte militi.—205 Dabo : tua B. 1. Ven. 1. tuam m. uxorem Pll.—206 Ut sese autem conciliare C. 2. Ut sedeant mecum conciliare C. Ut sed eomet conciliarem al. ap. Parenum.—207 Pll. nulli alia est ; B. 1. nulli aliæ est.—208 Non potui Pll. reperiri C. C. 2. reperire sub sub sole querenda res B. 1.—209 Parei 3. quam ego dabo ; Gronov. quam ego : habe.—210 Ergo accurras B. 1. Ergo ad curas et properas opust Pll. et propra opust

NOTE

202 Faveæ] Ancilla. Juvenal. Sat. vi. ' Et Faveam cui det mandata puellam.'

Delph, et Var. Clas.

Plaut.

3 T

PA. Glycceram. PL. nempe eandem, quæ dudum constituta est. PA. pax! abi. [men.]

PL. Meminero: sed quid meminisse id refert? ego te ta-

PA. Ego enim dicam tum, quando usus poscet: interea tace. 215

Ut nunc etiam hic agit, actutum partes defendas tuas.

PL. Ego eo intro igitur. PA. et præcepta sobrie ut cures, face.

mine Philocomasium. PL. Quam appellabo! PA. Glycceram. PL. Nempe eandem, quæ instructa est jamdudum. PA. Sile, abi. PL. Recordabor; sed qui oportet recordari? ego te tamen consulam. PA. Ego monebo tum cum erit opus. Interim sile; ut nunc Periplectomenes sustinet adhuc suas partes, sustine e vestigio tuas. PL. Igitur ego ingrediatur in ædes. PA. Fac ut cures diligenter præcepta.

B. 1.—211 C. huc facito; C. 2. hoc facto.—212 C. quem nominem.—213 Dic eam B. 1. Ven. 1. Diceam C. et C. 2. Glycceram Vat. et Parei 3. abis C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—214 Tria verba, ego te tamen, desunt in B. 1.—215 Al. pro tum, habent tamen. Mox, Pl. poscūt.—216 Ut cum etiam B. 1. C. 2. Ven. 1. Unus etiam hic ager actutum al. ap. Pareum; Et nunc e. hic agit actutum partes defendes tuas al. ibid.—217 Pro et præcepta, quod servant C. C. 2. B. 1. Ven. 1. al. vett. ei præcepta legitur in Parei 3.

NOTÆ

213 Pax] Non pacem significat, sed urbanior formula. est πᾶξ a Græco, silentii imponendi

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

PALÆSTRIO, LUCRIO.

PA. QUANTAS res turbo! quantas moveo machinas!

Eripiam ego hodie concubinam militi,

Si centuriati bene sunt manipulares mei.

Sed illum vocabo. Heus, Sceledre; nisi negotium,

PA. Ut misceo res! ut instruo machinas! Ego subducam hodie meretricem militi, si meæ copiæ sunt recte instructæ. Sed illum appellabo. Heus, Sceledre;

NOTÆ

3 Centuriati] Id est, sub centurione instructi ad committendum certamen. 'Centurio, as,' significat in centurias distribuere milites.

Manipulares mei] Id est, milites mei manipuli. Manipulus autem proprie est tantum aut sæni aut segetum, quantum manu altera contineri

Progredere ante ædis : te vocat Palæstrius. 5

LU. Non operæ est Sceledro. PA. quid jam ? LU. sorbet dormiens.

PA. Quid sorbet ? LU. illud stertit volui dicere.

Sed quia consimile est, quod stertas, quasi sorbeas.

PA. Eho an dormit Sceledrus intus ? LU. non naso quidem :

Nam eo magnum clamat : tetigit calicem clanculum, 10
Demisit nardini unam amphoram cellarius.

PA. Eho tu sceleste, qui illi suppromus es, eho !

LU. Quid vis ? PA. qui libitum est illi condormiscere ?

LU. Oculis opinor. PA. non te istuc rogit, scelus.

si licet per otium, prodi ante ædes: Palæstrius te appellat. LU. Sceledrus non potest auscultare. PA. Quare? LU. Sorbet dormiendo. PA. Quid sorbet? LU. Volui dicere illum stertere. Quia ille qui stertit est similis ei qui sorbet. PA. Eho! an Sceledrus somno indulget in adibus? LU. Non quidem naso dormit; nam vociferatur naso magnopere. Siccavit furtim scyphum, cellarius exhausit unam amphoram vini conditi nardo. PA. Eho tu nequam, qui es vicarius promi, eho! LU. Quid vis faciam? PA. Quare libet illi somnum capere? LU. Oculis, puto. PA. Non a te peto id, nequam! prodi huc: jam occidisti, nisi verum

//////////

5 C. *voca*; C. 2. *voco*.—6 *Non opera* C. 2. B. 1. Ven. 1. *dormes* C.—7 C. *stertit*; C. 2. et B. 1. *stertit*.—8 *Diss. quom stertas*; C. *quod stercas*.—11 *Dimisit* B. 1. Ven. 1. *Dormis ita arcliminā* C. *Domisitam arcliminamporam* C. 2. *amardiminam* B. 1.—13 B. 1. C. 2. *quid libitum*; C. *quid lubet*.—14 C. *istic*.

NOTÆ

potest, ut altera succidatur. Plinius accipit manipulum, pro fasciculo ejusmodi manipulorum, qualis est segetis, quem vulgo appellamus *une gerbe*, aut fœni, quem *une botte*, ou *un botteau de foin*. Translate dicitur manipulus de manu parva militum. Vegetius scribit manipulum esse contubernium decem militum, sub eodem tentorio degentium, quod conjunctis manibus dimicarent. Vocabantur signiferi manipulorum, et ipsi manipuli, a fœni manipulo, quem defixum hasta Romulo regnante ferebant loco aquilæ, aut aliorum signorum. Crediderim fuisse in legione quavis triginta ejusmodi signa, et inde constabit quot certarent sub sin-

gulis illis signis milites, cum omnium consensu essent in legione, quæ sexaginta erat centuriarum, manipuli triginta. A manipulo dicti sunt manipulares milites, Servio teste, et ipso Ovidio: 'Pertica suspensus portabat longa maniplos, Unde manipularis nomina miles habet.' *Manipulares mei*, id est, commanipulares mei, milites ejusdem manipuli.

10 *Tetigit calicem*] Ἐδάρτωσις, pro hausit, siccavit calicem.

11 *Demisit*] Cellæ præfectus reliquit amphoram vini obviam.

Nardini] Supple 'vini.' Veteres enim odoratis vinis delectabantur. Nardus autem et gustum et nares oblectat.

Procedere huc : periisti jam, nisi verum scio. 15
 Promissisti tu illi vinum? LU. non promisi. PA. negas?
 LU. Nego hercle vero : nam ille me vetuit dicere.
 Neque equidem heminas octo expromsi in urceum,
 Neque ille hic calidum exhibit in prandium.
 PA. Neque tu bibisti? LU. Di me perdant, si bibi, 20
 Si bibere potui. PA. qui jam? LU. quia enim obsorbui :
 Nam nimis calebat, amburebat gutturem.
 PA. Alii ebrii sunt, alii poscam potitant.
 Bono suppropmo et promo cellam creditam !
 LU. Tu hercle idem faceres, si tibi esset credita : 25
 Quoniam æmulari non licet, nunc invides.
 PA. Eho an nunquam promisit antehac? responde, scelus :
 Atque ut tu scire possis, edico tibi,
 Si falsa dixis, cocio, excruciabere.

disco. Tu illi eduxisti vinum? LU. Non eduxi. PA. Infitiaris? LU. Eo infitias per Herculem: nam ille me prohibuit dicere. Neque equidem eduxi octo heminas in urceum; neque ille potavit hic calidum per prandium. PA. Neque tu potasti? LU. Dii me perdant, si potavi, si potui potare. PA. Cur? LU. Quia exorbui: nam nimis calidum erat, amburebat fauces. PA. Alii sunt tenulenti, alii bibunt poscam. O cellam creditam bono suppropmo et promo! LU. Certe tu ageres idem, si tibi esset curæ: quoniam non potes imitari, nunc invides. PA. Eho an nunquam eduxit antea? Responde, nequam; et ne ignores, tibi dico, si

Mox, B. 1. rogo.—17 C. me metuit.—18 Neque enim feminas B. 1. Neque equidem feminas Pl. feminas Ven. 1.—19 C. exivit; C. 2. et B. 1. exivit; Ven. 1. exiunt; al. ap. Pareum, Neque æque illie cadum exbuvit; al. ibid. eduxit, vel exbit.—20 Neque tu biristi Pl. si tibi desunt in B. 1.—21 Pl. potuisti. B. 1. C. et C. 2. quid jam.—22 C. 2. calevat; B. 1. calor comburebat; C. et C. 2. amburevat.—23 Alii ebrii C. 2. Alii ebrii sunt postquam poterunt B. 1. alii postquam potatum C. alia potest jam pota itum C. 2.—24 B. 1. cella credita.—27 Pl. promisit; B. 1. an unquam prompsi.—28 Atque tu B. 1. dico C. C. 2. B. 1.—29 Si falsa dicis B. 1. Si falsa dicis votio excruciabaret Pl. cocio deest in B. 1.

NOTÆ

17 *Vetuit dicere*] Dictum ad risum movendum. Sceledrus enim præceperat Lucrioni ne diceret de amphora vini epota. Urget Palæstrio Lucrionem. Lucrionem. Lucrionem. Lucrionem. Lucrionem. Non dicam tibi bibisse Sceledrum, ne dicem enim vetuit. Quod quid est aliud quam dicere, eum bibisse?

18 *Heminas*] Hemina est dimidia pars sextarii, un demi-setier.

Urceum] Urceus poculum unius

ferme heminae.

19 *Calidum exhibit*] Id est, bibit Sceledrus vinum, non ad sedandam sitim; sed quasi veritus fuisset, ne si lente duxisset, adussisset guttur, scyphos integros absorbet.

23 *Poscam*] Posca est vinum acidum aqua dilntum. Erat autem vinum tenuioris plebeculæ. A 'poto,' 'posca;' ut ab 'edo,' 'esca.'

29 *Cocio*] Anlo Gellio est hariolator.

LU. Ita vero, ut tu ipse me dixisse delices; 30
 Postea sagina ego ejiciat cellaria,
 Ut tibi qui promat, alium suppromum pares.
 PA. Non edepol faciam: age loquere audacter mihi.
 LU. Nunquam edepol vidi promere: verum hoc erat:
 Mihi imperabat, ego promebam postea. 35
 PA. Hui! illecebrose! capite sistebas cadum?
 LU. Non hercle tam istoc valide casabant cadi.
 Sed in cella est paulum nimis loculi lubrici,
 Ibi erat bilibris aqualis, hic propter cados.
 Ea sæpe decies complebatur die. 40
 Eam plenam atque inanem fieri maxumam

mentiaris dabis pœnas. LU. Sic vero, ut tu ipse dicas me dixisse; postea ego extrudar e cella pingui, ut inducas alium suppromum, qui tibi educat vinum. PA. Certe non agam; age, loquere mihi secure. LU. Per adem Pollucis nunquam conspicatus sum educere; sic se res habebat: mihi mandabat, ego educebam postea. PA. Hui! festive! invertebas cadum capite? LU. Per Herculem hoc erat, quod cadi non fundebant vinum tam valide. Sed est in cella locus parum nimis lubricus, erat ibi aqualis duarum librarum juxta cados. Ea implebatur sæpius decies in die. Vidi eam subinde plenam, atque vacuum omnino fieri. Aqualis ulro citro-

corio Buchn. ocius Lips. loris Gam.—30 B. 1. ipsemet dixisse dictites.—31 Post sagina B. 1. C. C. 2. eicia Pll.—32 Ut sibi prompseris B. 1. Ven. 1. si promptis alium sub promis parvis Pll.—33 Pll. age te loquere; unde Pareus, age cloquere.—35 Mihi inparavat C. 2. Mihi imperabas B. 1. Mihi imperavit ego pro me postea C. 2.—36 Hic illi celebros B. 1. Ven. 1. Hic illecebro C. Huic illecebroso C. 2. sistebat cadi C. sistebas cadi B. 1. Ven. 1.—37 C. cessavit cadi; C. 2. cassavit cadi; Parei 3. casavant cadi.—38 Sed in c. erat B. 1. Sed in c. erit C. et C. 2.—39 Pll. vilibris avilis.—40 C. completur; C. 2. complevatur.—41 B. 1. imma-

NOTÆ

30 *Delices*] Id est, prodes, indices.

31 *Sagina cellaria*] *Sagina cellaria* de vino in quo plurimum sit virtutis ad vires suppeditandas et laertos; immo et saginam, seu pinguedinem.

36 *Capite sistebas cadum*] Id est, tenebas in alto cadum, dum Sceledrus exciperet ore hiante vinum quod deflueret.

37 *Casabant cadi*] In *Asinaria*, 'Casanti capite incedit'; id est, quasi in passus singulos ruituro ex humeris capite. A 'cado,' aut 'quasso' est hoc 'caso.' Id est, non tam

effundebantur cadi, quam si de capite funderetur vinum. Quia scilicet inclinabantur cadi in aequalem, nec humo tollebantur. Id dicit jocando Lucurio additque, est in cella vinaria lubricus locus ad inclinandum cadum facilius.

39 *Bilibris aqualis*] Dnarum librarum erat, aut ipsum vas, aut vinum quod ipso capiebatur.

41 *Plenam atque inanem maxumam*] Id est, fiebat vicissim et maxime plena, et maxime inanis.

Vidi : bacchabatur hama, casabant cadi.

PA. Abi, abi intro jam : vos in cella vinaria

Bacchanal facitis, jam hercle ego herum adducam a foro.

LU. Perii, excruciabit me herus, domum si venerit, 45

Quom hæc facta scibit, quia sibi non dixerim.

Fugiam hercle aliquo, atque hoc in diem extollam malum.

Ne dixeritis, obsecro, huic, vostram fidem.

PA. Quo tu agis? LU. missus sum alio : jam huc reve-
nro.

PA. Quis misit? LU. Philocomasium. PA. abi, actutum
redi. 50

LU. Quæso tamen tu meam partem infortunii,

Si dividetur, me absente, accipito tamen.

PA. Modo intellexi quam rem mulier gesserit :

Quia Sceledrus dormit, hunc subcustodem suum

Foris ablegavit, dum ab se huc transiret : placet. 55

Sed Periplectomenes, quam ei mandavi, mulierem

Nimis lepida forma ducit : Dii hercle hanc rem adjuvant.

que commeabat ; fundebant cadi. PA. Abi, abi in ædes jam, vos agitatis bacchanalia in cella vinaria. Per Herculem ego adducam jam herum a foro. LU. Interii, herus me pænis afficiet, si venerit domum, quando sciet hæc esse facta quia non sibi aperuerim : me recipiam profecto aliquo, atque differam hanc pænam in alium atque alium diem : ne huic aperueritis, rogo vestram fidem. PA. Quo tu vadis? LU. Sum missus alio : jam revertar huc. PA. Quis misit? LU. Philocomasium. PA. Abi, revertere celeriter. LU. Tamen, amabo, tu partire mecum pænas, si dividantur, me absente. PA. Audiri modo, quid mulier fecerit : quia Sceledrus dormit, foris misit hunc suum subcustodem, dum migraret huc a suis ædibus ; placet : sed Periplectomenes adducit mulierem quam ei mandavi, pulchritudine nimis egregia. Per Herculem Dii opitulantur huic negotio. Quom am-

nem. Ven. 1. fieri plenam e summo.—42 Ubi b. avia B. 1. Ven. 1. avia cessabat cadi Pll. cessabat etiam B. 1. quassabant Ven. 1.—43 Abi deest in C.—44 C. adducta fore ; C. 2. adductata fore.—45 C. et C. 2. excruciavit.—46 Quomodo C. scivit Pll.—47 B. 1. hoc indic. Pll. extollat.—49 Quod tu agis C. Quot tu agis C. 2.—52 Si id videtur C.—54 Pll. huc s. suum.—55 B. 1. C. 2. dum se huc ; Pll. dum ab huc. B. 1. C. et C. 2. transire.—57 Di h. h. r. ut juvant B. 1. ut vivant

NOTÆ

42 *Bacchabatur hama*] Hama est vas vinarium : dicitur autem bacchari, quia more Baccharum ultro citroque currit.

Casabant cadi] Proni erant cadi,

quasi jamjam casuri. Et *casabant*, id est, inane sonabant ; *sonnent le vuide*. 'Caso' est, quasi imitativum verbum a sono cadi inanis.

Quam digne ornata incedit, haud meretricie!
Lepide hoc succedit sub manus negotium.

bulat honeste ornata, non meretricie! hoc negotium succedit lepide sub manus.

//////////

Ven. 1.—58 Pll. aut meretricie.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

PERIPLECTOMENES, ACROTELEUTIUM, PALÆSTRIO,
MILPHIDIPPA.

PE. REM omnem, Acroteleutium, tibi, tibique, mea Milphidippa,

Domi demonstravi ordine: hanc fabricam fallaciasque

Minus si tenetis, denuo volo percipiatis plane.

Satis si intelligitis, aliud est quod potius fabulemur.

AC. Stultitia atque insipientia insulsa atque maxima hæc sit, 5

Me ire in opus alienum, aut tibi meam operam pollicitari,

Si ea in opificina nesciam aut mala esse aut fraudulenta.

PE. At melius est monerier. AC. meretricem commoneri,

Quam sane magni referat, mihi clam est! quin ego me frustro,

PE. *Tibi ostendi domi sigillatim omne negotium, Acroteleutium, et tibi quoque mea Milphidippa: si nescitis has technas et fraudes, volo ut rursus accipiatis prorsus: si satis cognoscitis, est aliud quod agemus potius.* AC. *Esset amentia et insania insulsissima et maxima, si curarem res alienas, aut tibi promitterem meum auxilium, si non sim aut mala aut dolosa in ea opificina.* PE. *At est satius esse monitam.* AC. *Mihi non est palam, quam magni referat monitam esse pellicem:*

//////////

1 *Hem'o. accedere te ut velim mea* B. 1. una Milph. Pll.—2 C. C. 2. B. 1. *in ordine.*—3 C. *si tenetis.*—5 B. 1. Ven. 1. *insipientia non fallacia hæc sit; C. Stultitiaque insipientiam falsa hesit; C. 2. St stultitiaque insipientiam falsa hæsit.*—6 *Me ire Parei* 3. *Mei rei* Pll.—7 *Si eam opificinam nesciat* C. et C. 2.—8 *At melius, omisso est,* B. 1. *At melius* C. 2. *comoveri* C.—9 *Pronomen me*

NOTÆ

6 *Me ire in opus alienum*] Id est, am. Allegoria ducta ab opificibus, opus alienum faciendum in me recipere, nisi illius faciendi artem tene- qui sua arte, non aliena, opera in se facienda recipiunt.

Postquam adhibere aures meae tuam moram orationis. 10
Tibi dixi, miles quemadmodum potis esset deasciari.

PE. At nemo solus satis sapit: nam ego multos saepe vidi
Regionem fugere consilii, prius quam repertam habuere.

AC. Si quid faciendum est mulieri male atque malitiose,
Ea sibi immortalis memoria est meminisse et sempiterna:
Sin bene quid aut fideliter faciendum est, eo deveniunt, 16
Obliviosae extemplo uti fiant, meminisse nequeunt.

PE. Ergo istuc metuo, quo venit vobis faciendum utrum-
que:

Nam id proderit mihi, militi male quod facietis ambae.

AC. Dum ne inscientes quid bonum faciamus, ne formida.
Mala nulla meretrix est, ne pave, pejora ubi conveniunt. 21

PE. Ita vos decet: consequimini. PA. cesso ego illis ob-
viam ire.

Venire salvom gaudeo: lepido hercle ornatu incedit.

PE. Bene opportuneque obviam es, Palæstrius: hem! tibi
assunt,

quoniam ego memet decipio, ex quo meae aures acceperere tuum sermonem, qui me moratur. Tibi aperui, qua ratione posset frustatim concidi miles. PE. At nullus solus satis est sapiens: nam ego plerumque animadverti multos nolle dare locum consilio, antequam repperint. AC. Si mulieri est faciendum aliquid male atque malitiose, memoria ejus est immortalis et sempiterna: si agendum est quippiam recte et cum fide, eo deveniunt, ut evadant statim obliviosae, et non possint recordari. PE. Ergo timeo id, ne male succedat, quod sit vobis agendum utrumque; nam quod damno afficietis ambae militem, id mihi erit utile. AC. Ne metue, nisi unum, nempe ne agamus aliquid recti imprudentes. Nulla pellex est nequam, ne time, quando nequiora sese offerunt agenda. PE. Hoc vobis convenit: sequimini. PA. Ego cunctor occurrere illis. Laetor te reversum incolumem. Per Herculem Acro-teleutium ambulat mundo eleganti. PE. Occurris recte et tempestive, Palæstrius:

~~~~~

deest in B. 1. in sustro C. in frustrum C. 2. egomet ultro al. ap. Parenm.—10 B. 1. meas ad tuam.—11 Pro potis esset, Pl. habent potisset; B. 1. potis est Deas dare; Ven. 1. potis est oleas dare; C. deas daret; alter Pl. assedarei.—13 B. 1. et Ven. 1. reperta habuere; Pl. reperta habere; Lamb. haberent.—15 Ejus illi al. ap. Pareum.—16 Sin bene aut quid fideliter B. 1. C. C. 2. Ven. 1. unde Pareus conj. Sin bene autem quid, aut, &c. Mox B. 1. Pl. et Ven. 1. faciendum si eadem veniunt.—17 Pl. exemplo.—18 B. 1. et Ven. 1. istuc mecum convenit vobis.—19 Pl. mihi militia; B. 1. et Ven. 1. mihi mulicia male quod.—20 Dum nescientes B. 1. Dum nescientis quod C. Dum nescientis quid C. 2.—21 C. Mala mulier est ne parcat; C. 2. Mala nulla meretrix est. Mox, pejoribus conveniunt B. 1. C. C. 2.—23 Venere Pl. lepide h. ornatu C. C. 2. B. 1.—24 C. obviam es, Palestridem; C. 2. Plestridem. Mox, hem deest in B. 1.—

NOTE

13 Regionem fugere consilii] Locum consilio minime facere.

Quas me jussisti adducere, et quo ornatu. PA. heus!
noster esto. 25

Palæstrius Acrotelentium salutatur. AC. quis hic amabo est,
Qui tam pro nota me nominat? PE. hic noster architectus
est. [hic te

AC. Salve, architecte. PA. salva sis: sed dic mihi, eequid
Oneravit præceptis? PE. probe meditatam utramque duco.

PA. Audire cupio, quemadmodum: ne quid peccetis, paveo.

PE. At tua præcepta: de meo nihil his novom apposivi. 31

AC. Nempe ludificari militem tuum herum vis? PA. clo-
cuta es. [est.

AC. Lepide et sapienter, commode et facete res parata

PA. Atque hujus uxorem esse te volo assimilare. AC.
fiet.

PA. Quasi militi animum adjeceris, simulare. AC. sic
futurum est. 35

PA. Quasique hæc res per me interpretem, et tuam ancil-
lam geratur.

AC. Bonus vates poteras esse: nam, quæ sunt futura, dicis.

ecce tibi præsto sunt eæ quas me imperasti adducere, et eo ornatu quo voluisti. PA. Heus! esto noster. Palæstrius salutem dicit Acrotelentio. AC. Quis est hic, quæso, qui me appellat nomine tanquam notam? PE. Hic est noster architectus. AC. Salve, architecte. PA. Sis salva. Sed dic mihi, numquid Periplectomenes te oneravit monitis? PE. Vobis sisto utramque optime doctam. PA. Opto accipere quomodo sit meditata, timeo ne erretis in aliquo. PE. Sed sunt tua mandata, nihil addidi his de meo. AC. Nimirum vis militem tuum herum ludificari? PA. Res est ita, ut tu dixisti. AC. Res est instructa prudenter et festivo, commode et jucunde. PA. Et cupio fingere te esse hujus uxorem. AC. Fiat. PA. Simula te adjecisse animum militi. AC. Facium sic. PA. Et quasi res fiat per me interpretem, et tuam ancillam. AC. Poterus esse bonus vates; nam divinas ea que

25 Quas ne Pll. et equo orta C. et C. 2.—26 B. 1. hic homo est.—27 Quid tam pro notam mittat notam C. me deest in B. 1.—29 C. ducam.—31 Ad tua al. ap. Pareum. Mox, his posui, omisso notom, C. his novom ut posui C. 2.—32 C. exlocutast; C. 2. exlocuta es; al. ap. Pareum rem locuta est.—33 B. 1. res parata, omisso est; Pll. res parate.—34 Verbum esse deest in B. 1. adsimulari Pll. fiat C. et C. 2.—35 Verbum est deest in B. 1.—36 Quasi hæc B. 1. Ven. 1. res est C. ares æst C. 2. ancillam ejceretur C. ancilla ceretur C. 2. ancillam eureretur B. 1. Ven. 1.—37 Pll. num qui; al. eum qui; B. 1. Ven. 1. futura vides;

NOTÆ

25 Heus! noster esto] Ad Peri-
plectomenem directa oratio, quasi dicat, Opportune ades, ut cætum nos-

trum angeas, et e nobis sis.

27 Noster architectus est] Id est, initæ fraudis inventor.

PA. Quasique annulum hunc ancillula tua abs te detulerit ad me,

Quem ego militi darem tuis verbis. AC. vera dicis.

PE. Quid istis nunc memoratis opus est, quæ commemorare? AC. meli' st: 40

Nam, mi patrone, hoc cogitato: ubi probus est architectus, Bene lineatam si semel carinam collocavit,

Facile esse navem facere, ubi fundata et constituta est.

Nunc hæc carina satis probe fundata et bene statuta est.

Assunt fabri architectique a me, a te, haud imperiti. 45

Si non nos materiarius remoratur, quod opu' st, qui det,

Novi indolem nostri ingenii; cito erit parata navis.

PA. Nempe tu novisti militem meum herum? AC. rogare mirum est.

Populi odium quid ni noverim? magnidicum, cincinnatum,

Mœchum unguentatum. PA. num ille etiam te novit? AC.

nunquam vidit: 50

Qui noverit me, quis ego sim? PA. nimis lepide fabulare.

sunt futura. PA. Et quasi tua ancillula ad me attulerit hunc annulum abs te, quem ego deferrem ad militem tuis verbis. AC. Dicis vera. PE. Quid opus est nunc commemorazione horum, quorum recordatæ sunt? AC. Id præstat: nam hoc recordare, mi patrone: quando architectus est peritus, si semel bene directam carinam posuit, esse facile facere navem, ubi est fundata et collocata. Nunc hæc carina est fundata satis stabiliter et bene constituta: adsunt fabri et architecti a me et a te conducti, haud parum industrii: si materiarius non tardat suppeditare quod opus est quod det; novi nostrum animum, navis erit brevi instructa. PA. Nempe tu scis qualis sit miles meus herus? AC. Miror quod a me petas; cur non noverim hominem invisum omnibus, vaniloquum, calamistratum, adulterum, unguentis delibutum? PA. Num te novit ille etiam? AC. Nunquam vidit: quomodo noverit quis ego sim? PA. Garris nimis festive! Poterit fieri multo festivius.

//////////

al. ap. Pareum futura videas.—38 B. 1. tua ad me; Pll. tua a me.—39 Parei 3. nunc vera dicis.—40 Voc. meli' st deest in B. 1.—43 Copula et deest in B. 1. C. C. 2.—44 Nunc hic carina Pll. satis profundata est et statuta est B. 1. at probe fundata et, &c. Pll.—45 At sunt ebrii architecti B. 1. Ven. 1. At sunt ebrii architecti C. Adsunt muliebria architectique Pll. eabri architectique C. 2. quæ a te amant ut imperiti B. 1. quæ te amant ut imperiti Ven. 1. a te amant imperiti C. qui te amant cum imperiti al. ap. Pareum.—46 Pronomen nos deest in edd. quibusdam vet. quod opus qui det Pll. ad opus quidem B. 1. Ven. 1.—48 B. 1. Ven. 1. rogare mirus.—49 C. 2. quin ni. Mox, B. 1. C. 2. Ven. 1. magnum dicunt; C. 2. magnum illum.—50 B. 1. ille etiam novit; C. illa eam novit; C. 2.

NOTÆ

42 Bene lineatam carinam] Delineatam. Allegoria ducta ab architecto navis.

Eo potuerit lepidius pol fieri. Ac. potine ut hominem
 Mihi des? quiescas cetera: ni lepide ludificata
 Ero, culpam omnem in me imponito. PA. agite igitur, in-
 tro abite,

Insistite hoc negotium sapienter. Ac. alia cura. 55

PA. Age, Periplectomene, has nunc jam duc intro, ego ad
 forum illum

Conveniam, atque illi hunc anulum dabo, atque prædicabo
 A tua uxore mihi datum esse, eamque illum deperire.

Hanc ad nos, cum extemplo a foro veniemus, mittito tu,
 Quasi clanculum ad me missa sit. PE. faciemus: alia
 cura. 60

PA. Vos modo curate: ego illum probe jam oneratum huc
 accibo. [plane,

PE. Bene ambula, bene rem gere: at egone hoc si efficiam
 Ut concubinam militis meus hospes habeat hodie,

Atque hinc Athenas abeat; si hodie hunc dolum dolamus,
 Quid tibi ego mittam muneris? Ac. datne ab se mulier
 operam? 65

Ac. Potesne mihi dare hominem? ceterum quiesce; nisi illi illusero facete, refunde
 in me omnem culpam. PA. Agite itaque; introite, urgete hunc rem callide. Ac.
 Cura alia. PA. Age, Periplectomene, duc illas domum nunc, ego ibo ad illum ad
 forum, atque illi dabo hunc anulum, atque affirmabo mihi esse datum a tua uxore,
 eumque ab illa deperiri; tu mitte hanc statim ad nos, quando revertentur a foro,
 quasi ad me missa sit occulte. PE. Agemus: cura alius res. PA. Vos curate
 hæc: ego illum adducam huc mox egregie onustum. PE. Bene vade, gere rem
 bene. Sed si ego id assequar prorsus, ut meus hospes habeat hodie meretricem
 militis, atque hinc renigret Athenas; si instructa sit recte hodie hæc fraus,
 quod ego ad te mittam præmium? Ac. Mulier facitne suo Marte? PA. Fes-

//////////

illa et anam novit.—52 *Eo poterim* C. et C. 2. *Eo poterit verum lepidius* B.
 1. Ven. 1.—53 *Parei* 3. *ni illum*; C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *ni ludificata lepide*.
 —54 *Per culpam* Ven. 1. *Ero deest* in B. 1. *me inponito* Pll.—56 *Pro*
has nunc jam, C. habet adnuntiam.—57 C. *hoc anulum*.—58 *Al. mihi uxore*.
 Mox, Pll. *eam quam illum*.—59 *Hæc ad nos* C. *Ha vid nos* C. 2. *quam ex templo*
 B. 1. *Mox, tu deest* in eodem codice.—60 Pll. *admissæ sit*; B. 1. *admissa*
sit.—61 C. *acibo*; C. 2. *aciebo*.—62 Pll. *gerat ego nec*. Mox, B. 1. *hoc ef-*
ficiam.—64 *Athenas archat* Donz. *Athenas habeat* Pll. *si deest* in B. 1. C. et C. 2.

NOTE

61 *Oneratum*] Clitellis videlicet. Id joco dicit; neque enim ejus, qui
 Notum est ex superioribus. exhibet operam, dare munus, sed ac-

65 *Quid tibi ego mittam muneris*] cipere.

PA. Lepidissime et comissime. AC. confido confuturum.
 Ubi facta erit collatio nostrarum malitiarum,
 Haud vereor, ne nos subdola perfidia pervincamur.
 PE. Abeamus ergo intro, hæc uti meditemur cogitate :
 Nequid, ubi miles venerit, titubetur. AC. tu morare, 70
 Ut accurate et commode, hoc quod agendum est, exequa-
 mur.

tive omnino et comiter. AC. Spero fore, ut res ex voto fluat: quandoquidem nostræ nequitiae conferuntur in unum, non timeo ne nos vincamur fraude et dolo. PE. Ingrediamur ergo in ades, ut agitemus hæc animo, ne in aliquo titubemus, quando Miles aderit. AC. Tu nos retardas, ut perficiamus diligenter et commode hoc quod faciendum est.

//////////

—65 B. 1. *des ne alia mulieri*; Pll. *stante ab si mulier*.—66 *Lepidi sunt* et B. 1. C. Ven. 1. *comi sunt* B. 1. *comes sunt* Ven. 1. *jam futurum* B. 1. Ven. 1. *cum futurum* C. et C. 2.—67 Pll. B. 1. *militiarum*.—68 *Aut vereor* Pll.—69 *Habemus* C. et C. 2.—70. 71. Hos vss. transponit Gulielm. *agendum est: sequamur* B. 1. et Ven. 1.

=====

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

PY. VOLUP est quod agas, si id procedit lepide et ex sententia.

Nam ego hodie ad Seleucum regem misi parasitum meum,
 Ut latrones, quos conduxī, hinc ad Seleucum duceret,
 Qui ejus regnum tutarentur, mihi dum fieret otium.

PA. Quin tu tuam rem cura potius, quam Seleuci: quæ tibi
 Conditio nova et luculenta fertur per me interpretem! 6

PY. Immo omnes res posteriores pono, atque operam do
 tibi.

Loquere: aures meas profecto dedo in ditionem tuam.

PY. Id quod agis est jucundum, si id succedit bene et ex animo. Ego misi hodie meum parasitum ad regem Seleucum, ut duceret hinc milites quos conduxī ad Seleucum, qui tueantur ejus imperium usque eo dum esset otium eundi ad eum. PA. Quin tu cura potius tuam rem, quam Seleuci: hoc consilium novum et egregium tibi datur per me interpretium. PY. Immo postpono omnia, et te audio. Loquere: certe committo meas aures tuo arbitrio. PA. Circumspice, ne quis au-

//////////

1 *Volupe* B. 1. *Voluptas* C. *agam* B. 1. *et deest in eodem codice. Mox, ut sententia* Pll.—2 *Seleucicum* C.—3 C. et C. 2. *ducere*.—4 *Quid* Pll.—8 C. et

PA. Circumspicito dum, ne quis nostro hic auceps sermoni
siet;

Nam hoc negotii clandestino ut agerem, mandatum 'st mihi.

PY. Nemo adest. PA. hunc arrhabonem amoris primum
a me accipe. 11

PY. Quid hic? unde est? PA. a luculenta atque a festiva
fœmina,

Quæ te amat, tuamque expetissit pulchram pulchritudi-
nem: [dedit.

Ejus nunc mihi annulum ad te ancilla, porro ut deferrem,

PY. Quid? ean' ingenua, an festuca facta e serva libera est?

PA. Vah! egone ut ad te ab libertina esse auderem inter-
nuntius, 16

Qui ingenuis satis respondere nequeas, quæ cupiunt tui!

PY. Nupta ea est, an vidua? PA. et nupta et vidua. PY.
quo pacto potis [cum sene.

Vidua et nupta esse eadem? PA. quia adolescens nupta est

PY. Euge! PA. lepida et liberali forma est. PY. cave
mendacium. 20

cupetur nostrum sermonem; nam est mihi imperatum mandatum ut tractem occulte hoc negotium. PY. Nemo adest. PA. Primo accipe a me hoc pignus amoris. PY. Quid hic annulus? unde est? PA. A præclara atque jucundissima famina, quæ te deperit, expetitque tuam egregiam pulchritudinem: ejus ancilla mihi delit modo annulum, ut ad te deferrem. PY. Quid? estne ea ingenua, an est facta libera e serva, vindicta? PA. Vah! ut ego andeam esse internuntius ad te ab libertina! tu qui non valeas respondere satis ingenuis quæ te deperunt! PY. Est illa nupta, an vidua? PA. Et nupta et vidua. PY. Quomodo potest esse et conjugata et vidua? PA. Quia est uiolens, et nupta cum sene. PY. Euge! PA. Est festiva et egregia forma. PY. Cure ne mentiaris. PA. Illa est digna una

~~~~~

C. 2. dido in d. tuam.—9 Circumspicito cunnequis Pll. sit Pll.—10 B. 1. Ven. 1. mdatur mihi.—11 Pro amoris, Pll. habent moris.—12 Quid hic? aut unde 'st Parei 3. ac festiva B. 1.—13 C. cumque exp. C. 2. tumque exp. B. 1. tum quasi expetiscit.—14 C. et C. 2. deferret.—15 Quid eu ingenua hac festuca facta serva an libera est B. 1. Quid ea ingenua uc f. factu serro re libera est Pll. Quid ea? i. an f. facta? serva an libera? al. ap. Pareum.—16 Vu ego me C. 2. ut abs te Pll. audere C. et C. 2.—17 B. 1. factis responsaret neque absque cupit uti; C. responderet nequeas capiti uti; C. 2. Quin genus satis responsaret nequeasque cupit uti.—18 Nupta ista an B. 1. Nuptan'st vidua C. Nuptan istan vida C. 2.—19 C. esse idem; C. 2. e eadem. Mox, Pll. qui a. n. est; B. 1. quia a. n. sit.—

NOTE

15 *Festuca*] Id est, vindicta, quæ a prætore adhiberi solita. Sic vocat virga erat manumittendis hominibus et Persius.

PA. Ad tuam formam illa una digna est. PY. hercle pulchram praedicas.

Sed quis ea est? PA. senis hujus uxor Periplectomeni in proxumo,

Ea demoritur te, atque ab illo incipit abire: odit senem.

Nunc te orare atque obsecrare jussit, uti tui copiam

Sibi potestatemque facias. PY. cupio hercle equidem, si illa volt. 25

PA. Quae cupit! PY. quid illa faciemus concubina, quae domi est?

PA. Quin tu illam jube abs te abire, quo lubet: sicut soror Ejus huc gemina venit Ephesum, et mater, arcessuntque eam. [qui sciunt.

PY. Ain' tu, advenit Ephesum mater ejus? PA. aiunt,

PY. Hercle occasionem lepidam, ut mulierem excludam foras. 30

PA. Immo vin' tu lepide facere? PY. loquere, et consilium cedo. [tiam?

PA. Vin' tu illam actutum amovere, a te ut abeat per gra-

PY. Cupio. PA. tum te hoc facere oportet: tibi divitiarum affatim est: [mulieri,

Jube sibi aurum atque ornamenta, quae illi instruxisti. 35
Dono habere, auferreque abs te quo lubeat sibi.

tua pulchritudine. PY. Per Herculem tu dicis esse pulchram; sed quae est ea? PA. Uxor hujus senis Periplectomenis vicini: ea te deperit et incipit discedere a viro: aversatur senem. Jussit modo me te orare et obsecrare, ut sibi facias tui copiam potestatemque. PY. Per Herculem cupio, si illa cupit. PA. Si cupit? PY. Quid faciemus de illa concubina, quae est domi? PA. Quin tu impera illam proficisci abs te, quo volet: ut ejus soror gemina venit huc Ephesum, et mater, et eam arcessunt. PY. Dicisne tu ejus matrem venisse Ephesum? PA. Dicunt, qui sciunt. PY. Per Herculem pulchram occasionem ut ejiciam mulierem foras! PA. Immo visne tu lepide facere? PY. Loquere, et da consilium. PA. Visne tu illam dimittere statim, ut abeat a te per gratiam? PY. Volo. PA. Oportet te facere hoc. Tibi est satis opum, jube eum sibi dono habere aurum atque ornamenta, quibus ornasti illam mulierem, et sibi auferre a te

//////////

21 Pll. pulcrum.—22 Sed qui hec'st C. si proxumo Pll.—23 B. 1. ab illo cepit; C. adque a. i. incipit; C. 2. atque a. i. ocipit.—24 C. uti eam cupiam; C. 2. uti eam capiam; B. 1. ut tui copiam.—26 Quae ne cupit al. ap. Pareum. Mox, illam f. concubinam quando misit C. illa f. concubinam quando mist C. 2.—27 Pll. quot jubet.—28 Ejus gemina B. 1. Ejus ugginam venite Pll.—29 Eon'tu Pll. mater avius C. et C. 2.—30 Lamb. extrudam foras.—32 C. a te ut habeant; C. 2. a te ut habeat.—34 Jube sis al. ap. Pareum. instruxit Pll. instruxti Parei

PY. Placet, uti dicis : sed ne istanc amittam, et hæc mutet fidem, [amet!

Vide modo. **PA.** vah delicatus, quæ te tanquam oculos

PY. Venus me amat. **PA.** st, tace! aperiuntur fores : concede huc clanculum.

Hæc celox illius est, quæ hic egreditur internuntia.

PY. Quæ hæc celox? **PA.** ancillula illius est, quæ hic egreditur foras, 40

Quæ annulum istunc attulit, quem tibi dedi. **PY.** edepol hæc quidem [cium.

Bellula est. **PA.** pithecium hæc est præ illa et spinturni-
Viden' tu illam oculis venaturam facere, atque aucupium auribus?

quo lubeat? PY. Placet uti dicis; sed vide modo ne amittam istam, et hæc mutet fidem. PA. Vah jocularis, quæ te amet velut oculos! PY. Venus me amat. PA. Sile! reserantur fores; concede huc occulte: hæc est celox illius, quæ egreditur, est illius internuntia. PY. Quæ est celox? PA. Est illius ancillula, quæ egreditur huc foras, quæ attulit istum annulum quem tibi dedi. PY. Per Herculem hæc est bellula. PA. Hæc est pythecium et spinturnicium præ illa. Videsne illam venari oculis, et aucupari auribus?

~~~~~

3.—35 *Dones h. auferre* B. 1. *auferret* C. et C. 2. *quo jubeat* C. *quod jubeat* C. 2. *quod lubeat* B. 1.—36 *P. ut dicis* B. 1. *istam* Pl. *et deest* in C. 2.—37 *C. quæ etiam oculos meos, omissis tanquam et amet.*—38 B. 1. *Ven. 1. at tace*; Pl. *ast tace.*—39 *Verbum est deest* in C. *quæ deest* in eodem codice.—40 *C. foris.*—42 *Bellulast* B. 1.

NOTÆ

39 *Celox*] Velox navigii genus. signem connotandam: illud a $\pi\lambda\eta\chi$,
42 *Pithecium et spinturnicium*] Dno *simia*; hoc a 'spinturnix,' quæ est
vocabula a veteribus adhiberi solita inauspicata avis.
ad turpitudinem vultus et formæ in-

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

MILPHIDIPPA, PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

MI. JAM est ante ædis circus, ubi sunt ludi faciendi mihi?

MI. *Circus, ubi mihi faciendi sunt ludi, estne jam ante ædes? Dissimulabo,*

NOTÆ

1 *Circus*] Alludit Milphidippa ad circi, loci videlicet in quo exhibebantur ludi ad oblectationem populi Romani.
ludos Circenses; quasi locus, in quo est Indicatura militem, sit instar

Dissimulabo, hos quasi non videam, neque esse hic etiam dum sciam.

PY. Tace: subausculitemus, ecquid de me fiat mentio.

MI. Num quis nam hic prope adest, qui rem alienam potius curet quam suam?

Qui aucupet me, quid agam? qui de vesperi vivat suo? 5 Eos nunc homines metuo, mihi ne obsint, neve obstant uspiam, [poris est,

Domo si ibit, ac dum huc transibit, quæ hujus cupiens cor- Quæ amat hunc hominem nimium lepidum, et nimia pulchritudine [perit?

Militem Pyrgopolinicum. PY. satin' hæc quoque me de Meam laudat speciem: edepol hujus sermones haud cinerem quæritant. 10

PA. Quo argumento? PY. quia enim loquitur laute et minime sordide: [fœmina.

Tum autem illa ipsa est nimium lepida, nimisque nitida Hercle vero jam allubescit primulum, Palæstriō.

quasi non videam hoc, neque sciam esse hic etiamnum. PY. Tace: ausculitemus mentionem quam faciet de me. MI. Nonne est hic prope aliquis, qui curet potius rem alienam quam suam? qui aucupetur quid faciam? qui vivat vespere de sua re? Timeo illos homines ne mihi obsint nunc, neve obstant uspiam, dum proficiscetur domo, et huc transeat, ea quæ cupit ejus corpus, quæ amat hunc hominem militem Pyrgopolinicum, magnopere lepidum, et egregia forma. PY. Hæc quoque me satis amat, laudat meam formam; hujus oratio non postulat cinerem. PA. Quare? PY. Quia loquitur terse et nitide: tum autem illa fœmina est valde lepida, et valde lauta. Per Herculem illa incipit jam placere, Palæstriō. PA. Amasne ancillam,

//////////

1 B. 1. Ven. 1. hircus ubi est ludificandus; Pll. et Scal. ludificandi.—3 Al. ecqua.—4 C. hic properat est; al. ap. Pareum, hic prope abest.—5 Qui a. me quique quidem vesperi B. 1. quid aquam quidem vesperi Pll.—6 Pro obsint, C. habet obte; C. 2. obter.—7 Domus ibit C. 2. Domini si domo huc transibit al. ap. Pareum; C. 2. tranivit Pll. transivit atque hujus B. 1. corporist C. et Parei 3.—8 C. nimiam pulchritudinem.—9 C. satin hoc.—10 C. aut emerem quæritat.—11 Quo hoc Parei 3. loquitur laudem C.—12 Tum autem ipsa nimium C. Tum

NOTÆ

5 Qui de vesperi vivat suo] Qui e re sua sibi paret cibos: vespertinum vero tempus notatur, et non matutinum, aut alia quævis hora ad cœnam, quia videlicet reliquæ comestiones ad vespertinam usque, aut nullæ erant, aut erant privatim a singulis

familiaribus fieri solitæ. Communis erat omnis familiæ vespertina, unde cœna a vocabulo Græco *κοινή*, id est, communis comestio.

10 Haud cinerem quæritant] Id est, non egent cinere defricari, ut nitidiores clarioresque fiant.

PA. Priusne, quam illam oculis tuis? PY. video id, quod credo tibi.

Cum hæc locuta, illam autem absentem subigit me ut amem. PA. hercle hanc quidem 15

Nihil tu amassis: mihi hæc desponsa est: tibi si illa hodie nupserit, [dubitas colloqui?

Ego hanc continuo uxorem ducam. PY. quid ergo hanc

PA. Sequere hac me ergo. PY. Pedissequus tibi sum.

MI. utinam, cujus causa

Foras sum egressa, conveniendi mihi potestas eveniat!

PA. Erit; et tibi exoptatum obtinget: bonum habe animum, ne formida: 20

Homo quidam est, qui scit, quod quæris, ubi sit. MI. quem ego hic audivi? [rium.

PA. Socium tuorum consiliorum, et participem consilia-

MI. Tum pol ego, id quod celo, haud celo. PA. immo, etiamsi non celas. [fide.

MI. Quo argumento? PA. infidos celas: ego sum tibi firma

MI. Cedo signum, si harunc Baccharum es. PA. amat mulier quædam quendam. 25

priusquam dominam videris tuis oculis? PY. Video tuis oculis, quod a te dictum credo. Quando autem ancilla loquitur, me cogit ut amem dominam absentem. PA. Per Herculem, ne hanc ames; hæc mihi est desponsa: si domina tibi nupserit hodie, ego statim ducam hanc uxorem. PY. Quare igitur moraris illam alloqui? PA. Sequere me igitur hac. PY. Sum tuus pedissequus. MI. Utinam mihi contingat potestas conveniendi ejus, cujus causa sum egressa foras. PA. Erit; et optatum tibi eveniet: habe bonum animum, ne time: est quidam homo qui scit ubi sit quod quæris. MI. Quem ego audivi hic? PA. Socium tuorum consiliorum et participem. MI. Per Pollicem, si ita est, ego non celo id quod celo. PA. Immo tametsi non celas. MI. Quomodo? PA. Celas infidos; sed ego tibi sum inconcussa fide. MI. Cedo signum, si es ex nostris Bacchis. PA. Quædam mu-

//////////

autem ipsa est nimium C. 2. itidem femina Pl. —14 C. iliam oculis.—15 Tum h. l. illam a. absens B. 1. elocutam illam Pl. Quid illa autem absens, quom hæc locuta subigit Bipont. Ecceum hæc locutam al. Cum hæc celox tam bella: illa autem absens al. ap. Pareum.—16 C. 2. desponsatust.—17 Ego hac C.—19 Foris sum C.—23 Parci 3. immo ita etiamsi; C. immo et etiamsi; B. 1. immo etiam sed non, &c.—24 B. 1. infido. C. firma fides; C. 2. firme fides; B. 1. firme fide-

NOTE

25 Cedo signum, si harunc Baccharum es] Allegoria a sacris Bacchi, quæ in vulgus efferre quoniam nefas erat: nemini licebat de iis verba fa-

cere, nisi interposito signo, quo constat eum, quo cum de iis sermo esset, esse initiatum sacris, et de Baccharum numero.

MI. Pol istuc quidem multæ. PA. at non multæ de digito donum mittunt. [palam rem.

MI. Enim cognovi nunc: fecisti modo mihi ex proclivo Sed hic numquis adest? PA. vel adest; vel non. MI. cedo te mihi solæ solum.

PA. Brevin' an longinquo sermone? MI. tribus verbis. PA. jam ad te redeo.

PY. Quid? ego hic astabo tantisper cum hac forma, et factis sic frustra? 30

PA. Patere, atque asta: tibi ego hanc do operam. PY. properando excrucior.

PA. Pedetentim: tu hæc scis, tractari ita solere hasce hujusmodi merces.

PY. Age, age, ut tibi maxume concinnum est. PA. nullum est hoc stolidius saxum.

Redeo ad te: quid me voluisti? MI. quo pacto hoc dudum accepi,

Istuc fero ad te consilium. PA. quasi hunc depereat. MI. tenco istuc. 35

PA. Collaudato formam et faciem, et virtutes commemorato. [demonstravi.

MI. Ad eam rem habeo omnem aciem, tibi ut dudum

lier amat quendam. MI. Per Pollucem multæ mulieres amant. PA. At non multæ mittunt anulum dono detractum de digito. MI. Nam cognovi modo; mihi patefecisti id ultro; sed adestne aliquis hic qui subauscultet? PA. Vel adest, vel non. MI. Da te solum mihi soli. PA. Brevine, an longo sermone? MI. Tribus verbis. PA. Jam revertor ad te. PY. Quid? ego astabo hic vel minimum otiosus, hac tum egregia forma præditus, et factis clarus? PA. Mane, atque asta; ego tibi do hanc operam. PY. Excrucior accelerando. PA. Placide! tu scis hasce ejusmodi merces solere sic tractari. PY. Age, age, sicut tibi est maxime conveniens. PA. Est nullum saxum hebetius hoc. Revertor ad te: quid mihi voluisti dicere? MI. Ad te fero illud consilium, quo pacto hoc accepi dudum. PA. Quasi hunc depereat. MI. Scio illud. PA. Lauda pulchritudinem et vultum, et recense virtutes. MI. Habeo omnem vim mentis ad eam rem conversam, ut tibi demon-

*****

lis.—25 Cedo signum si hoc verum est B. 1. Ven. 1.—27 B. 1. et Pll. ex p. patrem; Gulielm. ex p. planam.—28 C. vel est, vel non. C. 2. solæ solum esse; C. mihi si solvem; B. 1. mihi soli solum.—30 Quid ergo C. Mox, B. 1. sic sic frustror; C. sit frustram; C. 2. si sic frustam.—31 B. 1. atque ita. Mox, propera dum excrucior Colv. properandum exc. al. ap. Pareum; propera stando exc. al. ibid.—32 Pedetemptim Pll. tractore soles B. 1. sole C. soles etiam C. 2.—33 B. 1. concinnum.—34 Verba, quid me . . . Istuc fero ad te, desunt in B. 1. et Ven. 1. hoc cilium accepi C. hoc cilium apeli C. 2.—35 Utile istuc fero Parei

PA. Tu cetera cura et contempla, et de meis venator verbis.

PY. Aliquam mihi partem hodie operæ des denique : jam tandem ades illico.

PA. Assum : impera, si quid vis. PY. quid illæc narrat tibi? PA. lamentari 40

Ait illam miseram, cruciari, et lacrumantem se afflictare, Quia tis egeat, quia te careat : ob eam rem huc ad te missa 'st.

PY. Jube adire. PA. at scin', quid tu facias? face te fastidii plenum,

Quasi non lubeat : me inclamato, quia sic te volgo volgем.

PY. Memini, et præceptis parebo. PA. voco ergo hanc, quæ te quærit? 45

PY. Adeat, si quid volt. PA. Si quid vis, adi, mulier.

MI. Pulcher, salve.

PY. Meum cognomentum quis commemoravit? Di tibi dent quæ optes.

MI. Tecum ætatem exigere ut liceat. PY. nimium optas.

MI. Non me dico,

Sed heram meam, quæ te demoritur. PY. multæ aliæ idem istuc cupiunt,

Quibus non est copia. MI. ecceastor haud mirum, si te habeas carum, 50

stravi jam dudum. PA. Tu cura et considera cetera, et venire de meis verbis. PY. Da mihi tandem hodie aliquam partem operæ : tandem ades statim. PA. Assum : jube si vis aliquid. PY. Quid tibi narrat illu? PA. Ait se miseram lamentari, cruciari, et se afflictare lacrymantem, quia te careat ; ob eam rem missa est huc ad te. PY. Jube venire. PA. Sed scisne quid tu facias? fac te plenum fastidii, quasi non lubeat : inclamato me, quia sic vulgem te vulgo. PY. Recordabor, et obtemperabo præceptis. PA. Igitur accerso hanc quæ te quærit? PY. Adeat, si vult aliqui. PA. Mulier adi, si quid vis. MI. Formose, salve! PY. Quis docuit hanc meum cognomen? Di tibi dent quæ optes. MI. Ut detur degere vitam tecum. PY. Optas nimium. MI. Non dico me, sed meam heram, quæ te deperit. PY. Complures aliæ cupiunt idem, quibus non est copia. MI. Per ædem

3. Ut dis ut fero C. Væ list t fero C. 2.—36 C. et maciem.—37 B. 1. omnem faciem t. ut d. jam demonstrari.—39 C. odie.—42 C. ate o te missa est ; C. 2. ul te missat.—43 C. at scis. Mox, B. 1. facito fastidii ; C. facite fastidili.—44 B. 1. C. 2. Ven. 1. sic tam vulgo.—45 C. ut querit.—47 C. 2. B. 1. quæcumque optes ; C. dent ut optes.—48 C. exire ut liceat.—49 C. quæ de te moritur.—50 Quibus

NOTÆ

42 Quia tis egeat] Id est, tui. ' Mis, ' tis, ' antique, pro mei, tui.

Hominem tam pulchrum, et præclara virtute, et forma,
et factis.

Ecquis dignior fuit, homo qui esset? PA. non hercle hu-
manum est ergo: [faciam

Nam vulturio plus humani credo est. PY. magnum me
Nunc, quoniam illæc me collaudat. PA. viden' ignavum,
ut sese inferat!

Quin tu huic responde? hæc illæc est ab illa quam du-
dum. 55

PY. Quanam ab illarum? nam ita me occursant multæ,
meminisse haud possum.

MI. Ab illa, quæ digitos despoliat suos, et tuos digitos
decorat. [porro.

Nam hunc annulum ab tui cupiente huc detuli huic, qui

PY. Quid nunc tibi vis, mulier? memora. MI. ut, quæ
te cupit, eam ne spernas.

Quæ per tuam nunc vitam vivit: sit, necne sit, spes in te
uno est. 60

PY. Quid nunc vult? MI. te compellare, et complecti, et
contrectare.

Nam nisi tu illi fers suppetias, jam illa animum despondebit.
Age, mi Achilles, fiat quod te oro: serva illam pulchram
pulchre:

Castoris non est mirum, si te æstimes pluris, utpote tam formosum, virtute egregia, et forma, et gestis. Et quis fuit dignior, qui esset homo? PA. Per Herculem non est humanum; nam credo esse plus humanitatis in vulturio. PY. Me faciam nunc excelsum, quandoquidem illa me laudat. PA. Videsne ignavum, ut sese efferat? Quin tu responde huic? hæc est quam tibi dixi, jam diu missam ab illa. PY. A quam illarum? Nam mihi occursant adeo multæ, ut non possim meminisse. MI. Ab illa, quæ despoliat suos digitos, et decorat tuos digitos. Nam detuli huic hunc annulum ab ea, quæ tui desiderio tenetur, qui porro eum tibi redderet. PY. Memora mulier, quid vis nunc? MI. Ut ne eam spernas, quæ te vult alloqui, quæ vivit nunc per tuam vitam: spes in te uno est, sit necne sit. PY. Quid vult nunc? MI. Te compellare, et complecti, et contrectare. Nam nisi tu illi fers auxilium, jam illa despondit animum. Age, mi Achilles, fiat quod te

//////////

copia non est B. 1. Quibus non cupiunt C. 2. ecastor ut mirum C. si te habes Pll.—52 Heus dignior fuit quisquam homo B. 1. Heus etiam Pll. quisquam homo C. 2. quam homo C. est ergeo Pll. est credo B. 1.—53 C. magnum faciam.—55 Quin tu psiponde C. hæc illic Pll. hæc illa B. 1.—56 Quam ab C. Quam ab B. 1. C. 2. aut possum C.—58 Pll. cupientis. Voc. ab tui desunt in C. Mox, qui deest in B. 1. et Pll.—59 C. et C. 2. qui te.—60 Quæ perpetuam nunc vitam vult C. Quæ per tuam nunc vitam vult C. 2. vitam vult: sit ne B. 1. si nec sit

Exprome benignum ex tete ingenium, urbicaepe, occisor regum.

PY. Heu Hercle odiosas res! quoties hoc tibi, verbero, ego interdixi, 65

Meam ne sic volgo polliciteris operam? PA. audin' tu, mulier?

Dixi hoc tibi dudum, et nunc dico: nisi huic verri affertur merces, [est.

Non hic suo seminio quanquam porculam impertiturus

MI. Dabitur, quantum ipsus pretii poscet. PA. talentum Philippum huic opus auri est.

Minus ab nemine accipiet. MI. heu ecastor nimis vile est tandem. 70

PY. Non mihi avaritia unquam innata est: satis est divitiarum. [thesaurum;

Plus mihi auri mille est modiorum Philippi. PA. præter Tum argenti montes, non massas habet. Ætna mons non æque altus.

MI. Heu ecastor hominem perjurum! PA. ut ludo! MI. quid ego? ut sublecto os! PA. scite.

MI. Sed amabo, mitte me actutum. PA. quin tu huic respondes aliquid, 75

oro: serva illam pulchram pulchre: exprome ex te mansuetum ingenium, urbium expugnator, occisor regum! PY. Heu per Herculem res molestas! quoties ego prohibui tibi id, verbero, ne sic polliceris meam operam vulgo? PA. Audisne tu mulier? * * * MI. Dabitur tantum pretii quantum poscat. PY. Hic habet opus talento Philippeo auri. A nemine minus accipiet. MI. Heu tandem pretium est nimis vile. PY. Avaritia non unquam est innata mihi: est satis divitiarum. Habeo plus mille modiorum auri Philippi. PA. Præter thesaurum; præterea habet montes argenti, non massas: mons Ætna non perinde altus. MI. Heu, per ædem Castoris hominem perjurum! PA. Ut ludo hominem! MI. Quid ego facio? ut sublino os! PA. Probe. MI. Sed quæso, dimitte me statim. PA.

C.—61 Pll. contractare.—62 C. despondit.—63 Achillis C. pulchre Pll.—64 B. 1. ex te ing. C. 1. ubi cape; C. 2. mi virbi cape; B. 1. mi vir cape.—65 Heus . . . ego hoc t. v. interdixi B. 1.—66 Meam sic v. polliciteri C.—67 B. 1. huc verna fertur; C. huc verveant vel tu mercis.—68 Pll. porculem; B. 1. porculeum; edd. antiq. porculenam. Mox, imperiturn' st C. 2. imperitust C.—69 C. 2. ipsius pretii 'st. Pll. Philippium. B. 1. auri opus est.—70 C. nemini. Mox, Pll. B. 1. Ven. 1. nimis vile 'st tandem; Acidal. nimis vili 'st tandem. Verba, vile est tandem, desunt in Gronov.—71 C. nata est.—72 B. 1. auri est mille; C. auri est mosidium Philippi. C. 2. thesaurum.—73 Verba, Ætna mons, desunt in C.—74 Pll. ut sublectos; B. 1. vi subjectos.—75 C. huic respondis; C. 2. hic respon-

Aut facturum, aut non facturum? quid illam miseram
animi excrucias,

Quæ nunquam male de te merita est? PY. at jube eam
exire huc ad nos.

Dic me omnia, quæ volt, facturum. MI. facis nunc ut
facere æquom; [habet ingenium.

Quod, quæ te volt, eandem tu vis. PA. non hic insulsum

MI. Quomque me oratricem haud sprevisi, sivistique ex-
orare ex te. 80

Quid est? ut ludo! PA. nequeo hercle quidem risu me
admoderariet :

Ob eam causam huc abs te avorti. PY. non edepol tu scis,
mulier, [illi dicam.

Quantum ego honorem nunc illi habeo. MI. scio, et istuc

PA. Contra auro alii hanc vendere potuit operam. MI.
istuc pol tibi credo.

PA. Meri bellatores gignuntur, quas hic prægnantes fecit; 85

Et pueri annos octingentos vivunt. MI. væ tibi nugator!

PY. Quin mille annorum perpetuo vivunt, ab sæculo ad
sæclum.

*Quin responde tu huic aliquid, aut facturum, aut non facturum? Quid illam ex-
crucias animi infelicem, quæ de te nunquam male merita est? PY. Sed jube eam
exire huc ad nos; dic me facturum cuncta quæ exoptat. MI. Facis jam sicut est
æquum jucere: quando tu vis eam, quæ te vult. PA. Hic non habet insulsum
mentem. MI. Et quando non me contempsisti oratricem, passusque es exorare a te.
Quid est hoc? ut ludo hominem! PA. Per Herculem nequeo temperare a risu;
propterea huc me avorti abs te. PY. Per ædem Pollucis non scis, mulier, quan-
tum ego illi habeo honorem. MI. Scio, et illi dicam id. PA. Poterat collocare
hanc operam aliis contra auro. MI. Per Pollucem istud credo. PA. Bellatores
meri gignuntur ex iis quas facit gravidas; et pueri vivunt octingentos annos.
MI. Væ tibi, nugator! PY. Quin vivunt mille annos, a sæculo ad sæculum.*

*des; Parei 3. hic responde.—76 C. miseram et amicam crucias.—77 B. 1. jube
eam ipse; Pll. jubeam ipse. Pro exire, C. habet dixerit.—78 Dic mihi omnia C.
et C. 2. ut deest in C.—79 Quom quæ vult C. Mox, Pll. non hoc ins. hinc
ingenium.—80 Pro sivistique, Pll. habent sistique. B. 1. non sp. ut exorarem.
Mox, pro ex te, Pll. ixte.—81 B. 1. hercle risu me, §c. C. risum ac moderariet;
al. risu me admoderari.—82 B. 1. abs te divorte.—84 Idem codex, pol istuc.—
85 Meri b. cinguntur C.—86 Parei 3. qui vivunt.—87 Pll. vivunt ab satio ad*

NOTÆ

87 *Ab sæculo*] A primo sæculo ad ultimum sæculum mille annorum.

PA. Eo minus dixi, ne hæc censeret me advorsum se mentiri.

MI. Perii, quot hic ipse annos vivet, quojus filii tam diu vivunt?

PY. Postriduo natus sum ego, mulier, quam Juppiter ex Ope natus est. 90

PA. Si hic pridie natus foret, quam ille est, hic haberet regnum in cælo.

MI. Jam jam sat, amabo, est: sinite abeam, si possum, viva a vobis.

PA. Quin ergo abis, quando responsum est. MI. ibo, atque illam huc adducam,

Quam propter opera est mihi: numquid vis? PY. ne magis sim pulcher, quam sum:

Ita me mea forma sollicitum habet. PA. quid hic nunc stas? quin abis? MI. abeo. 95

PA. Atque adeo, audin' tu? dicito docte et cordate. MI. ut cor ei saliat. [hic esse.

PA. Philocomasio dic, si est hic, domum ut transeat: hunc

MI. Hic cum mea hera est, clam nostrum hunc sermonem sublegerunt.

PA. Lepide factum est: jam ex sermone hoc gubernabunt doctius porro

Rem. MI. me morare. PA. abeo; neque te moror, neque te tango, neque te: taceo. 100

PA. Dixi minus, ne hæc existimaret me mentiri coram se. MI. Perii! quot annos hic vivet, cujus filii vivunt tandem? PY. Ego natus sum postridie ejus diei, quo Juppiter est natus ex Ope. PA. Si hic pridie foret natus, quam ille est, hic haberet regnum in cælo. MI. Jam satis est, quæso; sinite ut abeam viva a vobis, si possum. PA. Quare ergo abi, quandoquidem responsum est. MI. Ibo, et illum adducam huc, propter quam est mihi hæc opera: numquid vis? PY. Ne sim magis pulcher, quam sum. Adeo mea forma mihi est oneri. PA. Quare stas hic nunc? quare non abis? MI. Abeo. PA. Atque adeo, audisne tu? dicito docte et cordate. MI. Ut cor ei saliat. PA. Dic Philocomasio, si est hic, ut transeat domum, hunc esse hic. MI. Est hic cum mea hera, clam sublegerunt hunc nostrum sermonem. PA. Factum est lepide: jam administrabunt ex hoc sermone doctius rem. MI. Me retardas. PA. Abeo; neque te retardo, neque te tango,

seclum.—89 Pronomen ipse deest in edd. quibusdam veti.—90 C. natus sunt . . . exoptatum est.—91 Voc. natus deest in B. 1.—92 C. si possum adjuva vobis.—93 C. ibo ut illum.—94 Quam deest in Pl. quam suam C.—95 C. et C. 2. habent.—96 C. et Parei 3. MI. ut docte et cordate curas aluit. Camer. MI. cu-

PY. Jube maturate illam exire huc : jam isti rei prævortemur.

neque te : sileo. PY. *Jube illam venire huc velociter. Jam istam rem ante alias faciemus.*

ra aliud.—98 Hic cum hera est B. 1. Hic mea est hera al. ap. Pareum. sublegerunt sermonem B. 1.—100 PA. Rememorare. Mi. abeo . . . te moror B. 1. Rememorare etiam Pl. Mi. Me morare, abeo. PA. neque te moror, &c. neque te teneo. PY. Jube, &c. Mi. jam isti, &c. Diss. neque tago C.—101 Jube maturare B. C. C. 2. Ven. 1. rei isti B. 1. nos isti rei Parei 3.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

PY. QUID mihi nunc es auctor, ut faciam, Palæstrio,
De concubina ? nam nullo pacto potest
Prius hæc in ædes recipi, quam illam omiserim.

PA. Quid me consultas, quid agas ? dixi equidem tibi,
Quo pacto id fieri possit clementissime. 5

Aurum atque vestem omnem muliebrem habeat sibi ;
Quæ illi instruxisti, sumat, habeat, auferat :

Dicasque tempus maxumum esse, ut eat domum :

Sororem geminam adesse et matrem, dicito,

Quibus concomitata recte deveniat domum. 10

PY. Qui tu scis eas adesse ? PA. quia oculis meis

PY. Quid existimas mihi esse agendum, Palæstrio ? Nam Acroteleutium nullo modo potest admitti in ædes, antequam illam dimiserim. PA. Quid a me petis, quid facias ? Profecto tibi dixi, qua ratione id possit fieri lenissime. Servet omnem pecuniam, atque omnes vestes muliebres quas illi dedisti, accipint, retineat, auferat ; et innue illi esse tempus, ut remigret in patriam. Innue illi sororem geminam esse hic et matrem, quibus comitibus repetat feliciter civitatem. PY. Quomodo scis tu eas adesse ? PA. Quia conspicatus sum meis oculis ejus sororem

1 Pl. est auctor ; edd. quædam vett. auctor es.—2 De c. nostra ? nullo B. 1. —3 Pl. obmiserit.—4 C. et C. 2. quid agat ; al. quid agam.—5 Quo id pacto B. 1. —6 C. habeat sibi.—7 Al. ap. Pareum sumat, abeat.—8 C. sedeat domum.—9 B. 1. C. 2. geminam esse et ; C. geminat esse et.—10 Quibuscum comitata B. 1.—

NOTÆ

8 *Tempus maxumum*] Occasio opportunissima.

Vidi hic sororem esse ejus. PY. convenitne eam?

PA. Convenit. PY. ecquid fortis visa est? PA. omnia

Vis obtinere. PY. ubi matrem esse aiebat soror?

PA. Cubare in navi lippam atque oculis turgidis, 15

Nauclerus dixit, qui illas advexit, mihi.

Is ad hos nauclerus hospitio divortitur. [quidem

PY. Quid is? ecquid fortis? PA. abi sis hinc: nam tu

Ad equas fuisti scitus admissarius,

Qui consecrare qua mares, qua foeminas. 20

PY. Hoc age nunc. PA. istuc. PY. quod das consilium
mihi?

Te cum illa verba facere de ista re volo;

Nam cum illa sane congruus sermo tibi.

PA. Quin potius, quom tute ades, tuam rem tute agas.

Dicas uxorem tibi necessum esse ducere, 25

Cognatos persuadere, amicos cogere.

PY. Itane tu censes? PA. quid ego ni ita censem?

PY. Ibo igitur intro: tu hic ante aedis interim

esse hic. PY. Eamne adiit? PA. Adiit. PY. Visane est robusta? PA. Optas habere cuncta. PY. Ubi soror Philocomasii dicebat esse matrem? PA. Nauta, qui illas detulit, mihi dixit, eam cubare in navi, lippam, et oculistumentibus. Idem navarchus versatur apud illos. * * * PY. Adverte nunc ad hoc. PA. Ago istud. PY. Quid mihi suades? Volo te loqui cum illa de his; sane tibi erit oratio, qualem esse oportet cum illa. PA. Quin, quoniam praesto es, tu geras potius tua negotia. Innue ei tibi ducendam esse uxorem, cognatos hortari, amicos urgere. PY. Putasne sic? PA. Quidni ego sic putem? PY. Ingrediar ergo:

//////////

11 Quid tu Pll.—13 Pll. fortius visa 'st; unde Parens fortiuscula; al. formis visu est.—14 Vis opinare B. 1. Visu obtinere Schopp. optinare C. opinare C. 2. esse aiebat C.—15 C. in nabe C.—16 C. quia illas.—17 His ad vos C. Is ad quos B. 1.—19 Ad e. fuisses al. ap. Parenm. atmissarius C. emissarius B. 1. C. 2.—20 B. 1. qui m. quæ foemina; Pll. qua marisque feminas.—22 B. 1. de istac re.—23 Nam cum alio sane conseruo tibi C. congruit B. 1.—24 Qui potius quam

NOTE

13 *Ecquid fortis visa est*] Nonius 'formosam' interpretatur. Servius, et de 'formosa,' et de 'robusta,' seu 'matura viro.'

Omnia Vis obtinere] Exprobrat proterviam militi Palæstrio, ut qui de sorore concubinæ videatur curiosius inquirere.

22 *Te cum illa*] Miles detrectat provinciam dimittendæ Philocomasii, quasi se sit indignum cum muliercula verba facere.

25 *Dicas uxorem*] Quas causas allaturus sit meretrici miles, docet artifex mendaciorum singularis Palæstrii.

Speculare, ut, ubi illæc prodeat, me provoces.

PA. Tu modo istuc cura, quod agis. PY. curatum id quidem est. 30

Quin si voluntate nolet, vi extrudam foris.

PA. Istuc cave faxis: quin potius per gratiam

Bonam abeat abs te; atque illæc, quæ dixi, dato:

Aurum, ornamentaque, quæ illi instruxisti, ferat.

PY. Cupio hercle. PA. credo te facile impetrassere. 35

Sed abi intro: noli stare. PY. tibi sum obediens.

PA. Numquid videtur demutare, atque uti ego

Dixi esse vobis dudum hunc mœchum militem?

Nunc ad me ut veniat, usu'st, Acroteleutium,

Ancillula ejus, et Pleusides: pro Juppiter,

40

Satin' ut commoditas usquequaque me adjuvat!

Nam quos videre exoptabam me maxume,

Una exeuntes video hinc e proxumo.

i tu interea, observa ante ædes, ut quando illa exhibit, me voces. PA. Tu curam gere eorum quæ moliris. PY. Ea sunt meditata. Quin si recuset ultro abire, extrudam vi foris. PA. Vide ne feceris id; quin discedat potius a tuis ædibus, quasi ultro, et da illa quæ dixi: ut auferat pecuniam et vestimenta, quibus illam donavisti. PY. Volo per Herculem. PA. Credo te posse consequi facile: sed ingredi noli hæere. PY. Sum tibi obsequens. PA. Vobisne videtur hic miles esse alius, atque ego vobis dixi dudum, adulter? Nunc opus est, ut Acroteleutium, ejus ancilla, et Pleusides veniant ad me. Pro Jupiter! commoditas satisne mihi auxiliatur in omnibus? Nam conspicio prodire una e vicinis eos, quos exoptabam maxime videre.

tu scd est tuam C.—29 S. ut ubi illa hæc C.—30 Idem codex, quot agis.—31 Edd. quædam vett. voluptate.—33 Bonam habeatis abs te atque illa hæc C.—34 C. ornamenta quæ illi.—35 B. 1. impetratum iri.—37 Numquid qui detur demutare aut utique B. 1. aut utique etiam Pll.—38 B. 1. vobis esse . . . mecum militem.—40 Ancillulaque Parei 3. aut Pleusides Pll.—41 Satin ne ut c. me usque quaque B. 1.—42 Pronomen me deest in B. 1.—43 C. 2. hinc proxumo. Præpositio e deest etiam in C.

NOTÆ

29 *Provoces*] *Evoees*.

37 *Demutare*] Numquid mutatus

32 *Per gratiam Bonam*] Simplex esse videtur, et alius ab eo quem vobis modo adumbrabam?

41 *Commoditas*] Dea quæ opportunitates rerum administrat.

tinum: hoc nos nostro vernaculo dicimus, *Faire les choses de bonne grace*.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

ACROTELEUTIUM, MILPHIDIPPA, PALÆSTRIO,
PLEUSIDES.

AC. SEQUIMINI, simul circumspicite, ne quis adsit arbiter.

MI. Neminem pol video, nisi hunc, quem volumus conventum. PA. et ego vos.

MI. Quid agis, noster architecte? PA. egone architectus? vah! MI. quid est? [parietem.

PA. Qui enim non sum dignus præ te, ut figam palum in

AC. Eia vero. PA. nimis facete, nimisque facunde mala est. 5

Ut lepede deruncinavit militem! AC. at etiam parum.

PA. Bono animo es, negotium omne jam succedit sub manus.

Vos modo porro, ut ocepistis, date operam adjutabilem.

Nam ipse miles concubinam intro abiit oratum suam,

Ab se ut abeat cum sorore et matre Athenas. AC. eu, probe! 10

PA. Quin etiam aurum atque ornamenta, quæ ipse instruxit, mulieri

Omnia dat dono, se ut abeat : ita ego consilium ei dedi.

AC. Sequimini; et videte una, ne quis nos audivit. MI. Per Pollucem neminem conspicio, nisi quem optamus alloqui. PA. Et ego vos. MI. Quid moliris, noster architecte? PA. Egone architectus? vah! MI. Quid est? PA. Quia, si tecum conferar, non mereor defigere palum in parietem. AC. Eia vero. PA. Est maligna nimis festiva, et nimis discreta. Ut festiva dedolarit militem! AC. Sed nondum satis. PA. Esto bono animo; omnis res succedit jam ex voto. Vos præterea opitulamini, ut incepistis. Nam miles ipse introiit ad orandum suam meretricem, ut discedat ab se Athenas cum sorore et matre. AC. Eu! bene est! PA. Quin etiam donat mulieri pecuniam, et omnia vestimenta, quæ ipsi dedit, ut abeat

*****

2 B. 1. conventum esse. Acr. ergo voca.—4 Quia enim Parei 3. et Donz.—5 C. faciunda mala est; C. 2. fecunden m. est.—6 C. denunciavit; al. ap. Pareum detruncavit.—8 B. 1. ut cœpistis d. o. amicabilem; C. at juxit abilem; C. 2. operam vitabilem.—9 C. 2. intro habit.—10 Pl. habeas. Mox, eu deest in B. 1.

NOTÆ

3 Egone architectus] Si tecum conferar, adeo tibi concedo in arte struendarum fallaciarum, ut, qui vix sciat palum defigere in pariete, minus di-

stet a peritissimo architecto.

6 Deruncinavit] ‘Roncina’ est instrumentum fabri lignarii, quo lignum ex impolito fit politius, un rabot.

PL. Facile istuc quidem est, si et illa volt, et ille autem cupit. [escenderis,

PA. Non tu scis, cum ex alto puteo sursum ad summum Maximum periculum inde esse, a summo ne rursum cadas? 15

Nunc hæc res apud summum puteum geritur: si prosenserit

Miles, nihil hinc ferri poterit hujus: nunc quam maxime Opus est dolis. PL. domi esse ad rem video sylvæ satis: Mulieres tres: quartus tute es, quintus ego, sextus senex.

PA. Quot apud nos fallaciarum est excisum! certo scio 20 Oppidum quodvis videtur posse expugnari dolis.

Date modo operam. AC. id nos ad te, si quid velles, venimus.

PA. Lepide facitis: nunc hanc tibi ego impero provinciam.

AC. Impetrabis, imperator, quod ego potero, quod voles.

PA. Militem lepide, et facete, et laute ludificarier 25

Volo. AC. voluptatem mecastor mihi imperas. PA. et scin' tu quemadmodum?

ab se: ego ei sic persuasi. PL. Illud fiet sine negotio, si et illa optat, et ille cupit. PA. Tu nescis quod quando ascenderis ex imo puteo sursum ad summum, esse maximum periculum ne corruas rursum a summo? Nunc hæc res agitur in summo puteo: si miles suspicatus fuerit, nihil poterit auferri hinc, ex his quæ habet; nunc opus est quam maxime fraude. PL. Video esse sylvam satis densam domi, ad id negotii extruendum; tres mulieres: tu es quartus, ego quintus, senex sextus. PA. Quot exsectæ sunt fallaciæ apud vos! habeo pro certo quamvis urbem posse expugnari nostris dolis: anscultate modo. AC. Idcirco nos ad te venimus, si quid velles. PA. Facitis festive. Ego tibi assigno nunc hoc munus. AC. Obtinebis, o dux, quod optabis, quod ego potero. PA. Opto militem ludificari festive et facete, et exquisite. AC. Per Custorem mihi mandas rem jucundum. PA. Scisne vero

—12 Pll. *se ut habeat*; Douz. *a se ut ubeat*. Mox, *ego c. tum dedi* Pll.—14 B. 1. C. et C. 2. *descenderis*.—15 B. 1. *inde etiam*. Mox, *ne sursum C.*—16 *Nunc hanc rem rapit sum puteum C.* *Nunc hanc res C. 2. præsenferit B. 1.*—17 *Miles has nihil ferre potuit h. n. cum maximo C. et sic C. 2. nisi quod habet maximi.*—18 C. *salre satis*; B. 1. *salis satis*.—20 *Quod B. 1. fallatiarum sextum C. sextumst C. 2. sextum est B. 1.*—22 B. 1. *ad te et si*; Pll. *ad te tusi*; Parei 3. *ad te tu si.*—23 *Lepide tacitis nunc hoc C. Lepidis tacitis C. 2. hoc tibi B. 1.* Mox, hæc verba, *provinciam Imperabis, I. q. e. potero*, desunt in B. 1.—25 Pll.

NOTÆ

18 *Sylvæ satis*] Manet in allegoria qua sit excidendum, ad instruendas superius instituta architecti, dicitque machinas, ad architectandos, ut ita ingentem esse fallaciarum sylvam, a dicam, dolos.

Ac. Nempe ut assimulem me amore istius differri. PA. rem tenes.

Ac. Quasique istius causa amoris ex hoc matrimonio Abierim, cupiens istius summe nuptiarum. PA. ordine is: Nisi modo unum hoc: hasce esse ædes dicas dotalis tuas: 30 Hinc senem abs te abiisse, postquam feceris divortium: Ne ille mox vereatur introire in alienam domum.

Ac. Bene mones. PA. sed ubi ille exierit intus, istic te procul

Ita volo assimilare, præ illius forma, quasi spernas tuam, Quasique ejus opulentitatem reverearis, et simul 35 Formam amœnitatis illius, faciem, pulchritudinem

Collaudato: satin' præceptum'st? Ac. teneo: satin' est, si tibi

Meum opus ita dabo expoliturum, ut improbare non queas?

PA. Sat habeo: nunc tibi vicissim quæ imperabo. PL. dicito.

PA. Quam extemplo hoc erit factum, ubi intro hæc abierit, tu illico 40

Facito ut venias huc ornatu nauclerico,

Causiam habeas ferrugineam, culcitam ob oculos laneam,

quomodo? Ac. Nempe ut simulem me distrahi istius amore. PA. Tenes rem. Ac. Et quasi abierim ex hoc matrimonio, istius amoris causa, flagrans desiderio istius nuptiarum. PA. Is ordine: si præterea hoc dicas unum: hancce domum esse tibi dono datam pro dote: senem hinc demigrasse, postquam feceris divortium: ne ille extimescat modo subire alienum tectum. Ac. Admones sapienter. PA. Sed ubi ille prodierit ab ædibus, volo te fingere hinc a longe, sic quasi spernas tuam formam præ illius forma, et quasi reverearis ejus opes, et una ejus pulchritudinem amœnam; collauda faciem, venustatem. Esne satis docta? Ac. Audio; satisne est, si hoc opus ita accurem, ut non possis non laudare? PA. Sufficit. Nunc audi vicissim, quæ tibi mandabo. PL. Dic. PA. Hoc fiet quom celeriter; quando hæc introierit, tu, Pleusides, facito ut venias illico huc, habitu nautico. Habeas pileum ferrugineum, culcitam laneam ante oculos; habeas palliolum ferrugineum

//////////

facite et laute.—26 Pl. voluntatem. Donz. at scin quemadmodum.—27 B. 1. differre Athenis.—29 Pl. istius omne ordinis nuptiarum; B. 1. istius omnes ordinis nuptiarum; edd. antiq. istius omen ordinis nupt.—30 B. 1. hoc absce ædis d. dotabis.—31 Pl. abiisse.—32 C. in alienum dampnum; C. 2. in alienam damnum.—34 Pl. quasi s. tuas.—36 Formam bonitatis C. Formam amœnitatis al. ap. Pareum.—39 C. vis que imperabo; al. ap. Pareum nunc tibi ausculta, que imperabo. Mox, nunc dicito B. 1. non discitos Pl.—40 Pl. tibi vilico.—41 B. 1. ornatu huc nauclerico; Pl. ornatos huc nauclerico; Pareus conj. naucleriacæ.—42 Causæ hanc habeas ferrugenes cultura ad B. 1. Causæ hanc etiam C. 2. Cau-

Palliolum habeas ferrugineum : (nam is colos thalassicu'st)

Id connexum in humero lævo, expapillato brachio,

Præcinctus aliqui, assimulato quasi gubernator sies. 45

Atque apud hunc senem omnia hæc sunt : nam is piscatores habet. [sim ?

PL. Quid ? ubi ero exornatus, quin tu dicis, quid facturus

PA. Huc venito, et matris verbis Philocomasium arcessito,

Ut, si itura jam est Athenas, eat tecum ad portum cito :

Atque adjubeat ferri in navim, si quid imponi velit : 50

Nisi eat, te soluturum esse navim : ventum operam dare.

PL. Satis placet pictura, perge. PA. ille extemplo illam hortabitur [sapis.

Ut eat, ut properet : ne moræ sit matri. PL. multimodis

PA. Ego illi dicam, ut me adiutorem, qui onus feram ad portum, roget.

Ille jubebit me ire cum illa ad portum : ego adeo, ut tu scias, 55

(nam ille color est marinus); subnecte humero, lævo brachio exerto, cum papilla; esto præcinctus, et assimula quasi sis nauclerus. Et omnia hæc sunt apud hunc senem : nam ille habet piscatores. PL. Quid? Quando ero sic vestitus, quare tu non mones, quid sum acturus? PA. Veni huc, et arcesse Philocomasium verbis matris, quasi jam sit repetitura Athenas. Dic ut pergat cito tecum ad portum; et mandet ferri in navim, si velit imponi aliquid. Nisi eat, dic te esse soluturum navim; ventum flure. PL. Hæc pictura placet satis. Perge. PA. Ille statim illam hortabitur, ut eat, ut properet, ne remoretur matrem. PL. Sapis omnino. PA. Ego illi dicam, ut me roget adiutorem, qui feram onus ad portum; ille me jubebit ire ad portum cum illa. Ego adeo, ut tu scias, abibo protinus prorsum

*****

se hanc C. cultura ab oculos lanea Pll.—43 B. 1. color thalassicus.—44 Et commixum in h. l. ex palliato B. 1. exaffilato Pll. Parei 3. et Delph.—45 P. aliquid B. 1. P. atque al. ap. Parenm. sis Pll.—46 B. 1. is nam.—47 Quid abiero C.—49 Pll. ad portuum.—50 Atque adjuvet C. 2. Atque adjuvet et ferri B. 1. Atque ut jubeat ferri Bipont. imponunt C.—51 C. navem.—52 B. 1. illa extemplo nihil jam memorabitur; C. 2. nihil jam hortabitur.—53 B. 1. ne sit matri moræ; Pll. nescit matri moræ. Mox, multis modis C. 2. modice sapis Guli-

NOTE

42 Causiam] Pileus Macedonicus, latis marginibus, ad arcendum solis ardorem.

Culcitum] Palæstrio mandat Pleusidi, ut ferat ob oculos culcitam laneam, et simulat oculorum dolorem; forte ut non agnosceatur a milite, cui se habitu nauclerico offerebat. Por-

ro qui dolent oculis, vulgo habent in manu, quo eos aut foveant, ne luce nimia offendantur, aut siccent si sint plus æquo humidi.

43 Colos thalassicus] Marinus.

44 Expapillato [exaffilato] brachio] Alii, expapillato, exerto altero brachio, humero, papilla.

Prorsum Athenas protinus abibo tecum. PL. atque ubi illo veneris,

Triduum servire nunquam te, quin liber sis, sinam.

PA. Abi cito, atque ornare. PL. numquid aliud? PA. hæc ut memineris.

PL. Abeo. PA. et vos abite hinc intro actutum; nam illum hinc sat scio

Jam exiturum esse intus. AC. celebre apud nos imperium tuum est. 60

PA. Agite, abscedite ergo: ecce autem commodo aperitur foris:

Hilarus exit; impetravit: inhiat, quod nusquam est, miser.

Athenas tecum. PL. Et ubi veneris illo, non si uam te serere tribus diebus antequam manumittam. PA. Abi celeriter, atque te exorna. PL. Visne aliquid aliud? PA. Ut recorderis horum. PL. Abeo. PA. Et vos introite celeriter; nam non ignoro illum exiturum esse jam ex ædibus. AC. Tuum mandatum est inviolabile apud nos. PA. Agite, abite ergo; ecce janua reseratur opportune. Prodit hilaris miles, obtinuit. Miser inhiat, quod est nusquam.

elm.—54 Pll. *adjutore. C. rogitet.*—55 *Ille jussit C.*—56 *Prorsus* edd. *quædam vett.*—57 *Triduum unum* Parei 3. et Bipont.—58 B. 1. *orna te;* Pll. *orare.*—60 *Nam C. Non C. 2. celebre* deest in B. 1.—61 B. 1. *commodum.*—62 *Hilarus Pll. impetravit mihi* atque C.

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

PYRGOPOLINICES, PALÆSTRIO.

PY. QUOD volui, ut volo, impetravi per amicitiam et gratiam [diu?

A Philocomasio. PA. quidnam tam intus fuisse te dicam

PY. Nunquam ego me tam sensi amari, quam nunc, ab illa muliere. [ries fuit!

PA. Quid jam? PY. ut multa verba fecit! ut lenta mate-

PY. Obtinui a Philocomasio, id quod optavi, amore, et animo grato sicut exopto. PA. Quare fuisti tamdiu in ædibus? PY. Nunquam ego animadverti me tam diligere ab illa muliere, quam nunc. PA. Quare? PY. Quam longa oratione me

2 B. 1. *dicam fuisse diu;* Pll. *fuisse dicam diu.*—3 *N. e. quidem tam* B. 1.—

Verum postremo impetravi, ut volui, donavique ei 5
 Quæ voluit, quæ postulavit: te quoque ei dono dedi.

PA. Etiam me? quomodo ego vivam sine te? PY. age,
 es animo bono,

Idem ego te liberabo: nam si posset ullo modo

Impetrari, ut abiret, ne te abduceret, operam dedi:

Verum oppressit. PA. Deos sperabo, teque postremo:
 tamen 10-

Etsi istuc mihi acerbum 'st, quia hero te carendum est op-
 tumo,

Saltem id volupe est, cum ex virtute formæ evenit tibi

Mea opera super hanc vicinam, quam ego nunc concilio tibi.

PY. Quid opu'st verbis? libertatem tibi ego et divitias dabo,

Si impetras. PA. reëdam impetratum. PY. at gestio. PA.
 at modice decet; 15

Moderare animo: ne sis cupidus: sed eccam ipsam, egre-
 ditur foras:

detinuit? Quam difficile memet expedivi? Sed demum obtinui, quod volui; et ei dedi quæ optavit, quæ rogavit: te dono dedi quoque ei. PA. Me dedisti etiam? Quomodo ego vitam ducam sine te? PY. Age, esto bono animo: ego idem te donabo libertate; nam conatus sum, si fieri posset ulla ratione, ut proficisceretur, ne te abduceret; verum cœgit ut te darem. PA. Ponam spem in Diis, et in te postremo. Tametsi istud est mihi acerbum, quoniam est discedendum ab optimo hero. At certe id mihi jucundum, quod id contigit præstantia tuæ formæ, qua, me opitulante, hæc vicina tibi conciliata est. PY. Quid opus est tot verbis? Ego te donabo divitiis et libertate, si consequaris. PA. Consequar. PY. At gestio. PA. At oportet continere impetum mentis, ne sis cupidior: sed adest ipsa quæ prodit foras.

5 Pll. *donavi de re*; voc. *que ei desunt* in B. 1.—6 B. 1. C. *quoque dono*; C. 2. *quodque dono*.—7 C. *vivam finite*.—9 C. *ut haberet*. Hæc verba desunt in B. 1.—10 B. 1. *spero . . . tametsi istud*.—12 *Sultim id voluptas est* C. *venit* B. 1.—13 Edd. *quædam vett. hac vicina*. Mox, pro tibi, Pll. habent mihi.—14 *Quid opus est* Pll.—15 C. *at modo decet*; C. 2. *modico dice*; B. 1. *at modico disce*.—16 C. 2. *foris*.

NOTÆ

4 *Ut lenta materies fuit*] Quam difficile loquendi finem fecit, et obtestandi ne sed imitterem! quam ægre id obtinui! Interdum 'lentus' significat quiddam non asperum, sed tractabile, et quod sequitur qua velis ducentem; sic 'lenta' dicuntur 'vimina.'

10 *Deos sperabo, teque postremo*]

Postremo dictum videtur demissiore voce, ut non audiat miles, audiant spectatores. Quia formula hæc urbanitatis parum conveniret tumori gloriosi militis, qui vix Jovi ipsi concedat.

12 *Cum ex virtute formæ*] Involuta oratio, et eo evolvenda modo, quo in interpretatione.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

MILPHIDIPPA, ACROTELEUTIUM, PYRGOPOLINICES,
PALÆSTRIO.

MI. HERA, eccum præsto militem. AC. ubi est? MI. ad lævam, videto,

Aspicio limis oculis, ne ille nos se videre sentiat.

AC. Video: edepol nunc nos tempus est malas pejores fieri.

MI. Tuum est principium. AC. obsecro, tute ipsum convenisti?

Ne parce voci, ut audiat. MI. cum ipso pol sum secuta 5
Placide ipsa, dum libitum est mihi, otiose, meo arbitrato, ut volui.

PY. Audin' quæ loquitur? PA. audio: quam læta est, quia adit ad te! [nus es.

AC. O fortunata mulier! PY. ut amari videor! PA. dig-

AC. Permimum ecastor prædicas, te adisse atque exorasse.

Per epistolam, aut per nuntium, quasi regem, adiri cum aiant. 10

MI. Hera, adest miles. AC. Ubi est? MI. Vide ad lævam, aspice obliquis oculis, ne iste animadvertat a nobis se cerni. AC. Conspicor: per ædem Pollucis est nunc tempus nos ex malis evadere nequiores. MI. Est tuum incipere. AC. Obsecro, tu ipsum convenisti? Ne parce voci, ut audiat. MI. Sane sum locuta cum illo ipsa tranquille, otiose, meo arbitrato, ut volui, ad libitum. PY. Audisne quod ait? PA. Audio: quam est læta quia contendit ad te! AC. O beatam mulierem! PY. Quam bene video eum deperire! PA. Mereris. AC. Per ædem Castoris dicis permimum, te eum convenisse, et allocutam esse; dicunt ad eum non esse accessum, nisi per epistolam, aut per nuntium, quasi ad regem. MI.

//////////

1 Parei 3. ubi is est. Pl. video.—2 Aspice B. 1.—3 B. 1. malos.—4 T. est initium B. 1.—5 Ne parce victu audiat C.—6 B. 1. ut libitum. Mox, meo arbitrii C.—7 B. 1. quia te adit.—9 C. 2. a m. pr. orusso; et sic C.—10 C. regi

NOTÆ

5 *Secuta*] Hæc dicit Milphidippa ancilla Acroteleutii, idque satis alte ut exaudiat miles, ad eum vocandum in casses. *Secuta* est a 'sequor,' quod apud veteres idem erat ac 'loquor.' Unde 'sequester' apud Ciceronem pro Cluentio, est is, cujus ope utitur aliquis in corrupendo iudice, 'quo sequestre in illo iudice corrupendo dicebatur esse usus.'

Delph. et Var. Clas.

Apud Quintilianum 'sequester' est, qui a litigatore doctus docet patrum. Alii, pro *secuta*, legunt *locuta*.

10 *Per epistolam, aut per nuntium*] Hoc moris est regum, principum, et magnatum, ut non sese cuivis conveniendos offerant, sed per internuntios, aut epistolas, postulata accipiant tenuiorum.

Quasi regem] De rege Persarum

Plaut.

3 X

MI. Namque edepol vix fuit copia adeundi atque impe-
trandi.

PA. Ut tu inclytus apud mulieres! PY. patiar, quando
ita Venus volt.

AC. Veneri pol habeo gratiam: eandemque et oro et quæso,
Ut ejus mihi sit copia, quem amo, quemque expetesso;
Benignusque erga me ut siet, quod cupiam, ne gravetur. 15

MI. Spero ita futurum; quanquam illum multæ sibi expe-
tessunt,

Ille illas spernit segregatque ab se omnes, extra te unam.

AC. Ergo iste metus me macerat, quod ille fastidiosus est,
Ne oculi ejus sententiam mutent, ubi viderit me;

Atque ejus elegantia meam extemplo speciem spernat. 20

MI. Non faciet, bonum animum habe. PY. ut ipsa se con-
temnit! [peret.

AC. Metuo, ne prædicatio tua nunc meam formam exsu-

MI. Istuc curavi, ut opinione illius pulchrior sis.

AC. Si pol me nolet ducere uxorem, genua amplectar,

Atque obsecrabo alio modo: si non quibo impetrare, 25

Consciscam letum: vivere sine illo scio me non posse.

PY. Prohibendam mortem video mulieri: adibon'? PA.
minime.

*Per ædem Pollucis vix concessum est eum convenire, atque exorare. PA. Ut tu
celebris apud mulieres! PY. Patiar, quoniam Veneri sic placet. AC. Per Pol-
lucem gratias ago Veneri, et eandem precor et obtestor, ut mihi liceat frui eo quem
amo, et quem depereo; et ut sit commodus erga me, et ne molestum sit facere quod
exopto. MI. Spes est sic futurum; tanetsi multæ illum exoptant, ille illas con-
temnit et summovet omnes a se, præter te unam. AC. Itaque iste timor me discru-
ciat, quoniam ille obnoxius fastidio, ne meus conspectus in causa sit, cur mutet
sententiam, atque ejus venustus contemnat statim meam speciem. MI. Non faciet,
esto hono animo. PY. Ut ipsa se despicit! AC. Vereor jum ne laudes, quibus
extulisti meam formam, majores sint. MI. Curæ fuit, ut sis venustior quam ex-
pectabat. AC. Per Pollucem si noluerit me ducere uxorem, complectar genua,
atque obtestabor alia ratione: si nequivero impetrare, manus mihi afferam. In-
telligo me non posse vitam ducere sine illo. PY. Video arcendam mortem a mu-*

*****

*asiria.—13 C. 2. exoro tandem.—14 C. expetissunt.—15 Particula ut deest in
Pll.—18 Ergo ipsusmet C. 2. maceret C.—20 Atque ejus elegantia C. 2.—
21 Parei 3. animum modo habeto.—23 Parei 3. sies.—24 B. 1. nollet; C. valet;
al. volet.—25 B. 1. aliquo modo.—27 B. 1. mulieri video mulierem adibon.—*

NOTÆ

accipe. Tanta enim fuit illis tempo- κατ' ἐξοχήν rex appellaretur. Inter-
ribus potentia Persarum regis, ut dum 'magnus rex' dicebatur.

Nam tu te vilem feceris, si te ultro largiere.

Sine ultro veniat, quæritet, desideret, expectet.

Summovere istam vis gloriam, quam habes? cave sis,
faxis. 30

Nam nulli mortali scio obtigisse hoc, nisi duobus,

Tibi et Phaoni Lesbio, tam misere ut amarentur.

Ac. Eo intro: abi tu: illum evocato foras, mea Milphidippa. [nequeo,

Mi. Immo opperiamur, dum exeat aliquis. Ac. durare

Quin eam intro. Mi. oclusæ sunt fores. Ac. effringam.

Mi. sana non es. 35

Ac. Si amavit unquam, aut si parem sapientiam hic habet
ac formam,

Per amorem si quid fecero, clementi animo ignoscet.

PA. Ut, quæso, amore perdita est hæc misera? PY. mutuum fit. [pultas?

PA. Tace, ne audiat. Mi. quid astitisti obstupida? cur non

Ac. Quia non est intus, quem ego volo. PA. qui scis?

Ac. scio edepol, scio. 40

liere: adibone? PA. Minime. Nam tu te deposueris, si te dones ultro. Sine accedat ultro, quærat, exoptet, expectet. Vis descrere istam gloriam, quam obtines? Cave, si vis, ne feceris; nam id evenit nemini, nisi duobus, tibi et Phaoni Lesbio, ut amarentur tum perditæ. Ac. Ingredior. Perge tu. Voce eum foras, mea Milphidippa. Mi. Immo expectemus, dum aliquis egrediatur. Ac. Non possum diutius expectare quin ingrediar. Mi. Fores sunt junctæ. Ac. Comminuum. Mi. Es amens. Ac. Si hic amavit unquam, aut si est illi tantum sapientiæ, quantum pulchritudinis, condonabit benigna mente, si commiserit aliquid per amorem! PA. Amabo! quæ tam hæc infelix est inflammata amore! PY. Eam deperere mutuo. PA. Sile, ne audiat. Mi. Quare stas, stupens? Quare non seris ostium? Ac. Quia ille quem ego opto convenire non est in ædibus. PA. Quo-

~~~~~

28 Nam tu te velim Pll. largiri C. larguere C. 2.—29 Parei 3. te expectet.—30 Si non perdere istam gloriam vis quam, &c. B. 1. Summopere C. Si non perdere C. 2. Nisi imminuere istam, &c. cave faxis Acidal.—32 B. 1. faoni lesbia; C. phaoni lesbio. Mox, C. tam vivere ut amaret; C. 2. tam muete ut amaret.—33 C. an tu illic evocatus; C. 2. an tu illic evocatum; B. 1. etiam an tu; al. ap. Pareum, Eho! intro abite.—35 Quin etiam C. C. 2. B. 1. Ven. 1. exfringam C. non est B. 1. sana non es; simulæ inquam Parei 3. contra codd.—36 Simulavit inquam B. 1. Simularit unquam Pll. aut deest in B. 1. ut habet ad formam Ven. 1518. habent ac formam C. habet ad formam B. 1.—37 Parei 3. mihi ignoscet.—38 C. perdita site: τδ hæc deest in B. 1. C. 2. mutuum sit C.—39 C. quia astitisti obstupi [lacuna].—40 B. 1. scio e. ofacio; C. 2. scio e. fatio.

NOTE

32 Phaoni Lesbio] Phaon Lesbios ita a Sapphone amatus est, ut, audito

Nam odore nasum sentiat, si intus siet. PY. ariolatur.
Quia me amat, propterea Venus fecit eam, ut divinaret.

AC. Nescio, ubi hic prope adest, quem expeto videre :
olet profecto.

PY. Naso pol jam hæc quidem videt plus, quam oculis.

PA. cæca amore est.

AC. Tene me, obsecro. MI. cur? AC. ne cadam. MI.
quid ita? AC. quia astare 45

Nequeo, ita animus per oculos meos defit. MI. Militem
pol

Tu aspexisti. AC. ita. MI. non video : ubi est? AC.
videres pol, si amares. [te liceat.

MI. Non edepol tu illum magis amas, quam egomet, si per
PA. Omnes profecto mulieres te amant, ut quæque aspexit.

PY. Nescio, tun' ex me hoc audicris, an non : nepos sum
Veneris. 50

AC. Mea Milphidippa, adi, obsecro, et congregere. PY.
ut me veretur!

PA. Illa ad nos pergit. MI. vos volo. PY. et nos te.
MI. ut jussisti,

modo nosti? AC. Novi per ædem Pollucis, novi. Nam si esset in ædibus, nares perciperent ejus odorem. PY. Divinat : quia me deperit, idcirco Venus ei dedit ut divinaret. AC. Ille quem conspiciari expeto, præsto est hic prope : nescio ubi ; odoror sine dubio. PY. Per Pollucem hæc cernit magis naribus quam oculis. PA. Occæcatur amore. AC. Retine me, amabo. MI. Quare? AC. Ne corruam. MI. Quamobrem? AC. Quia non possum consistere, adeo animus fugit per meos oculos. MI. Per Pollucem tu conspicata es militem. AC. Conspicata sum. MI. Non cerno. Ubi est? AC. Per Pollucem cerneres, si amares. MI. Per ædem Pollucis, tu non illum amas magis quam egomet, si sinas. PA. Certe omnes mulieres te deperunt, statim atque earum quæque te conspexit. PY. Nescio, utrum illud tibi dixerim, necne ; sum nepos Veneris. AC. Mea Milphidippa, accede, amabo, et conveni. PY. Quantum me reveretur! PA. Illa contendit ad nos. MI. Vos cupio conventum. PY. Et nos te. MI. Eduxi foras meum

//////////

—41 Nam odore sentiat, omissio nasum, C. nasum sentiet B. 1. si i. sit Pll. et B. 1. hariolatur C.—42 Quia me tu propter C. 2. Mox, eam deest in B. 1.—43 C. ubi h. properat est. Mox, hu! hu! olet Parei 3.—44 C. cecare est ; C. 2. ecco ore est.—45 MI. quor. AC. nec cadam C. quia hic astare Parei 3. quia stare B. 1.—46 C. per oculos meos fit.—47 C. vide respolia nares.—48 Non hercle C. 2. ego me si te perliceat C. ego me si aperte liceat C. 2. egomet si aperte liceat B. 1.—49 C. ut quoque aspexit.—50 Pll. tu me ex hac.—51 Edd. quædam

NOTÆ

Phaonis mortis nuntio, Sappho sese Leucatem Epiri promontorium.
in mare præcipitem dederit, iuxta

Heram meam eduxi foras. PY. video. MI. jube ergo adire.
 PY. Induxi animum, ne oderim, item ut alias, quando hoc
 orasti.

MI. Verbum hercle facere non potis, si accesserit prope
 ad te. 55

Dum te obtuetur, interim linguam oculi præciderunt.

PY. Levandum morbum mulieri video. MI. viden' ut tre-
 mit atque ex-

Timuit, postquam te aspexit? PY. viri quoque armati
 idem istuc faciunt:

Ne tu mirere plus mulierem: sed quid volt med agere?

MI. Ad sed eas: tecum vivere volt atque ætatem exi-
 gere. 60

PY. Egon' ad illam eam, quæ nupta sit? vir ejus est me-
 tuendus.

MI. Quin tua causa exegit virum a se. PY. quid? qui
 id facere potuit?

MI. Quia ædes dotales hujus sunt. PY. itane? MI. ita
 pol. PY. jube eam domum ire.

Jam ego illic ero. MI. vide ne sis in expectatione,

Ne illam animi exrucies. PY. non ero profecto: abite.

MI. abimus. 65

*heram, ut mandasti. PY. Cerno. MI. Manda ergo ut accedat. PY. Impetravi
 a me ut non aversatus sim, ut alias, quoniam id rogasti. MI. Per Herculem ne-
 queat loqui, si adiverit te propius. Intereadum te contemplatur, oculi præpediunt
 linguam. PY. Animadverto esse medendum morbo mulieris. MI. Videsne quanti-
 tum trepidat et expavescit ex quo te conspicata est? PY. Viri armis instructi
 idem experiuntur: ne tu mirere magis mulierem; sed quid cupit me facere? MI.
 Optat ut eas ad se, ut vivat tecum, ut secum vitam transigas. PY. Egone eum
 ad illam, quæ sit conjugata? Ejus vir est timendus. MI. Quin eliminavit virum
 a se, tua gratia. PY. Quid? quomodo id potuit assequi? MI. Quia ejus domus
 est de ejus dote. PY. Itane? MI. Ita per Pollucem. PY. Manda ei ut eat in
 ædes, ego ero jam illic. MI. Vide ne diutius expecteris, ne exrucies ejus ani-
 mum. PY. Non morabor; abite. MI. Abimus. PY. Sed quid ego video? PA.*

vett. mei veretur.—52 Parei 3. vos ego volo.—53 C. foris.—54 C. ne odorem
 mutares quando honorasti.—55 Douz. facere non poteris; C. potu istis accesserit;
 C. 2. potui.—56 Dum te obrictur C. Dum te obtinuetur C. 2. interim deest in
 B. 1. linguam oculi perierunt C.—58 B. 1. faciunt jube domum ire.—59 B. 1.
 melius mulier est . . . me agere.—60 Ad se ut eas B. 1. C. 2.—61 B. 1. virum e.
 metuere aquum est; Pl. vir ejus metuendust.—62 C. 2. B. 1. quid id, omisso qui.
 —63 C. jubam domum ire; C. 2. juvam domum ire.—64 Jam ego illim C. Jam

Py. Sed quid ego video? PA. quid vides? PY. nescio quis, eccum, incedit

Ornatu quidem thalassico. PA. jam nos volt hic profecto: [PA. credo.

Nauclerus est hic quidem. PY. videlicet arcessit hanc hinc.

Quid vides? PY. Ecce nescio quis appropinquat habitu marino. PA. Hic sane vos vult: hic quidem est nauclerus. PY. Videlicet evocat hanc hinc. PA. Arbitror.

//////////

ego illi C. 2. expectationi Pl. — 65 C. abire. — 67 C. non vult te profecto; C. 2. B. 1. non vult est profecto. — 68 B. 1. hic quidem est. Mox, Pl. hac itam hic credo; B. 1. accersit accitam hic credo.

ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

PLEUSIDES, PALÆSTRIO, PYRGOPOLINICES.

PL. ALIUM alio pacto propter amorem ni sciam

Fecisse multa nequiter, verear magis

Me amoris causa hoc ornatu incedere.

Verum cum multos multa admisse acceperim

Inhonestam, propter amorem, atque alienam a bonis: 5

Mitto jam, ut occidi Achilles cives passus est.

Sed eccum Palæstrionem, stat cum milite:

Oratio alio mihi demutanda est mea.

Mulier profecto nata est ex ipsa mora.

PL. Nisi compertum haberem alios egisse complura maligne alio modo amoris gratia, metucrem magis me viam habere hac veste propter amorem. Sed cum audiverim complures commisisse multa turpia, atque contraria bonis, amoris causa; prætereo jam quemadmodum Achilles passus est occidi cives. Sed ecce Palæstrio, adest cum milite. Meus sermo mihi vertendus est alio. Profecto mulier est nata

//////////

1 Si alium, &c. amorem nesciam Douz. nescium B. 1. C. 2. nescium C. — 2 Fecissen ultra nequiter C. — 3 Mei amoris edd. quædam vett. — 4 Verum c. m. multam C. admisisse Pl. — 5 Inhonestam C. alienam B. 1. C. 2. — 6 Achilles C.

NOTE

6 Mitto jam] Achilles iratus Briseide amica erepta, sese continuit intra suas naves, et abstinuit a pugna, deditque locum Græcorum cladi.

7 Sed eccum Palæstrionem] Abrupta oratio adventu personæ in scenam novæ.

Nam quævis alia, quæ mora est æque, mora 10
 Minor ea videtur, quam quæ propter mulierem est.
 Hoc adeo fieri credo consuetudine.
 Nam ego hanc arcesso Philocomasium : sed fores
 Pultabo : heus ! ecquis hic est ? PA. adolescens, quid est ?
 Quid tu ais ? quid pultas ? PL. Philocomasium quærito,
 A matre illius venio : si itura est, eat : 16
 Omnes moratur : navim cupimus solvere.
 PY. Jam dudum res parata est : heus ! Palæstrius,
 Aurum, ornamenta, vestem, pretiosum omne ut ferat.
 Duc adjuutores tecum ad navim qui ferant. 20
 Omnia composita sunt, quæ donavi, ut ferat.
 PA. Eo. PL. quæso, hercle, propera. PY. non morabitur.
 Quid istuc, quæso, quid oculo factum est tuo ?
 PL. Habeo equidem hercle oculum. PY. at lævum dico.
 PL. eloquar.
 Maris causa hercle istoc ego oculo utor minus : 25

ex mora ipsa ; nam quævis alia cunctatio, quamvis revera sit cunctatio, tamen videtur muliebri mora minor esse. Arbitror id evenire consuetudine : nam ego arcesso hanc Philocomasium ; sed feriam fores. Heus : ecquis hic est ? PA. Adolescens, quid est ? quid dicis tu ? quare feris ? PL. Peto Philocomasium ; venio ab illius matre : veniat, si est ventura ; retardat omnes : optamus solvere navim. PY. Jampridem hoc puratum est : heus ! Palæstrius, auferat omne aurum, ornamenta, vestes. Duc tecum adjuutores, qui ferant ea ad navim : omnia sunt concinnata, quæ dedi ut auferret. PA. Pergo. PL. Accelera, obsecro per Herculem. PY. Non cunctabitur ; quid istud obsecro ? quid evenit tuo oculo ? PL. Habeo equidem per Herculem oculum. PY. Sed loquor de lævo. PL. Edicam : maris causa, per Herculem, ego utor minus isto oculo : nam si abstinuissem amare, eo

//////////

et C. 2. *cujus p. est C. 2. quiris p. est B. 1.—8 Oratio illo B. 1. C. 2.—11 C. mulierem sibi.—14 C. etquis.—15 Quid tu es B. 1. C. 2.—16 C. si itura sedcat.—17 C. navem. C. 2. cupim absolvere ; et a m. sv. cupio ; B. 1. etiam absolvere.—18 Interjectio heus deest in B. 1. et Pl.—19 C. peciose ; al. ap. Pareum, vestem preciosam omnem ferat.—20 C. ad navem qui perant.—21 C. que donari auferat.—23 Quia istuc quæso q. oculus factus tuo C.—24 Habco quidem edd. vett. ad lævum B. 1.—25 Maris C. et C. 2. hoc ego B. 1. minem Pl.*

NOTÆ

23 *Quid oculo factum est*] Quia videlicet obdiderat oculo, ne agnosceretur, calcitavit, decipitque Pleusides militem ambigua responsione: cum enim causam mali derivare videatur in mare, derivat in amorem. Nam si abstinuissem a mare, inquit, non uterer minus. Miles præpositionem et

nomen esse putat, Pleusides ut verbum usurpat.

25 *Maris [moris] causa*] Tam tenuiter pronuntiat a in amoris, ut non amoris, sed moris dixisse videatur. Ilque ad ludendum militem, qui non moris, sed maris, audisse se existimat.

Nam si abstinuissem amare, tanquam hoc uterer.
Sed nimis morantur me diu. PY. eccos, exeunt.

tanquam dextro uterer; sed me retardant diutius. PY. Ecce exeunt.

//////////

minime B. 1.—26 Nam si abstinuisse et amorem quem tam quam hoc utere C. Nam si abstinuisset amorem q. t. h. utere C. 2. amari B. 1.

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

PALÆSTRIO, PHILOCOMASĪUM, PLEUSIDES,
PYRGOPOLINICES.

PA. QUID modi flendo, quæso, hodie facies? PH. quid
ego ni fleam? [nem tibi,

Ubi pulcherrume egi ætatem, inde abeo. PA. viden' homi-
Qui a matre et sorore venit? PH. video. PY. audistin',
Palæstrio? [isti dedi?

PA. Quid vis? PY. quin tu intus jubes efferri omnia, quæ
PL. Philocomasium, salve. PH. et tu salve. PL. ma-
terque et soror 5

Tibi salutem jusserunt dicere. PH. salvæ sient.

PL. Orant te ut eas, ventus operam dum dat, ut velum ex-
plicant.

Nam matri oculi si valerent, mecum venisset simul.

PH. Ibo, quanquam invita facio omnia: pietas sic cohibet.

PL. sapis.

PA. Quando finem facies lugendi hodie, amabo? PH. Quomodo non lugeam?
*Excedo e loco in quo exegi ætatem jucundissime. PA. Cernisne hominem, qui
accedit ad te a matre et sorore? PH. Cerno. PY. Audistine, Palæstrio? PA.
Quid vis? PY. Quin jubes tu efferri ex ædibus omnia quæ isti dedi? PL.
Salva sis, Philocomasium. PH. Et tu salvus sis. PL. Et mater et soror manda-
verunt me tibi dicere salutem. PH. Sint salvæ. PL. Rogant te, ut venias, dum
ventus adjurat, ut explicant velum. Nam si mater valeret oculis, venisset mecum
una. PH. Proficiscar, quanquam facio iniquo animo: pietas sic cogit. PL. Sapis.*

//////////

1 Pl. *fendo*. Voc. *hodie* deest in edd. quibusdam vett. *egone fleam* B. 1.
—2 C. *pulcherrimam ætatem* video ab eo homine tibi; C. 2. *mum hominem*.—3 C.
venite. PH. *vidcom audistin*; C. *audistis in palestrio*.—4 B. 1. C. 2. *quin tu*
jubes, omisso *intus*; C. *qui intus jubes et fori*.—6 *Sibi salutem* Pl.—7 *Orant te*
ut eant C. 2. *ut adventus opheram dum dant ut ut vallem explicet* C. *ut vallam*
explicet C. 2.—8 C. *hæc nunc venissent simul est*; C. 2. *mæclum cenissent simul*
est.—9 C. *invitam facio omi pietas scio*. PL. *chan sapis*; C. 2. *invita facio omi*

PY. Si non mecum ætatem egisset, hodie stulta viveret. 10

PH. Istuc crucior, a viro me tali abalienarier.

Nam tu quamvis potis es facere uti fluat facetiis :

Et quia tecum eram, propterea animo eram ferocior :

Eam nobilitatem amittendam video. PY. nimium hæc flet.

PH. nequeo,

Cum te video. PA. habe bonum animum: scio ego, et
quid doleat mihi. 15

Nam nihil miror, si libenter, Philocomasium, hic eras.

Forma hujus, mores, virtus, animum attinere hic tuum.

Quin ego servos, quando aspicio hunc, fleo, quia disjun-
gimur. [licet.

PH. Obsecro licet complecti, priusquam proficisco? PY.

PH. O mei oculi, o mi anime! PA. obsecro, tene muli-
erem, 20

Ne affligatur. PY. quid istuc? PA. postquam abs te
abit, animo male [afferte aquam.

Factum est huic repente miseræ. PY. accurrite intro, atque

PY. Si non duxisset vitum mecum, nunc esset hebes. PH. Id doleo, me disjungi a tali hero. Nam tu potes facere, ut qualibet abundet leporibus: et quia vivebam tecum, idcirco eram animo elatiore. Animadverto amittendam esse eam nobilitatem. PY. Hæc plorat nimium. PH. Nequeo temperare a fletu, quando te intueor. PA. Esto æquo animo: ego scio quid ægre sit mihi. Nam non miror te fuisse hic libenter, Philocomasium: venustas-hujus viri, mores, virtus, detinere hic tuam mentem. Quin ego servus, quando aspicio hunc, lacrymor, quia divellimur. PH. Amabo licet complecti, antequam discedo? PY. licet. PH. O mei oculi, o mi anime! PA. Rogo tene mulierem, ne concidat. PY. Quid est istud? PA. Hæc misera defecit animo repente postquam recessit abs te. PY. Exite velociter ab ædibus, atque afferte aquam. PA. Non curo aquam. PY.

//////////

pietas sit. cochant; B. 1. omni p. sit eo [lacrima] chant sapis.—11 C. a viro et alia alienarier.—12 Nam tu quovis B. 1. ut fluat Pll.—13 Mercer. nimio eram ferocior; C. eram fortior.—14 Eam n. vide omnia. PY. ne fle. PH. non queo B. 1. ma hæc flet C. miu hæc flet C. 2.—15 Pll. scio ego inquit dolcat.—17 Fornam h. morem Pll. virtutem B. 1. attinere C. et C. 2.—18 Cum ego C. Quom ego C. 2. hunc lacrumum quod adjungitur B. 1. hunc lacrumo quia Pll. et Parei 3. diungitur C. et C. 2.—20 Oh mihi Pll. te mulier est B. 1. te mulierem Pll. retine mulierem al. ap. Pareum.—21 Pll. i que post quam; nude Pareus, istuc

NOTÆ

19 Proficisco] Vetus, pro proficis- quum patiuntur mentis, conjecta in
cor. vultum aqua spiritum recipiunt et

22 Afferte aquam] Quia qui deli- recreantur.

PA. Nihil aquam moror. PY. cur? PA. malo, ne inter-
 veneris, [habent.
 Quæso, dum respiscit. PY. capita inter se nimis nexa hice
 Non placet: labra labellis ferruminant. PL. acre ma-
 lum: 25
 Tentabam, spiraret an non. PY. aurem admotam oportuit.
 PL. Sin' magis vis, ambos mittam. PY. nolo: retineat.
 PA. fleo miser.
 PY. Exite, atque efferte huc intus omnia, isti quæ dedi.
 PA. Etiam nunc saluto te, Familiaris, priusquam eo.
 Conservi conservæque omnes, bene valetate et vivite. 30
 Bene, quæso, inter vos dicatis et mihi absenti tamen.
 PY. Age, Palæstrius, bono animo es. PA. eheu! nequeo,
 quin fleam, [quid doleat mihi.
 Quom abs te abeam. PY. fer æquo animo. PA. scio ego,

Quare? PA. Præstat, ne opituleris laboranti, amabo, dum convalescat. PY. Hice habent capita nimis contigua; id non mihi placet: conjungunt labra labris. PL. Ejus morbus est acer! videbam utrum spiraret, an non. PY. Oportebat admovere aurem. PL. Mavisne ut ambos hic relinquam? PY. Nolo: retineat. PA. Lugeo infelix. PY. Prodite, atque proferte huc cuncta quæ huic donari. PA. Te saluto jam, o Lar Familiaris, antequam proficiscar: valetate, et vivite feliciter, omnes conservi conservæque; quæso, benedicite vobis mutuo et mihi, licet absenti. PY. Age Palæstrius, esto æquo animo. PA. Eheu! non possum non conlacrymari, quando discedo abs te. PY. Patere æquo animo. PA. Ego novi

quæso.—22 Pll. miserat currit et introm atque certo; C. intrem.—23 B. 1. moror quod malo; C. etiam quod; C. 2. quot. Parei 3. merum: ne ipse interveneris.—24 Q. d. respicit Pll. nexam hinc habet B. 1. vexam hinc habet Pll.—25 C. labram ab lavellis fer ad macellum; C. 2. labrum ab lavellis fer in aut ace malum; B. 1. firmavit acre; Scal. labra et labella inter se serunt admodum.—26 C. spirant annon aut cum ad nostram hoc oportuit; C. 2. spirant amon aurem ad nostram oportuit; C. 2. aure at nos tam oportuit.—27 Si magis vis amo mittam Pll. flo miser C. et C. 2. flet miser B. 1.—28 C. et B. 1. hæc ferte huc. Mox, quæ isti dedi B. 1.—29 Al. ap. Pareum, salveto te familiares. Pro eo, Pll. habent ero.—31 B. 1. et mi absenti; Pll. et me absentit.—32 B. 1. heu nequeo. C. quin

NOTÆ

23 *Ne interveneris*] Vox est Palæstrionis ad Pleusidem juvenem, qui cum insimulato animi deliquio succurreret Philocomasio, arctius videbatur complecti, et locum dare suspicioni militi, licet stolido.

25 *Labra labellis ferruminant*] Ferruminare vernacule soulder.

27 *Nolo: retineat*] Vox est militis,

non ad Pleusidem, sed ad Palæstrionem de Pleuside; id est, nolim dimittat nauclerus Philocomasium; sed eam retineat.

29 *Familiaris*] Moris erat olim, ut qui domo proficiscerentur, Lares invocarent.

31 *Bene dicatis*] Bene precemini.

PH. Sed quid hoc? quæ res? quid video? lux, salve.

PL. Jam resipisti? PH. obsecro, quem amplexa sum 35
Hominem? perii! sumne ego apud me? PL. ne time,
voluptas mea. [reliquerat.

PY. Quid istuc est negotii? PA. animus hanc modo hic
Metuoque et timeo, ne hoc tandem propalam fiat nimis.

PY. Quid id est? PA. nos secundum ferre nunc per urbem
hæc omnia,

Ne quis tibi hoc vitio vortat. PY. mea, non illorum
dedi. 40

Parvi ego illos facio: agite, ite cum Dis benevolentibus.

PA. Tua ego hoc causa dico. PY. credo. PA. jam vale.

PY. et tu bene vale. [loquar.

PA. Ite cito: jam ego assequar vos: cum hero pauca etiam

Quantquam alios fideliores semper habuisti tibi,

Quam me, tamen tibi habeo magnam gratiam rerum om-
nium: 45

Et, si ita sententia esset, tibi servire mavelim

Multo, quam alii libertus esse. PY. habe bonum animum.

PA. hau mihi!

quid mihi molestum sit. PH. *Sed quid est hoc? quid negotii est? quid conspicio?*
salve lux. PL. *Jam convaluisti animo?* PH. *Anubo, quem hominem sum com-*
plexa? Perii! sumne ego mei compos? PL. Ne metue, mea voluptas! PY.
Quid rei est illud? PA. *Passa hic fuerat deliquium animi, et vereor et formido*
ne id fiat tandem nimis apertum. PY. *Quid est id?* PA. *Ne aliquis te vitupe-*
ret, quod nos spargamus hæc per urbem. PY. *Prodegi meas fortunas non illorum.*
Ego parvi facio illos: agite, ite Diis faventibus. PA. *Ego hæc loquor tui gratia.*
PY. *Puto.* PA. *Jam vale.* PY. *Et tu recte vale.* PA. *Pergite velociter; ego*
vos jam assequar; pauca loquar cum hero. Quantquam putasti semper alios tibi magis
fidus, quam me, tamen tibi habeo gratiam maximam; et si ita velles, multo mallem
tibi servire, quam esse libertus aliorum. PY. *Esto æquo animo.* PA. *Heu mihi!*

fleat; C. 2. qui infleat.—33 Pronomen ego deest in Pll.—34 B. 1. hoc quære-
ris; Pll. hoc queris. C. vix salve. Parei 3. quæ res est? q. v. l. s. candida.—
36 Al. timeas.—37 Quid istuc negotii al. ap. Parenum.—38 M. ut timco Pll. pa-
lam B. 1. pro illa C. pro atla C. 2.—39 B. 1. nos palam ferre; Pll. nos s. ferri.
—40 C. 2. tibi vitio; τδ ritio deest in C.—41 Parvid ego C. Parvos ego alter
Pl.—43 Pll. cum ego pauca eloqui; τδ etiam deest item in B. 1.—45 Pll. quam
me tamen.—46 C. malui; C. 2. mari.—47 C. libertatis esset; C. 2. libertus esset.

NOTÆ

34 *Lux, salve*] Vox est Philocomasii, ab animi deliquio simulato expectantis.

39 *Secundum ferre*] Id est, secun-

do loco ferre: quando sunt primi qui ferunt, et alii eos consequuntur, qui et suum onus ferunt, hi dicuntur *secundum ferre*.

Cum venit mihi in mentem, ut mores mutandi sient,
Muliebres mores discendi, obliviscendi stratiotici.

PY. Fac sis frugi. PA. jam non possum, amisi omnem
libidinem. 50

PY. I, sequere illos, ne morere. PA. bene vale. PY. et
tu bene vale.

PA. Quæso, ut memineris, si forte liber fieri occeperim,
Mittam nuntium ad te, ne me deseras. PY. non est meum.

PA. Cogitato identidem, tibi quam fidelis fuerim.

Si id facies, tum demum scibis, tibi qui bonus sit, qui
malus. 55

PY. Scio et perspexi sæpe: verum cum antehac, tum hodie
maxume.

PA. Scies: immo hodie verum factum faxo post dices
magis. [feceris.

PY. Vix reprimor, quin te manere jubeam. PA. cave istuc
Dicent te mendacem: nec verum esse, fide nulla esse te:

Dicant servorum præter me esse fidelem neminem. 60

Nam si honeste censeam te facere posse, suadeam:

Verum non potest: cave faxis. PY. abi, jam patiar quic-
quid est. [etiam nunc vale.

PA. Bene vale igitur. PY. ire melius est strenue. PA.

quando cogito mecum, quemadmodum mores erunt mutandi! Discendi erunt mores muliebres, obliviscendum militarium. PY. Fac ut sis frugi. PA. Non possum, abjeci omnem voluntatem. PY. Sequere illos, ne moreris. PA. Bene vale. PY. Et tu bene vale. PA. Rogo, ut recorderis, si forte evaserim liber, ad te mittam nuntium, ne me relinquant. PY. Non est mei moris. PA. Reputa identidem, quam tibi fuerim fidus: si id egeris, tum denique intelliges, qui tibi fuerit bonus, qui malus. PY. Novi et perspectam habui sæpe; sed cum antea, tum maxime hodie. PA. Intelliges: immo dabo operam hodie ut dicas in posterum evasisse magis verum. PY. Parum abest, quin te vetem abire. PA. Cave ne ficius istud: dicerent te mendacem, nec te esse veracem, sed te esse nullius fidei. Dicant neminem servum esse magis fidum, quam me. Nam, si putarem te agere posse honeste, suadeam. Verum id fieri non potest: vide ne feceris. PY. Proficiscere; jam feram quicquid est. PA. Recte vale ergo. PY. Est generosius abire constanter. PA. Etiam nunc vale. PY.

Mox, habeo bonum Pll. ha cum B. 1. hacum Pll. heu mihi al.—48 Hic versus abest a primo Pl. sint C. 2.—49 Muliebris moris Pll. obliviscendi tui B. 1. stratiosi C. et C. 2.—52 C. 2. ot memin. Mox C. fteri.—54 Pll. dentidem.—55 C. scivisti qui.—56 Particula tum deest in Pll.—57 Scis edd. quædam vet. eorum factum Pll. discas al. ap. Parenm.—59 C. fidelem ulla esse te; C. 2. fidele nulla esse.—61 Pll. censcat.—63 Pll. est trenue. Mox, B. 1. et jam nunc.—

PY. Ante hoc factum hunc sum arbitratus semper servom
pessumum :

Eum fidelem mihi esse invenio : cum egomet mecum co-
gito, 65

Stulte feci, qui hunc amisi : ibo hinc intro nunc jam

Ad amores meos : et sensi, hinc sonitum fecerunt fores.

Ante hoc factum ratus sum semper hunc servum esse nequissimum : animadverto jam eum esse fidum. Quando egomet mecum reputo, feci insipienter, qui hunc dimisi. Jam pergam ad meos amores : et audivi, hinc fores sonitum dederunt.

65 Pll. ego et mecum ; B. 1. tum ego.—66 C. hinc introvinciam.—67 At mores C. Ac mores C. 2. sensit Pll. Ad amores meos quis exit hinc ? sonitum facere fores B. 1.

ACTUS QUARTI SCENA NONA.

PUER, PYRGOPOLINICES.

PU. NE me moneatis : memini ego officium meum.

Ego jam conveniam illunc : ubi ubi est gentium,

Investigabo : operæ non parco meæ.

PY. Me quærit illic : ibo huic puero obviam.

PU. Ehem te quæro : salve, vir lepidissime, 5

Cumulate commoditate : præter ceteros

Pu. Ne me doceatis ; ego implebo meas partes ; ego illum adibo nunc : ubi cumque tandem est quæritabo : non parco meo labori. Py. Ille me investigat : occurram huic puero. Pu. Heus ! te quæro. Salvus sis vir jucundissime,

1 B. 1. C. 2. nemini ego.—2 Ego nam B. 1. C. et C. 2. illum B. 1. et Pll.—3 Investigando ego operæ al. ap. Pareum : non parco Meurs.—4 Verbum ibo deest in C.—5 Verbum salve deest in B. 1. et C. 2.—6 Cumulante B. 1.—

NOTÆ

1 *Ne me moneatis*] Verba sunt pueri missi ad vocandum militem in insidias a Periplectomene instructas, qui quidem in scenam ingreditur eo usque, prosequentibus iis qui ad frandem post scenam instituerant ; et momentibus etiam atque etiam, ut

suam personam bene sustineat.

6 *Cumulate commoditate*] Omni genere commoditatum cumulata. Erat apud Romanos Dea Opportunitas, de qua supra, quæ eadem est atque Commoditas.

Duo Di quem curant. PY. qui duo? PU. Mars et Venus.
 PY. Facetum puerum! PU. intro te ut eas obsecrat.
 Te volt, te quærit, teque expectans deperit :
 Amanti fer opem : quid stas? quin intro is? PY. eo. 10
 PU. Ipsus illic sese jam impedivit in plagas,
 Paratæ insidiæ sunt : in statu stat senex,
 Ut adoriatur mœchum, qui forma est ferox :
 Qui omnes se amare credit, quæque aspexerit
 Mulier : eum odere qua viri, qua mulieres. 15
 Nunc in tumultum ibo : intus clamorem audio.

ornate omnibus commodis; quem duo Dii amant præter alios. PY. Qui Dii? PU. Mars et Venus. PY. Festivum puerum! PU. Te rogat ut ingrediaris, te exoptat, te flagitat, te amat, perdit te expectat. Succurre amanti: quare cunctaris? quare non ingrederis? PY. Vado. PU. Ille sese jam irretivit ipse plagis: insidiæ sunt structæ. Senex stat in procinctu, ut invadat in adulterum ferocem sua pulchritudine; ratum omnes mulieres, quæ se aspexerint, se amare. Ceterum et viri et mulieres eum aversantur. Me injiciam nunc in turbam: audio clamorem.

7 Idem codex, quid duo.—8 C. intrate ut ea.—9 C. te expectat. Voc. deperit deest in eodem cod. pro quo B. 1. habet *petit*; C. 2. *perit*.—10 B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *quid intro is*.—11 C. *illice se*; C. 2. *illic se*.—12 Al. *in statione*.—13 B. 1. *mecum*.—14 B. 1. *quasque*; C. 2. *quemque*.—15 *Mulierem odere* C. *Mulieres eum*, &c. Gronov. *odere tam viri quam* B. 1. *quasi viri qua* C.—16 Voc. *intus* deest in B. 1.

ACTUS QUINTUS.

PERIPLECTOMENES, PYRGOPOLINICES, CARIO,
 SCELEDRUS.

PE. DUCITE istum : si non sequitur, rapite sublimem fo-
 ras! [dite.
 Facite inter terram atque cœlum ut medius sit : discin-
 PY. Obsecro hercle, Periplectomene, te. PE. nequicquam
 hercle obsecras.
 Vide, ut istic tibi sit acutus, Cario, culter probe.

PE. Ducite hunc: si non sequitur, rapite foras elatum, efficite ut sit sublimis inter cœlum et terram. Discerpite. PY. Per Herculem te rogo, Periplectomene. PE. Per Herculem rogas incassum. Cura, Cario, ut iste gladius egregie secet.

2 Voc. *melius* deest in B. 1. C. C. 2. *descendite* C.—4 *Vide ut istuc tibi si*

- CA. Quin jamdudum gestit moeche hoc abdomen adimere, 5
 Ut faciam, quasi puero in collo pendeant crepundia.
 PY. Perii! CA. haud etiam numero hoc dicis: jam in hominem involo? [quidem.
 PE. Immo etiam prius verberetur fustibus. CA. multum
 PE. Cur es ausus subagitare alienam uxorem, impudens?
 PY. Ita me Di ament, ultro ventum est ad me. PE. mentitur: feri. 10
 PY. Mane, dum narro. PE. quid cessatis? PY. non licet mihi dicere? [ausus? hem tibi.
 PE. Dic. PY. oratus sum ad te venire huc. PE. quare
 PY. Oh, hei! sum satis verberatus, obsecro. CA. quam mox seco? [uite.
 PE. Ubi lubet: distendite hominem divorsum, et dispennite.
 PY. Obsecro hercle te, ut mea verba audias, priusquam secat. 15
 PE. Loquere: nondum nihili factus. PY. viduam esse censui:

CA. Quin jam pridem gestit excindere moeche hoc abdomen, et efficere, ut pendeant in ejus collo, ut crepundia puerorum. PY. Interii! CA. Dicis id citius: invadamne jam in hominem? PE. Immo cadatur quoque prius fustibus. CA. Jam excipiam egregie. PE. Quare es ausus, impudens, illudere uxori alienae? PY. Ita me Di ament, ille venerunt ultro ad me. PE. Mentitur: verbera. PY. Ne feri intreadum narro. PE. Quid moramini? PY. Non mihi licet loqui? PE. Loquere. PY. Sum rogatus venire huc ad te. PE. Quare es ausus? hem! tibi. PY. Oh! ahei! sum satis exagitatus, rogo. CA. Scindamne? PE. Ut libebit: extendite hominem in diversas partes et scindite. PY. Per Herculem, te rogo ut auscultes, antequam secet. PE. Loquere: nondum nihili

tactus Pl. Vide ut istinc t. s. actus B. 1.—5 Quin jam jam dudum B. 1.—6 Faciam ut quasi puero Diss. pendeat C.—7 B. 1. jamne in h. invoco; Pl. etiam invoco.—8 Pl. prius veretur. C. 2. multum equidem.—9 Pl. subagitare.—10 Pro feri, B. 1. habet peri; C. cri.—12 C. decoratus sum ad te venire. B. 1. huc venire.—13 Olei Pl. Hodie al. ap. Pareum. Mox, C. quam exigo; B. 1. quam mox seco.—14 Ubi lubet distendite C. Ubi lupet distendite C. 2. dispennite h. d. et distennite Meurs.—15 Pro secat, al. secer.—16 Loquere nunc dum donec fac-

NOTÆ

6 Crepundia] A 'crepo' dicitur quicquid appenditur collo pueri, cujus sonitu oblectetur.

7 Numero] Id est, præmaturo. Quasi dicat: dicis te jam periisse,

sed nondum periisti, ut est tibi percundum.

14 Distendite . . . dispennite] Error a scriptura. Metaphora est ab avium alis, et pennis distentis.

Itaque ancilla, conciliatrix quæ erat, dicebat mihi:

PE. Jura, te nociturum esse homini nunc hac de re nemini,

Quod tu hodie hic verberatus, aut quod verberabere,
Si te salvom hinc mittimus Venereum nepotulum. 20

PY. Juro per Dianam et Martem, me nociturum nemini,
Quod ego hic hodie vapulo: sed mihi id æque factum
arbitror.

Et si intestatus non abeo hinc, bene agitur pro noxia.

PE. Quid si id non faxis? PY. ut vivam semper intestabilis.

CA. Verberetur etiam, post tibi amittendum censeo. 25

PY. Di tibi benefaciant semper, cum advocatus mihi bene es.

CA. Ergo des minam auri nobis. PY. quamobrem? CA. salvis testibus

Ut te hodie hinc amittamus Venereum nepotulum:

Aliter hinc a nobis ne sis frustra. PY. dabitur. CA. magis sapis.

De tunica, et chlamyde, et machæra, ne quid speres, non
feres. 30

factus. PY. Existimavi esse viduam: et ancilla, quæ conciliabat mihi, suadebat ita. PE. Jura nunc te nociturum esse nemini propter hanc rem, quod tu verberatus hodie hic, aut quod verberabere, si te dimittimus hinc incolumem, o nepos Veneris. PY. Juro per Dianam et Martem, me nociturum nemini, quod ego do pœnas hic hodie: sed veor id esse factum in me juste. Et si non discedo hinc intestatus, agitur bene mecum pro peccato. PE. Quid si non feceris id? PY. Ut vivam semper intestabilis. CA. Verbera adhuc, postea arbitror tibi hunc esse dimittendum. PY. Dii tibi recte faciant, quoniam mihi patrocinaris. CA. Ergo da nobis minam auri. PY. Quare? CA. Ut te dimittamus hinc, nepotulum Venereum salvum et integrum: alias non abibis hinc a nobis dimissus incolumis: ne erres. PY. Dabo. CA. Magis sapis. Ne speres ferre hinc quicquam de tunica, chla-

//////////

tum est B. 1. Loquere nondum donec factum est C. 2. nihilo factus C.—17 Verba quæ erat desunt in B. 1.—18 Al. ap. Pareum, nunc noc. esse; B. 1. et C. hominem de hac re neminem.—19 Parei 3. hic es. Mox, C. aut qm verberare; C. 2. aut quod verberare.—20 C. hic mittimus; Parei 3. hinc mittimus ire.—21 Juro peridum C. Juro per Venerem B. 1. me n. memini Juro peridan et martem me, &c. C.—22 Cam. vapularim jureque id factum; C. jure qui factum.—23 B. 1. abeo hinc bene; τδ hinc deest in Gronov. Mox, C. a m. sec. noxa.—25 Pll. post ibi.—26 C. qm evocatus; C. 2. quon advocatus. B. 1. bene mihi es; C. bene mihi adest.—27 C. suavis testibus.—28 Idem codex, Venercum ne populum.—29 Verba, Aliter h. a. n. ne sis f. dabitur, desunt in B. 1.—30 Pll. et ma-

NOTE

24 Intestabilis] Intestabilis dicebatur is, ejus in judicio testimonium non

Verberone etiam, antequam amittis? PY. mitis sum equidem fustibus.

Obsecro vos. PE. solvite istum. PY. gratiam habeo tibi.

PE. Si posthac prehendero ego te hic, arcebo testibus.

PY. Causam haud dico. PE. eamus intro, Cario. PY. servos meos 34

Eccos video. Philocomasium jam profecta est? dic mihi.

Sc. Jamdudum. PY. hei mihi! Sc. magis dicas, si scias, quod ego scio:

Namque ille, qui lanam ob oculum habebat, nauta non erat.

PY. Quis erat igitur? Sc. Philocomasio amator. PY. qui tu scis? Sc. scio:

Nam postquam exierunt porta, nihil cessarunt illico

Osculari atque amplexari inter se. PY. Væ misero mihi!

Verba mihi data esse video: scelus viri Palæstriō, 41

Is me in hanc illexit fraudem: jure factum judico.

Si sic aliis mœchis fiat, minus hic mœchorum siet:

*myde, machæra. Verberabone adhuc antequam dimittam? PY. Sum quidem mansu-
factus fustibus: vos rogo. PE. Solvite hominem. PY. Tibi sum obnoxius.
PE. Si postea ego te deprehendero hic, arcebo testibus. PY. Non recusabo.
PE. Ingrediamur, Cario. PY. Ecce video meos servos. Philocomasium estne
jam profecta? Dic mihi. Sc. Jam pridem profecta est. PY. Hei mihi! Sc.
Dicis magis, si teneas, quod ego teneo: nam ille, qui habebat lanam ob oculum,
non erat nauta. PY. Quis erat igitur? Sc. Amator Philocomasii. PY. Quo-
modo scis tu? Sc. Scio. Nam postquam exierunt porta, non cessarunt illico
osculari et amplexari inter se. PY. Væ mihi misero! Video mihi data esse
verba: scelus viri, Palæstriō: ille me induxit in hanc fraudem. Judico esse me-
rito factum. Si fiat sic aliis adulteris, minus esset hic mœchorum; metuant ma-*

//////////

*cra; B. 1. et mucrone qui, &c. Idem codex, non feret.—31 C. animam mittis;
B. 1. animam amittis. Mox, C. mitissime quidem.—32 C. solvite istuc. Mox,
Parei 3. jam habeo tibi, contra cod. —33 Verba ego te desunt in B. 1. arcebo
cestibus Pl. arcebo cestibus margo ed. Gronov. ex codd.—36 Bipont. magis il
dicas.—37 Namque illic edd. quædam vett.—38 C. quid tu.—39 C. cessaverunt.
—40 Idem codex neque amplexari.—41 Pl. et B. 1. scelus vir.—42 Is me hac i.
fraude B. 1. Is me inlexit fraude in jure C. Is me hinc illexit fraude C. 2.—43 C.*

NOTÆ

admittebatur, quæ erat nota infamia. *mittis.*

31 *Antequam amittis]* Legunt alii 41 *Scelus viri Palæstriō]* Sceleste
mittis, quod magis probavero; idque Palæstriō. Nunc demum stolidus
ex responso militis, qui se *mitem* fus- bellator a Palæstriōne fuisse se delu-
tibus dicit: in quo alludere videtur sum animadvertit.

ad illud *mittis*, quasi sit *mitis*, et non

Delph. et Var. Cius.

Plaut.

3 X

Magis metuant, minus has res studeant: eamus ad me.
Plaudite.

gis, studeant minus his rebus. Ingrediamur ad me. Plaudite. °

//////////

mæchus fuit, m. h. m. sia et.—44 Pl. at me plaudite.

M. ACCII PLAUTI
M E R C A T O R.

DRAMATIS PERSONÆ.

CHARINUS, *Adolescens.*

ACANTHIO, *Servus.*

DEMIPHO,
LYSINACHUS, } *Senes.*

LORARI.

EUTYCHUS, *Adolescens.*

PASICOMPSA, *Meretrix.*

DORIPPA, *Uxor.*

SYRA, *Anus serva.*

COCUS.

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

*Missus mercatum ab suo adolescens patre
Emit atque apportat scita forma mulierem.
Requirit, quæ sit, postquam eam vidit, senex.*

Juvenis mercator, missus a suo patre, mercatur atque advchit mulierem præditam egregia pulchritudine. Senex eam conspicatus, sciscitatur, quæ illa sit. Ser-

1 *Missus mercator* Delph. Bipont. et al. ap. Pareum, contra codd.—1 *Con-*

NOTE

1 *Missus mercatum* [*mercator*] Hic auctor Periocha quia brevis esse laborat obscurus fit. Nam videtur innuere hoc versu et sequenti missum fuisse a patre filium ad emendam mulierem. Itaque ut lux fiat hæc supple: Charinus mercator adolescens, missus Athenis Rhodum ad mercatum a patre suo Demiphone, emit Pasicompsam mulierem præditam sci-

Confingit servos emtam matri pedisequam.
 Amat senex hanc, ad se simulans vendere, 5
 Tradit vicino: eum putat uxor illius
 Obduxit scortum: tum Charinum ex fuga
 Retrahit sodalis, postquam amicam iuenerat.

rus mentitur eam esse emtam, ut esset pedisequa matris Charini. Senex hanc deperit, ac fingens se eam vendere, dat vicino. Uxor hujus arbitratur eum ductare meretricem ante oculos. Tum socius Charini eum dehortatur ab exilio voluntario, amica ejus reperta.

ficat servus B. 1. Conficit servos Pl. — 5 C. adsimul; C. 2. se adsimul; al. ap. Pareum, seque assimulans; τὸ ad deest in B. 1. se adsimulans margo ed. Gro-nov. ex codd. — 6 B. 1. uxor sibi. — 7 Obduxisse C. et Parci 3. Obduxit sibi Bi-pont. cortuum C. — 8 B. 1. C. et C. 2. invenit.

NOTE

ta forma, atque apportat Epheso Athenas.

4 *Servos*] Rursum caligo. Confingit Achantio servus Chariini, esse emtam Pasicompsam ab hero Charino, ut suæ matri daret pedisequam.

6 *Tradit vicino*] Id est, Lysimacho.

Eum putat uxor illius] Id est, Dorippa, uxor Lysimachi, non Demipho-

nis. Itaque pro *illius*, ponendum videretur *hujus*.

7 *Obduxit scortum*] Id est, ducere ob oculos meretricem, ad augendum contemptum uxoris legitimæ. Eo enim contumelia esse major videtur, quo minus fugias conspectum ejus cui inferis.

8 *Sodalis*] Eutyclus filius Lysimachi et Dorippæ.

ARGUMENTUM.

Mercatum a se dum filium extrudit pater,
 Is peregre unius redimit ancillam hospitis
 Amore captus: ut venit, navi exsilit.
 Pater advolat, visam ancillam deperit.
 Quojuis sit, percontatur: servos, pedisequam 5
 Ab adolescente matri emtam ipsius.
 Senex sibi prospiciens, ut amico suo

Cum pater ejicit filium ab adibus, et cogit proficisci ad mercatum, filius, longe agens, amore accensus ancillæ, quæ pertinebat ad hospitem, eam mercatur. Statim atque reversus est, e navi egreditur alacriter. Pater occurrit. Conspicatus ancillam, ejus amore capitur. Sciscitatur ad quem pertineat. Servus respondet Charinum cum mercatum esse, ut esset pedisequa suæ matris. Senex, providens

1 C. ad sotium filium; C. 2. a se dum filium; al. a sese filium. Particula dum deest etiam in B. 1. et Ven. 1. — 2 Is peregre militis B. 1. Is peregre

Veniret, natum orabat : natus, ut sno.	
Hic filium subdiderat vicini ; pater	
Vicini: præmercatur ancillam senex.	10
Eam domi deprehensam conjux illius	
Vicini scortum insimulat : protelat virum.	
Mercator exspes patria fugere destinat :	
Prohibetur a sodale, qui patrem illius	
Orat suo cum patre, nato ut cederet.	15

suis utilitatibus, filium rogat, ut vendatur suo amico. Natus rogat patrem, ut suo amico vendatur. Hic supposebat filium vicini Eutychnum, pater ipsum vicinum Lysimachum. Senex emit ancillam. Uxor vicini domi deprehendit, canque putat esse mariti amicam. Maritum incessit. Mercator, spe omni abjecta, statuit patria excedere. Vctat sodalis, qui cum suo patre obtestatur patrem illius, ut mulierem concedat filio.

milis Pl. Pro hospitis, C. habet militis.—3 Pl. ut vehit.—4 Parei 3. visamque, contra codd.—5 C. scrii.—10 Vicinus B. 1.—13 C. et C. 2. exers.—14 Prohibebere C. et C. 2.—15 Onerat edd. quaedam vet. contra codd. Post hunc vs. codex B. 1. addit, Absente cum lenone perfido.

NOTE

12 *Protelat*] ‘Protelare’ est incitare, exagitare; (cui opponitur ‘hæ-rere,’ ‘consistere’) quod veteres dicebant ‘strigare.’ ‘Protelum’ est tractus jumentorum.

15 *Orat suo cum patre*] Patet ex lectione solutionis hujus fabulæ, non Eutychnum orare cum patre Lysimacho Demiphonem, sed onerare hominem maledictis. Unde conjicit Guillelmus, pro *orat*, scribendum *onerat*.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

ARGUMENTUM hujus Fabulæ futile et flagitiosum est. Quemadmodum autem prodest, venena nota esse, ut respuantur; ita talia dum legimus, excrari debemus. Sed neque venena nulli prorsus usui sunt; et hæc ad turpitudinem fugiendam et convertendos animos ad timorem Dei assumi possunt. Producitur senex inimitis, et tamen dissolutus: itemque alter levis atque iners. Hic iniquior in filium juveniliter peccantem sævis dictis illum in mercatum abigit; qui reversus ancillulam adduxerat, quam animi causa sibi paraverat. Hanc visam amare senex cepit, et amatam præripit astute filio, allegato sene amico, qui illam præmercaretur. Nam et suum sodalem adolescens subornarat, ut illam emeret. Postea adducta muliere in ædes senis vicini, et conductis cocis ad cœnam coquendam, advenit illius senis uxor, et turbas movet: et tandem res per adolescentes componitur.

PROLOGUS.

CHARINUS.

DUAS res simul nunc agere decretum est mihi,
 Et argumentum et meos amores eloquar.
 Non ego idem facio, ut alios in Comœdiis
 Vidi facere amatores, qui aut nocti, aut die,
 Aut soli, aut lunæ misérias narrant suas : 5
 Quos pol ego credo humanas querimonias
 Non tanti facere, quid velint, quid non velint.
 Vobis narrabo potius meas nunc misérias.
 Græce hæc vocatur Emporos Philemonis,
 Eadem Latine Mercator Marci Accii. 10
 Pater ad mercatum hic me meus misit Rhodum.
 Biennium jam factum est, postquam abii domo.
 Ibi amare ocepî forma eximia mulierem.

CH. Ego statui obire nunc duas res uno tempore; exponam et Argumentum et meos amores. Ego non id ago quod vidi agere alios amatores in Comœdiis; qui exponunt suas calamitates, aut nocti, aut diei, aut soli, aut lunæ, quos Deos credo per Pollucem non magni facere querelas hominum, neque admodum curare quid exoptent, quid metuant. Exponam, non Diis, sed vobis potius nunc meas ærumnas. Hæc fabula appellatur Græce Ἐμπορος Philemonis, eadem Latine Mercator Marci Accii Plauti. Hic meus pater me misit Rhodum ad mercaturam; jam effluxit biennium ex quo discessi domo: ut discessi statim incepi deperire Pasicompsam mu-

3 Non ego id est C. 2. Non ego dem C. Non ego item al. ap. Pareum.—4 B. 1. C. et C. 2. amoris succre; al. ap. Pareum, facere amantes. Mox, B. 1. noctu.—6 Pl. humanis.—10 Pro Marci Accii, C. habet mactici; C. 2. et B. 1. mat-tici.—11 C. hic meneus misit. Mox, C. et C. 2. Rodus.—12 Margo ed. Gronov. abii amore, ex codd.—13 Abii Pl. Ocepî amare, omisso Ibi, B. 1. ocepit C. et

NOTÆ

4 Qui aut nocti, aut die] Die pro diei: veteres dicebant etiam 'dii,' quasi a dies, 'diis,' 'dii.'

7 Non tanti facere] Nonnulli ethnici, ad quorum sese mentem accommodat Charinus, existimabant indignum esse divina natura curare inferiora hæc, et aurem præbere mortalibus. Alii aliter et verius sentiebant; nihil in terris, nisi nutu numinis eveni-

re, idemque orantium preces audire et exaudire.

9 Emporos] Græce Ἐμπορος, est a πείρω, transeo, et significat vectorem, maxime eum qui mare trajicit; unde suntum est ad significandum mercatorem; non illum sellularium, sed qui ultra citraque maria merces comportet.

Philemonis] Philemon erat poeta

Sed, ea ut sim implicitus, dicam ; si opera est auribus,
 Atque ad advortendum huc animum adest benignitas. 15
 Et hoc parum etiam more majorum institi :
 Prius, ac percontatus sum vos, sumsi indicium illico.
 Nam amorem hæc cuncta vitia sectari solent,
 Cura, ægritudo, nimiaque elegantia :
 Hæc non illum modo qui amat, sed quemque attigit, 20
 Magno atque solido mulctat infortunio.
 Nec pol profecto quisquam sine grandi malo,
 Præquam res patitur, studuit elegantia.
 Sed amori accedunt etiam hæc, quæ dixi minus,
 Insomnia, ærumna, error, terror, et fuga, 25
 Ineptia, stultitiaque adeo, et temeritas,

lierem pulchritudine præstanti. Sed aperiam, quemadmodum sim ea irretitus ; si præbeatis aures, atque pro vestra benevolentia advertatis huc mentem. Et non secutus sum vestigia majorum in ea re, utpote qui antequam rogati licentiam, narravi statim amores ; etenim universu illa malu consueverunt comitari amorem ; sollicitudo, molestia, nimium studium cultus ; hæc maculat ingentibus et gravibus pœnis, non solum amatorem, verum etiam quemcumque tenet ; neque per Pollucem ullus animum adhibuit elegantia cultus plusquam par est citra magnum damnun. Verum hæc quoque quæ non recensui amorem consequuntur, insomnia, molestia animi, inconstantia, metus, nugæ, amentiaque, adeo et temeritas, imprudentia, impudentia,

C. 2.—14 Sed eam Pl. et B. 1. ut simplicius B. 1. simplicitus Non.—15 Atque advortendam Pl. ut animum B. 1. ut animum C. et C. 2.—16 Eit hoc C. esse more maturum in eodem cod. esse more majorum B. 1. esse more majorem C. 2.—17 Per me percontatus B. 1. Per mea percontatus C. et C. 2. sum sumque index illico B. 1. sum vos sumque inde illico Pl.—18 C. sectare.—20 Nec non modo illum B. 1.—21 C. solitudo mutat.—22 C. grande malo.—23 C. 2. B. 1. studet ; C. studit ac legantia.—24 B. 1. quæ diximus ; C. quod dixi minus.—25 C. erumna errore terrore furga ; C. 2. erumna error et terror et fuga ; B. 1. et

NOTE

Syracusanus Comicus : annis ante Plautum 136. scripsit.

14 *Si opera est auribus*] Id est, si aures vacuæ sint ; si operam mihi dare possunt. Dare autem operam præceptoris est audire præceptorem.

16 *Et hoc parum*] Deprecatur a se culpam audacia, quod minime obtemperanti dicendi licentia, nedum petita, aliquot versibus orsus sit amorum suorum narrationem ; moremque esse positum innuit publice dicentibus, ut benevolentiam captarent. Refudit

hanc suam inurbanitatem in amorem, quasi cæcus cæcos faciat in officiis illis urbanitatis.

20 *Quemque*] Quemcumque.

21 *Magno atque solido mulctat infortunio*] Solidum opponitur levi et cavo, et significat grave. Terent. 'Gaudium solidum ;' id est, minime inane. Donat. 'Solidum est plenum et integrum.' In Epidico 'malefacta solida,' id est, gravia.

23 *Res patitur*] Supple familiaris.

25 *Insomnia*] In sexto casu, ut est

Incogitantia, excors immodestia,
 Petulantia, cupiditas, et malevolentia :
 Inhæret etiam aviditas, desidia, injuria,
 Inopia, contumelia, et dispendium, 30
 Multiloquium, pauciloquium : hoc ideo fit, quia,
 Quæ nihil attingunt ad rem, nec sunt usui, hæc
 Amator profert sæpe advorso tempore.
 Hoc pauciloquium rursus idcirco prædico,
 Quia nullus unquam amator adeo 'st callide 35
 Facundus, quæ in rem sint suam, ut possit loqui.
 Nunc vos mihi irasci ob multiloquium non decet :
 Eodem, quo amorem; Venus mihi hoc legavit die.
 Illuc reverti certum, ut conata eloquar.
 Principio atque animus ephebis ætate exiit, 40

recordia, protervitas, libido, et malevolentia: adjuncta est quoque cupido, socordia, dedecus, egestas, probrum, et impensæ, loquacitas, taciturnitas. Hoc idcirco contingit, quia amator profert ea advorso tempore, quæ non pertinent ad rem, et inutilia sunt. Rursus laudo hanc taciturnitatem, quia nullus amator est unquam præditus tanta eloquentia, ut possit edicere ea quæ sunt e re sua. Nunc non oportet vos succensere mihi propter loquacitatem; Venus mihi impertiit id eodem die, quo amorem: statui reverti eo, ut perficiam ea quæ inchoavi. Ubi primum animus ex-

terror et fuga.—26 Pl. temeritast.—28 C. et C. 2. et cupiditas malivolentia; τὸ et drest in B. 1.—29 Ineret C. desidia, incuria Acidal.—31 B. 1. pauciloquii; Pl. parum loquium.—32 B. 1. nec sumptus videt Tam amator, proferri, &c. C. nec sunt vidi Tam amator proferri, &c.—34 Hoc p. sumit C.—35 C. usquam. Mox, adeos callide C. adeo calidus B. 1.—36 Facundusque B. 1. in rem insit sua Pl. in rem insit suam B. 1.—38 Eodem quo Amor et Venus me hoc legarunt die Scal. hanc mihi legavit diem B. 1.—39 B. 1. est ut conata; C. et conata; C. 2. iconata; unde aliqui inchoata.—40 Principio ut ex ephebis ætate exii Muret. atque ætas ex ephebis exiit al. ap. Parenm; atque anni ephebitated exii al. ibid.

NOTÆ

etiam in Cicerone, Sallustio, et aliis.

26 *Ineptia*] Perinde in singulari, atque in plurali dicitur tantum ab auctoribus notæ melioris.

29 *Desidia*] Alii *residia*, ut 'vecordia,' 'vesania'; alii *residia* a 'reses,' ut 'desidia' a 'deses.'

35 *Callide Facundus*] Id est, callidus et facundus.

40 *Ephebis exiit... animus*] Ephebus est ab ἐπὶ et ἡβη, *pubes*. Donatus dicit esse primam ætatem adolescen-

tia, et extremam pueritiæ. Censorinus distinctius: notat enim quemadmodum nos decimo-quinto ætatis anno, cum primum pueritiam egressi sumus, dicamur *μελλέφθοι*, hoc est, *futuri ephebi*; decimo-sexto, *ἐφθθοι* decimo-septimo, *ἐξέφθοι*, quasi ephebiam egressi. Est autem hic translatio ab ephebia et pubertate, quæ corporis est ad maturiorem animum et firmiorem.

Atque animus studio amotus puerili est meus,
 Amare valide cœpi hic meretricem : illico
 Res exulatum ad illam abibat clam patris.
 Leno importunus, dominus ejus mulieris,
 Vi summa quidque, ut poterat, rapiebat domum. 45
 Objurgare pater hæc me noctes et dies,
 Perfidiam, injustitiam lenonum expromere :
 Lacerari valide suam rem, illius augerier.
 Summo hæc clamore : interdum mussans colloqui,
 Abnuere : negitare adeo me natum suum : 50
 Conclamitare tota urbe et prædicere,
 Omnes tenrent mutuitanti credere :
 Amorem multos illexe in dispendium :
 Intemperantem, non modestum, injurium ;
 Trahere, exhaurire me, quod quirem, ab se domo : 55
 Rationem pessumam esse, ea, quæ ipsus optuma
 Omnes labores invenisset perferens,
 Amoris vi diffunditari ac deteri :

cessit ex ephebis per ætatem, et a studio puerili, incepti amare perdite meretricem in hac urbe. Bona patria statim commearunt ad illam, inscio patre. Leno molestus, herus hujus mulieris, rapiebat domum, vi summa, quicquid poterat: pater me increpabat dies et noctes; ob oculos ponebat perfidiam et injustitiam lenonum; suas fortunas dilapidari magnopere: angere animo idcirco: hæc summo clamore: nonnunquam mussitans secum loqui: movere caput; negare adeo me esse suum filium: vociferari tota urbe, et movere omnes, ut ne mihi crederent pecuniam mutuanti; amorem vocasse complures in ruinam: me vino deditum esse, superbum, contumeliosum: me suffurari, et abs se efferre domo quicquid possem: esse insulam agendi rationem, ea bona profundi ac dilapidari impetu amoris, quæ ipse quæ-

//////////

animus phebuis B. 1. C. et C. 2.—11 B. 1. puerilest meum est; Pl. puerili meust.—43 Rex C. et C. 2. jam patris Pl. jam abibat patris B. 1.—45 Vi s. quoque ut p. rapibat C.—46 Pl. hæc noctes; B. 1. hæc noctes dies.—49 Pl. mussas; C. missa; C. 2. mussa; B. 1. mussat loqui.—50 C. necitare.—51 C. prædicaret.—52 C. mutuanti; C. 2. mututanti; B. 1. nutu tanti.—53 Pl. inlexit; B. illexit.—55 B. 1. et C. excurire me. C. quirem; B. 1. qui rem. Mox, domum C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—56 Ratione pessum a eaque ipsus B. 1. ipsius Pl. vetustissimus; ipius C. 2.—57 Omnis Pl. intenuisse pseris B. 1. invenisset perferis Pl.—58 Mores

NOTÆ

46 *Objurgare pater hæc me*] Id est, me propter hæc.

49 *Mussans*] Summisce et compressis labris loquens et obmurmurans.

52 *Omnes tenrent mutuanti credere*] Tenrent pro abstinerent: mutuanti, pro volenti mutuam sumere pecuniam. *Mutuanti* a 'mutuito,' quod est frequentativum a 'mutuo.'

Convitium tot me annos jam se pascere;
 Quod nisi puderet, ne luberet vivere : 60
 Sese extemplo, ex ephēbis postquam excesserit,
 Non, ut ego, amori, neque desidiæ in otio
 Operam dedisse, neque potestatem sibi
 Fuisse; adeo arcte cōhibitum esse a patre :
 Multo opere immundo rustico se exercitum : 65
 Neque nisi quinto anno quoque posse tum visere
 Urbem, atque extemplo inde, ut spectavisset peplum,
 Rus rursus confestim exigi solitum a patre.
 Ibi multo primum se familiarium

sūisset in perferendis omnibus laboribus: mihi esse pudendum me a se pasci, jam tot annos: si non me puderet hujus rei, oportere me tædere vitæ: se, adultiorem factum, non statim indulgisse amori, ut ego, neque segnitæ in quiete, neque sibi fuisse copiam faciendi: esse cōcēritum a patre; se fuisse occupatum variis laboribus agrestibus, sordidis; neque potuisse interim venire in urbem, nisi quinto quoque anno, et statim atque conspicatus esset peplum, se pelli consuetum rus rursus a patre. Invenuisse operi ibi, tanquam unum servum, eumque primum, patre sibi

vidi funditari B. 1. Mori sui difunditari Pl. More sui diffunditari C. 2. Pro detēri, C. habet die heret; C. 2. didere; Ven. 1. dedere; al. diffunditare ac dedere.—59 Conjurium Pl. Commulcium al. ap. Pareum. jam si B. 1. Post hunc vs. legitur in Parei 3. Suisque ingratiss me vitum agere perperam: qui vs. nusquam apparet in codd.—60 Quod nisi luderet B. 1. Quod nisi luderet ne luderet viveret C. Quod nisi luderet ne luberet vivere sese C. 2.—61 C. exphebis.—62 Nonne ut Pl. neque insidiæ C.—63 B. 1. potestam.—64 Gruter. conj. sese a patre; Delph. Taubm. Bipont. al. esse se a patre; rō se deest in codd. et edd. vett.—65 Multos o. i. rusticos exercitum B. 1.—66 Al. ap. Pareum, quoque anno. Mox, pro posse tum, Pl. habent positum; al. ap. Pareum, assuetum visere.—68 Rus rusum C. et Parei 3.—69 Pro primum, quod servant Pl. plurimum

NOTÆ

59 Convitium tot me annos jam se pascere] Id est, me filium suum, qui sum convitio, probro, dedecori, et patri et familiæ, le reproche de son père.

65 Immundo rustico se exercitum] Alii legunt in mundo, id est, in ornatu et apparatu rustico, ut dicitur 'mundus muliebris,' mulierum ornatus.

67 Ut spectavisset peplum] Peplum erat vestis candida aureis clavis distincta, sine manicis, quæ simulacris Deorum circumponebatur. Servius pallam fæmineam exponit. Aliis est pallii Græci genus: pallium autem Græcorum erat frustum panno excisum integro, quantum satis esset

tegendo corpori, longum magis quam latum, sine ulla forma; nisi quod ejus utraque extremitas ad pares angulos secta penderet. In peplo Minervæ erat victoria Enceladi a Minerva prostrati. Depicta erant et nomina duodecim tribuum Atheniensium, et salutarium reipublicæ virorum. In solennibus Minervæ supplicationibus tantum peplum ostendebatur. Hæ quinto quoque anno celebrabantur, et Panathenæica Magna appellabantur; nam Panathenæa Parva annis singulis agitabantur, sed peplum non ostendebatur.

Laboravisse : quom hęc pater sibi diceret :	70
Tibi aras, tibi occas, tibi seris, tibi eidem metis :	
Tibi denique iste pariet lætitiā labos.	
Postquam recesset vita patrio corpore,	
Agrum se vendidisse, atque ea pecunia	
Navim, metretas quę trecentas tolleret,	75
Parasse, atque eapse merces vectatum undique,	
Adeo dum, quę tum haberet, peperisset bona.	
Me idem decere, si, ut deceret me, forem.	
Ego me ubi invisum meo patri esse intellego,	
Atque odio esse me, quoi placere æquom fuit,	80
Amens, amansque, utut animum offirmo meum,	
Dico esse iturum me mercatum, si velit ;	
Amorem missum facere me, dum illi obsequar.	
Agit gratias mihi, atque ingenium allaudat meum ;	
Sed mea promissa non neglexit persequi.	85
Ædificat navim Cercurum, et merces emit :	

id inculcante hęc : aras tibi, occas tibi, seris tibi, metis eidem tibi. Unō verbo hic labor tibi afferet gaudium. Postquam anima reliquisset corpus patris, se vendidisse agrum ; mercatum esse navim ea pecunia, quę ferret trecentas mensuras, et portasse easdem merces in omnes regiones, usque eo dum comparasset opes quibus tum potiretur ; me oportere idem agere, si essem ut me oporteret esse. Ego ubi animadverto me esse minime gratum meo patri, atque me esse odio ei cui par erat esse acceptum, amans et amens, animo, quacumque ratione potui, corroborato, affirmo patri, me iturum ad mercatum, si cupiat ; me deserturum amorem, dummodo illi placeam. Mihi agit gratias, atque approbat meum consilium ; sed non intermittit ad finem promovere ea quę erum pollicitus. Cercurum navim exstruit, et emit mer-

habent al. ap. Pareum.—70 Laboravisse C.—71 B. 1. tibi occasis ; C. tibi occasus ; C. 2. tibi occasis. Mox, tibi saris C. 2. tibi eris C. tibi sarris al.—72 C. isti. Mox, B. 1. læticiam habes.—73 Parei 3. recessit ; Pll. recesset. C. corpora.—75 Navem C. 2.—76 B. 1. atque eam semper cis vectatum ; Pll. atque eam semper scis vectand ; Parei 3. se in Persis.—77 Pro quę tum, C. C. 2. et B. 1. habent questum. Mox, C. 2. et B. 1. peperisse.—78 Me i. diceret B. 1. C. et C. 2. Mox etiam diceret Pll.—80 Atque hodie C. me quod B. 1. C. et C. 2.—81 Alterum ut deest in B. 1. C. et C. 2.—86 C. navem gubernatorum ;

NOTÆ

75 *Metretas*] Ponderis amphorę, sive dolii, sive metretę vini, centum erat librarum. Navim quę trecentas metretas tolleret, nos modo dicemus, *un navire de trois cents tonneaux* ; quanquam mensurę nostrę illis mini-

me respondeant.

86 *Cercurum*] Nonius : ‘Cercenus navis Asiana prægrandis, aliis oneraria, aliis geraria.’ *Un vaisseau marchand.*

Parata navi, imponit : præterea mihi
 Talentum argenti ipse sua annumerat manu :
 Servom una mittit, qui olim a puero parvulo
 Mihi pædagogus fuerat ; quasi uti mihi foret 90
 Custos : hisce confectis navim solvimus :
 Rhodum venimus : ubi, quas merces vexeram,
 Omnes, ut volui, vendidi ex sententia,
 Lucrum ingens facto, præterquam mihi meus pater
 Dedit æstimatas merces : ita peculium 95
 Conficio grande : sed, dum in portu illi ambulo,
 Hospes me quidam agnovit, ad cœnam vocat.
 Venio, decumbo, acceptus hilare atque ampliter.
 Discubitum noctu ut imus, ecce ad me advenit
 Mulier, qua mulier alia nulla est pulchrior : 100
 Ea nocte mecum illa hospitis jussu fuit.
 Vosmet videte, quam mihi valde placuerit !
 Postridie hospitem adeo, oro ut vendat mihi :
 Dico ejus pro meritis gratum me et munem fore.
 Quid verbis opus est ? emi, atque advexi heri. 105
 Eam me advexisse nolo resciscat pater.
 Modo eam reliqui ad portum in navi, et servolum.

ces : et iis onerat instructam navim. Præterea ipse mihi numerat sua manu talentum argenti : mittit mecum famulum, qui fuerat olim meus pædagogus a prima pueritia, quasi ut mihi esset custos : hisce peractis solvimus navim : venimus Rhodum, ubi vendidi ad voluntatem omnes merces quas attuleram : facio magnum quæstum, præter æstimationem mercium a patre factam : sic cogo magnum peculium : sed interea dum ambulo in portu, illic, quidam hospes me agnovit ; invitat ad cœnam. Venio, decumbo, exceptus hilariter et opipare : quando imus discubitum noctu, ecce mulier venit ad me, qua nulla alia mulier est pulchrior : ea illa fuit mecum ea nocte imperio hospitis : judicate vos ipsi, quantum tum mihi placuerit. Postridie rogo hospitem, ut mihi vendat. Affirmo me futurum esse gratum et munificum pro ejus meritis. Quid opus est verbis ? Emi, atque attuli heri. Nolo ut pater sciat me eam attulisse ; eam reliqui modo ad portum, cum scrulo in navi :

//////////

C. 2. navim gerariam ; et sic edidit Pærens.—88 B. 1. ipse sua. Mox, Pl. abnumerat.—89 Servom vana mittit C.—91 B. 1. isce confestim ; Pl. isset confectis. Mox, C. navem.—94 Douza ingens facio, contra codd.—96 B. 1. ibi ambulo.—102 C. illi.—104 Dicens pro meritis al. ap. Pareum. Mox, B. 1. et memorem fore ; et sic Lambin.—105 B. 1. est dat mihi atque.—106 C. resciscat

NOTE

88 Talentum argenti] Six cents écus. ut plurimum erant servi.
 90 Pædagogus] Medici, pædagogi, 104 Munem] Id est, obligatum, obnoxium. 'Immunis' contrarium.

Sed quid currentem servom a portu conspikor,
 Quem navi abire vetui? timeo, quid siet.

sed quare video servum currentem a portu, quem prohibui discedere navi? metuo quid sit.

pater.—107 B. 1. ut servolum.—108 Idem codex, a porta.—109 C. temeo. B. 1. et C. 2. quid sit.

ACTUS PRIMUS.

ACANTHIO, CHARINUS.

Ac. Ex summis opibus viribusque usque experire, nitere,
 Herus ut minor opera tua servetur: agedum, Acanthio,
 Abige abs te lassitudinem: cave pigritiæ prævorteris:
 Simul enicato suspiritus: vix suffero herele anhelitum.
 Simul autem plenissime eos, qui advorsum eunt, aspellito, 5
 Detrude, deturba in viam: hæc hic disciplina pessuma est,
 Currenti, properanti, haud quisquam dignum habet de-
 dere.

Ita tres simitu res agendæ sunt, quando unam occeperis:
 Et currendum, et pugnandum, et autem jurgandum est in
 via.

Ac. Conare semper summa ope, et totis viribus incumbere, ut junior herus servetur tua opera: agedum, Acanthio, excute omnem segnitiam; vide ne te pigritia occupet. Obliviscere asthmatis tui per Herculem: vix duco spiritum; propelle autem, submove, averte a via una omnes eos qui fiunt obviam: est hic mos incommodus; nemo dignatur viam facere acceleranti: sic currenti attendendum est tribus rebus, quando unam instituisti; et accelerandum, et contendendum, et rixandum in via.

2 Pl. *agedum Achantio.*—3 Al. ap. Pareum, *pigritia prævortier.*—4 B. 1. *enicat spūs; C. enicat suspiritus; C. 2. enicat spiritus.* Hunc versum post vs. 14. exhibet ed. Bipont. hoc modo: *Simul enicat spiritus, &c.*—5 B. 1. *plenissime tis qui; Pl. plenissime eos qui; al. ap. Pareum, planissime.* Mox Pl. *advorsum erunt.* Palm. *cispellito.*—6 *Detrudetur jam in viam C. de turba B. 1.* Mox, idem codex, *disciplina hic.*—7 C. *heu quisquam.*—8 *Ita tres simul res*

NOTÆ

1 *Ex summis opibus]* Summopere, crebros anhelitus pectoris.
 magnopere. *Vix suffero anhelitum]* Id est, vix

3 *Cave pigritiæ prævorteris]* Id est, recipio anhelitum, et ærem resor-
 cave ne te antevertat pigritia. beo.

4 *Enicato suspiritus]* Id est, vince

CH. Quid illud est, quod ille tam expedite exquirat cursuram sibi? 10

Cura est, negotii quid sit, aut quid nuntiet. AC. nugas ago.

Quam maxime resisto, tam res in periculo vortitur.

CH. Mali nescio quid nuntiat. AC. genua hunc cursorem deserunt.

Perii! seditionem facit lien, occupat præcordia.

Perii! animam nequeo vortere: nimis nihili tibicen siem! 15

CH. At tu edepol sume laciniam, atque absterge sudorem tibi. [nem eximent.

AC. Nunquam edepol omnes balineæ mihi hanc lassitudinem Domin' an foris dicam esse herum Charinum? CH. ego animi pendeo,

Quid illud sit negotii: lubet scire ex hoc me, ut sim certior.

AC. At etiam asto? at etiam cesso foribus facere hisce assulas? 20

Aperite aliquis: ubi Charinus herus? domin' est an foris?

CH. *Quare ille exoptat viam tam liberam in currendo? Sum sollicitus, quid sit rei, aut quid nuntiet.* AC. *Nugor; quo magis moror, eo magis res periclitatur.*

CH. *Apportat nescio quid mali.* AC. *Genua labant huic cursori. Occidi: lien concitatur: invadit in præcordia. Interii! non possum spiritum ducere et mittere: sim malus tibicen.* CH. *At tu per ædem Pollucis accipe imam oram vestis, et absterge sudorem.* AC. *Per ædem Pollucis nunquam omnia balnea me recreent ab hac lassitudine: herus Charinus estne foris an domi?* CH. *Ego anceps sum quid rei sit: id lubet scire ex hoc, ut sim certior.* AC. *At consisto adhuc? At moror adhuc comminuere assulutim has fores? aperite aliquis: ubi herus Charinus? Est-*

B. 1.—9 C. *et autem jurigandum*; B. 1. *et ante jurgandum*.—11 *Curast* B. 1. *nuntient* C.—12 *Quam resisto tam maxime* Pll. *resisto tam desunt* in B. 1.—15 C. *et C. 2. nil tibi en siem*; B. 1. *nihil tibi censiem*.—16 B. 1. *sume tibi laciniam*.—17 *Parei 3. balneæ*, contra *codd. eximeant* C.—19 *Quid illuc sit n. l. s. me ex hoc metu ut sim certus* B. 1. *ex hoc med ut sim* Pll.—20 C. *his cassulas*; B. 1. *his casulas*.—21 C. *Charinus servus*; C. 2. *Charinus erus*; al. ap. Pa-

NOTÆ

14 *Seditionem facit lien*] Lien mihi currenti molestus est, et in præcordiis movetur huc et illuc. Credibile est Plautum hic consulto introducere servum parum congrue loquentem de partibus corporis internis, et motum lienis accipere pro motu cordis; nam cum incitatus cucurrimus, non lienis

motum, sed cordis sentimus.

15 *Nimis nihili tibicen siem*] *Je ne serois pas bon à jouer de la flûte. Quia tibicines spiritu expedito et copioso indigent ad inflandas tibias.*

17 *Omnes balineæ*] *Balneæ salutaris, et jucundæ fessis recreandis viribus ac reficiendis, adimendæ lassi-*

Num quisquam adire ad ostium dignum arbitratur? CH.
 ecce me, [navior.

Acanthio, quem quæris. AC. nusquam est disciplina ig-

CH. Quæ te res male agitant? AC. multæ, here, te atque
 me. CH. quid est negotii? 24

AC. Perimus. CH. principium inimicis dato. AC. at tibi
 sortito id obtigit. [acquiescere.

CH. Loquere id negotii, quicquid est. AC. placide: volo
 Tua causa rupi ramices, jamdudum sputo sanguinem.

CH. Resinam ex melle Ægyptiam vorato, salvom feceris.

AC. At tu edepol calidam picem bibito, ægritudo absces-
 serit.

CH. Hominem ego iracundiorem, quam te, novi nemi-
 nem. 30

ne domi, an foris? omnes dedignantur adire ad januam. CH. Adsum, Acanthio, quem investigas. AC. Nusquam disciplina domestica est neglectior. CH. Quæ res te male incitant? AC. Complures, here, te atque me insectantur. CH. Quid est rei? AC. Occidimus. CH. Da principium orationis inimicis. AC. Sed id tibi obvenit sortito. CH. Dic id rei quid est? AC. Da moram: volo recipere spiritum: rupi intestina tua causa, expuo jamdudum sanguinem. CH. Vora resinam Ægyptiam ex melle factam, te sanabis. AC. At tu per ædem Pollucis pota picem ferventem; morbus curabitur. CH. Ego novi neminem iracundiorem te.

renm, Charinus, heus! Domine. Mox, B. 1. domi est.—24 B. 1. malæ res; C. res mala agitant.—25 Perimus B. 1.—27 C. ramices; C. 2. tramites.—29 At ædepol tu B. 1.—30 Pronomen ego deest in B. 1. et C. 2. Hominem pot iracun-

NOTÆ

tudini idoneæ.

25 *Principium inimicis dato*] Mos erat apud veteres, ut si quod omnis mali verbum excideret in colloquio, id a se vehementer deprecarentur, et derivare in inimicos saltem voto conarentur. Itaque Acanthioni dicenti 'periimus,' Charinus respondet, Orationis tuæ initium eveniat nostris inimicis, id est, pereant inimici nostri, non nos.

27 *Rupi ramices*] 'Ramex' est Planto, quod est 'hernia' Martiali. 'Hernia' autem est, quando e nimio conatu contentioneque seu virium seu vocis, in imo ventre tumor extus existit; quod nos Gallice appellamus

descente. Sed quia mentio est hic misti cum sputo sanguinis, patet Plantum per *ramices* intelligere venas pulmonis. 'Ramex' autem originem videtur habere a 'ramo,' qui sive in hernia sive in venis representari videtur.

28 *Resinam ex melle*] Id est, resinam cum melle, quod quam salutare sit sistendo sanguini ex ramicebus ebullienti medicorum est videre.

29 *Calidam picem*] Paulo familiarius Acanthio herilem jocum servili remetitur. Mos erat apud veteres, ut qui Deorum nomina usurpassent irreligiosius calidam picem bibere cogerebantur.

AC. At ego maledicentiozem, quam te, novi neminem.

CH. Sin saluti quod tibi esse censeo, id consuadeo.

AC. Apage istiusmodi salutem, cum cruciatu quæ advenit.

CH. Dic mihi, an boni quid usquam est, quod quisquam uti possiet

Sine malo omni: aut, ne laborem capias, cum illo uti voles? 35

AC. Nescio ego istæc: philosophari nunquam didici, neque scio.

Ego bonum, malum quo accedit, mihi dari haud desidero.

CH. Cedo tuam mihi dexteram, agedum, Acanthio. AC. hem, dabitur: tene. [opera licet

CH. Vin' tu te mihi ob esse sequentem, an nevis? AC. Experiri, qui me rupi, causa currendo tua, 40

Ut quæ scirem, scire actutum tibi liceret. CH. liberum

Caput tibi faciam, paucos cis menses. AC. palpo percutis.

CH. Egon' ausim tibi usquam quicquam facinus falsum proloqui? [ah!

Quin jam priusquam sim elocutus, scis, si mentiri volo. AC.

Lassitudinem hercle verba tua mihi addunt, enicas. 45

CH. Siccine mihi obsequens es? AC. quid vis faciam?

CH. tun'? id quod volo.

AC. At ego novi neminem maledicentiozem quam te. CH. Te doceo, quod existimo esse tibi salutare. AC. Apage istam sanitatem, quæ advenit cum cruciatu. CH. Dic mihi, num est alicubi aliquid boni, quod quisquam usurpare possit, citra aliquid malum; aut quod adhibere queas, quando libebit, citra laborem? AC. Ego hæc ignoro: hæc nunquam ego didici arguari, neque novi; aut opto mihi tribui bonum, ad quod accedit malum. CH. Du mihi tuam dextram: agedum, Acanthio. AC. Hem, dabitur: accipe. CH. Visne tu mihi esse morigerum, an non vis? AC. Profecto potes intelligere experientia, qui me rupi accelerando tui gratia; ut disceres statim, quæ didiceram. CH. Te mammitam citra paucos menses. AC. Tu mihi oblundiris. CH. Egone audeam tibi dicere quicquam falsum? Quin scias etiam antequam sim locutus, si volo mentiri. AC. Ah! interimis; per Herculem tua verba mihi adjuvant defatigationem. CH. Siccine mihi es obtemperans? AC. Quid vis ut agam? CH. Tune petis? id quod volo. AC. Quid est igitur,

diozem Parei 3.—31 At ego pol Parei 3.—33 Particula cum deest in B. 1.—34 Idem codex et Pll. possit.—35 Sine malo homine . . . ut viotes B. 1.—37 C. quod accedit; C. 2. quod accidit; Ritters. quod accedit.—38 Ach. en dabitur lene B. 1.—39 Vin tute B. 1. esse obsequentem al. ap. Pareum.—40 C. quam merypi; et. ap. Pareum, quoniam, vel qua me rupi.—42 Particula cis deest in C. C. 2. et B. 1.—44 Pll. sum, Mox, B. 1. C. 2. scisse; C. eloquius scisset

Ac. Quid est igitur, quod vis? Ch. dicam. Ac. dice.

Ch. at enim placide volo.

Ac. Dormientes spectatores metuis ne e somno excites.

Ch. Væ tibi. Ac. tibi equidem a portu apporto hoc.

Ch. quid fers? dic mihi.

Ac. Vim, metum, cruciatum, curam, jurgiumque atque inopiam. 50

Ch. Perii! tu quidem thesaurum huc mihi apportavisti mali.

Nullus sum. Ac. immo es. Ch. scio: jam miserum dicces. Ac. tu dixisti, ego taceo.

Ch. Quid istuc est mali? Ac. ne rogetes: maximum infortunium est.

Ch. Obsecro, dissolve jam me: nimis diu animi pendeo.

Ac. Placide: multa exquirere etiam prius volo, quam vapulem. 55

Ch. Hercle vero vapulabis, nisi jam loquere, aut hinc abis.

quod vis? Ch. Dicam. Ac. Dic. Ch. At enim volo dicere leniter. Ac. Times ne excites e somno spectatores qui dormiunt. Ch. Væ tibi. Ac. Equidem tibi apporto id a portu. Ch. Quid affers? aperi mihi. Ac. Violentiam, timorem, ærumnam, sollicitudinem et contentionem, et egestatem. Ch. Interii, profecto tu mihi attulisti huc thesaurum mali: sum perditus. Ac. Immo es. Ch. Scio te dicturum me miserum. Ac. Tu dixisti; ego sileo. Ch. Quid mali est istud? Ac. Ne scisciteris: est summa labe. Ch. Rogo libera me nunc cura: nimis diu mens est anceps. Ac. Pedetentim volo adhuc sciscitari complura antequam pœnas dem. Ch. Per Herculem vero dabis pœnas, nisi loquaris jam, aut abeas hinc.

//////////

... ha!—46 C. tum.—48 C. C. 2. et B. I. ex somno.—49 B. I. a porta a. hec.—50 B. I. jurgium atque.—51 Peri Pl. hunc apportavisti B. I.—52 C. tu dixi: ego tacco; al. ap. Pareum, tu dixisti. Ch. ergo tuces.—54 Hunc et tres seqq. versus nonnulli hoc modo trajiciunt, 54. 57. 56. 55. jamne minis C.—55 Al.

NOTE

51 *Theaurum mali*] Id est, cumulum malorum.

54 *Dissolve jam me*] Moris erat, ut servi pendentes virgis exciperentur, et postquam excepti fuissent dissolverentur: igitur 'dissolve jam me, nimis diu animi pendeo;' id est, jam pridem animi pendeo, et vapulo non virgis, sed verbis tuis; itaque dissol-

ve me, et aperi quod nuntiatum advenis.

55 *Quam vapulem*] Id est, quam tibi pœnas dem: verebatur enim Acanthio, ne suæ indiligentiæ tribueretur quod Pasicompsa visa fuisset a Demiphone, et idcirco pœnas daret Chariæ.

AC. Hoc sis vide, ut palpatur! nullus est, quando ocepit,
blandior. [dices:

CH. Obsecro hercle oroque, ut, istuc quid sit, actutum in-
Quandoquidem mihi supplicandum servolo video meo.

AC. Tandem indignus videor. CH. immo dignus. AC.
equidem credidi. 60

CH. Obsecro, num navis perii? AC. salva est navis, ne
time. [quin tu expedis,

CH. Quid alia armamenta? AC. salva et sana sunt. CH.
Quid siet, quod me per urbem currens quærebas modo.

AC. Tu quidem ex ore orationem mihi eripis. CH. taceo.
AC. tace.

Credo, si boni quid ad te nuntiem, instes acriter; 65

Qui nunc, cum malum audiundum 'st, flagitas me, ut
eloquar.

CH. Obsecro hercle te, istuc uti tu mihi malum facias palam.

AC. Eloquar, quandoquidem me oras: tuus pater. CH.
quid meus pater?

AC. Tuam amicam. CH. quid eam? AC. vidit. CH.
vidit? vae misero mihi!

Hoc, quod te interrogo, responde. AC. quin tu, si quid
vis, roga. 70

CH. Qui potuit videre? AC. oculis. CH. quo pacto?
AC. hiantibus.

AC. *Vide hoc, si vis, ut obblanditur! est nemo urbanior quando ocepit.* CH. *Per Herculem queso et apprecor, ut aperiās nunc demum quid sit istud, quandoquidem video me supplicem esse oportere meo mancipio.* AC. *Tandem tibi videor aspernandus.* CH. *Immo magis faciendus.* AC. *Equidem existimavi.* CH. *Rogo, navis num perii?* AC. *Navis est incolumis, ne metuc.* CH. *Quid alia armamenta?* AC. *Sunt salva et integra.* CH. *Quin aperis tu quid sit quod quærebas me modo currens per urbem.* AC. *Tu profecto mihi adimis sermonem ex ore.* CH. *Sileo.* AC. *Sile. Urgeres acerrime, ut quidem existimo, si tibi nuntiarem aliqui boni, qui me rogas nunc aperiā, quando est audiendum malum.* CH. *Te obtestor etiam atque etiam, ut tu mihi detegas istud malum.* AC. *Edicam quoniam me sic rogas: tuus pater.* CH. *Quid meus pater?* AC. *Tuam amicam.* CH. *Quid eam?* AC. *Vidit.* CH. *Vidit? Vae mihi infornato! responde, hoc quod a te postulo.* AC. *Quin tu pete, si quid optas.* CH. *Quomodo potuit videre?*

//////////

ap. Pareum *rapules*.—56 *Hercule vero* C. 2. nisi a jam loquere et hinc C.—57 *Hoc si vide* C. *quam ocepit* edd. quædam vett.—62 *Quid a. ornamenta* C. *et sarta sunt* al. ap. Pareum.—63 Gronov. *te quod me*, §c.—64 Al. ap. Pareum, *eripis: tace.* Cu. *taceo.* AC. *credo*.—66 *Quin hunc* B. 1.—67 C. *ut tu mihi malum f. palam*.—68 Idem codex, *me ocras*.—69 Aliqui hos vs. ita transponunt, 69. 71. 72. 73.

CH. I hinc directus : nugare in re capitali mea.

Ac. Qui, malum, ego nugor, si tibi, quod me rogas, respondeo? [tu me vides.

CH. Certen' vidit? Ac. tam hercle certe, quam ego te, ac

CH. Ubi eam vidit? Ac. intus intra navim, uti prope astitit, 75

Et cum ea confabulatus est. CH. perdidisti me, pater!

Eho tu, eho tu, quin cavisti, ne eam videret, verbero?

Quin, sceleste, abstrudebas, ne eam conspiceret pater?

Ac. Quia negotiosi eramus nos nostris negotiis :

Armamentis complicandis et componendis studuimus : 80

Dum hæc aguntur, lembo advehitur tuus pater pauxillulo :

Neque quisquam hominem conspiciat, donec in navi super.

CH. Nequicquam mare subterfugi sævis tempestatibus.

Equidem jam me censebam esse in terra atque in tuto loco :

Verum video me ad saxa ferri sævis fluctibus. 85

Loquere porro, quid sit actum. Ac. postquam aspexit

mulierem, [illico

Rogitare coepit, quaja esset. CH. quid respondit? Ac.

Ac. Oculis. CH. Quo pacto? Ac. Patentibus. CH. Apage, furcifer : nugaris in re mihi capitali. Ac. Quomodo, malum, ego nugor, si tibi respondeo iis quæ a me rogas? CH. Certe vidit? Ac. Per Hereulem tam certo, quam ego te rideo, ac tu me vides. CH. Ubi eam vidit? Ac. Intus in navi cum prius accessit propius, et confabulatus est cum ea. CH. Me perdidisti pater. Eho tu, eho tu verbero, quare non operam dedisti, ne eam cerneret? quare non abscondebas, sceleste, ne pater eam conspiceret? Ac. Quia nos eramus occupati nostris negotiis ; studuimus armamentis complicandis et componendis : interea dum fiunt hæc, tuus pater advehitur parvulo navigio : neque quisquam animadvertit hominem, donec esset in navi. CH. Frustra evasi mare cum sævis tempestatibus ; equidem arbitrabar me esse jam in terra, atque in securo loco : verum me sentio referri ad scopulos sævientibus undis. Loquere præterea quid sit gestum. Ac. Postquam conspicatus est mulierem, cæpit rogare, cuja esset. CH. Quid respondit? Ac. Illico ad-

70. 74. CH. quidam C.—71 Parei 3. eam ridere, contra codd.—72 I deest in B. 1. I hinc hodie directus a me Parei 3.—73 C. respondebo.—74 Certon B. 1.—75 C. navem. B. 1. ut proræ ; C. ut prope ; C. 2. uti prora.—77 Eho tu hoc cavisti C. neve eam C. 2.—80 Al. ap. Pareum, componendis tunicibus.—82 C. conspicatus, donec.—83 C. subter atuis temptatibus.—84 B. 1. in terram.—87 C.

NOTE

82 Conspicatu'st, donec in navi super] Id est, in super navi : solebant autem interdum præpositiones geminare veteres, ut 'in circum,' pro 'circum quaque.' 'In super,' 'in ante,' 'ad ex,' 'ad ultra,' 'ab ante,' 'in coram,' 'in palam,' 'ab usque,' 'ex usque,' 'in usque.'

Occurri, atque interpello, matri te ancillam tuæ
Emisse illam. CH. visu'st tibi credere id? AC. etiam
rogas?

Sed scelestus subigitare ocepit. CH. illamne, obsecro? 90
AC. Mirum, quin me subigaret. CH. edepol cor miserum
meum, [lem.

Quod guttatim contabescit, quasi in aquam indideris sa-
Perii! AC. hem istuc unum verbum dixisti verissimum:
Stultitia istæc est. CH. quid faciam? credo, non credet pater,
Si illam matri meæ emisse dicam: post autem mihi 95
Scelus videtur, me parenti proloqui mendacium.

Neque ille credet, neque credibile est forma eximia mu-
lierem, [sume?

Eam me emisse ancillam matri. AC. non taces, stultis-
Credet hercle; nam credebat jam mihi. CH. metuo miser,
Ne patremprehendat, ut sit gesta res, suspicio. 100

Hoc quod te rogo, responde mihi. AC. quæso, quid rogas?
CH. Num esse amicam suspicari visus est? AC. non
visus est; [ut tibi quidem

Quin quicque, ut dicebam, mihi credebat. CH. verum,
Visus est? AC. non; sed credebat. CH. væ mihi misero!
nullus sum!

*volavi, atque interrupti sermonem, te illam emisse ancillam tuæ matri. CH. Ti-
lâne visus est credere id? AC. Postulas adhuc? Sed nequam cepit subigitare.
CH. Illamne quæso? AC. Mirum, quod non me subigaret. CH. Per Pollucem
meum cor miserum liquatur guttatim, quasi injeceris salem in aquam. Perii. AC.
Hem dixisti istud unum verbum certissimum: istæc est amentia. CH. Quid agam?
Existimo patrem non mihi fidem habiturum, si dicam me illam emisse meæ matri.
Præterea mihi videtur esse scelus, me dicere mendacium parenti. Neque ille cre-
det, neque est credibile me esse mercatum cum servam matri, mulierem pulchritu-
dine præstanti. AC. Non siles stultissime? Credet per Herculem. Nam mihi
confidebat nudo. CH. Timeo infelix ne suspicio veniat in animo, quomodo res
fuerit gesta. Responde, obsecro, quomodo res est gesta. AC. Quid petis? CH.
Num est visus suspicari esse amicam? AC. Non est visus, quin mihi credebat
qualibet, sicut dicebam. CH. Sed ut est tibi visus? AC. Non, sed credebat.*

*cui esset; C. 2. et B. 1. cujus esset.—89 B. 1. C. 2. visum tibi; C. visunt tibi.—
90 Edd. quædam vet. subigitare.—94 Al. ap. Pareum, quid faciam cedo.—
100 Ne p. prendat B. 1.—101 Pronomen mihi deest in C. C. 2. et B. 1. respon-
de, quæso. AC. quid rogas? Delph. et Bipont.—103 Hæc verba, Quin q. u. d.
m. c. CH. v. u. l. q. Visus est, desunt in B. 1.—104 Pronomen mihi deest in*

NOTE

90 *Subigitare*] Idem quod *subigitare*. De hoc supra non semel.

Sed quid ego hic in lamentando pereo, ad navim non
eo? 105

Sequere. AC. si istac ibis, commodum obviam venies
patri. [illico

Posteaquam aspiciet te timidum esse atque exanimatum,
Retinebit, rogitabit, unde illam emeris, quanti emeris;

Timidum tentabit te. CH. quin hac ibo potius: jam cen-
ses patrem

Abiisse a portu? AC. quin ea ego huc præcurri gratia,
Ne te opprimeret imprudentem, atque electaret. CH. op-
tume. 111

CH. *Vae mihi infelici! perii. Sed quid ego intereo hic in lamentando, et non eo ad navim? sequere.* AC. *Si ibis istac, commode ibis obviam patri. Posteaquam te intuebitur esse timidum atque exanimatum, illico retinebit, sciscitabitur, unde illam emeris; quanti emeris; te tentabit timidum.* CH. *Quin ibo potius hac; censes patrem jam excessisse e portu!* AC. *Quin ego præcurri huc idcirco, ne te obrueret imprudentem, et circumveniret.* CH. *Optime.*

B. 1.—105 C. *navem.*—107 *Postea aspiciet te* Pl. *Postquam aspiciet te* B. 1.—109 Pl. *temptabit.* Mox, C. *hac ibi.*—110 C. *quinne ego huc;* C. 2. *quin ego huc.*—111 B. 1. *electaret;* Pl. *electaret;* al. ap. *Pareum, eluctaret.*

NOTÆ

111 *Electaret]* Id est, rogando et appellando blandius eliceret.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

DEMIPHO.

MIRIS modis Di ludos faciunt hominibus,
Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.
Velut ego nocte hac, quæ præterit, proxuma
In somnis egi satis, et fui homo exercitus.

DE. *Dii ludificant homines mirum in modum, et dant somnia dormientibus mirifica, sicut mihi contigit, hac nocte proxima præterita in somno, in quo fui egre-*

2 *Pro somnia, quod servant* C. C. 2. B. 1. et Ven. 1. Passer. et Ritters. conj. *omina.* Mox *insomnis* Pl. in somnis Passer. et Parei 3. in somniis Gro-

NOTÆ

2 *Danunt]* Dant.

'sategi,' id est satis feci.

4 *Egi satis]* Est metathesis, pro

Mercari visus mihi sum formosam capram : 5
 Ei ne noceret, quam domi ante habui capram,
 Neu discordarent, si ambo in uno essent loco ;
 Posterius quam mercatus fueram, visus sum
 In custodiam eam simiæ concredere.
 Ea simia adeo post haud multo ad me venit, 10
 Male mihi precatur, et facit convitium :
 Ait sese illius opera atque adventu capræ,
 Flagitium et damnum fecisse haud mediocriter.
 Dicit, capram, quam dederam servandam sibi,
 Suæ uxoris dotem ambadedisse : oppido 15
 Mihi illud videri mirum, ut una illæc capra
 Uxoris simiæ dotem ambaderit.
 Instare factum simia : atque hoc denique
 Respondet, ni properem illam ab sese abducere,
 Ad me domum intro ad uxorem ducturum meam. 20
 Atque oppido, hercle, bene velle illi visus sum ;
 Ast non habere quoi commendarem capram :
 Quo magis, quid facerem, cura cruciabar miser.

gie exagitatus. Mihi visus sum emere pulchram capram : et ne offenderet illam capram, quam haberem antea domi, neu altercarentur, si ambæ convenirent in unum locum, mihi visus sum eam tradere simiæ custodiendam, postquam emi. Paulo post simia venit ad me, mihi male dicit, et convitiatur : dicit me admisisse ingens scelus, et intulisse maximum detrimentum opera atque adventu illius capræ. Dicit capram, quam sibi credideram custodiendam, circumrosisse dotem suæ uxoris : illud mihi videri mirum magnopere, ut illa una capram arrosset dotem conjugis simiæ. Simia urgere id esse factum : denique hoc innuit, nisi velociter clam abducam ab sese, inducturum ad meam uxorem apud me domum, et per Herculem visus sum illi bene apprecuri ; sed non habere cui commendarem capram, quo ungebar majore so-

//////////

nov. Pro danunt, C. habet clamant ; C. 2. donant.—7 C. nisi ambo nunc essent ; C. 2. nisi ambæ.—9 In custodiam Simiæ B. 1. C. et C. 2. In custodelam Simiæ al. ap. Pareum.—12 Ait se illius C.—13 C. 2. Parei 3. dampnum.—15 C. dotem ambe dedisse ; C. 2. dotem pededisse ; B. 1. dotem ambedisse.—17 C. dotem dederit ; C. 2. dotem ambe dederit ; B. 1. dotem ambederit.—20 Edl. quædam veit. intro domum.—21. 22 Hi vss. transpositi sunt in B. 1. Ven. 1. non vero in Pll.

NOTÆ

17 *Ambaderit*] Compositum ex 'am,' 'ad,' et 'edo.' 'Am' autem est Græca, seu e Græco facta præpositio, ab ἀμφι, circum, eandemque significationem retinet. Quando au-

tem præpositio hæc concurret in compositione vocis cum a, e, i, u, interponitur b euphoniæ causa: sic dicitur 'ambages,' 'ambedo,' 'ambio,' 'ambustus.'

Interea ad me hædus visus est aggredirier,
 Infit mihi prædicare, sese ab simia 25
 Capram abduxisse, et cœpit irridere me :
 Ego enim lugere, atque illam abductam conqueri.
 Hoc quam ad rem credam pertinere somnium,
 Nequeo invenire : nisi capram illam suspicor
 Jam me invenisse quæ sit, aut quid voluerit : 30
 Ad portum hinc abii mane cum luci simul.
 Postquam hic, quod volui, transegi, atque ego conspikor
 Navem ex Rhodo, qua est heri advectus filius,
 Collibitum est illud mihi, nescio qui, visere :
 Escendi in lembum, atque ad navim advehor : atque ego
 Illam conspicio forma eximia mulierem, 36
 Filius quam advexit meus matri ancillam suæ.
 Quam ego postquam aspexi, non ita amo ut sani solent
 Homines ; sed eodem pacto ut insani solent.
 Amavi hercle equidem ego olim in adolescentia : 46
 Verum ad hoc exemplum nunquam, ut nunc insanio !
 Unum quidem hercle jam scio, periisse me.
 Vosmet videte ceterum quanti siem.

licitudine miser, quid agerem : interea hædus visus est venire ad me, et mihi dicere sese abduxisse capram ab adibus simiæ, et cœpit irridere mihi : ego vero plorare, atque expostulare illam fuisse abductam. Ad quam rem existimaverim hoc somnium spectare, nequeo reperire ; nisi existimo me reperisse nunc quæ sit illa capra, aut quid sibi velit. Abii hinc ad portum mane statim atque illuxit : postquam egi, quod optabam, continuo video navem ex Rhodo, qua meus filius est advectus : mihi libuit illam visere, nescio quomodo : ascendi in lembum, atque defevor ad navim. Continuo ego video illam mulierem pulchritudine singulari, quam meus filius abduxit servam suæ matri. Postquam ego eam intuitus sum, non amavi sicut consueverunt sani homines, sed sicut insani solent : per Herculem ego amavi olim in adolescentia ; sed non eo modo, quo ego nunc desipio. Per Herculem jam scio unum, me occidisse. Ceterum quanti sim spectate vos ipsi. Profecto ita se res

//////////

—23 Quod agis B. 1.—24 B. 1. ætus.—27 Ego e dudere Pl. illam deest in C.
 —30 C. aut quod.—31 B. 1. hinc abi. Mox, C. C. 2. B. 1. luce. C. 2. simul.—
 32 Postquam hic id quod B. 1. C. C. 2. Ven. 1. robuit C.—33 Navem exrhodio
 B. Navim Parei 3. qua 'st heri C. et Parei 3. Mox, C. misere pro risere.—
 35 Scendere limbum C. Ascendere in lembum C. 2. navem Pl. atque illic ego
 B. 1.—36 Illam deest in B. 1. aspicio forma C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—38 C. non

NOTE

36 *Illam conspicio*] Alii *ellam*, pro 13 *Quanti siem*] Alii *qui siem*, id
cam. est, qui sim ; *Ce que c'est que de moi.*

Nunc hoc profecto sic est : hæc illa est capra :
 Sed simia illa atque hædus, timeo, quid velint. 45
 Sed conticescam : vicinum eccum ! exit foras.

habet : hæc est illa capra : sed vereor quid sibi velint illa simia, et hædus. Sed sileo ; ecce vicinus ! prodit foras.

ita amarem ut.—43 B. 1. C. 2. quanti sim ; C. qui siem.—46 Sed conticescam C. vicinus B. 1.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO, LORARIJ.

LY. PROFECTO ego illum hircum castrari volo,
 Ruri qui nobis exhibet negotium.
 DE. Nec omen illud mihi, nec auspiciū placet.
 Quasi hircum, metuo, ne uxor me castret mea,
 Atque illius hæc nunc simiæ partes ferat. 5
 LY. I tu hinc ad villam, atque istos rastros villico
 Pisto ipsi facito coram ut tradas in manum.
 Uxori facito ut nunties, negotium
 Mihi esse in urbe, ne me expectet : nam mihi
 Tres hodie lites judicandas dicito. 10
 I, et hoc memento dicere. LO. numquid amplius ?

LY. Equidem volo castrari illum hircum, qui nobis successit negotium ruri. DE. Illud omen non mihi jucundum est, neque augurium. Pertimesco ne mea conjux me castret, tanquam hircum, et ne ipsa impleat nunc partes illius simiæ. LY. Proficiscere tu hinc ad villam, et fac ut des in manum istos rastros Pisto ipsi meo villico. Dic uxori mihi esse rem in urbe, ne me operiatur. Dic tres lites dirimendas hodie, et recordare hoc dicere. LO. Visne

1 Pl. hircum.—2 Rura que vobis exhibent C.—4 Quasi id q̄m metuo C. ne uxor nunc castret B. 1.—7 Pisto Parei 3. Pisto B. 1. C. 2. Ven. 1. Pusto al.

NOTÆ

1 *Profecto*] Erat molestus Lysimacho hircus aliquis ruri. Mandat servis, ut quamprimum castretur. Demipho quia in somnis viderat hircum, et eum de se erat interpretatus, accipit Lysimachi verba de hircu in malum omen.

in judicio mihi cum adversario disceptandas, neque enim Lysimachus est judex. Sic condemnare adversarium dicitur is qui litem vincit, quamquam ille non sit qui condemnet, sed judex.

10 *Lites judicandas dicito*] Id est,

11 *I, et hoc memento dicere*] Alii ei pro i, vade.

LY. Tantum est. DE. Lysimache, salve. LY. euge!
Demipho,

Salve: o quid agis? quid fit? DE. quod miserrimus.

LY. Di melius faxint. DE. Di hoc quidem faciunt. LY.
quid est?

DE. Dicam, si videam tibi esse operam aut otium. 15

LY. Quanquam negotium est, si quid vis, Demipho,
Non sum occupatus unquam amico operam dare.

DE. Benignitatem tuam mihi experto prædicas.

Quid tibi ego ætatis videor? LY. Acherunticus,
Senex, vetus, decrepitus. DE. pervorse vides. 20

Puer sum, Lysimache, septuennis. LY. sanum' es,
Qui puerum te esse dicas? DE. vera prædico.

LY. Modo hercle in mentem venit, quid tu diceres:
Senex cum extemplo est, jam nec sentit, nec sapit;
Aiunt solere eum rursus repuerascere. 25

DE. Immo bis tanto valeo, quam valui prius.

LY. Bene hercle factum, et gaudeo. DE. immo si scias,
Oculis quoque etiam plus jam video, quam prius.

LY. Bene est. DE. malam rem dico. LY. jam istuc non
bonum est.

aliquid amplius? LY. Volo tantum id. DE. Salve sis, Lysimache. LY. Euge, Demipho! fac quoque salve sis. O quid facis? Quid agitur? DE. Quod infortunatissimus. LY. Dii faciant melius. DE. Dii sic volunt quidem. LY. Quid est? DE. Aperiam, si animadvertam me a te posse audiri, aut tibi esse otium. LY. Tametsi mihi est negotium, Demipho, si quid optas, nunquam sum impeditus, quando est audiendus amicus. DE. Dicis id apud eum qui periculum fecit tue urbanitatis. Qua ætate natus tibi videor? LY. Tu mihi videris capularis, senex, vetus, effatus, silicernium. DE. Vides male: sum puer septennis, Lysimache. LY. Insanisne, qui te affirmes esse puerum? DE. Prædico vera. LY. Per Herculem mox venit in mentem, quid tu loqueris. Quando homo est senex, statim neque sentit, neque sapit. Dicunt eum consuevisse repuerascere. DE. Immo vires sunt altero tanto majores, quam fuerunt prius. LY. Per Herculem bene est, et lator. DE. Immo, ut non ignores, video magis etiamnum quoque oculis, quam antea. LY. Bene est. DE. Dico rem malam. LY. Istud

ap. Pareum.—11 *Ei et hoc* C. B. 1. et Ven. 1. *Fict hoc* C. 2.—12 *Parei* 3. *et ta Demipho* contra codd.—13 *Salve* al. ap. Pareum. *quid miserrimus* B. 1.—14 B. 1. C. 2. Ven. 1. *faciant.* Mox, *quid id est* B. 1.—20 *Senex victus* al. ap. Pareum.—21 *Lysimache* C.—25 *Idem codex rusum.*—27 *Pil. B. 1. Ven. 1.*

NOTE

20 *Senex, vetus*] Alii *victus.* Festus: 'Vietus est languidus sine vi ac naturalibus.' Valerius Maximus: 'Vietæ cicatrices, veteres, putridæ.' 25 *Repuerascere*] Bis pueri senes. 26 *Bis tanto valeo*] Scilicet ab ani-

DE. Sed ausimne ego tibi eloqui, si quid velim? 30

LY. Audacter. DE. animum advorte. LY. fiet sedulo.

DE. Hodie ire in ludum occepi literarium,

Lysimache: ternas scio jam. LY. quid, ternas? DE.

Amo.

LY. Tun' capite cano amas, senex nequissime?

DE. Seu canum, seu istuc rutilum, sive atrum est, amo.

LY. Ludificas nunc tu me hic, opinor, Demipho. 36

DE. Decide collum, si falsum est, uti loquar:

Vel, ut scias me amare, cape cultrum, seca

Digitum vel aurem, vel tu nasum, vel labrum:

Si movero me, seu secari sensero, 40

Lysimache, auctor sum, uti me amando hic enices.

LY. Si unquam vidisti pictum amatorem, hem! illic est.

Nam meo quidem animo vetulus, decrepitus senex

Tantidem est, quasi sit signum pictum in pariete.

DE. Nunc tu me, credo, castigare cogitas. 45

LY. Egon' te? DE. nihil est jam, quod tu mihi succenseas:

Fecere tale ante alii spectati viri.

Humanum amare est, humanum autem ignoscere est.

non est jam bonum. DE. Sed audeamne ego tibi eloqui, quod velim? LY. Audacter. DE. Adhibe mentem. LY. Adhibeo serio. DE. Incepi hodie ire in ludum literarium, Lysimache: teneo jam tres literas. LY. Quid, per tres literas? DE. Amo. LY. Tunc amas capite cano, pessime senex? DE. Seu caput est canum, seu istuc flavum, sive atrum, amo. LY. Tu me ludis hic nunc, arbitror, Demipho. DE. Amputa caput, si id quod dico est falsum: vel ut intelligas me amare, sune gladium, amputa digitum vel aurem, vel nasum, vel labrum: si me movero, seu sensero amputari, Lysimache, volo ut me enices amando. LY. Si vidisti unquam amatorem pictum, hem! adest: nam meo iudicio quidem, effatus senex capularis est tanti faciendus, quanti imago picta in pariete. DE. Credo tu vis nunc me reprehendere. LY. Egone te? DE. Est nihil quare tu me reprehendas: jam alii viri nobiles fecere idem ante. Est humanum amare, est autem humanum condona-

//////////

immo scias, omissio τῶ si.—29 C. mala e re dico; C. 2. mala re dico. C. et Parei 3. non bonum est; C. 2. quam bonum est.—32 C. 2. B. 1. Ven. 1. literarum.—35 Si canum C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—37 B. 1. C. 2. Ven. 1. si falsum ad te loquar; C. si falsum statim loquor; al. ap. Pareum, falsum est, nec uti loquor.—40 Si movero me B. 1. seu secare censeo C.—41 B. 1. ut me amando enices; τὸ hic deest etiam in C. 2.—42 C. vidistis.—44 Tantundem est Acidal. Tam idem est C. quasi si al. ap. Pareum.—46 Pl. succenseas.—47 Facere C. alii deest in B. 1.

NOTÆ

mo. Id est, bis plus sentio ac sapio 33 Ternas scio jam] Scilicet literas. Hæ literæ sunt A, M, O.

Ne sis me objurga : hoc non voluntas me impulit.

LY. Quin non objurgo. DE. at ne deteriorem tamen 50

Hoc facto ducas. LY. egone te? ah, ne Di siverint!

DE. Vide sis modo etiam. LY. visum 'st. DE. certen'?

LY. perdis me.

Hic homo ex amore insanit : numquid vis? DE. vale.

LY. Ad portum propero : nam ibi mihi negotium est.

DE. Bene ambulato. LY. bene valeto. DE. bene sit
tibi. 55

Quin mihi quoque etiam est ad portum negotium.

Nunc adeo ibo illuc : sed optume gnatum meum

Video, eccum! opperiar hominem! hoc nunc mihi viso
est opus,

Huic persuadere, quomodo potis siem,

Ut illam vendat, neve det matri suæ : 60

Nam ei dono advexe audivi : sed præcauto est opus,

Ne ad illam me animum adjecisse aliqua sentiat.

re. Ne mihi succense, si vis: voluntas non me impulit ad hoc. LY. Neque vitupero. DE. Attamen ne putes me pejorem hoc facto. LY. Egone te ducam deteriorem? Ah, ne Di patiantur. DE. Vide si vis modo. LY. Video. DE. Verumne est? LY. Me perdis. Hic homo insanit ex amore: visne adhuc aliquid? DE. Vale. LY. Ad portum revertor; nam mihi est res ibi. DE. Bene vale. LY. Bene vale. DE. Tibi sit bene: quin mihi etiam res est ad portum; nunc adeo ibo illuc; sed video opportune meum filium. Ecce expectabo hominem: mihi est nunc opus ut videam quo pacto potero huic persuadere, ut illam vendat, et ne det suæ matri: nam audivi eum huc advexisse, et dono daturum esse; sed est opus ut provideam ne sentiat me adjecisse animum ullo modo ad illam.

—49 Nescis? ne objurga Douz. et sic C. 2. Nescis me objurgare C. huc non edd. quædam vett.—50 Qui non Pll. B. 1. Ven. 1.—51 B. 1. egone te Athenæ desiverint; C. et C. 2. athene desiverint.—52 B. 1. errton.—53 Idem codex, nunc quid vis.—55 C. bene valete.—57 C. enatum.—59 Huic persuadeo quom Pll. potissim B. 1. C. C. 2. Ven. 1.—60 C. ne det.—61 Nam idoneo C. 2. præcauto'st Pll.—62 Ne hic illam C. et C. 2.

NOTÆ

49 Hoc non voluntas me impulit] amet.
Pro ad hoc. Alii huc. Hoc se purgat edentulus amator apud amicum, quod non voluntate, sed necessitate
51 Ne Di siverint] Absit: μη γέ-
ποτρο.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

CHARINUS, DEMIPHO.

CH. HOMO me miserior nullus est æque, opinor,
 Neque advorsa quoi sint plura sempiterna.
 Satin', quicquid est, ut quam rem agere occepi,
 Proprium nequit mihi evenire, quod cupio?
 Ita mihi mala res obijcitur aliqua, 5
 Bonum quæ meum comprimit consilium :
 Miser amicam mihi paravi, animi causa, pretio,
 Ratus clam patrem meum posse habere.
 Is rescivit, et vidit, et perdidit me.
 Neque, is cum roget, quid loquar, cogitatum est ; 10
 Ita animi decem in pectore incerti certant.
 Nec, quid corde nunc consilii capere possim
 Scio, tantus cum cura meo est error animo.
 Dum servi mei perplacet mihi consilium,
 Dum rursus haud placet : nec pater potis videtur 15

CH. *Arbitror esse neminem perinde infelicem atque ego sum, nec cui accidant semper plura infortunia. Nunc quando incipio quidpiam, quicquid sit, nunquam mihi contingit quod exopto? nimirum mihi sese offert semper aliquid mali, quod exertit meum consilium. Emi amicam, miser, animi gratia, ratus me posse habere meo patre inscio: is rescivit, et cum vidit et me interenit: neque meditatam est quid reponam, quando is interrogabit, quasi decem animi ancipites pugnent in pectore. Ne scio quid consilii capiam, adeo animus vagus est, et sollicitus. Modo sententia mei servi mihi valde probatur, modo non probatur: neque mihi vide-*

1 C. est atque opinor.—2 B. 1. plura sint.—3 Particula ut deest in C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—4 B. 1. nequid.—5 Pl. obijcitur aliqua; B. 1. aliqua obijcitur.—7 B. 1. precio eripui.—10 Ne quis cum r. q. l. cogitat unde est C.—11 Ita animi in pectore i. e. decem al. ap. Pareum; in pectore B. 1.—13 C. meū'st; C. 2.

NOTÆ

3 *Satin'*] *Satisne*. Ubi-
 currit in Plauto *satisne*, sive *satin'*, id
 accipiendum est citra interrogatio-
 nem, aut certe pro 'nonne.' Itaque,
Satin', *quicquid est*, &c. aut *nonne*
quicquid est, &c. si vis retinere inter-
 rogationem, quæ magis convenit ho-
 mini incitato aliquo animi affectu
 graviore, qualis est hoc loco Cha-

rinus.

4 *Proprium*] Id est quod penitus
 meum sit, ut adimi non possit.

11 *Ita animi decem*] Certus nume-
 rus pro incerto. Id est, cogitatio-
 nes, curæ, incertum reddunt. Alii,
med incertant, pro *me incertant*. *In-*
certi certant, ludus syllabarum.

Induci, ut putet matri ancillam emtam esse illam.
 Nunc si dico, ut res est, atque illam mihi me
 Emisse indico, quemadmodum existimet me?
 Atque illam abstrahat, trans mare hinc venum asportet.
 Scio, sævos quam sit, domo doctus: igitur hocce est 20
 Amare? arare mavelim, quam sic amare.
 Jam hinc olim invitum domo extrusit ab sese,
 Mercatum jussit ire: ibi hoc malum inveni: ubi
 Voluptatem ægritudo vincat, quid ibi inest amœni?
 Nequicquam abdidi, abscondidi, abstrusam habebam. 25
 Musca est meus pater, nihil potest clam illum haberi.
 Nec sacrum, nec tam profanum quicquam est, quin
 Ibi illico adsit: nec, qui rebus meis
 Confidam, mihi ulla spes in corde certa est.
 DE. Quid illuc est, quod solus secum fabulatur filius? 30
 Sollicitus mihi, nescio quare, videtur. CII. attate!
 Meus pater hic quidem est quem video: ibo, alloquar:
 quid fit, pater?

tur posse adduci meus pater, ut existimet illam ancillam esse emtam pro matre. Nunc si aperio quod res est, atque confiteor me illum emisse pro me, quid de me sentiet? continuo illum mihi adinet avehctque hinc et vendet ultra mare. Novi quam sit crudelis, idque didici domi. Itaque hocce est amare? Malim arare, quam sic unare. Olim me eiecit hinc reluctantem ab sese; mandavit proficisci ad mercatum: ibi in hoc malum incidi. Id in quo molestia superet jucunditatem, quid in eo sit suavitatis? Tacissimum occultam, tectam, clausam servavi: meus pater est musca; nihil potest haberi hoc in scio. Nihil est aut sacri, aut profani, quin intersit statim ibi; nulla spes certa affulget in animo, qua confidam meis rebus. DE. Quid est quod filius solus secum scrmocinatur? Nescio cur mihi videtur anceps. CII. Attate! adest profecto meus pater quem conspicio: accedam; affabor: quid agitur, pater? DE. Unde venis? Quare ue-

mco'st.—14 Dum mei servi B. 1.—19 Atque illam abstrahet . . . usportans al. ap. Pareum.—20 Pro domo doctus, quod servant Pl. homo durus exhibet B. 1. quam sit homo et durus al. ap. Pareum.—22 Jam hinc B. 1. extruxit C. 2.—23 C. jussi tibi; B. 1. ego inveni.—25 Ne quicquam Pl. et Parei 3. abscondi B. 1.—28 Tibi illico edd. quædam vett.—30 C. solum.—31 B. 1. ut at; C. ut

NOTÆ

20 *Scio domo doctus*] Id est, domestico experimento.

21 *Arare mavelim, quam sic amare*] Veteres labores arationis gravissimos existimabant.

26 *Musca est meus pater*] Ægyptii

curiosum hominem, et impudentem, musca exprimebant. Nos de acuto accipimus, quando dicimus, *c'est une fine mouche*.

31 *Attate*] Interjectio est subita mirantis et metuentis.

DE. Unde incedis, quid festinas, gnate mi? CH. recte, pater. [color?

DE. Ita volo: sed istuc quid est, tibi quod commutatu'st Numquid tibi dolet? CH. nescio quid meo animo est ægre, pater. 35

Postea hac nocte non quievi satis mea ex sententia.

DE. Per mare ut vectus, nunc oculi terram mirantur tui.

CH. Magis opinor. DE. id est profecto: verum actutum abscesserit.

Ergo edepol palles: si sapias, eas, ac decumbas domi.

CH. Otium non est: mandatis rebus prævorti volo. 40

DE. Cras agito, perendie agito. CH. sæpe ex te audivi, pater,

Rei mandatæ omnes sapientes primum prævorti decet.

DE. Age igitur; nolo advorsari tuam advorsus sententiam.

CH. Salvos sum, siquidem isti docto solida et perpetua est fides.

DE. Quid illuc est, quod ille solus se in consilium se vocat? 45

Jam non vereor, ne illam me amare hic potuerit resciscere: Quippe haud etiam quicquam inepte feci, amantes ut solent.

celeris, mi gnate? CH. Non accelero, pater. DE. Sic volo: sed quare color tuus immutatus est? Estne aliquid quod tibi ægre sit? CH. Est nonnihil mihi acerbum; præterea, non satis somnum cepi hac nocte ad meum arbitrium. DE. Quia fuisti jaetatus mari, tui oculi obstupescunt intuiti terram. CH. Equidem sic existimo. DE. Nihil aliud est sine dubio; verum il desinet modo. Idcirco per Pollucem palles; si sapias, perge domum, ac decumbe. CH. Non vacat: est mens antea perficere ea quæ mihi demandata sunt. DE. Crastinu die perficies. CH. Persæpe a te accepi, pater, viros prudentes debere ante omnia perficere res sibi demandatas. DE. Fac ergo quod volueris; nolo oblectari tuæ sententiæ. CH. Profecto bene est, si hic doctor habet fidem firmam ac sempiternam. DE. Quid est id, quod ille solus seorsum sese recipit ad sese consulendum? Non metuo nunc ne animadvertent illam a me amari: nimirum hætenus nihil commisi leviter, ut

tace.—32 Meus quidem hic pater est B. 1. C. 2. Ven. 1. ibo deest in C.—34 C. quid est tibi: quid commutatu est.—36 Postehac nocte C. me ex sententia Pll.—37 C. nunc odi, i. e. ocli, pro oculi.—39 Voc. palles deest in B. 1. Ven. 1.—43 Pll. et Parei 3. advorsum sententiam.—44 Salvus sum edd. quædam vett. contra codd.—45 C. quod meo me solus sed in, &c. C. 2. quod illa me s. se in, &c.

NOTÆ

33 Recte, pater] Id est, minime sed negationis particulam ponere no-
festino. Veteres hoc adverbio ute-
batur, quauddo negabant quidem,

CH. Res adhuc quidem hercle in tuto 'st: nam hunc nescire sat scio

De illa amica: quod si sciret, esset alia oratio.

DE. Quin ego hunc aggredior de illa? CH. quin ego hinc me amolior? 50

Eo ego, ut, quæ mandata, amicus amicis tradam. DE. immo mane.

Paucula etiam sciscitare prius volo. CH. dic, quid velis.

DE. Usquene valuisti? CH. perpetuo recte, dum quidem illic fui: [mihī dolet.

Verum, in portum huc ut sum advectus, nescio qui animus

DE. Nausea edepol factum credo: verum actutum abscesserit. 55

Sed quid ais? ecquam tu advexti tuæ matri ancillam Rhodo? [edepol mala.

CH. Advexi. DE. quid? ea ut videtur mulier? CH. non

DE. Ut morata est? CH. nullam vidi melius mea sententia. [an vidisti, pater?

DE. Mihi quidem edepol visa est, cum illam vidi. CH. eho,

DE. Vidi: verum non ex usu nostro est, neque adeo placet. 60

CH. Qui vero? DE. quia non nostra formam habet dignam domo.

Nihil opus nobis ancilla, nisi quæ textat, quæ molat,

*mos est amatorum. CH. Per Herculem res adhuc est in integro; nam satis intel-
ligo hunc nihil scire de mea amica: quod si sciret, ejus sermo esset alius. DE.
Quare ego non aggredior dicere de illa? CH. Quin ego me proripio hinc? Ego
proficiscor, ut dem, amicus amicis, quæ mihi sunt commendata. DE. Immo dabis
mane: volo præterea percontari pauca. CH. Dic quid cupias. DE. Semperne
valuisti? CH. Semper bene dum quidem mansi illic; sed ex quo sum asportatus
huc in portum, nescio quo pacto mihi animo ægre est. DE. Per ædem Pollucis ex-
istimo id tribuendum nauseæ; sed hæc ægritudo reliquerit statim. Sed quid ais?
Nonne tu ancillam aliquam apportasti Rhodo, ad tuam matrem? CH. Apportavi.
DE. Quid? hæc mulier qualis videtur? CH. Per ædem Pollucis non est deformis.
DE. Qui sunt ejus mores? CH. Non novi laudabiliores, meo judicio. DE. Per
ædem Pollucis mihi visa est ejusmodi esse, quando illam conspexi. CH. Eho,
an conspiciatus es, pater? DE. Conspiciatus sum: sed ea uti non possumus;
atque adeo minime placet. CH. Quare? DE. Quia ejus species non conveniet
nostræ familie. Nobis non est opus ancilla, nisi quæ textat, quæ molat, quæ scet*

B. 1. se vocat.—46 Jam non verco B. 1.—47 Ph. aut etiam.—48 Voc. hercle
deest in B. 1. huc nescire C.—52 C. suscitare.—53 Usque valuisti C.—54 Idem
codex, quia nimis.—56 B. 1. erhodio; C. 2. e Rhodo.—57 Sic quidem edd. quæ-

Lignum cædat, pensum faciat, ædis verrat, vapulet;

Quæque habeat cotidianum familiæ coctum cibum.

Horunc illa nihilum quicquam facere poterit admodum. 65

CH. Ea causa equidem illam emi, dono quam darem matri
meæ. [juvant!

DE. Ne duis, neu te advexisse dixeris. CH. Di me ad-

DE. Labefacto paulatim: verum quod præterii dicere,

Neque illa matrem satis honeste tuam sequi poterit comes,

Neque sinam. CH. qui vero? DE. quia illa forma ma-
tremfamilias 70

Flagitium sit, si sequatur: quando incedat per vias,

Contemplant, conspiciant omnes, nutent, nictent, sibilent,

Vellicent, vocent, molesti sint, occentent ostium:

Impleantur meæ fores elogiorum carbonibus:

lignum, faciat pensum, mundet domum, vapulet, et quæ coquat escam quotidianam familiæ. Hæc nihil poterit agere harum rerum. CH. Equidem illum mercatus sum ea mente, ut donarem meæ matri. DE. Ne dederis, neque dixeris te apportasse. CH. Dii me adiuvant. DE. Vinco filium sensim sine sensu: sed quod prætermisi, illa non poterit satis honeste comitari tuam matrem, neque patiar. CH. Quare? DE. Quia esset piaculum, si mulier prædita tam eleganti remestate comitaretur matremfamilias. Quando ambularet per vicus, omnes eam spectarent; conspiciantur, innuant, commixtant, sibilent, vellicent, appellent, sint importuni, cantent ante meum limen; meæ fores exarentur laudibus carbone scriptis. Atque,

//////////

dam vett.—64 *Quæ habeat C. C. 2. B. 1. Ven. 1.*—65 *Horum B. 1. Horum ancilla nihil unquam C.*—67 *Ne des nece te B. 1. Nectas neu te C. Ne duas neu te C. 2.*—68 *Lababefacto B. 1.*—71 *Flagitium'st B. 1.*—72 *Voc. omnes deest in eodem codice. Mox, Pl. nectent, sibilent.*—73 *C. molestis innocet ostium.*—

NOTÆ

73 *Occentent ostium*] Festus: 'Occentare dicebant pro convicium facere, cum id clare et cum quodam canore fieret, ut procul exaudiri posset: quod turpe habebatur, quia non sine causa fieri putatur.' Unde lex vetus: 'Si quis carmen occentassit quod alteri flagitium faxit, capital esto flagitium,' id est, infamia. 'Capital,' id est, reus capitis et mortis. 'Flagitatores' dicti sunt fœneratores, quod convicio repetant fœnus: idem dicebatur, 'pipulo poscere,' 'pipulo differre'; 'pipulus' est etiam convicium.

74 *Impleantur fores elogiorum*] 'Elogium' hybris vox, mixta e præpositione Latina, et voce Græca, ut 'prologus,' 'antelogium,' Gallice appellamus *blason*. Porro amatores fores amicarum solebant unguento vinoque perfundere, et ante januam earum noctem vigiliis et cantu transigere. Si quid in laudem amicarum inscriberent, id creta; si quid in vituperationem, carbone notabant. Ex hoc loco tamen patet, et laudes carbone notatas. Laudes autem erant breves, et paucissimis verbis comprehensæ, ut 'Pasicompsa pulchra.'

Atque, ut nunc sunt maledicentes homines, uxori meæ 75
Mihique objectent lenocinium facere: nam quid eo est
opus?

CH. Hercle quin tu recte dicis: et tibi assentior ego.

Sed quid illa nunc fiet? DE. recte: ego emero matri tuæ
Ancillam viraginem aliquam non malam, forma mala,
Ut matrem addecet familias, aut Syram, aut Ægyptiam: 80
Ea molet, conficiet pensum, pinsetur flagro, neque
Propter eam quicquam eveniet nostris foribus flagitii.

CH. Quid si igitur reddatur illi unde emta est? DE. minime
gentium. [opu'st:

CH. Dixit se redhibere, si non placeat. DE. nihil istoc
Litigare nolo ego vos: quam tuam autem accusari fidem, 85
Multo edepol, si quid faciendum est, facere damni mavolo,
Quam opprobramentum aut flagitium muliebri offerri domo.
Me tibi illam posse opinor luculente vendere. [pater.

CH. Dum quidem hercle ne minoris vendas, quam ego emi,

DE. Tace modo: senex est quidam, qui illam mandavit
mih i 90

ut homines sunt nunc maledici, exprobrent meæ conjugi, mihique me exercere lenocinium: quid opus habemus iis? CH. Per Herculem tu recte dicis, et ego tibi assentior; sed quid fiet nunc ex illa? DE. Bene; ego emam tuæ matri aliquam servam, aut Ægyptiam, aut Syram virili robore, bonam ministerio, sed deformem, ut deceat matrem familias; ea molet, conficiet pensum, vapulabit, et nulla fiet injuria nostris liminibus ejus causa. CH. Quid ergo si remittatur ad illum, a quo eam mercatus sum? DE. Nullomodo. CH. Pollicitus est se redditurum pretium, si minime grata sit. DE. Non oportet facere; nolo ego inter vos intercedere litem. Profecto multo malo officii detrimento, si quid perferendum est, quam desiderari tuam fidem, aut manere ab ædibus aliquod dedecus, aut crimen muliebri: opinor me posse illam vendere carissime tuo nomine. CH. Dummodo non vendas minoris quam ego mercatus sum, pater. DE. Sile modo: est quidam senex qui me rogavit,

//////////

74 Pl. clegeorum; B. 1. carbonibus clegeorum.—76 C. obicent. B. 1. quid est.—77 Pl. qui tu. Mox, ego deest in B. 1.—80 C. aut Syram, aut Cypiam.—81 Ea molet, coquet, conficit C. et Parei 3. pensetur B. 1.—82 C. flagiti; B. 1. flagitium.—84 C. opus, omisso est.—85 Litigari C. et C. 2. neque tuam autem Acidal.—87 C. exferri; C. 2. ceferri. Al. ap. Pareum offerri domo.—90 Aci-

NOTE

84 *Se redhibere*] Pro redhibiturum esse; nam redhibere est hoc loco recipere, quasi dicas rehabere, litera *d* interjecta; 'redamare,' quasi reamare; 'redintegrare,' quasi reintegrare. Igitur *redhibere* est receptu-

Delph. et Var. Clus.

Plaut.

rum esse. Nisi *redhibere* hoc loco significet illum, qui vendidit Pasicompsam, redhibiturum, et redditurum pecuniam pro illa acceptam; nam *redhibere* apud jurisconsultos, significat reddere. Ulpianus: '*Red-*

1 A

Ut emerem ad istanc faciem. CH. at mihi quidam adolescens, pater,

Mandavit ad illam faciem, ita ut illa est, emerem sibi.

DE. Viginti minis, opinor, posse me illam vendere.

CH. At ego, si velim, jam dantur septem et viginti minæ.

DE. At ego. CH. quin ego, inquam. DE. at nescis, quid dicturus sum: tace. 95

Tres minas accudere etiam possum, ut triginta sient.

CH. Quo vortisti? DE. ad illum, qui emit. CH. ubinam est is homo gentium? [minas.

DE. Eccillum video: jubet quinque me addere etiam nunc

CH. Hercle illunc Di infelicient, quisquis est. DE. ibidem mihi

Etiam nunc adnutat; addam sex minas. CH. septem, mihi 100

(Nunquam edepol me vincet hodie) commodis poscit, pater. [licitus est prior.

DE. Nequicquam poscit: ego habeo. CH. at illic pol-

DE. Nihili facio. CH. quinquaginta poscit. DE. non centum datur.

ut unam mercaver præditam ea pulchritudine. CH. Sed est quidam juvenis, pater, qui me rogavit ut compararem suo nomine ea venustate qua est. DE. Existimo me posse accipere de illa viginti minas. CH. At ego si velim, numerentur nunc viginti septem minæ. DE. At ego. CH. Quin ego, inquam. DE. At ignoras, quid sim dicturus: sile. Possum adhuc adjicere tres minas, ut sint triginta. CH. Quo te convertisti? DE. Ad illum, qui emit. CH. Ubinam est is homo? DE. Ecce, video; me jubet addere adhuc nunc quinque minas. CH. Per Herculem Di illum infelicient reddunt, quisquis est. DE. Idem mihi innuit nunc, ut adjungam adhuc sex minas. CH. Per ædem Pollucis non me superabit hodie: at is cui emi innuit mihi, ut septem addam. Pater, postulat eam integris minis. DE. Ille frustra offert: ego habeo. CH. Sed ille obtulit prior. DE. Nihil curo. CH. Offert quinquaginta minas. DE. Non habebit si centum offerat. Visne pretio

~~~~~

dal. qui olim.—92 Pll. ad istanc. Mox, mulierem emerem Parei 3. contra codd. —95 Pll. ah nescis.—97 C. et C. 2. ubinam'st.—98 C. jubet quoque me. Mox, C. 2. adere.—99 C. illuc Dii felicient.—100 Al. ap. Parenim inmutat.—101 B. 1. hodie inveniet hodie.—102 Nequicquam Pll. ego habeo C. pollicitust B. 1.—

NOTÆ

libere est facere, ut rursus habeat cet air là.

101 *Commodis*] Commodæ minæ sunt integre, totæ justi ponderis quibus nihil accisum est, quæ orbem et

appellata. Quasi *redditio*.
91 *Ad istanc faciem*] *Une fille de* circulum habent integrum ac rotun-

Potine ut ne licitere advorsum animi mei sententiam?

Maxumam hercle habebis prædam: ita ille est, quoi emittur, senex. 105

Sanus non est ex amore illius: quod posces, feres. [perit

CH. Certo edepol adolescens ille, quoi ego emo, efflictim
Ejus amore. DE. multo hercle ille magis senex, si tu scias.

CH. Nunquam edepol fuit neque fiet ille senex insanior
Ex amore, quam ille adolescens, quoi ego do hanc operam, pater. 110

DE. Quiesce, inquam: istanc rem ego recte videro. CH. quid agis? DE. quid est?

CH. Non ego illam mancupio accepi. DE. sed ille illam accipit: sine. [videro.

CH. Non potes tu lege vendere illam. DE. ego aliquid

CH. Post autem communis est illa mihi cum alio: qui scio
Quid sit ei animi; venirene eam velit, an non velit? 115

DE. Ego scio velle. CH. at pol ego esse credo aliquem, qui non velit. [æquom est in manu.

DE. Quid id mea refert? CH. quia illi suam rem esse

decertare contra voluntatem meam? Profecto obtinbis ingentem quæstum: sic est affectus senex cuius gratia emitur. Insanit præ amore illius: accipies quod postulabis. CH. Profecto ille juvenis pro quo eam emo, emoritur penitus ejus amore. DE. Per Herculem ille senex multo magis ardet, si tu nosces. CH. Per ædem Pollucis nunquam ille senex fuit, neque fiet amentior ex amore, quam ille juvenis, cui ego colloco hanc operam, o pater. DE. Mane, inquam: ego examinavero bene hanc rem. CH. Quid facis? DE. Quid est? CH. Non illam accepimancipio. DE. Sed ille illam accipit: sine. CH. Tu non potes illam vendere lege. DE. Ego videro aliquid. CH. Præterea illa mihi est communis cum alio. Quomodo scire possum, quid sit ejus mens; utrum velit eam vendi, an nolit? DE. Ego scio velle. CH. Sed per Pollucem ego existimo esse quempiam, qui nolit. DE. Quid id mea refert? CH. Quia est par, suas res illi esse in potestate. DE. Quid

//////////

104 Potinne ut ne licitere Parei 3. Potinne ut ne litigere C. 2. ut liceret C. Putin ut ne al. ap. Parenm. Mox, mei deest in C. C. 2. et B. 1.—105 C. qm mentitur senex.—107 C. effectim.—112 Pl. accipit.—116 Hic vs. deest in

NOTE

dum. *Poscit*, id est, licitatur.

112 *Scd ille illam*] Rejicit pater objectionem filii. Nihil referre de mancupio; quoniam licet ipse non ac-

ceperit, accipere tamen illum senem, nec deterrei ab emtione, quod evictionis periculum non præstetur.

DE. Quid ais? CH. communis mihi illa est cum alio: is nunc hic non adest. [vendo, pater.

DE. Prius respondes, quam rogo. CH. prius tu emis quam Nescio, inquam, velit ille illam, necne abalienarier. 120

DE. Quid illic quidam, qui mandavit, cum ille nolet? nihil agis. [quem ego volo.

Nunquam edepol quisquam illam habebit potius, quam ille, Certum est. CH. censen' certum esse? DE. quin ad navim jam hinc eo. [non placet.

Ibi venibit. CH. vin' me tecum illo ire? DE. nolo. CH.

DE. Meliu'st te, quæ sunt mandatæ res tibi, prævortier. 125

CH. Tu prohibes. DE. at tu excusato, te fecisse sedulo.

Ad portum ne bitas, dico jam tibi. CH. auscultabitur.

DE. Ibo ad portum, et ne hic resciscat, cauto opu'st: non ipse emam,

Sed Lysimacho amico mandabo: is se ad portum dixerat Ire dudum: me moror, cum hic asto. CH. nullus sum, occidi. 130

dicis? CH. Habeo illam communem cum alio: ille non adest nunc hic. DE. Respondes antequam interrogo. CH. Tu emis antequam vendo, pater. Nescio, inquam, utrum velit illam vendi, necne. DE. Quis ille, quem dicebas modo tibi mandasse ut emeret, si ille, cui est tecum communis, nolit? nihil proficis. Per eadem Pollucis nullus eam habebit potius, quam ille quem ego volo. Hoc decretum est. CH. Putasne certum esse? DE. Hinc ad navim pergo; ibi vendetur. CH. Visne me pergere tecum eo? DE. Nolo. CH. Non placet. DE. Est satius te antea obire res, quæ tibi sunt mandatæ. CH. Tu retus. DE. Sed tu excusato temet te fecisse quicquid in te fuit. Tibi dico ne eas ad portum. CH. Obtemperabo. DE. Ibo ad portum; et cavendum est, ne hic resciat; non emam ipse, sed rem demandabo amico Lysimacho. Dixerat sese iturum ad portum: me moror, quando asto hic. CH. Perii, occidi.

quibusdam edd. extat vero in C. C. 2. et B. 1.—120 C. *nec me*. Mox, C. 2. *ab aliena* [lacuna].—121 C. *tum ille*; Parei 3. *quom ille*.—122 B. 1. *prius quisquam*.—123 C. *navem*. Mox, B. 1. *jam nunc eo*.—125 C. *mandatæ tres tibi*.—126 C. *excusatio*.—127 *Ad p. ne ibis* B. 1. *Ad p. ne vitas* C. *Ad p. ne bites* C. 2.—130 Parei 3. *sed me moror*, contra codd.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

CHARINUS, EUTYCHUS.

CH. PENTHEUM diripuisse aiunt Bacchas: nugas max-
umas

Fuisse credo, præut quo pacto ego divorsus distrahor.

Cur ego vivo? cur non morior? quid mihi est in vita boni?

Certum est, ibo ad medicum, atque ibi me toxico morti
dabo,

Quando id mihi adimitur, qua causa vitam cupio vivere. 5

EU. Mane, mane obsecro, Charine. CH. qui me revocat?

EU. Eutyclus

Tuus amicus et sodalis, simul vicinus proximus.

CH. Non tu scis, quantum malarum rerum sustineam.

EU. scio.

Omnia ego istæ auscultavi ab ostio: omnem rem scio.

CH. Quid id est, quod scis? EU. tuus pater volt vendere.

CH. omnem rem tenes.

10

CH. *Referunt Bacchas discerpisse Pentheum. Arbitror fuisse nugas meras, si id conferatur cum dolore, quo ego differor in varias partes. Quare ego sum superstes? Quare non intereo? Quid mihi est jucundi in vita? Ratum est me conferre ad medicum, et me extinguere hausto veneno, quandoquidem id mihi eripitur, cujus gratia exopto vivere.* EU. *Amabo, Charine, sta, sta.* CH. *Quis me revocat?* EU. *Eutyclus tuus amicus, et socius, et una vicinus proximus.* CH. *Tu nescis quantum mali perferam.* EU. *Novi. Audieci universa hæc ab junua: teneo rem omnem.* CH. *Quid tenes?* EU. *Pater tuus vult vendere.* CH. *Tenes rem*

2 B. 1. præ ut.—3 C. 2. et B. 1. quid mihi est; C. quid mihi sustinuit boni.—
4 Certum est B. 1. me ibi C.—8 Edd. quædam vett. Num tu.—9 Pronomen ego

NOTÆ

1 *Pentheum*] Pentheus Thebarum rex cum curiosius observaret orgia Bacchi, quæ celebrabantur a fœminis, quæque citra grande piaculum viri non possent videre, Agave ejus mater, matertera Ino, et Autonoe Bacchi æstro percitæ, eum in frustra discerpserunt, ratæ esse aprum.

4 *Toxico*] Plin. xv. 10. 'Hanc

(de taxo loquitur) Sestius smilacem vocari dixit, et esse in Arcadia, tam presentis veneni, ut si quis sub ea dormiat, cibumve capiat, moriatur. Sunt, qui et toxica hinc appellata dicunt venena, quæ nunc taxica dicimus, quibus sagittæ tingantur.'

8 *Non tu scis*] Quasi dicat, si scires meam vicem, doleres.

- EU. Tuam amicam. CH. nimium multum scis. EU. tuis ingratiis. [meam ?
 CH. Plurimum tu scis: sed qui scis esse amicam illam
 EU. Tute heri ipse mihi narrasti. CH. satiu' ut oblitus fui, [te nunc consulo.
 Tibi me narravisse? EU. haud mirum factum est. CH. Responde, quo leto censes me ut peream potissimum? 15
 EU. Non taces? cave istuc dixis. CH. quid vis me igitur dicere? [volo.
 EU. Vin' patri sublinere pulchre me os tuo? CH. sane
 EU. Visne eam ad portum? CH. qui potius, quam voles? EU. atque eximam
 Mulierem pretio? CH. qui potius, quam auro expendas? EU. unde at erit id?
 CH. Achillem orabo, aurum mihi det, Hector qui expensus fuit. 20
 EU. Sanum' es? CH. pol sanus si sim, non te medicum mihi expetam. [rium
 EU. Tanti quanti poscit, vin' tanti illam emi? CH. aucta-Adjicito, vel mille nummum plus quam poscet. EU. jam tace.

universam. EU. Tuam amicam. CH. Tenes multo nimium. EU. Te invito. CH. Tu nosti apprime; sed quomodo nosti illam esse meam amicam? EU. Tu ipse mihi dixisti heri. CH. Itane vero oblitus sum me tibi aperuisse? EU. Non est ita mirum. CH. Te consulo nunc. Repone, quo fato putas mihi esse occumbendum? EU. Non siles? vide ne id dixeris. CH. Quid vis igitur ut dicam? EU. Visne ut ludificem egregie tuum patrem? CH. Volo sane. EU. Visne eam ad portum? CH. Quomodo velocius eas, quam si volaveris? EU. Atque emam mulierem auro? CH. Quid melius, quam ut auro redimas? EU. Sed unde id habebis? CH. Rogabo Achillem, ut mihi numeret aurum, quo Hector fuit redemptus. EU. Esne sanus? CH. Per Pollucem si essem sanus non optarem te esse meum medicum. EU. Visne illam emi tanti, quanti postulat? CH. Adde vel mille numos plusquam offeret. EU. Jam sile: sed quid ais? Unde habebis

deest in B. 1.—12 Alterum scis deest in edd. quibusdam vet.—13 B. 1. statim ut.—16 C. care tu istuc.—17 B. 1. sublinire.—18 B. 1. quid potius.—19 B. 1. unde atteritis; Pl. unde at eritis; al. ap. Parenum, unde at id.—20 B. 1. ut det.—21 B. 1. si sim præ te medicum; C. 2. medicinum.—22 Al. illanc, contra

NOTÆ

18 Qui potius, quam voles] Quasi 19 Qui potius, quam auro expendas] dicat, utinam potius volares, quam Utinam aurum contra emas. ires, adeo sum moræ impatiens.

Sed quid ais? unde erit argentum, quod des, cum poscet pater?

CH. Invenietur, exquiretur, aliquid fiet. EU. enicas. 25
Jam istuc, aliquid fiet, metuo. CH. quin taces? EU.
muto imperas. [CH. non potest.

CH. Satin' istuc mandatu'st? EU. potin' ut aliud cures?
EU. Bene vale. CH. non edepol possum, priusquam tu
ad me redieris. [EU. ego fecero.

EU. Melius sanus sis. CH. vale, et vince, et me serva.
Domi maneto me. CH. ergo actutum face cum præda re-
cipias. 30

pecuniam, quam des, quando postulabit pater? CH. Reperietur; fiet aliquid. EU. Interimis; metuo jam istud verbum fiet aliquid. CH. Quare non taces? EU. Mandas elingui. CH. Istudne est satis imperatum? EU. Aliud cura. CH. Nequeo. EU. Bene vale. CH. Per ædem Pollucis, nequeo bene valere, antequam reversus sis ad me. EU. Sis magis sanus. CH. Vale, et vince, et me serva. EU. Ego perficiam; expecta me domi. CH. Igitur fac ut te recipias statim huc cum præda.

codd.—23 Adicito Pll.—26 B. 1. qui taces.—27 B. 1. ut aliquid.—30 Domi me ergo maneto Pll. cum præda me ut recipias Douz. prædam B. 1. cum præda ut recipias al. ap. Parenm; face prædam ut recipias al. ibid.

NOTE

26 *Aliquid fiet*] Idcirco abhorret 29 *Melius sanus sis*] Melius tibi
ab hac voce Eutychus, 'aliquid fiet,' consuleris, si sanus sis.
quod et in futurum tempus videtur 30 *Domi maneto me*] Id est, expecta
rejjici remedium doloris, et incertum ta me.
adhuc sit.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

LYSIMACHUS, PASICOMPSA.

LY. AMICE amico operam dedi: vicinus quod rogavit,
Hoc emi mercimonium: mea es tu: sequere sane:
Ne plora: nimis stulte facis, oculos corrumpis tales.

LY. *Opitulatus sum amice amico: emi hanc mulierem sicut Demipho meus vicinus precatus est. Tu ad me pertines; sequere profecto: ne lacrymare. Agis*

NOTE

1 *Operam dedi*] Opem tuli.

3 *Tales*] Id est, tam pulchros.

Quid? tibi quidem quod rideas magis est, quam ut lamentere.

PA. Amabo ecastor, mi senex, eloquere. LY. exquire quidvis. 5

PA. Cur emeris me? LY. tene ego? ut, quod imperetur, facias. [est,

Item quod tu mihi imperes, ego faciam. PA. facere certum Pro copia et sapientia, quæ te velle arbitrabor.

LY. Laboriose nihil tibi quicquam operis imperabo.

PA. Namque edepol quidem, mi senex, non didici bajulare, 10

Nec pecua ruri pascere, neque pueros nutricare.

LY. Bona si esse vis, bene erit tibi. PA. tum pol ego perii misera. [bene esse solitum 'st:

LY. Qui? PA. quia illic unde advecta huc sum, malis Nec mos meu'st ut prædicem, quod ego omnes scire credam.

LY. Oratio edepol pluris est hujus, quam quanti hæc emta est: 15

Quasi dicas, nullam mulierem bonam esse. PA. haud equidem dico.

LY. Rogare hoc unum te volo. PA. roganti respondebo.

LY. Quid ais tu? quod nomen tibi dicam esse? PA. Pasicompsæ.

insulsius: fædas ejusmodi oculos. Quid? est magis quod læteris, quam quod doleas. PA. Dic quæso, mi senex. LY. Sciscitare. Quid vis? PA. Quare me mercatus es? LY. Quærisne cur ego te emerim? ut agas quod mandabitur. Item ego exequar quod tu mihi demandaveris. PA. Constitui apud me agere, quæ arbitrabor te optare pro viribus et ingenio. LY. Nihil tibi mandabo quicquam operis gravioris. PA. Per ædem Pollucis, mi senex, non assuevi oneru portare; neque enutrire pecudes ruri; neque educare pucros. LY. Si vis esse bona, tibi erit bene. PA. Tum per Pollucem ego perii infelix. LY. Quare? PA. Quia mos est apud eos a quibus profecta sum, ut sit bene malis; neque soleo dicere id quod ego existinem omnes tenere. LY. Per ædem Pollucis hujus sermo pluris æstimandus est, quam quanti emta est. Quasi dicas nullam mulierem esse bonam. PA. Sane non dico. LY. Volo a te sciscitari hoc unum. PA. Reponam interroganti. LY. Dic mihi, quod nomen habes? PA. Pasicompsæ. LY. Nimirum hoc nomen est

4 Qui tibi C. 2. Quid est tibi? quid? quod rideas al. ap. Pareum. Quin tibi quidem Acidal. quod lamentere edd. quædam vett.—6 Cur empris me Pll. ut q. i. factas C. unde Pareus conj. factes; nam et alibi hoc verbo utitur noster.—9 Laboriosi Parei 3. Laboriose Pll. et B. 1.—10 Non edepol equidem B. 1. bajolare Pll.—11 Nec peculia C. Nec pecula C. 2. B. 1. nec pueros B. 1.—13 Pll. quia illum unde; B. 1. illuc unde advecta sum.—18 Pll. quid nomen. Mox, Pa-

LY. Ex forma nomen inditum est: sed quid ais, Pasicompsa? Possin' tu, si usus venerit, subtemen tenue nere? 20

PA. Possim. LY. si tenue scis, scio te uberius posse nere.

PA. De lanificio neminem metuo, una ætate quæ sit.

LY. Bonam hercle te et frugi arbitrator, matura jam inde ætate, [didici.

Quoniam scis facere officium tuum, mulier. PA. pol docta Operam accusari non sinam meam. LY. hem, istæ hercle res est, 25

Ovem tibi ancillam dabo natam annos sexaginta

Peculiarem. PA. mi senex, tam vetulam? LY. generis Græci est.

Eam si curabis, perbona est, tondetur nimium scite.

PA. Honoris causa quicquid est, quod dabitur, gratum habebo.

impositum a venustate. Dic mihi, Pasicompsa, possesne tu, si opus fuerit, nere subtemen tenue? PA. Possem. LY. Si possis nere tenue, scio te posse nere crusius. PA. Nulli concedo meæ ætatis in lanificio. LY. Per Herculem existimo te esse mulierem bonam, et probam, in adulta ætate, quoniam scis fungi tuo officio. PA. Per Pollucem didici a docta magistra. Non patiar reprehendi meum laborem. LY. Hem, per Herculem si ita se res habet, tibi addam ancillam peculiarem ovem natam sexaginta annos. PA. Mi senex, tot annis natam? LY. Est Græca; si ejus curam geras, est optima; tondebitur nimis scite. PA. Mihi erit acceptum

//////////

sycompsæ B. 1.—20 B. 1. subtegmēn.—21 Possum B. 1.—23 Edd. quædam vett. jam indu ætate.—24 Quam scis B. 1. Quam scis C. Cum scis C. 2. pol a docta didici Douz. pot a muliere docta didici al. ap. Pareum: muliere pol docta B. 1.—26 Quin tibi ecce illam B. 1. Quem tibi ecce illam C. 2. Quem tibi ancillam C. Quin etiam tibi ovillam al. ap. Pareum.—27 B. 1. tam vetula. C. græcist; C. 2. granst; al. ap. Pareum, generis gratiast; B. 1. generis græciu est.—

NOTÆ

20 *Subtemen*] A 'sub' et 'temen.' 'Temen' a 'texo,' quasi 'teximen.' Varro: 'Stamen a stando, quod eo stat omne in tela velamentum. Trama quod trameat subtemen, quod subit stamini.'

26 *Ovem tibi ancillam dabo natam annos sexaginta*] Moris erat apud Græcos, ut nonnisi deformes et vetulas darent ancillas uxoris suis, ac ferme Afras, aut Ægyptias; unde eis dabant nomina quibus earum deformitas notaretur, quemadmodum

'Pitecium' a nomine Græco, quod simiam significat; quod idcirco faciebant, ne lenocinium exercere viderentur, si et juvenes et formosas uxoris suis addidissent comites. Ovem appellat vetulam capite cano, et velleri ovili simili.

27 *Generis Græci est*] Id est, Tarentina est; Tarentum autem erat urbs Magnæ Græciæ. Ovium Tarentinarum erant laudatissima vellea, quæ quo molliora essent, vestitæ pascabantur oves.

LY. Nunc, mulier, ne tu frustra sis, mea non es, ne arbitrare. 30

PA. Dic igitur, quæso, quojâ sum? LY. tuo hero redempta es rursum;

Ego redemi te: ille me oravit. PA. animus rediit, Si mecum servatur fides. LY. bono animo es, liberabit Ille te homo: edepol deperit atque hodie primum vidit.

PA. Ecaster jam biennium est, cum mecum rem cœpit. 35 Nunc, quando amicum te scio esse illius, indicabo.

LY. Quid ais tu? jam biennium est, cum tecum habet rem? PA. certo.

Et inter nos conjuravimus, ego cum illo, et ille mecum, Ego cum viro, et ille cum muliere: nisi cum illo, aut ille mecum,

Neuter stupri causa caput limaret. LY. Di immortales! 40 Etiam cum uxore non cubet? PA. amabo, an maritus est? Neque est, neque erit. LY. nolim quidem: homo hercle perjuravit. [dem, stulta:

PA. Nullum adolescentem plus amo. LY. puer est ille qui— Nam illi quidem haud sane diu est, cum dentes exciderunt.

quicquid dabitur honoris gratia, quicquid sit. LY. Nunc, mulier, ne fallaris, non ad me pertines, ne putes. PA. Dic igitur, rogo, ad quem pertineo? LY. Fuisti emta iterum pro tuo hero; ego te redemi: ille me rogavit. PA. Recreata sum, si fides mihi servatur. LY. Esto bono animo, ille homo te manumittet. Per ædem Pollucis ubi primum te conspicatus est hodie, te perditæ amavit. PA. Per ædem Castoris jam sunt anni duo, ex quo incepit rem mecum. Nunc detego quoniam intelligo te esse amicum ejus. LY. Quid dicis tu? jam est biennium, ex quo habet rem tecum? PA. Certo; et conjuravimus inter nos, ego cum illo, ille mecum; ego cum viro, et ille cum muliere; nisi ego cum illo, aut ille mecum, neuter limaret caput causa stupri. LY. Dii immortales, non cubet etiam cum uxore? PA. Rogo, estne maritus? Neque est, neque erit. LY. Nolim per Herculem. Sane homo est perjurus. PA. Nullum juvenem diligo magis. LY. Ille quidem est puer, stultus: num non diu est sane ex quo dentes illi exciderunt. PA. Quid,

31 C. *cujus sum*.—32 *Ego te redemi* B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *rediit mihi Parei* 3. contra codd.—34 Delph. Bipont. al. *ita edepol deperit te*.—35 *Parei* 3. *cepit habere*, contra codd.—36 Hic versus et sequens transpositi sunt in edd. quibusdam vett.—40 B. 1. *caput liniaret*.—41 Pl. *amabo, amaturost*.—46 Prono-

NOTE

34 *Atque hodie primum vidit*] Id 40 *Neuter stupri causa caput limaret*] est, simul atque vidit; statim atque Conjungeret. vidit.

PA. Quid, dentes? LY. nihil est: sequere sis huc me:
 diem unum oravit 45
 Ut apud me præhiberem locum: ideo, quia uxor ruri est.

dentes? LY. Est nihil: sequere me huc si vis. Oravit ut præberem hodie locum apud me diem unum, quia uxor est ruri.

men me deest in C. *perhiberem* al. ap. Pareum.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

DEMIPHO.

TANDEM impetravi, ut egomet me corrumperem.
 Emta est amica clam uxore mea et filio.
 Certum est, antiqua recolam, et servibo mihi.
 Decurso in spatio, breve quod vitæ reliquum est,
 Voluptate, vino et amore delectavero. 5
 Nam hanc se bene habere ætatem nimio est æquius.
 Adolescens cum sis, tum cum est sanguis integer,
 Rei tuæ quærendæ convenit operam dare:
 Demum igitur cum senex sis, tunc in otium
 Te colloces, dum potestur: id jam lucro est 10

DE. Demum sum consecutus a me, ut ego me ipse corrumperem. Emta est amica mea uxore inscia et filio; ratum est ut repetam antiquam rationem vitæ, et mihi indulgeam; oblectavero spatium breve vitæ quod superest, conficiendum voluptate, vino, et amore. Etenim est æquissimum hanc partem vitæ jucunde traducere. Quando es juvenis, quando sanguis calet, decet te incumbere paradisi fortunis: itaque quando es senex, tum tu concedas in otium, dum fieri potest. Id jam appo-

2 Parei 3. *et clam*; Pll. *clam uxorem etiam*; B. 1. *uxorem et filio*.—4 *Decurso jam spatio* Grut. *relicuumst* C. *reliuomst* Parei 3.—7 *A. quomsis* Parei 3. *tecum cum* Pll.—8 *Rei tui* B. 1.—9 B. 1. *sis senex*.—10 B. 1. *dum potes sanc id*; Pll. *dum potestur sid jam lucrest*; C. 2. *dum potest ave sidiam*; al. ap.

NOTÆ

4 *Decurso in spatio*] Supple 'vitæ.' sanguis, quam senilis; atque adeo in
 7 *Sanguis integer*] Purior videlicet eo plus vitalium spirituum, quo fit ut
 in juvenibus est sanguis, quam in senibus: calet etiam magis juvenilis et integer dicatur.
 10 *Dum potestur*] Dum potes.

Quod vivis : hoc ut dico, factis persequar.
 Interea tamen huc intro ad me invisam domum.
 Uxor me expectat jamdudum esuriens domi.
 Jam jurgio enicabit, si intro rediero.
 Verum hercle postremo ut ut est, non ibo tamen, 15
 Sed hunc vicinum prius conveniam, quam domum
 Redeam : ut mihi ædes aliquas conducat volo,
 Ubi habitet istæc mulier : atque eccum it foras.

nitur lucro, id quod vivis. Faciam ut dico; attamen interim ingrediar huc ad me: uxor me expectat jampridem esuriens domi; jam obruet conviciis, si reversus sim in ædes. At tandem quoquo modo se res habet, tamen non ingrediar; sed adibo hunc vicinum antequam revertar in ædes. Volo ut mihi conducat quasdam ædes, ubi maneat hæc mulier: sed ecce egreditur.

 Pareum, Te dum potestur, colloces : si vales id, &c.—11 Cominus hac B. 1.—
 12 Douz. huc ad me intervisam; Pll. ad me huc invisam.—13 B. 1. a m. pr.
 esurientes.—15 Alterum ut deest in B. 1.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO.

LY. ADDUCAM ego illum jam ad te, si convenero.

DE. Me dicit. LY. quid ais, Demipho? DE. est mulier domi? [mane.

LY. Quid censes? DE. quid si visam? LY. quid properas?

DE. Quid faciam? LY. quod opus est facto, facito ut cogites.

DE. Quid cogitem? equidem hercle opus hoc facto existumo, 5

Ut illuc introëam. LY. itane vero, vervex, introëas?

LY. Ego illum ad te adducam mox, si invenero. DE. Loquitur de me. LY. Quid dicis, Demipho? DE. Pasicompsu est in adibus? LY. Quid existimas? DE. Quid si conspiciam? LY. Quid acceleras? consiste. DE. Quid agam? LY. Da operam ut mediteris, quid oporteat agere. DE. Quid meditabor? equidem per Herculem arbitror oportere, ut illuc ingrediar. LY. Itanc vero, vervex, ingredia-

-----
 1 B. 1. ad te sicut venero.—3 Idem codex, quid mi visam. Mox, mane deest

NOTÆ

6 Vervex] Homo impudicus, et propter ætatem effectus, ut vervex.

DE. Quid aliud faciam? LY. prius hoc ausculta, atque ades.

Prius etiam est, quod te facere ego æquom censeo.

Nam nunc si illo introieris, amplecti voles,

Confabulari, atque osculari. DE. tu quidem 10

Meum animum gestas: scis quid acturus siem. [nus.

LY. Pervorse facies. DE. quodue ames? LY. tanto mi-

Jejunitatis plenus, anima fœtida,

Senex hircosus, tu osculere mulierem?

Utine adveniens vomitum excutias mulieri? 15

Scio pol te amare, quom istæc præmonstras mihi.

DE. Quid si igitur (unum factum hoc si censes) coquum

Aliquem arripiamus, prandium qui percoquat

Apud te hic usque ad vesperum? LY. hem istuc censeo.

Nunc tu sapienter loquere atque amatorie. 20

DE. Quid stamus? quin ergo imus, atque oponium

ris? DE. Quid agam aliud? LY. Audi hoc antea, atque ades animo. Est adhuc aliquid, quod rcor par esse te agere antea: nam si ingrediaris illuc nunc, roles complecti, colloqui, et osculari. DE. Tu profecto tenes meam mentem: scis quid sim facturus. LY. Ages male. DE. Dicisne id, quia eam amas? LY. Minime vero: sed tu macilentus unima grave olenti, senex putidus, osculere mulierem? Idne facies ut tuo adventu moreus vomitum mulieri? Intellego per Pollucem me a te diligi, quando mihi ostendis hæc. DE. Quid si ergo accipiamus aliquem coquum, qui percoquat prandium hic apud te usque ad vesperam, si existimas esse faciendum id? LY. Profecto existimo; jam tu loqueris sapienter et amatorie. DE. Igitur quid stamus? Quin pergimus et curamus oponia, ut epulemur festive? LY. Ego

//////////

in eodem.—4 Voc. *facto* dceet in eodem codice.—5 C. *existimo*.—7 Parei 3. *adis*, contra codd.—8 Pl. *quo te*. C. *ego qm*.—9 C. *si illuc*. B. 1. *introireres*; et a m. sec. *introires*.—10 Pl. *ausculari*.—11 Pl. *quid acturus sim*; B. 1. *quod a. sin*.—13 *Jam ætatis plenus* B. 1. C. et C. 2. *animaque* Parei 3.—14 *Senex irquo osus* Pl. et Parei 3. *Senex vir quosustu* C. *Senex hircosus tu* C. 2.—17 *Quid igitur si hoc bonum f. censes?* al. ap. *Pareum. una factam* B. 1.—

NOTÆ

7 *Ausculta, atque ades*] Alii, *atque animam.*

14 *Hircosus*] Sidonius Apollinaris ‘specus alarum hircosos’ appellat axillas graveolentes.

17 *Unum factum*] Id est, bonum factum: bonum autem factum est formula approbantis, quod propositum est, orationis. Etiam in edictis inseribi solita.

12 *Quodue ames*] Idne dicis idcirco, quia amas Pasicompsam?
13 *Jejunitatis plenus* [*Jam plenus ætatis*], *anima fœtida*] Alii, *Jejunitatis plenus*; ii enim qui nondum gustarunt cibum, graviolem solent habere

Curamus, pulchre ut simus? LY. equidem te sequor.

Atque hercle invenies tu locum illi, si sapis.

Nullum hercle, præter hunc, diem, illa apud me erit:

Metuo ego uxorem, cras si rure redierit, 25

Ne illam hic offendat. DE. res parata est: sequere me.

per Herculem te sequor, et si sapis tu illi reperies locum. Illa non erit apud me præter hunc diem: ego timeo ne uxor, si reversa fuerit, illam offendat. DE. Res est instructa: sequere me.

20 Pronomen tu deest in quibusdam edd. vett. amatorio C. et C. 2.—22 Curamus Pl.—23 C. illic si.—26 B. 1. paratast.

NOTÆ

22 *Pulchre ut simus*] Pro, pulchre ut nobis sit.

ACTUS TERTII SCENA QUARTA.

CHARINUS, EUTYCHUS.

CH. SUMNE ego homo miser, qui nusquam bene queo quiescere? [est.

Si domi sum, foris est animus: sin foris sum, animus domi

Ita mihi in pectore atque in corde facit amor incendium:

Ni oculos lacrymæ defendant, jam ardeat, credo, caput.

Spem teneo, salutem amisi: redeat an non, nescio. 5

Si opprimit pater, quod dixit, exulatum abiit salus,

Sin sodalis, quod promisit, fecit, non abiit salus.

Sed tandem si podagrosis pedibus esset Eutyclus,

CH. Nonne ego sum infelix, qui nullibi possum quiete frui? Si sum in adibus, mens est foris; si sin foris, mens est in adibus. Tantum incendium amor excitat in pectore, atque in corde: nisi fletus prohiberent ignem ab oculis, puto caput nunc incenderetur. Spes est in manu; perdidit salutem: nescio utrum revertatur, an non: si pater me obruit, sicut dixit, salus fugit longe: sin socius egit id quod pollicitus est, salus non fugit. At denique si Eutyclus podagra laboraret, nunc

4 Ni ex oculis l. descendant B. 1.—6 Si opprimit pater nos vixi Palm. Si o. p. quod ei sit al. ap. Pareum.—8 Sed tandem jam Parei 3. Sed tamen dem si C.

NOTÆ

6 *Si opprimit pater*] Id est, si pro 8 *Podagrosis pedibus*] Quia qui podagroritate, qua pollet pater in fili- dagra laborant ægre incedunt. um, abducat a me Pasicompsam.

Jam a portu rediisse potuit: id illi vitium maximum 'st,
 Quod nimis tardus est, advorsum mei animi sententiam. 10
 Sed isne est, quem currentem video? ipsus est: ibo obviam.
 Divum atque hominum quæ spectatrix atque hera eadem es
 hominibus,

Spem speratam cum obtulisti hanc mihi, tibi grates ago.
 Numquid restat? eheu desperii! vultus neutiquam hujus
 placet:

Tristis incedit, pectus ardet: hæreo, quassat caput. 15
 Eutyche. EU. heu! Charine. CH. priusquam recipias
 anhelitum, [tuos?

Uno verbo eloquere: Ubi ego sum? hiccine an apud mor-
 EU. Neque apud mortuos, neque hic es. CH. salvos sum:
 immortalitas

Mihi data est: hic emit illam: pulchre os sublevit patri.
 Impetrabilior qui vivat nullus est: dic, obsecro: 20
 Si neque hic, neque Acherunti sum, ubi sum? EU. nusquam
 gentium.

reversus esset a portu: hoc tenetur vitio maximo, quod est valde lentus, contra meam sententiam; sed estne ille quem conspicio accelerantem? Est ipse; occurram. O Fortuna! quæ contemplatrix atque domina eadem Deorum atque hominum es, tibi ago gratias, quod jam mihi didisti hanc spem certam. Nonne aliquid spei superest? Heu occidi! vultus hujus nullo modo placet. Ambulat mæstus; mens flagrat: sum anceps, concutit caput. Eutyche. EU. Heu! Charine. CH. Antequam resorbeas spiritum edic uno verbo: Ubi sum ego? Sumne hic an apud mortuos? EU. Neque apud mortuos es, neque hic. CH. Sum salvus: mihi data est immortalitas: hic illam mercatus est: fefellit ingeniose patrem. Est nullus qui impetret facilius quicquid velit. Dic amabo, si non sum, neque hic, neque in infe-

Sed tamen dempsi C. 2. pedibus isset al. ap. Parenm.—10 Voc. mei deest in C. Duo proximi versus desunt in edd. Bipont.—11 Sed is nest B. 1. Sed in est C. C. 2. et Parei 3.—13 Pl. quam obtulisti. Mox, C. C. 2. et B. 1. hunc mihi.—14 Nunc quod B. 1. C. Nunc quid C. 2. restat et hei C. 2. B. 1. restat et ei C.—15 Al. ap. Pareum pectus sarret. Mox, B. 1. heret, cassat caput.—16 Eutihe. Ev. Etcucharine B. 1.—19 C. pulchr'os.—20 Impetrabilior B. 1. C. 2. et Lamb.

NOTÆ

12 *Quæ spectatrix*] Fortuna anti-
 quitus dicebatur spectatrix. Hera
 hominum δέσποια. Catullus, 'Hos-
 tia cœlestes pacificasset heros: id
 est, Deos. Idem, 'Quem temere
 invitis suscipiatur heris.'

14 *Numquid restat*] Quod sperem.

15 *Pectus ardet*] In vehementiori-

bus animi affectibus gravius vibratur
 cor, et motu incalcescit.

20 *Impetrabilior*] 'Impetrabilis'
 active dicitur, qui aliquid impetrare
 potest.

21 *Nusquam*] Id est, plusquam mor-
 tuus. Ovidius: 'nescit an vita fru-
 atur, An sit apud manes: sed quam

CH. Disperii! illæc interemit me modo oratio.

Odiota est oratio, cum rem agas, longinquom loqui.

Quicquid est, ad capita rerum perveni. EU. primum omnium

Periimus. CH. quin tu illud potius nuntias, quod nescio. 25

EU. Mulier alienata est abs te. CH. Eutyche, capital facis.

[enicis.

EU. Qui? CH. quia æqualem et sodalem civem liberum

EU. Ne Di sirint. CH. demisisti gladium in jugulum: jam cadam.

EU. Quæso, hercle, animum ne desponde. CH. nullus est, quem despondeam.

Loquere porro aliam malam rem: quoi est emta? EU. nescio. 30

Jam addicta, atque abducta erat, cum ad portum venio.

CH. væ mihi!

Montes tu quidem mali in me ardentes jamdudum jais.

Perge: excrucia, carnufex, quandoquidem ocepisti semel.

EU. Nec tibi istuc magis dividiæ est, quam mihi hodie fuit.

ris, ubi sum? EU. Nusquam gentium. CH. Interii! ille sermo me confodit; nunc est sermo odiosus, longa oratione uti, quando de re agitur. Quicquid est, descende ad id, quod est caput rei. EU. Ante omnia occidimus. CH. Cur non aperis tu potius id quod ignoro? EU. Mulier est abducta abs te. CH. Eutyche, committis crimen capitale. EU. Quomodo? CH. Quia enecas civem liberum tuum æqualem et sodalem. EU. Dii ne patiantur. CH. Infixisti ensem in jugulum: corruam mox. EU. Rogo per Herculem, ne despondeas animo. CH. Mihi nullus est, quo despondeam. Dic porro aliud infortunium; cui est vendita? EU. Nescio: erat jam addicta pretio, et abducta quando perveni ad portum. CH. Væ mihi! profecto tu contorques jampridem montes igneos mali in me: prosequere, mac-ta, carnifex, quandoquidem incepisti semel. EU. Tibi non est istud majori dolori,

//////////

virit al. ap. Pareum.—23 Odiota ne oratio B. 1. Odio sane oratio C. 2. Hodie sat oratio C. cum rem aveas Acidal. longinquum longinqui B. 1.—24 Equidem ad capita B. 1. omnium deest in eodem codice.—26 Eutyche hec capital facis C.—28 Ne dixeris B. 1. Ne desierint C. in gulam B. 1.—30 B. 1. alium rem mala; al. aliam rem, malum!—31 Jam abdicata B. 1.—33 C. et C. 2. carnifexa.—

NOTE

non invenit usquam, Esse putat nusquam.' Staius, 'Nusquam capita ardua belli;' id est, interiere duces. Propertius, 'Dilapsis nusquam est Amphiaras equis.'

31 *Jam addicta, atque abducta erat* Pasicompsa videlicet, quæ addicta fuerat Lysimacho, et ab eo abducta. 'Addictus' et 'abductus' duo verba sunt auctionis.

CH. Dic, quis emit? EU. nescio hercle. CH. hem! istuc-
cine est operam dare 35

Bonum sodalem? EU. quid me facere vis? CH. idem,
quod me vides,

Ut pereas: quin percontatu's, hominis quæ facies foret,
Qui illam emisset, eo si pacto posset indagarier

Mulier? EU. heu me miserum! CH. flere omitte, istuc
quod nunc agis.

EU. Quid ego feci? CH. perdidisti me et fidem mecum
tuam. 40

EU. Di sciunt, culpam meam istanc non esse ullam. CH.
euge, papæ!

Deos absentes testes memoras: qui ego istuc credam tibi?

EU. Quin tibi in manu est, quod credas: ego quod dicam,
id mihi mea in manu est.

CH. De istac re argutus es, ut par pari respondeas:

Ad mandata claudus, cæcus, mutus, mancus, debilis. 45

Promittebas te os sublinere meo patri: egomet credidi

Homini docto rem mandare; is lapidi mando maxumo.

EU. Quid ego facerem? CH. quid tu faceres? men' rogas?
requireres,

quam mihi fuit hodie. CH. Dic, quis emit? EU. Nescio per Herculem. CH. Hem! istudne est adjuvare bonum sodalem? EU. Quid vis me facere? CH. Idem, quod me vides facere, ut pereas: quin interrogasti, quis vultus foret hominis, qui illam emisset, si posset quari mulier hoc modo? EU. Heu me miserum! CH. Omitte flere, istud quod nunc facis. EU. Quid ego egi? CH. Me perdidisti et tuam fidem mecum. EU. Dii norunt, meam non esse culpam. CH. Euge papæ! appellas Deos testes, qui sunt absentes: quomodo ego tibi fidem habeam in istis? EU. Quin tibi est in tua potestate mihi fidem habere; in mea potestate est id quod dico. CH. Es acutus in istis, ut veniatis responso responsum; sed es claudus ad ea quæ demandantur, cæcus, mutus, mancus, debilis: pollicebaris futurum ut circumvenires meum patrem. Egomet existimavi commendare rem acuto viro: commendo eam lapidi obtuso. EU. Quid ego molirer? CH. Quid tu molireris? Mene

~~~~~

35 B. 1. *istuc west operam.*—36 Idem *codex me vis.*—37 C. *percunctatus*; C. 2. *percontatus.* Mox, Pll. *quæ pacies.*—38 B. 1. *indugari.*—39 B. 1. C. et C. 2. *fieri omitte.*—41 Al. ap. *Pareum istic non.* Mox, B. 1. CH. *Entyche*, omissio *papæ*; Pll. *Eugepæ.*—43 *Quia tibi Pll. et B. 1. ea in manu est B. 1.*—46 C. et *Parei 3. sublinire*; C. 2. *sublimere.*—47 B. 1. *mandas lapidi maxumo.*—48 B.

NOTE

39 *Istuc quod nunc agis*] Supp. age, 47 *Lapidi maxumo*] Id est, stolido
ut sis miser. homini et obtuso.

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

1 B

Rogitares, quis esset, aut unde esset, qua prosapia ;
Civisne esset, an peregrinus. EU. civem esse aiebant Atticum. 50

CH. Ubi habitaret, invenires saltem, si nomen nequis.
EU. Nemo aiebat scire. CH. at saltem hominis faciem exquirereres. [tibi :

EU. Feci. CH. qua forma esse aiebant? EU. ego dicam Canum, varum, ventriosum, bucculentum, breviculum, Subnigris oculis, oblongis malis, pansam aliquantulum. 55

CH. Non hominem mihi, sed thesaurum, nescio quem, memoras mali. [sciam.

Numquid est, quod dicas aliud de illo? EU. tantum, quod CH. Edepol næ ille oblongis malis dedit mihi magnum malum.

Non possum durare, certum est exulatum hiuc ire me.
Sed quam capiam civitatem, cogito potissimum: 60
Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum, Sicyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam.

EU. Cur istuc cœptas consilium? CH. quia enim me afflictat amor. [neris?

EU. Quid tu ais? quid, cum illuc, quo nunc ire paritas, ve-

interrogas? Pervestigares, interrogares, quis esset, aut unde esset, quo genere, civisne esset, an inquilinus. EU. Dixerunt se esse civem Atticum. CH. Reprires saltem, ubi maneret, si non posses recordari nominis. EU. Nemo dicebat se scire. CH. At peteres saltem, qui vultus esset homini. EU. Petivi. CH. Qua forma dicebant esse? EU. Ego tibi commemorabo: canum, varum, ventriosum, bucculentum, breviculum, oculis subnigris, genis pendentibus, pandum aliquantulum. CH. Mihi narras non hominem, sed nescio quem cumulum deformitatis. Numquid est aliud, quod dicas de illo? EU. Scio tantum hoc. CH. Per ædem Pollucis ille mihi attulit magnum malum, malis oblongis. Nequeo durare: constitutum est me proficisci in exilium; sed quam civitatem capiam potissimum recogito: Megara, Eretriam, Corinthum, Chalcidem, Cretam, Cyprum, Sicyonem, Gnidum, Zacynthum, Lesbiam, Bœotiam. EU. Quare istud statuis? CH. Quia videlicet amor me urget. EU. Quid ais tu? Quid facies, quando veneris illuc quo nunc paras ire?

1. quid faceres. Mox, C. requereres.—51 B. 1. nequires.—53 Parei 3. aiebat ergo? EU. ego, &c. contra codd.—55 Parei 3. pansum; C. 2. pansuali quantulum.—56 C. thesaurum.—61 Megare, Feretrium B. 1.—62 Hiacynthum B. 1.—

NOTÆ

61 Megara] Urbs Achaïæ, Eretria Zacynthus urbs et insula maris Ionii, Thessaliæ, Chalcis Eubœæ. Lesbos urbs et insula maris Ægæi, hodie *Mitylene*; Bœotia regio
62 Sicyonem] Sicyoniæ in Peloponneso, Gnidus Doridis in Asia, contra Eubœam intermedio Euripo.

Si ibi amare forte occipias, atque item ejus sit inopia, 65
Jam inde porro aufugies? deinde item illinc, si item even-
nerit;

Quis modus tibi exilio tandem eveniet? qui finis fugæ?
Quæ patria aut domus tibi stabilis esse poterit? dic mihi.
Cedo, si hac urbe abis, amorem te hic relicturum putas?
Si id forte ita sat animo acceptum est: id pro certo si ha-
bes, 70

Quanto te satiu'st rus aliquo abire, ibi esse, ibi vivere,
Adeo dum illius te cupiditas atque amor missum facit!

CH. Jam dixisti? EU. dixi. CH. frustra dixisti: hoc mihi
certissimum est.

Eo domum, patrem atque matrem ut meos salutem: postea
Clam patrem patria hac effugiam, aut aliquid capiam con-
sili. 75

EU. Ut corripuit se repente, atque abiit! heu misero mihi!
Si ille abierit, mea factum omnes dicent esse ignavia.

Certum est præconum jubere jam quantum est conducier,
Qui illam investigent, qui inveniant: post ad prætorem
illico

Ibo, orabo, ut conquisitores det mihi in vicis omnibus: 80
Nam mihi nihil relictiquequam aliud jam esse intellego.

Si forte incipias amare ibi, atque item non adsit quod ames, jam inde aufugies longius? Deinde item illinc, si item contigerit: tandem quis modus erit tibi exulandi? Qui finis fugiendi? Quæ natio, aut quæ domus tibi poterit esse fixa? Dic mihi; si ex hac urbe excedis, existimasne amorem te relicturum? si forsitan ultum in fixum est in animo: si habes id pro certo, quanto melius est te proficisci aliquo rus, ibi esse, ibi vivere, usque eo dum cupiditas illius, et amor dimitatur? CH. Jam dixisti? EU. Dixi. CH. Incassum dixisti: hoc mihi est constitutum. Eo domum ut salutem meam patrem et meam matrem: postea proficiscar ex hac gente inscius patre et matre, aut capiam aliquid consilii. EU. Ut se proripuit subito, atque evasit! heu mihi misero! Si ille profectus sit, omnes dicent esse factum mea culpa. Certum est conducere nunc omnes præcones, ut illam quarant, atque reperiant. Postea ibo illico ad prætorem; rogabo, ut mihi det conquisitores in omnibus vicis: nun video nunc mihi superesse nihil quequam aliud.

65 C. forti.—70 Si id fore ita sit C. Si id fore ita sat al. ap. Parenm. certum id pro certo B. 1. et C.—71 B. 1. sucius est.—75 Clam patre B. 1.—77 Voc. factum deest in eodem codice.—78 Jan. Guliel. præconium.

NOTÆ

78 Præconum quantum est] Id est, indicii εὑρηγορ, 'indicium,' 'nunti-quotquot sunt præcones. Pretium un,' 'evangelium' dicebatur.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DORIPPA, SYRA.

- Do. QUONIAM a viro ad me rus advenit nuntius,
Rus non iturum, feci ego ingenium meum,
Reveni, ut illum persequar qui me fugit.
Sed anum non video consequi nostram Syram,
Atque, eccam, incedit tandem : quin is ocyus? 5
SY. Nequeo mecastor, tantum hoc oneris est, quod fero.
Do. Quid oneris? SY. annos octoginta et quatuor :
Et eodem accedit servitus, sudor, sitis :
Simul hæc, quæ porto, deprimunt. Do. aliquid cedo,
Qui hanc vicini nostri aram augeam, Syra. 10
SY. Da sane hanc virgam lauri. Do. abi jam tu intro.
SY. eo.
Do. Apollo, quæso te, ut des pacem propitius ;
Salutem et sanitatem nostræ familiæ,
Meoque ut parcas gnato pace propitius.
SY. Disperii, perii misera, væ miseræ mihi ! 15
Do. Satin' tu sana es, obsecro ? quid ejulas ?
SY. Dorippa mea, Dorippa ! Do. quid clamas, obsecro ?
SY. Nescio quæ est mulier intus hic in ædibus.

Do. Quandoquidem nuntius allatus est ad me rus a viro, non venturum rus, ego morem gessi animo meo, reversa sum, ut illum consequar, qui me declinat. Sed non conspicio anum nostram Syram nos sequi. At ecce tandem venit. Quin incedis celerius? SY. Non possum per Castorem, adeo magnum est onus quod gero. Do. Quod onus? SY. Annos octoginta et quatuor: quo accedit servitus, sudor, sitis: simul hæc quæ gero obruunt. Do. Cedo aliquid, Syra, quod imponam huic aræ vicini nostri. SY. Da hunc ramum lauri. Do. Abi ingredi tu. SY. Eo. Do. Apollo, rogo te, ut impertius pacem favens, salutem et sanitatem nostræ familiæ; et ut parcas meo filio pace placatus. SY. Interii, occidi infelix! Væ mihi infelici! Do. Esne tu satis sana, amabo? Quid clamas? SY. Dorippa mea, Dorippa. Do. Quid vociferaris, amabo? SY. Nescio quæ mulier est in ædibus.

5 Atque incedit eccam B. 1. otius Pll.—7 C. 2. quattuor.—10 C. et B. 1. au-
geram. Mox, Syra deest in B. 1.—11 Particula jam deest in C. et B. 1.—
15 Dispersi C.—17 Pro quid clamas, quod servant B. 1. C. 2. Ven. 1. et edd.
vett. quod volebas legitur in C.—18 C. 2. et Parei 3. mulier quæ est; C. qua

NOTÆ

12 Apollo] Προστατήριος, vel ἄγυ- idque extra limen, versa in vicum
εὖς id est, qui stabat ante limen, facie.

Do. Quid? mulier? SY. mulier meretrix. Do. veron' serio?

SY. Nimum scis sapere, ruri quæ non manseris: 20

Quamvis insipiens poterat persentiscere

Illam esse amicam tui viri bellissimi.

Do. Credo mecastor. SY. i hac mecum, ut videas simul

Tuam Alcumenam pellicem, Juno mea.

Do. Ecastor vero! istuc eo, quantum potest. 25

Do. Quid? mulier? SY. Mulier meretrix. Do. Verene et serio? SY. Tu nimis sapiis, quæ non morata sis ruri: quantumvis insipiens poterat animadvertere illam esse amicam tui viri lepidissimi. Do. Credo per Castorem. SY. Veni hac mecum, ut conspicias mecum tuam pellicem Alcumenam, mea Juno. Do. Per ædem Castoris! eo istuc, quam velocissime possum.

//////////

est mulier.—19 Acidal. Do. veron'. SY. serio: Nimum, &c.—21 Quam insipiens B. 1.—23 Credo me castor B. 1. ci hac C. simul idem codex.—21 Alcumenam B. 1. pellicem C.

NOTÆ

24 Tuam Alcumenam pellicem] Id ut Alcmena fuit Junonis. est, Pasicompsam Dorippæ pellicem,

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

LYSIMACHUS.

PARUMNE est malæ rei, quod amat Demipho,

Ni sumtuosus insuper etiam siet?

Decem vocasset si ad cœnam summos viros,

Nimum opsonavit: sed cocos, quasi in mari

Solet hortator remiges hortarier, 5

Ita hortabatur: egomet conduxì cocom:

LY. Est malum mediocre, quod Demipho amat, nisi præterea etiam sit profusus? Si invitasset decem nobiles viros ad cœnam, plus esset opsoniorum quam par est. Sed urget coquos, ut hortator solet urgere remiges in mari. Egomet conduxì

//////////

1 Parei 3. hoc male, contra codd.—3 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. si ad cœnam vocasset.—4 B. 1. sed quocos.—5 Solet olim hortator Parei 3. contra codd. hosta-

NOTÆ

5 Hortator] Κελευστής.

Sed eum demiror non venire, ut jusseram.
Sed qui hinc nam a nobis exit? aperitur foris.

coquam; at miror eum non venire ut mandaveram: sed quis exit e nostris ædibus? Limen rescruatur.

tor C. 2. horitator al. ex Diomede.—6 C. et C. 2. coquam.—8 Sed quinam hinc B. 1.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

DORIPPA, LYSIMACHUS.

DO. MISERIOR mulier me nec fiet, nec fuit,
Tali viro quæ nupserim: heu miseræ mihi!
Hem! quoi te, et tu quæ habeas, commendas viro!
Hem! quoi decem talenta dotis detuli,
Hæc ut viderem, ut ferrem has contumelias! 5
LY. Perii hercle! rure jam rediit uxor mea:
Vidisse eam credo mulierem in ædibus.
Sed quæ loquatur, exaudire hinc non queo:
Accedam propius. DO. væ miseræ mihi! LY. immo mihi.
DO. Disperii! LY. ego quidem hercle oppido perii mi-
ser! 10
Vidit: ut omnes te, Demipho, Di perduint!
DO. Pol hoc est, ire quod rus meus vir noluit.
LY. Quid nunc ego faciam, nisi ut adeam atque alloquar?
Jubet salvere suus vir uxorem suam.

Do. Neque exitit, nec existet mulier infelicioꝝ me, quia collocata sum ejusmodi marito; heu mihi infelici! Eu vir cui te et tua commisisti! En ad quem attuli dotem decem talentorum, ut essem horum testis, ut officerer his probris! LY. Interii sane: mea conjux jam reversa est rure. Arbitror eam vidisse illam mulierem domi. Sed nequeo percipere hinc quæ fabulatur: accedam propius. DO. Væ mihi infelici! LY. Immo mihi. DO. Occidi. LY. Equidem funditus sum perditus infelix: Dorippa vidit Pasicompsam: omnes Dii te perdant, Demipho! DO. Profecto idcirco meus vir notuit proficisci rus. LY. Quid agam ego nunc hæc, nisi ut accedam, atque alloquar? Suus maritus optat salvere suam uxorem: urbuni

1 B. 1. me ne fuit.—3 Hem! quoi te, et tua, quæ tu habeas Pl. et Parei 3.—4 Hem qui B. 1.—5 Hæc ut B. 1.—7 Vidisse credo, omisso τῆν eam, B. 1. C. et C. 2.—8 Pl. non quo; B. 1. nequeo.—10 LY. equidem hercle.—11 Ut Dii te

NOTÆ

14 *Jubet salvere suus vir uxorem suam*] Formula salutationis antiquæ.

Urbani fiunt rustici. Do. pudicius 15

Faciunt illi, quam qui non fiunt rustici.

LY. Num quid delinquunt rustici? Do. ecastor, minus

Quam urbani, et multo minus mali quærunt sibi.

LY. Quid autem urbani deliquerunt? dic mihi.

Do. Quoja illa mulier intus est? LY. vidistine eam? 20

Do. Vidi. LY. quoja ea sit, rogitas? Do. resciscam tamen:

Cupio hercle scire: sed tu me tentas sciens.

LY. Vin' dicam quoja est? illa, illa: edepol! væ mihi!

Nescio quid dicam. Do. hæres? LY. haud vidi magis.

Do. Quin dicis? LY. quin, si liceat. Do. dictum oportuit. 25

LY. Non possum, ita instas: urges quasi pro noxio.

Do. Scio, innoxius. LY. audacter quamvis dicito.

Do. Dic igitur. LY. ego dicam. Do. atqui dicundum est tamen.

LY. Illa est: num etiam vis nomen dicam? Do. nihil agis.

Manifesto teneo; in noxia es. LY. qua noxia? 30

Ista quidem illa est. Do. quæ illa est? LY. illa. Do. iohia!

evadunt rustici. Do. Illi agunt magis pudice, quam qui non fiunt rustici. LY. Nonne peccant rustici? Do. Profecto, peccant minus quam urbani, et sibi accersunt multo minus mali. LY. Quid vero urbani peccaverunt? dic mihi. Do. Cujus est illa mulier, quæ est in ædibus? LY. Vidistine eam? Do. Vidi. LY. Petisne, cuja sit ea mulier? Do. Discam tamen: per Herculem exopto scire: sed tu me tentas gnarus veritatis. LY. Visne dicam cujus est? illa, illa per Pollucis! væ mihi, ignoro quid loquar. Do. Hæsitās? LY. Non vidi magis hæsitare. Do. Quare non dicis? LY. Quare? non licet. Do. Oporteret te jam dixisse. LY. Nequeo adeo; urges, premis veluti noxium. Do. Scio, tu innocens es. LY. Eloquere tametsi feceris audacter. Do. Dic ergo. LY. Ego dicam. Do. Atqui tandem dicendum est. LY. Illa est. Jubesne etiam me dicere nomen? Do. Nihil assequeris; captus es manifeste; es in culpa. LY. Qua culpa? ista quidem est illa. Do. Quæ est illa? LY. Illa. Do. Io, ca. LY.

omnes Demipho dispuunt B. 1. ut omnes te perdunt C.—16 B. 1. quam illi.—18 B. 1. lclinquant et multo. Pro mali, al. malum.—20 Quia Pl. Cujā al.—21 B. 1. cuja ea sit cogitas.—23 C. cui est illa; C. 2. cujast illa.—26 B. 1. noxia.—27 Pl. quodvis dicito; B. 1. quid vis dicito.—28 Pronomen ego deest in B. 1.—29 Illa sicut etiam B. 1. Illa sunt etiam C. et C. 2. nihil magis B. 1.—31 Pro iohia! Douz. legit io, alla! B. 1. et Parei 3. io illa; al. johia illa.—

NOTE

15 *Urbani fiunt rustici*] Dorippa tippa, ex quo abiit rus, est facta rustica. Hic notat ejus inurbanitatem: id est, Do- 31 *Iohia*] Alii, io, ca. Forsitan ve-

LY. Jam si nihil usus esset, jam non dicerem.

Do. Non tu scis, quæ sit illa? LY. immo etiam scio:

De istac sum judex captus. Do. judex? jam scio:

Hac tu in consilium istam advocavisti tibi. 35

LY. Immo sic sequestro mihi data est. Do. intellego.

LY. Nihil hercle istius quicquam est. Do. numero purgitas.

LY. Nimum negotii reperi: enimvero hæreo.

Si non esset opus jam non dicerem. Do. Tu ignoras quæ sit illa? LY. Immo sane scio: delectus sum de ista arbiter. Do. Arbiter? jam teneo: tu advocasti hanc ut eam consuleres. LY. Immo illa deposita est apud me, ut apud sequestrum. Do. Audio. LY. Per Herculem nihil horum quæ dixi est verum. Do. Tu te purgas citius. LY. Incidi in negotium nimis magnum. Profecto quid dicam nescio.

33 B. 1. immo jam scio.—34 Edd. quædam vett. captus? jam scio.—36 Immo sequestro edd. quædam vett. datast B. 1.—37 B. 1. purgas.

NOTÆ

tus est fœmininum ab *is, ia, id*; ut est jam, *is, ea, id*.

35 *Hac tu in consilium istam advocavisti*] Irridet maritum suum Dorippa.

36 *Sic sequestro mihi data est*] Sequester dicitur apud quem plures

rem de qua controversia est depouunt, a sequendo dictum: sequestro positum dicebatur adverbialiter.

37 *Numero purgitas*] *A point nommé.*

38 *Enimvero hæreo*] *Je ne sais où j'en suis.*

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

COCUS, LYSIMACHUS, DORIPPA, SYRA.

Co. AGITE: ite actutum: nam mihi amatori seni

Coquenda 'st cœna: atque equidem cum recogito,

Nobis coquenda est, non quoi conducti sumus.

Nam qui amat, quod amat, si id habet, id habet pro cibo;

Videre, amplecti, osculari, alloqui. 5

Co. Agite, ite velociter: nam oportet me coquere cœnam pro sene amatore: verum, ut puto, coquam pro nobis, non pro eo pro quo sumus conducti. Nam qui amat, si adest id quod amat, id illi est pro esca; conspicari, complecti, deosculari, colloqui.

2 Voc. *equidem* deest in C. C. 2. B. 1. Ven. 1. Mox, cum cogito B. 1. *eum* regio C. 2.—3 B. 1. C. C. 2. *non ducti sumus*.—4 B. 1. *si habet, id habet*.—

Sed nos confido onustos redituros domum.

Ite hac : sed eccum, qui nos conduxit, senex.

LY. Ecce autem, perii! cocus adest. Co. advenimus.

LY. Abi. Co. quid? abeam? LY. st, abi. Co. abeamne? LY. abi.

Co. Non estis cœnaturi? LY. jam saturi sumus. 10

Sed interii! Do. quid ais tu? etiamne hæc illi tibi

Jusserunt ferri, quos inter judex datus?

Co. Hæccine tua est amica, quam dudum mihi

Te amare dixi, cum opsonabas? LY. non taces?

Co. Satis scitum filium mulieris! virum hercle avet. 15

LY. Abin' directus? Co. haud mala est. LY. at tu malus. [abis?]

Co. Scitam hercle opinor satis concubinam hanc. LY. non

Non ego sum, qui te dudum conduxim. Co. quid est?

Immo hercle tu istuc ipsus. LY. væ misero mihi!

Co. Nempe uxor ruri est tua, quam dudum dixeras 20

Te odisse æque atque anguis. LY. egon' istuc dixi tibi?

Co. Mihi quidem hercle. LY. ita me amabit Juppiter,

Uxor, ut ego illud nunquam dixi. Do. etiam negas?

Idcirco spero nos reversuros domum onustos eduliis. Ite hac : sed adest senex, qui nos conduxit. LY. Ecce autem, occidi! adest coquus. Co. Adsumus. LY. Abi. Co. Quid? abibo? LY. Sile; et abi. Co. Abibone? LY. abi. Co. Non estis cœnaturi? LY. Sumus jam pransi; sed occidi! Do. Quid dicis? illi inter quos constitutus es arbiter mandaveruntne etiam hæc ad te deferri? Co. Estne illa tua amica, quam mihi dixisti modo te amare, quando curabas parari opsonia? LY. Non siles? Co. Lineæ vultus hujus mulieris non sunt inclegantes; profecto desiderat virum. LY. Abi, furcifer. Co. Non ita deformis est. LY. At tu nequam. Co. Per Herculem crediderim hanc concubinam esse satis egregiam. LY. Non abis? non ego sum, qui te modo conduxim. Co. Quid est? inumo sane tu ipse. LY. Væ mihi infelici! Co. Nimirum tua uxor est ruri, quam dicebas olim te aversari perinde atque serpentem. LY. Tibine ego dixi istud? Co. Mihi dixisti per Herculem. LY. Ita me amet Jupiter, uxor, ut ego nunquam

//////////

5 Parei 3. oscularier; C. auscultare; C. 2. ausculari.—7 Eite hac Pl.—9 Abei C. et C. 2. Abii C. a m. sec.—11 'St interii Acidal.—12 C. interii judex.—14 Pl. dixisti.—15 Pl. filium. B. 1. verum hercle aut haud.—16 Abi indirectus B. 1. malust idem codex.—17 B. 1. opinor sane.—20 C. rur' est; C. 2. B. 1. rus est.—21 Particula atque deest in C. anguis B. 1. et Parei 3. angis

NOTÆ

15 *Satis scitum filium mulieris* Id similitudoque. Lucretius, 'Esse pari est, lineæ vultus quibus constat pulchritudo. Constat et similitudo dis-

filo similitque effecta figura.'

Co. Non te odisse aiebat, uxorem verum suam.

Do. Palam istæc fiunt, te me odisse. LY. quin nego. 25

Co. Et uxorem suam ruri esse aiebat. LY. hæc ea est.

Quid mihi molestus? Co. quia me non novisse ais.

Ni metuis tu istanc? LY. sapio: nam mihi unica est.

Co. Vin' me experiri? LY. nolo. Co. mercedem cedo.

LY. Cras petito; dabitur: nunc abi. Do. heu miseræ
mihi! 30

LY. Nunc ego verum illud verbum esse experior vetus:

Aliquid mali esse propter vicinum malum.

Co. Cur hic astamus? quin abimus? incommodi

Si quid tibi evenit, id non est culpa mea.

LY. Quin me eradicas miserum. Co. scio jam, quid
velis. 35

Nempe hinc me abire vis. LY. volo, inquam. Co. abi-
bitur,

Drachmam dato. LY. dabitur. Co. dari ergo sis jube:

Dari potest, interea dum illi ponunt. LY. quin abis?

Potin' ut molestus ne sis? Co. agite, apponite

Opsonium istuc ante pedes illi seni. 40

Hæc vasa aut mox aut cras jubebo abs te peti:

Sequimini. LY. fortasse te illum mirari cocom,

dixi id. Do. Adhuc negas? Co. Dicebat te non aversari, sed suam uxorem. Do. Illud patet, te me odisse. LY. Quin inficior. Co. Et dicebat suam uxorem esse ruri. LY. Hæc est ea: quare mihi molestus es? Co. Quia dicis me a te non cognosci: nisi tu times istam? LY. Sapio; nam mihi est una. Co. Visne me tecum judicio contendere? LY. Nolo. Co. Da mercedem. LY. Rogabis cras; pendetur: nunc abi. Do. Heu mihi infelici! LY. Ego jam intelligo illud vetus verbum esse verum, semper aliquid mali esse juxta malum vicinum. Co. Quare astamus hic? Cur non discedimus hinc? Si quid tibi accidit acerbi, non accidit mea culpa. LY. Immo vero tu me funditus perdis infelicem. Co. Intelligo jam quid velis: nimirum vis me demigrare hinc. LY. Volo, inquam. Co. Abibo: da drachmam. LY. Dabitur. Co. Igitur, si placet, manda dari, interea dum illi ponunt opsonium. LY. Quin abis? Potesne a te impetrare ut non sis importunus? Co. Agite, apponite illud opsonium ante pedes illius senis: mandabo cras, aut modo abs te peti hæc vasa: sequimini. LY. Miraris forsitan illum coquum ve-

C. et C. 2.—24 Non non te C.—27 B. 1. molestus es.—29 Pll. volo. Mox, B. 1. mercedem dato.—30 Al. ap. Pareum, misero.—34 B. 1. eveniet. Mox, id deest in edd. quibusdam vett.—35 Quin m' eradicus Pll.—36 C. adibitur.—39 Parei

NOTE

29 Vin' me experiri] Experiri mercenarium, id est, ejus opera uti.

Quod venit, atque hæc attulit: dicam quid est.
 Do. Non miror, si quid damni facis, aut flagitii.
 Nec pol ego patiar, sic me nuptam tam male, 45
 Measque in ædes sic scorta obductarier.
 Syra, i, rogato meum patrem verbis meis,
 Ut veniat ad me jam simul tecum. SY. eo.
 LY. Nescis negotii quid sit, uxor: obsecro!
 Conceptis verbis jam jusjurandum dabo, 50
 Me nunquam quicquam cum illa: jamne abiit Syra?
 Perii hercle! ecce autem hæc abiit: vae misero mihi!
 At te, vicine, Di Deæque perdunt,
 Tua cum amica, cumque amationibus.
 Suspicionem implevit me indignissime: 55
 Concivit hostes: domi uxor est acerrima.
 Ibo ad forum, atque Demiphoni hæc eloquar,
 Me istanc capillo protracturum esse in viam,
 Nisi hinc abducit, quo volt, ex hisce ædibus.
 Uxor! heus uxor! quanquam tu irata es mihi, 60
 Jubeas, si sapias, hæc intro hinc auferrier:
 Eadem licebit mox cœnare rectius.

*nisse et attulisse hæc: aperiam quid sit. Do. Non miror, si pateris aliquid detri-
 menti, aut committis aliquod scelus: neque per Pollucem ego feram me sic nuptam
 tam male, sicque induci scorta in meas ædes. Syra, i, roga meum patrem meis ver-
 bis, ut veniat ad me nunc una tecum. SY. Eo. LY. Nescis quid sit rei, uxor:
 obsecro. Interponam jam jusjurandum conceptis verbis, me nunquam commisisse
 quicquam cum illa: Syra jamne abiit? Occidi per Herculem; ecce autem Dorippa
 sese hinc proripit: vae mihi misero! At te, vicine, Dii Deæque perdant, cum tua
 amica, cumque amoribus. Me obicit suspicioni indignissimæ; concitavit hostes;
 uxor est irata domi: ibo ad forum, atque edicam hæc Demiphoni, me rapturum esse
 istanc capillis in viam, nisi abducit hunc ex hisce ædibus, quo velit. Uxor, heus
 uxor! quanquam tu es irata mihi, manda, si sapias, auferri hæc hinc in ædes: cœna-
 binus modo lautius iis.*

3. *opponite.*—42 Edd. quædam vett. *istum.*—47 *Syra* ci C. *meis verbis* B. 1. *verbis meis* eo C.—48 Pl. *semul.* *Parei* 3. *tecum huc*, contra codd. *eo* deest hic in C.—52 B. 1. *vae misero mihi.*—54 *Cum tua* B. 1.—55 *Suspicionibus* C. *Suspicionum* al. ap. *Parentum.*—56 B. 1. *hostis domi uxor acerrimast.*—57 *Idem* co-
 dex, atque hæc D. *eloquar.*—58 *Me istanc c. protracturum* C.—59 *Nisi h. adduxit*
 edd. quædam vett.—60 *Heus, uxor, uxor* al. ap. *Parentum.*—61 C. *si sapeas.*
Mox, hinc deest in B. 1.

NOTE

46 *Scorta obductarier*] Id est, in 55 *Suspicionem implevit*] Me suscep-
 omnium conspectu domum ducere, tum libidinis uxori fecit.
 et addieta sibi habere. 62 *Eadem*] Id est, idcirco.

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

SYRA, EUTYCHUS.

SY. HERA quo me misit ad patrem, non est domi:

Rus abiisse aiebant: nunc demum renuntio.

EU. Defessus sum urbem totam pervenarier,

Nihil investigo quicquam de illa muliere.

Sed mater rure rediit; nam video Syram

5

Astare ante ædes: Syra. SY. quis est qui me vocat?

EU. Herus atque alumnus tuus sum. SY. salve, alumne.

EU. Jam mater rure rediit? responde mihi.

SY. Sua quidem salute ac familiæ maxuma.

EU. Quid istuc negotii est? SY. tuus pater bellissimus 10

Amicam adduxit intro in ædes. EU. quomodo?

SY. Adveniens mater rure eam offendit domi.

EU. Pol haud censebam istarum esse operarum patrem.

Etiam nunc mulier intus? SY. etiam. EU. sequere me.

Hiscæ vett. Editiones continuo ista attextunt:

Quid? Peristratam hic Demiphonis contuor?

15

SY. Meæ heræ pater, ad quem hera me misit, non est domi. Dicebant profectum esse rus: nunc demum revertor ut renuntiem. EU. Sum defatigatus in perlustranda tota urbe: nihil audio de hac muliere. Sed mater reversa est rure; nam cerno Syram astantem ante ædes. Heus, Syra. SY. Quis me nominat? EU. Sum tuus herus atque alumnus. SY. Salve, alumne. EU. Mater reversa est rure? dic mihi. SY. Reversa est ad salutem suam maximam et familiæ. EU. Quæ est ea res? SY. Tuus pater festivissimus induxit amicam in ædes. EU. Quo pacto? SY. Mater reversa rure eam reperit domi. EU. Per Pollucem non existimabam patrem esse obnoxium istis rebus. Mulier estne etiamnum domi? SY. Est. EU. Sequere me. Quid? conspicio hic Peristratam uxorem Demiphonis? gradus pro-

//////////

1 Hera quam C. Hera quæ al. ap. Parenm; Hera quem al. ibid.—2 PH. ab-
 isse.—3 Defessum C. pervenarier al. ap. Pareum.—4 Nihil invenisti ergo quic-
 quam C.—7 Parei 3. alumne mi, contra codd.—9 Cum quidem C. C. 2. B. 1.
 Ven. 1. aliæ vett. a familia B. 1. C. et C. 2. ex familia al.—15 Hic et duo
 sequentes versus desunt in B. 1. C. et C. 2. item Scenæ duæ sequentes.

NOTÆ

7 Alumnus] Hic passive sumitur rarum patrem] Id est, amori operam
 alumnus: nonnunquam sumitur et dare: Je ne pensois pas que mon père
 active. fût homme à cela.

13 Haud censebam istarum esse ope-

Gradus grandit; emittit oculos, circumfert se, obstipat verticem. [quæritat.

Asservabo hinc rerum quid gerat: magnum est, quicquid

ducit; oculos circumfert; jactat caput: speculabor ex hoc loco, quid negotii molliatur: quicquid quærit est magnum.

Quam Scenam statim excipiunt duæ aliæ.

SUPPOSITA.

PERISTRATA, SYRA, LYCISSA.

PE. DIVA Astarte hominum Deorumque vis, vita salus: rursus eadem quæ est

Pernicies, mors, interitus, mare, tellus, cælum, sidera. [perant; Jovis quæcumque templa colimus, ejus ducuntur nutu, illi obtem-
Eam spectant: quod illi displicet, facile excludunt ceteri.

Quicquid complacitum, id sequuntur, quæ vivunt omnia, atque sentiunt. 5

Alios enicat, extinguit; alios suo lacte fovet, atque erigit: sed quos enicat,

Hi vivunt et sapiunt: quos properat alere ac erigere,

PE. *Dea Astarte est virtus, vita, salus hominum et Deorum: rursus eadem est exitium, fatum, ruina, O mare! o terra! o cælum! o astra! Quotquot veneramur delubra Jovis, parent ejus voluntati, illi obsequuntur, ab ea pendent. Atque ultro eliminant quicquid illi non placet. Universa quæ prædita sunt vita et sensu amant quicquid illi gratum est. Alios interficit, perimit; alios nutrit suo lacte atque erigit: sed illi, quos interficit, vivunt et sentiunt; quos vero gaudet alere ac*

NOTÆ

1 *Diva Astarte*] Astarte Ciceroni est Venus, quæ Adonidi nupsit. Sane quæcumque totis septemdecim versibus primis hujus Scenæ dicuntur, quamvis implicata omnia, confusaque et obscura, Plautoque indignissima, de Venere et Amore commode interpretari licet.

2 *Mare, tellus*] Auctor Supplementi videtur hoc loco innuere Astartem, seu Venerem, esse mare, terram, cælum, sidera. Quod quomodo accipiatur minime video. Lucianus Astar-

ten Lunam interpretatur; Apuleius Venerem, et reginam cæli. Sed eandem esse mare, terram, cælum, quis dicat? Itaque interpretari malui per invocationem: 'O mare! o tellus!' &c. Dicit autem Peristrata Venerem afferre exitium mortalibus, exemplo Charini filii, qui perit amore.

6 *Sed quos enicat*] Id est, vivos perimit, quia amatorum vita morti simillima est.

7 *Quos properat alere*] Id est, quos

Hi quidem confestim pereunt, atque male sapiunt miseri.
 Jacent benevolentes, odiosi humum mordent, caput reptant,
 Fremunt, perstreputque: cumque putant vivere, tunc ruunt
 maxume, 10
 Tunc, tunc student persequi, labant juvenes, itidem rapiuntur se-
 nes.

Illi se amant: quod amant, amatum volunt, atque cognitum.
 Illi vero si amare ea ætate occeperunt, multo insaniunt acrius.
 Verum si non amant, oderunt, molesti itidem, atque difficiles;
 Garruli, osores, infensi, iracundi, sibi suisque invidi. 15
 Quod in se olim admisere turpiter, id si fiat modestius,
 Nec tolerant, ut æquom est patres; sed clamant, indecenter ob-
 strepunt. [rum.

Sy. Quantum intelligo, et hanc male habet Demipho. PE. id ve-
 Amat filius et perit: id quom resciscit pater, insanit vehementius.
 Quæ istæc intemperies? abegit vir meus olim ipse ad mercatum
 Rhodum filium: 20

Nunc ut fert Acanthio, ipse sibimet faciet exilium.
 O iniquom patrem, o infortunatum filium, quo te recipies?
 Ubi matrem relinques? sola degam? filium amittam? non patiar.
 Vendidit pater? ubi ubi erit inventa, mater redimet.
 Dic tu, Lycissa, num in hanc viciniam adductam autumant? 25
 Ly. In hanc opinor, in amici senis quojusdam ædes. PE. hic,
 præter Lysimachum,
 Nullus quem sciam. Sy. Lysimachum nominant.

erigere, intereunt statim, atque sensu carent infelices. Amici affliguntur, mordent terram invisit, repunt capite, fremitum strepitumque edunt: et quando arbitrantur se vivere, tum pereunt maxime. Tunc cum exoptant juvenes prosequi quod amant, titubant, et senum instar corruunt. Illi amant, et volunt amari atque cognosci id quod amant. Hi vero si inceperint amorî indulgere ea ætate, desipiunt nullo magis. Quod si minime indulgeant, odiosi sunt, incommodi, morosi, verbosi, osores, infesti, iræ obnoxii, invidi sibi et suis. Quod si committatur modeste id quod olim commisere turpiter, non ferunt, ut par est a patribus ferri: sed vociferantur obstrepuntque summo cum dedecore. Sy. Ut animadverto, Demipho hanc male habet. PE. Id est verum. Filius amat et perit; quando pater id discit, excandescit acrius. Quæ est ista intemperantia? Meus maritus expulit olim filium Rhodum ad mercatum: nunc, sicut ab Acanthione accipio, ipse ultro abibit in exilium. O injustum genitorem! o natum infelicem! Quo confugies? Ubi deseres genetricem? Vitam agam sola? Dimittam filium? Non sinam. Pater vendidit? Mater redimet ubicumque eam inveniet. Dic tu, Lycissa, num dicunt eam fuisse adductam in hanc viciniam? Ly. Arbitror in hanc viciniam, in tecta cujusdam vicini. PE. Est nullus, quem norim, nisi Lysimachus. Sy. Lysimachum appel-

NOTE

lactat Venus spe voluptatis, longa 24 Vendidit pater] Id est, Pasi-
 morte interimmit. compsam.

Mirum ni senes vicini in unum nidum conspiraverint.

PE. Dorippam ejus uxorem conveniam. LY. quid, convenias?
non eam vides?

PE. Video equidem: auscultemus: nescio quid secum iracunda
mussitat. 30

lant. Mirum nisi senes vicini convenerint de uno nido. PE. Adibo Dorippam ejus uxorem. LY. Quid, adibis? Non eam conspicaris? PE. Conspicor equidem: auscultemus. Mussitat nescio quid secum irata.

DORIPPA, SYRA, LYCISSA, PERISTRATA.

DO. SYRA non redit, quam accersitum patrem jamdiu est quod
miseram: [gida.

Tarda nimium aut lapis obrigit, aut angue demorsa cessavit tur-
SY. Nulla sum: adest hera, me quærit. DO. domi manere nequeo:
Bellulam istanc pellicem mei non patiuntur oculi: exclusissem
foras,

At me meus continuit Eutyclus: sed omnino quod fert non cre-
duam. 5

LY. Audin', hera? PE. audio: sine pergat. LY. sino. DO. amici
inquit senis [filio.

Gratia huc ad nos venisse: habet venalem, amanti dum detrahat
Hæc quidem aut viri aut gnati fallacia: dissident sententiæ.

Sequestro vir ait datam: eandem vero venalem dicit filius.

SY. Ibo de improvviso obviam, ne cessasse intelligat. DO. istæc
filio 10

Non credam, qui obsequitur patri: huic vero ut mero cuculo,

Do. Syra non revertitur, quam miseram jampridem ad vocandum patrem: aut in lapidem versa est pigra illa, aut inflata morsu serpentis hæsit. SY. Perii: adest domina, me quarit. DO. Non possum consistere in adibus: mei oculi non possunt ferre hanc meretricem tam venustam. Ejecissem domo, sed meus Eutyclus prohibuit. Verum nullomodo credo quod dicit. LY. Audisne, hera? PE. Audio: patere ut prosequatur. LY. Patior. DO. Dicit eam huc venisse apud nos amici senis gratia; proponit venalem, ut subducat filio, qui eam deperit. Hæc est versutia aut mariti, aut filii. Sententiæ non conveniunt. Maritus dicit eam sibi datam esse sequestro. Filius ait eandem venalem. SY. Pergam obviam ei incogitant, ne animadvertat me hæsisse alicubi. DO. Non fidem habebo filio hæc in re, utpote qui obtemperat genitori: prepositum est enim in gratiam hujus ut meri cu-

NOTE

11 Cuculo] Cuculus, vernacule cou- alieno cubili, quemadmodum cuculus
cou, non semel in Plauto accipitur ova ponit in alieno nido, curruca vi-
pro adultero; utpote qui insidiatur delicet, quam vernacule appellamus

Id certum est mentiri ampliter : equidem coco creduam.

Eccam Syram : ut currit venefica ! Syra ! SY. quis me vocat ?

DO. Malum quod Di tibi danunt. SY. hera, si sapis, hoc potius
Tuæ pellici, et marito dato. DO. istuc dictum tibi non amplius
irascor. 15

Sed ubi pater ? quid cessat ? an hominem podagra impedit ?

SY. Nec podagricus nec articularius est, quem rus ducunt pedes.

DO. Non domi ? SY. non. DO. ubi ? SY. ruri esse autumant ;
Atque numquid redeat incertum hodie : cum villico rationis satis.

DO. Omnia mihi hodie eveniunt præter sententiam : non vivam
vesperi, 20

Nisi illanc a me scelestam abigam : eo domum. LY. hera abit.

PE. Hem, abit ? compella. LY. Dorippa, Dorippa. DO. quid
molestiæ [lens,

Hoc est ? quis me revocat ? PE. non sum molesta : sed benevo-
Et amica te compellat tua Peristrata : mane quæso.

DO. Hem Peristrata, te pol non noram : mala bilis cruciat 25

Me atque exagitat. PE. istuc volo ; quæso, ne neges :

Te audiavi modo : dic mihi, quæ te nunc habet sollicitudo ?

DO. Peristrata, sic Di tibi unicum gnatum sospitent, da mihi be-
nignius operam,

*culi mentiri largiter : equidem fidem adhibebo coquo. Ecce Syra. Quantum acce-
lerat venefica ! Syra ! SY. Quis me appellat ? DO. Malum quod Dii tibi acce-
lerent. SY. Hera, si sapis, hoc impertire potius meretrici et viro. DO. Propter
istam orationem non irascor amplius tibi. Sed ubi est pater ? Quare moratur ?
An podagra eum tenet ? SY. Neque podagra, neque articulari laborat ille, quem
sui pedes ferunt rus. DO. Non est domi ? SY. Non. DO. Ubi ? SY. Dicunt esse
rure : et minime constat utrum revertatur hodie : satis est rationum examinan-
darum cum villico. DO. Universa mihi accidunt præter voluntatem. Non vitam
protraham ad vesperum, nisi ejciam a meis ædibus illam nefariam : contendo in ædes.
LY. Hera proficiscitur. PE. Hem, proficiscitur ? Alloquere. LY. Dorippa,
Dorippa. DO. Quis est adeo molestus ? Quis me revocat ? PE. Non sum molesta :
sed Peristrata amica tua et benevola te cupit : mane quæso. DO. Hem Peristrata,
per Pollucem minime te noram : mala bilis me discruciat ac præcipitem agit. PE.
Istud a te peto ; ne recuses, obsecro ; te audiavi mox : dic mihi, quæ sollicitudo te
angit ? DO. Peristrata, Dii præsent incolmum tuum filium unicum : commoda*

NOTÆ

fauvette. Nos in Gallia notamus eum
hoc nomine cujus est uxor adultera ;
quod evenisse crediderim, quia quem-
admodum cucula, si ita loqui fas est,
sen cuculi fœmina in alieno nido, sic
adultera uxor in alieno lecto cubat.

15 *Tuæ pellici*] Pellex dicitur uxo-

ris, non mariti, quia locum occupat
uxoris. Cicero 'filiæ pellicem,' 'ma-
tris pellicem,' dicit.

17 *Articularius*] Sic dictus, quia
morbo laborat, qui vel per omnes
artus vagetur, vel quia in articulis
sentiatur artuum.

Nulla dari mihi poterit melius : par est ætas : una crevimus,
 Pares ætate habemus viros : nulli colloquor lubentius. 30
 Solicitor merito quidem, quid tibi animi esse nunc possiet,
 Si amicam hac ætate ante oculos tuos adduxerit Demipho? [coci
 PE. Adduxit? Do. factum. PE. domi est? Do. domi: immo
 Conducti : parabatur convivium, ni meus disturbasset adventus
 omnia.

Senem miserum Venus et Cupido alieno satis vexant tempore. 35
 PE. Sed ista levia sunt, Dorippa : utinam non ego essem miserior !
 Do. Levia? PE. levia quidem. Do. quæ pejora tibi tuus faceret?
 PE. Immo peioribus pejora. Do. quæ istæc sunt? quæ soloquere :
 Ut tu mihi, ego tibi, quæ facto opus sunt demus consilium.
 Vetus id dictum est, Feliciter is sapit, qui periculo alieno sapit. 40
 PE. Unicus mihi, Dorippa, est gnatus : scis? Do. scio. PE. hunc
 pater

Olim a se extrusit Rhodum. Do. quare? PE. quoniam amaret.
 Do. Ob id ipsum? PE. id quidem nunc quoque, quom ancillam
 domum

Adduxisset, hanc resciscens pater produxit, venalem præbuit.
 Do. Atat novi : verum dixerat filius : ego mariti amicam putabam
 mei. 45

Quoi data est? PE. seni quidam in hac amico vicinia.
 Credo hic alium, præter tuum, amicum habere neminem.
 Do. Ea quidem est : quid filius? PE. urbem hanc se deserturum
 autumat.

Do. In portu res est : quid si invenerit? PE. mansurum credito.

*mili aurem benigne ; nequit mihi præberi melius : æquales sumus ; simul adolevi-
 mus ; habemus maritos æqualis ætatis. Cum nulla confubulor lubentius. Jure
 sum sollicita, quæ sit tua mens nunc, si tuus vir Demipho adduxerit amicam ante
 oculos, hac ætate? PE. Adduxitne Lysimachus? Do. Actum est. PE. Estne
 in adibus? Do. Domi : immo coci sunt conducti : instructabantur epulæ, nisi meo
 adventu exertissem universa. Venus et Cupido exagitant senem infelicem satis
 intempestive. PE. Sed illa sunt minimi facienda, Dorippa. Utinam non essem
 infelicio! Do. Minimi facienda? PE. Minimi quidem facienda. Do. Quid
 potest tuus moliri in te pejus? PE. Immo sunt atrociora atrocioribus. Do.
 Quæ sunt ista? obsecro, dic, ut videamus quid agendum sit, tu mecum, ego tecum.
 Hoc est antiquum adagium, Ille recte sapit, qui sapit alieno periculo. PE.
 Habeo filium unicum, Dorippa: tenes? Do. Tenes. PE. Pater ejus olim ablegavit
 Rhodum. Do. Cur? PE. Quia anabat. Do. Ob id ipsum? PE. Facit idem
 nunc etiam ; cum adduxisset domum ancillam, pater id sciens, eam produxit et
 proposituit venalem. Do. Atat intelligo : natus meus eorum dixerat : ego arbi-
 trabar esse amicam mei viri. Cui tradita est? PE. Cuidam seni amico ex vi-
 cinis. Puto enim nullum habere amicum alium, quam tuum virum. Do. Ea sane
 est. Quid natus? PE. Dicit se obiturum ab hac urbe. Do. Res est in tuto.*

Do. Præter spem salvæ sumus, ne dubita: apud me ea est. 50
 PE. Apud te? ea erat opinor, de qua loqui te audivi modo.
 Do. Ea. PE. o factum bene: merito te amo, restituisti filium.
 Fac videam. Do. eamus intro. PE. eamus. Lycissa ades,
 Acanthioni hæc nuntia: ego ad Dorippam huc devortam.

Quid si repererit? PE. Crede eum esse mansurum. Do. Sumus salvæ præter expectationem; ne dubita: est ea apud me. PE. Apud te? Ea est, arbitror, de qua audivi te mox verba facere? Do. Ea. PE. O factum bene! Merito te amo, reddidisti filium. Da, ut conspiciam. Do. Ingrediamur. PE. Ingrediamur. Ades dum Lycissa, hæc renuntia Acanthioni: ego me confero huc ad Dorippam.

NOTÆ

49 *In portu res est*] Id est, in tu- 52 *Factum bene*] Non uno in loco
 to: allegoria a nautica; navis enim vox illa ab ipso Plauto usurpatur, a
 in portu tuta, aut nusquam. judiciis translata.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

SYRA.

ECASTOR lege dura vivunt mulieres,
 Multoque iniquiore miseræ, quam viri.
 Nam si vir scortum duxit clam uxorem suam,
 Id si rescivit uxor, impune est viro.
 Uxor viro si clam domo egressa est foras, 5.
 Viro fit causa, exigitur matrimonio.
 Utinam lex esset eadem, quæ uxori est, viro!
 Nam uxor contenta est, quæ bona est, uno viro:

SY. Profecto uxores vitam agunt sub dura lege, et longe duriore quam mariti; nam si maritus amavit meretricem inscia sua conjuge, si conjux rem detegit, maritus fert id impune. Si mulier effert pedem ex adibus foras, inscio conjuge, maritus habet causam, cur expellat uxorem e conjugio. Utinam eadem lex esset posita marito! Nam mulier, quæ est bona, est contenta uno marito; cur maritus

2 B. 1. *iniquiores miscere.*—5 *Uxor viro* desunt in eodem codice.—6 *Uxor viro fit causa* B. 1.—7 *Verba, viro! Nam uxor contenta est, quæ bona est, desunt*

NOTÆ

4 *Impune est viro*] Cato apud A. 6 *Exigitur matrimonio*] *Exigitur* re-
 Gellium: 'In adulterio uxorem tuam pudio consecratum. Cicero: 'Mi-
 si deprehendisses, sine iudicio impu- mam suas res sibi habere jussit, ex
 ne necares; illa te, si adulterares, duodecim tabulis causam addidit, ex-
 digito non auderet contingere, neque egit.'
 jus est. 8 *Uxor contenta est, quæ bona est,*

Qui minus vir una uxore contentus siet?

Ecator, faxim, si itidem plectantur viri, 10

Si quis clam uxorem duxerit scortum suam,

Ut illæ exigantur, quæ in se culpam commiserunt;

Plures viri sint vidui, quam nunc mulieres.

non erit contentus una conjuge? Si qui inscia sua uxore amaverunt meretricem, ea pœna afficiantur, qua illæ afficiantur quæ in se culpam admiserunt, plures viri sint vidui, quam mulieres.

//////////

in C.—12 Ut illa C. et C. 2. quæ insculpam convenirent C.—13 B. 1. sunt vidui.

NOTÆ

uno viro] Horatius: 'Dos est magna, parentium Virtus, et metuens alterius viri Certo fœdere castitas.'

13 Viri vidui] De viris dicitur, nondum mortuis uxoribus, sed repudio

sejunctis: 'viduus' enim nihil aliud significat quam 'divisus,' 'separatus;' unde in mensis partibus 'idus' dicuntur, quod 'iduent,' id est, dividant mensem.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

CHARINUS.

LIMEN superum inferumque, salve, simul autem vale.

Hunc hodie postremum extollo mea domo patria pedem.

Usus, fructus, victus, cultus jam mihi harum ædium

Interemptu'st, interfectu'st: alienatu'st, occidi!

Di penates meum parentum, familiæ Lar pater, 5

CH. *Salve limen superum et inferum, et una vale. Effero hodie postremo hunc pedem e meis ædibus paternis. Usus, fructus, victus, cultus harum ædium mihi est ademptus, sublatus est, translatus est; perii. Dii penates meorum parentum, et*

//////////

1 C. superam.—2 B. 1. me a domo.—3 B. 1. harum.—5 Parei 3. familiæque.

NOTÆ

1 *Limen superum inferumque, salve*] Romani nonnihil religionis in liminibus et postibus esse arbitrabantur, utpote Laribus consecratis: itaque in exilium abituri, aut voluntarium,

aut coactum, limina osculabantur postesque, precabanturque, ea manu tenentes: erat et Deus Limentinus a limine.

Vobis mando, meum parentum rem bene ut tutemini.
 Ego mihi alios Deos penates persequar, alium Larem,
 Aliam urbem, aliam civitatem: ab Atticis abhorreo:
 Nam ubi mores deteriores increbescunt indies,
 Ubi, qui amici, qui infideles sint, nequeas pernoscere, 10
 Ubique id eripiatur, animo tuo quod placeat maxume;
 Ibi quidem si regnum detur, non est cupita civitas.

tu Lar, pater familiae; vobis commendo ut custodiatis bene fortunas meorum parentum. Ego quæram alios Deos penates, alium Larem, aliam urbem, aliam civitatem: detestor Atticos. Nam si datur imperium ibi, ubi instituta vitæ evadunt iniquiora in dies singulos, ubi nequeas decernere qui sunt amici fideles, qui infideles, et ubi adimatur id quod oblectet maxime tuam mentem; jus civitatis non est magnopere optabile.

//////////

—9 B. 1. *increbescunt*.—10 *Ubique amici* C. et C. 2. *sient* B. 1. et Pl.—
 11 *Ubi quid* B. 1. C. 2. *Ubiqui deripitur* Pl.—12 C. *cupida civitas*.

NOTÆ

12 *Non est cupita [cupida] civitas* Id tenda. *Cupidu*, passive.
 est, civitas non est magnopere expe-

=====

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

EUTYCHUS, CHARINUS.

EU. DIVUM atque hominum quæ spectatrix atque hera
 eadem es hominibus,
 Spem speratam quoniam obtulisti hanc mihi, grates ago.
 Ecquis nam Deus est, qui mea nunc lætus lætitia fuit?
 Domi erat quod quæritabam: ibi sex sodales reperi,
 Vitam, Amicitiam, Civitatem, Lætitiam, Ludum, Jocum. 5

EU. Ago gratias, o tu quæ es speculatrix dominaque Deorum atque hominum, quia mihi ostendisti id quod sperabam. Quis Deus tanto gaudio fruitur, quanto ego? Id quod investigabam erat domi, ubi inveni sex socios, Vitam, Amicitiam,

//////////

1 C. et C. 2. *que speratrix*.—2 Pl. *quam obtulisti*.—3 C. et B. 1. *fuit*;
 C. 2. *fiet*.—4 *Parei* 3. *quod foris*, contra codd. Mox, *ibi* deest in C. C. 2.

NOTÆ

1 *Spectatrix atque hera*] Sic vocatur Fortuna, III. 4. 12. 4 *Domi erat quod quæritabam*] Id est, *Pasicompsa*.

Eorum inventu res decem simitu pessimas pessundedi;
 Iram, Inimicitiam, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam,
 Mœrorem, Lacrymas, Exilium, Inopiam, Solitudinem.
 Date Di, quæso, conveniendi mihi ejus celerem copiam.
 CH. Apparatus sum, ut videtis: abjicio superbiam. 10
 Egomet mihi comes, calator, equus, agaso, armiger:
 Egomet sum mihi imperator, idem egomet mihi obedio:
 Egomet mihi fero, quod usu'st. O Cupido, quantus es!
 Nam tu quemvis confidentem facile tuis factis facis,
 Eundem ex confidente aetutum diffidentem denuo. 15
 EU. Cogito, quonam ego illum curram quæritatum. CH.
 certa re'st

Me usque quærerere illam, quoquo hinc abducta est gentium.
 Neque mihi ulla obsistet annis, neque mons, neque adeo
 mare; [dinem.
 Nec calor, nec frigus metuo, neque ventum, neque gran-
 Imbrem perpetiar, laborem sufferam, solem, sitim: 20
 Non concedam, neque quiescam usquam noctu, neque in-
 terdius,

Civitatem, Latitiam, Ludum, Jocum: contrivi eorum inventione decem res pestiferas, Iram, Inimicitiam, Amentiam, Exitium, Contumaciam, Tristitiam, Fletus, Exilium, Egestatem, Solitudinem. Date mihi obsecro, o Di, facultatem celerem ejus adeundi. CH. Meus apparatus est, ut cernitis: depono superbiam; ego mihi sum comes, scrvens, equus, agaso, armiger; ego mihi sum dux; ego ipse mihi obtempero; ego ipse mihi comparo quod est opus. O Cupido, quantus es! Nam tametsi tu reddis tua ope audacem, reddis rursus eundem statim timidum ex audaci. EU. Meditor, quo ego vadam illum quæsitum. CH. Ego constitui illam investigare, quo quo terrarum est abducta hinc, neque ullus fluvius mihi obsistet, neque mons, neque mare; nec astus, nec frigus timeo, nec ventum, nec grandinem. Tolcrabo pluviam: subibo laborem, solem, sitim. Non concedam in ullum locum, neque conqui-

B. 1. et Ven. 1.—6 *Forum inventurus sum ita, &c.* B. 1. *inventurnst decem C. inventurus decem C. 2.—7. 8 Iram, Inimicitiam, Mærorem, Lacrymas, Exilium, Inopiam, Solitudinem, Stultitiam, Exitium, Pertinaciam* B. 1.—9 B. a m. pr. *celebrem.*—10 Pl. *abicio.*—11 C. *calor.*—16 B. 1. *certa res est.*—18 Edd. *quædam vett. Neque mihi ullus.* B. 1. *nec mons. Mox, neque adeo mare, Neque calor, nec frigus* Scal.—19 *Nec calorem* B. 1. *Neque frigus, neque calor metuo* Philargyr. ad Virgil. Georg. II. 349.—21 Al. ap. Pareum, *Non considam.*

NOTÆ

10 *Abjicio superbiam*] Omitto com-
 meatum meæ conditioni convenien-
 tem, incommittatus eo.

18 *Ulla annis*] Veteres genus n-
 trumque promiscue tribuebant.

19 *Nec calor*] *Calor* hic in neutro
 genere. Ut 'ador' et 'adus'; 'de-
 cor' et 'decus'; sic 'calor' et 'ca-
 lus.'

21 *Non concedam*] In nullum locum

Prius profecto quam aut amicam aut mortem investiga-
vero. [invoco

EU. Nescio, quoja vox ad aurem mihi advolavit. CH.

Vos, Lares viales, ut me bene juvetis. EU. Juppiter!

Estne illic Charinus? CH. cives, bene valete. EU. il-
lico 25

Sta, Charine. CH. qui me revocat? EU. Spes, Salus,
Victoria. [tem quærite :

CH. Quid me voltis? EU. ire tecum. CH. alium comi-
Non amittunt hi me comites, qui tenent. EU. qui sunt ei?

CH. Cura, Miseria, Ægritudo, Lacrymæ, Lamentatio.

EU. Repudia istos comites, atque hoc respice, et revor-
tere. 30

CH. Si quidem mecum fabulari vis, subsequere. EU. sta
illico.

CH. Male facis, properantem qui me commorare : sol abit.

EU. Si huc item properes, ut istuc properas, facias rectius.

Huc secundus ventus nunc est ; cape modo vorsoriam :

escam, neque diu, neque noctu, antequam invenero vel amicam, vel letum. EU. Nescio quæ vox pervenit ad meas aures. CH. Oro vos, o Lares viarum præsidēs, ut me adjuvetis bene. EU. O Jupiter! Estne hic Charinus? CH. Cives, bene valete. EU. Charine, sta illic. CH. Quis me retrahit? EU. Spes, Salus, Victoria. CH. Quid me vultis? EU. Ire tecum. CH. Quærite alium sodalem : si sodales, qui me constringunt, non dimittunt. EU. Qui sunt hi? CH. Sollicitudo, Calamitas, Molestia, Fletus, Gemitus. EU. Segrega illos sodales, atque converte te huc et revertere. CH. Si vis verba facere mecum, subsequere. EU. Sta illic. CH. Agis improbe qui me retines accelerantem : sol occidit. EU. Si acceleres huc, sicut acceleras illuc, agas melius. Ventus secundus flat nunc huc, accipe modo ver-

Mox, B. 1. *neque dius* ; C. *neque vis* ; C. 2. *neque dnis*.—23 B. 1. et C. *ad aures* ; C. 2. *ad auris*.—24 B. 1. C. 2. *ut bene tutetis* ; C. *ut bene vivetis*.—28 B. 1. *qui sunt ii*.—30 Edd. quædam vett. *atque huc*, contra codd. *ac revertere* al. ap.

NOTE

secedam ad captandam quietem.

23 *Invoco Vos, Lares viales*] *Lares viales* Dii sunt qui viæ præsent : ex iis erat Mercurius : erant et 'Semitales.' Erat 'Dea Bivia,' Dea compitorum ; 'Dii vii,' id est, Dii viarum.

24 *Bene juvetis*] Bene tutemini.

34 *Cape modo vorsoriam*] *Vorsoria* est funis, quo vertitur velum secundum auram. Itaque metaphora ducta a re nautica. Revocat a voluntario exilio et fuga Carinum : *cape vorsoriam* ; id est, sententiam muta, revertere.

Hic Favonius serenu'st, istic Auster imbricus: 35

Hic facit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.

Recipe te ad terram, Charine, huc: non ex advorso vides?

Nubis ater imberque instat: aspice nunc ad sinistram,*

* Cœlum ut est splendore plenum ex advorso vides.

CH. Religionem illic objecit: recipiam me illuc. EU. 40
sapis,

O Charine: contra pariter fer gradum, et confer pedem.

Porrige brachium, prehende: jam tenes? CH. teneo. EU.
tene. [CH. quod miser.

Quo nunc ibas? CH. exulatū. EU. quid ibi facere vis?

EU. Ne pave, restituam jam ego te in gaudia, antequam
is. CH. eo.

EU. Maxume quod vis audire, id audies quod gaudeas. 45

Sta illico: amicus advenio multum benevolens. CH. quid
est? [CH. tun' obsecro?

EU. Tuam amicam. CH. quid eam? EU. ubi sit, ego scio.

soriam: Favonius est hic serenus, hic Auster imbrifer: hic affert serenitatem; ille concitat cunctas undas: repete terram, Charine, huc. Nonne vides ex advorso? nubes atra et pluvia impendet: contemplare jam ad laram, vides ex advorso ut cœlum est perfusum claritate. CH. Ille objecit religionem; me conferam illuc. EU. Sapis, o Charine! confer gradum contra, confer pedem, extende brachium, occupa; jam tenes? CH. Teneo. EU. Tene. Quo ibas nunc? CH. In exilium. EU. Quid ibas actum illuc? CH. Quod calamitosus. EU. Ne time, ego te reducam modo in lætitiā, priusquam proficisceris. CH. Pergo exulatū. EU. Accipe, si vis, id quod exoptas maxime accipere, et quod exoptes: sta illico. Advenio amicus valde benevolus. CH. Quid est? EU. Tuam amicam. CH. Quid eam? EU. Ego scio,

//////////

Pareum.—35 Hic serenus favonius est B. 1. imbricus C. 2. a m. pr.—37 Recipite ad terram Pll. Respice ad dextram Meurs. Respice huc ad terram al. ap. Pareum.—38 Nubis atra Parei 3. imberque C. aspice non ut sinistra atque ut detis C. 2. aspiciæ non ut sinistram atque detis C. ad sinistram atque vides B. 1. Alii hos vs. sic concinnarunt, Recipe te retro, Charine, huc: non ex advorso vides? Nubis atra, imberque instat. Cælum hic plenum splendoris est Religionem, &c.—39 B. 1. et Pll. splendore est.—40 B. 1. illi objecit.—42 Pll. prende.—43 B. 1. quid tibi facere. Pro vis, al. his; nude Grut. is. Mox, C. quot miser; C. 2. quod miser st; B. 1. quod miser est.—41. 45 B. 1. in gaudium utique ut sis maxime quod vis . . . id audis; τδ id deest in C. it audis C. 2. audis etiam C. audi sis quo Grut.—46 C. 2. Studio amicus ut venio; al. ap. Pareum, vultus advenio. Mox, Pll. benevolens. Verba quid est desunt in B. 1.—47 C. 2. et

NOTÆ

35 Hic Favonius serenu'st] Alle- 40 Religionem illic objecit] Incussit
goria perpetua et elegans. scrupulum, ut nunc loquimur.

EU. Sanam et salvam. CH. ubi eam salvam? EU. quo ego scio. CH. ego me mavelim. [fluctuat?

EU. Potin' ut animo sis tranquillo? CH. quid si animus

EU. Ego istum in tranquillo et tuto sistam: ne time. 50

CH. Obsecro te, loquere, ubi sit, ubi eam videris.

Quid taces? dic: enicas me miserum tua reticentia.

EU. Non longe hinc abest a nobis. CH. quin ergo commonstras, si tu vides? [videam facis?

EU. Non video hercle nunc, sed vidi modo. CH. quin ego

EU. Faciam. CH. longinquom istuc amanti est. EU. etiam metuis? omnia 55

Commonstrabo: amicior mihi nullus vivit, atque is est,

Qui illam habet: neque est, quoi magis me velle melius æquom siet. [dico tibi.

CH. Non curo istuc, illam quæro. EU. de illa ergo ego

Sane hoc non in mentem venit dudum, uti tibi.

CH. Dic igitur, ubi illa est? EU. in nostris ædibus. CH. ædis probas, 60

Si tu vera dicis, pulchre ædificatas arbitrator.

ubi est. CH. Tune obsecro? EU. Sana et salva. CH. Ubi ea salva? EU. Ubi ego scio. CH. Ego malim scire, quam te. EU. Potesne esse animo quieto? CH. Quid si animus æstuat? EU. Ego illam sistam in quieto et tuto; noli pertimescere. CH. Oro te, dic ubi sit, ubi eam conspicatus sis: quid silces? Loquere, me enecas infelicem tuo silentio. EU. Non abest longe a nobis. CH. Quare igitur non indicas, si tu cernis? EU. Per Herculem non conspicio nunc, sed conspicatus sum modo. CH. Quare non efficis, ut ego cernam? EU. Efficiam. CH. Illud efficiam est diuturnum amanti. EU. Metuis adhuc? Commonstrabo cuncta: nullus est magis amicus mihi, atque est ille qui illam servat; neque est, cui sit æquius me optime velle. CH. Non curo id; quæro illam. EU. Ergo tibi nuntio de illa. Perfecto id non venit in animum, sicut tibi. CH. Loquere ergo, ubi est illa? EU. In nostris ædibus. CH. Arbitror esse laudatam domum, egregieque exstructam, si tu dicis

//////////

Pareï 3. *tun' autem obsecro.*—48 Particula quo deest in B. 1. *malim* C.—49 C. et C. 2. *animus fluctuant.*—50 C. *in tranquietuo*; C. 2. et B. 1. *in tranquieto tuto.*—51 Pareï 3. *loquere nunc.*—52 Pl. *tua recentia.*—53 Verba a nobis, quæ servant codd. C. C. 2. et B. 1. desunt in edd. quibusdam vet. *cum ergo commonstrasset, ut vides* C. *quin ergo commostras* C. 2.—51 C. *si vidit modo*; C. 2. *sit vidim modo.* Mox, *quem ego video* C. *vidca* C. 2.—55 C. et C. 2. *longnicum.* B. 1. *amantist.*—56 *Commonstrabor* C. 2. *Cum monstrabor* C.—57 C. *cum magis me velle me melius a sient*; C. 2. *qui magis*; al. ap. Pareum, *neque quin magis me, &c.*—58 *Non curam de istuc* B. 1. C. 2. *Nunc curam de istu ulla* C.—59 B. 1.

NOTÆ

56 *Vicit*] Id est, 'est.'

61 *Pulchre ædificatas*] In venditio-

nis formulis semper adhibebant hæc verba, 'ædes bonas, beneque ædifi-

Sed quid ego istuc credam? vidistin'? an de audito nuntias?

EU. Egomet vidi. CH. quis eam adduxit ad vos? EU.
iniquè rogas. [pudet.

CH. Vera dicis. EU. nihil, Charine, te quidem quicquam
Quid tua refert, qui cum istac venerit? CH. dum istuc
siet. 65

EU. Est profecto. CH. opta ergo ob istunc nuntium, quid
vis tibi. [copiam.

EU. Quid, si optabo? CH. Deos orato, ut ejus faciant

EU. Derides. CH. servata res est demum, si illam videro.
Sed quin ornatum hunc rejicio: heus aliquis, heus actutum
huc foras

Exite, illinc pallium mihi huc ferte. EU. hem, nunc tu
mihi ut places! 70

CH. Optume adveniens, puere, cape chlamydem atque hæc:
istinc sta illico, [exequar.

Ut, si hæc non sint vera, inceptum hoc itiner perficere

EU. Non mihi credis? CH. omnia equidem credo, quæ
dicis mihi.

vera. Sed, tibiñe fidem habeam? vidistine ipse, an narras de audito? EU. Conspicatus sum ipse. CH. Quis eam adduxit ad vos? EU. Maligne interrogas. CH. Dicis vere. EU. Nonne te pudet, Charine? Quid tua refert, qui venerit cum ista? CH. Dummodo istud sit verum. EU. Est sine dubio. CH. Igitur pete a me quicquid volueris in præmium hujus nuntii. EU. Quid, si petam? CH. Precare Deos ut dent ejus videndæ facultatem. EU. Irrides. CH. Denique omnia sunt salua, si illam videro; sed cur non depono hunc ornatum? Heus aliquis, heus prodite e vestigio huc foras; afferte mihi illinc pallium. EU. Hem, ut tu mihi places nunc! CH. Puer optime, quoniam advenisti, accipe chlamydem et hæc; consiste istinc, ut si hæc non sint vera, prosequar hoc iter inceptum. EU. Non mihi fidem habes? CH. Equidem fidem habeo iis omnibus, quæ mihi nuntias. Sed

//////////

dudum, ut ob.—61 Parei 3. Delph. Bipont. pulchreque. Pl. arbitro.—62 C. et C. 2. vidistis ante audito in ocis.—63 Interrogativum quis deest in Pl. ad deest in B. 1.—65 Quid amare fert C. Quid ima refert C. 2. istuc sit C. C. 2. et B. 1.—66 Pl. ob istuc.—67 Al. ap. Pareum, orabo.—69 Pl. reicio. B. 1. heus aliquo est huc actutum Exite, &c.—70 Pl. hec ferte; unde Pareus eferre.—71 B. 1. istic sine illico.—72 C. hoc itinere; C. 2. hoc itime re.—73 C. quia

NOTÆ

catas.' Cicero: 'Quod si qui pro-
scribunt villam bonam beneque ædifi-
catam; non existimantur fefellisse,
etiamsi illa nec bona est, nec ædifi-
cata ratione.'

66 *Opta ergo*] Præmium olim da-
batur iis qui jucundum aliquem nun-
tium attulissent.

69 *Sed quin ornatum hunc rejicio*] Charinus, accepto de Pasicompsa a-

Sed quin introducis me ad eam, ut videam? EU. paulisper mane.

CH. Quid manebo? EU. tempus non est intro eundi.

CH. enicas. 75

EU. Non opus est, inquam, nunc intro te ire. CH. responde mihi,

Qua causa? EU. operæ non est. CH. cur? EU. quia non est illi commodum.

CH. Itane commodum illi non est, quæ me amat, quam ego contra amo?

Omnibus hic ludificatur me modis: ego stultior, 79

Qui isti credam: commoratur: chlamydem sumam denuo.

EU. Mane parumper, atque hoc audi. CH. cape sis, puer, hoc pallium.

EU. Mater irata est patri vehementer, quia scortum sibi

Ob oculos adduxerit in ædis, dum ruri ipsa abest:

Suspiciatur illam amicam esse illi. CH. zonam sustuli.

EU. Eam rem nunc exquirat intus. CH. jam machæra est in manu. 85

cur me non inducis ad eam, ut videam? EU. Mane tantisper. CH. Quid manebo? EU. Non est tempus ingrediendi. CH. Encas. EU. Non est opus, inquam, te ingredi nunc. CH. Responde mihi, qua causa? EU. Non est opus. CH. Cur? EU. Quia illi non est opportunum. CH. Itane? illi non est opportunum, quæ me diligit, quam ego ex adverso amo? Hic me irridet omni ratione; ego stultus, qui confido isti. Remoratur: accipiam rursus chlamydem. EU. Mane tantisper, et hoc accipe. CH. Accipe, puer, si vis, hoc pallium. EU. Mater est irata patri magnopere, quia sibi adduxit meretricem ob oculos in ædes, dum ipsa abest rari: suspiciatur illam esse ejus amicam. CH. Da zonam. EU. Investigat nunc eam rem domi.

edicis tibi; C. 2. quia edicis mihi.—74 Sed cum introducis C.—76 Pronomen te deest in C. extat tamen in C. 2. et B. 1.—77 Pll. commodi.—78 C. quam ego contraiam; C. 2. quem ego contraham.—79 C. stultior.—80 Qui istic C. Quid istic reddam C. 2. commorator al. ap. Pareum; com morat al. ibid.—81 B. 1. hæc audi.—82 Mane irata-C. Mater deest in C. 2.—83 Ab oculis abduxerit B. 1.

NOTÆ

mica nuntio, peregrinandi consilium, cum omni peregrinationis ornatu, deponit.

84 *Zonam sustuli*] Charinus ratus se delusum esse ab amico Eutycho in iis quæ nuntiata fuerant de amica

Pasicompsa, deposita peregrinationis ornamenta resumit; incipit a zona, qua colligi defluentes vestes solebant, et in qua viaticum reponebatur.

EU. Nam si eo te introducā. CH. tollo ampullam, atque hinc eo. [potes.

EU. Mane, mane, Charine. CH. erras, me decipere haud

EU. Neque edepol volo. CH. quin tu ergo itiner exequi meum me sinis?

EU. Non sino. CH. ego me moror: tu puere, abi hinc intro ocyus.

Jam in currum escendi, jam lora in manus cepi meas. 90

EU. Sanus non es! CH. quin, pedes, vos in curriculum conjicitis

In Cyprum recta? quandoquidem pater mihi exilium parat.

EU. Stultus es: noli istuc quæso dicere. CH. certum exequi 'st,

Operam ut sumam ad pervestigandum, ubi sit illæc. EU. quin domi est.

CH. Nam hic quod dixit, id mentitu'st. EU. vera dixi equidem tibi. 95

CH. Jam Cyprum veni. EU. quin sequere, ut illam videas quam expetis.

CH. Percontatus non inveni. EU. matris jam iram neglego.

CH. *Macharam jam teneo.* EU. *Nam si te inducam nunc ad eam.* CH. *Accipio ampullam, atque proficiscor.* EU. *Mane, mane, Charine.* CH. *Falleris: non potes me fallere.* EU. *Neque ego te volo fallere sane.* CH. *Quin ergo tu me poteris prosequi meum iter?* EU. *Non patiar.* CH. *Ego me retardo; tu, puer, ingredere potius. Jam ascendi in currum, jam cepi lora in meas manus.* EU. *Desipis!* CH. *Quare, pedes mei, non vos confertis in curriculum recta in Cyprum? quandoquidem pater mihi parat exilium.* EU. *Insanis; noli amabo id dicere.* CH. *Est certum exequi, ut incumbam pervestigando ubi illa sit.* EU. *Quin est domi.* CH. *Profecto hic mentitus est, quod dixit.* EU. *Equidem tibi dixi vere.* CH. *Veni jam Cyprum.* EU. *Quin sequere, ut videas illam quam deperis.* CH. *Eam quærendo non reperi.* EU. *Jam aspersionem iram matris.* CH. *Eo longius quæsitum:*

//////////

—84 *Pl. sonam sustuli; B. 1. senam sustuli.*—86 *Nam scio te C. te nunc Delph. Bipont.*—87 *Heus, mane, mane Parei 3. contra codd. haud potest C.*—88 *C. iter.*—89 *Pl. puer.*—90 *Jan in cursum rescendi C. jam hora Pl.*—91 *Sanus ne es edd. quædam vett. conicitis Pl.*—92 *Al. ap. Pareum, exilium imperat.*—93 *Parei 3. exequi, omisso 'st.*—94 *C. ad restigandum. Mox, B. 1. ubi illec sit.*—95 *Num id B. 1. mentitumst C. vera dico B. 1.*—97 *Percontatus est B. 1.*

NOTE

86 *Tollo ampullam]* Viatores ampullam: quoniam vero ampullæ illæ erant ventriosæ, Horatius inde metaphorâ ducta affectata verba appellat 'ampullas.'

CH. Porro proficiscor quæsitum: nunc perveni Chalcidem: Video ibi hospitem Zacyntho: dico, quid eo advenerim: Rogito quis eam vexerit, quis habeat, si ibi inaudiverit.

EU. Quin tu istas omittis nugas, ac mecum huc intro ambulas? 101

CH. Hospes respondit, Zacyntho ficos fieri non malas.

EU. Nihil mentitus est. CH. sed de amica sese inaudisse autumat,

Hic Athenis esse. EU. Chalcas iste quidem Zacynthiu'st.

CH. Navem conscendo, proficiscor, illico: jam sum domi. 105

Jam redii exilio: salve mi sodalis Eutyche:

Ut valuisti? quid, parentes mei valent? cœna dabitur.

Bene vocas, benigne dicis: cras apud te, nunc domi.

Sic decet; sic fieri oportet. EU. eho! quæ tu somnias!

Hic homo non sanus est. CH. medicari amicus quin properas? 110

EU. Sequere sis. CH. sequor. EU. clementer quæso, calces deteris.

pervenit nunc Chalcidem; video ibi hospitem Zacynthium; eloquor cur eo accesserim; postulo si quis audierit quis eam advexerit, quis habeat. EU. Quare tu non prætermittis istas nugas, ac ingrederis huc mecum? CH. Hospes respondit haberi ficos non malas Zacynthi. EU. Non est mentitus. CH. Sed existimat sese audivisse de amica esse hic Athenis. EU. Hic profecto est alter Calchas Zacynthi. CH. Conscendo navim; jam jam discedo: nunc sum domi, nunc reversus sum ab exilio: salve, mi comes Eutyche! Quomodo valuisti? Quomodo mei parentes valent? Invitaborne epulo? Commode invitatus; loqueris humaniter: cras apud te; hodie domi. Sic decet: oportet sic fieri. EU. Eho! quæ tu deliras? Hic homo est insanus. CH. Quare non festinas mederi, amice? EU. Sequere si vis. CH. Se-

//////////

Percunctatus Pll.—98 Parei 3. proficiscar.—99 B. 1. hiacyntho d. quid ibi, &c.—100 Cogito C. C. 2. B. 1. Ven. 1. si ibi inde audierit B. 1. C. et C. 2. inaudierit Grnt.—101 Cum tu C. navgas C. 2.—102 B. 1. hiacyntho.—103 B. 1. se audisse; Pll. se inaudisse. Idem codd. autumant.—104 B. 1. hiacynthust; C. zacyntust.—105 Navim edd. vett. ea sum domi Pll.—106 Jam redi B. 1. C. et C. 2. me sodalis B. 1.—107 Pll. parentis. B. 1. C. et C. 2. metuat mater dati. Mox, cœna dabitur desunt in Pll.—109 Si decet B. 1. eloquenti somnias C. et C. 2. eloque insomnias B. 1.—110 Hic homo insanust C. et Parei 3. est deest in B. 1. et C. 2. amicis B. 1.

NOTÆ

99 *Hospitem Zacyntho*] Id est, e audivisset de amica Pasicompsa. Ille
Zacyntho. Uxor Lemno: anus Co- respondet de aliis, quasi parum soli-
rintho: vinum Chio. citus de iis de quibus interrogarem.

102 *Respondit Zacyntho ficos fieri*] 104 *Calchas*] Vates in obsidione
Id est, petebam ab hospite, num Trojæ celebris.

Audin' tu? CH. jamdudum audivi. EU. pacem componi volo

Meo patri cum matre: nam nunc est irata. CH. i modo.

EU. Propter istanc. CH. i modo. EU. ergo cura. CH. quin tu ergo i modo.

Tam propitiam reddam, quam cum propitia est Juno Jovi. 115

quor. EU. *Anabo leuiter, talos premis: audisne tu?* CH. *Jampridem audivi.* EU. *Volo iniri pacem a meo patre cum mea matre: nam est nunc irata.* CH. *I modo!* EU. *Propter Pasieompsam.* CH. *Perge modo.* EU. *Igitur da operam.* CH. *Quin, ergo tu i modo!* *Efficiam tam placatam, quam quando Juno est propitia Jovi.*

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

LYSIMACHUS, DEMIPHO.

*Huic Scenæ, 'Quasi tu nunquam quicquam,' &c. præscripserant Vett. Edd. versus 11. sequentes:**

LY. Demipho, sapientum illud dictum te audisse reor sæpius,
 Voluptas est malorum esca: quod ea non minus homines
 Quam hamo capiantur pisces: hanc quando fugiant senes,
 Tu tamen senectuti gratiam non habeas: quoniam hæc tibi
 Non abstulit modo, sed in amorem conjecit fortius. 5
 Quo te consiliumque tuum atque mentem perdit funditus,
 Atque oculorum tibi præstringit aciem: me quoque
 In magnum conjecisti malum: nec quid faciam scio. [tecum
 DE. Lysimache, Deum hoc arbitrium est, non hominum: tute hoc
 Si cogites, non æquom te facere arbitrare, 10
 Quom amico homini, tuique conscio, ita succenseas misere;

LY. *Demipho, arbitror audivisse frequenter hoc adagium sapientum, Voluptas est esca malorum: quia ea homines non minus capiantur, quam pisces hamo: tametsi senes ab ea sint immunes, tamen non habes eam gratiam senectuti tuæ: nam illa non solum non ademit anorem, sed in eum temet impulit vehementius. Hoc te prorsus perimit consiliumque tuum, et tuam mentem, et obtundit aciem oculorum tuorum. Me etiam impulisti in magnum incommodum: neque video quid agam. DE. Lysimache, hoc pendet a Diis, non ab hominibus: si id apud te perpendas, animadvertes id non te facere merito, quando sic inrcheris in hominem tuum amicum, non*

* Hi undecim versus desunt in B. J. C. C. 2. et Ven. 1.

QUASI tu nunquam quicquam assimile hujus facti feceris.

LY. Edepol nunquam: cavi ne quid facerem: vix vivus sum miser!

Nam mea uxor propter illam tota in fermento jacet.

DE. At ego expurgationem habebo, ut ne succenseat. 15

LY. Sequere me: sed exeuntem filium video meum.

ignarum tuæ vitæ; quasi tu vitæ; quasi tu nunquam perpetraveris quicquam nunquam perpetraveris quicquam ejusmodi. LY. *Nunquam profecto; cavi ne agerem aliquid. Sum vix vivus infelix! etenim mea uxor tota est in fermento ejus causa.* DE. *Sed ego te excusabo, ut non irascatur.* LY. *Sequere me. At conspicio meum natum prodeuntem.*

//////////

12 B. 1. *quicquam ad simile.*—13. 14 Hi versus transpositi sunt in B. 1. C. et C. 2. al. *quid facere multum miser; C. 2. vix vivum.*—14 C. *prope illam; C. 2. propte ellā.*—15 *At ego eam* Parei 3. *At ergo* Pl. *succenseat* C. et C. 2.

NOTÆ

12 *Quasi tu*] Verba sunt Demiphonis increpationem Lysimachi amici utcumque a se deprecantis. Quasi dicat, Tu qui mihi meos amores improbras, nonne amasti ipse?

14 *Uxor tota in fermento jacet*]

Fermentum symbolum est et acerbitatis, et tumoris præ acerbitate; quasi dicat poëta, turget iracundia.

15 *Expurgationem habebo*] Te excusabo apud eam.

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

EUTYCHUS, LYSIMACHUS, DEMIPHO.

EU. Ad patrem ibo, ut matris iram sibi esse sedatam sciat.

Jam redeo. LY. placet principium: quid agis? quid fit, Eutyche?

EU. *Proficiscar ad patrem, ut discat iracundiam matris sibi esse placatam: nunc revertor.* LY. *Initium juvat. Quid moliris? Quid cogitas, Eutyche?*

//////////

1. 2 Hi versus transpositi sunt in B. 1. C. et C. 2.—2 *Jam credo* edd. vett.

NOTÆ

2 *Placet principium*] Initium boni ominis est. Quia videlicet læto sese vultu et alacri offert Eutycheus. Inde bene auguratur Lysimachus. Crederim hoc loco ludere in nomen

Eutychi Lysimachum; Græce enim Eutycheus perinde sonat ac bona fortuna. *Placet initium*, id est, faustum fortunatumque est.

EU. Optuma opportunitate ambo advenistis. LY. quid rei est? [jam.

EU. Uxor tibi placida et placata 'st: certe dextras nunc

LY. Di me servant. EU. tibi amicam nullam esse nuntio. 5

DE. Di te perdant: quid negotii est nam quæso istuc? EU. eloquar. [ram damus.

Animum advortite igitur ambo. LY. quin tibi ambo ope-

EU. Qui bono sunt genere nati, si sunt ingenio malo,

Suapte culpa genere capiunt genus, ingenium improbant.

DE. Verum dicit hic. LY. tibi ergo dicit. EU. eo illud verum est magis. 10

Nam te istac ætate haud æquom fuerat filio tuo

Adolescenti amanti amicam emtam argento eripere suo.

DE. Quid tu ais? Charini amica 'st illa? EU. ut dissimulat malus!

DE. Ille quidem illam sese ancillam matri emisse dixerat.

EU. Propterea igitur tu mercatus, novos amator, vetus puer? 15

EU. Venisti uterque admodum tempestive. LY. Quid est negotii? EU. Tua uxor est placata et mansucta: date manus nunc jam. LY. Dii me servant. EU. Remantio tibi nullam esse amicam. DE. Dii te perdant: quidnam rei est, amabo? EU. Edicam itaque; audite uterque. LY. Ecce sumus attenti uterque. EU. Qui sunt procreati nobili sanguine, si sunt improbo animo, addunt labem suo generi, et inquinant ingenium. DE. Hic dicit verum. LY. Idcirco tibi dicit. EU. Id est hoc magis verum: non non erat justum te ista ætate abducere a tuo filio, adolescente amanti, amicam emtam suo are. DE. Quid dicis tu? illa est amica Charini? EU. Ut dissimulat nequam! DE. Ille profecto affirmarat sese illam emisse suæ matri. EU. Idcirco tu ergo emeris,

//////////

—3 C. ut venistis; C. 2. nunc venistis; B. 1. autem venistis.—4 Edd. quædam vett. pacata. Mox, cæte Parei 3.—6 Di me perdunt Pl.—8 Verba si sunt non leguntur in B. 1. si deest in Pl.—9 'Al. degener, vel de genere, capiunt genus; al. genere capiuntur; al. ex genere cadunt; al. degeneres abeunt; al. Suapte culpa genere capiunt genus; al. genere cadunt; genus ingenium ingenio improbant; al. Suapte culpa culpam generi addunt g. i. improbant; al. Sua a culpa genere castiunt ingenium ingenuum improbant.' Parens.—10 B. 1. hic dicit . . .

NOTE

3 Optuma opportunitate] Inter nomina sua numerabant veteres opportunitatem.

4 Certe [cette] dextras] Id est, date. Nonnis: 'A cedo cæte:' quasi per contractionem 'cedite.'

9 Suapte culpa genere capiunt genus]

Alii, ex genere, quasi dicas 'degenere,' ab 'degeneris,' et hoc 'degenere.' Id est, qui sunt nati bono genere, si sunt ingenio malo, genere bono suo capiunt malum genus et ingenium depravant. Id est, abutuntur dotibus a natura concessis, ut deteriores siant.

LY. Optime hercle; perge! ego assistam hinc altrinsecus. Quibus est dictis dignus, usque oneremus ambo. DE. nullus sum.

LY. Filio suo qui innocenti fecit tantam injuriam.

EU. Quem quidem hercle ego, in exilium cum iret, reduxi domum:

Nam ibat exulatum. DE. an abiit? LY. etiam loquere, larva? 20

Temperare istac ætate istis decebat artibus.

DE. Fateor: deliqui profecto. EU. etiam loquere, larva? Vacuum esse istac ted ætate iis decebat noxiis:

Itidem, ut tempus anni, ætatem aliam aliud factum convenit:

Nam si istuc jus est, senecta ætate scortari senes, 25

Ubi loci res summa nostra est publica? DE. hei, perii miser! [dare.

EU. Adolescentes rei agendæ isti magis solent operam

DE. Jam obsecro, vobis hercle habete cum porcis, cum fiscina.

*novus amator, senex juvenis. LY. Optime per Herculem: prosequere: ego stabo hinc ex altera parte; oneremus usque ambo hominem conviciis quæ commoretur. DE. Perii. LY. Qui affecit tanta injuria suum filium immeritum. EU. Hunc profecto revocavi domum proficiscentem in exilium; nam ibat exulatum. DE. An profectus est? LY. Adhuc loqueris, larva? Oportebat abstinere in ista ætate, ab istis artibus amatoriiis. DE. Fateor, peccavi profecto. EU. Adhuc loqueris, larva? Oportebat te curere hac ætate ista culpa: alia actiones decent aliam ætatem, perinde utque in tempestatibus anni. Nam si illud est jus, senes scortari illa ætate, quo devenit summa nostræ rei publicæ? DE. Heu, perii infelix! * * * Per Herculem obsecro vos, habete hanc cum porcis, ac fiscina. EU. Restitue tuo*

illud est verum.—12 B. 1. redimere suo.—16 C. et C. 2. alterinsecus.—20 Nam ibit C. 2. Nam exibat exilium C. larva tu Parei 3. contra codd.—21 B. 1. decet te artibus.—23 B. 1. istuc te ætate his decet noxiis; C. istac ætate diis, omisso ted; C. 2. ætate his. Pro Vacuum, al. ap. Pareum habent Vacivum.—25 B. 1. istuc jvrisset.—26 Ubi locist r. s. nostra Pl. est deest in B. 1. Ven. 1.

NOTÆ

15 *Vetus puer*] Id est, delirus senex. Isaïas Propheta, 'Puer centum annorum.' Philostratus, 'Εν πασι μὲν γέρον, ἐν δὲ γέρονσι πᾶς' Puer inter senes, senex inter pueros.

20 *Etiam loquere, larva*] Non homo, sed larva hominis.

28 *Vobis habete eum porcis, cum fiscina*] Hoc significat Demipho Pasicompsam filio dimittere se et concedere. Nata formula loquendi ex iis qui cum fundo porcos habent; id est, pecudes omnes in eo natas, quarum vilissima est porcus et fiscina. Id est,

EU. Redde filio : sibi habeat. DE. jam ut volt, per me sibi habeat licet.

EU. Temperi edepol ! quoniam, ut aliter facias, non est copia. 30

DE. Supplicii sibi sumat, quid volt ipse, ob hanc injuriam ; Modo pacem faciatis, oro ut ne mihi iratus siet.

Si hercle scivissem, sive adeo joculo dixisset mihi,

Se illam amare, nunquam facerem, ut illam amanti abducerem.

Eutyche, ted oro, sodalis ejus es, serva, et subveni : 35

Hunc senem para me clientem : memorem dices beneficii.

LY. Ora, ut ignoscat delictis tuis atque adolescentiæ.

DE. Pergin' tu autem, eia ! superbe invehere ? spero ego mihi quoque

Tempus tale eventurum, ut tibi gratiam referam parem.

LY. Missas jam ego istas artes feci. DE. et quidem ego dehinc jam. LY. nihil. 40

Consuetudine animus rursus te huc inducet. DE. obsecro,

nato : habeat. DE. Habeat nunc, ut vult ; per me licet. EU. Per ædem Pollucis tempestive ! quandoquidem non potes facere aliter. DE. Sibi capiat ipse supplicium quod volet propter hanc contumeliam, dummodo sanciatis pacem ; rogo, ut non sit infensus mihi. Per Herculem si scivissem, sive adeo mihi dixisset vel joco, se illam amare, nunquam commissem, ut illam avocarem ab amante. Eutyche, te rogo ; es ejus socius, tuere et succurre : accipe me tuum clientem, qui sum senex ; dices me esse memorem beneficii. LY. Roga ut ignoscat tuis peccatis et juventuti. DE. Pergisne tu vero, eia ! inerepa re arroganter ? Ego spero fore ut ejusmodi tempus mihi contingat etiam, ut tibi referam parem vicem. LY. Ego missas feci jam illas artes. DE. Et ego quidem dehinc jam faciam. LY. Nihil proficis ; animus te

—28 Pll. et Parei 3. hercle vobis habete. Mox, Acidal. cum sportis.—29 Rede f. si habeas jam volt.—30 Semper ædepol B. 1. et Ven. 1. Temperare edepol C. Temperie edepol C. 2.—31 Pronomen sibi deest in B. 1.—32 C. faciat misero ; C. 2. faciatis ora ; Bipont. faciatis, misero ut, &c. Delph. faciatis, mis ; oro, ut, &c. Mox, iratus est Pll. siet deest in B. 1.—33 B. 1. C. et C. 2. loculo.—34 Sed illam B. 1. C. 2. Ven. 1.—35 Pll. te oro. Mox C. et C. 2. ejus esse rua et subveni.—36 C. benefiet ; C. 2. benefici.—37 Pll. deliciis tuis ; al. deliciis suis ; al. delictis hujus.—38 C. 2. hinc superbe ; B. 1. hinc superbe ; C. huc superbe.—40 Missus Pll. artificii et quidem C. C. 2. B. 1. Ven. 1.—41 C. nimus Pll.—

NOTÆ

supellectilia omnia mortua, quorum in vilissimis est fiscina. Id est, sporta viminea. Alii, pro porcis, legunt sportis et fiscina. Quod hoc magis probandum videtur, quod Pasicompsa forte attulisset secum ex

navi apud Lysimachium sportas quasdam et fiscinam.

30 Temperi] Id est, tempori, seu tempore et tempestive, quod dicitur per ironiam pro contrario.

Satis jam ut habeatis: quin loris cædite etiam, si lubet.

LY. Recte dicis: sed istuc uxor faciet, cum hoc resciverit.

DE. Nihil opus't resciscat. EU. quid istuc? non resciscet, ne time.

Eamus intro, non utilis hic locus factis tuis, 45

Dum memoramus, arbitri ut sint, qui prætercant per vias.

DE. Hercle quin tu recte dicis: eadem brevior Fabula

Erit: eamus. EU. hic est intus filius apud nos tuus.

DE. Optume est: illac per hortum nos domum transibimus.

LY. Eutyche, hanc volo prius rem agi, quam meum intro refero pede m. 50

EU. Quid istuc est? LY. suam quisque homo rem meminit: responde mihi:

Certon' scis non succensere tuam matrem? EU. scio.

LY. Vide! EU. me vide. LY. satis habeo: at quæso hercle, etiam vide! [tuo miser.

EU. Non mihi credis? LY. immo credo, sed tamen me-

DE. Eamus intro. EU. immo dicamus senibus leges censeo, 55

Priusquam abeamus, quas leges teneant, contentique sint.

Annos natus sexaginta qui erit, si quem scibimus,

Seu maritum, seu hercle adeo cœlibem, scortarier,

reducet huc rursus. DE. Te rogo, ut id vobis sufficiat; quin me cædite flagris etiam, si lubet. LY. Loqueris recte; sed uxor agel id, quando didicerit hoc. DE. Non est opus ut discat. EU. Quid istud? non sciet; ne metue. Ingrediamur: hic locus non est commodus tuis factis commemorandis dum arbitri conneant per vias. DE. Per Herculem, tu dicis recte: eadem ratione fabula erit brevior; eamus. EU. Tuus filius est hic apud nos in aedibus. DE. Bene est: nos præteribimus illac per hortum et ibimus domum. LY. Eutyche, volo fieri hanc rem, antequam referam meum pedem in aedes. EU. Quid est hoc? LY. Quisque recordatur suæ rei: responde mihi; scisne pro certo tuam matrem non esse iratam? EU. Scio. LY. Vide. EU. Me vide. LY. Sum contentus, et rogo etiam atque etiam, vide. EU. Non mihi confidis? LY. Immo confido, attamen metuo infelix. DE. Ingrediamur. EU. Immo existimo nobis esse scribendus leges senibus, priusquam proficiscamur, quas senes observent, et iis contineantur: si sciamus aliquem, seu maritum, seu etiam non maritum, qui erit natus annos sexaginta, amare, nos

~~~~~

42 B. 1. *quin locis.*—43 Pll. *quom hoc.*—44 *Nihil opus*, omisso 'st, al. ap. Pareum.—45 B. 1. *non utile*; Pll. *non utile'st*; C. 2. *non utile si hic, &c.* Mox idem codex *factus.*—46 C. *arbitrium.*—47 Pll. *qui tu.*—48 C. *tuos.*—49 B. 1. *illac perortum.*—50 C. *introtre fero.*—52 Pll. *suscensere.* B. 1. *mihituum.*—53 Pll. *video; me fide.* C. *id queso;* C. 2. *id quese;* B. 1. *id quæro.*—56 *Priusquam abeamus* Pll. *qua se lege Gulielm. et Parei 3. quas e lege* Pll. *quæis se teneant* al. ap. Pareum.—57 C. *qu'erit, κατ' ἀποστροφῆν.*—58 *Sive m.*

Cum eo nos hic lege agemus : inscitum arbitrabimur :
 Et per nos quidem hercle egebit, qui suum prodegerit. 60
 Neu quisquam posthac prohibeto adolescentem filium,
 Quin amet, et scortum ducat ; quod bono fiat modo.
 Si quis prohibuerit, plus perdet clam, quam si præhibuerit
 palam.

Hæc adeo, ut ex hacce nocte primum lex teneat senes.
 Bene valete, atque, adolescentes, hæc si vobis lex placet, 65
 Ob senum hercle industriam, vos æquom est clare plaudere.

eum vocabimus in iudicium ; iudicabimus eum esse minime scitum : ille qui suum profuderit, egebit, nobis sinentibus. * * * Hæc lex sit senibus posita primum ex hacce nocte. Bene valete ; et si hæc lex vobis placet, iuvenes, fas est vos plaudere clare propter industriam senum.

sive edd. quædam vett. scotariæ C.—61 Pll. filia.—63 Particula quam deest in Pll. B. 1. et Ven. 1. Post hunc vs. aliqui malint legi vs. 60.—64 B. 1. ex hac nocte p. lex t. senex.—66 Obsenum B. 1. Mox idem codex, plaudite.

M. ACCII PLAUTI
P S E U D O L U S.

DRAMATIS PERSONÆ.

PSEUDOLUS, *Servus.*
CALIDORUS, *Adolescens.*
BALLIO, *Leno.*
LORARI quatuor.
SIMO, }
CALLIPHO, } *Senes.*
HARPAX, *Cacula.*
CHARINUS, *Adolescens.*
PUER.
COCUS.
SIMIA, *Sycophanta.*
PHŒNICIUM, *Meretrix.*

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

Præsentes numerat quindecim miles minas :
Simul consignat symbolum, ut Phœnicium
Ei det leno, qui eum cum reliquo afferat.
Venientem Caculam intervortit symbolo,

Miles solverat quindecim minas præsentis pecunie: una obsignat symbolum, ut leno tradat Phœnicium servo, qui illud cum ceteris afferat. Pseudolus ait se esse

2 Pll. symbolum. C. Phœnicium; C. 2. Phœnicium.—3 Sibi det B. 1. qui eum

NOTÆ

1 Præsentes] Dictum est in argumento Fabulæ militem emisse Phœni-

Dicens Syrum se Ballionis, Pseudolus: 5
 Opemque herili ita tetulit: nam Simiæ
 Leno mulierem, quem is supposuit, tradidit.
 Venit Harpax verus: res palam cognoscitur:
 Senexque argentum, quod erat pactus, reddidit.

Syrum servum Ballionis, et intercept symbolum a calone adveniente: et sic opitulatus est filio heri: nam leno dedit Simiæ, quem Pseudolus summisit, meretricem. Venit verus Harpax: res detegitur: senex restituit pecuniam quam erat pollicitus.

//////////

cum reliquom al. ap. Pareum.—5 B. 1. se tabellionem.—6 Pl. ita tulit. C. et C. 2. si nimie.

NOTÆ

cum puellam viginti minis a lenone, que minis.
 et quindecim numeravisse. 6 Herili] Calidoro.
 3 Cum reliquo] Cum reliquis quin-

=====

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

Hujus Fabulæ laudatio extat Ciceroniana: in cujus Catone ipse Cato dicit: 'Quam gaudebat bello suo Punico Nævius; quam Truculento Plautus, quam Pseudolo!' Ac est Truculentus quidem ita depravatus, ut nulla alia Fabula Fabularum Plautinarum magis, tam in expressis, quam in Mss. libris. Pseudolus autem et beneficio veterum librorum, et nostra diligentia, maxima parte restitutus integritati, facile probat lectori, se non sine causa tantopere placuisse Ciceroni. Argumentum est varium et plane mirificum. Senes duo satis commodi. Adolescens amore perditus. Servus veterator et fraudulentus. Leno sceleratus et perfidus; a quo per fallacias subitæ occasionis abducitur amica filii herilis consilio servuli. Hæc exponuntur admodum copiose et luculente, cum actione multiplici.

PROLOGUS.*

STUDETE hodie mihi: bona in scenam affero:
 Nam bona bonis ferri reor æquom maxume;

Favete mihi hodierna die; apporto fausta in theatrum: etenim existimo æquissi-

//////////

* 'Hic Prologus Plauti non est.' Pareus. Nec in codd. C. C. 2. B. 1. ex-

Ut mala malis: ut, qui mali sunt, habeant mala;
 Qui boni, bona: bonos quod oderint mali,
 Sunt mali: malos quod oderint boni, bonos 5
 Esse oportet: vosque ideo estis boni; quandoquidem
 Semper odistis malos; et lege, et legionibus
 Hos fugitastis, Quirites, successis bonis.
 Huic vos nunc pariter bonam boni operam date gregi,
 Qui bonus est, et hodie ad bonos affert bona. 10
 Aures, oculi, animus, ampliter fient saturi.
 In scenam qui jejunos venerit, aut sitiens,
 Is risu et ventre raso vigilabit sedulo:
 Dum ridebunt saturi, mordebunt famelici.
 Nunc si sapitis, cedite, jejuni, atque discedite: 15
 Vos, saturi, state, immo sedete, atque attendite:
 Non argumentum, neque hujus nomen Fabulæ
 Nunc proloquar ego: satis id faciet Pseudolus:
 Satis id dictum vobis puto jam, atque deputo.
 Ubi lepos, joci, risus, vinum, ebrietas decent, 20
 Gratiæ, decor, hilaritas, atque delectatio;

mum apportari bona ad bonos, sicut mala ad malos; ut, qui existunt mali, sentiant mala; qui boni, bona. Mali sunt mali, quia aversantur bonos: oportet bonos esse bonos, quod odio prosequantur malos. Itaque vos estis boni; quandoquidem aversati estis semper malos; vos eos fugastis, Quirites, feliciter et legibus et armis. Præbete nunc attentionem huic turbæ actorum, quæ est bona, et apportat hodie bonum ad bonos. Aures, oculi, mens largiter pascentur. Is qui accesserit impransus ad theatrum, aut sitibundus; idem insomnis erit attente risu, et abdomine depresso: intereandem cænatu ridebunt, jejuni nos carpent. Nunc si sani estis, egredimini famelici, atque abite: vos pransi consistite; immo sedete et audite attente. Ego non propono nunc argumentum, neque nomen hujus Comediæ. Pseudolus id præstabit; existimo nunc id esse satis dictum. Ubi festivitas, joci, risus, vinum, temulentia adsunt; gratiæ, decor, jucunditas atque oblectatio; is qui expectat alta,

tat, nisi duo postremi versus.—1 Guliclm. bonam scævam.—11 Parei 3. saturi

NOTÆ

1 *Bona in scenam affero*] Alii, *bonam scævam*, quasi dicat, auspicato, bono auspicio venio; quia auspicia, quæ fiunt a scæva, seu sinistra, ad dextram, sunt fausta.

8 *Fugitastis*] Id est, fugastis, a 'fugo,' 'fugito.'

Successis bonis] Successibus. Successa bona, quæ bene succedunt.

Cicero: 'Nam cum omnia mea causa velles mihi successa, tum etiam tua.' 'Homo ventus,' 'adventus,' 'discessus,' 'antecessus,' qui venit, advenit, discessit, antecessit. 'Sol occasus,' qui occidit.

13 *Risu*] Spectatorum.

Ventre raso] Ventre depresso, et cibus vacuo.

Qui quærit alta, is malum videtur quærere.
 Curas malas abjicite jam, ut otiosi hodie.
 Exporgi meli' st lumbos, atque exsurgier.
 Plautina longa fabula in scenam venit.

25

videtur expectare infortunium. Deponite nunc molestas sollicitudines, ut sitis hodie quieti. Est satius explicare lumbos et surrigere. Longa Comædia Plauti procedit in theatrum.

*****

fient ampliter.—13 Al. pro raso, habent lasso.—22 Qui q. alia his Parei 3.—24 Exporci Pl. Ex porci B. 1. melius lumbos C. C. 2. B. 1. Ven. 1. exurger B. 1. Pl. et Ven. 1.

NOTÆ

24 *Exporgi*] *Exporrige* lumbos; qui *Exsurgier*] Id est, *exsurrigere* lumbos; quod idem est ac 'exporgere,' qui stant rectis, exporrectis; *exporgi*, sen 'exporrigere' lumbos, quod est igitur, idem est ac surgere. utrumque discessum meditantis.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, CALIDORUS.

Ps. Si ex te tacente fieri possem certior,
 Here, quæ miseræ te tam misere macerant,
 Duorum labori ego hominum parsissem lubens,
 Mei te rogandi, et tui respondendi mihi.
 Nunc, quoniam id fieri non potest, necessitas

5

Ps. Here, si possem discere ex te silente quæ agritudo te conficiat tam miserabilem in modum; ego abstinere libenter a molestia utriusque nostrum, mea in te percontando, et tua in reponendo: sed quia jam id nequit fieri, necessitas me cogit,

*****

2 B. 1. *macerat*.—3 *Duum laboris* al. ap. Pareum. *libens* B. 1.—4 *Mei inter-*

NOTÆ

2 *Miseræ te tam misere*] Est *batto-* 'satis me cura et lacrymis maceravi.'
logia in Plauto passim obvia, pro
 3 *Parsissem*] 'Parco' habet inter-
miseriæ, quæ te tantopere macerant. dum 'parsi,' pro 'pepersi,' et vetus
 4 *Mei te rogandi*] Pro labori meo
Macerant] 'Macero' nonnunquam 'parcni.'
 in te rogando; est Hellenismus, ut
 est ferme contrarium. In Captivis, πόνος μου.

Me subigit, ut te rogitem : responde mihi :

Quid est, quod tu exanimatus jam hos multos dies

Gestas tabellas tecum, eas lacrumis lavis,

Neque tui participem consilii quenquam facis ?

Eloquere, ut quod ego nescio, id tecum sciam. 10

CA. Misere miser sum, Pseudole! Ps. id te Juppiter

Prohibessit. CA. nihil hoc Jovis ad judicium attinet.

Sub Veneris regno vapulo, non sub Jovis.

Ps. Licet me id scire quid sit ? nam tu me antidhac

Supremum habuisti comitem consilii tuis. 15

CA. Idem animus nunc est. Ps. fac me certum quid tibi
est.

Juvabo aut re, aut opera, aut consilio bono.

CA. Cape has tabellas, tute hinc narrato tibi,

Quæ me miseria et cura contabefacit.

Ps. Mos tibi geretur : sed quid hoc quæso ? CA. quid
est ? 20

Ps. Ut opinor, quærunt literæ hæ sibi liberos,

Alia aliam scandit. CA. ludis me ludo tuo.

Ps. Has quidem pol, credo, nisi Sibylla legerit,

ut a te scisciter. Repone mihi, quare jam a compluribus diebus, tu mortuo similis portas tecum epistolas, eas aspergis fletibus, neque reddis ullum consilium tuorum consiliorum? Aperi mihi, ut cognoscam, perinde atque tu, id quod ego ignoro. CA. Pseudole, sum infeliciter infelix! Ps. Jupiter arceat a te id. CA. Hoc non pendet ab arbitrio Jovis. Do pænas sub regno Veneris, non sub regno Jovis. Ps. Possunne scire quid id sit? Nam tu voluisti hactenus me esse in primis participem tuorum consiliorum. CA. Est adhuc eadem meus. Ps. Aperi mihi quid tibi sit; tibi opitulabor, aut fortunis, aut labore, aut bono consilio. CA. Accipe has literas; inde doce teipse quæ ægritudo et sollicitudo me maceret. Ps. Tibi obtempero. Sed quid est hoc amabo? CA. Quid est? * * * Ps. Equidem existimo nemini

rogandi B. 1. et te respondendi Pl. — 12 B. 1. nil hoc. — 14 B. 1. antehac. —

NOTE

13 *Sub Veneris regno*] Olim juvenes et virgines ab anno decimo ad decimum octavum sub regno Veneris esse credebantur: itaque iuenculas et togulas Veneri offerebant, quam fortunam virginalem appellabant, ut Junonem mulieres vocabant fortunam muliebrem. Votis vero suis virgines et juvenes potiti, munera Ve-

neri offerebant; et illæ quidem coronas florum, hi vero zonas amasarum. Sic videlicet vapulabat sub regno cupiditatis corrupta per peccatum primi parentis natura.

23 *Nisi Sibylla legerit*] Quia partim legendæ erant literæ, partim divinandæ.

Interpretari alium potesse neminem.

CA. Cur inclementer dicis lepidis literis, 25

Lepidis tabellis, lepida conscriptis manu ?

PS. An obsecro hercle, habent quoque gallinæ manus ?

Nam has quidem gallina scripsit. CA. odiosus mihi es.

Lege, vel tabellas redde. PS. immo enim pellegam :

Advortito animum. CA. non adest. PS. at tu cita. 30

CA. Immo ego tacebo, tu hinc ex cera cita :

Nam istic meus animus nunc est, non in pectore. [cro ?

PS. Tuam amicam video, Calidore. CA. ubi ea est, obse-

PS. Eccam in tabellis porrectam : in cera cubat.

CA. At te Di Deæque quantus es. PS. servassint quidem. 35

CA. Quasi solstitialis herba paulisper fui :

Repente exortus sum, repentino occidi.

PS. Tace, dum tabellas pellego. CA. ergo quin legis ?

PS. Phœnicium Calidoro amatori suo

Per ceram et linum literasque interpretes 40

nem posse has legere præter Sibyllam, nullumque alium posse explicare. CA. Quare maledicis venustis literis, epistolæ venustæ, epistolæ exarata venusta manu ? PS. An amabo, sunt gallinis etiam manus ? Nam sine dubio gallina has exaravit. CA. Invisus mihi es. Lege epistolam, vel restitue. PS. Immo perlegam : adhibe mentem. CA. Mea mens non præsto est. PS. At tu eam revoca. CA. Immo ego silebo. Tu revoca eam ex hac cera ; nam mea mens est nunc istic, non in pectore. PS. Conspicor tuam amicam, Calidore. CA. Ubi est, quæso ? PS. Adest strata in epistolis ; jacet in cera. CA. At Dii et Deæ quantus es te perdant. PS. Servent sane. CA. Vixi parumper ; velut herba Ephemeris, natus repente, interii repente. PS. Sile, interea dum lego epistolam. CA. Quare non legis igitur ? PS. Phœnicium mittit salutem Calidoro suo amatori per ceram et linum, et literas

~~~~~

16 Pl. tibi'st ; B. 1. tibi sit.—19 Al. ap. Pareum contabescit.—24 Parei 3. posse reor neminem ; C. 2. Interpretari posse neminem.—25 Cur clementer C. 2.—27 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. habentque galinæ.—31 Parei 3. tu hinc eum, contra codd.—32 Jam istic B. 1.—33 B. 1. ubi east.—35 At Dii al. ap. Pareum. quantust C. 2. quantumst B. 1. quantus's Parei 3.—36 Quasi solsticial C. Quasi

NOTÆ

36 *Solstitialis herba*] Solstitialis herba, quæ et Ephemerus, solstitialis die, calente videlicet maxime sole, nascitur, et intra unum diem arescit : sic dicit se paulisper fuisse, id est vixisse, Calidorus.

40 *Per ceram et linum*] Alii lignum ;

nimirum epistolæ scribebantur in tabulis ligneis cera inductis ; deinde involutæ lino circumposito sigillo muniebantur, alia cera impresso, ne aperirentur. Nos sericeo filo complicatas cartas sigilloque munimus.

Salutem mittit, et salutem abs te expetit,
 Lacrumans titubanti animo, corde, et pectore.
 CA. Perii! salutem nusquam invenio, Pseudole,
 Quam illi remittam. PS. quam salutem? CA. argenteam.
 PS. Pro lignean' salute vis argenteam 45
 Remittere illi? vide sis, quam tu rem geras.
 CA. Recita modo: ex tabellis jam faxo scies,
 Quam subito argento mihi usus invento siet.
 PS. Leno me peregre militi Macedonico
 Minis viginti vendidit, voluptas mea: 50
 Et priusquam hinc abiit, quindecim miles minas
 Dederat; nunc unæ quinque remorantur minæ:
 Ea causa miles hic reliquit symbolum,
 Expressam in cera ex anulo suam imaginem,
 Ut qui huc afferret ejus similem symbolum, 55
 Cum eo simul me mitteret: ei rei dies
 Hæc præstituta est, proxuma Dionysia.
 CA. Cras ea quidem sunt: prope adest exitium mihi,
 Nisi quid mihi in te est auxilii. PS. sine pellegam.
 CA. Sino: nam mihi videor cum ea fabularier. 60

suas internuntias, et exoptat a te salutem, plorans mente ancipiti, corde, et pectore.
 CA. *Oecidi! Pseudole, reperio nusquam salutem, quam illi remittam.* PS. *Quam salutem?* CA. *Argenteam.* PS. *Visne illi remittere salutem argenteam pro lignea? Vide si vis, quid facias.* CA. *Lege modo; efficiam nunc ut intelligas ex epistolis, quam celeriter mihi pecunia sit reperienda.* PS. *Leno me vendidit militi peregrino Macedonico viginti minis, mea voluptas! et miles numeravit quindecim minas antequam proficisceretur hinc; nunc quinque minæ tantum retardant; idcirco miles reliquit suam imaginem expressam ex annulo in cera pro tessera, ut leno me mitteret cum eo, qui afferret similem notam. Proxima Dionysia est dies destinata ei rei.* CA. *Dionysia profecto sunt cras. Exitium instat, nisi mihi est quiddam adjumenti a te.* PS. *Patere ut pellegam.* CA. *Patior: nam mihi videor loqui eum ea: lege; mihi propinas nunc*

solsticias C. 2.—38 Pll. *pelligo*.—40 Menrs. et Lips. *Per ceram et lignum*.—43 *Peri* C.—45 *Pro lignea* B. 1.—49 C. *pro militi, habet militia*. Bipont. *Macedonio*.—53 C. *symbolum*; C. 2. *symbolum*.—55 C. *symbolum*.—60 Pll. *quom ea*.—

NOTÆ

53 *Symbolum*] Symbola est pecunia, quam quisque pendit pro se in cœnam communem; nos Galli appellamus *chacun son écot*. Symbolum est aliquod signum de quo conveniunt in aliquam rem, ut arrha est signum rei venditæ. Sigillum est a signo, quia

erat in annulo signatorio imago, aut emblema ejus cujus erat signum, seu sigillum. Isidorus: 'Veteres quando aliquid sibi promittebant stipulam tenentes frangebant, quam iterum jungentes suas sponsiones agnoscebant.' 'Symbolus' est Plauto idem

Lege, dulce amarumque una nunc misces mihi.

Ps. Nunc nostri amores, mores, consuetudines,

Jocus, ludus, sermo, suavis saviatio,

Compressiones arctæ amantum comparum,

Teneris labellis molles morsiunculæ,

65

Papillarum horridularum oppressiunculæ,

Harum voluptatum mihi omnium, atque itidem tibi

Distractio, discidium, vasticies venit,

Nisi quæ mihi in te 'st aut tibi est in me salus.

Hæc quæ ego scivi, ut scires curavi omnia :

70

Nunc ego te experiar quid ames, quid simules: vale.

CA. Est misere scriptum, Pseudole! Ps. o miserrume!

CA. Quin fles? Ps. pumiceos oculos habeo: non queo

Lacrumam exorare ut exspuant unam modo.

CA. Quid ita? Ps. genus nostrum semper siccoculum
fuit.

75

CA. Nihilne adjuvare me audes? Ps. quid faciam tibi?

CA. heu!

Ps. Heu? id quidem tibi hercle, ne parsis, dabo.

CA. Miser sum; argentum nusquam invenio mutuom,

*una dulce et amarum. Ps. Nunc divelluntur ab invicem, discinduntur, evertuntur amor, obsequia, familiaritates, jocus, ludus, confabulatio, oscula, * * * * et omnes voluptates tuæ mæaque, nisi mihi est in te aliquid præsidii, aut tibi in me. Curavi ut intelligeres omnia hæc, quæ ego accepi. Nunc ego periculum faciam utrum diligas, utrum simules. Vale. CA. Id est scriptum tristissime, Pseudole! Ps. O miserrime Calidore! CA. Non lacrymaris? Ps. Habeo oculos pumiceos: nequeo ab his impetrare ut depromant vel unam lacrymulam. CA. Quare? Ps. Nostrum genus fuit semper durum ad lacrymas. CA. Nonne potes mihi opitulari? Ps. Quid tibi opis offeram? CA. Heu! Ps. Tibi suppeditabo, heu! ne parce utaris. CA. Sum infelix; reperio nullibi pecuniam mu-*

63 Edd. quædam vet. *suaviatio*, contra codd.—64 B. 1. *arte amantium comparata. C. corporum.*—67 C. et C. 2. *ibidea tibi.*—68 C. *vastities*; B. 1. *vastigies.*—70 *Hæc q. e. scibi* C. et C. 2.—71 Douz. *nunc ego te experiar.*—73 C. *pumiceos.*—74 B. 1. *ut expuam*; C. *ut exputant.*—76 Pl. *me ades.* Mox, B. 1. *eheu.*—77 *Eheu* C. C. 2. et Parei 3. *tibi deest* in B. 1. *ne par sis* Philug. C. C. 2.

NOTE

quod symbolum.

71 *Nunc ego te experiar*] Alii *re.*

74 *Lacrumam ut exspuant*] *Translatio vernilis.*

77 *Ne parsis*] *Ne peperceris, ne*

parce, ejules. Alii *neparcis*, uno verbo, eoque adverbio, scribit: ut in eodem comico est 'ingratiis,' 'invitis.' *Neparcis* est idem atque minime *parce, abunde.*

Pseudole. Ps. heu! CA. neque intus nummus ullus est.
Ps. eheu!

CA. Ille abducturus est mulierem cras. Ps. eheu! 80

CA. Istoccine pacto me adjutas? Ps. do id quod mihi est:
Nam is mihi thesaurus jugis in nostra est domo.

CA. Actum hodie de me est: sed potes nunc mutuan
Drachmam dare mihi unam, quam cras reddam tibi?

Ps. Vix hercle opinor, si me opponam pignori. 85

Sed quid de drachma facere vis? CA. restim volo

Mihi emere. Ps. quamobrem? CA. qui me faciam pen-
silem.

Certum est mihi ante tenebras persequi tenebras.

Ps. Quis mihi igitur drachmam reddet, si dederim tibi?

An tu te ea causa vis sciens suspendere, 90

Ut me defraudes drachma, si dederim tibi?

CA. Profecto nullo pacto possum vivere,

Si illa a me abalienatur atque abducitur.

Ps. Quid fles, cucule? vives. CA. quid ego ni fleam?

*tuam, Pseudole. Ps. Heu! CA. Neque habeo ullum nummum. Ps. Eheu!
CA. Ille abducturus est crastina die mulierem. Ps. Eheu! CA. Hanc vero mihi
auxiliaris? Ps. Do id quod habeo: nam habeo istum thesaurum perennem in
nostris ædibus. CA. Est actum de me hodie; sed nonne potes nunc mihi dare
unam drachmam mutuam, quam tibi reddam cras? Ps. Profecto vix arbitror
posse, etiamsi me dem in pignus. Sed quid opus est drachma? CA. Volo mihi
comparare funem. Ps. Quapropter? CA. Ut me suspendam: constitui mihi
consciscere mortem, antequam dies abeat. Ps. Quis igitur mihi restituet drach-
mam, si tibi dederim? An idcirco tu vis te suspendere consulto, ut mihi suffureris
drachmam, si tibi dederim? CA. Profecto nequeo vivere, si alius eam habeat, et
abducitur a me. Ps. Quid fles, cucule? vives. CA. Quare non plorem? Qui*

*ne parcus al. ap. Parenm; ne parcis al. ibid.—78 C. iureno.—79 B. 1. cheu....heu;
Pll. heu ... heu.—80 Ille adjecturus B. 1. et a m. sec. adrecturus.—81 B. 1.
adjuras; Pll. adtuas; unde Parens conj. adduas.—82 C. thensauros.—83 B. 1.
hodie jam est de me. C. quod potes.—84 C. beddam tibi; Bipont. reddibo tibi.—
85 B. 1. C. C. 2. et Parei 3. opinor est. Mox, B. 1. pigneri.—86 Sed quid una
dragma B. 1. Sed quidem a drachma Pll.—88 Bipont. tenebras persequi.—
89 C. drachmam sic dederim; C. 2. etiam drachmam.—91 C. defrudes.—*

NOTÆ

85 *Si me opponam pignori] Si je me Persqui tenebras, id est, mortem.*
mettois en gage.

87 *Faciam pensilem] Me suspen- 91 Cucule] Adulter. Nota avis*
dam. *quæ alieno in nido ova ponit. De*

88 *Ante tenebras] Id est, noctem.*

hac supra.

- Cui nec paratus nummus argenti siet, 95
 Neque cui libellæ spes sit usquam gentium.
 Ps. Ut literarum ego harum sermonem audio,
 Nisi tu illi drachmis fleveris argenteis,
 Quod tu istis lacrumis te probare postulas,
 Non pluris refert, quam si imbrem in cribrum geras. 100
 Verum ego te amantem, ne pave, non deseram.
 Spero, alicunde hodie me bona opera, aut hac mea,
 Tibi inventurum esse auxilium argentarium.
 Atque id futurum unde, unde dicam nescio ;
 Nisi quia futurum est : ita supercilium salit. 105
 CA. Utinam quæ dicis, dictis facta suppetant !
 Ps. Scis tu quidem hercle, mea si commovi sacra,
 Quo pacto et quantas soleam turbellas dare !
 CA. In te nunc sunt omnes spes ætati meæ.
 Ps. Satin' est, si hanc hodie mulierem efficio tibi, 110

ne nummun quidem habeam in promptu, neque ullam spem nummi ullibi. Ps. Ut ego audio ex contextu illarum literarum, nisi tu fleveris illi drachmis argenteis, amorem quem vis ostendere istis lacrymis non pluris faciet quam si portare velis aquam in cribro. Sed ego non te deseram amantem, ne metue; confido me tibi reperturum esse hodie auxilium, suppeditata pecunia aliqua ex parte, sive bona arte, sive hac mea mala. Atque ignoro unde suppeditaturus sim, nisi quia sum suppeditaturus. Nam supercilium sic monet suo motu. CA. Utinum facta respondeant dictis! Ps. Profecto si succutiam meas fraudes, nosti quot et quantos soleam concitare motus. CA. Omnis spes meæ salutis est nunc in te. Ps. Estne satis, si efficio hodie ut habeas hanc mulierem, aut si tibi

//////////

94 *Grut. vire.*—96 *Neque habere spes B. 1.*—98 *Nisi tu illis B. 1. drachmis Pl.*
 —99 *B. 1. lacrumis argenteis te. Mox, C. provare.*—100 *Bipont. in cribrum ingeras.*—101 *Particula non deest in C.*—102 *B. 1. et Meurs. bona opera aut mala; al. ap. Pareum, bona avi opera mala.*—103 *C. aut xilium.*—104 *At id al.*

NOTÆ

96 *Libellæ]* Libella nummus argenteus, decima denarii pars. A libra, libella.

102 *Bona opera, aut hac mea]* Aut recta ratione, aut via aliqua dolosa, ac me servo digna.

105 *Ita supercilium salit]* Captabant ex motu cujusvis partis corporis superstitiosi veteres seu bona, seu mala auspicia: hic ex supercilii motu. Isidorus: 'Salisatores seu salitores

vocati sunt; quia dum eis membrorum quæcumque partes salierint, aliquid exinde sibi prosperum, seu triste significari prædicunt. Ad hæc omnia pertinent et ligaturæ execrabiliū remedium, quæ ars medicorum condemnat, &c. Id est, fascina.

107 *Mea si commovi sacra]* Meas artes.

Tua ut sit, aut si tibi do viginti minas ?

CA. Satis, si futurum est. Ps. roga me viginti minas.

Ut me effecturum tibi, quod promisi, scias,

Roga obsecro hercle : gestio promittere.

CA. Dabisne argenti mihi hodie viginti minas ? 115

Ps. Dabo, molestus nunc jam ne sis mihi.

Atque hoc ne dictum tibi neges, dico prius,

Si neminem alium potero, tuum tangam patrem.

CA. Di te mihi omnes servent ! verum si potes,
Pictatis causa, vel etiam matrem quoque. 120

Ps. De istac re in oculum utrumvis conquiescito.

CA. Oculum utrum, an in aurem ? Ps. at hoc pervol-
gatum est minus.

Nunc ne quis dictum sibi neget, dico omnibus,

Pube præsenti, in concione, omni populo,

Omnibus amicis, notisque edico meis, 125

In hunc diem a me ut caveant, ne credant mihi.

CA. St ! tace obsecro hercle. Ps. quid negotii est ? CA.
ostium.

Lenonis crepuit. Ps. crura mavellem modo.

numero viginti minas ? CA. Satis, si feceris. Ps. Pete a me viginti minas. Ut intelligas me facturum quod tibi sum pollicitus ; pete a me amabo : exopto polliceri. CA. Mihine numerabis hodie viginti minas argenti ? Ps. Numerabo ; ne mihi sis nunc importunus : et ne dicas tibi non esse dictum, id tibi dico prius : circumventiam tuum patrem, si neminem potero alium. CA. Cuncti Dii te mihi servent ! sed si potes, vel etiam adorire matrem propter pietatem. Ps. Quod ad istud spectat quiesce in utrumque oculum de ista re. CA. Utrum in utrumque oculum, an in utramque aurem ? Ps. Illud est minus pervulgatum. Nunc, ne quis dicat sibi non esse dictum, dico universis, eorum juventute in concione, universæ plebi, cunctis amicis, et meis notis, ut caveant a me in hanc diem, ne mihi credant. CA. St ! sile, amabo. Ps. Quid est rei ? CA. Ostium lenonis crepuit. Ps. Mallem

ap. Parenm.—108 Edd. quædam vett. turbelas.—113 *Ut me affecturum C. quo promisi* PH.—115 *Davisne C. C. 2. et Parei 3. hodie C.*—117 *C. tibi neces.*—119 *Voc. omnes deest in B. 1.*—122 *Al. ap. Parenm, an in aurem.*—124 *Bi-*

NOTÆ

118 *Tuum tangam patrem*] Tangere, hoc loco, fraudare, circumvenire.

124 *Pube præsenti*] Festus : 'Pu-

bes, adolescens, qui etiam vesticeps vocatur. Cui contrarium investis pubes, et pro plurium puberum numero dici solet.'

CA. Atque ipse egreditur penitus perjurum caput.

ut crura crepissent. CA. *Et ipse infidus homo egreditur ex aedibus.*

//////////

pont. omni populo.—127 'St taceo C.—129 Meurs. *egreditur Pœnus, perjurum caput*; Pll. *ipse egreditur intus perjuri caput*; C. 2. *ipse egreditur intus perjurum caput*; B. 1. *ipse e. penitus perjurum caput.*

NOTÆ

129 *Perjurum caput*] Homo perjurus.

 ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

LENO, LORARII IV., PSEUDOLUS, CALIDORUS.

LE. EXITE, agite, ite, ignavi, male habiti, et male conciliati,

Quorum nunquam quicquam quoiquam venit in mentem,
ut recte faciant: [pari usura.

Quibus nisi ad hoc exemplum experior, non potest usur-
Neque ego homines magis asinos unquam vidi, ita plagis
costæ callent.

Quos dum ferias, tibi plus noceas: eo enim ingenio hi sunt
flagritribæ, 5

Qui hæc habent consilia, ubi data occasio est, rape, clepe,
tene, harpaga,

Bibe, es, fuge: hoc est eorum opus: [todes.

Ut mavelis lupos apud oves linquere, quam hos domi cus-

LE. *Agite, prodite, pergite, socordes servi, quos adeo piget habere et emisse, quorum nullus unquam induxit in animum, ut recte ageret; quibus uti nequeo nisi excipiam hoc modo. Nunquam ego vidi homines magis contumaces; adeo latera indurata sunt verberibus. Quando eos caedis, te caedis magis: nam illi mastigiæ sunt eo animo, ut incant ejusmodi consilia: quando occasio sese offert, inquam, aufer, furare, retine, attrahe, pota, liguri, fuga te proripe. Hoc est eorum institutum: adeo ut malis lupos versari inter oves, quam hos custodes domi. Sed quando*

//////////

3. B. 1. *usura usurpari.*—5 *Idem codex, flagritibe*; al. ap. Pareum, *flagricibæ*.
—6 C. 2. *rape, depe.*—7 *Bibe, confuge* B. 1. *Bile es fugi* C. *Bibe es fugi* C. 2.

NOTÆ

1 *Male habiti, et male conciliati*] Con- Hic de seignibus servis, alibi de infivicia in eos jaci solita quibuscum nos dis amicis.
piget aliquam iuivisse societatem. 6 *Clepe*] *Furare, a κλέπτω, furor.*

At faciem cum aspicias eorum, haud mali videntur; opera fallunt.

Nunc adeo, hanc edictionem nisi animum advortitis omnes, 10

Nisi somnum socordiamque ex pectore oculisque amovetis, Ita ego vostra latera loris faciam, ut valide varia sint :

Ut ne peristromata quidem æque picta sint Campanica, Neque Alexandrina belluata conchyliata tapetia.

Atque heri ante dixeram omnibus, dederamque eas provincias : 15

Verum ita vos estis perditī, negligentēs, ingenio improbo, Officiū vostrum ut vos malo cogatis commonerier.

Nempe ita animati estis vos : vincite hoc duritia ergo atque me. [vortite,

Hoc vide sis, ut alias res agunt ! hoc agite, hoc animum ad- Huc adhibete aures, quæ ego loquar, plagigera genera hominum. 20

Nunquam edepol vostrum durius tergum erit, quam terginum hoc meum. [spernit.

Qui nunc ? doletne ? hem ! sic datur, si quis herum servos

intueris eorum vultum, tibi apparent minime mali ; decipiunt revera. Nunc adeo, nisi animadvertitis omnes hæc monita, nisi avertitis somnolentiam et negligentium a pectore et oculis, ego efficiam ut vestra latera sint sic notata loris, ut peristromata Campanica, aut tapetes Alexandrini sint perinde conchyliis tincti, et belluis picti. Atque dixeram antea cunctis, præscripseramque ea mandata, verum vos estis ita nequam, segnes, perversa mente, ut me adigatis vos admonere vestri officii adhibitis pænis. Nimirum vos estis ita affecti. Superate igitur hoc lorum et meas vires duro tergo. Animadvertite, si vis hoc, quomodo faciunt alius res ! Agite hoc, animadvertite hoc, commodate aures huc, audite quæ ego edicam, o homines plagis gerendis idonei. Per ædem Pollucis vestra latera nunquam erunt solidiora quam hoc lorum bubulum. Quo animo estis ? doletne ? si quis servus contemnit he-

//////////

—8 *Ut induellis lupos* Pl. —10 *Donza, Nunc habeo hanc edictionem ;* Al. ap. Pareum, edictionem animum advortite ; C. advortetis ; B. 1. editionem n. a. advortis. —11 *Edd. quædam vett. amovebitis.* —12 *Parei 3. varia sient ;* C. 2. varia sunt. —14 *Pl. beluata. Mox, consuata tapetia* Grut. *consiliat appetia* C. *consilia tappetia* C. 2. *consuata tapetia* al. *consiliata tapetia* Parei 3. —15 *C. heri a me dixi ;* C. 2. *heri a me dixeram.* —16 *Pl. præditi.* —18 *B. 1. et al. ap. Pareum, vincere hoc duritia tergi atque me.* —21 *C. qua tergin.* —22 *Quid nunc*

NOTÆ

13 *Peristromata*] Cicero, ‘peripe- lue acu pictæ.
tasmata.’ Juvenal. ‘velaria.’ *Conchyliata*] E cærneo purpureo-
14 *Belluata*] In quibus erant bel- que tincta.

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

A E

Assistite omnes contra me, et quæ loquor, advortite animum. [sit cito.

Tu qui urnam habes, aquamingere, face plenum ænium Te, cum securi, caudicali præficio provinciæ. 25

Lo. At hæc retunsa est. LE. sine siet: itidem vos quoque estis plagis omnes.

Num qui minus ea gratia tamen omnium opera utor?

Tibi hoc præcipio, ut niteant ædes: habes quod facias: propera, abi intro.

Tu esto lectisterniator: tu argentum eluito, idem extruito.

Hæc, cum ego a foro revortor, facite, ut offendam parata, 30

Vorsa, præsterga, strata, lautaque, coctaque omnia uti sint.

Nam mihi hodie natalis dies est: decet eum omnes vos concelebrare. [satin' audis?

Pernam, callum, glandium, sumen, facito in aqua jaceant:

Magnifice volo enim summos viros accipere, ut mihi rem esse reantur.

rum, sic dat pœnas. Adeste omnes coram me, et animadvertite ea quæ edicam. Tu qui tenes urnam infunde aquam, fac ut labrum sit celeriter plenum. Te vero præpono muneri scindendi ligni cum securi. Lo. Sed hæc est obtusa. LE. Esto, sit; vos estis quoque cuncti verberibus. Attamen non adhibeo minus operam vestram idecirco. Tibi commendo hoc, ut domus sit munda. Est quod agas; accelera; ingredere. Tu esto, lectos sterne; tu detergito argentum, idem disponito. Date operam, ut cum ego redeam a foro inveniam hæc instructa, ut cuncta sint versa, tersa, strata, lautaque et cocta. Nam est hodie meus dies natalis; oportet vos eum celebrare universos. Comparete pernam, callum, glandium, sumen; sint in aqua; audisne bene? Nam volo invitare opipare magnates viros, ut arbitrentur

//////////

dolet, hem B. 1.—23 C. quo loquor; C. 2. eque loquor.—24 C. sit scito et.—26 Alii delent τὸ quoque.—28 C. ab' intro.—29 B. 1. id extruito.—30 Hæc cum eo a foro re vortor Pl. —31 Steph. præstega, strata; Acidal. sparsa, tersa, strata; C. Vorsa supra terga strata; C. 2. Vorsa præster gastrata; Bipont. lauta, structaque omnia. Mox, lauta coctaque al. ap. Pareum; lauta stroctaque al. ibid. uti sunt C. 2.—32 C. concebrare.—33 Paternam C. 2. gallum C. et C. 2. Pernam gallum B. 1.—34 M. volo me summos Pl. ut mihi remorantur B. 1.—

NOTE

25 *Te, cum securi, caudicali præficio provinciæ* 'Caudex' et 'codex' est truncus arboris: igitur 'præficere caudicali provinciæ' est findendo ligno præficere.

29 *Tu esto lectisterniator*] Lectos sterne.

Extruito] E thecis expromptum disponito.

31 *Vorsa*] A 'verro.'

Præsterga] Alii *præstega*, est tecti longior prominentia ad arcendos imbres et æstus, ut sunt in vestibulis.

Intro abite, atquæ hæc cito celebrate, ne mora quæ sit, cocus cum veniat 35

Mihi: ego eo in macellum, ut piscium quicquid est, pretio præstinem. [est.

I, puere, præ: ne quisquam pertundat cruminam, cautio Vel opperire: est quod domi dicere pæne fui oblitus.

Auditin'? vobis, mulieres, hanc habeo edictionem:

Vos, quæ in munditiis, mollitiis, deliciisque ætatulam agitis, 40

Viris cum summis inclytæ amicæ: nunc ego scibo, atque hodie experiar, [somno studeat:

Quæ capiti, quæ ventri operam det, quæque suæ rei, quæ Quam libertam fore mihi credam, et quam venalem, hodie experiar. [convenient.

Facite hodie, ut mihi munera multa huc ab amatoribus Nam nisi penus annuus hodie convenit, cras populo prostitutam vos. 45

Natalem scitis mihi diem esse hunc: ubi isti sunt, quibus vos oculi estis?

Quibus vitæ? quibus deliciæ estis? quibus savia? mammilla? mellitæ? [sint.

Manipulatim mihi munerigeruli facite ante ædis jam hic as-

mihî esse divitiâs. Introite et celebrate celeriter hæc, ne sit ulla mora, quando cocus ad me veniat; ego eo in macellum, ut mercer pretio quicquid est piscium. Puer præi; vereor ne aliquis perforet crumnam: vel expecta; est aliquid, quod fui ferme oblitus dicere domi. Auditisne, mulieres? Sunt mihi vobis dicenda: vos quæ ducitis vitam in lautitia, mollitia, et voluptate cum summis viris, amicæ egregiæ: ego cognoscam nunc, atque periculum faciam hodie, quæ curet libertatem, quæ ventrem, et quæ suam rem, quæ somnum: faciam hodie periculum, quæ liberta mihi erit futura, et quæ vendis. Curate hodie ut plura munera ad me conferantur huc ab amatoribus; nam nisi penus in totum annum præbeat hodie, vos vulgabo cras plebi. Scitis hunc diem esse meum natalem. Ubi sunt isti, qui vos habent in oculis? quibus estis vita? quibus deliciæ? quibus savia? quibus mammilla, mellitæ? Efficit ut adsint et mihi offerant munera huc turmatim ante do-

35 Al. cito celebrate. Mox, quæ deest in B. 1.—36 B. 1. ut picium. Pll. pretio præsentinem; unde Pareus conj. pretio præsententi emam.—38 Vel operire B. 1. pæne sum al. ap. Pareum.—39 C. ediccionem; B. 1. editionem.—41 C. inclutæ.—42 Quæ capitis Pll.—45 B. 1. prostrum vos; C. prosti va vos.—46 Natalem

NOTÆ

37 Pertundat cruminam] Meluit sectores zonarios.

Cur ego vestem, aurum, atque ea, quibus est vobis usui,
 præhibeo? quid mihi
 Domi, nisi malum, vostra opera est hodie, improbæ? vino
 modo cupidæ estis: 50
 Eo vos vestros panticesque adeo madefacitis, cum ego sim
 hic siccus.
 Nunc adeo hoc factum est optimum, ut nomine quamque
 appellem suo;
 Ne dictum esse actutum sibi quæpiam vostrarum mihi ne-
 get: advortite animum cunctæ.
 Principio, Hedylium, tecum ago, quæ amica es frumentariis,
 Quibus cunctis montes maximi acervi frumenti sunt do-
 mi: 55
 Fac sis sit delatum huc mihi frumentum, hunc annum quod
 satis [to affluam,
 Mihi, etiam familiæ omni sit meæ: atque adeo ut frumen-
 Ut civitas nomen mihi commutet, meque ut prædicet
 Lenone ex Ballione regem Jasonem. CA. audin' furcifer
 Quæ loquitur? satin' magnificus tibi videtur? Ps. pol
 iste, 60
 Atque etiam maleficus: sed tace, atque hanc rem gere.

*num. Quare ego vobis suppedito aurum, et ea quibus vobis est opus? Quid ha-
 beo domi vestra opera, nisi malum? Improbæ vos estis! avidæ vini: vos pro-
 luitis vestra abdomina, intereadum ego sum siccus. Nunc adeo est bonum,
 ut vocem unamquamque suo nomine, ne ulla vestrum mihi neget esse sibi dic-
 tum. Animadvertite cunctæ. Principio, Hedylium, dissevo tecum, quæ es ami-
 ca frumentariis omnibus, quibus sunt domi montes maximi acervi frumenti:
 cura ut frumentum mihi deferatur huc quantum mihi sufficit et cunctæ fami-
 liæ hoc anno: atque adeo abundem frumento, ut urbs mihi commutet nomen; atque
 me vocet regem Jasonem ex Ballione lenone. CA. Audisne furcifer quæ dicit?
 Tibine videtur satis magnificus? Ps. Profecto iste videtur et maleficus. Sed sile,*

//////
*sitis Pll. esse diem B. 1.—49 Al. usus. C. 2. perhibeo. B. 1. cum mihi.—50 B.
 1. vino meo cupidæ.—51 Idem codex, pantices adeo madefactis.—52 Pll. quem-
 que.—54 Hedillum Pll. ædillum B. 1. ædilis sum tecum Colv. amic' es C.
 amicis C. 2.—55 Parei 3. ac acervi, contra codd.—57 Pll. affluam.—59 Al.
 Jasonem.—61 Adque etiam C. maleficus B. 1. et hanc rem al. ap. Pareum.—*

NOTÆ

51 *Pantices*] Plinius, 'lactes:' pris-
 co et obsoleto verbo *pantices* Plautus
 appellat. 'Lactes,' *le mésentère*.

Siccus] Abstemius, invinius, so-
 brius.

52 *Factum optimum*] Bonum factum
 erat de formula edictorum.

54 *Hedylium*] Nomen meretricis.

59 *Jasonem*] Thessaliæ regem, E-
 paninondæ æqualem.

LE. Æschrodora tu, quæ amicos tibi habes lenonum æmu-
los [audi:

Lanios, qui item ut nos jurando jure malo quærunt rem,
Nisi carnaria tria grandia tergoribus oneri uberi hodie

Mihi erunt, cras te quasi Dircam olim, ut memorant, duo
Gnati Jovis devinxere ad taurum, item, hodie stringam ad
carnarium: id tibi 66

Profecto taurus fiet. Ps. nimis sermone hujus ira incen-
dor.

Huncine hic hominem pati colere juventutem Atticam?
Ubi sunt, ubi latent, quibus ætas integra est, qui amant a
lenone?

Quin conveniunt, quin una omnes peste hac populum hunc
liberant? 70

Sed nimis sum stultus, nimium fui indoctus: ne illi audeant
Id facere? quibus ut serviant suus amor cogit, simul
Prohibet, faciant adversum eos quod volunt. CA. vah!
tace. Ps. quid est?

CA. Male morigerus male facis mihi, cum sermone huic
obsonas. Ps. taceo.

CA. At taceas malo multo, quam tacere te dicas. LE. tu
autem 75

et hoc age. LE. Tu, Æschrodora, quæ habes amicos lanios, imitatores lenonum, qui, sicut nos, comparant divitiis perjuriis, audi. Nisi hodie mihi erunt tria magnæ carnaria plena tergoribus boum, te constringam hodie ad carnarium, sicut memorant duos filios Jovis devinxisse olim Dircam ad taurum; sane id erit tibi taurus. Ps. Nimis inflammor iracundia ejus oratione. Oportetne pati juventutem Atheniensem servire huic homini? Ubi sunt, ubi latent ii quibus est ætas integra, qui amant mulieres a lenone emtas? Quin assunt? Quin liberant omnes simul hunc populum hac peste? Sed sum nimis amens, fui nimis stolidus: audeantne illi id agere? quibus suus amor cogit ut serviant, una prohibet ne faciant quod volunt adversus eos. CA. Vah! tace. Ps. Quid est? CA. Me offendis immorigerus, quando obstrepis huic oratione. Ps. Tuceo. CA. At malo multo sileas, quam di-

63 Al. *ibid.* jure jurando; τὸ jurando deest in B. l. *malam quærunt rem* Douz. vide, pro aude, B. l.—64 Pl. *tria gravida*. Al. *oncre*; al. *ornatu*.—65 *Dircam* edd. vet. *olim memorant, duo gnatos* al. ap. Pareum.—66 Edd. *quædam* vet. *devinxere*.—68 B. l. *colere viventem*.—70 Qui C.—74 Pass. *huic obscæras*.

NOTÆ

63 *Jurando jure malo*] Malo jure- Jovis et Antiopæ filii, Dircam, quam
jurando, perjurio. Lycus, Antiopa eorum matre relicta,
65 *Dircam*] Zethus et Amphion, uxorem duxerat, tauri indomiti ceu-

Xystilis, fac ut animum advortas, quojus amatores olivi
Dynamini domi habent maxumam.

Si mihi non jam huc culleis oleum deportatur,

Te ipsam culleo ego cras faciam ut deportere in pergulam.

Ibi tibi adeo lectus dabitur, ubi tu haud somnum capias,

Sed ubi usque ad languorem: . . . tenes, quorsum hæc tendant, quæ loquor? 81.

En excetra tu, quæ tibi amicos tot habes, tam probe oleo onustos,

Num quopiam est hodie tua tuorum opera conservorum

Nitidiusculum caput? aut num ipse pulmento utor magis

Unctiusculo? sed scio, tu oleum haud magni pendis, vino te 85

Devincis: sine modo: reprehendam ego cuncta hercle una opera, nisi

Quidem hodie tu omnia facis, scelestas, hæc uti loquor.

Tu autem quæ pro capite argentum mihi jam jamque sæpe numeras,

Ea pacisci modo scis, sed quæ pacta es non scis solvere.

Phœnicium, tibi hæc ego loquor, deliciæ summatum virum:

cas te silere. LE. Tu vero Xystilis, cujus amatoribus est domi tanta copia olei, fac ut animadvertas. Si non mihi offertur jam huc oleum in pellibus, ego faciam ut deportere ipsa cras in culeo ad porticum; tibi dabitur ibi cubile, in quo tu non capias somnum, sed ubi divexeris usque ad mortem. Intelligis quo tendant quæ dico? Viperas, quæ habes tot amicos tam bene onustos oleo, an tuo quæstu caput cujusquam tuorum conservorum est unctius oleo? aut capio ipse cibum unctiorem? Sed novi; tu haud magni facis oleum: te obruis vino. Sine modo. Profecto animadvertam uno tempore in te pro cunctis tuis sceleribus, nisi tu facis hodie omnia hæc sicut dico. Tu vero quæ mihi numeras sæpe jamjam argentum pro libertate; scis modo spondere id, sed non scis pendere quæ es pacta; phœnicium, deliciæ

//////////

—76 Xitalis C. Xittilis C. 2. Xutilis B. 1. Ven. 1. Xystylis Gronov. olivinam In domo habent B. 1. amato Resolivi dynam in domi Pl. —78 B. 1. culeus olivi. Pl. cullius oleum deportatum. —79 Al. ap. Pareum, faciam deportere. —80 Pl. aut somnum. —81 Idem codd. quo se hæc. —82 C. onustus. —83 Nunc etiam est hodie tuorum B. 1. —84 Nitidissimum B. 1. et Ven. 1. —85 Unio in visculo B. 1. —86 Deungis Acidal. rependam al. ap. Pareum. —88 Prius jam deest in B. 1. —89 Idem codex, patisci . . . sed quod . . . nescis. C. 2. sed

NOTE

dæ alligarunt, Lycumque interfecerunt.

77 Dynamini] Vim, copiam.

79 Pergulam] 'Pergula' est porticus, seu appendix ædificii.

85 Unctiusculo] Melius condito.

Nisi hodie mihi ex fundis tuorum amicorum omne huc penus affertur,
 nus affertur, 91
 Cras Phœnicium Phœnicio corio invises pergulam.

summorum virorum, ego tibi dico hoc: Nisi omnis penus mihi affertur huc hodie ex agris tuorum unicolorum, invises cras porticum strata corio Phœnicio.

//////////

quo.—91 Al. ap. Pareum, annua huc, &c.—92 Cras phœni phœnicio . . . pergulam B. 1.

NOTÆ

92 Phœnicio corio] Id est, purpureo flagris facto.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

CALIDORUS, PSEUDOLUS, BALLIO.

CA. PSEUDOLE, non audis quæ hic loquitur? Ps. audio, here, equidem, atque animum advorto.

CA. Quid mihi es auctor, huic ut mittam, ne amicam hic meam prostituat? [curabo.

Ps. Bene curassis: liquido es animo: ego pro me et pro te Jamdiu ego huic bene et hic mihi volumus, et amicitia est antiqua.

Mittam hodie huic suo die natali malam rem magnam et maturam. 5

CA. Quid opus est? Ps. potin' aliam rem ut cures? CA. at. Ps. bat. CA. crucior. Ps. cor dura.

CA. Pseudole, non intelligis quæ hic dicit? Ps. Profecto, here, intelligo atque animadverto. CA. Quid suades ut huic mittam, ne hic prostituat meam amicam? Ps. Bene feceris si curaveris. Esto æquo animo! ego curabo pro me et te. Jampridem benevolentia sumus conjuncti, ego illi, et ille mihi, et amicitia vetus intercedit. Ad eum mittam hodie suo die natali infortunium grande et velox. CA. Quid opus est facto? Ps. Esto sollicitus de aliis rebus. CA. At. Ps. Bat. CA. Discrucior.

//////////

3 Tu ne curassis Pist. Bene: ne curassis al. ap. Pareum; Sine cura sis al. ibid.—4 Pl. amicitia. —5 C. et B. 1. natalio; C. 2. Parei 3. natalitio.—6 Pl.

NOTÆ

3 Bene curassis] Diligenter cura, 6 Cor dura] Animum obfirma. Ovidius, 'durare animum;' Tacitus,

Liquido es animo] De ista re securus esto. 'mentem.' Catullus, 'obdurare se.'

- CA. Non possum. Ps. fac possis. CA. quonam pacto
possim vincere animum? [auscultes.
Ps. In rem quod sit prævortaris, quam re adversa animo
CA. Nugæ istæc sunt: non jucundum est, nisi amans facit
stulte. Ps. pergin'?
- CA. O Pseudole mi, sine sim nihili: mitte me sis. Ps.
sino, modo ego 10
- Abeam. CA. mane, mane: jam ut voles me esse, ita ero.
Ps. nunc tu sapis. [quin revocas?
- BA. It dies: ego mihi cesso: i præ, puere. CA. heus, abiit:
Ps. Quid properas? placide! CA. at priusquam abeat.
BA. Quod hoc malum? tam placide is, puere.
Ps. Hodie nate heus! hodie nate, tibi ego dico, heus hodie
nate, redi, et 15
- Respice ad nos, tametsi occupatus, moramur: mane: sunt
colloqui
Qui volunt te. BA. quid hoc est? quis est qui moram
occupato molestam obtulit?
- CA. Qui tibi sospitalis fuit. BA. mortuus est, qui fuit:
qui est, vivos est.

Ps. *Animum obfirma.* CA. *Nequeo.* Ps. *Da operam ut queas.* CA. *Quo modo potero coërcere impetum mentis?* Ps. *Age quod ex re est potius, quam obsequaris animo in rebus quæ non sunt ex re.* CA. *Hæ sunt nugæ: est illepidum, nisi amans est amens.* Ps. *Pergisne desipere?* CA. *O mi Pseudole, patere me insanire: dimitte me si placet.* Ps. *Patior.* Ego modo abibo. CA. *Sta, sta: ero jam sicut voles me esse.* Ps. *Tu sapis jam.* BA. *Dies abii; ego cunctor: puer, præi.* CA. *Heus! profectus est; revoca eum.* Ps. *Quid acceleras? leniter!* CA. *At antequam proficiscatur.* BA. *Quid est hoc malum? quam lente procedis, puer!* Ps. *Heus! hodie-nate, hodie-nate, ego tibi dico; heus! hodie-nate, revertere, et respice ad nos; quanquam acceleras, tamen retardamus. Sta! sunt qui cupiunt tecum verba facere.* BA. *Quid est hoc? Quis est qui me sistit importune accelerantem?* CA. *Qui tibi fuit salutaris.* BA. *Qui fuit, est mortuus: qui est, vivit.*

opust; al. opis est.—7 Edd. quædam vett. animum vincere, contra codd.—8 B. 1. quod sic . . . rem adverso.—9 B. 1. jocundum . . . pergam.—10 O, o, pseudole B. 1. C. sine, modo, &c. Gronov. et Delph. sino modo B. 1. nichili C. 2.—11 B. 1. ita oro.—13 Quod properas C. placid' is Pll. placide is al.—14 B. 1. tam placidus puere.—16 Pll. occupatu's; Lamb. occupatum. B. 1. mane est loqui.

NOTE

15 *Hodie nate*] Tu, cujus hodie celebratur dies natalis.

Ps. *Nimis superbe.* BA. *nimis molestus.* CA. *reprehende hominem: assequere.*

BA. I, *puere.* Ps. *accedamus hac obviam.* BA. *Juppiter te perdat, quisquis es.* 20

Ps. *Te volo.* BA. *at vos ego ambos: vorte hac te, puere.*
Ps. *non licet*

Colloqui te? BA. *at mihi non lubet.* CA. *sin tuam est quidpiam in rem?* BA. *licet-*

Ne obsecro vivere, an non licet? Ps. *vah, manta.* BA. *omite.* CA. *Ballio,* [dum fuit.

Audi. BA. *surdus sum: profecto inanilogus es.* CA. *dedi,*
BA. *Non peto quod dedisti.* CA. *dabo, quando erit.* BA. *ducito,* 25

Quando habebis. CA. *heu, heu, quam ego malis perdidit modis,* [facis.

Quod tibi detuli et quod dedi! BA. *mortua re, verba nunc Stultus es, rem actam agis.* Ps. *nosce saltem hunc, qui est.* BA. *jam diu*

Scio, qui fuit: nunc quis est is, ipsus sciat: ambula tu.

Ps. *Nimis arroganter.* BA. *Nimis importune.* CA. *Arripe hominem; assequere.* BA. I, *puer.* Ps. *Occurramus hac obviam.* BA. *Jupiter te perdat, quisquis es.* Ps. *Volo te perdat potius.* BA. *At vos ambos perdat.* *Puer, vorte iter hac.* Ps. *Non licet colloqui tecum?* BA. *At non mihi lubet.* CA. *Si aliquid est e re tua, sines?* BA. *Quæso, licetne per vos vivere, an non licet?* Ps. *Vah! mane.* BA. *Mitte.* CA. *Ballio, audi.* BA. *Sum surdus: certe es vaniloquus.* CA. *Dedi, dum fuit.* BA. *Non postulo quod dedisti.* CA. *Dabo, quando erit.* BA. *Ducito, quando habebis.* CA. *Heu, heu! quam ego male perdidit, quod tibi detuli, et quod dedi!* BA. *Nunc facis verba, re perempta. Es insanus; agis rem actam.* Ps. *Saltem cognosce quis est hic.* BA. *Scio jam pridem qui fuerit: nunc*

—18 *Quid tibi sospitali fuit* Pl. —20 *Al. ocedamus.* —21 *B. 1. vorte hic te.* —23 *Neo. bitere* Lips. et al. ap. *Pareum.* *Mox, vah mane* B. 1. —24 *Parei 3. inanilogista's; C. inanilogistæ; C. 2. inanilogistæ.* —26 *Pl. heheu.* —27 *B. 1. mortuo verba; Pl. mortua verba; al. vett. mortuo verba fabulare nunc.* —28 *Pl. rem actam magis. C. 2. sullim. B. 1. quis est. Pl. jam dius scio.* —29 *B. 1. qui est.*

NOTÆ

- 21 *Te volo*] *Convenire.* 28 *Rem actam agis*] *Donatus: Hæc res secundum jus civile dicitur, in quo cavetur, ne quis rem actam apud iudices repetat.'*
22 *Licet-Ne obsecro vivere*] *Vosne me necatis vestro odio et molestia?*
24 *Inanilogus es*] *Id est, nugator*

Ps. Potin' ut semel modo, Ballio, huc cum lucro respicias? 30

BA. Respiciam istoc pretio: nam si sacrificem summo Jovi,

Atque in manibus exta teneam, ut porriciam, interea loci Si lucri quid detur, potius rem divinam deseram.

Ps. Non potest pietate obsisti huic, ut res sunt ceteræ: Deos quidem, quos maxume æquom est metuere, eos minimi facit. 35

BA. Compellabo: salve multum, serve Athenis pessume.

Ps. Di te Deæque ament vel hujus arbitrato, vel meo: Vel si dignus alio pacto, neque ament, neque faciant bene.

BA. Quid agitur, Calidore? Ps. amatur, atque egetur acriter.

BA. Misereat, si familiam alere possim misericordia. 40

Ps. Eia! scimus nos quidem te, qualis sis; ne prædices. Sed scin' quid nos volumus? BA. pol ego propemodo: ut male sit mihi. [vorte. BA. audio:

Ps. Et id, et hoc, quod te revocamus, quæso, animum ad- Atque in pauca, ut occupatus nunc sum, confer, quid velis.

ipse noscat, quis sit. Perge, puer. Ps. Ballio, potesne a te impetrare ut respicias huc, semel oblato quæstu? BA. Respiciam hoc pretio; nam si sacrificem summo Jovi, et teneam in manibus exta, ut projiciam in ignem, si interim ostendatur aliquis quæstus, deseram potius rem divinam. Ps. Hic non potest oppugnari pietate, ut oppugnantur alii: facit minimi eos Deos, quos est æquissimum timere. BA. Compellabo; salve sis plurimum, serve nequissime Atheniensium. Ps. Dii et Deæ te ament vel arbitrio hujus, vel meo; vel si dignus alio modo, neque ament, neque benefaciant. BA. Quid ais, Calidore? Ps. Amat, et eget valde. BA. Me misereat tui, si possim alere familiam misericordia. Ps. Eia! profecto nos intelligimus qualis sis, ne dicus; sed scisne quod nos optamus? BA. Per Pollucem intelligo ferme quid optatis, ut sim infelix. Ps. Precor, animadvertite et id, et hoc, propter quod revocamus. BA. Audio: et contrahe paucis quid exoptes, quoniam

C. 2. ipsius sciat. Parei 3. tu modo, contra codd.—30 C. 2. et C. a m. pr. hunc cum.—32 Pll. ut porriciam; B. 1. ut porrigam.—33 C. pocius r. d. dextram; C. 2. dextram.—34 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. pietati.—35 B. 1. quod maxime. C. eum est.—38 Pll. nec faciant.—40 Misereat al. ap. Pareum.—41 Eia simus Pll. næ prædices C.—42 Parei 3. propemodum; C. a m. sec. propemodou; Pll.

NOTÆ

31 *Respiciam istoc pretio]* Ista mercede, isto lucro.

32 *Ut porriciam]* 'Porriciendi'

verbum ex disciplina haruspicum et ex præcepto pontificum solenne sacrificantibus fuit.

Ps. Hunc pudet quod tibi promisit, quaque id promisit die, 45

Quia tibi minas viginti pro amica etiam non dedit. [piget : BA. Nimio id quod pudet facilius fertur, quam illud quod Non dedisse, istum pudet ; me, quia non accepi, piget.

Ps. At dabit, parabit : aliquot hos dies manta modo.

Nam hic id metuit, ne illam vendas ob simultatem suam. 50

BA. Fuit occasio, si vellet, jampridem argentum ut daret.

CA. Quid, si non habui? BA. amabas? invenires mutuom, Ad Danistam devenires, adderes fœnusculum :

Surripuisses patri. Ps. surriperet hic patri, audacissime? Non periculum est, ne quid recte monstres. BA. non lenonium est. 55

CA. Egon' patri surripere possim quicquam, tam cauto seni?

Atque adeo, si facere possem, pietas prohibet. BA. audio : Pietatem ergo istam amplexator noctu, pro Phœnicio.

Sed quoniam pietatem amori video tuo prævertere,

Omnes tibi patres sunt? nullus est tibi, quem roges mutuuum 60

sum nunc impeditus. Ps. Hunc pudet, quia non tibi adhuc numeravit viginti minas pro amica, sicut tibi pollicitus est, et die qua pollicitus est id. BA. Fertur nimio facilius id quod pudet, quam illud quod piget : illum pudet, quia non solvit ; mihi dolet, quia non accepi. Ps. Sed dabit, comparabit : mane modo per aliquot hos dies. Nam hic timet ne illam vendas propter inimicitias quas exercet. BA. Jampridem fuit occasio ut penderet pecuniam, si vellet. CA. Quid si non habui? BA. Amabas? Invenires mutuuum ; convenires argentarium ; adjiceres aliquod fœnus ; suffurares patri. Ps. Hic suffuraretur patri, audacissime? Non est periculum ne doceas aliquid recte. BA. Hoc non est lenonis. CA. Possimne ego suffurari aliquid patri, seni adeo callido? Atque, si possem facere, pietas vetat. BA. Intellego. Amplexere igitur illam pietatem noctu pro Phœnicio. At quia video te anteponeere pietatem tuo amori, cunctine tibi sunt patres? tibine est nullus a quo

propemodo.—45 Hunc pudet C. Hem pudet C. 2. Heu pudet B. 1.—48 Non dedisset tum pudet B. 1. Non dedisset istum Pl. —49 Pl. aliquod ; B. 1. aliquid hos dies maneant ; Douz. parabit aliquid ; tres dies manta modo.—50 Nam hic it Pl.—51 C. jam di pridet ; C. 2. jam pridet.—52 C. jam abas invenias tuum Ad, &c. B. 1. jam habes invenires tuum, Ad, &c. Douz. jam haberes, immo ; C. 2. jam habes si invenires tuum.—54 Subriperes Parei 3.—55 C. monstret. B. 1. lenonius ; Pl. ubi ; lenonius est.—59 Sed quom Pl. te prævertere Bipont.—

NOTÆ

47 Nimio id quod pudet facilius fertur] Lenone digna sententia ; sed viro bono iudigna. 49 Manta] Id est, expecta, mane. 59 Prævertere] Anteponeere.

Argentum? CA. quin nomen quoque jam interiit Mutuum. [poti,

BA. Heus tu, postquam hercle isti a mensa surgunt saturi, Qui suum repetunt, alienum reddunt nato nemini, Ab alienis cautiores sunt, ne credant alteri.

CA. Nimis miser sum, nummum nusquam reperire argenti queo: 65

Ita miser et amore pereo, et inopia argentaria.

BA. Eme die cæca hercle olivom, id vendito oculata die.

Jam hercle vel ducentæ fieri possunt præsentēs minæ.

CA. Perii! an non tum lex me perdit quina vicenariâ?

Metuunt credere omnes. BA. eadem est mihi lex, metuo credere. 70

Ps. Credere autem? eho, an pœnitet te, quanto hic fuerit usui? [data,

BA. Non est justus quisquam amator, nisi qui perpetuat Datque usque: quando nihil sit, simul amare desinat.

CA. Nihilne te mei miseret? BA. inanis cedis: dicta non sonant.

petas pecuniam mutuum? CA. Quin nomen Mutuum periit quoque nunc. BA. Heus tu, per Herculem! postquam isti qui repetunt suum, sed qui nemini reddunt alienum, surgunt a mensa saturi, poti, omnes qui solebant mutuum dare sunt cautiores alieno periculo, ne credant alteri. CA. Sum nimis infelix: nequeo invenire nummum argenti; adeo dispereo infelix, et amore, et egestate pecuniæ. BA. Per Herculem eme oleum die cæca, vende idem die oculata. Per Herculem vel ducentæ minæ possunt jam dari numerata pecunia. CA. Interii! Lex quina vicenaria nonne me perdit? Omnes formidant credere. BA. Est mihi eadem lex; timéo credere. Ps. Credere autem? Pœnitetne te, quod hic fuerit tanto usui? BA. Nullus amator est æquus, nisi reddat perennia munera et largiatur semper, et nisi finem faciat unandi quando facit finem dandi. CA. Nonne te miseret mei?

60 C. et C. 2. roges me tuum.—61 Pl. B. 1. Ven. 1. qui nomen.—62 C. a m. sec. satira; al. saturi distenta cute; al. saturi et avidi.—63 C. redeunt.—64 Pl. nec reddunt; B. 1. nec reddunt altius.—65 Pl. miser amore.—66 Voc. hercle deest in B. 1.—67 Peri annortum lex B. 1. Perii an ortum lex Pl. quina cenaria B. 1. quasi viceria C. annon me lex dum porcet al. ap. Pareum.—72 Non est usui B. 1. Ven. 1. Lips.—73 Detque B. 1. Datque usque nihil C. Datque usque quo nihil Parei 3. usque quando B. 1. C. 2.—74 B. 1. inanis accedis; al.

NOTE

64 *Ne credant alteri*] Alii, nec reddant alteri.

67 *Eme die cæca*] Id est, solutione in diem prolata. Contra, 'Oculata

die emere,' est præsentī pecunia emere.

69 *Lex me perdit quina vicenaria*] Lex lætoria vetabat filiumfamilias

Atque ego te vivom salvomque vellem. Ps. eho, an jam mortuus est? 75

BA. Ut ut est: mihi quidem profecto cum istis dictis mortuus est.

Illico vixit amator, ubi lenoni placet.

Semper tu ad me cum argentata accedito querimonia.

Nam istoc, quod nunc lamentare, non esse argentum tibi, Apud novercam querere. Ps. eho, an unquam tu hujus nupsisti patri? 80

BA. Di melius faciant. Ps. fac hoc, quod te rogamus, Ballio,

Mea fide, si isti formidas credere: ego in hoc triduo

Aut terra aut mari alicunde evolvam id argentum tibi.

BA. Tibi ego credam? Ps. cur non? BA. quia pol, qua opera credam tibi,

Una opera alligem fugitivam canem agninis lactibus. 85

CA. Siccine mihi abs te bene merenti male refertur gratia?

BA. Quid nunc vis? CA. ut opperiare hos sex dies saltem modo,

BA. *Venis vacuus: verba non sonant. Et ego te optarem vivum et incolumem. Ps. Eho; estne jam mortuus? BA. Quicquid sit, sine dubio est confossus istis verbis. Amator interiit statim, atque displicet lenoni. Tu accede semper ad me cum querela pecuniaria. Nam expostula apud novercam, quod deplorus jam, nempe non tibi esse pecuniam. Ps. Eho, nonne tu nupsisti unquam hujus patri? BA. Dii faciant melius. Ps. Ballio, fac id quod a te flagitamus mea fide interposita, si metuis credere isti; etiam id argentum aliqua ex parte, aut terra aut mari, in hoc triduo. BA. Ego tibi credam? Ps. Quare non? BA. Quia per Pollucem, uno tempore, quo tibi credam, copulem canem fugitivam intestinis agni. CA. Siccine gratia refertur abs te mihi bene merito? BA. Quid vis jam? CA. Ut expectes modo saltem per hos sex dies, ne illam ven-*

//////////

inane cedis, i. e. aërem verberas.—76 Hic vs. deest in B. 1. C. 2. Ven. 1.—77 B. 1. nisi lenoni; Parei 3. ubi ille lenoni ne placet; Douz. ubi ille lenoni.—79 Nam istoc B. 1. clamentare C. et C. 2. clamitare B. 1.—80 B. 1. eho unquam; Vat. eho nunquid.—82 C. et C. 2. ego hoc triduo.—84 Pl. qua operas

NOTÆ

minorem viginti quinque annis stipulari, sive stipulanti respondere, aut spondendo obligari.

74 *Cedis*] Accedis.

Dicta non sonant] Tinnulæ rationes, quales sunt nummorum præsentium, habent virium plurimum ad

persuadendum.

78 *Argentata querimonia*] Sonanti tinnientique, et quæ argentum una afferat secum.

80 *Querere*] Quereris.

85 *Agninis lactibus*] Canis fugitiva, atque adeo famelica, si agninis vis-

Ne illam vendas, neu me perdas hominem amantem. BA.
animo bono es.

Vel sex menses opperibor. CA. euge, homo lepidissime.

BA. Immo vin' etiam te faciam ex læto lætantem magis? 90

CA. Quid jam? BA. quia enim non venalem habeo Phœ-
nicium. [arcesse hostias,

CA. Non habes? BA. non hercle vero. CA. Pseudole,
Victimas, lanios, ut ego huic sacrificem summo Jovi:

Nam hic mihi nunc est multo potior Juppiter, quam Jup-
piter.

BA. Nolo victimas: agnitis me extis placari volo. 95

CA. Propera, quid stas? arcesse agnos: audin' quid ait
Juppiter?

Ps. Jam hic ero: verum extra portam Metiam currendum
est prius. [nabulis.

CA. Quid eo? Ps. Lanios inde arcessam duos cum tintin-
Eadem duo greges virgarum inde ulmearum adegero,

Ut hodie ad litationem huic suppetat satias Jovi. 100

das, neve me perdas hominem amantem. BA. Esto æquo animo, expectabo vel sex menses. CA. Euge, homo festivissime. BA. Immo, visne etiam ex jucundo te reddam jucundiores? CA. Quomodo? BA. Quia videlicet non habeo Phœnicium venalem. CA. Non habes? BA. Non habeo per Herculem, enimvero. CA. Pseudole, arcesse hostias, victimas, lanios, ut ego sacrificem huic summo Jovi: nam hic Jupiter mihi est nunc multo potior, quam Jupiter. BA. Nolo victimas: volo placari visceribus agnorum. CA. Accelera, quid stas? Arcesse agnos. Audisne quid dicit Jupiter? Ps. Ero hic jam: sed est currendum antea extra portam Metiam. CA. Quare eo eundem? Ps. Arcessam inde duos lanios cum curribus. Adegero inde eodem tempore duos greges virgarum ulmearum, ut satietas sufficiat ad litationem huic Jovi. Iste Jupiter lenonius ibit in malam

~~~~~

credam; Parei 3. opera sic credam.—87 C. 2. saltim.—88 B. 1. perdas me . . . bono animo es.—91 Parei 3. jam habeo, contra codd.—92 B. 1. C. et C. 2. o Pseudole. Mox, B. 1. accersi.—94 Pll. queam Juppiter; B. 1. inquam Jupiter. —95 B. 1. aut minimis me; Pll. acinis me.—97 B. 1. C. et C. 2. portam mi eti-

NOTÆ

ceribus adhæserit, inde difficile de-
pellitur.

93 *Lanios*] Sunt popæ, hostiarum
mactatores, qui malleo feriebant vic-
timas quas tenebat sacerdos.

95 *Agnitis me extis placari volo*]
Alii, *minis extis*; nam 'oves minæ'
erant oves glabræ sub ventre. Allu-
dit ad 'minas' argenti.

97 *Extra portam Metiam*] Extra
portam Metiam manebant carnifices,
et erat inibi supplicis sontium des-
tinatus locus, ubi cernere erat cruce-
ces, patibula defixa, cadavera abjec-
ta.

98 *Cum tintinnabulis*] 'Tintinnabu-
lum' vehiculi genus.

100 *Satias*] Satietas.

In malam crucem istic ibit Juppiter lenonius.

BA. Ex tua re non est, ut ego emoriar. Ps. qui dum?

BA. ego dicam tibi:

Quia edepol dum ego vivos vivam, nunquam eris frugi bonæ.

Ps. Ex tua re non est, ut ego emoriar. BA. qui dum?

Ps. sic, quia

Si ego emortuus sim, Athenis te sit nemo nequior. 105

CA. Dic mihi, obsecro hercle, verum serio, hoc quod te rogo.

Non habes venalem amicam tu meam Phœnicium?

BA. Non edepol habeo profecto; nam jampridem vendidi.

CA. Quomodo? BA. sine ornamentis, cum intestinis omnibus.

CA. Meam tu amicam vendidisti? BA. valde, viginti minis. 110

CA. Viginti minis? BA. utrum vis, vel quater quinque minis,

Militi Macedonio: et jam quindecim habeo minas.

CA. Quid ego ex te audio? BA. amicam tuam esse factam argenteam.

CA. Cur id ausus facere? BA. libuit, mea fuit. CA. eho! Pseudole,

I, gladium affer. Ps. quid opus gladio? CA. qui hunc occidam, atque me. 115

crucem. BA. Non est ex tua re ut ego emoriar. Ps. Quare? BA. Ego tibi dicam: quia per ædem Pollucis, dum ego vivam, nunquam eris rectæ frugi. Ps. Non est ex tuo commodo ut ego inteream. BA. Quare? Ps. Quia si ego sim sublatus e viris, erit nemo nequior te Athenis. CA. Dic mihi, amabo, verum per Herculem serio, id quod a te postulo. Non habes tu meam amicam Phœnicium venalem? BA. Per ædem Pollucis non habeo; nam vendidi jamdudum. CA. Quomodo? BA. Sine ornamentis, cum omnibus intestinis. CA. Tu vendidisti meam amicam? BA. Vendidi viginti minis militi Macedonio; et habeo jam quindecim minas. CA. Quid ego audio ex te? BA. Tuam amicam factam esse argenteam. CA. Quare es ausus facere id? BA. Libuit, fuit mea. CA. Heus! Pseudole, affer gladium. Ps. Quid opus est gladio? CA. Quo interficiam hunc

//////////

am.—99 Eadem domo B. 1.—100 C. 2. satius Jovi.—103 C. rivis rivam.—104 Hic vs. deest in B. 1.—105 Si ego emortuus C. nequior Pl.—109 C. cum testinis.—112 Parei 3, hic habeo.—113 C. ex te audio.—115 Et gladium C. 2.

NOTÆ

113 *Amicam argenteam*] Cum argento commutatam.

Ps. Quin tu te occidis potius? nam hunc fames jam occiderit.

CA. Quid ais, quantum terra tegit, hominum perjurissime? Juravistin' te illam nulli venditurum, nisi mihi?

BA. Fateor. CA. Nempe conceptis verbis. BA. etiam consultis quoque.

CA. Perjuravisti, sceleste. BA. at argentum intro condidi. 120

Ego scelestus nunc argentum promere possum domo:

Tu, qui pius es istoc genere gnatus, nummum non habes.

CA. Pseudole, assiste altrinsecus, atque onera hunc maledictis. Ps. licet.

Nunquam ad prætorem æque cursim curram, ut emittar manu.

CA. Ingere mala multa, Ps. jam ego te differam dictis meis, 125

Impudice. BA. ita est. Ps. sceleste. BA. dicis vera. Ps. verbero.

BA. Quippini? CA. bustirape. BA. certe. CA. furcifer. BA. factum optume.

atque me. Ps. Quin te occidis tu potius? nam fames occidet jam hunc. CA. Quid ais, perjurissime hominum quantum terra capit? nonne juravisti te illam venditurum nulli nisi mihi? BA. Fateor. CA. Nimirum verbis solennibus. BA. Etiam quoque deliberatis. CA. Perjuravisti, scelerate. BA. Sed condidi intro pecuniam: ego scelestus possum nunc depromere e tectis pecuniam. Tu, qui es pius filius isto modo, non habes nummum. CA. Pseudole, assiste ex altera parte, et eum obrue conviciis. Ps. Licet. Nunquam curram aque celeriter ad prætorem, ut manu mittar. CA. Infer maledicta multa. Ps. Jam ego te diffamabo meis maledictis, impudice. BA. Ita est. Ps. Sceleste. BA. Dicis vera. Ps. Verbero. BA. Cur non? CA. Bustorum prædo. BA. Etiam. CA. Furcifer. BA.

//////////

et a m. sec. *Ei gladium.*—116 C. 2. *occides. C. postius.*—117 Lips. *quantum in terra degit; al. terram; al. terra gerit.*—119 Pl. *consulis quoque; B. 1. consiliis quoque.*—120 *Perjurasti B. 1.*—122 Pl. *qui pius istoc.*—123 C. et C. 2. *adsisteratrinsecus.*—124 B. 1. C. C. 2. *atque cursim. B. 1. curram litem utar manu;*

NOTÆ

117 *Quantum terra tegit]* Id est, talis erat, 'Ex animi mei sententia sustinet. juro.'

119 *Conceptis verbis]* 'Verbis conceptis jurare,' est alio præeunte, et 125 *Te differam dictis meis]* Maledictis.

127 *Bustirape]* 'Bustirapus' erat qui aliquid de silicernio, seu cœna

- CA. Sociofraude. BA. sunt mea hæc ista. PS. parricida. BA. perge tu.
- PS. Sacrilege. BA. fateor. CA. perjure. BA. vetera vaticinamini.
- CA. Legirupa. BA. valide. PS. pernicies adolescentum. BA. acerrume. 130
- CA. Fur. BA. babæ. PS. fugitive. BA. bombax. CA. fraus populi. BA. planissime.
- PS. Fraudulente. CA. impure leno. PS. cœnum. BA. cantores probos!
- CA. Verberavisti patrem atque matrem. BA. atque occidi quoque,
- Potius quam cibum præhiberem: num peccavi quidpiam?
- PS. In pertusum ingerimus dicta dolium: operam ludimus.
- BA. Numquid alium etiam vultis dicere? CA. ecquid te pudet? 136
- BA. Ted amatorem inventum esse inanem, quasi cassam nucem.
- Sed quanquam multa, malaque in me dicta dixistis mihi,
Nisi mihi attulerit miles quinque, quas debet, minas,
Sicut hæc est præstituta summa argento dies: 140

Optime factum. CA. Deceptor sociorum. BA. Hæc ista sunt mea. PS. Parricida. BA. Perge tu. PS. Sacrilege. BA. Fateor. CA. Perjure. BA. Recantatis vetera. CA. Legum violator. BA. Valide. PS. Ruinajuventutis. BA. Acriter. CA. Fur. BA. Babæ. PS. Fugitive. BA. Bene. CA. Fraus populi. BA. Plane. PS. Fraudulente. CA. Leno impure. PS. Lutum. BA. Bonos cantores! CA. Verberavisti patrem et matrem. BA. Atque occidi quoque, potius quam præberem cibum. Num commisi aliquid? PS. Ingerimus dicta in dolium pertusum: perdimus operam. BA. Numquid vultis etiam dicere aliud? CA. Quid est quod te pudet? BA. Te esse repertum amatorem vacuum, quasi nucem cassam. Sed quanvis mihi dixisti multa maledicta in me, nisi miles mihi attulerit quinque minus quas debet, sicut hæc dies est assignata ultima ad solvendam

*****

Pl. c. lite mittar manus.—127 Quidpiam B. 1.—128 Sociofrude Pl. Socifraude B. 1. mea ecista Pl.—131 CA. Fur. BA. abi B. 1. bombax C. 2.—131 C. præhibere; al. perhibere.—135 C. 2. ingerimus.—136 Nunc quid Pl. ecqui te C. et C. 2.—138 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. mala que. Alii delent τὸ que. Mox, dixisti modo edd. quedam vett.—140 B. 1. C. summe; C. 2. summe. Mox, ei

NOTÆ

tumulis mortuorum imposita, aut lig- cfferentis vox.
no bustorum raperet. 137 [Quasi cassam nucem] Petroni-

131 Babæ] Est lacte alterius dicta us, 'Nux ventosa, sine medulla.'

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

4 F

Si is non aderit, posse opinor facere officium me meum.

CA. Quid id est? BA. si tu argentum attuleris, cum illo
perdiderim fidem. [loquar:

Hoc meum est officium: ego, operæ si sit, plus tecum
Sed sine argento frustra est, quod me tui misereri postulas.
Hæc mea est sententia, ut tu hinc porro, quid agas, con-
sulas. 145

CA. Jamne abis? BA. negotii nunc sum plenus. Ps.
paulo post magis. [serunt,

Illic homo meus est: nisi omnes Di me atque homines de-
Exossabo ego illum similiter itidem ut murænam cocus.

Sed nunc, Calidore, operam te mihi volo dare. CA. ecquid
imperas?

Ps. Hoc ego oppidum admœnire, ut hodie capiatur, volo.
Ad eam rem usu'st hominem astutum, doctum, scitum, et
callidum, 151

Qui imperata effecta reddat, non qui vigilans dormiat.

CA. Cedo mihi, quid es facturus? Ps. tempori ego faxo
scies:

Nolo bis iterare: sat sic longæ fiunt Fabulæ.

CA. Optimum atque æquissimum oras. Ps. Propera,
adduc hominem cito. 155

Pauci ex multis sunt amici, homini qui certi sient.

pecuniam; si is non aderit, opinor me posse facere officium. CA. Quid est id? BA. Si attuleris pecuniam, amiserim fidem cum illo: hoc est meum officium: ego loquar plus tecum, si sit opus: at sine pecunia a me postulus incussum me misereri tui. Hæc sententia est mea, ut tu deliberes amplius hinc, quid moliaris. CA. Jamne abis? BA. Sum jam occupatus. Ps. Magis paulo post: ille homo est meus, nisi omnes Dii atque homines me destituant. Ego illi ossa comminuam, perinde atque cocus exossat murænam; sed nunc, Calidore, volo te mihi auscultare. CA. Ecquid mandus? Ps. Ego volo munire hoc oppidum, ut expugnetur hodie. Ad hanc rem opus est homine astuto, docto, scito, et callido, qui perficiat quæ imperantur, non qui dormiat rigilans. CA. Dic mihi quid es acturus? Ps. Ego efficiam, ut scias tempestive. Nolo iterare bis: sic fiunt Fabulæ satis prolixæ. CA. Precaris optimum atque æquissimum. Ps. Accelera, adduc hominem celeriter. Sunt pauci ex multis, qui sint veri amici hominis. CA. Ego scio istud. Ps.

dies Parei 3. ci argento dies Delph. et Bipont.—141 Pronomen me deest in Pll. et B. 1.—144 Schopp. frustra es.—146 Jamne habis Pll. negotii sum C. 2.—147 B. 1. a m. pr. atque omnes.—148 B. 1. simulter ego illum; Non. etiam simulter. Mox, C. quoque; C. 2. quoque.—149 C. quid imperas; al. quin imperas.—151 B. 1. usui es.—152 Qui imperat hæc facta B. 1. C. 2.—153 Pll. quid est.—154 Nobis iteraris C. a m. pr. iteraris at C. 2.—155 C. adhuc h. cito;

CA. Ego scio istuc. Ps. Ergo utrimque tibi nunc delectum para :

Ex multis exquire illis unum, qui certus siet.

CA. Jam hic faxo aderit. Ps. potin' ut abeas? tibi moram dictis creas.

Compara tibi igitur delectum militum utrimque : ex illis compluribus quære unum, qui sit verus. CA. Efficiam ut adsit jam hic. Ps. Potesne abire? Tibi facis morum verbis.

C. 2. *adhuc h. scito.*—157 Acidal. *utrumque.* Mox, B. 1. et Pl. *dilectum.*—158 Parei 3. *tibi qui.*—159 Pl. *ut habeus.* B. 1. *tibi morem geram.*

ACTUS PRIMI SCENA QUARTA.

PSEUDOLUS.

POSTQUAM illic hinc abiit, tu astas solus, Pseudole :

Quid nunc acturus, postquam herili filio

Largitus dictis dapsilis? ubi sunt ea?

Quoi neque parata gutta certi consilii,

Neque adeo argenti : neque nunc quid faciam scio, 5

Neque exordiri primum, unde occipias, habes,

Neque ad detexundam telam certos terminos.

Ps. Postquam ille profectus est hinc, tu stas solus, Pseudole. Quid facies jam, ex quo donavisti verba magnifica filio heri? Ubi sunt illa? Cui nulla est in promptu mica certi consilii, aut pecunie: neque animadverto jam quid agam. Neque vides unde sumas principium, neque rationem certam ordiendæ hujus telæ. Sed

1 *Pseudolus B. 1.*—3 *Largitus dict' es dapsilia* al. ap. Parenm. *ut sunt ea B. 1.*—4 *Cui Pl.*—6 C. 2. B. 1. *accipias.* B. 1. *habeus.*—7 B. 1. *detexendum.*—

NOTÆ

3 *Largitus*] Id est, largus, liberalis, profusus. *Dapsilus* antiquum, seu *dapsilis*, e Græco est, et significat munificum, largum. Itaque *largitus dictis dapsilis*, seu largus dictis dapsilis, idem est ac, largus dictis largis, quæ battologia frequens est in Plauto, neque ei vitio vertitur.

4 *Gutta certi consilii*] Metaphorice dicitur, pro minima parte consilii : ut

veteres dicebant, 'ne pilum quidem habet viri boni.' Id est, ne minimam quidem partem, qualis est capillus in homine.

7 *Ad detexundam telam*] Id est, *contexendum.* Sumta allegoria a textoribus, qui primum ordiuntur telam, deinde texunt. Loquitur de fraude adversus Ballionem instruenda.

Sed quasi poëta tabulàs cum cepit sibi,
 Quærit quod nusquam est gentium, reperit tamen,
 Facit illud verisimile, quod mendacium est: 10
 Nunc ego poëta fiam, viginti minæ
 Quæ nusquam nunc sunt gentium, inveniam tamen.
 Atque ego huic jam pridem me daturum dixeram,
 At volui injicere tragulam in nostrum senem :
 Verum is, nescio quo pacto, præsensit prius. 15
 Sed comprimenda est mihi vox atque oratio.
 Herum eccum video huc una Simonem simul
 Cum suo vicino Calliphone incedere.
 Ex hoc sepulcro vetere viginti minas
 Effodiam ego hodie, quas dem herili filio. 20
 Nunc huc concedam, ut horum sermonem legam.

quemadmodum poëta, quando sumit suas tabulas, quærit quod nusquam est terrarum, attamen invenit, reddit simile vero illud quod est falsum; ita ego evadam jam poëta; reperiam viginti minas, quanquam eæ sint nusquam gentium. Ego huic pollicitus eram jamdudum me daturum. Sed animus erat contorquere telum in nostrum senem. At ille præsagiiit antea nescio quomodo. Sed oportet coercere vocem et linguam. Ecce conspicio herum Simonem, qui accedit huc cum suo vicino Calliphone. Ego depromam hodie ex hoc antiquo monumento viginti minas, quas dem filio heri. Jam concedam huc, ut accipiam horum orationem.

//////////

S B. 1. *tabulas conceptas sibi*; C. 2. *t. concepit sibi*.—14 *At volui incipere* B. 1. C. C. 2. Ven. 1. *Ac volui al.*—15 B. 1. *præsens et prius*.—16 *Sed comprimendast vox mihi* B. 1.—17 *Idem codex, simionem una.*

NOTÆ

8 *Quasi poëta tabulas cum cepit*] Comparat architectum frandum cum poëta Pseudolus, et dicit, neutri, initio suscepti operis, esse in promptu, quid agat. Per tabulas intellige eas in quibus cera inductis scribebant. Alii legunt *fabulas*.

14 *Injicere tragulam*] ‘*Tragula*’ est teli genus hastæ non absimile. Est et retis genus, quod a ‘*trahendo*’ dicitur. Utrimque metaphora duci

potest ad significandum dolum.

19 *Ex hoc sepulcro vetere viginti minas Effodiam*] *Moris* erat apud veteres, ut in sepulcris pecuniam domesticam absconderent; quia grande piaculum erat religionem violare sepulcrorum. Pseudolus autem Simonem appellat, ‘*vetus sepulcrum*’; id est, hominem sepulcro similem veteri, in quo tuta esse videtur pecunia, sed frustra.

ACTUS PRIMI SCENA QUINTA.

SIMO, CALLIPHUS, PSEUDOLUS.

SI. Si de damnosis, aut de amatoribus
 Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
 Nemo antecedit filio, credo, meo :
 Ita nunc per urbem solus sermo est omnibus,
 Eum velle amicam liberare, et quærere 5
 Argentum ad eam rem : hoc alii mihi renuntiant,
 Atque id jam pridem sensi, et subolet mihi.
 PS. Occisa est hæc res, hæret hoc negotium.
 Quo in comitatum volui argentarium
 Proficisci, ibi nunc oppido obsepta est via. 10
 Præsensit : nihil est prædæ prædatoribus.
 CA. Homines qui gestant, quique auscultant crimina,
 Si meo arbitrato liceat, omnes pendeant,
 Gestores linguis, auditores auribus.
 Nam istæc, quæ tibi renuntiantur, filium 15

SI. Si eligatur nunc Athenis unus dictator ex his qui bonis eversi sunt, aut luxu perditii, nullus, ut puto, anteferatur meo filio. Itaque nunc una oratio est omnium per civitatem, cum dare operam ut manumittat amicam, et quærere pecuniam eo consilio. Alii mihi referunt id ; et animadverti id jamdudum, et præsensit. PS. Hæc via est interclusa. Hoc negotium non succedit. Iter est jam omnino obstructum, quo mihi proponebam ire ad comitatum pecuniarum. Sabodoratus est : prædones nullam habebunt prædam. CA. Cuncti homines qui renuntiant, quique aurem præbent criminationibus, si geratur res ex mea sententia, suspendantur, si delatores quidem lingua, auscultatores vero auribus. Nam illa quæ ad te referun-

1 Vide damnosis B. 1. damnosis natis et amatoribus al. ap. Parenm.—2 Al. fieret nunc.—4 Pl. sermone'st ; B. 1. solit sermone cum omnibus.—7 Parei 3. sensi ego.—9 Quom comitatum B. 1. Qu'in comitatum Pl. et Parei 3. jam volui Parei 3.—10 B. 1. opposta obstacula.—14 Gestatores al. ap. Parenm.—

NOTÆ

1 Damnosis] 'Damnosi' sunt qui voluntariis damnis, seu impensis suas res profundunt.

2 Dictator fiat Athenis] Id est, filius meus dux et princeps omnium hominum amore perditorum. Porro 'dictator' est Romanus magistratus, non Atheniensis, ut est sæpius dictum, sed spectatores Romani sunt.

12 Homines qui gestant crimina] Id est, qui promulgant crimina aliorum. Hi 'gestores,' seu 'gestatores' appellabantur. Seneca : 'Pessimum genus hominum videbatur, qui verba gestarent. Sunt quidam qui vitia gestant. Horum sermo multum nocet : nam etiamsi statim non officit, semina in animo relinquit.'

Te velle amantem argento circumducere,
Forsitan ea tibi dicta sunt mendacia.

Sed si vera ea sunt, ut nunc mos est, maxume,
Quid mirum fecit? quid novum, adolescens homo

Si amat, si amicam liberat? Ps. Iepidum senem! 20

St. Vetus nolo faciat. CA. at enim nequicquam nevis.

Vel tune faceres tale in adolescentia?

Probum patrem esse oportet, qui gnatum suum

Esse probiorem, quam ipse fuerit, postulet.

Nam tu quod damni, et quod fecisti flagitii, 25

Populo viritim potuit dispertirier.

Idne tu miraris, si patrissat filius?

Ps. Ω Zεῦ, quam pauci estis homines commodi!

Ehem, illuc est patrem esse, ut æquum est, filio!

St. Quis hic loquitur? meus hic est quidem servos Pseudolus. 30

Hic mihi corrumpit filium, scelerum caput.

Hic dux, hic ille est pædagogus: hunc ego

tur: videlicet quod filius amans te optet fraudare pecunia, ea sunt fortasse falsa quæ sunt tibi relata. Sed si ea sunt vera, maxime ut est nunc consuetudo, quid egit quod mirum videatur? Quid inusitatum, si juvenis homo amat, si asserit in libertatem amicam? Ps. Festivum senem! St. Nolo agat hanc rem vetustam. CA. Verum incassum repugnas. Tu ipse nonne ageres idem in juventute? Oportet patrem esse bonum, qui relit suum filium esse meliorem quam fuerit ipse. Nam flagitia et damna, quæ fecisti, potuissent diridi in cives singulos. Idne tibi novum si filius imitatur patrem? Ps. O Jupiter, quam pauci estis homines non molesti! Ehem, hoc est esse patrem nato, ut est par! St. Quis verba facit hic? Sane est meus servus Pseudolus. Hic perdit meum filium, dux ad nequitiam: hic est ille

//////////

15 *Nam ista* B. 1. *Nam istæ* Pl. — 18 B. 1. *ea vera*. Mox, *mos* deest in B. 1. C. et C. 2. — 19 Pl. *novum*. — 22 *Pas. faceres talia*. — 26 B. 1. *dispertirier*. — 27 *Ne id tu al. ap. Pareum*. — 28 *Azer quam* B. 1. *O Zey* Pl. *commodium* B. 1. — 29 *Em* Pl. *illum esse patrem esset ut æquus est* B. 1. — 32 Pl. *ille'st*; Gul.

NOTÆ

21 *Vetus nolo faciat*] Id est, nolo filium amare, quod dicis non esse novum.

26 *Populo viritim dispertirier*] Id est, tot damna fecisti, tot pecunias dilapidavisti, ut si populo tribuisses viritim, summ quisque nummum accepisset. Hæc distributio non cadit

in flagitia, sed in damna.

32 *Hic ille est pædagogus*] Olim 'pædagogi' distinguebantur a 'præceptoribus': illi mores; hi studia curabant. Seneca, 'Præceptores pædagogique pueris placidis dentur.'

Cupio excruciarī. CA. Jam istæc insipientia est,
 Sic iram in promptu gerere: quanto satius est,
 Adire blandis verbis, atque exquirere, 35
 Sint illa, necne sint, quæ tibi renuntiant?
 Bonus animus in mala re dimidium est mali.
 SI. Tibi auscultabo. Ps. itur ad te, Pseudole:
 Orationem tibi para advorsum senem.
 Herum saluto primum, ut æquom est: postea 40
 Si quid supersit, vicinos impertio.
 SI. Salve: quid agitur? Ps. statur hic ad hunc modum.
 SI. Statum vide hominis, Callipho, quam basilicum!
 CA. Bene confidenterque astitisse intellego.
 PS. Decet innocentem, qui sit atque innoxius, 45
 Servom superbum esse, apud herum potissimum.
 CA. Sunt, quæ te volumus percontari, quæ quasi
 Per nebulam nosmet scimus atque audivimus.
 SI. Conficiet jam te hic verbis, ut tu censeas
 Non Pseudolum, sed Socratem tecum loqui. 50

ductor, hic magister: ego opto cum pœnas dare gravissimas. CA. Est hæc jam amentia, sic ferre præ se iracundiam. Quanto est melius adoriri leni oratione, atque expendere, utrum illa, quæ ad te referunt, sicut vera necne? Mens constans in re adversa reddit malum levius dimidiò. SI. Tibi præbebo aurem. PS. Veniunt ad te, Pseudole: instrue orationem advorsus senem. Inprimis salvere jubeo herum, ut est par; deinde si restat aliquid salutis distribuo vicinis. SI. Salvus sis; quid agis? PS. Ego sto hic, hoc modo. SI. Callipho, aspice statum hominis, tanquam regium. CA. Video eum stare recte et audacter. PS. Oportet servum innocuum et innoxium esse audacem, præsertim apud dominum. CA. Sunt quæ volumus o te sciscitari, quæ nosmet tenemus, atque accepimus velut per nebulam. SI. Illic te interimet jam garrulitate: ita ut tu arbitreris non Pseudolum, sed Socratem verba facere te-

et al. illi est.—33 Verbum est deest in B. 1.—34 B. 1. in promptu gereres.—36 C. 2. negue siniquæ.—38 C. abscultabo; Parei 3. auscultabo ego.—40 C. et C. 2. æquom'st.—41 Pl. superfit. Al. vicinim hunc.—43 B. 1. q̄ anabus illicum;

NOTÆ

34 *Iram in promptu gerere*] Ennius: 'Amicitias atque inimicitias in fronte promptas gero.' Cicero: 'Hic, quod cum ceteris animo sentiebat, id magis quam ceteri, et vultu promptum habuit et lingua.' Apuleius: 'In primori fronte animum gestare.'

43 *Statum*] 'Status' est stantis

habitus et facies standi.

47 *Quasi Per nebulam*] Cicero, 'In infirma aetate imbecillaque mente, vis natura per caliginem cernitur.' Porro quæ cernuntur per nebulam, sunt quæ cernuntur quidem, sed non satis distincte.

Ps. Ita est: jampridem tu me spernis, sentio;
Parvam esse apud te mihi fidem ipse intellego:
Cupis me esse nequam, tamen ero frugi bonæ.

Si. Fac sis vacivas, Pseudole, ædis aurium,

Mea ut migrare dicta possint quo volo.

55

Ps. Age, loquere quid vis, tametsi tibi succenseo.

Si. Mihin' domino servos tu succenses? Ps. jam tibi

Mirum id videtur? Si. hercle qui, ut tu prædicas,

Cavendum est mihi abs te irato: atque alio tu modo

Me verberare, atque ego te soleo, cogitas.

60

CA. Quid censes? edepol merito esse iratum arbitror,

Cum apud te parum stet fides. Si. jam sic sino,

Iratus sit: ego, ne quid noceat, caverò.

[roga

Sed quid ais? quid hoc, quod te rogo? Ps. si quid vis,

Quod scibo, Delphis tibi responsum dicito.

65

Si. Advorte ergo animum, et fac sis promissi memor.

Quid ais? ecquam scis filium tibicinam

[velit?

Meum amare? Ps. negare meum est. Si. liberare quam

Ps. Καὶ τοῦτο καὶ τοῦτο nego. Si. ecquas viginti minas

cum. Ps. Etiam. Jamdudum tu me contemnis, animadverto: ipse non ignoro te parum in me confidere: vis me esse improbum, attamen ero probus. Si. Pseudole, fac, si ris, domus auriam vacet, ut me averba possint conferri quo cupio. Ps. Age, dic quicquid libuerit, quanquam iratus sum tibi. Si. Mihine iratus es tu, qui es servus, mihi domino? Ps. Existimasne id mirum? Si. Per Herculem mihi metucundum est abs te irato, ut tu dicis: et tu meditaris me cadere alia ratione atque ego consuevi te verberare. CA. Quid putas? Per ædem Pollucis existimo eum esse iratum merito, quia parum ei confidis. Si. Sit sic iratus; per me licet: ego curabo ne noceat in quopiam. Sed quid dicis? Quid est hoc quod a te peto? Ps. Si vis aliquid, pete id quod sciam; crede tibi responsum ab oraculo Delphico. Si. Adhibe igitur animum, et da operam ut recorderis promissorum. Quid dicis? ecquam tibicinam nosti amari a meo filio? Ps. Est meum negare. Si. Quam cupiat manumittere? Ps. Nego et hoc et illud. Si. Quibus viginti minis parus me frau-

~~~~~  
Pll. qui am basilicum.—46 B. 1. atque hero.—53 Cupissime esse.—54 Fac sis vacua B. 1. Fac si suaviva C.—55 C. dicia possint.—56 Pll. succenseo.—58 B. 1. Bipont. Pist. quin ut tu.—59 Cavendus est mihi abs te Pll.—62 Bipont. te stet parum; B. 1. parum est fidei; Lips. parum fiet fides.—65 Si quid scibo B. 1.—66 Advorte Pll. faxis promissis C. et C. 2. et deest in B. 1.—68 Meum amare. P. negar mea est C. M. amare negar mea est C. 2. Meum anare? Ps. Nā val. Si. Liberare, &c. Bipont. qua velit C.—69 Ceu tu au ita negaris B. 1. Cetuton Katto negras equas C. Ceu ton Katto ito negaris Equas C. 2. Καὶ τοῦτο val val

NOTÆ

65 Delphis tibi responsum dicito] Ci- Pythii edita tibi puta. Nihil potest
cero: 'Hæc ex oraculo Apolliniis esse verius.'

- Per sycphantiam atque per doctos dolos 70
 Paritas, ut auferas a me? Ps. abs te ego auferam?
 Si. Ita: quas meo gnato des, qui amicam liberet.
 Ps. Fateri *δεῖ καὶ τοῦτο ναί, καὶ τοῦτο ναί.*
 CA. Fatetur. Si. dixin', Callipho, dudum tibi?
 CA. Memini. Si. cur, hæc ubi tu rescivisti illico, 75
 Celata me sunt? cur non rescivi? Ps. eloquar.
 Quia nolebam ex me morem præignini malum,
 Herum ut servos suum criminaret apud herum.
 Si. Juberes hunc præcipitem in pistrinum trahi.
 CA. Numquid peccatum est, Simo? Si. immo maxime.
 Ps. Desiste: recte ego rem meam sapio, Callipho. 81
 Peccata mea sunt: animum advorte nunc jam,
 Quapropter te expertem amoris nati habuerim:
 Pistrinum in mundo scibam, si id faxem, mihi.
 Si. Non a me scibas pistrinum in mundo tibi, 85
 Cum ea mussitabas? Ps. scibam. Si. cur non dictum
 est mihi?
 Ps. Quia illud malum aderat, istuc aberat longius.

dare, fallacia, et eruditis technis? Ps. Ego te fraudem? Si. Etiam, quas tradas meo nato, ut asserat in libertatem amicam. Ps. Oportet fateri, et hoc quidem et illud. CA. Fatetur. Si. Callipho, tibine dixi jampridem? CA. Recordor. Si. Quare hæc non mihi detexisti statim atque accepisti? Cur non accipi? Ps. Edicam. Quia nolebam malam consuetudinem inferri per me in hominum genus, ut servus criminaretur suum herum apud herum. Si. Mandares hunc obtorto collo rapi in pistrinum. CA. An aliquid est culpæ admissum, Simo? Si. Immo maxime. Ps. Desiste, Callipho: ego tenco apprime meam rem. Sunt mea peccata. Jam animadvertite, quamobrem passus fuerim esse te ignarum amoris filii: intelligebam me esse damnandum pistrino, si fecissem id. Si. Ignorabas tibi esse pistrinum apertum, meo jussu, si non aperiebas id? Ps. Non ignorabam. Si. Quare non mihi est renuntiatum? Ps. Quia hæc pœna aderat; illa aberat longius: illa

Bipont.—71 B. 1. *ut me auferas.*—73 *Fateri dicar* [lacuna] *torna carthorionai* B. 1. *Fateri di chartorna chai toy ionai* C. *Fateri di chaytoyona Chaitoyonai fat* C. 2. *Fatere.* Ps. *πισάειο ἴνα καὶ ἀντὸς βυσάλων* al. ap. Pareum; *Fatere.* Ps. *δικεῖρο, ἴνα καὶ ἀντὸς ἐββύειαι* al. ibid.—75 B. 1. *tu ubi res scivisti;* C. *resivisti,* et a m. sec. *resivi.*—77 B. 1. *morem peregrini;* C. *morem que gigui.*—78 *Pro-nomen suum deest* in Pll. et B. 1. *criminarit* C. *criminarit apud* C. 2.—79 *Liberet hunc Grnt. pistrinum* C.—81 B. 1. *meam rem.*—81 Pll. *in mundum;* B. 1. *ineundum tibi scibam.*—85 B. 1. *pistrinum ineundum tibi.*—86 Pll. *muscitabas.*

NOTE

- 71 *Paritas*] Id est, paras. 84 *In mundo*] Id est, certum et
 78 *Herum*] Herum filium apud he- præsens.
 rum patrem. *Faxem*] Fecissem.

Illud erat præsens, huic erant dieculæ.

SI. Quid nunc agetis? nam hinc quidem a me non potest
Argentum auferri, qui præsertim senserim. 90

Ne quisquam credat nummum, jam edicam omnibus.

PS. Nunquam edepol quouquam supplicabo, dum quidem
Tu viues: tu mihi hercle argentum dabis:

Abs te equidem sumam. SI. tu a me sumes? PS. strenne.

SI. Excludito mihi hercle oculum, si dedero. PS. dabis.

Jam dico, ut a me caveas. CA. certe edepol scio, 96

Si abstuleris, mirum et magnum facinus feceris.

PS. Faciam. SI. si non abstuleris? PS. virgis cædito;

Sed quid, si abstulero? SI. do Jovem testem tibi,

Te ætatem impune habiturum. PS. facito, ut memineris.

SI. Egon' ut cavere nequeam, quoi prædicitur? 101

PS. Prædico, ut caveas: dico, inquam, ut caveas: cave.

Hem! istis mihi tu hodie manibus argentum dabis.

CA. Edepol mortalem graphicum, si servat fidem!

PS. Servitum tibi me abducito, ni fecero. 105

SI. Bene atque amice dicis: nam nunc jam meus es.

PS. Vin' etiam dicam, quod vos magis miremini?

erat præsens; huic erant aliquot dies interjecti. SI. Quid facietis jam? Nam profecto pecunia nequit subduci a me, præsertim qui detexerim fraudem. Jam monebo omnes, ne ullus tibi credat vel nummum. PS. Per ædem Pollucis a nemine rogabo, dum quilem tu viues: per Herculem tu mihi dabis pecuniam. Profecto ego accipiam a te. SI. Tu accipies a me? PS. Accipiam! SI. Per Herculem erne mihi oculum, si dedero. PS. Dabis. Dico jam ut caveas a me. CA. Per ædem Pollucis ego scio, si acceperis, perpetraveris factum admirabile et magnum. PS. Accipiam. SI. Si non abstuleris? PS. Plecte flagris; sed quid si abstulero? SI. Appello Jovem testem, te acturum vitam immunem a pœna. PS. Da operam ut recorderis. SI. Egone ut non possim cavere monitus? PS. Moneo ut caveas; dico, inquam, ut caveas: cave. Hem! tu mihi numerabis hodie pecuniam, in istis manibus. CA. Per ædem Pollucis venustum hominem, si facit quod pollicetur! PS. Nisi fecero, abducito me ad tibi serviendum. SI. Loqueris recte atque familiariter; nam nunc pertines ad me. PS. Visne etiam dicam, quod vobis sit magis mirum? CA. Per Herculem attente



Mox, C. et C. 2. dictu est.—87 Qui aliud C. Quid aliud C. 2.—88 B. 1. C. C. 2. Ven. 1. huic erat.—95 Sexcludito C. Exsculpiito Lamb.—97 Si apsitteris C.—101 Pl. cui præditur.—105 Pronomen me deest in B. 1.—106 Gronov. Si bene,

NOTÆ

88 *Huic erant dieculæ*] Id est, monebat inter crimen et criminis pœnula aliqua temporis intercedere de-

nam.

CA. Studeo hercle audire, nam ted ausculto libens.

SI. Agedum, nam satis libenter te ausculto loqui. 109

PS. Priusquam istam pugnam pugnabo, ego etiam prius
Dabo aliam pugnam claram et commemorabilem.

SI. Quam pugnam? PS. hem, ab hoc lenone vicino tuo

Per sycophantiam atque per doctos dolos

Tibicinam illam, tuus quam gnatus deperit,

Eam circumducam lepide lenonem. SI. quid est? 115

PS. Effectum hoc hodie reddam utrumque ad vesperum.

SI. Siquidem istæc opera, ut prædicas, perfeceris,

Virtute regi Agathocli antecesseris.

Sed si non faxis, numquid causæ est, illico

Quin te in pistrinum condam? PS. non unum quidem 120

Diem modo, verum hercle in omnis, quantum est: sed si
effecero,

Dabin' mihi argentum, quod dem lenoni illico

Tua voluntate? CA. jus bonum orat Pseudolus:

Dabo, inque. SI. at enim scin' quid mihi in mentem venit?

Quid si hîc inter se consenserunt, Callipho, 125

Aut de compacto faciunt consutis dolis,

Qui me argento circumvortant? PS. quis me audacior

audio, nam te audio libenter. SI. Dic igitur! nam te audio loqui satis ultro. PS. Antequam descendam in hanc pugnam, ego committam antea adhuc aliud certamen celebre et memoria dignum. SI. Quod certamen? PS. Hem, ea ipsa tibicina, quam tuus filius perdite amat, fraudabo lepide lenonem tuum vicinum, per fallaciam, atque per eruditam fraudem. SI. Quid est? PS. Perficiam hodie hæc duo ad vesperam. SI. Profecto si perfeceris hæc revera, ut tu dicis, anteponendus eris virtute regi Agathocli. Sed si non perfeceris, nonne causa erit, qua te detrudam statim in pistrinum? PS. Detrudes non modo in unum diem, verum per Herculem in omnem vitam, quanta quanta erit: sed si perfecero, mihine trades ultro pecuniam, quam dem statim lenoni? CA. Pseudolus petit id quod æquum est: dic, dabo. SI. Sed scisne quid mihi venit in animum? Quid, Callipho, si hi convenerint inter se, aut agunt de composito, meditata fraude, ut me circumvortent pecunia? PS. Quis erit confidentior me, si aggrediar illud

//////////

§c. Pll. nam nunc nam meus 't; Grut. nam nunc haud meus est.—108 Studie Pll. nam te B. 1. ausculto Pll.—112 Eme ab hoc C. 2. ab hoc C.—114 C. tus q. natus.—115 Ea c. lepide lenonem C. Ea c. lepidule nomen C. 2. Ea c. lepide et quidem effectum al. ap. Parenm; lepidule mirum qdem est B. 1.—117 B. 1. ista hæc opera. C. 2. aut predicas.—118 Pll. rei Agathocli.—119 B. 1. C. C. 2. causa est.—120 C. pistrinum. Acidalius delet condam.—121 Pll. quantus est; B. 1. quantum potest.—122 Pro illico, al. habent illic.—124 Particula enim deest in edd. quibusdam veti.—125 Quid si hisce Pll. consenserunt C.—126 C. compecto.

Sit, si istuc facinus audeam facere? immo sic, Simo,
 Si sumus compecti, sive consilium unquam inivimus
 De istac re, aut si de ea re unquam inter nos convenimus:
 Quasi in libro cum scribuntur calamo literæ, 131
 Stylis me totum usque ulmeis conscribito.
 Si. Indice ludos nunc jam, quando lubet.
 Ps. Da in hunc diem operam, Callipho, quæso mihi,
 Ne quo te ad aliud occupes negotium. 135
 CA. Quin rus uti irem, jam heri constitueram.
 Ps. At nunc disturba, quas statuisti, machinas.
 CA. Nunc non abire certum est istac gratia.
 Lubido est ludos tuos spectare, Pseudole.
 Et si hunc videbo non dare argentum tibi, 140
 Quod dixit; potius quam id non fiat, ego dabo.
 Si. Non demutabo. Ps. namque edepol, si non dabis,
 Clamore magno et multum flagitabere.
 Agite, amolimini hinc vos intro nunc jam,
 Ac meis vicissim date locum fallaciis. 145

agere? Immo, Simo, si sumus sic consentientes, sive unquam consultavimus de ista re, aut si unquam consensimus inter nos de ea re, exara me totum stylis ulmeis, quasi quando scribuntur literæ calamo in libro. Si. Assigna jam tempus ludorum, quando libebit. Ps. Rogo, Callipho, impende mihi hunc diem, neque te implicis aliis rebus. CA. Quin statueram jam heri, ut proficiscerer rus. Ps. Sed nunc exerte machinas quas tu instruxisti. CA. Sed statui non ire ea causa. Libet videre ludos tuos, Pseudole. Si vero videro hunc non tibi dare pecuniam, ut pollicitus est, ego tradam, potius quam id non fiat. St. Non sententiam mutabo. Ps. Nam per adem Pollucis, si non dederis, a te petetur multum, et magna vociferatione. Agite, jam amolimini vos hinc intro, vicissim facite spatium meis fraudibus.

~~~~~

Mox consultis deest in B. 1.—127 C. audicior.—128 C. 2. audeam dicere.—129 Si sumus conspectis lue consilium C. Si sumus conspecti sive C. 2. conspecti . . . u. inimus B. 1.—130 De ista re B. 1. conveniamus PlI.—131 B. 1. litteræ calamo.—132 B. 1. usque vel meis.—133 B. 1. ludos jam nunc disturba quas statuisti machinas nunc jam.—134 B. 1. mihi operam, C. quæso.—135 Nequeo te ad a. occupet B. 1. Ne quod edd. quædam vett.—136 B. 1. ut irem.—137 Hic vs. deest in B. 1. Vide supra ad vs. 133.—138 B. 1. certumst.—143 C. flagit habere; C. 2. flagito habere.—144 C. 2. Ven. 1. al. amoremini.—146 Fiat C. vos

NOTÆ

129 *Si sumus compecti*] Antiquæ pro *compacti*.

132 *Stylis ulmeis*] Virgils.

Conscribito] Virgilius, 'versa pulvis inscribitur hasta.' Sidonius Apol-

linaris: 'Mundas incunduit, glacies Alpina deletur, et hiuleis arentium rimarum flexibus terra perscribitur.'

SI. Fiat, geratur mos tibi. **Ps.** sed te volo
 Domi usque adesse. **SI.** quin tibi hanc operam dico.
CA. At ego ad forum ibo: jam hic adero. **SI.** actutum redi.
Ps. Suspicio est mihi nunc vos suspicariet,
Me idcirco hæc tanta facinora promittere, 150
Qui vos oblectem, hanc Fabulam dum transigam,
Neque sim facturus, quod facturum dixeram.
Non demutabo: atque etiam certum, quod sciam;
Quo sim facturus pacto, nihil etiam scio;
Nisi quia futurum est: nam qui in scenam provenit 155
Novo modo, novom aliquid inventum afferre addecet:
Si id facere nequeat, det locum illi, qui queat.
Concedere aliquantisper hinc mihi intro libet,
Dum concenturio in corde sycophantias.
Tibicen vos interea hic delectaverit. 160

St. Fiat; tibi obtemperetur. Ps. Sed volo te esse semper domi. St. Quin tibi dedico hanc operam. CA. Sed ego ibo ad forum, adero hic jam. St. Redi velociter. Ps. Suspicio vos suspicari nunc, me polliceri hæc facinora tanta, ad vos oblectandos, dum agam hanc Fabulam, neque me esse facturum quod pollicitus eram me esse facturum. Non mutabo sententiam. Et constat quidem me facturum esse, sed nescio adhuc quomodo sim facturus; nisi quia est futurum: nam decet eum qui venit in scenam nova ratione, afferre aliquid novum inventum; si nequeat id facere, det locum illi qui possit. Mihi libet concedere paulisper hinc intro, dum instruo in animo fallacias. Interea hic tibicen vos oblectabit.

tibi set C.—151 Quin vos Pl.—156 Bipont. et al. delent τὸ inventum.—157 Pl. nequeat et locum. Bipont. hinc mi intro.—160 C. vos intera.

NOTE

159 Concenturio] Id est, in album refero, aut instruo in aciem.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

PRO Juppiter, ut mihi, quicquid ago, lepide omnia prospereque eveniunt!
Neque quod dubitem, neque quod timeam, meo in pectore conditum est consilium.

Ps. Pro Juppiter, ut cuncta, que facio, mihi succedunt feliciter et ex voto! Consilium quod conceptum habeo in mente, est ejusmodi, ut de ejus eventu felici, nec

Nam ea stultitia est, facinus magnum timido cordi credere :
 nam omnes [meo
 Res perinde sunt, ut agas, ut eas magnificias : nam ego in
 Pectore prius ita paravi copias duplicis, triplicis dolos, 5
 Perfidias : ut ubicumque cum hostibus congregiar, malorum
 meorum
 Fretus virtute dicam, mea industria et malitia, fraudulentia,
 Facile ut vincam, facile ut spoliem meos perduelles meis
 perfidiis. [omnium
 Nunc inimicum ego hunc communem, meum atque vestrum
 Ballionem, exballistabo lepide : date operam modo : hoc
 ego oppidum 10
 Admœnire, ut hoc die capiatur, volo : atque ad hoc meas
 legiones [vibus faciam.
 Adducam : si hoc expugno, facilem ego hanc rem meis ci-
 Post ad oppidum hoc vetus continuo mecum exercitum
 protinus obducam : [atque opplebo :
 Inde me et simul participes omnes meos præda onerabo,
 Metum et fugam perduellibus meis injiciam, me esse ut
 sciant natum, 15

dubitem, nec metuam. Certe insanum est committere egregium facinus homini timido. Nam omnes res tales sunt, quales facis; magnæ sunt si eas facias magnas. Idcirco ego instruxi antea in mea mente duplices exercitus, fraudes triplicis generis, fallacias; ut ubicumque committam certamen cum hostibus (hoc dicam nixus virtute meorum malorum) mea industria et nequitia, facile vincam, facile spoliem meos hostes meis sycophantiis. Nunc ego explodam festiva Ballionem illum inimicum communem meum, atque vestrum omnium. Audite modo; ego volo oppugnare hoc oppidum, ut expugnetur hodie: atque adducam ad hoc meas legiones. Si hoc capio, ego reddam hanc rem pronam meis civibus continuo. Postea protinus educam meas copias ad hoc vetus oppidum: inde me onerabo, atque opplebo præda, et simul cunctos meos socios. Injiciam terrorem et fugam meis hostibus, ut intel-

1 Hæc scena præcedenti annectitur in Pll. et B. 1.—2 B. 1. *conditumst.*—6 Grut. *majorum meum.*—7 Pll. *me industria.*—8 C. et C. 2. *meorum perduelles.*—9 Pll. *communem.*—10 Parei 3. *exballistabo.* Mox Pll. et Parei 3. *volo: ut hoc.*—12 Al. ap. Pareum *facile ego hinc.*—15 Voc. *injiciam* deest in B. 1. C. et

NOTÆ

6 *Malorum meorum virtute*] Ridicule et comice dictum. Nam dicere solebant, 'Deorum virtute' se facturos quicquid aggredierentur. Hic non 'Deorum,' sed 'frandum suarum' virtute facturum quod suscipit

ridicule dicit, opponitque 'virtute' et 'malorum.'

10 *Ballionem, exballistabo*] Id est, quasi balista perimam. Allusione ad nomen lenonis facta, risum captat.

11 *Admœnire*] Obsidere. Per op-

Quo sum genere gnatus: magna me facinora decet efficere,
 Quæ post mihi clara, et diu clucant: sed hunc quem video,
 quis hic est,
 Qui oculis meis obviam ignorabilis objicitur? libet scire
 Quid hic velit, cum machæra: et huic, quam rem agat,
 hinc dabo insidias.

ligant me esse genitum eo genere quo sum genitus. Oportet me perpetrare insignia facta, quæ illustria de me prædicentur et sempiterna. Sed quis est hic quem video, qui incurrit in meos oculos, quem non novi? Libet cognoscere quid velit hic cum ense; et huic, quicquid agat hic, deinde struam insidias.

C. 2. ut sioant C.—17 B. 1. clucant.—18 Pl. obicitur.—19 B. 1. et hic, pro et huic; al. ap. Pareum, cum m. et clamjde, quam rem, &c.

NOTÆ

pidum intelligit Simonem, quem vocavit supra ‘vetus sepulcrum.’

16 Quo [*Ego*] *sum genere gnatus*] Id est, nobili. Servi enim ferme generis sui seriem ignorabant, utpote propter obscuritatem ab iis neglectam.

18 *Ignorabilis*] Id est, quem ignoro, mihi ignotus. Contra Petronius: ‘Rusticus quidam familiaris oculis meis;’ id est, quem vidisse me sæpius recordor. Idem, ‘Vox pæne auribus meis familiaris;’ id est, quam audisse me mihi videor.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

HARPAX, PSEUDOLUS.

HA. Hi loci sunt, atque hæ regiones, quæ mihi ab hero sunt demonstratæ, [meus miles,
 Ut ego oculis orationem capio, quam mihi ita dixit herus Septimas esse ædes a porta, ubi ille habitat leno, cui jussit Symbolum me ferre, et hoc argentum: nimis velim, certum qui
 Mihi faciat, Ballio leno ubi hic habitat. Ps. st. tace,
 tace, 5

HA. *Hæc sunt loca, et hæ plagæ, quæ mihi sunt indicatæ ab hero, quemadmodum ego cerno oculis, id quod miles meus herus mihi dixit, nimirum esse septimam domum a porta, in qua manet ille leno, ad quem præcepit deferre symbolum, et hanc pecuniam. Utinam esset aliquis qui mihi indicaret ubi maneret in hac*

2 Lips. nam mihi; al. quas mihi.—3 Parei 3. ubi ille habuit.—4 B. 1. certum quidem; C. certum quid; C. 2. certum quid id.—5 Me faciat B. 1. en tace, tace

Meus hic est homo, ni omnes Di atque homines deserunt:
novo consilio [est:

Nunc mihi opus est: nova res subito mihi hæc objecta
Hoc prævortar principio: illa omnia missa habeo, quæ
ante agere ocepî. [percutiam.

Jam pol ego hunc stratioticum nuntium advenientem probe
HA. Ostium pultabo, atque intus evocabo aliquem fo-
ras. 10

Ps. Quisquis es, compendium ego te facere pultandi volo;
Nam ego precator et patronus foribus processî foras.

HA. Tune es Ballio? Ps. immo vero ego ejus sum Sub-
ballio. [curator peni.

HA. Quid istuc verbi est? Ps. condus promus sum, pro-

HA. Quasi te dicas atriensem. Ps. immo atriensi ego
impero. 15

HA. Quid tu, servusne, an liber? Ps. nunc quidem etiam
servio.

HA. Ita videre, et non videre dignus qui liber sies.

Ps. Non soles respicere te, cum dicas injuste alteri?

urbe Ballio leno. Ps. St; sile, sile, adest meus homo, nisi cuncti Dii et homines derelinquunt. Oportet adhibeam nunc novum consilium: hæc nova res mihi fuit oblata repente. Anteponam hoc novum consilium priori: prætermisi universa illa quæ institueram antea facere. Per ædem Pollucis ego modo excipiam egregie hunc nuntium, qui advenit a milite. HA. Impellam januam et vocabo aliquem ab ædibus. Ps. Quicumque es, ego nolo te amplius pulsare; nam ego prodeco foras, ut defendam januam et deprecor ab ea injuriam. HA. Tune es Ballio? Ps. Immo vero ego sum tantum Subballio. HA. Quid est id quod dicis? Ps. Sum promus condus, qui curo ejus penum. HA. Quasi profitearis te ejus atriensem. Ps. Immo ego impero atriensi. HA. Quid tu? Esne servus, an liber? Ps. Certe servio adhuc. HA. Sic videris, et non videris dignus qui fias liber. Ps. Non te

~~~~~

idem codex.—10 *Hostium pultabo C.*—12 *Nam ego peccator C.*—13 *Tun es o*

NOTE

9 *Stratioticum percutiam*] Harpacem vincere incipiam dolis. 'Stratioticus' est a Græco, et significat militarem: *percutiam* autem est metaphora ducta a certamine, in quo si vincere vis, oportet percutere hostem.

13 *Subballio*] Id est, atriensis Bal-

lionis. Cicero 'Summarium' appellat quendam 'secundum a Mario.'

14 *Procurator peni*] Atriensis.

18 *Non soles respicere te*] In Truculento, 'Qui alterum inculsat probri eum se intueri oportet.'

HA. Hunc hominem malum esse oportet. Ps. Di me
servant atque amant.

Nam hæc mihi incus est: procudam ego hodie hinc multos
dolos. 20

HA. Quid illic secum solus loquitur? Ps. quid ais tu,
adolescens? HA. quid est?

Ps. Esne tu, an non es, ab illo milite Macedonio,
Servos ejus, qui hinc a nobis est mercatus mulierem?
Qui argenti hero meo lenoni quindecim dederat minas,
Quinque debet? HA. sum: sed ubi tu me novisti gen-
tium, 25

Aut vidisti, aut collocutus? nam equidem Athenas antid-
hac [oculis meis.

Nunquam adveni, neque te vidi ante hunc diem unquam
Ps. Quia videre inde esse: nam olim cum abiit, argento
hæc dies

Præstituta est, quoad referret nobis; neque dum rettulit.

HA. Immo adest. Ps. tun' attulisti? HA. egomet. Ps.
quid dubitas dare? 30

HA. Tibi ego dem? Ps. mihi hercle vero, qui res rationes-
que heri [dato.

Ballionis curo, argentum accepto, expenso, et cui decet

contemplaris quando maledicis immerito alteri? HA. Oportet hunc hominem esse nequam. Ps. Dii me tuentur atque diligunt; nam hic est instar incudis; ego fabricabo hodie hac complures fallacias. HA. Quid ille fabulatur solus secum? Ps. Quid loqueris tu, adolescens? HA. Quid est? Ps. Esne servus illius militis Macedonici, qui emit a nobis mulierem? qui numeraverat quindecim minas meo hero lenoni, debet quinque? HA. Sum. Sed ubinam terrarum tu me cognovisti, aut conspexisti, aut confabulatus es? Nam nunquam veni antea Athenas, neque te unquam conspexi meis oculis ante hunc diem. Ps. Quoniam videris esse ex ca gente: nam quando hinc profectus est, hæc dies fuit assignata dando argento, usque eo dum nobis referret: sed nondum retulit. HA. Immo adest. Ps. Tune attulisti? HA. Egomet. Ps. Quid cunctaris dare? HA. Ego tibi dem? Ps. Entimvero mihi, qui curam gero rei rationumque heri Ballionis, accipio pecuniam, expendo et

Ballio idem codex. suballio B. 1.—14 B. 1. suppressus sum.—20 Nam hic meus est B. 1. hic mihi incus al. ap. Pareum.—22 Macedonico C. 2.—24 Voc. minas deest in B. 1.—26 Athenis Pll.—29 Præstituta'st Pll. quam ad referret al. ap. Pareum.—32 Ballionisque c. a. u. argento c. et cui debet B. 1. argentum deest in

NOTÆ

20 Hæc [hic] mihi incus est] Harp- cudat Ballioni, hero Simoni, et Poly-
cem 'incudem' appellat; in qua dolos machæroplacidi, hero Harpæcis.

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

4 G

HA. Siquidem hercle etiam supremi promtas thesauros
 Jovis, [nuas,
 Tibi libellam argenti nunquam credam. Ps. dum tu stre-
 Res crit soluta. HA. vinctam potius sic servavero. 35
 Ps. Væ tibi! tu inventus vero, meam qui forcilles fidem!
 Quasi mihi non sexcenta tanta soli soleant credier!
 HA. Potest, ut alii ita arbitrentur, et ego ut ne credam tibi.
 Ps. Quasi tu dicas, me te velle argento circumducere.
 HA. Immo vero quasi tu dicas, quasique ego autem id
 suspicer. 40
 Sed quid est tibi nomen? Ps. servos est huic lenoni
 Syrus, [est nomen mihi.
 Eum esse me dicam. Syrus sum. HA. Syrus? Ps. id
 HA. Verba multa facimus: herus si tuus domi est, quin
 provocas, [tibi.
 Ut id agam, quod missus huc sum? quicquid est nomen
 Ps. Si intus esset, evocarem: verum si dare vis mihi, 45
 Magis erit solutum, quam ipsi dederis. HA. at enim scin'
 quid est?

distribuo cui par est. HA. Per Herculem si promtas etiam ararium supremi Jovis, nunquam tibi committam libram argenti. Ps. Dum tu strenuum te jactas, res erit expensa. HA. Custodiero potius sic constrictam. Ps. Væ tibi! tu es repertus, qui eleves meam fidem; quasi non soleant mihi soli credi sexcenties tantum! HA. Potest fieri ut ceteri existiment tibi tot credenda, ego vero non tibi credam. Ps. Quasi tu dicas, me velle te fraudare pecunia. HA. Immo vero quasi tu dicas id, ego vero suspicer. Sed quod nomen habes? Ps. Hic leno habet servum Syrum; affirmabo eum esse me. Sum Syrus. HA. Syrus? Ps. Hoc nomine vocor. HA. Disserimus multis verbis. Si tuus herus est domi, quare non vocas, ut faciam id propter quod venio huc? quodcumque nomen habes. Ps. Si esset domi, juberem venire; sed si libet mihi tradere, erit melius traditum, quam si ei tradideris ipsi.

//////////

Bipont.—33 C. 2. *prompta t. Jovi*; al. *promptes t. Jovi*; B. 1. *etiam Jovi*.—34 Sciop. *creduam*. Ps. *si tu creduas*; al. ap. Pareum, *Dane tu strenuus Res erit, &c.* al. *dum tu sic renuas*.—35 Bipont. *Res erat*. B. 1. *nunc jam potius*; Sciop. *vinciam potius*; sic, &c. C. *vinciam*; C. 2. *vintiam*.—36 Al. ap. Pareum *focilles*.—37 Pll. *secenna*. Mox, *soli deest* in B. 1.—39 B. 1. *circundere*.—

NOTÆ

34 *Dum tu strenuus*] Dum nungando ita strenuum hominem te prædicas, interim quinque minæ solvi poterant. 'Strenuo' eusum in officina Plautina verbum. Alii pro *strenuas*, *strenuas* scribunt. Id est, sternutas.

36 *Meam qui forcilles fidem*] 'Forcillare,' seu 'furellare fidem,' est infirmam judicare, et quasi subjecta forcilla fulcire. Sed hoc loco elevare vult Harpax, non fulcire, Pseudoli fidem. Putaverim 'forcillare' seu

Reddere hoc, non perdere, herus me misit: nunc certe scio

Hoc, febrim tibi esse, quia non licet hoc injicere unguas.

Ego, nisi ipsi Ballioni, nummum credam nemini. 49

Ps. At illic nunc negotiosus est: res agitur apud judicem.

HA. Di bene vortant: at ego quando eum esse censebo domi,

Rediero: tu epistolam hanc a me accipe, atque illi dato.

Nam istic symbolum est inter herum meum et tuum de muliere. [sam imaginem

Ps. Scio equidem, ut qui argentum afferret, atque expressam huc ad nos, cum eo aiebat velle mitti mulierem. 55

Nam hic quoque exemplum reliquit ejus. HA. omnem rem tenes. [illi. Ps. licet.

Ps. Quid ego ni teneam? HA. dato ergo istum symbolum

Sed quid est tibi nomen? HA. Harpax. Ps. apage te, Harpax, haud places.

Huc quidem hercle haud ibis intro, ne quid harpax feceris.

HA. Hostes vivos rapere soleo ex acie: ex hoc nomen mihi est. 60

HA. *Scias velim, me venisse huc imperio heri ad solvendum hoc, non amittendum. Nunc intelligo te astutare, quoniam nequis immittere manus in hanc praedam. Equidem tradam nulli ne nummum quidem, nisi Ballioni ipsi. Ps. Sed ille est jam plenus negotiorum: illi est controversia coram iudice. HA. Dii vortant bene! sed revertar eum existimabo eum esse domi. Tu tene hanc epistolam, quam illi reddas. Symbolum quod est inter meum herum et tuum de muliere, est in ea. Ps. Equidem audivi, ut dicebat se velle mitti mulierem cum eo, qui ad nos afferret huc pecuniam, et suam imaginem expressam. Itaque reliquit hic ejus exemplum. HA. Capis omnem rem. Ps. Quare non ego capiam? HA. Da illi igitur istud symbolum. Ps. Dabo. Sed quod nomen habes? HA. Harpax. Ps. Apage a me, Harpax! minime places. Per Herculem non ingredieris huc, ne rapias aliquid. HA. Consuevi rapere ex acie hostes vivos: inde habeo nomen. Ps. Per*

43 B. 1. *tuns quin.*—44 Pl. *quo missus huc;* B. 1. *quo missus hic. Mox, sin quicquid est Pl.*—47 C. *misit exerto scio.*—48 C. *hoc ini [lacuna] unguas.*—51 C. *censebo.*—52 Pl. *epistolam.*—54 C. *atque e. maginem.*—55 C. *cum eo aiebat.*—57 Pl. *simbulum ergo illi licet.*—58 B. 1. *Harpax sum. Pl. haut places.*—59 *Hoc quidem C. 2. ne quid harpugaveris Scriv. ibi [lacuna] qui harpax C.*

NOTE

‘furcellare’ hoc loco, esse ejicere quasi furca et jactare, ludibrio habere.

44 *Quod missus huc sum*] Propter quod.

48 *Hoc, febrim tibi esse*] Id est ardere te, seu vehementer desiderare, sicut qui febrim tenentur, tenentur et summo bibendi desiderio.

Ps. Pol te multo magis, opinor, vasa aënea ex aëdibus.

HA. Non ita est: sed scin' quid te orem, Syre? Ps. sciam, si dixeris.

HA. Ego devortor extra portam huc in tabernam tertiam, Apud anum illam doliarem, cludam, crassam, Chrysidem.

Ps. Quid nunc vis? HA. inde ut me arcessas, herus tuus ubi venerit. 65

Ps. Tuo arbitrato, maxume. HA. nam ut lassus veni de via,

Me volo curare. Ps. sane sapis, et consilium placet:

Sed vide sis, ne in quæstione sis, quando arcessam, mihi.

HA. Quin ubi prandero, dabo operam somno. Ps. sane censeo.

HA. Nunc quid vis? Ps. dormitum ut abeas. HA. abeo.

Ps. atque audin', Harpage? 70

Jube sis te operiri: beatus eris, si consudaveris.

Pollucem arbitror te rapere multo melius vasa aënea ex aëdibus. HA. Non ita est. At scisne unum quod te oro, Syre? Ps. Sciam si aperueris. HA. Ego eo huc extra portam in tertiam tabernam, apud Chrysidem, illum anum diobolarem, cludam, crassam. Ps. Quid petis jam? HA. Ut me revoces inde, quando tuus herus venerit. Ps. Ut libebit, maxime. HA. Nam quoniam veni fessus de via, opto me recreare. Ps. Profecto sapis, et consilium arridet: sed da operam, si libet, ne quærendus sis quando eris vocandus. HA. Quin quando cibum sumsero, indulgebo somno. Ps. Profecto puto. HA. Quid vis nunc? Ps. Ut somnum petas. HA. Pergo. Ps. Porro, audi, Harpage: manda te tegi: eris felix, si desudaveris.

60 Pll. et B. 1. ex acie hoc.—61 Pol ten vivos? magis B. 1. Pol te multo magis Pll. Pol tu vivos? magis Lips. ex scedibus Pll.—62 Pll. sin quid. C. Scyre.—64 Apud a. i. diobolare C. et C. 2. diobolarem Parei 3. grassam Pll.—65 Quid vis, omisso nunc, al. ap. Pareum.—66 Al. ibid. vel de via.—68 B. 1. accersam te, omisso mihi.—70 Numquid al. ap. Pareum.—71 B. 1. beatus es si. Verba si consudaveris desunt in C.

NOTÆ

63 In tabernam tertiam] Id est, popinam, quæ tertia est a porta Ballionis.

64 Anum illam doliarem [diobolarem] Apud quam cœnatur duobus obolis. Alii, doliarem, id est, cujus

doliaris est venter, adeo pinguedine distentus est. Sed perperam, alioquin expungendum esset crassam.

68 Ne in quæstione sis] Id est, quærendus sis.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

DI immortales! conservavit me illic homo adventu suo.
 Suo viatico reduxit me usque ex errore in viam.
 Nam ipsa mihi Opportunitas non potuit opportunius
 Advenire, quam hæcc' allata est mihi opportune epistola :
 Nam hæc allata cornucopia est, ubi inest quicquid volo. 5
 Hic doli, hic fallaciæ omnes sunt : hic sunt sycophantiæ,
 Hic argentum, hic amica amanti herili filio.
 Atque ego nunc me ut gloriosum faciam, ut copi pectore,
 Quo modo quidque agerem, ut lenoni surriperem mulier-
 culam !
 Jam instituta, ornata, cuncta in ordine animo ut volu-
 eram, 10
 Certa, deformata habebam : sed profecto hoc sic erit.

Ps. Dii immortales! ille mihi salutis fuit, suo adventu; me revocavit ex errore usque ad viam suo viatico. Nam Opportunitas ipsa nequit mihi sese offerre commodius, quam hæc epistola mihi allata est: hæc enim est cornucopia, in qua inest quicquid exopto. Sunt hic fraudes; sunt hic omnes technæ; sunt sycophantiæ. Hic pecunia, hic est amica, quam amat filius heri. Quanta vero memet efferam modo superbia, et quam inflata mente ero, ut hac ratione omnia facerem, ut subducerem mulierem lenoni! Jam omnia erant disposita, ut exoptaveram, instructa, fixa, informata: verum sine dubio id eveniet hoc modo. Sola Dea Fortuna superat

1 Dii mortales C. advenienti suo C. 2.—4 B. 1. hæc cavata est; Pll. hæc cavata'st; al. hæcce data est, vel captata est. C. et C. 2. epistula.—5 Parei 3. hæc illud cornucopiæ 'st; Pll. hæc allata cornucopiast; B. 1. hæc allata copias cornu; Gronov. cornucopiæ; al. ap. Pareum, hæc illa est, &c.—6 C. falliciæ.—7 Hic argentum 'st Parei 3. amanti amica B. 1.—8 Particula ut deest in B. 1. C. et C. 2.—9 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. quique agerem. C. surriperem.—10 B. 1. in

NOTÆ

3 Opportunitas] Veteres Opportunitatem in Deorum numerum reponabant.

5 Nam hæc allata cornucopia est] Cornucopia, uno verbo ex duobus conflato, significat, id unde quicquid volueris depromseris. Itaque epistolam, sibi ab Harpaxe datam, 'cornucopiam' aliquando futuram esse dicit, ex qua depromat pecuniam, ad circumveniendum lenonem, et ad e-

mendam Phœnicium.

8 Me gloriosum faciam] Me efferam.

Ut copi pectore] Tanquam copioso pectore hominem; id est, vento superbiæ distentum.

11 Deformata habebam] Alios dolos jam paratos et instructos habebam. Deformata, id est, delineata. Quando lineæ primæ ducuntur alicujus operis,

Centum doctum hominum consilia sola hæc devincit Dea
Fortuna: atque hoc verum est: proinde ut quisque For-
tuna utitur,

Ita præcellet, atque exinde sapere eum omnes dicimus.

Bene ubi quod consilium discimus accidisse, hominem cau-
tum 15

Eum esse declaramus: stultum autem illum, quoi vortit
male. [dari

Stulti haud scimus, frustra ut simus, cum quod cupienter
Petimus nobis, quasi quid in rem sit possimus noscere.

Certa amittimus, dum incerta petimus: atque hoc evenit

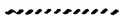
In labore atque in dolore, ut mors obrepat interim. 20

Sed jam satis est philosophatum: nimis diu et longum
loquor.

Di immortales! aurichalco contra non carum fuit

Meum mendacium, hic modo quod subito commentus fui,

consilia centum hominum sapientum. Id est verum: ut quisquis habet Fortunam propitiam, sic eminet, utque exinde prædicamus universi eum esse sapientem. Quando audimus aliquod consilium bene successisse, prædicamus eum hominem esse prudentem; illum vero amentem cui res succedunt male. Nos ignoramus quantum fallimur, quando exoptamus ardentem nobis dari aliquid; quasi possimus intelligere quid nobis conveniat: perdimus certa, quando poscimus incerta; et id evenit in labore, atque in ægritudine, ita ut interea mors obrepat. At jam satis philosophatus sum. Excurrit oratio longius. Dii immortales! fraus quam fui modo architectatus subito, fuit magis æstimanda quam aurichalcum, quia dixi me pertinere ad lenonem.

animo habeo ut.—13 B. 1. perinde ut quisquis; al. ap. Parenm, prout quisque ea utitur.—15 B. 1. C. et C. 2. quid discimus consilium. B. 1. cautum.—16 Parei 3. quoi vertit: Pll. quo vertit.—17 B. 1. autem scimus frustra que scimus, cum quid, &c. Pll. frustra ut scimus.—19 Certa mittimus C. et C. 2. hoc venit al.—

NOTÆ

12 *Centum doctum*] Præclara et usu quotidiano comprobata sententia. Plinius: 'Est omnino iniquum, sed usu receptum, quod honesta consilia vel turpia, prout male aut prospere cedunt, ita vel probantur, vel reprehenduntur. Inde plerumque eadem facta modo diligentia, modo vanitatis, modo furoris nomen accipiunt.'

15 *Bene ubi*] Cicero, 'Hoc plerumque facimus, ut eventis consilia

ponderemus; et cui bene quid processerit, multum illum providisse; cui secus, nihil sensisse dicamus.'

18 *Quasi quid in rem sit*] Homines ignorant quæ sibi vel prosint, vel obsint.

19 *Certa amittimus*] Seneca, 'Fluctuamus, aliudque ex alio comprehendimus: petita relinquimus: relicta petimus. Alternæ inter cupiditatem et pœnitentiam vices sunt.'

Quia lenonis me esse dixi: nunc ego hac epistola
Tres deludam; herum, et lenonem, et qui hanc mihi dedit
epistolam. 25

Euge, par pari! aliud autem, quod cupiebam, contigit.
Venit, eccum, Calidorus; ducit nescio quem secum simul.

Ego ludificabor jam tres hac epistola; herum, lenonem, et illum qui mihi tradidit hanc epistolam. Euge! refertur par pari. Evenit vero aliter atque optabam. Ecce Calidorus accedit; adducit secum nescio quem.

24 Qui a lenone Douz. et al. ap. Parenm. Mox, epistula Pll.—25 Pll. epistulam.
—26 Eugepæ porro aliud C. et C. 2.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

CALIDORUS, CHARINUS, PSEUDOLUS.

CA. DULCIA atque amara apud te sum elocutus omnia.
Scis amorem, scis laborem, scis egestatem meam.

CH. Commemini omnia: id tu modo, quid me vis facere,
fac sciam. [symbolo.]

CA. Cum hæc tibi alia sum elocutus, ut scires, si scis de

CH. Omnia, inquam: tu modo, quid me facere vis, fac ut
sciam. 5

CA. Pseudolus mihi ita imperavit, ut aliquem hominem
strenuum, [probe;

Benevolentem adducerem ad se. CH. servas imperium
Nam et amicum et benevolentem ducis: sed istic Pseu-
dolos

CA. Aperui tibi universa quæ mihi sunt suavia, quæque acerba; nosti amorem; nosti laborem; nosti meam inopiam. CH. Sum memor omnium: da operam ut intelligam quid mihi agendum sciscias. CA. Commemoravi cetera, ut videres, utrum scias aliquid de symbolo. CH. Teneo universa, inquam: nunc da operam ut intelligam, quid mihi agendum incumbat. CA. Pseudolus mihi mandavit, ut ad se adducerem quempiam constantem ac benevolam. CH. Excqueris recte mandatum; nam ducis et

1 C. 2. eloctus omnia.—3 B. 1. dic tu. C. 2. et B. 1. facere faciam.—4 Quom hæc Pll. Cum hoc B. 1. Schobing. et Ven. 1. elocuturus B. 1. eis scires C. si quid de B. 1. sed scis Pll. ut scires de symbolo Bipont.—5 B. 1. quæ tu.—

Novos mihi est. CA. nimium est mortalis graphicus :
heures mihi est :

Is mihi hæc esse effecturum dixit, quæ dixi tibi. 10

Ps. Magnifice hominem compellabo. CA. cuja vox sonat?

Ps. io, io, io.

Te, te, te, tyranne, te rogo : qui imperitas Pseudolo,
Quæro : quoi ter, trina, triplicia, tribus modis, tria gaudia,
Artibus tribus, ter demeritas dem lætities, de tribus
Fraude partas ; per malitiam, et per dolum et fallaciam, 15
In libello hoc obsignato ad te attuli pauxillulo.

CA. Illic homo est. CH. ut paratragædat carnufex ! CA.
confer gradum

amicum et benevolum : verum non novi istum Pseudolum. CA. Est homo nimis perpolitus : est auctor omnium : is mihi dixit se esse acturum hæc, quæ tibi aperui. Ps. Alloquar hominem verbis magnificis. CA. Quæ vox auditur? Ps. Io! io! io! Te, te, te rogo, o rex. Te quæro, o tu, qui dominaris Pseudolo ; cui impertiam lætitiarum ter, trinam, triplicem, tribus rationibus, tribus artibus, ter comparata dolo gaudia, de tribus : ea ad te attuli in hoc parvo libello obsignata per nequitiam, et per fraudem, et per fallaciam. CA. Est ille homo. CH. Quomodo refert actorem

~~~~~

6 Edd. quædam vett. *ita mihi*.—9 *Novus si mihi est* Pll.—10 *Parei 3. se effecturum*.—11 Edd. quædam vett. *cujanum*. B. 1. *io, io, Teste tyranne* : tertium *io* deest etiam in Pll.—12 Edd. quædam vett. *te regi*.—13 *Quæro quid id est*

NOTE

9 *Novos mihi est*] Charinus dicit, novum sibi esse Pseudolum ; id est, neque ejus nomen audisse, neque ex facie nosse.

Mortalis graphicus] Id est, homo quasi pictus. Quod ad mentem refer.

Heures] Id est, inventor. Græcum merum, εὐρησις.

11 *Magnifice compellabo*] Id est, verbis reverentia plenis. Qualia esse oportet, non servi cum hero, sed subditi cum rege.

Io, io, io] Est gestientis lætitiarum affectu expressa vox quam in triumphis adhibere solebant 'io triumphe!' Alibi interdum dolori exprimendo servit.

12 *Te, tyranne*] Calidorum alloquitur. 'Tyrannus' autem hoc loco non

est invidiosa vox, sed regem tantum significat, aut eum qui nobis est regis loco.

13 *Ter, trina*] Quæro cui gaudium ter-trinum-triplex. Quasi dicat non trinum, sed ter-trinum. Sed nec trinum modo, sed et unumquoque ter-trinorum gaudiorum est triplex. Quod ait ad cumulum gaudiorum exprimendum.

Tribus modis] Deluso Simone, deluso Ballione, deluso milite.

14 *Artibus tribus*] Deluso Harpace, intercepta epistola, summisso Simia loco Harpaci.

Ter demeritas] Artibus tribus videlicet partas.

De tribus] Harpace, Ballione, milite.

Contra pariter. Ps. porrige audaciter ad salutem brachium.

CH. Dic, utrum Spemne an Matrem te salutem, Pseudole?

Ps. Immo utrumque. CH. utrumque, salve: sed quid actum est? Ps. quid times? 20

CA. Attuli hunc. Ps. quid, attulisti? CA. adduxi, volui dicere. [οἰωνὸν ποιῶ.

Ps. Quis istic est? CA. Charinus. Ps. euge! jam Χαρίνον

CH. Quin tu quicquid opus est, audacter imperas? Ps. tam gratia est.

Bene sit, Charine: nolo tibi molestos esse nos.

CH. Vos molestos mihi? molestum est id quidem. Ps. tum tu igitur mane. 25

CH. Quid istuc est? Ps. epistolam modo hanc intercepti, et symbolum.

tragicum! CA. Occurre occurrenti. Ps. Contende strenue brachium ad salutandam. CH. Dic mihi, Pseudole, utrum te salutem, aut sicut spem Salutis, an sicut ipsam Salutem? Ps. Immo utrumque. CH. Solve utrumque; quid est gestum? Ps. Quid metuis? CA. Attuli Charinum. Ps. Quid attulisti? CA. Volui dicere, adduxi. Ps. Quis est ille? CA. Charinus. Ps. Euge! Jam facio Charinum omen. CH. Quare non mandas, citra metum, quicquid est opus? Ps. Tibi habeo gratiam. Charine, sit bene: nolo nos tibi esse graves. CH. Vos mihi graves? hoc profecto quod dicis est grave. Ps. Itaque tu mane. CH. Quid est hoc? Ps. Intercepi modo hanc epistolam et symbolum. CH. Symbolum? quod

B. 1. tribus me tria gaudia Pll.—14 B. 1. in fine versus, dem tribus.—17 B. 1. ut par atrago edat; Pll. ut paratragædat; Delph. et Bipont. ut paratragædiat.—18 C. porclaudaciter. Verba, pariter. Ps. porrige audacter, desunt in B. 1. C. 2. lacenna relicta. ut salutem B. 1. ad salutebrach C. 2.—19 Pll. spem ne ans matrem.—21 Attuli hinc C. et C. 2. Attuli tibi hunc B. 1.—22 Quid istuc al. ap. Pareum. jam carinum volo B. 1. jam charytoio ποιῶ Pll. jam χαλπεῖν χαρίνον volo al. ap. Pareum; jam χαίπε! οἰωνὸν probo al. ibid. Euge! οἰωνὸν Χαρίνον ποιῶ Bipont.—23 Parei 3. B. 1. C. et C. 2. opus est mihi audacter. Mox, tam gratia est desunt in B. 1. C. 2. imperas tam gratiam C. jam gratiam Delph. jam gratia est al. ap. Pareum; bene! sed jumen Gratia est Charine al. ibid.—24 Benesis B. 1. Bene sit: χάρις Charine Palm.—25 Vos mihi molestum id al. ap. Pareum. id deest in B. tum igitur idem codex.—26 C. epistula; C. 2.

NOTÆ

17 Ut paratragædat] Id est, ut sese effert, ut imitatur tragædiam!

Confer gradum Contra] Id est, venienti occurre.

18 Porrige ad salutem brachium] Id est, saluta me. Sive, porrige manum et brachium ad eum, qui est salus tua; id est, ad me.

19 Spemne an Matrem [Salutem] te

salutem] Id est, utrum te debeam salutare Spem salutis, an Salutem ipsam?

22 Χαρίνον οἰωνὸν ποιῶ] Id est, Charinum esse bonum omen existimo. Χαρίνος videlicet est a χάρις, gratia. Quod nomen est omniis boni.

23 Tam gratia est [jam gratiam] Id est, habeo. 'Gratias ago' est

CH. Symbolum? quem symbolum? Ps. qui a milite allatu'st modo :

Ejus servo, qui hunc ferebat cum quinque argenti minis, Tuam qui amicam hinc arcessebat, ei os sublevi modo.

CA. Quomodo? Ps. horum causa hæc agitur spectatorum Fabula. 30

Hi sciunt, qui hic affuerunt, vobis post narravero.

CA. Quid nunc agimus? Ps. liberam hodie tuam amicam amplexabere.

CA. Egone? Ps. tute. CA. ego? Ps. ipsus, inquam, siquidem hoc vivet caput.

Si modo mihi hominem invenietis propere. CH. qua facie? Ps. malum,

Callidum, doctum, qui quando principium prehenderit, 35 Porro sua virtute teneat quid se facere oporteat :

Atque eum, qui non hic usitatus sæpe sit. CH. si servos est,

Numquid refert? Ps. immo multo mavolo quam liberum.

CH. Posse opinor me dare hominem tibi malum et doctum, modo

Qui a patre advenit Carysto : nec dum exiit ex ædibus 40 Quoquam, neque Athenas advenit unquam, ante hesternum diem.

symbolum? Ps. Quod modo est ullatum a milite ; verba dedi ejus servo, qui ferebat hoc, cum quinque minis argenti, et accersebat hinc tuam amicam. CA. Quomodo? Ps. Hæc fabula exhibetur horum spectatorum gratia. Hi qui affuerunt hic, norunt ; vobis narravero postea. CA. Quid facinus nunc? Ps. Amplexuberis hodie tuam amicam liberam. CA. Egone? Ps. Tu. CA. Ego? Ps. Ipse, inquam, si hoc caput vivet. Modo mihi reperiatis celeriter hominem. CH. Quo vultu? Ps. Nequam, versipellem, eruditum, qui quando complexus sit animo rei exordium, per sese teneat quid sibi agendum sit ; et eum qui non sit versutus sæpius hic. CH. Numquid refert si est servus? Ps. Immo malim esse quam liberum. CH. Arbitror me posse tibi suppeditare hominem nequam et versutum, qui advenit a patre Carysto : nondum prodiit ex ædibus quoquam, neque unquam venit Athenas ante

//////////

epistulam. Pll. symbolum.—27 Symbolum Pll. quia milite aliatust modo est C. quia milite alienatust modo est C. 2.—28 Ejus servos C. Ejus servus C. 2.—29 C. arcessebat ; C. 2. arcessebat.—30 C. fabule ; C. 2. fabulæ.—31 B. 1. abfuerunt.—33 Pll. vive caput.—37 Douz. et al. ap. Pareum, hic visitatus.—40 C. ex

NOTÆ

operam alienam urbanae recusantis 37 Non hic usitatus] Qui non sæpe in his locis versutus sit.

Ps. Bene juvas: sed quinque inventis opus est argenti
minis [pater.

Mutuis, quas hodie reddam: nam unam hujus mihi debet

CH. Ego dabo, ne quære aliunde. Ps. o hominem oppor-
tunum mihi!

Etiam opu'st chlamyde, et machæra, et petaso. CH. pos-
sum a me dare. 45

Ps. Di immortales, non Charinus mihi hic quidem est, sed
Copia!

Sed istic servos, ex Carysto huc qui advenit, quid sapit?

CH. Hircum ab alis. Ps. manuleatam tunicam habere
hominem decet. [sumi.

Ecquid habet is homo aceti in pectore? CH. atque acidis-

Ps. Quid, si opus sit, ut dulce promat indidem, ecquid ha-
bet? CH. rogas? 50

Murrhinam, passum, defrutum, melinam, mel quojusmodi.

Quin in corde instruere quondam cœpit thermopolium.

diem hesternum. Ps. Verum opus est, ut reperiam quinque minas argenti mutuas, quas reddam hodie: nunc hujus pater mihi debet unam. CH. Dabo, ne quære aliunde. Ps. O virum mihi commodum! Est etiam opus chlamyde, et machæra, et pileo. CH. Possum suppeditare e meo. Ps. Dii immortales! Hic profecto non est Charinus, sed Abundantia. Sed ille servus, qui advenit huc ex Carysto, quid sapit? CH. Hircum ab alis. Ps. Oportet hominem habere tunicam cum manicis. Estne illi nonnihil aceti in pectore? CH. Atque acutissimi. Ps. Quid si opus est, ut depromat ab eodem aliquid dulcis? habetne nonnihil? CH. Postulas? Cujus modi est myrrhina, passum, defrutum, melina, mel. Quin cœpit

*****

*ædiebus.—42 Bene lubas B. 1. Bene jubus PII. Mox al. ap. Pareum, viginti mi-
nas hujus debet pater; Bipont. nam hujus mihi debet pater.—44 C. o hominem.—
45 Etiam opuste C. a me possum al. ap. Pareum.—47 Sed iste servus excaristo
hic B. 1. qui huc advenit usque quid sapit al. ap. Pareum; qui sapit C.—48 Hir-
quum ab aliis C. Hiscum ab aliis C. 2. His cum ab aliis B. 1.—50 Al. ap. Pa-
reum si o. siet. C. 2. rogans.—51 Parei 3. tum passum. C. defrutum. PII.*

NOTÆ

48 *Manuleatam*] Manieatam. Por-
ro manicatas tuniceas habebant muli-
eres. Quare videtur hic poëta no-
tare malitiam Pseudoli ex muliebri.

49 *Aceti*] Id est, acuminis et pru-
dentia.

51 *Murrhinum*] Nectar. Varro,
'Antiquæ mulieres majores natu bi-
bebant loram, aut sapam aut defru-

tum, aut passum, quam murrhinam
quidam Plantum appellare putant.'

Passum] Vinum ex uvis passis, et
sole siccatis confectum.

Defrutum] Vinum musto ad dimi-
dias decocto factum.

Melinam] Potionem a melle.

52 *Thermopolium*] Id est, taber-
nam, ubi dulces potiones venibant,

- Ps. Eugepæ ! lepide, Charine, me meo ludo lamberas.
 Sed quid nomen esse dicam ego isti servo? CH. Simiæ.
 Ps. Scitne in re advorsa vorsari? CH. turbo non æque
 citus est. 55
 Ps. Ecquid argutus est? CH. malorum facinorum sæpis-
 sume. [tur.
 Ps. Quid, cum manifesto tenetur? CH. anguilla'st, elabi-
 Ps. Ecquid is homo scitus est? CH. plebiscitum non est
 scitius. [scias,
 Ps. Probus homo est, ut prædicare te audio. CH. immo si
 Ubi te aspexerit, narrabit ultro, quid sese velis. 60
 Sed quid es acturus? Ps. dicam: ubi hominem exorna-
 vero,
 Subditiuum fieri ego illum militis servom volo :
 Symbolum hunc ferat lenoni cum quinque argenti minis :
 Mulierem ab lenone abducat: hem tibi omnem fabulam !
 Ceterum quo quicque pacto faciat, ipsi dixero. 65
 CA. Quid nunc igitur stamus? Ps. hominem cum orna-
 mentis omnibus

olim extruere in pectore thermopolium. Ps. Age, Charine, me ludificaris festive meo ludo. Sed quod nomen habet ille servus? CH. Simiæ. Ps. Scitne vorsari in re contraria? CH. Turbo non est proinde velox. Ps. Estne quodammodo argutus? CH. Sæpe sapius arguitur propter mala facinora. Ps. Quid quando deprehenditur manifesto? CH. Est anguilla, clubitur. Ps. Estne scitus? CH. Plebiscitum non est magis scitum. Ps. Est homo probus, ut audio te dicere. CH. Immo, ut ne ignores, quando te cernet, aperiet non monitus, quid velis sibi dicere. Sed quid es facturus? Ps. Eloquar: quando exornavero hominem, ego volo illum fingi subditiuum militis: deferat ad lenonem hoc signum cum quinque minis argenti: abducat mulierem ab lenone. Ecce omnem fabulam. Porro illi aperiam, quo pacto fuciat quidvis. CA. Quare ergo stamus jam? Ps. Adducito ad me

~~~~~

mel quovis modi.—52 B. 1. C. C. 2. Ven. 1. hermopolium.—53 Euge pellepide B. 1. ludo jam beas al. ap. Pareum.—54 Pronomen ego deest in B. 1.—58 Ecquit Pll. plebiscitum non est citus C. et C. 2. est scitus . . . non æque scitum est B. 1.—60 Pll. quid esse velis.—61 Sed quis es C. 2. Sed quid illo es Parei 3.—62 Subditiuum C. Subditiuum C. 2.—65 Ceterum quo quicque al. ap. Pareum.—

NOTÆ

quas calidas bibebant.

53 *Me meo ludo lamberas*] Festus, 'Lamberare est scindere, laniare, lacere.' Verberari autem et vapulare de suo ludo, seu de sua disciplina servus dicit; eisdem appetitus quibus lacessiverat jocos.

56 *Ecquid argutus est*] Id est, reprehensus. Ita enim capit Pseudolus, sed non ita intelligit Charinus, verum pro acuto et ingenioso.

60 *Narrabit ultro*] Nondum abs te institutus.

Exornatum adducite ad me, jam ad trapezitam Æschinum.
Sed properate. CH. prius illic erimus, quam tu. Ps. abite
ergo ocyus.

Quicquid incerti mihi in animo prius, aut ambiguum fuit,
Nunc liquet, nunc defæcatum est: cor mihi nunc pervi-
um 'st. 70

Omnes ordines sub signis ducam, legiones meas,
Avi sinistra, auspicio liquido, atque ex sententia:
Confidentia est inimicos meos me posse perdere.
Nunc ibo ad forum, atque onerabo meis præceptis Simiam,
Quid agat, ne quid titubet, docte ut hanc ferat fallaciam. 75
Jam ego hoc ipsum oppidum expugnatum faxo erit leno-
nium.

*hominem instructum omnibus ornamentis, apud trapezitam Æschinum. Sed accel-
lerate. CH. Erimus illic ante, quam tu. Ps. Accelerate igitur. Quicquid mihi
fuit incipit in mente, aut incerti antea, nunc patet: est nunc illustratum: nunc
cor mihi est apertum. Ducam sub vexillis cunctos ordines, meas copias, avibus
faustis, auspicio certo, et ex animo: est spes me posse profligare meos hostes.
Commigrabo jam ad forum, et onerabo Simiam meis institutis, quid faciat, ne facil-
let, ut prudenter regat hanc fraudem. Ego operam dubo, ut hæc ipsa arx lenonia
sit jam capta.*

//////////

67 B. 1. abducite.—70 Pll. nunc perviast; B. 1. nunc per vias.—71 Margo ed.
Gronov. sub signis ducam legionis meæ.—74 Pll. honerabo.—75 C. ne quit. Mox,
al. ap. Pareuin, ne huic serat.

NOTÆ

70 *Liquet*] *Liquet, defæcatum, per-
vium, idem est.*

71 *Sub signis ducam*] Id est, sub
vexillis ad oppugnandum Ballionem.

72 *Avi sinistra*] Avis sinistra erat
auspicii prosperi.

Auspicio liquido] Id est, fausto.
Auspicia enim fausta sunt, seu potius

certa sunt, quæ liquido aëre capiun-
tur.

75 *Ne quid titubet*] Ne titubante
lingua mentiatur, et mendacium a le-
none deprehendatur. Horatius, 'Va-
de, vale: cave, ne titubes, manda-
taque frangas.'

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

PUER.

CUI servitatem Di danunt lenoniam
Puero, atque eidem si addunt turpitudinem,

Pu. *Profecto Dii vocaverunt in magnas calamitates molestiasque, sicut experior*

Næ illi, quantum ego nunc corde conspicio meo,
 Malam rem magnam, multasque ærumnas danunt.
 Velut hæc mihi evenit servitus, ubi ego omnibus 5
 Parvis magnisque miseriis præfulcior :
 Neque ego amatorem mihi invenire ullum queo,
 Qui amet me, ut curet tandem nitidiuscule.
 Nunc huic lenoni est hodie natalis dies :
 Interminatus est a minimo ad maxumum, 10
 Si quis non hodie munus misisset sibi,
 Eum cras cruciatu maxumo perbitere.
 Nunc nescio hercle rebus quid faciam meis.
 Neque ego illud possum, quod illi, qui possunt, solent.
 Nunc nisi lenoni munus hodie misero, 15
 Cras mihi potandus fructus est fullonius.
 Eheu ! quam illæ rei ego etiam nunc sum parvulus !
 Atque edepol ut nunc male eum metuo miser !
 Si quispiam det, quoi manus gravior siet,

nunc, puerum quem esse voluerunt servum lenonis, maxime si adjunxerunt turpitudinem. Ejusmodi est illa servitus, in quam deveni, in qui ego omni genere miseriarum parvarum magnarumque obruor. Ego nequeo reperire amatorem, qui me amet aliquanto lautius. Est nunc hodie dies natalis hujus lenonis. Est comminatus, a minimo ad maximum, eum esse periturum maximis pænis, qui non miserit munus. Nunc quod ad me attinet ignoro quid agum. Equidem nequeo id præstare, quod consuescunt illi qui possunt. Jam nisi misero hodie munus ad lenonem, cras erit perferendus fustis fullonis. Heu ! quam ego sum etiam nunc impar huic pæne ! Per ædem Pollucis, quam ego eum nunc pertimesco infelix ! Si aliquis

//////////

1 Cui servientem B. 1. servitutem C.—6 B. 1. Pll. præfulcior ; Acidal. ministeriis præfulcior.—7 B. 1. ullum invenire.—8 Al. ap. Pareum curer.—9 B. 1. hodie est.—10 Interminatus tum in imo ad, &c. B. 1.—12 B. 1. maxumo perdere.—13 C. quiu facium miis ; C. 2. qua faciam meis.—14 Neque pot ego B. 1. quod illi possunt, qui solent Merc.—16 C. potantus. Al. ap. Pareum fluctus est.—17 Heu heu, quam ille herele ego B. 1. Eheu quam ille relego etiam Pll.—19 C. et C. 2. qui manus. ‘Hunc versum una cum duobus seqq. nonnulli editores prorsus omiserunt : quo jure ipsi viderint. Certe extant in Pll. et Samb.’ Pareus. Item in B. 1. et Ven. 1.

NOTÆ

6 Miseriis præfulcior] Alii, ministriis, pro miseriis. ‘Præfulciri’ autem idem est, ac sustentari : quasi dicat, cujus vita miseriis sustentatur, aut qui vivo in miseriis.

12 Perbitere] Id est, perire.

16 Fructus fullonius] Fructus fullonius hoc loco accipitur, pro baculo fullonio : quemadmodum enim usus est creber baculorum in fullonia, inuit se metuere ne Ballio fuste excipiat.

Quanquam illud aiunt magno gemitu fieri, 20
 Comprimere dentes videor posse aliquo modo.
 Sed comprimenda est mihi vox atque oratio :
 Herus eccum recipit se domum, et ducit cocom.

instigat, cui manus sit valentior, quamvis dicunt illud fieri cum ingenti gemitu, mihi videor posse quodammodo comprimere dentes. Sed est coercenda vox et oratio. Ecce herus repetit domum, et adducit coquum.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

BALLIO, COCUS, PUER.

BA. FORUM coquinum qui vocant, stulte vocant,
 Nam non coquinum est, verum furinum est forum :
 Nam si ego juratus pejorem hominem quærerem,
 Cocum non potui, quam hunc, quem duco, ducere, 5
 Multiloquum, gloriosum, insulsum, inutilem :
 Quin ob eam rem Orcus recipere hunc ad se noluit,
 Ut esset hic, qui mortuis cœnam coquat.
 Nam hic solus illis coquere, quod placeat, potest.
 Co. Si me arbitrabare isto pacto, ut prædicas,
 Cur conducebas ? BA. inopia : alius non erat : 10
 Sed cur sedebas in foro, si eras cocus

BA. Qui nuncupant forum coquorum nuncupant amenter ; nam non est forum coquorum, sed furum : nam si, interposito sacramento, ego quærerem hominem, non potui conducere pejorem quam hunc quem dico, verbosum, superbum, fatuum, vanum : quin Orcus noluit hunc admittere apud se, ut esset qui coqueret hic cœnam mortuis. Nam hic unus potest illis coquere quod delectet. Co. Si existimabas me esse hujusmodi, ut dicis, quare conducebas ? BA. Coactus sum propter inopiam coquorum. Non occurrebat alius. Sed quare sedebas in foro, si tu eras solus præ-

//////////

1 B. 1. *stulte vocant : stulte vocant.*—5 *Multilo Cum C.*—10 *Qur C.*—11 C.

NOTÆ

6 *Orcus recipere noluit*] Ut coqueret cœnam mortuis. Quod convivium appellabatur olim 'silicernium,' quia cernere id licebat enivis, idque silendo, sed contingere nemini. Dicitur id in imperitum coquum, quia mortui ejus operam nec probare, nec improbare possunt. Vocabatur et 'coquus nondinalis,' quia in nondinis coquunt vulgo inconditos cibos, utpote pro ima plebe et pauperibus. 'Orcum' hic accipe pro Plutone, non pro inferis.

Tu solus præter alios? Co. ego dicam tibi:
 Hominum avaritia ego sum factus improbius cocus,
 Non meopte ingenio. BA. qua istuc ratione? Co. eloquar :
 Quia enim cum extemplo veniunt conductum cocom, 15
 Nemo illum quærit, qui optumus, et carissimu'st :
 Illum conducunt potius, qui vilissimu'st.
 Hoc ego fui hodie solus obsessor fori.
 Illi drachmis issent miseri : me nemo potest
 Minoris quisquam nummo, ut surgam, subigere. 20
 Non ego item cœnam condio, ut alii coci,
 Qui mihi condita prata in patinis proferunt,
 Boves qui convivias faciunt, herbasque oggerunt,
 Eas herbas herbis aliis porro condiunt,
 Indunt coriandrum, fœniculum, allium, atrum olus : 25
 Apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum,
 Eo laserpicii libram pondo diluunt :
 Teritur sinapis scelerata cum illis : qui terunt,
 Priusquam triverunt, oculi ut exstillent, facit.

ter alios peritus? Co. Ego tibi aperiam : ego evasi imperitior coquus avaritia hominum, non meopte nutu. BA. Quare id? Co. Edicam : quia quando veniunt conductum e vestigio coquum, nemo petit illum qui est optimus, et curissimus : conducunt potius illum qui est vilissimus. Idcirco ego solus hodie obsedi forum. Illi imperiti locassent suam operam drachma ; nemo nisi nummo dato me potest cogere, ut loco moveam. Ego non condio cœnam, sicut alii coqui, qui apponunt in patinis prata condita, qui reddunt suos convivias quasi boves, offeruntque herbas : præterea condiunt eas herbas aliis herbis ; addunt coriandrum, fœniculum, allium, olus atrum : apponunt rumicem, brassicam, betam, blitum, eo diluunt pondo libram laserpicii : sinapis nequam conteritur cum illis ; fucit ut oculi fluant iis qui

coqus.—12 B. 1. post alios ; C. 2. præter alius.—13 C. cocus.—15 Pll. exemplo.—16 Ne illum B. 1. C. C. 2. Ven. 1.—17 B. 1. quivilissimus.—19 Illi dragma essent B. 1. Illi d. sent C. Illi drachmissant al. ap. Pareum ; Illi d. iissent ed. Saxonica.—20 Minoris quam nummo B. 1.—23 C. hoggerunt.—25 C. alium. Pll. holus.—27 Eolus arpici B. 1.—28 Pll. et B. 1. sinapis celera.—29 C. et C. 2. triverint ; Priscianus vero legit teruerunt. Mox, ut extillent C. ut exillent

NOTE

19 *Drachmis issent*] Id est, Drachmis Romano.
 ivissent conducti. Alii *drachmissant*, 25 *Atrum olus*] *Atriplex, arroche.*
 id est, drachmam non amplius unam 26 *Rumicem*] *Oxalis acetosa, de*
 a conductoribus suis exigunt. *Drach-* *l'oseille.*
ma, tres asses Thuroneses cum se-
misse. *Blitum*] *Bette-rave.*
 20 *Nummo*] Id est, nummo aureo 27 *Laserpicii*] *Herbe qui porte le*
benjoin.

Ei homines cœnas sibi coquunt: cum condiunt, 30
 Non condimentis condiunt, sed strigibus,
 Vivis convivis intestina quæ exedint.
 Hoc hic quidem homines tam brevem vitam colunt,
 Cum hasce herbas hujusmodi in suum alvom congerunt,
 Formidolosas dictu, non esu modo: 35
 Quas herbas pecudes non edunt, homines edunt.
 BA. Quid tu? divinis condimentis utere,
 Qui prorogare vitam possis hominibus,
 Qui ea culpes condimenta? Co. audacter dicito:
 Nam vel duccenos annos poterunt vivere, 40
 Meas qui esitabunt escas, quas condivero.
 Nam ego cicilendrum quando in patinas indidi,
 Aut sipolindrum, aut macidem, aut sancaptidem,
 Eæ ipsæ sese patinæ fervefaciunt illico.
 Hæc ad Neptuni pecudes condimenta sunt: 45
 Terrestres pecudes cicimandro condio,
 Aut happalopside, aut cataractria. BA. at te Juppiter
 Dique omnes perdant, cum condimentis tuis,
 Cumque tuis omnibus mendaciis.

terunt priusquam triverunt. Ei homines sibi coquunt cœnam: quando condiunt, non addunt condimenta, sed striges quæ arrodant viscera convivarum virorum. Idcirco homines agunt hic vitam tam brevem, congestis in suum ventrem hisce herbis, formidandis non solum esu, verum etiam auditu. Homines comedunt illas herbas, belluæ non comedunt. BA. Quid tu? Adhibes, puto, condimenta cœlestia quibus possis producere vitam hominum, ut qui vituperes ea condimenta? Co. Affirmo constanter. Qui utentur cibis, quos coxero, poterunt vivere, vel duccenos annos. Nam ubi collocari in lancibus cicilindrum, aut sipolindrum, aut macidem, aut sancaptidem, eæ ipsæ lances per sese fervent statim. Atque hæc condimenta sunt piscium: condio carnes cicimandro, aut happalopside, aut cataractria. BA. Juppiter et omnes Dii te perdunt, cum tuis condimentis, et cum omnibus tuis mendaciis.

C. 2.—30 C. cœnas libico quint com condunt.—32 B. 1. intestinaque.—31 C. herbu. Mox, Pl. in suum saltrum; C. 2. a m. pr. in sinum saltrum.—35 Pl. esum modo.—41 C. quis essit habunt; C. 2. quis esit habunt.—42 C. B. 1. in patina scindidi; C. 2. in patinas cindidi.—43 Aut si poliandrum, aut macidem aut sancaptidem B. 1. macidem Parei 3. maccidem C. macidem C. 2.—45 Hæc ad B.

NOTE

- 31 *Strigibus*] Avibus nocturnis. 46 *Cicimandro*] Fictitium nomen a
 43 *Macidem*] 'Macis' cortex aromaticus. coquo artis suæ ostentatore vano.
Happalopside, cataractria, in eadem
 45 *Neptuni pecudes*] Id est, pisces. sunt officina cusa nomina.
Delph. et Var. Clas. Plaut. 4 H

Co. Sine sis loqui me. BA. loquere, atque i in malam
crucem. 50

Co. Ubi omnes patinæ fervent, omnis aperio,
Is odos demissis pedibus in cœlum volat :

Eum in odorem cœnat Juppiter cotidie.

BA. Odor demissis pedibus? Co. peccavi insciens.

BA. Quid est? Co. quia enim demissis manibus volui di-
cere. 55

BA. Si nusquam is coctum, quidnam cœnat Juppiter?

Co. It incœnatus cubitum. BA. i in malam crucem.

Istaccine causa tibi hodie nummum dabo?

Co. Fateor equidem, esse me cocom carissimum :

Verum pro pretio facio, ut opera appareat 60

Mea, quo conductus veni. BA. ad furandum quidem.

Co. An invenire postulas quenquam cocum,

Nisi milvinis aut aquilinis unguis?

BA. An tu coquatum te ire quoquam postulas,

Quin ibi constrictis unguis cœnam coquas? 65

Nunc adeo tu, qui meus es, jam edico tibi,

Uti nostra properes amoliri omnia :

Tum ut hujus oculos in oculis habeas tuis :

Co. *Patere me, si placet, verba facere.* BA. *Dic, atque i in malam crucem.* Co. *Quando omnes lances æstuant, detego omnes, is odor ascendit in cœlum, pedibus demissis: Juppiter cœnat quotidie de odore.* BA. *Odor ascendit pedibus demissis?* Co. *Lapsus sum imprudens.* BA. *Quid est?* Co. *Quia volui dicere, manibus demissis.* BA. *Si nullo in loco coquas, quid comedit Juppiter?* Co. *It cubitum impransus.* BA. *Vade in malam crucem. Accipiesne a me hodie nummum idcirco?* Co. *Equidem non diffiteor me esse coquum carissimum: sed do operam ut exhibeam opus pro mercede, qua fui conductus.* BA. *Ad furandum quidem.* Co. *Sperasne reperire ullum coquum, cui non sint ungues milvini et aquilini?* BA. *Arbitrarisne te ire aliquo ad coquendum, ubi non coquas cœnam unguis exsectis? Nunc adco tu, qui es meus servus, tibi præcipio jam, ut festines arertere omnia nostra: tum ut non dimoveas tuos oculos ab ejus oculis: quocumque hic aspiciat, aspice eo*

//////////

1.—47 C. *aud cactaractria.*—49 Parei 3. Delph. et Bipont. *tuis istis.*—50 *Sine scis* Pll. *i deest* in C. C. 2. B. 1.—52 *Is olos* B. 1. *Ibi odos* al. ap. Pareum. *dimissis* C. 2.—53 *Eum odorem* Gulielm. Hunc vs. hoc loco delet Bipont. et ponit post vs. 55.—55 *Quidem* Pll. *enim deest* in Pll. *qui am demissis* C.—56 *Si nunquam* Parei 3.—57 *Id incœnatus* Pll. *i deest* in C. 2.—62 *An te* B. 1.—64 *An te recoquam* C. 2.—65 C. *coquas.* Hic et sequens versus desunt in C. 2.—66 Pll. *qui meus est am edico tibi.*—67 *Ne nostra* B. 1. *Ut nostra* Pll.

NOTÆ

55 *Demissis manibus]* *Demissis manibus* currit, qui currit contentissime.

- Quoquo hic spectabit, eo tu spectato simul :
 Si quo hic gradietur, pariter progredimur : 70
 Manum si protollet, pariter proferto manum :
 Suum si quid sumet, id tu sinito sumere :
 Si nostrum sumet, tu teneto altrinsecus.
 Si iste ibit, ito ; stabit, astato simul.
 Si conquiniscet istic, ceveto simul. 75
 Item his discipulis privos custodes dabo.
 Co. Habe modo bonum animum. BA. quæso, qui pos-
 sim, doce,
 Animum bonum habere, qui te ad me adducam domum ?
 Co. Quia sorbitione faciam ego te hodie mea,
 Item ut Medea Peliam concoxit senem : 80
 Quem medicamento, et suis venenis dicitur
 Fecisse rursus ex sene adolescentulum :
 Item ego te faciam. BA. eho, an tu etiam veneficus ?
 Co. Immo edepol vero hominum servator magis. [ces ?
 BA. Hem mane : quanti istuc unum me coquinare perdo-

simul : si hic eat aliquo, i eum eo : si proferat manum, profer manum similiter : si accipiat aliquid quod ad se pertineat, tu patere ut id accipiat : si accipiat aliquid quod ad nos pertineat, tu retine altera parte : si iste incedet, incede ; si stabit, asta simul. Si iste sese demittat, demitte te una. Addam etiam his tironibus custodes privatos. Co. Esto modo æquo animo. BA. Dic, amabo, quomodo possum esse æquo animo, qui te deducam domum ? Co. Quia ego te reddam hodie mea sorbitione, sicut Peliam senem, quem Medea concoxit ; et quem dicitur reddidisse ex sene juvenem, suis medicamentis et venenis. Ego idem præstabo in te. BA. Eho ! esne tu etiam veneficus ? Co. Immo vero per ædem Pollucis, sum magis servator hominum. BA. Hem mane. Quantum dabo ut me doceas coquere hoc unum ? Co.

*ammoliri C.—69 Pll. spectavit. B. 1. semel.—70 B. 1. Si hic quo. C. et Parei 3. progredimur ; C. 2. et B. 1. progredimini.—74 B. 1. semel.—75 C. Si conquis-
 cet.—76 Pll. prius e. dabo ; B. 1. prius e. dato.—77 B. 1. animum bonum.—
 78 Voc. bonum deest in C. C. 2. B. 1. et Ven. 1.—80 B. 1. pelcum. Pll. pel-
 lem me concoxit.—83 Pll. an etiam ; B. 1. an etiam veneficiis.—85 Pass. quanto*

NOTÆ

75 *Conquiniscet*] ‘Conquiniscere’ est decumbere : a ‘conquinire’ fit ‘conquiniscere.’ Id est, sese inflectere cernuum, vel inclinare.

80 *Ut Medea Peliam*] De Æsone hoc traditur a poëtis, non de Pelia : hunc enim concoquendo necavit Medea. Hoc loco poëta, suo more, accommo-

dat orationem loquenti. Rudes enim seu historiæ, seu fabulæ homines interdum audiunt eruditiores de utraque loquentes ; et deinde res male mandatas memoriæ confundunt, tempora temporibus, personas personis, facta factis, vulgo permutantes.

Co. Quid? BA. ut te servem, ne quid surripias mihi. 86
 Co. Si credis, nummo; si non, ne mina quidem.
 Sed utrum amicis hodie, an inimicis tuis
 Daturus cœnam? BA. pol ego amicis, scilicet.
 Co. Quin tu illos inimicos potius, quam amicos vocas: 90
 Nam ego ita convivis cœnam conditam dabo
 Hodie, atque ita suavitate condiam,
 Ut quisque quicque conditum gustaverit,
 Ipsos sibi faciam ut digitos prærodât suos.
 BA. Quæso hercle priusquam quicquam convivis dabis, 95
 Gustato tute prius, et discipulis dato,
 Ut prærodatis vostras furtificas manus.
 Co. Fortasse hæc tu nunc mihi non credas quæ loquor.
 BA. Molestus ne sis, nimium jam tinnis, non places.
 Hem! illic ego habito: intro huc abi, et cœnam coque 100
 Propere. Co. quin is accubitum, et convivas cedo.
 Corruptitur jam cœna. BA. hem! subolem sis vide!
 Jam hic quoque scelestus est coci sublingio.

Quid? BA. Ut efficiam, ne mihi suffureris aliquid. Co. Si mihi confidis, dabis nummum; si non confidis, ne mina quidem. Utrum dabis hodie cœnam tuis amicis, an inimicis? BA. Ego, per Pollucem, amicis. Co. Quin tu invitâs inimicos potius quam amicos: nam ego apponam hodie convivis cœnam ita conditam, atque ita suavem, ut quisvis, statim atque gustaverit unumquodque quod fuerit conditum, sibi prærodât suos digitos ipsos. BA. Per Herculem, antequam dederis quicquam convivis, degusta tu prius, et da discipulis, ut prærodatis vestros digitos furaces. Co. Forsitan tu non habes fidem meis dictis. BA. Ne sis importunus, clamitas jam nimium; non places. Hem! ego maneo illic. Abi huc intro, et festina coquere cœnam. Co. Quin propere accumbere mensæ, et voca convivas: cœna fit deterior jam. BA. Hem! aspice si placet sobolem! Hic detersor patinarum est

//////////

istoc nummo me coquinare; al. ap. Pareum coquitare.—87 Sic reddis Pl. nummos meos ne metuas quidem B. 1. si nos neminas quidem Pl.—90 Quin tu illo Parei 3. et Bipont.—92 B. 1. ita suaviter; Bipont. ita suavi suavitate. Pl. condim.—93 Pl. quicque.—94 C. dictos prærodât; C. 2. digitos prodât.—95 C. priusquam convivi, omissis quicquam; C. 2. quicquam convivis dabis.—96 Gusta tute Pl.—97 C. æstra.—98 Edd. quædam vett. credis.—99 C. et Parei 3. non taces; C. 2. non places.—100 He illic Parei 3. huc deest in B. 1.—101 Pl. quin vis a. et, &c. unde Pareus Quin is tu.—102 B. 1. en subolet.—103 B. 1. est

NOTÆ

- 94 *Digitos prærodât*] Adeo delicata erunt edulia. nomen factum a sublingendo. Id est, non coquens, sed coqui sublingio, 99 *Timis*] Garris. Clara et acuta id est, qui patinas lingit, vel detergit voce obtundis. lingua.
 103 *Est coci sublingio*] 'Sublingio,'

Profecto, quid nunc primum caveam, nescio,
 Ita in ædibus sunt fures : prædo in proxumo est. 105
 Jam a me hic vicinus apud forum paulo prius
 Pater Calidori opere petivit maxumo,
 Ut mihi caverem a Pseudolo servo suo,
 Neu fidem ei haberem : nam eum circumire in hunc diem,
 Ut me, si posset, muliere intervorteret, 110
 Eum promississe firmiter dixit sibi,
 Sese abducturum a me dolis Phœnicium.
 Nunc ibo intro, atque edicam familiaribus,
 Profecto ne quis quicquam credat Pseudolo.

jam nequam. Profecto nescio quid caveam primum : sunt fures in ædibus ; prædo est in vicinis. Vicinus meus, pater Calidori, me rogavit mox obnixè in foro, ut mihi caverem a Pseudolo suo servo, et ne ei crederem. Nam monuit eum circumire in hunc diem, ut me fraudaret muliere, si posset ; eundem sibi pollicitum esse firmiter, sese a me abducturum Phœnicium suis fraudibus. Ingreddiar nunc atque mandabo familiaribus, ne quis fidem habeat ullatenus servo Pseudolo.

//////////

coquus ut conjicio ; Pll. sublinicio ; al. coquit sub linteo.—101 B. 1. qui nunc.—106 Nam a me hic al. ap. Parenm.—107 B. 1. C. et C. 2. opere fecit maximo.—109 Neu fidem haberem C.—110 Ut a me si posset mulierem B. 1. possit C.—112 B. 1. obducturum.—114 Pseudole C. 2.

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS, SIMIA.

Ps. Si unquam quenquam Di immortales voluere esse
 auxilio adjutum, [extinctum,
 Tum me et Calidorum servatum volunt esse, et lenonem
 Cum te adiutorem genere mihi, tam doctum hominem at-
 que astutum.

Sed ubi illic est? sumne ego homo insipiens, qui hæc me-
 cum egomet loquor solus?

Ps. Si Dii immortales voluere unquam cuiquam esse præsidio, tum cupiunt me esse incolumem atque Calidorum, et lenonem perceptum, quando te edidere ut mihi opitulareris, tu, qui es adco callidus et astutus. Verum ubi est ille? Sumne ego

//////////

1 Dii mortales Pll.—2 Alii delent Tum. Pll. servum volunt.—3 C. et C. 2.

Dedit verba mihi hercle, ut opinor, malus cum malo stulte
cavi. 5

Tum pol ego interii, homo si ille abiit: neque hoc opus
quod volui, ego hodie efficiam.

Sed eccum! video verbeream statuum: ut magnifice infert
sese! [male, ne abiisses.

Hem! te hercle ego circumspictebam: nimis metuebam

SI. Fuit meum officium ut facerem: fateor. PS. ubi re-
stiteras? SI. ubi mihi libitum est. 9

PS. Istuc ego jam satis scio. SI. cur ergo, quod scis, me
rogas? PS. at hoc volo monere te. [contemnor.

SI. Monendus ne me moneat. PS. nimis tandem ego abs te

SI. Quippe ego te ni contemnam, stratioticus homo qui
cluear? PS. jam [me vides?

Hoc volo, quod oceptum 'st, agi. SI. numquid agere aliud

PS. Ambula ergo cito. SI. immo otiose volo. PS. hæc
ea occasio est, dum ille dormit,

amens, qui dico hoc ego solus mecum ipse? Per Herculem me fefellit, ut existimo, quia improbus non bene cavi ab improbis. Per Pollucem, ego perii, si ille exasit; neque exequar hodie id quod mihi proposui. Verum ecce conspicio statuum flagris cædendam; quam incedit superbe! Hem! Per Herculem ego circumspiciebam, ut te viderem: verebar magnopere ne evasisses. SI. Meum erat facere; fateor. PS. In quo loco hæseras? SI. Ubi mihi libuit. PS. Ego intelligo jam satis illud. SI. Quare ergo a me petis id quod tenes? PS. Sed cupio te monitum hujus rei. SI. Admonendus ne me admoneat. PS. Denique ego nimium despicio a te. SI. Quare non despicerem, utpote qui sim miles? PS. Cupio fieri id quod est inceptum. SI. Animadvertisne me facere aliud? PS. Vade igitur propere. SI. Immo cupio ire lente. PS. Adest locus, interea dum ille somno indul-

//////////

genuerunt.—4 Pll. quid hæc. C. et C. 2. loquar.—5 C. et Parei 3. malus, quom malos; C. 2. cum malo stulte cavi.—6 Pll. voluit.—7 Sed heccum C. uti ut magnifice Pll.—8 Ehem hercle te ego B. 1. mali ne abiisses al. ap. Pareum.—9 C. mecum officium. Mox, ut mihi Parei 3.—10 Ipsus ego Pll. Ipsum ego C. a m. pr. sat scio al. ap. Pareum. qur ego C. quo scis Pll.—11 B. 1. ne te me. C. aps

NOTÆ

4 *Sed ubi illic est*] Id est, Simia servus militis, quem putabat esse in comitatu. Sed respectans animadvertit non subsequi Simiam.

7 *Verbeream statuum*] Id est, hominem qui ad verbera indurnit, ut statua. Et qui verbera tam parum cu-

ret et sentiat quam statua.

11 *Monendus ne me moneat*] Ne sus Minervam; ne magistrum discipulus. Horatius, 'Disce docendus adhuc quæ censet amicus.'

14 *Dum ille dormit*] Harpax.

Volo tu prior ut occupes adire. Si. quid properas? placide. 15

Ne time: ita ille faxit Juppiter, ut ille palam ibidem assiet, Quisquis ille est, qui adest a milite: nunquam edepol erit ille potior

Harpax, quam ego: habe animum bonum: pulchre ego hanc explicatam tibi rem dabo.

Sic ego illum dolis atque mendaciis in timorem dabo 19

Militarem advenam, ipse sese ut neget eum esse qui siet, Meque ut esse autumet, qui ipsus est. Ps. qui potest?

Si. occidis me, [etiam dolis

Cum istuc rogitas. Ps. o hominem lepidum! te quoque Atque etiam mendaciis, Juppiter te mihi servet.

Si. Immo mihi: sed vide, ornatus hic satis me condecet?

Ps. Optume habet. Si. esto. Ps. tantum tibi boni Di immortales duint, 25

Quantum tu tibi optes: nam si exoptem, quantum dignus, tantum dent, [magis malum,

Minus nihilo est: neque ego hoc homine quenquam vidi Et maleficum. Si. tun' id mihi? Ps. taceo: sed ego quæ tibi dona

get, ut convenias prior. Si. Quid acceleras? Lente: ne metue. Ille Jupiter faciat ita, ut ille adsit in eodem loco coram, quisquis est ille qui venit a milite; per ædem Pollucis ille non erit verior Harpax, quam ego. Esto bono animo: ego tibi hanc rem enolabo. Sic ego terreo illum militem adventitium fraudibus et technis, ut ipse inficias eum se esse qui est; utque dicat sese esse me, qui est ipse. Ps. Quomodo potest fieri? Si. Me interimis, quando rogas illud. Ps. O festivum virum! Jupiter te conservet mihi technis et fraudibus. Si. Immo mihi. At aspice: hæc vestis satisne mihi convenit? Ps. Bene est. Si. Esto. Ps. Boni Dii immortales tibi tribuant tantum, quantum tu tibi exoptes: nam si rogem ut tribuant tantum quantum mereris, id est minus nihilo. Neque ego vidi ullum magis improbum et nefarium, hoc homine. Si. Mihine dicis tu id? Ps. Sileo. Ve-

te. C. 2. contemptos.—12 Quid ni ego te B. 1. stratiocus homo Pll.—14 B. 1. dum illa.—15 B. 1. quin properas.—16 Pll. ibidem atiet; B. 1. ibidem ante.—19 Si ego Pll.—21 Neque B. 1. quid potest Pll. nude Pareus conj. qui id po-

NOTE

- 15 *Occupes adire*] Ballionem. esse Harpacem; et credat me esse
 17 *Potior Harpax*] Id est, non plus Harpacem. Loquitur Simia sycophanta.
 Harpax erit Harpax quam ego. Loquitur Simia sycophanta.
 21 *Occidis me*] Id est, molestus es mihi.
 20 *Ipsē sese ut neget*] Ita ut ipse Harpax, missus a milite, negaverit se

Dabo et faciam, si hanc rem sobrie accurassis? Si. potin' ut taceas?

Memorem immemorem facit, qui monet quod memor meminit: teneo omnia. 30

In pectore condita sunt, meditati sunt doli docte. Ps. probus hic est

Homo. Si. neque hic est, neque ego. Ps. at vide ne titubes. Si. potin' ut taceas?

Ps. Ita me Di ament. Si. ita non facient, mera jam mendacia fundes. [et magnifico!

Ps. Ut ego ob tuam, Simia, perfidiam te amo et metuo, Si. Ego istuc aliis dare condidici: mihi obtrudere non potes palpum. 35

Ps. Ut ego te hodie accipiam lepide, ubi effeceris hoc opus! Si. ha ha he! [mentis:

Ps. Lepido victu, vino, unguentis, et inter pocula pulpa- Ibidem una aderit mulier lepida, tibi savia super savia quæ det. [dicas.

Si. Lepide accipis me. Ps. immo si efficis, tum faxo magis

Si. Nisi effecero, cruciabiliter carnufex me accipito. 40

Sed propera mihi monstrare, ubi ostium lenonis ædium.

*rum quæ munera tibi offeram et faciam, si feceris id sapienter! Si. Silebisne? Qui admonet ejus rei, cujus recordatur is quem admonet, reddit immemorem ex memori. Scio cuncta: clausa sunt in sinu. Fraudes sunt compositæ perite. Ps. Hic est vir frugi. Si. Neque hic est, neque ego. Ps. Sed cave ne hæsites. Si. Silebisne? Ps. Ita Dii me ament. Si. Non ita agent; promes jam pura mendacia. Ps. Quantum te diligo, Simia, et timeo et æstimo ob tuam perfidiam! Si. Ego novi impertiri id aliis. Nequis me captare adulatione. Ps. Quam ego te habebō hodie laute, quando præstiteris id! Si. Ha ha he! Ps. Suavibus escis, vino, unguentis, et pulpamentis inter scyphos: * * * Si. Me accipis lepide. Ps. Immo si perfeceris, ego efficiam ut futearis tum magis. Si. Nisi perfecero, excipe me crudeliter sicut carnifex. Sed accelera mihi indicare ubi sit*

//////////

test.—23 Atque mendaciis B. 1.—24 Pll. me satis.—26 Quantum tibi B. 1. Parei 3.—28 Pll. quam tibi dona dabo et fac; Donz. bono dabo et fac.—29 B. 1. hanc sobrie rem.—34 C. optuam. Mox, C. et magni facio.—38 Ibidem una aperit Pll. savia supervia que det Pll. unde Pareus, savia superba.—39 Gronov. accidis me;

NOTÆ

29 *Sobrie accurassis*] 'Sobrie' fieri dicitur quicquid cum cura et diligentia exquisita agredimur. Prudentiæ comes perpetua sobrietas.

35 *Palpum*] *Obtrudere palpum*, est

arte fucoque decipere. Hinc 'palpari,' adulari: et 'palpones' adulatores. *Palpum* autem proprie est agasonis ferocientem equum demulcentis, ut in eum insilire possit.

Ps. Tertium hoc est. Si. st! tace, ædes hiscunt. Ps.
credo animo male 'st

Ædibus. Si. quid jam? Ps. quia edepol ipsum leno-
nem evomunt. [illuc sis vide:

Si. Illicine est? Ps. illic est. Si. mala merx est. Ps.
Non prorsus, verum ex transverso cedit, quasi cancer solet.

*janua tecti lenonii. Ps. Adest tertium. Si. St! sile; ædes hiant. Ps. Existimo
ædes agrotare. Si. Quare? Ps. Quia per ædem Pollucis evomunt ipsum
lenonem. Si. Estne ille? Ps. Est ille. Si. Est mala merx. Ps. Aspice illud
si libet: non pergit recta, sed oblique, ut consuevit cancer.*

B. 1. accipis me. C. effici.—41 B. 1. ubi sit hostium; Pll. ubi sit os lenonis.—
42 Si. tace B. 1. Si. si tace Pll.—43 Al. quia nam.—44 B. 1. merces est;
Pll. merci est.—45 C. ex transverso. Mox, cede quasi B. 1.

NOTE

44 *Mala merx]* Homo nequam et 45 *Non prorsus]* Non recta.
versipellis.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

BALLIO, PSEUDOLUS, SIMIA.

BA. MINUS malum hunc hominem esse opinor, quam esse
censebam cocum: [tharum.

Nam nihil etiam dum harpagavit, præter cyathum et can-
Ps. Heus tu! nunc occasio est et tempus. Si. tecum
sentio.

Ps. Ingredere in viam dolose: et ego hic in insidiis ero.

Si. Habui numerum sedulo, hoc est sextum a porta prox-
umum 5

Angiportum, in id angiportum me devorti jusserat;

Quotumas ædes dixerit, id ego admodum incerto scio.

*BA. Arbitror hunc coquam hominem non esse tam improbum quam putabam: nam
nihil adhuc suffuratus est, præter cyathum et cantharum. Ps. Heus tu! adest
jam tempus et locus. Si. Sic existimo. Ps. Ini viam fraudum, et ego ero hic in
præsiis. Si. Recordor numeri apprime, angiportus hic est sextus, proximus a
porta. Mandaverat me ire in eum angiportum. Ego teneo valde dubie, quotam*

4 C. dolo sego et hic; C. 2. dolos et ego ctiam; Gulielm. dolose; i, ego hic.—
5 Habui nimirum pseudolo B. 1.—6 Pll. jusseras.—7 Quo tum has ædis B. 1.

BA. Quis hic homo chlamydatus est, aut unde est, aut quem quæritat?

Peregrina facies videtur hominis, atque ignobilis.

SI. Sed eccum, qui ex incerto faciet mihi, quod quæro certius. 10

BA. Ad me adit recta: unde ego hominem hunc esse dicam gentium? [rogo.

SI. Heus tu, qui cum hircuina astas barba, responde quod

BA. Eho, an non prius salutas? SI. nulla est mihi salus dataria. [principio probi.

BA. Nam pol hinc tantundem accipies. PS. jam inde a

SI. Ecquem in angiporto hoc hominem tu novisti? te rogo. 15

BA. Egomet me. SI. pauci istuc faciunt homines, quod tu prædicas.

Nam in foro vix decimus quisque est, qui ipsus sese noverit. [hic quæro malum,

PS. Salvos sum! jam philosophatur. SI. hominem ego Legirupam, impium, perjurum, atque improbum. BA. me quæritat:

domum dixerit esse. BA. Quis est ille chlamyde indutus, aut unde venit, aut quem quærit? Vultus hominis apparet peregrinus et ignotus. SI. Sed adest qui me faciet certiore eorum, quæ quæro, ex incerto. BA. Accedit recta ad me. Unde gentium est hic homo! SI. Heus tu, qui astas cum barba hircuina, reponere quod a te peto. BA. Eho, an non impertis salutem antea? SI. Nullam habeo salutem, quam tibi impertiam. BA. Per Pollucem accipies tantundem a me. PS. Jam inde ab initio justus uterque. SI. Nonne hominem novisti in hoc angiportu? Te obsecro. BA. Equidem me ipse novi. SI. Pauci homines præstant illud quod tu dicis. Etenim est vix ex decem unus qui noverit seipsum. PS. Sum salvus! jam argumentatur. SI. Ego quæro hic improbum virum, violatorem

Quotum has C. 2.—8 Pll. clamiatust.—10 C. faciem mihi; B. I. facit mihi. Parei 3. certus.—12 Pll. hircuina nastas.—14 Al. ap. Pareum probus.—15 B. I. tu non vidisse.—17 Pll. quisquis est.—18 Salvus sum etiam Parei 3.—19 Legeru-

NOTÆ

8 *Chlamydatus*] Chlamys tam militum vestis quam viatorum, utpote brevior pallio et angustior, atque adeo in via et in prælio minus incommoda.

9 *Peregrina facies*] Dissimili facie sunt ferme peregrini, quia sub dissimili cælo soleque habitantes, alio at-

que alio colore sunt cutis. Præterea et peregrina facies cernitur ex pilo et barba.

12 *Hircuina barba*] Id est, promissa. Julianus Imperator vocatus Capella.

13 *Dataria*] Id est, dauda.

17 *Decimus quisque*] Vix unus est

Nam illa sunt cognomenta, nomen si memoret modo. 20
 Quid est ei homini nomen? Si. Leno Ballio. BA. scivin'
 ego?

Iipse ego is sum, adolescens, quem tu quæritas. Si. tune
 es Ballio? [parietum!

BA. Ego enimvero is sum. Si. ut vestitus est perfossor

BA. Credo, in tenebris conspiciatus si sis me, abstineas
 manum.

Si. Herus meus tibi me salutem multam voluit dicere. 25
 Hanc epistolam accipe a me, hanc me tibi jussit dare.

BA. Quis is homo 'st qui jussit? Ps. perii, nunc homo in
 medio luto est,

Nomen nescit: hæret hæc res. BA. quem hanc misisse
 ad me autumas?

Si. Nosce imaginem, tute ejus nomen memorato mihi,
 Ut sciam te Ballionem esse ipsum. BA. cedo mihi epi-
 stolam. 30

Si. Accipe: cognosce signum. BA. oho! Polymachæro-
 placides,

legum, impium, perjurum, et nefarium. BA. Me quærit; nam hæc sunt mea cognomina; modo dicat meum nomen. Quod est nomen illius hominis? Si. Ballio leno. BA. Egone judicavi? Ego sum is ipse, adolescens, quem tu rogas. Si. Esne tu Ballio? BA. Sum ego ipse. Si. Quomodo perfossor parietum est indutus? BA. Puto, si occurrero tibi noctu, contineas manum. Si. Meus herus mandavit ut tibi dicerem plurimam salutem. Accipe a me has literas: mihi imperavit ut has ad te deferrem. BA. Quis est ille, qui tibi imperavit? Ps. Interii: homo hæsitat nunc in medio luto. Ignorat nomen. Hæret hoc negotium. BA. Dic; quis eas ad me misit? Si. Agnosce imaginem. Dic mihi ejus nomen, ut intelligam te esse Ballionem ipsum. BA. Da mihi literas. Si. Accipe: agnosce signum. BA. Oho! Polymachæroplacides est ipse verus germa-

//////////

pam, implum C.—20 Nam illa mea Parei 3. Delphi. et Bipont.—21 Pll. scibin' ego; C. 2. scinbin ego; B. 1. sum ego.—22 Ipse ego sum B. 1. ego deest in edd. quibusdam vett.—23 Pll. perforor parietum; C. 2. perfossor parietum.—24 Post hunc vs. C. 2. habet vs. 32. Purus putus, &c.—25 C. multa.—26 Hanuse epistulam C. 2.—27 Pll. periiit. Mox, iidem codd. tuto est.—30 C. te esse ipsum.—

NOTÆ

ex decem.

23 *Perfossor*] Iidem et 'effracto-
 res,' et 'vecticularii;' id est, gras-
 satores nocturni.

27 *In medio luto est*] Allegoria a
 luto, in quod sic interdum defixus est

viator, ut progredi nequeat.

31 *Cognosce signum*] Scripta epi-
 stola et complicata lino vinciebatur,
 et obligabatur, et ipsi lino imprime-
 batur sigillum ejus qui scriberet epi-
 stolam.

Purus putus est ipsus: novi: heus! SI. Polymachæro-
placides

Nomen est: scio jam tibi me recte dedisse epistolam,

Postquam Polymachæroplacidæ elocutus nomen es.

BA. Sed quid agit is? SI. quod homo edepol fortis, atque
bellator probus. 35

Sed propere hanc pellegere quæso epistolam, ita negotium
est, [emittere.

Atque accipere argentum actutum, mulieremque mihi
Nam necesse hodie Sicyoni me esse, aut cras mortem
exequi,

Ita herus meus est imperiosus. BA. novi; notis prædicas.

SI. Propera pellegere epistolam ergo. BA. id ago, si ta-
ceas modo. 40

Miles lenoni Ballioni epistolam

Conscriptam mittit Polymachæroplacides,

Imaginem obsignatam, quæ inter nos duo

Convenit olim. SI. symbolum est in epistola.

BA. Video, et cognosco signum: sed in epistola 45

Nullam salutem mittere ne scriptam solet?

SI. Ita militaris disciplina est, Ballio:

musque: novi: heus! SI. Polymachæroplacides est ejus nomen. Intellego jam me tibi dedisse recte epistolam, postquam dixisti nomen Polymachæroplacidæ. BA. Sed quid facit ille? SI. Per ædem Pollucis facit quod decet hominem strenuum, atque inclytum bellatorem. Sed pellege velociter hanc epistolam, obsecro: res ita se habet; et accipe statim argentum, mihi que trade mulierem. Nam oportet me esse hodie Sicyoni, aut oppetere mortem cras: adeo meus herus est violentus. BA. Novi; dicis id iis qui hominem norunt. SI. Accelera igitur pellegere literas. BA. Faciam, si modo sileas. Miles Polymachæroplacides mittit lenoni literas conscriptas obsignata imagine, de qua convenimus quondam inter nos duos. SI. Est symbolum in literis. BA. Video et agnosco signum. At soletne mittere nullam salutem scriptam in literis? SI. Ballio, mos militum est ejusmodi: mittunt manu

31 Accipe hem Parei 3. cho polimachero B. 1. Polymacheroplegides Salm.—
32 Purus putus Pll.—33 C. epistolam; C. 2. ep̄lam.—34 Verbum es deest
in B. 1.—35 Sed quid agitis Gronov. Sed quit agit is B. 1.—36 Sed propera
B. 1.—41 Voc. epistolam deest in B. 1. et C. 2.—43 Imagine Gulielm. et

NOTÆ

32 Putus] Festus: 'Putum pro decisum est, remaneant puræ.'
puro dicebant: unde, putatæ vites, 39 Notis prædicas] Id est, iis qui
quod cum id, quæd impedimento erat, norunt.

Manu salutem mittunt benevolentibus ;
 Eadem malam rem mittunt malevolentibus.
 Sed, ut ocepisti, perge operam experirier, 50
 Quid epistola ista narret. BA. ausculta modo.
 Harpax calator meus est, ad te qui venit.
 Tune is es Harpax? SI. ego sum, atque ipse Harpax
 quidem.
 BA. Qui epistolam istam fert, ab eo argentum accipi,
 Et cum eo simitu mulierem mitti volo. 55
 Salutem scriptam dignum est dignis mittere :
 Te si arbitrarem dignum, misissem tibi.
 SI. Quid nunc? BA. argentum des ; abducas mulierem.
 SI. Uter remoratur? BA. quin sequere ergo intro. SI.
 sequor.

salutem amicis ; eadem mittunt malam rem inimicis. Sed prosequere ut instituisti ; prosequere videre, quid contineant revera hæc literæ. BA. Audi jam. Harpax, qui venit ad te, est meus calo. Esne tu is Harpax? SI. Ego sum ; et quidem Harpax ipse. BA. Volo accipi pecuniam ab eo qui fert istas literas, et mulierem mitti cum eo. Est meritum mittere meritis salutem scriptam : ad te misissem si arbitratus fuisset te esse dignum. SI. Quid nunc? BA. Numera pecuniam ; abducas mulierem. SI. Uter moræ est? BA. Quin sequeris igitur in ædes? SI. Sequor.

Parei 3. nos duos edd. vett.—50 Lips. opera.—53 Tun' es Saphax Pl. Tun' es Harpax B. 1. Tun' es is Harpax Parei 3. ego sum ipse B. 1. ipse arpax C.—54 Al. ap. Pareum illam. Pl. accipiet ; B. 1. accipies ; al. accipe et.—55 Cum eo simul B. 1. Quom eo simit mulierem C.—56 Voc. scriptam deest in B. 1.—59 Uter moratur B. 1. sequere ergo intro Pl.

NOTE

48 *Manu salutem mittunt*] Uno verbo de duobus facto *manusalutem* lege : id est, non scripto, sed manu ; non calamo, sed ense.

52 *Calator*] Festus : Calatores dicebantur ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est vo-

care : quia semper vocari possent, ob necessitatem servitutis. Malim *calatorem*, seu *calonem*, dici ἀπὸ τοῦ κάλον, a ligno ; munus enim erat calonum quotidianum ligna castris suppeditare.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

PSEUDOLUS.

PEJOREM ego hominem magisque vorsute malum

Ps. Per ædem Pollucis nunquam ego conspicatus sum ullum hominem nequiores,

Nunquam edepol quenquam vidi, quam hic est Simia.
 Nimis ego illum hominem metuo et formido male,
 Ne malus item erga me sit, ut erga illum fuit,
 Ne in re secunda nunc mihi obvortat cornua, 5
 Si occasionem capsit, qui siet malus.
 Atque edepol equidem nolo: nam illi bene volo.
 Nunc in metu sum maxumo, triplici modo.
 Primum omnium jam hunc comparem metuo meum,
 Ne deserat me, atque ad hostis transeat. 10
 Metuo autem, ne herus redeat etiam dum a foro,
 Ne capta præda capti prædones fuant.
 Cum hæc metuo, metuo ne ille huc Harpax adveniat,
 Priusquam hinc hic Harpax abierit cum muliere.
 Perii hercle! nimium tarde egrediuntur foras. 15
 Cor colligatis vasis expectat meum,
 Si non educat mulierem secum simul,
 Ut exulatum ex pectore aufugiat meo.
 Victor sum: vici cautos custodes meos.

callidiorem, et magis improbum, quam est hic Simia. Et ego timeo valde, et vereor maxime, ne ille homo sit improbus erga me, sicut erga illum; ne in re prospera modo convertat in me cornua, si occupet occasionem, utpote improbus. Atque equidem per adem Pollucis, nolim: nam eum amo. Versor jam in maximo timore, tribus modis. Ac primum quidem timeo jam ne meus socius me destituat, atque demigret ad hostes. Deinde ne herus revertatur interim a foro, et, præda capta, prædones capiantur. Denique ne ille Harpax superveniat huc, antequam hic Harpax excesserit hinc cum muliere. Per Herculem interii! prodeunt foras tardius. Meum cor operitur collectis vasis, ut fugiat in exilium e meo pectore, si Simia non educat secum mulierem. Sum victor: vici meos custodes cautos.

//////////

2 C. similia.—4 C. ergas me.—6 Si o. ceperit B. 1. Si o. capsit al. Si o. ceperit capti Pl. cautio est qui siet malus B. 1.—10 Ne deserat nunc Parei 3.—11 G. lielm. etiam domum a foro.—12 B. 1. C. 2. prædones fiant.—13 Quom C. Tum hoc metuo ne ille huc arpax veniat B. 1. advenat C.—14 C. habierit.—16 Cum colligatis B. 1. expectatam eum Pl. expectabo eum B. 1.—17 B. 1. semel.—18 Ut exulatum C. Ut exsolatum Parei 3. fugiat B. 1.

NOTÆ

5 *Obvortat cornua*] Id est, mihi adversetur; me oppugnet. Apuleius: 'Superest ea pars epistolæ, quæ similiter pro me scripta, in memetipsum vertit cornua.'

6 *Capsit*] Id est, ceperit.

16 *Cor colligatis vasis expectat meum*] Sumtum a re militari, ubi vasa colli-

gunt aut adornantes fugam aut castra mutant. Id dicit Pseudolus, ut exprimat quo sit animo quando expectat exitum Harpago-Simiae ex ædibus Ballionis. 'Convasare' etiam veteres dicebant colligere iu fasciculum.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

SIMIA, PSEUDOLUS.

SI. NE plora: nescis ut res sit, Phœnicium,
Verum haud multo post faxo scibus accubans.
Non ego te ad illum duco dentatum virum
Macedoniensem, qui te nunc flentem facit.

Quojam esse te vis maxume, ad eum duco te: 5
Calidorum haud multo post faxo amplexabere.

PS. Quid tu intus quæso desedisti? quamdiu
Mihi cor retunsum 'st oppugnando pectore!

SI. Occasionem repperisti, verbero,
Ubi perconteris me insidiis hostilibus: 10

Quin hinc metimur gradibus militariis. [nes.

PS. Atque edepol, quanquam nequam homo es, recte mo-
Ite hac triumphi ad cantharum recta via.

SI. *Ne lacrymare! Phœnicium, ignoras quomodo se res habeat, sed efficiam statim ut scias in cœna. Ego non te duco ad illum hominem dentatum Macedonem, qui in causa est cur plores. Te duco ad eum cujus tu vis esse inprimis: efficiam ut mox amplexeris Calidorum. PS. Quare obsecro tu commoratus es in ædibus? Quam longo tempore meum cor sese obtudit, in impellendo pectore! SI. Nactus es locum, mastigia, in quo tuis percontationibus me voces in insidias hostium: quin ingredimur viam passibus militaribus. PS. Per ædem Pollueis, tametsi es improbus vir, admones recte. Ite huc via recta ad cantharum triumphi.*

2 Verum haut C.—4 B. 1. qui lenonem flentem.—6 C. amplexavere.—8 B. 1. retusum est.—10 C. perconteris; C. 2. percuncteris.—11 Quin hii C. Quin hic C. 2. metamur al. ap. Pareum.—13 Hic versus deest in B. 1. C. 2. extat vero in C. ubi seqq. junguntur prioribus, sine nova scena.

NOTÆ

3 *Ad dentatum virum*] Id est, Polymachæroplacidem militem. Dentatum vocat, quia eas bestias inprimis formidamus quæ dentibus pollent.

10 *Ubi perconteris insidiis hostilibus*] Id est, interea dum versor in periculo, ne incidam in hostium manus, nisi celeriter abiero, tu me perconta-

ris: id est, a me causam moræ repetis, quam cum tibi reddam, interea hostes ingruent.

11 *Gradibus militariis*] Æstivo sudoque tempore viginti millia passuum intra quinque horas fiunt. *Gradibus militariis*, id est, grandibus, quales sunt militum.

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

BALLIO.

HA hæ! nunc demum mihi animus in tuto est loco,
 Postquam iste hinc abiit, atque abduxit mulierem.
 Mihi libet nunc venire Pseudolum, scelerum caput,
 Et abducere a me mulierem fallaciis.
 Conceptis hercle verbis, satis certo scio, 5
 Ego perjurare mavellem me millies,
 Quam mihi illum verba per deridiculum dare.
 Nunc deridebo hercle hominem, si convenero.
 Verum in pistrinum, credo, ut convenit, fore.
 Nunc ego Simonem mihi obviam veniat velim, 10
 Ut mea lætitia lætus promiscam siet.

BA. *Ha hæ! tandem habeo mentem constitutam in tuto, ex quo profectus est hinc, atque abduxit mulierem. Utinam Pseudolus auctor fraudum jam huc veniret et conaretur abducere a me mulierem fraudibus. Per Herculem, ego mallem me perjurare, conceptis verbis, millies, quam me ab illo falli vel joco. Per Herculem ludificabor modo hominem, si adivero. Sed puto detrudendum esse in pistrinum, ut deliberatum est inter nos. Optarem ut nunc Simo mihi veniret obviam, ut gauderet mecum meo gaudio.*

1 *Habe nunc* B. 1. Mox, pronomen *mihi* deest in quibusdam edd. vett. contra codd.—3 *Mihi* deest in B. 1. C. C. 2. Ven. 1.—6 *Pil.* et C. 2. *pejurare*; Kotter. *perbitare*, i. e. *perire*. Mox, C. et C. 2. *miliens*.—8 C. *si convenero*.—10 C. *oviam veniat*; C. 2. *obviam venire*.—11 C. *promisca*; C. 2. et B. 1. *promiscua*.

NOTÆ

9 *Convenit*] Inter nos, Simonem 11 *Promiscam*] Id est, promiscue, et Ballionem.

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

SIMO, BALLIO.

SI. VISO quid rerum meus Ulysses egerit,
 Jamne habeat signum ex arce Ballionia.

SI. *Videro quid negotii meus Ulysses gesserit, utrum efferat Palladium ex adi-*

1 B. 1. *quid servus meus*; C. 2. *quis erum meum Ulyxes egerit*; C. *qui rerum*

BA. O fortunate, cedo fortunatam manum,
 Simo! SI. quid est? BA. jam. SI. quid jam? BA. nihil
 est quod metuas. SI. quid est?
 Venitne homo ad te? BA. non. SI. quid est igitur boni?
 BA. Minæ viginti sanæ ac salvæ sunt tibi, 6
 Hodie quas abs te inde est instipulatus Pseudolus.
 SI. Velim quidem herele. BA. roga me viginti minas,
 Si ille hodie illa sit potitus muliere,
 Sive eam tuo gnato hodie, ut promisit, dabit: 10
 Rogato herele obsecro: gestio promittere.
 Omnibus modis tibi esse rem ut salvam scias,
 Atque etiam habeto mulierem dono tibi.
 SI. Nullum periculum est, quod sciam, stipularier.
 Ut concepisti verba, Viginti minas 15
 Dabin'? BA. dabuntur. SI. hoc quidem actum 'st haud
 male.
 Sed hominem convenistin'? BA. immo ambos simul.

bus Ballionis. BA. O felix Simo, præbe manum felicem. SI. Quid est? BA. Modo. SI. Quid modo? BA. Est nihil quod reformides. SI. Quid est? Homo venitne ad te? BA. Non. SI. Quid est ergo boni? BA. Viginti minæ, quas Pseudolo es pollicitus, interposita stipulationis forma, hodie te daturum, sunt integræ et salvæ. SI. Equidem optarim per Herculem. BA. Pete a me viginti minas, si hodie illa mulier venerit in ejus potestatem, et si eam det hodie tuo filio, ut pollicitus est. Postula per Herculem amabo! Opto vehementer spondere. Ut intelligas tuam rem esse in tuto quavis ratione, et præterea tibi dono mulierem. SI. Est nullum periculum, quod videam, stipulari. Numerabisne viginti minas, ut pollicitus es, conceptis verbis? BA. Numerabuntur. SI. Sane id non est actum tum male. Verum convenistinne hominem? BA. Immo duos uua. SI. Quid dicit?

mcum sulixe se gerit.—2 Pll. balliona.—5 C. at te. Mox, est deest in B. 1.—6 Pll. et Parei 3. et salvæ; al. at salvæ.—7 Priscian. abs te est instipulatus; Cam. inde stipulatus.—10 C. ut prosit.—15 Ut concepisti al. ap. Pareum, contra codd.—16 C. hau male.—17 Pll. convenistin' hominem; B. 1. Ses convenis-

NOTÆ

2 *Signum*] Id est, Phœnicium. Allegoria ducta ab Ulysse, qui noctu irrepsit in arcem Trojanam, et abstulit secum Palladium.

5 *Venitne homo*] Pseudolus.

7 *Quas abs te inde est instipulatus*] Promiserat Simo se viginti minas daturum Pseudolo, si ab lenone mulierem abduceret. 'Stipulor' est solenni verborum forma, aut rogare,

aut promittere aliquid: est enim verbum commune, 'stipulor,' quod tam in activa, quam passiva significatione ablativo jungitur. Dicimus enim, 'stipulor abs te,' pro 'rogo a te;' et 'stipulor abs te,' pro 'rogor a te.'

14 *Nullum periculum est*] Qui enim stipulatur se ipse non obligat, nisi accedat restipulatio.

SI. Quid ait? quid narrat? quæso, quid dicit tibi?

BA. Nugas theatri, verba quæ in comædiis

Solent lenoni dici, quæ pueri sciunt:

20

Malum, et scelestum, et perjurum aiebat esse me.

SI. Pol haud mentitu'st. BA. ergo haud iratus fui:

Nam quanti refert te nec recte dicere,

Qui nihili faciat, quique inficias non eat?

SI. Quid est quod non metuas ab eo? id audire expeto. 25

BA. Quia nunquam ab me abducat mulierem jam, nec potest.

Meministine tibi me dudum dicere,

Eam venisse militi Macedonio?

[attulit,

SI. Memini. BA. hem, illius servos huc ad me argentum

Et obsignatum symbolum. SI. quid postea?

30

BA. Qui inter me atque illum militem convenerat:

Is secum abduxit mulierem haud multo prius.

SI. Bonan' fide istuc dicis? BA. unde ea sit mihi?

SI. Vide modo, ne illic sit contechnatus quidpiam.

BA. Epistola atque imago me certum facit.

35

Quid fabulatur? obsecro! Quid tibi ait? BA. Nugas theatro dignas. Verba quæ solent dici in lenonem in comædiis, quæ pueri norunt: dicebat me esse malum et nefarium et perjurum. SI. Per Pollucem non est mentitus. BA. Neque ego fui iratus. Quid enim refert maledicere ei, qui faciat nihili maledicta, et qui fateatur de se quæ dicuntur? SI. Quid est quod non pertimescas ab eo? Exopto id audire. BA. Quia jam non abducat a me mulierem, nec potest. Recordarisne me tibi dixisse jampridem, eam esse venditam militi Macedonio? SI. Recordor. BA. Hem ejus serrus ad me attulit huc pecuniam, et symbolum obsignatum. SI. Quid deinde? BA. Ille qui convenerat inter illum militem et me: jam jam abduxit secum mulierem non multo antea. SI. Dicisne illud bonæ fide? BA. Unde esset mihi? SI. Cujus jam ne ille sit architectatus aliquid. BA. Epistola et signum me

//////////

tin hominem.—21 Malum scelestum al. ap. Pareum.—22 Pol haum Pll: metitust B. 1. ego haud C. 2. B. 1.—25 B. 1. quid non. Pll. et B. 1. expecto.—26 C. C. 2. et B. 1. a me abducat.—27 Meministin B. 1. ne deest in Parei 3.—29 B. 1. en, illius.—30 Et ob signatam C.—32 Idem codex, hau multo.—34 B. 1. ut con-

NOTE

17 *Hominem convenistin'*] Id est, Pseudolum.

Ambos] Id est, immo duos in uno, militem per epistolam, et ejus servum Harpacem.

19 *Nugas theatri*] Videlicet in thea-

tro ab histrionibus, et in foro a patronis convicia jactat. Minimi sunt momenti.

23 *Nec recte*] 'Nec recte dicere' est maledicere.

25 *Ab eo*] Pseudolo.

Quin jam quidem illam in Sicyonem ex urbe adduxit modo.
 SI. Bene hercle factum : quid ego cesso Pseudolum
 Facere, ut det nomen ad molarum coloniam ?
 Sed quis hic homo est chlamydatus ? BA. non edepol scio,
 Nisi ut observemus quo eat, aut quam rem gerat. 40

faciunt certiore : quin illam quidem abduxit jam ex urbe Sicyonem. SI. Per Herculem pulchre factum. Quid cunctor ego jubere, ut Pseudolus det nomen ad coloniam molarum ? Sed quis est ille homo chlamyde tectus ? BA. Per ædem Pol- lucis nescio, nisi observemus quo pergat, et quid molitur.

tegnatus.—36 Qui illam quidem jam B. 1. Qui quidem illum jam PII. abduxit al. ap. Pareum.—38 C. et C. 2. ad Molas coloniam.

NOTE

38 *Ad molarum coloniam*] Alludit cendi erant in aliquam coloniam, ad ad morem Romanorum, quo, qui edu- eam nomen dabant.

 ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

HARPAX, SIMO, BALLIO.

HA. MALUS et nequam est homo, qui nihili imperium heri
 Sui servos facit: nihili est autem, suum
 Qui officium facere immemor est, nisi adeo monitus.
 Nam qui liberos esse illico se arbitrantur,
 Ex conspectu heri si sui se abdiderunt, 5
 Luxuriantur, lustrantur, comedunt quod
 Habent, ii nomen diu servitatis ferunt:
 Nec boni ingenii quicquam in his inest, nisi ut im-

HA. Sereus qui aspernatur mandata sui heri est malus et nequam homo. Qui vero non recordatur obire suum officium, nisi monitus, est nihili faciendus. Nam ii qui existimant se esse liberos, statim atque sese subduxerunt conspectui sui heri, luxuriantur, in lustra divertunt, comessantur quicquid habent, retinent diu nomen servi; neque inest quicquam boni ingenii in illis, nisi ut se tuantur malis artibus.

1 C. et C. 2. nihil; et sic vs. seq.—3 C. nisi est admonitus.—6 Luxantur Non. comedunt quo B. 1. comedunt quod habent, quod non Habent, &c. Grut.—7 Habent nomen B. 1. Habent ei nomen C. Habent i nomē C. 2.—8 Verba in his

NOTE

1 *Malus et nequam*] Philosophatur Calo-Harpax, de bono et malo servo. graviter, a popina et somno recens

probis se artibus teneant: cum his mihi nec locus, nec sermo

Convenit, neque his unquam nobilis fui. 10

Ego, ut mihi imperatum est, etsi abest, hic adesse herum

Arbitror: nunc ego illum metuo, cum hic non adest;

Ne, cum assiet, metuam; ei rei operam dabo.

Nam me in taberna usque adhuc sineret Syrus,

Quoi dedi symbolum: mansi, ut jusserat: 15

Leno ubi esset domi, me aiebat arcessere.

Verum ubi is non venit, nec vocat, venio huc ultro,

Ut sciam, quid rei siet; ne illic homo me ludificetur.

Neque quicquam est melius, quam ut hoc pultem, atque aliquem

Evocem huc intus: leno argentum hoc volo a me accipiat,

Atque amittat mulierem mecum simul. 21

BA. Heus tu? SI. quid vis! BA. hic homo meu'st. SI.

qui dum? BA. quia

Præda hæc mea est: scortum quærit, habet argentum.

Jam admordere hunc mihi lubet.

Nec convenio, nec sermonem confero cum his, neque unquam fui notus his. Ego ut mihi est demandatum, arbitror herum adesse hic, etsi abest. Ego illum metuo nunc, quando non adest, ne, quando aderit, timeam. Incumbam in eam rem. Nam Syrus, cui dedi symbolum, me relinqueret semper in popina: mansi ut imperaverat: dicebat me a se vocandum, quando leno esset reversus domum. Sed quia is non venit, nec vocat, venio huc ultro, ut accipiam quid negotii sit: ne ille homo mihi illudat. Neque quicquam est satius, quam ut feriam hoc, et evocem quandam huc ab ædibus. Oportet ut leno accipiat a me hanc pecuniam, et dimittat mulierem mecum. BA. Heus tu! SI. Quid vis? BA. Teneo hunc hominem. SI. Quo pacto? BA. Quia hic est mea præda: quærit meretricem; habet pecunium.

desunt in B. 1.—9 C. in his mihi.—10 Convenit his nunquam B. 1. neque iis unquam C. Convenit is unquam C. 2.—11 Ego ut imperatum est al. ap. Pareum.—14 Nam inter verna B. 1. me deest in Pl.—16 C. me alebat arcersere.—18 Idem codex, quod rei.—20 Pl. hinc intus.—21 Atque emittat al. ap. Pareum. Mox, mulierem nunc Parci 3. Delph. et Bipont.—23 Præda mea est C. 2.—24 Tam

NOTÆ

10 *Nobilis fui*] Id est, Neque his unquam notus fui.

22 *Heus tu*] Est oratio impuri lenonis exultantis, quod Harpacem summat pro peregrino libidinoso a quo nonnihil prædæ sit accepturus. Sed

tantum sibi damni illatum esse jam jam ab eo accepit, quantum lucrisperabat. Hic suis coloribus depictam lenonis indolem agnosce.

24 *Admordere*] Est allegoria ducta ab homine quem fames urget.

SI. Jamne illum comesurus es? BA. dum recens est, 25
Dum datur, dum calet, devorari decet: nam

Boni viri me pauperant, improbi alunt,
Augent rem meam mali; populi strenui
Damno mihi, improbi usui sunt. SI. malum!

Quod tibi Dei dabunt, qui sic scelestus. 30

HA. Me nunc commoror, cum has fores non ferio,
Ut sciam, sitne Ballio domi. BA. Venus mihi hæc
Bona dat, cum hos huc adigit lucrifugas, damni

Cupidos, qui se suamque ætatem bene curant; 34

Edunt, bibunt, scortantur: illi sunt alio ingenio atque tu,
Qui neque tibi bene esse patere, et illis, quibus est, invides.

HA. Heus! ubi estis vos? BA. hic quidem ad me recta
habet rectam viam.

HA. Heus! ubi estis vos? BA. heus! adolescens, quid
istic debetur tibi?

Bene ego ab hoc prædatus ibo: novi; bona scæva est mihi.

HA. Ecquis hoc aperit? BA. heus chlamydate, quid istic
debetur tibi? 40

Gestio jam illi dentem defigere. SI. Jamne illum es voraturus? BA. Oportet deglutire, interea dum est recens, dum apponitur, dum eulct: nam boni me reddunt pauperem; mali alunt, mali dant: boni mihi sunt detrimento, mali usui. SI. Malum! Quo te Dii mactabunt, utpote sic nefarium. HA. Me retardo nunc, quando non pulso has fores, ut videam utrum Ballio sit domi. BA. Venus mihi offert hæc bona, quando compellit huc hos inimicos lucri, cupidos detrimenti, qui se curant lepide, et suam vitam. Edunt, bibunt, scortantur. Illi sunt alio ingenio atque tu, qui neque tibi esse bene, et invides iis quibus est. HA. Heus! ubi estis vos? BA. Hic quidem institit recta via ad me. HA. Heus! ubi estis vos? BA. Heus adolescens! quid tibi debetur hic? Ego bene onerabor præda ab hoc: novi! mihi ostendit bonum omen. HA. Ecquis reserat hoc? BA. Heus miles!

//////////

admordere Pll. Tamen admordere mihi hunc libet B. 1. mihi jubet C.—25 C. 2. commessurus.—27 Pll. alent.—29 Damno deest in B. 1. Damno mihi desunt in Pll. improbus risunt C. strenui improbus risi sunt C. 2.—30 Quod tibi Di Parei 3. Quod tibi dat, omisso Dei, C. 2. Quod tibi dabunt ut scelestus B. 1.—33 Bona

NOTE

25 *Dum recens est*] Sunt enim cibi, qui nisi caldi sumantur, nocent. Manet in allegoria superius instituta.

39 *Prædatus*] Passive: præda onustus.

Bona scæva] Dictum supra non semel. Festus: 'Scævum a Græcis, qui scævum dicunt sinistrum.' Varro: 'Ne quid obsit bonæ scævæ causa: inde Scævola appellatus; a sinistra, quod quæ sinistra sunt bona au-

HA. *Ædium dominum lenonem Ballionem quærito.*

BA. *Quisquis es, adolescens, operam fac compendi quærere.* [sentem videt.]

HA. *Quid jam?* BA. *quia te ipse coram præsens præ-*

HA. *Tun' is es?* SI. *chlamydate, cave sis tibi a curio in-*
fortunio,

Atque in hunc intende digitum: hic leno est. BA. *at hic est vir probus.* 45

Sed tu, bone vir, flagitare sæpe clamore in foro,

Cum libella nusquam est, nisi quid leno hic subvenit tibi.

HA. *Quin tu mecum fabulare?* BA. *fabulor: quid vis tibi?*

HA. *Argentum accipias.* BA. *jamdudum, si des, porrexi manum.*

HA. *Accipe: hic sunt quinque argenti lectæ numeratæ minæ.* 50

Hoc tibi herus me jussit ferre Polymachæroplacides,

Quod deberet, atque ut mecum mitteres Phœnicium.

BA. *Herus tuus?* HA. *ita dico.* BA. *miles?* HA. *ita lo-*
quor. BA. *Macedonius?*

quid tibi debetur hic? HA. *Quæro dominum ædium Ballionem lenonem.* BA. *Quisquis es, adolescens, ne ponas operam in quærendo longiorem.* HA. *Quid jam?* BA. *Quia ipse te videt præsens præsentem coram.* HA. *Esne tu is?* SI. *Miles! cave tibi, si vis, a curis quæ te reddant infelicem, atque intende in hunc digitum: adest leno.* BA. *Hic est vir bonus. Sed tu, bone vir, flagitaris plerumque clamoribus in foro, quando ne libellam quidem argenti habes, nisi hic leno tibi suppeditet aliquid.* HA. *Quin loqueris tu mecum?* BA. *Loquor: quid vis?* HA. *Accipe pecuniam.* BA. *Jampridem porrigo manum, si des.* HA. *Accipe: sunt hic quinque minæ argenti lectæ, numeratæ. Polymachæroplacides herus mihi mandavit, ut ad te deferrem hoc quod tibi debet, et ut mitteres mecum Phœnicium.* BA. *Tuus herus?* HA. *Sic dico.* BA. *Miles?* HA. *Sic loquor.* BA. *Macedonius?*

//////////

datat Pl. et Parei 3.—39 B. 1. prædatus si bono in bona scena.—43 Parei 3. Delph. et Bipont. te is ipse. Mox, vides B. 1.—44 Al. ap. Pareum, a diro infortunio; al. ibid. a crasso infortunio; al. a Thurio infortunio; al. a crucio infortunio; al. a Curtio infortunio.—46 Sed tu non es vir B. 1. C. 2. Sed tu mone vir C. in clamore in foro B. 1.—47 Cum libello B. 1. nusqua est C. quod leno B. 1. C. et C. 2.—48 Voc. fabulare deest in C.—49 B. 1. jam si dudum des.—

NOTE

spicia esse existimantur, a quo dicuntur comitia, aliunde, quod fit a sinistra, scæva.

44 *A curio infortunio*] Id est, a vita curarum plena; cujusmodi est ama-

torum.

45 *Intende digitum*] Monstramus indice; irridemus medio. Inde nomen habet impudici et famosi.

HA. Admodum, inquam. BA. te ad me misit Polymachæroplacides?

HA. Vera memoras. BA. hoc argentum ut mihi dares?

HA. si tu quidem es 55

LENO Ballio. BA. atque ut a me mulierem abduceres?

HA. ita. [mane:

BA. Phœniciumne esse dixit? HA. recte meministi. BA.

Jam redeo ad te. HA. at maturate propera: nam propero: vides [volo.

Jam die multum esse? BA. video: hunc advocare etiam

Mane modo istic: jam revertar ad te: quid nunc fiet, Simo? 60

Quid agimus? manifesto hunc hominem teneo, qui argentum attulit. [cum ignarissumis.

SI. Quid jam? BA. an nescis, quæ sit hæc res? SI. juxta

BA. Edepol hominem verberonem Pseudolum! ut docte dolum

Commentu'st! tantundem argenti, quantum miles debuit, Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui arceseret. 65

Pseudolus tuus allegavit hunc, quasi a Macedonio

Milite esset. SI. habesne argentum ab homine? BA. rogitas, quod vides? [dare:

SI. Heus, memento ergo dimidium isthinc mihi de præda

HA. Maxime, inquam. BA. Polymachæroplacides te misit ad me? HA. Dicis vere. BA. Ut mihi numeres hanc pecuniam? HA. Si tu es Ballio leno. BA. Et ut abduceres mulierem a me? HA. Etiam. BA. Dixitne esse Phœnicium? HA. Recordaris bene. BA. Mane: revertar modo ad te. HA. Sed accelera velociter: nam vides jam esse multam diem. BA. Video: volo advocare quoque hunc. Mane jam hic. Revertar ad te statim. Quid fiet jam, Simo? Quid facimus? Homo, qui attulit pecuniam, tenetur manifesto. SI. Quare? BA. An ignoras quid sit rei? SI. Ignoro perinde atque ignarissimi. BA. Per ædem Pulchris Pseudolum flagronem! Ut architectatus est perite fallaciam! Hic huic numeravit tantum pecuniæ quantum miles debebat, atque eum instruxit, ut abduceret mulierem. Tuus Pseudolus misit hunc, quasi a milite Macedonio. SI. Habesne pecuniam hominis? BA. Rogas id quod cernis? SI. Heus! recordare igi-

//////////

50 B. 1. numerataque minæ; C. numerer a te minæ.—56 Pl. adduceres; B. 1. tu abducceres.—57 Phœnicium esse B. 1. et C. 2. Phœniciumne esse C.—58 C. et C. 2. at maturitate propera: nam propero vides jam.—59 Jam die C. 2. Jam diei B. 1.—61 Pl. et Paver 3. manifesto.—62 C. quoniam ignarissimis; B. 1. facta eum ignarissimis.—63 C. ut docte donum.—64 Commentumst C. quantum miles

Commune istuc esse oportet. BA. quid, malum? id totum tuum est.

HA. Quam mox mihi operam das? BA. tibi do equidem: quid nunc mihi es auctor, Simo? 70

SI. Exploratorem hunc faciamus ludo supposititium.

BA. Adeo, donicum ipse sese ludos fieri senserit: Sequere: quid ais? nempe tu illius servos es? HA. planissime.

BA. Quanti te emit? HA. suarum in pugna virium victoria. Nam ego eram domi imperator summus in patria mea. 75

BA. An etiam ille unquam expugnavit carcerem, patriam tuam?

HA. Contumeliam si dices, audies. BA. quotumo die Ex Sicyone huc pervenisti? HA. altero ad meridiem.

BA. Strenue me hercle isti: quamvis pernix hic est homo! Ubi suram aspicias, scias posse eum gerere crassas compedes. 80

Quid ais? tunc etiam cubitare solitus es in cunis puer?

SI. Scilicet. BA. etiamne facere solitus es? scin' quid loquar? [quod te rogo?

SI. Scilicet solitum esse. HA. sanine estis? BA. quid hoc, Noctu in vigiliam quando ibat miles, tum tu ibas simul?

Conveniebatne in vaginam tuam machæra militis? 85

HA. I in malam crucem. BA. ire licebit tibi tamen hodie tempori.

*tur mihi dare mediam partem prædæ. Oportet illud esse commune. BA. Quid malum? Totum illud ad te pertinet. HA. Satagisne cito rerum mearum? BA. Satago. Quid vis faciam nunc, Simo? SI. Ludificemus hunc exploratorem supposititium. BA. Usque eo dum ipse animadvertat sese ludificari: sequere. Quid dicis? Nimirum tu es illius servus? HA. Maxime. BA. Quanti te emit? HA. Pretio sui roboris in certamine: nam eram summus dux domi in mea gente. BA. Cepitne etiam unquam carcerem, tuam civitatem? HA. Si dixeris maledictum, vicissim audies. BA. Quoto die advenisti huc ex Sicyone? HA. Secundo ad meridiem. BA. Per Herculem iristi celeriter. Quantum iste homo est relax! Si videas tibiam, intelligas eum posse ferre graves compedes. * * * HA. I in malam crucem. BA. Tibi licebit ire hodie, satis tempestive. HA. Cur non mittis*

PII.—66 B. 1. *allegavit nunc.*—70 Gronov. *dat*; C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *das.*—72 C. *senserim.*—75 Num ego C. C. 2. Nam egod Parei 3. *dederam domi* C. 2.—77 BA. *quid tum hodie* B. 1. *quoteno die* al. ap. Parenm.—78 B. 1. *alto adhuc meridie.*—79 *Strenui* C. et C. 2. *Strenuo* al.—82 PII. *solitum es.*—83 *Scilicet solitum esse* desunt in B. 1.—85 *Conveniebantne* PII.—86 *In malam* C. 2. *tamen*

HA. Quin tu mulierem mihi emittis, aut reddis argentum?

BA. mane.

HA. Quid, maneam? BA. chlamydem hanc commemoras, quanti conducta 'st? HA. quid est?

BA. Quid meret machæra? HA. helleborum hisce hominibus est opus.

BA. Eho! HA. mitte. BA. quid mercedis petasus hodie domino demeret? 90

HA. Quid, domino? quid somnatis? mea quidem hæc habeo omnia, [tinet.

Meo peculio emta. BA. nempe quod femina summa sus-

HA. Uncti hi sunt senes, fricari sese ex antiquo volunt.

BA. Responde obsecro hercle hoc vero serio, quod te rogo: Quid meres? Quantillo argento te conduxit Pseudolus? 95

HA. Qui istic Pseudolu'st? BA. præceptor tuus, qui te hanc fallaciam

Docuit, ut fallaciis hinc a me mulierem abduceres.

HA. Quem tu Pseudolum, quas tu mihi prædicas fallacias?

mecum mulierem, aut restituis pecuniam? BA. Noli abire. HA. Quidni abeam? BA. Dic mihi, quanti conductæ est hæc chlamys? HA. Quid est? BA. Quid mercedis solvisti pro euse? HA. Est opus helleboro his hominibus. BA. Eho tu! HA. Dimitte. BA. Quam mercedem hic petasus refert suo domino? HA. Quid, domino? quid deliratis? Hæc omnia mea sunt, mea pecunia comparata. BA. Nimirum peculio quod tua femora sustinent. HA. Hi senes sunt uncti, jampridem volunt fricari. BA. Verum per Herculem obsecro, responde serio id, quod a te peto. Quid mercedis erit tibi? Quanta pecunia Pseudolus te locavit? HA. Quis est ille Pseudolus? BA. Tuus præceptor, qui te docuit hanc fraudem, ul abduceres hinc fraudibus mulierem. HA. Quem Pseudolum, quas fraudes mihi narras? Qui

//////////

en hodie C. temperi Pl. — 89 C. etleborum. Mox, opus est C. C. 2. B. 1. Ven. 1. — 90 Eo al. ap. Pareum. — 91 Quoi domino Parei 3. quid socci? quid somn. al. mea equidem B. 1. — 92 B. 1. nempe quid. Al. ap. Pareum, sustinent. — 93 Nunc ubi sunt B. 1. — 95 C. 2. quo nullo argento. — 96 Qui isti C. Quid istic C. 2. et

NOTÆ

89 *Helleborum*] Insaniæ curandæ perutilem esse dicunt medici omnes.

92 *Femina sustinet*] Quia suo peculio comparata dicit sua ornamenta omnia Harpax, Ballio 'peculium' Harpaxis interpretatur de tergo, quo, plagis sæpius in servitute impositis, quicquid haberet, comparaverat.

93 *Fricari volunt*] In balneis olim

ungebantur veteres, deinde fricabantur. Inde jocum captat Harpax calo; dicitque Simonem et Ballionem esse mox a se fricandos, id est, fuste excipiendos, nisi ridendi et irridendi modum faciant. Fricatio illa fiebat strigilibus, de quibus antea.

Quem ego hominem nullius coloris novi. BA. non tu istinc abis ?

Nihil est hodie hic sycophantis quæstus: proin' tu Pseudolo 100

Nunties, abduxisse alium prædam, qui occurrit prior

Harpax. HA. is quidem edepol Harpax ego sum. BA. immo edepol esse vis. [dedi,

Purus putus hic sycophanta est. HA. ego tibi argentum

Et dudum adveniens extemplo symbolum servo tuo,

Heri imagine obsignatam epistolam hic ante ostium. 105

BA. Meo tu epistolam dedisti servo? cui servo? HA. Syro.

BA. Non confidit: sycophanta hic nequam est: nugis meditatur male.

Edepol hominem verberonem Pseudolum! ut docte dolum

Commentu'st! tantundem argenti, quantum miles debuit,

Dedit huic, atque hominem exornavit, mulierem qui abduceret: 110

Nam illam epistolam ipsus verus Harpax huc ad me attulit.

HA. Harpax ego vocor: ego servos sum Macedonis militis:

Ego nec sycophantiose quicquam ago, nec malefice,

Neque istum Pseudolum mortalis qui sit novi, neque scio.

SI. Tu, nisi mirum'st, leno, plane perdidisti mulierem. 115

homo mihi perinde ignotus est ac si nullius coloris. BA. Tu non abis? Nihil est lucri hodie hic sycophantis. Itaque nuntia Pseudolo alium venisse priorem, qui abduxit mulierem, nempe Harpacem. HA. Per ædem Pollucis ego sum ille Harpax. BA. Immo per ædem Pollucis, vis esse. Hic est purus-putus sycophanta. HA. Ego tibi jam numeravi pecuniam, et modo dedi symbolum tuo servo, atque epistolam obsignatam imagine heri, hic, ante limen, statim atque adveni. BA. Tu dedisti epistolam meo servo? Cui servo? HA. Syro. BA. Hic sycophanta non est audax; est imperitus sycophanta. Architectatur male nugus. Per ædem Pollucis hominem mastigiam Pseudolum! Ut excogitavit perite dolum! dedit huic tantum pecunie quantum debuit miles, et vestem dedit homini, ut abduceret mulierem. Nam ipse verus Harpax ad me attulit huc illam epistolam. HA. Ego appellor Harpax: ego sum servus militis Macedonii: ego neque facio quicquam subdole, nec nequiter: neque novi, neque scio quis sit ille Pseudolus. SI. Nimirum,

//////////

B. 1. est pseudolus B. 1.—100 Pseudole C. Pseudolole C. 2.—101 Pll. adduxisse. Mox, illam prædam B. 1.—106 Meo tua epistolam C. et C. 2. dedisti Pll.—108 'Hi tres versus frustra videntur inculcati: cum sint supra, 63. 64. 65. Leguntur tamen in Pll. eoque furcillare non potui.' Parcus. Leguntur etiam in B. 1. et Ven. 1. Desunt in ed. Bipont.—113 C. sycophanthiose.—114 Al.

BA. Edepol n̄e istuc magis magisque metuo, cum verba audio. [frigefacit,

SI. Mihi quoque edepol jamdudum ille Syrus cōr per-Symbolum qui hoc accepit: mira sunt! Pseudolus est: eho

Tu! qua facie fuit, dudum, cui dedisti symbolum?

HA. Rufus quidam, ventriosus, crassis suris, subniger, 120 Magno capite, acutis oculis, ore rubicundo, admodum Magnis pedibus. SI. perdidisti, postquam dixisti pedes.

Pseudolus fuit ipsus. BA. actum est de me: jam morior, Simo. [redditur,

HA. Hercle haud te sinam emoriri, nisi argentum mihi Viginti min̄æ. SI. atque etiam mihi aliæ viginti min̄æ. 125

BA. Auferetur id præmium a me, quod promisi per jocum?

SI. De improbis viris auferri præmium et prædam decet.

BA. Saltem Pseudolum mihi dedas. SI. Pseudolum ego dedam tibi?

Quid deliquit? dixin', ab eo tibi ut caveres, centies?

leno, tu amisisti prorsus mulierem. BA. Per ædem Pollucis timeo illud magis magisque, quando audio verba. SI. Per ædem Pollucis ille Syrus, qui accepit hoc symbolum, jam pridem mihi incutit timorem. Mirum est! Pseudolus est. Eho tu! quo vultu fuit is, cui mox dedisti symbolum? HA. Quidam rufus, ventris distenti, crassis tibiis, subniger, grandi capite, oculis acutis, ore rubicundo, pedibus admodum magnis. SI. Intelligo jam te perdidisse postquam pedes notasti. Fuit Pseudolus ipse. BA. Est actum de me: occido jam, Simo. HA. Per Herculem non patiar te emori, nisi mihi restituantur viginti min̄æ argenti. SI. Et mihi quoque viginti aliæ min̄æ. BA. Accipietur a me hoc præmium, quod sum pollicitus per jocum? SI. Oportet auferri præmium et prædam ab hominibus nequam. BA. Saltem permitte mihi Pseudolum. SI. Ego tibi permittam Pseudolum? Quid peccavit? Monuim̄ centies, ut tibi caveras ab eo? BA. Me perdidit. SI. Quam

ap. Parentem quis sit, contra codd.—117 C. jandudum. Mox, B. 1. perfrigefecit.—118 mira sunt ni Pseudolus edd. antiq.—119 Tu qua facie C. facie fuit al. propter metuum.—123 B. 1. fuit ipsus: actumst. BA. idem etiam morior; C. actum st dem et jam Simo; C. 2. actum st idem morior Simo.—124 Hercule aut te C. et C. 2. Hercule autem te B. 1. sinu moriri C.—129 Quid deliquit Pl. ab eo tibi nil habere sentiens C. ab eo tibi ut habere sentiens C. 2.—

NOTÆ

120 *Rufus*] Nescio qua adducti ratione nonnulli existimant, in hac Pseudoli pictura sese adumbrasse Plantum, nisi quod hujus dicuntur

magni pedes; *Plantus* autem videatur esse a *παρὸς*, *latus*, latisque fuisse pedibus; tum Umbri universi, tum Umber inprimis *Plantus* dicatur.

BA. Perdidit me. SI. at me viginti modicis mulctavit minis. 130

BA. Quid nunc faciam? HA. si mihi argentum dederis, te suspendito.

BA. Di te perdant! sequere sis me ergo hac ad forum, ut solvam. HA. sequor. [bus.

BA. Hodie ego peregrinos absolvam, cras agam cum civi-
Pseudolus mihi centuriata habuit capitis comitia,
Qui illum ad me hodie allegavit, mulierem qui abduceret. 135
Sequere tu: nunc ne expectetis, dum hac domum redeam
via.

Ita res gesta est: angiporta hæc certum est consecrari.

HA. Si graderere tantum, quantum loquere, jam esses ad forum.

BA. Certum 'st mihi emortualem facere ex natali die.

mihî suffuratus est callide viginti minas. BA. Quid agam nunc? HA. Postquam mihî reddideris pecuniam, suspendito te. BA. Dii te perdant! sequere me igitur, si vis, hac ad forum, ut solvam. HA. Sequor. BA. Ego dimittam hodie peregrinos, cras agam cum civibus. Pseudolus qui ad me misit hodie illum, ut abduceret mulierem, coëgit hodie comitia centuriata in meum caput. Sequere tu. Jam ne expectetis dum repetam domum hac via. Res ita se habet: est deliberatum ire per hos angiportus. HA. Si ambulares tantum quantum loqueris, jam pervenisses ad forum. BA. Mihî constitutum est facere ex die natali hunc funestum.

//////////

130 Parei 3. viginti commodis, contra codd.—133 Quid ego peregrinam B. 1. C. C. 2. Ven. 1. cras agam cum vicibus B. 1.—136 Sequere te nunc expectetis Pl.—137 Ita res est: angiportum hoc B. 1.—138 Voc. tantum deest in B. 1. quantum deest in C. et C. 2. jam esse B. 1.—139 Certum est mihi hunc emortualem die simo B. 1.

NOTÆ

134 Centuriata] Significat Pseudo- ad comitia centuriata, quæ erant om-
li consilia omnibus artibus fuisse in- nium maxima: curiata enim et tri-
structissima et callidissima. Alludit buta erant minorâ.

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

SIMO.

BENE ego illum tetigi, bene autem servos inimicum suum.

SI. Ego illum bene circumveni, sed servus bene ludificatus est suum inimicum.

NOTÆ

1 Illum tetigi] Id est, Ballionem lenonem.

Nunc mihi certum est, alio pacto Pseudolo insidias dare,
 Quam in aliis comœdiis fit, ubi cum stimulis aut flagris
 Insidiantur: at ego jam inultus promam viginti minas,
 Quas promisi, si effecisset: obviam ei ultro deferam. 5
 Nimis illic mortalis doctus, nimis vorsutus, nimis malus.
 Superavit Dolum Trojanum atque Ulysssem Pseudolus.
 Nunc ibo intro, argentum promam: Pseudolo insidias dabo.

Nunc mihi est decretum insidiari Pseudolo alia ratione, quam fieri solet in aliis fabulis, in quibus struunt insidias armati stimulis aut verberibus: sed ego depromam mox citra ultionem, viginti minas, quas sponendi si præstitisset: ei deferam ultro obviam. Ille homo nimis acutus, nimis callidus est, nimis nequam. Pseudolus vicit Dolonem Trojanum et Ulysssem. Nunc ingrediar; depromam argentum; insidiabor Pseudolo.

//////////

3 Comœdis C.—7 Super dolum Trojanum C. et C. 2. atque uiixem C. atque virissem C. 2. Pseudolum Pl.

NOTÆ

7 Dolum] Id est, Dolonem; quod tor, in castra Græcorum missus, ab sic accipiendum est, ut per Dolonem Ulysse, qui et ipse speculatum venen- Ballio intelligatur, per Ulysssem Simo: rat, interfectus est; sic et Ballio a quemadmodum enim Dolon specula- Simone tactus, et fraudatus.

=====

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

PSEUDOLUS.

QUID hoc? siccine hoc fit? pedes, statin' an non?
 An id voltis, ut me hic jacentem aliquis tollat?
 Nam hercle si cecidero, vestrum erit flagitium.
 Pergitin' pergere? ah, sæviendum mihi
 Hodie est: magnum hoc vitium vino est, 5
 Pedes captat primum: luctator dolosu'st.

Ps. Quid est hoc? siccine agendum? Sustinctisne me mei pedes an non? Optatisne ut aliquis me erigat hic prostratum? Nam si lapsus fuero, erit vestra culpa. Prosequiminine prosequi viam? Ah, est mihi animadvertendum hodie! Hæc est magna culpa vini. Occupat primum pedes. Est luctator fraudulentus.

//////////

1 Quod hoc C.—2 Pl., hinc tacentem.—4 Edd. quædam vet. ah, sedendum;

NOTÆ

4 Ah, sæviendum est] Videlicet in pedes quod suo officio male fungantur.

Profecto edepol ego nunc probe abeo madulsa :
 Ita victu excurato, ita munditiis digne, ah !
 Itaque in loco festivo sumus festive accepti.
 Quid opus, me multas agere ambages? hoc 10
 Est homini, quamobrem vitam amet : hic omnes
 Voluptates ; in hoc omnes venustates sunt :
 Deis proximum esse arbitror : nam ubi amans complexu'st
 Amantem, ubi labra ad labella adjungit,
 Ubi alter alterum bilingui manifesto 15
 Inter seprehendunt ; ubi mamma manucula
 Opprimitur alia ; aut, si lubet, corpora
 Conducunt : manu candida cantharum dulciferum
 Propinare amicissimam amicitiam : neque ibi esse alium
 alii
 Odio, ibi nec molestum, nec sermonibus morologis uti : 20
 Unguenta, atque odores, lemniscos, corollas dari dapsiles.
 Non enim parcipromi victu cetero, ne quis me roget.

*Certe ego sum egregie madidus, cibus adeo accuratis, lautitiis adeo exquisitis. Ah! adeo sumus invitati lepide in loco lepido. Quid est opus uti ambagibus verborum? Homo habet id quapropter amet vitam. Hic universæ voluptates confluent huc; universæ venustates resident hic. Reor hanc vitam esse proximam vitæ Deorum. * * * libant manu sincera poculum dulcissimum amoris conjunctissimi: nec est ibi qui sit odio alteri, nec molestiæ, nec qui utatur oratione accommodata ad mores severiores: sed dantur unguenta, odores, coronæ, corollæ innumera. Non enim dantur parca manu, quæ ad reliquum victum pertinent;*

//////////

al. ap. Pareum, vah, seriendum.—5 C. hoc vicium.—7 B. 1. probe mulsavi; Pl. habeo madulsam.—8 B. 1. C. 2. ita magnis munditiis digni; C. etiam digni; Pont. ita munditiis dignati: Itaque, &c.—13 B. 1. num ubi m. complexus est.—14 C. et C. 2. ad labra labella.—15 Ubi altera alterum C. bilingues al. ap. Pareum.—16 Interpretandunt ubi manu mamilla B. 1.—17 C. allant si lubet; C. 2. alant si lubet; B. 1. ac tum si lubet.—18 Pl. cantharum.—19 Pl. micissimam amicitiam; al. ap. Pareum, suavissima amicitia. Mox C. et C. 2. alium alio.—20 Al. ap. Pareum, molestis sermonibus nec, contra codd.—21 C. 2. lentiscos.

NOTÆ

6 *Pedes captat*] Virgilius de uva :
 ‘ Tentatura pedes olim, vincturaque
 linguam.’

7 *Abeo madulsa*] Festus, ‘ Madulsa, id est, ebrinus, a Græco *μαδῶν* deductum, vel quia sit madidus vino.’

18 *Manu candida*] Sententia est :
 Eum Diis esse proximum judico, qui
 ibi est, ubi cantharus dulcifer candi-

da manu propinat amicissimam salutem.

21 *Lemniscos*] Festus, ‘ Lemnisci sunt fasciolarum purpurearum dependentes ex coronis. Solebant enim veteres coronas fasciis laneis ex purpura alligatas donare.’

22 *Parcipromi*] Parci in promendo.

Hoc ego modo, atque herus minor hanc diem sumsimus
 prothyme, [fugatis:
 Postquam opus meum, ut volui, omne perpetravi, hostibus
 Illos accubantis, potantis, amantis, cum scortis 25
 Reliqui, et meum scortum ibidem, cordi atque animo suo
 Obsequentes: sed postquam exsurrexi, orant me, uti
 saltem. [ciplina; quippe ego
 Ad hunc me modum intuli, ut illis satisfacerem ex dis-
 Qui probe Ionica perdidici: sed palliolatim amictus
 Sic hac incesi ludibundus: plaudunt partim: clamitant
 me, ut revertar. 30
 Occepi denuo hoc modo volvi: idem amicæ dabam me
 meæ, [ludo.
 Ut me amaret; ubi circumvortor, cado: id fuit nænia
 Itaque dum enitor, pax! jam pæne inquinavi pallium:
 nimix tum [commuto
 Voluptati edepol fui ob casum: datur cantharus; bibi:

ne quis me interroget. Meus herus minor et ego duximus hunc diem hoc pacto alacriter, postquam obiri omne meum manus ut volui, hostibus profigatis: illos reliqui accubantes, potantes, amantes, obtemperantes suæ libidini cum scortis, et meum scortum ibidem. Verum postquam experrexi, me rogant, ut saltem. Me intuli hoc modo, ut obsequer eorum mandatis; nam ego optime didici saltationem Ionicam. Verum prodii huc tectus pallio saltabundus. Applaudunt illi: me re-vocant ut revertar. Saltavi rursus, sed nolui saltare ad hos modos. Idem feci in gratiam amicæ, ut me amaret: quando gyro, corro: hic casus ludum mutavit in nœnium. Itaque dum enitor, absit dicto invidia! inquinavi propemodum pallium. Per ædem Pollucis fui tunc nimio oblectamento propter lapsum. Datur cantharus;

~~~~~

Al. corollis.—22 Pll. parepromi.—23 Iidem eodd. prothyme.—27 Obsequentes C. orant me id ut Pll. orant me hi ut B. 1.—28 Pll. intulit; B. 1. intuli illis satis facere minime ex d. quini ego.—29 Qui probum lenonem capere didici sed palliolatum B. 1. palliolatim C. et C. 2. palliolatus al. ap. Parenm.—30 Si incesi, omisso τῶ hac, B. 1. et C. 2. Sic hæc incesi C. Sic hac incesi al. ap. Parenm.—31 Pll. nolui: idem; B. 1. nolui: id est.—32 C. et C. 2. tibi circumvortor; Golielm. ubi circumvortor. Mox, B. 1. nempe ludo; Pll. nenia ludo.—33 C. dum enitor prox; C. 2. prax. B. 1. pallium temeto.—34 B. 1. cantharus vini.—

NOTÆ

23 Prothyme] Προθύμης, benigne, promte, alacriter.

29 Palliolatim] Mixtum est genus vestis ' tunica palliolata,' quæ et formam et usum præstat et tunicæ et pallii: nos dicemus, *Un juste-au-cors, casaque*. Casanbonus 'mantelias cubicularia' vocat.

32 *Id fuit nænia ludo*] Is casus cantus et carminis vicem tenuit. Nænia est ab antiquo 'nina,' quod significat nutricem: et nænia sunt proprie verba illa dimidiata, quibus obblandimur infantulis.

33 Pax] Nilul amplius.

Illico pallium, illud posivi: unde huc exii, crapulam dum
amoverem. 35

Nunc ab hero ad herum meum majorem venio, fœdus com-
memoratum.

Aperite, aperite! heus! Simoni me adesse, quis nuntiate.

*bibi. Statim commuto pallium; hoc circumposui: prodii huc, dum discusserim
crapulam. Nunc venio ab hero ad meum herum majorem, nuntiatum de pignore.
Patefacite, patefacite! Heus! quis nuntiabit Simoni, me adesse hic?*

//////////

—35 B. 1. *illud posui inde*; C. 2. *posui*; C. *posivi*. Mox, Pll. *exi*. C. et C. 2. *grapulam*.—36 Nunc ab ero Pll. Nunc ab eo C. a m. sec. Nunc ab hera al. ap. Pareum.

NOTÆ

36 Fœdus] Id est, stipulatio. 'Com- nefacere,' in memoriam revocare.
memorare' valet idem ac 'commo-

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

SIMO, PSEUDOLUS, BALLIO.

St. VOX viri pessimi me exciet foras: sed quid hoc? quo
modo? quid tu? video ego?

Ps. Cum corona ebrium Pseudolum tuum. St. libere^o
hercle hoc quidem: sed vide statum!

Num mea gratia pertimescit? magis cogito, sæviter blan-
diterne alloquar.

Sed hoc me vetat vim facere nunc, quod fero, si qua in
hoc spes sita 'st mihi.

*St. Vox scelestissimi hominis me evocat foras. Sed quid est hoc? Quomodo?
Quid intueor? Ps. Tuum Pseudolum, temulentum cum corona. St. Per Her-
culum, hoc audacter. Sed aspice stantem hominem! Num veretur mea causâ?
Hoc magis mecum deliberandum est, utrum severe an blande alloquar. Sed id me
prohibet nunc afferre vim, nempe quod spes, quæ mihi superest, recuperandæ pe-*

//////////

1 Pll. *pessimi ne exciet*. Al. ap. Pareum, *quid videa*.—3 Non meam gratiam
B. 1. *pertimescet* C. et C. 2. Mox, iidem codd. *bianditerne*.—4 Sed hoc me vetat

NOTÆ

1 *Quid tu*] Verba sunt Simonis ex Pseudolus.

improviso Pseudolum ebrium con-
spicientis. *Video ego?* est oratio im-
perfecta, quam perficit ebrius ipse

2 *Cum corona*] Non licebat servis
imponere coronam capiti.

Ps. Vir malus viro optumo obviam it. Si. Di te ament,
Pseudole: phui! in malam crucem. 5

Ps. Cur ergo me afflictor? Si. quid tu, malum, ergo in os
mibi ebrius irructas?

Ps. Molliter siste nunc me, cave ne cadam: non vides
me, ut madide madeam?

Si. Quæ ista hæc audacia est, te sic interdus cum co-
rolla ebrium incedere? Ps. lubet.

Si. Quid lubet? pergin' ructare in os mihi? Ps. suavis
ructus mihi est: sic sine modo.

Si. Credo equidem potesse te, scelus, Massici montis
uberrimos quattuor 10

Fructus ebibere in hora una. Ps. hyberna, addito. Si.
haud male mones:

Sed dic tamen, unde onustam celocem agere te prædicem?
Ps. cum tuo filio

Perpotavi modo: sed, Simo, ut probe tactus Ballio est!
quæ tibi dixi, ut [mulier hæc

Effecta reddidi! Si. derides? pessumus homo est. Ps.

Feci cum tuo filio libera accubet. Si. omnia, ut quicque
egisti ordine, 15

cuniæ, est sita in eo. Ps. Malus homo occurrit optimo viro. Si. Dii te ament, Pseudole. Phui! in malam crucem. Ps. Quare corruo? Si. Quare igitur temulentus, malum! mihi irructas in os? Ps. Leniter: tene me nunc; vide ne corruam. Nonne animadvertis quemadmodum madeam madidus? Si. Quæ temeritas est hæc, te versari sic interdus cum corona vinolentum? Ps. Placet. Si. Quid, placet? Pergisne mihi ructare in os? Ps. Ructus mihi est jucundus. Patere me sic ructare. Si. Equidem arbitror, sceleste, te posse ebibere, in una hora, quatuor fructus uberrimos montis Massici. Ps. Adde, una hora hyberna. Si. Non mones male: verum dic mihi unde reducis celocem adeo saburratam? Ps. Perpotavi modo cum tuo nato. Sed, Simo, ut Ballio est egregie fraudatus! Quam feliciter perfecisti ea, quæ tibi dixi! Si. Me ludificaris? Est homo nequissimus. Ps. Assecutus sum, ut Phœnicium manumissa accubet cum tuo nato.

Pl. — 5 Pl. psui! in malam; B. 1. sed i in malam. C. crecem. — 6 Cur egomet C. 2. unde Pareus, Cur egomet. B. 1. afflicter; Douz. me afflictas. — 7 Molliter siste ne me cave Pl. non viden. . . madidus adeam B. 1. — 8 Quæ istæc audacia est B. 1. — 9 Gulielm. et Bipont. sic sine: i modo. — 10 Pl. potasse. — 11 C. 2. sed dic tamen. Ps. hau male mones. — 12 C. et C. 2. unde honestam. — 13 Simo, probe al. ap. Pareum. — 14 Gulielm. pessum is homo iit. — 15 Fecit c. t. libera

NOTÆ

5 Phui] Est putorem aliquem aver-
santis interjectio.

Delph. et Var. Clus.

12 Celocem] Per celocem intelligit
venticem vino ciboque distentum. 'Ce-

Plant.

4 K

Scio. Ps. quid ergo dubitas dare mihi argentum? Si. jus petis, fateor.

Tene. Ps. at negabas daturum esse te mihi, tamen das: onera hunc hominem, atque me

Consequere hac. Si. ego istum onerem? Ps. onerabis, scio. Si. quid ego huic homini faciam?

Satin' ultro et argentum aufert, et me irridet? Ps. vae victis! vorte ergo humerum.

Hem! BA. hoc ego nunquam ratus sum fore, me ut tibi fierem supplex. 20

Heu heu heu! Ps. desine. BA. doleo. Ps. ni doleres tu, ego dolerem.

BA. Quid hoc? auferrene, Pseudole, abs tuo hero? Ps. lubentissimo corde atque animo.

BA. Non audes, quaeso, aliquam partem mihi gratiam facere hinc argenti?

Ps. Novi, me dices avidum esse: nam hinc nunquam eris nummo divitior. 24

Si. Teneo ordine sicut perfecisti universa. Ps. Quid igitur cunctaris mihi numerare argentum? Si. Petis quod æquum est; fateor: accipe. Ps. Sed negabas te mihi esse daturum, tamen das. Onera hunc, et consequere hac. Si. Ego onerem istum? Ps. Onerabis, scio. Si. Quid faciam ego huic homini? Et aufert lætus argentum, et me ludificatur? Ps. Vae victis! Verte igitur humerum. Hem! BA. Nunquam ego arbitratus sum me futurum esse tibi supplicem. Heu, heu, heu! Ps. Desine. BA. Doleo. Ps. Nisi tu doleres, ego dolerem. BA. Quid Pseudole? Oportetne te auferre hanc pecuniam a tuo hero? Ps. Mente atqueulacritate summa. BA. Obsecro, non vis mihi dare aliquam partem pecuniæ? Ps. Novi, dices me esse avarum; nam nunquam eris locupletior uno nummo ex

//////////

accubat Pl. ut quique C. et C. 2.—17 Pronomen *me* deest in edd. quibusdam vet. —18 *Consequere*. Si. *at ego* B. 1. *honerem* C. —19 *Statim ultro* C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *væ mihi* B. 1. —21 *Tertium heu* deest in B. 1. —22 B. 1. *auferre uno*; Pist. *auferesne Pseudole*; Pl. *auferre non Pseudole aps tuo*. —23 C. *graciam facere hic*. —24 *Non me dices avidum esse hominem* B. 1. C. 2. *Nom me deices avi-*

NOTÆ

lox' est navigii genus.

19 *Væ victis*] Roma a Senonibus Gallis capta, aurum ex conventionem et pacto appendebatur, ut abirent: quod iniquis ponderibus exigi a barbaris cum conquereretur Appius Claudius, Brennus rex Gallorum ad pondera adjecit gladium, et dixit, *væ*

victis. Idem dicit Pseudolus Ballioni.

Vorte humerum] Verba sunt Pseudoli cum actione conjuncta, qua videlicet aversantem conspectum Pseudoli victoris victum Ballionem, vertere vultum cogit, et voce et manu.

Neque te mei tergi misereret, si hoc non hodie effecissem.

BA. Erit, ubi te ulciscar, si vivo. PS. quid minitare? habeo tergum.

BA. Age sane. PS. igitur redi. BA. quid redeam? PS. redi modo, non eris deceptus.

BA. Redeo. PS. simul mecum potatum. BA. egone eam? PS. fac quod te jubeo.

Si is, aut dimidium, aut plus etiam faxo hinc feres. BA. eo; duc me, quo vis. PS. quid nunc?

Numquid iratus es aut mihi, aut filio, propter has res, Sîmo? SI. nihil profecto. 30

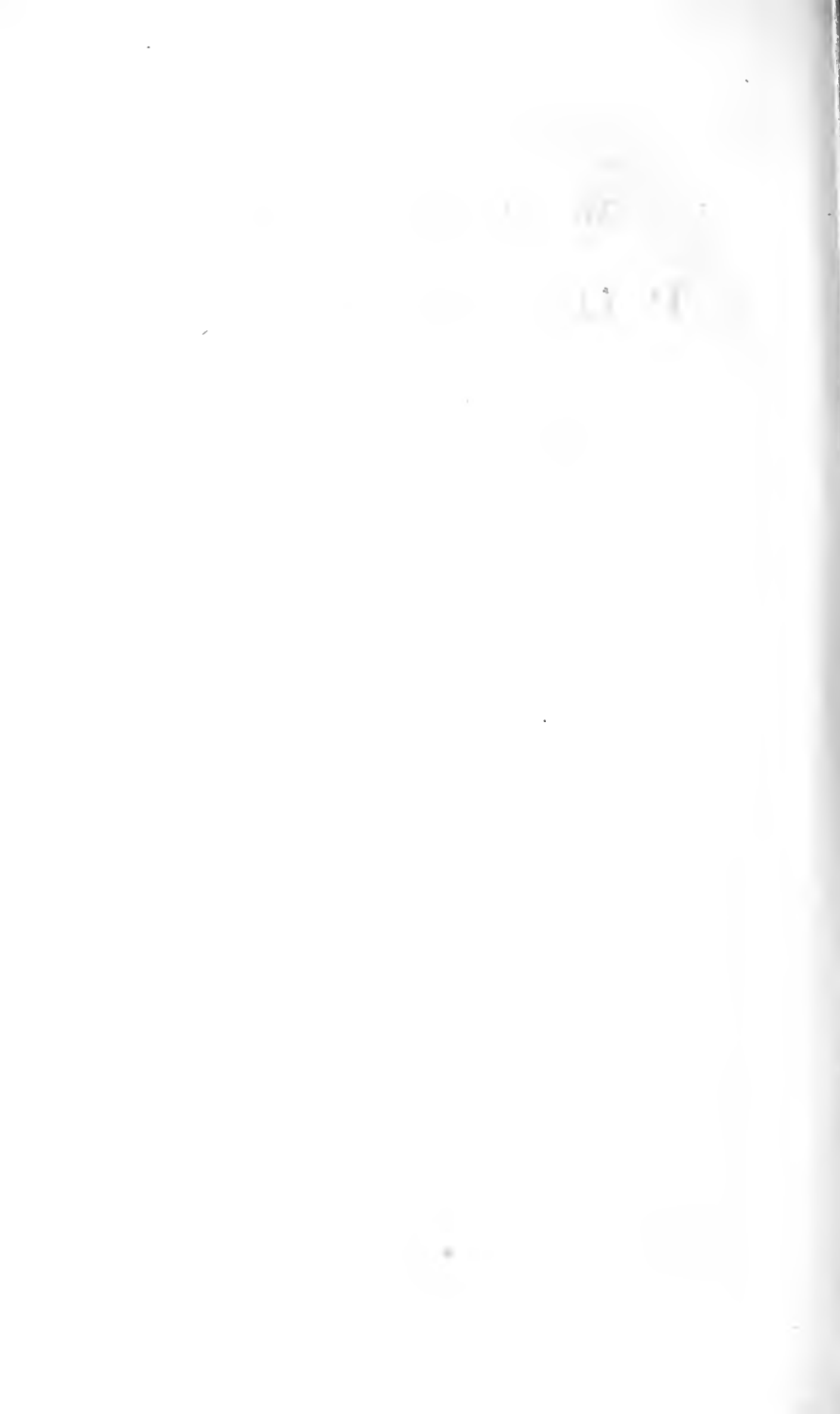
PS. I hac. BA. te sequor: quin vocas spectatores simul? PS. hercle me isti [applaudere

Haud solent vocare, neque ergo ego istos: verum si voltis Atque approbare hunc gregem et Fabulam, in crastinum vos vocabo.

hac pecunia. Neque te misereret mei tergi, si non perfecissem hoc hodie. BA. Erit in quo de te sumam ultionem, si vivo. PS. Quid minitaris? Habeo tergum. BA. Age sane! PS. Revertere ergo. BA. Quid revertar? PS. Revertere modo, non eris fraudatus. BA. Revertor. PS. Potatum nua mecum. BA. Ibone ego? PS. Fac quod tibi mando. Si is, efficiam, feres hinc, aut dimidium, aut etiam plus. BA. Duc me quo libuerit. PS. Quid jam Sîmo? Numquid es iratus, aut mihi, aut nato propter has res? SI. Nihil profecto. PS. I hac. BA. Te sequor. Quin vocas spectatores simul? PS. Per Hereulem illi haud solent me invitare, neque ego illos: sed si placet plausum dare, atque approbare hunc gregem et Fabulam, vos invitabo in crastinum.

—————

dum nam hinc C.—25 Pl. hodie et fecissem.—26 C. sei vivo.—27 C. 2. igitur reddi. C. et C. 2. quid reddam.—28 Parei 3. i simul, contra codd. te lubco C.—29 Idem codex, aut pius etiam.

M. ACCII PLAUTI
P Œ N U L U S.

DRAMATIS PERSONÆ.

AGORASTOCLES, *Adolescens.*

MILPHIO, *Servus.*

ADELPHASIAM, }
ANTERASTILIS, } *Meretrices.*

LYCUS, *Leno.*

ANTHEMONIDES, *Miles.*

ADVOCATI.

COLLYBISCUS, *Villicus.*

SYNCRASTUS, *Servus.*

HANNO, *Pænus.*

GIDDENEME, *Nutrix.*

PUER.

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

Puer septuennis surripitur Carthagine.

Osor mulierum adoptat hunc emptum senex,

Et facit hæredem: ejus pueri cognatæ duæ,

Puer annis septem natus furto aufertur Carthagine. Senex qui oderat mulieres, eum emit et adoptat, scribitque hæredem. Hic puer habebat cognatas duas, quæ

//////////

2 B. 1. C. C. 2. et Ven. 1. *emptum adoptat hunc.*—3 Voc. *pueri* deest in B. 1.

NOTÆ

1 *Puer septuennis*] Agorastocles Iachonis filius et Ampsignaræ. Iachon frater Hannonis.

2 *Senex*] Anthidamas hospes Hannonis.

3 *Cognatæ duæ*] Anterastilis et

Nutrixque earum raptæ: mercatur Lycus,
 Vexatque amantem: at ille cum auro villicum 5
 Lenoni obtrudit: ita eum furto alligat.
 Venit Hanno Pœnus, gnatum hunc fratris reperit,
 Snasque agnoscit, quas perdidit, filias.

surripuntur cum sua nutrice. Eas emit Lycus, et male habet amantem. Sed hic summittit villicum ad lenonem cum auro: sic hunc reum facit furti. Advenit Hanno Pœnus; invenit hunc esse filium fratris, et agnoscit filias quas perdidit.

//////////

Pll. et Ven. 1.—4 C. et C. 2. mercatus.—5 Pll. villicum.—7 C. repperis.

NOTÆ

Adelphasium filiæ Hannonis, cognatæ Agorastoclis, utpote filii Iachonis. plus accedat ab adolescente quæstus.

4 *Nutrixque earum*] Giddeneme, quæ raptâ fuerat cum alumnis duabus Anterastili et Adelphasio.

5 *Vexatque amantem*] Lycus leno, qui mercatus est duas virgines, Anterastilem et Adelphasium, cognito Agorastoclis in Adelphasium amore, torquet amantem negata amica, ut

Villicum] Collybiscum. Nimirum prohibitum erat alienum servum apud se retinere. Collybiscus, missus ab Agorastocle, pergit ad lenonem, non servi, sed liberi veste. Recipitur hospitio ab lenone. Repetit Agorastocles. Negat Lycus esse apud se servum Agorastoclis. Fit reus furti.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

A PÆNO Pœnulus est forma diminutionis. *Pœnus* autem $\phi\omicron\iota\nu\zeta$. In Prologo et 'Patrus' memoratur: nam Pœnus ille qui introducitur, patrus est adolescentis, cujus sunt primæ partes in Fabula: res autem exposita, talis est: Quidam adolescens Carthaginensis furtim surreptus, avelitur Calydonia in Ætoliâ, et ibi venditur seni civi: hic adoptavit illum, et moriens reliquit hæredem. Amabat adolescens puellam popularem et cognatam; patruî enim ea filia erat, quod ipse nesciebat: nam prædones ruri deprehensas duas parvulas filias hujus, una cum nutrice abductas lenoni Calydonio vendiderant in Anactorio, quod nomen loci et oppidi fuit in Acarnaniâ. Cum nihil æqui adolescens a lenone de suis amoribus impetrare posset, usus servi sui consilio, insidias fecit lenoni, ut ille furti manifesti condemnaretur. Interea indicium fit, puellas esse Carthaginenses ingenuas: et pater illarum, qui ubique gentium ipsas quærebat, advenit, et eas agnoscit: et majorem natu nuptum dat fratris filio.

PROLOGUS.*

ACHILLEM Aristarchi mihi commentari lubet:
 Inde mihi principium capiam ex ea Tragœdia.
 Sileteque et tacete, atque animum advortite
 Audire jubet vos imperator histricus ;
 Bonoque ut animo sedeant in subselliis, 5
 Et qui esurientes, et qui saturi venerint.
 Qui edistis, multo fecistis sapientius :
 Qui non edistis, saturi fite fabulis.
 Nam cui paratum 'st quod edit, nostra gratia,
 Nimia est stultitia, sessum impransum incedere. 10
 Exsurge præco, fac populo audientiam.

Volo imitari Achillem Aristarchi: sumam initium ex ea Tragœdia. Comprimate linguam, ne loquamini, atque attendite. Dux histriionum mandat vobis, ut aures præbeat; et ut, tam ii qui sunt impransi, quam qui pransi, considerant quieto animo in sedibus: vos qui cibum cepistis, egistis longe prudentius aliis; vos qui non edistis, pascite vos hac fabula. Certe est nimia amentia, cum, qui habet domi quod manducet, accedere huc incœnatum, et sedere nostræ fabulæ causa. Consiste

* ' Quidam hunc Prologum Pseudo-Plauti alicujus esse existimant: Plautinum tamen. Extat autem in utroque cod. Pll.' *Parvus*. Extat etiam in B. I. et Ven. 1.—1 *Mur. et Bipont. mihi imitari lubet.*—2 *Al. ex Tragœdia, versus causa.*—5 *Pll. sedcate in subselliis.*—6 *Et esurientes, omisso τῶ qui, B. I.*

NOTÆ

1 *Achillem Aristarchi]* Aristarchus poëta tragicus, æqualis Euripidis, tragœdiam *Achillem* scripsit annis ferme ante Plautum ducentis quinquaginta. Quam tragœdiam Eunius vertit Latine, teste Festo. Æschylus ejusdem nominis scripsit tragœdiam. Sunt qui putent Achillem Aristarchi dici, non quod scripserit Aristarchus, sed quod scriptam ab alio poëta fabulam emendarit Aristarchus. Sed alius fuit Aristarchus criticus nobilis emendatione operum Homericorum, alius poëta tragicus. Neque alienum a fide fuerit ab Aristarcho poëta scriptam fabulam, et ab Aristarcho critico fuisse emendatam.

Commentari] Alii legunt *imitari*.

2 *Principium capiam]* In quo imitetur Aristarchum in suo Achille ipse hoc versu innuit; nempe in petenda attentione spectatorum. Quousque autem imitetur nemo dixerit, nisi qui Achillem ipsam Aristarchi viderit.

3 *Silete et tacete]* Σιγῶν et σιωπᾶν, verba erant faciendæ in fabulis audientiæ consecrata. Quid vero intersit inter *silere* et *tacere*, σιγῶν et σιωπᾶν, non video, nisi in elementis.

4 *Jubet]* Hoc verbo utitur et ludit, quia chorago nomen 'imperatoris' tribuit in eodem versu. Porro *jubet* non est semper imperantis, sed interdum et optantis et rogantis. Sic passim invenias servum 'salvere jubentem' dominum suum.

Jamdudum expecto, si tuum officium scias.

Exerce vocem, quam per vivis et colis :

Nam nisi clamabis, tacitum te obrepet fames.

Age nunc reside, duplicem ut mercedem feras. 15

Bonum factum 'st ! edicta ut servetis mea.

Scortum exoletum ne quis in proscenio

Sedeat, neu lictor verbum, aut virgæ muttiant,

Neu dissignator præter os obambulet,

præco, impera populo, ut attente audiat. Jam pridem opperior, ut videam utrum teneas tuas partes. Exerce vocem, qua victum et vestitum quæris : nam nisi ro-cifereris, fames te occupabit silentem. Age nunc sede, ut accipias geminam merce-dem. Est æquum ut pareatis meis decretis. Ne quod scortum turpe sedem occupet in proscenio, neve lictor, aut virgæ audiuntur, neve aliquis assignator locorum ob-

//////////

Et qui esuplentes Pl. — 7 Qui edisti C. — 10 C. 2. stultia. — 13 Pl. pervivis que et colis. — 14 Num C. statim te B. 1. — 16 B. 1. C. et C. 2. factum esse. — 18 Pl. nire lictor. Mox, edd. quædam vett. muttiant. — 19 C. 2. designator. Mox, al. ap.

NOTE

13 *Quam per vivis et colis*] Id est, per quam victum et vestitum, cultumque corporis paras.

15 *Duplicem mercedem*] Hic movetur risum spectatoribus histrio qui proloquitur; quia præconum genus sic venalem habet linguam et vocem, ut nec gratis clamet, nec sine mercede taceat.

16 *Bonum factum*] Formula solennis, edictis publicis præfigi solita, boni ominis causa. Quasi dicas, 'quod felix faustumque sit.' Neque id sine joco usurpat, transfertque a foro, in quo gravia omnia, ad scenam comicam, in qua gravitati locus nullus, nisi ut et ipsa risum moveat.

Edicta ut servetis mea] Quæ deinceps sequuntur edictorum formam quandam per jocum præferunt: idcirco usus est his verbis, *bonum factum*.

17 *Ne quis*] Primum est edictorum scenicarum, 'Ne quod scortum exoletum sedeat spectator.' *Exoletum scortum* est scortum vetus, et ætate confectum, atque adeo, quod amari

desiit. *Exoletum* autem est ab 'oleo,' quod est proprie odorem mittere. *Exoletum* igitur est, quasi quod odorem vetustate amisit, qualis est passus flos. *Scortum* autem *exoletum* est id in quo flos ætatis et juventutis non est amplius; immo in quo est teter odor, qui hoc genus comitari solet. *Scorta exoleta* erant, et ludibrio et odio et contemptui.

In proscenio] 'Proscenium' est pars illa theatri, in qua sedent omnis generis spectatores.

18 *Lictor*] Est secundum edictum scenicum ne lictores, qui ferme sibi omnia licere putant, propter auctoritatem eorum quos antecedunt, audeant in proscenio, et turbas faciant.

Virgæ] Id est, fasces lictorum, magistratibus præferri soliti.

19 *Dissignator*] *Dissignator* idem est qui Martiali 'locarius.' Sunt tamen qui 'dissignatorem' hoc differre a 'locario' putent; quod illius fuerit loca assignare honoratioribus, hujus, minus honoratis.

Neu sessum ducat, dum histrio in scena siet.	20
Diu qui domi otiosi dormierunt, decet Animo æquo nunc stent; vel dormire temperent. Servi ne obsideant, liberis ut sit locus, Vel æs pro capite dent: si id facere non queunt, Domum abeant, vitent ancipiti infortunio:	25
Ne et hic varientur virgis, et loris domi, Si minus curassint, cum veniant heri domum. Nutrices, pueros infantes minutulos Domi ut procurent, neu quæ spectatum afferant, Ne et ipsæ sitiant, et pueri pereant fame:	30
Neve esurientes hic quasi hædi obvagianr. Matronæ tacitæ spectent, tacitæ rideant, Canora hic voce sua tinnire temperent. Domum sermones fabulandi conferant, Ne et hic viris sint et domi molestiæ.	35
Quodque ad ludorum curatores attinet, Ne palma detur quoiquam artifici injuria, Neve ambitionis causa extrudantur foras,	

versetur oculis, neve ducat advenientes in suas sedes, interea dum actor erit in scena. Oportet eos qui dormierunt diu domi otiosi, stent nunc æquo animo, vel ut abstineant somno. Ne servi occupent subsellia, ut sit sedes liberis, vel numerent pecuniam pro loco. Si nequeant agere id, abeant domum, fugiant infortunium quod utrimque imminet; ne proscindantur et hic flagris, et domi loris, si spreverint nostrum edictum, quando in ædes heri venerint. Ut nutrices curent domi pueros infantes, nec eos apportent ad spectandum, ne et ipsæ sitiant, et pueri intercant fame; et ne esurientes occultent hic, velut hædi. Matronæ cernant, summis rideant, caveant ne succlement sua voce acuta. Referant domum garricendi libidinem, ne sint importunæ viris et hic et domi. Et quod spectat ad eos qui curant fabulas, ne deferatur palma ulli artifici injuste, neve exturbentur foras propter ambitionem, qua pe-

Parentm, præteriens obambulet.—20 *Ne sessum* al. ap. Parentm; *Nea lessum* al. ibid.—22 Edd. quædam vett. *et dormire*.—27 Pll. *curasint*. B. 1. *tum reverni- aut domum*; Pll. *evi veniant domum*.—28 Edd. quædam vett. *anniculos*.—29 Ald. *neve spectatum*; Pll. *neque spectatum*.—30 C. *et p. pertant*; al. *et p. peritcut*.—31 B. 1. *hic quasi edi*; Pll. *hic quasi edi*; Gronov. *hic quasi hodie*.—32 C. *rediant*; C. 2. *redcant*.—33 *Panora* B. 1. *Onara* C. *Lanora* C. 2. *voce scaturire*

NOTE

21 *Æs pro capite*] Quod pro loco pendebatur appellabatur a Græcis 'opterium,' id est, pretium pro spectaculo pendi solitum. A Latinis 'locarium,' id est, pretium loci, quem occupabant in proscenio.

26 *Varientur*] Id est, lacerentur. Variantur autem virgis, quorum est cutis aut vibicibus livida, aut sanguine rubra.

38 *Ambitionis causa*] Ad derivandum præmium iu histriones minus

Quo deteriores anteponantur bonis.
 Et hoc quoque etiam, quod pæne oblitus fui, 40
 Dum ludi fiunt, in popinam, pedisequi,
 Irruptionem facite; nunc dum occasio est,
 Nunc dum scribilitæ æstuant, occurrite.
 Hæc imperata quæ sunt pro imperio historico,
 Bonum hercle factum, pro se quisque ut meminerit. 45
 Ad argumentum nunc vicissatim volo
 Remigrare, æque ut mecum sitis ignarures.
 Ejus nunc regiones, limites, confinia
 Determinabo: ei rei ego sum factus finitor.
 Sed nisi molestum est, nomen dare vobis volo 50
 Comœdiai; sin odio est, dicam tamen:
 Siquidem licebit per illos, quibus est in manu.
 Carchedonius vocatur hæc Comœdia,
 Latine Plautus Patruus Pultiphagonides

jores anteferuntur melioribus. Id etiam edico ut, quod ferme sui oblitus, irrumpatis in cauponam, servi a pedibus: nunc interea dum occasio sese offert, dum placentæ calent, impetum facite. Bonum factum ut quisque recordetur ea quæ sunt demundata pro auctoritate histrionica. Jam revertor ad argumentum fabulæ, ut sitis perinde ignari, atque ego. Definiam jam ejus plagas, terminos, confinia: ego constitutus sum jam mentor ejus rei. Nisi est grave vobis, notabo nomen subulæ; sin est invisum, tamen proferam: nimirum, illi, in quorum potestate hoc situm est, concedent. Hæc Fabula appellatur Carchedonius; Latine dicitur a Plauto Patruus

//////////

B. 1.—36 *Quodque ludorum* C.—38 B. 1. *extrudatur*.—39 B. 1. *apponant*.—41 B. 1. *in popina*.—43 C. 2. *scriplitæ*; al. ap. Pareum, *strebilitæ*; al. ap. Gronov. *sribilitæ*; al. *sribilitæ*. Mox, *accurrite* edd. quædam vet. —44 *Hæc quæ imperata* Pl. et B. 1.—45 B. 1. *quisque meminerit*.—47 *Remigare eque ut* C. *ut eque* B. 1. *gnarures* al. ap. Pareum; *gnari rei* al. ibid.—49 *Verbum sum deest* in C. *ei rei finitor factus sum ego* Bipont. *finitor ego factus sum* al. ap. Pareum.—50 B. 1. *molestumst commendare*.—51 *Comœdiam tu odio est* B. 1. *Comœdias* al. ap. Pareum. *odio sit* al. ibid.—54 *Latine Platus* Pl. *Plauti Pæ-*

NOTÆ

bonos. De hac ambitione alibi.

43 *Scribilitæ æstuant*] ‘Scribilita’ et ‘scriblita’ genus placentæ. Aliis ‘sribilitam’ et ‘sribilitam’ appellant: ‘scriblita’ autem ducta videtur a ‘scribo;’ forsitan, quia qui coquant, quasi scribunt dum igni imponunt ferro subjecto, aut quia nonnihil in ferro, in quo coquebatur, inscriptum erat, et scriblitæ imprimebatur.

47 *Ignarures*] Id est, ignari. Hoc autem dicit ad captandum risum. Neque enim dicebat id ut spectatores essent ‘ignari,’ sed ut essent ‘gnari.’

49 *Finitor*] Nonius, ‘Finitores olim erant qui nunc agri meutores et agri metatores.’ Quos nunc appellamus *arpenteurs*.

Nomen jam habetis; nunc rationes ceteras 55
 Accipite: nam argumentum hoc hic censebitur.
 Locus argumento 'st suum sibi proscenium.
 Vos juratores estis: quæso, operam date.
 Carthaginenses fratres patruales duo
 Fuere, summo genere et summis divitiis: 60
 Eorum alter vivit, alter est emortuus.
 Propterea apud vos dico confidentius,
 Quia mihi pollinctor dixit, qui eum pollinxerat.
 Sed illi seni, qui mortuus est, filius,
 Unicus qui fuerat, abditivus a patre, 65
 Puer septuennis surripitur Carthagine,
 Sexennio prius quidem, quam moritur pater.
 Quoniam periisse sibi videt gnatum unicum,
 Conjicitur ipse in morbum ex ægritudine.
 Facit illum hæredem fratrem patrualem suum. 70
 Ipse abiit ad Acheruntem sine viatico.

*Pultiphagonides. Tenetis jam nomen. Audite modo reliqua: nam hoc argumen-
 tum hic explicabitur. Locus argumenti est hoc proscenium ipsum. Vos estis jura-
 ti arbitri: rogo, audite. Fuerunt duo fratres patruales Carthaginenses, illustri
 prosapia, et amplissimis opibus. Alter eorum vivit, alter est fato fauctus. Affirmo
 id certius, coram vobis, quia unguentarius, qui eum unxit mortuum, mihi affirmavit:
 filius unicus illius senis, qui est mortuus, surripitur patri Carthagine, et abscondi-
 tur cum esset puer septuennis, sex annis antequam pater diem suum obiret. Pater,
 quia videt suum unicum filium deperditum esse, decidit in morbum propter ægritudi-
 nem. Scribit hæredem suum fratrem patrualem. Ipse commigravit ad inferos sine*

*nulus al. Plauti Patruus pultifagonidæ al. Plautus parrus pultiphagonides al.—
 55 C. 2. nunc orationes.—57 C. suum sibi; C. 2. suum scibus.—61 C. alter
 emortuus, omisso τῷ est.—63 Pl. pollector.—64 Parei 3. ei filius.—65 C. fuerit.
 Mox, abduetus a patre B. 1. ab divitiis a patre Pl.—67 Sex annos al.—68 B. 1.*

NOTÆ

56 *Censebitur*] Id est, iudicium fe-
retur de argumento.

58 *Juratores estis*] Id est, testes.
Sic dicti, quia ab iis non accipitur
testimonium, nisi iuratis.

63 *Pollinctor*] Servius, 'Polline-
tores sunt dicti, quod mortuis os pol-
line oblinant, ne livor appareat ex-
tincti.' Fulgentius, 'Pollinctor,
quasi pollinctorum, id est, cadaverum
unctor.' Turnebus, 'Pollinctor,

quasi pellis unctor.' Pollinctores e-
nim ungebant mortuos ad arcendum
odorem tetrum qui erumpere solet e
cadavere.

71 *Sine viatico*] 'Viaticum' est id
quod viatores secum portant, aut
ad victus parandos, aut ad arcen-
da viæ incommoda quævis. Vete-
res autem solebant sepulcris mor-
tuum imponere anrum et edulia,
rati hæc esse animabus ad meliores

- Ille qui surripuit puerum, Calydonem avehit ;
 Vendit cum domino hic diviti cuidam seni,
 Cupienti liberorum, osori mulierum.
 Emit hospitalem is filium imprudens senex 75
 Puerum illum, cumque adoptat sibi pro filio :
 Eumque hæredem fecit, cum ipse obiit diem.
 Is illic adolescens habitat in illisce ædibus.
 Revortor rursus denuo Carthaginem :
 Si quid mandare voltis aut curarier, 80
 Argentum nisi qui dederit, nugas egerit :
 Verum qui dederit, magis majores egerit.
 Sed illi patruo hujus, qui vivit senex,
 Carthaginensi duæ fuere filiæ :
 Altera quinquennis, altera quadrimula. 85
 Cum nutrice una periere : a Megaribus
 Eas qui surripuit, in Anactorium devehit,
 Venditque has omnes, et nutricem, et virgines,
 Præsenti argento, homini, si leno est homo,
 Quantum hominum terra sustinet, sacerrumo. 90

viatico. Ille qui suffuratus est puerum, asportat Calydonem ; eum vendit cuidam domino opulento, qui optabat liberos, et oderat mulieres. Ille senex imprudens emit illum puerum, filium hospitis, et eum sibi adoptat pro suo filio, eumque scribit hæredem, quando ipse mortuus est. Ille adolescens manet in illo tecto. Repeto jum iterum Carthaginem : si vultis mandare aliquid, aut fieri, feceritis stulte, nisi numeraveritis pecuniam ; sed qui numeraverit stultius fecerit. Verum ille senex Carthaginensis qui superstes est, patruus hujus juvenis, habuit duas filias, alteram quinque, alteram quatuor annorum. Fuere perditæ simul cum nutrice, in Megaribus. Qui eas suffuratus est, transtulit ad Anactorium, et has vendit omnes, et nutricem et virgines, numerata pecunia, homini scelestissimo omnium quos terra

Qui perisse s. videns ; C. 2. perisse.—69 C. ipse improbum.—74 Pl. mulierem.—80 Si quit Pl. amandare C. et C. 2.—82 B. 1. C. et C. 2. majores nugas egerit.—85 Parei 3. altera autem, contra codd.—88 C. as omnis.—89 Præsens argen-

NOTÆ

sedes demigrantibus in viaticum, sine quo ægre in orcum reciperentur. Quin et inserebant in os mortui duos obolos, et postea tres ad præmium Charontis inferorum portitoris, quod et *πορθμεῖον* Græce, et *naulum* Latine dicebatur.

86 *Megaribus*] Megara fuit urbis

Carthaginensis regio, in qua deambulabant Adelpasium et Anterastilis, Pœni filiæ duæ, quando raptæ sunt.

90 *Sacerrumo*] Id est, inprimis execrabili. Videlicet 'sacer' est verbum a sacris sumtum et numini devotis rebus, quæ destrui solebant

Vosmet nunc facite conjecturam ceterum,
 Quid id sit hominis, cui Lyco nomen siet.
 Is ex Anactorio, ubi prius habitaverat,
 Huc commigravit in Calydonem haud diu,
 Sui quæsti causa : is in illis habitat ædibus. 95
 Earum hic adolescens alteram efflictim perit
 Suam sibi cognatam imprudens, neque scit quæ ea
 Sit ; neque eam unquam tetigit : ita cum leno macerat.
 Neque quicquam cum ea fecit etiamnum stupri,
 Neque duxit unquam ; neque ille voluit mittere. 100
 Quia amare cernit, tangere hominem vult bolo.
 Illam minorem in concubinatum sibi
 Volt emere miles quidam, qui illam deperit.
 Sed pater illarum Pœnus, postquam eas perdidit,
 Marique terraque usquequaque quæritat. 105

fert, si tamen leno est homo. Ceterum facite jam vos ipsi conjecturam, qualis sit ille homo, qui Lycus vocetur. Ille commigravit huc ex Anactorio, ubi manserat prius, in Calydonem non ita pridem, sui commercii causa. Idem manet in illis tectis. Est hic juvenis qui perditæ amat alteram earum, suam cognatam, ignarus eam esse suam consanguineam, neque novit quæ ea sit ; neque eam unquam attigit : adeo leno eum discruciat. Neque commisit quicquam impudice etiamnum cum ea, neque duxit unquam, neque ille voluit dimittere. Quoniam videt amari Adelpheasium, vult circumvenire Agorastoclem aliqua pecunia. Quidam miles vult mercari minorem, quam perditæ amat, in concubinam. Sed Pœnus illarum pater, ex quo eas amisit, quærit semper terra et mari. Statim atque infert pedem in quandam

to Pll. homini lico est B. 1.—90 B. 1. sacerramus.—91 Al. ceterâm, pro ceterorum.—94 Huc in Calydonem commigravit al. ap. Pareum ; Calydone Pll. in calidone haud nisi B. 1.—95 Quæsti causa B. 1. Quæsti gratia al. ap. Pareum.—97 C. neque sit que acsit ; C. 2. neque quæ sit, neque eam unquam ; τὸ ea deest in B. 1.—99 C. etiamnum.—101 Qui amare B. 1. volibolo Pll. vult leno B. 1.—103 Pll. peperit.—104 C. illi [lacuna] impænus pes quam m. perdidit ; et sic C. 2. sed sine lacuna.—105 Marite usque Pll. B. 1. terraque in nullo legitur

NOTÆ

quamprimum : sic rei et scelerosi, quasi victimæ a legibus quieti publicæ consecratæ, sunt obruendi.

92 *Lyco* 'Lycus,' a Græco, lupum significat, bestiam inprimis crudelem, fraudulentamque. Hic poëta rationem nominis lenoni a se impositi reddit.

101 *Tangere vult bolo* 'Bolos' est a Græco, significatque 'jactum.'

'Jactus' autem dicitur de re quavis, quæ jacitur. Sic dicitur de jactu talorum, de jactu retis in piscatoria, jactu hami esca implicati ad captandos pisces. Sed 'bolos' non dicitur de jactu, nisi in his rebus quæ sic jaciuntur, ut deinceps revocari possint, idque cum fructu, iisque ad quos fit delusis. Hic leno adolescenti amore perditæ ostendit puel-

Ubi quamque in urbem est ingressus, illico
 Omnes meretrices, ubi quisque habitant, invenit :
 Dat aurum, ducit noctem : rogitat postibi,
 Unde sit, quojatis, captane an surrepta sit,
 Quo genere gnata, qui parentes fuerint. 110
 Ita docte atque astu filias quærit suas.
 Et is omnis linguas scit : sed dissimulat sciens
 Se scire. Pœnus plane est, quid verbis opu'st ?
 Is heri huc in portum navi venit vespere.
 Pater harum idem huic patruus adolescentulo est. 115
 Jamne hoc tenetis ? si tenetis, ducite.
 Cave dirumpatis : quæso, sinite transigi.
 Ehem ! pæne oblitus sum reliquom dicere.
 Ille qui adoptavit hunc pro filio sibi,
 Is illi Pœno hujusce patri hospes fuit. 120
 Is hodie huc veniet, reperietque hic filias,
 Et hunc sui fratris filium, ut quidem didici ego.

urbem, illico adit omnes meretrices, ubicumque manent. Dat pecuniam, ducit noctem; postea petit, unde sit, cujas sit, an sit capti an surrepta, quo loco nata, qui fuerunt parentes. Sic investigat sapienter et astute filias suas. Idem tenet omnes linguas; sed ultro fingit se ignorare. Est omnino Pœnus: quid ptura? Ille hesternâ die, ad vesperam, huc in portum navigavit. Idem est pater harum virginum, et patruus hujus juvenis. Tenetisne jam id? Si tenetis, ducite. Videte ne dirumpatis: obsecro, sinite peragi. Ehem! Ferme sum oblitus referre reliquam rei historiam. Ille qui sibi adoptavit hunc pro filio, fuit hospes Pœni, qui fuit hujus pater: ille veniet huc hodie, reperietque hic suas filias, et hunc filium sui fratris,

//////////

cod.—106 *Uti* edd. quædam vett.—108 *Dat aurum* Pll. *post ubi* B. 1.—109 B. 1. *quo latu sit.* Pll. *quolatis.* C. et C. 2. *captaneant s. sit.*—110 *Parei* 3. *fuerint.*—115 *Pater harum* B. 1.—118 *Hem* B. 1.—120 *Pœno olim Parei* 3. *hujus patruo* B. 1. et Bipout.—122 *Hunc et sex vss. seqq. quidam ita ordinan-*

NOTE

lam, ut ejus cupiditate, quasi inescantus, spoliatur. *Tangere* est circumvenire.

113 *Pœnus plane est]* Pœni ut plurimum callidi erant. Cicero, ‘Nos nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos superavimus.’ Habebantur iidem mendaces: idem, ‘Pœni fraudulenti et mendaces.’ Perfidi. Livius, ‘Perfidia plusquam

Punica.’ Hic vero perstringitur Pœnorum gens, quia flagrante etiam, num bello Punico secundo scribebat hanc fabulam Plautus, et exhibebat.

116 *Ducite]* Est aliquid tenere, et ita trahere, ut minime rumpatur. Ductum a puerili ludo, in quo spartem funem in diversa trahunt. Ludit autem in verbo *tenetis*, quod hoc loco significat ‘scitis,’ et eo abutitur, quasi significet, ‘manu tenetis.’

Ego ibo, ornabor : vos æquo animo noscite.

Hic qui hodie veniet, reperiet suas filias,

Et hunc sui fratris filium : dehinc ceterum

125

Valete, adeste : ibo ; alius nunc fieri volo.

Quod restat, restant alii, qui faciant palam.

Valete, atque adjuvate, ut vos servet Salus.

sicut ego accepi. Ego pergam, sumam vestem comicam. Vos agnoscite æquo animo. Hic qui veniet hodie, inveniet suas filias, et hunc filium sui fratris. Dehinc ceterum valete, adeste. Pergam : volo exudere nunc alius. Alii restant, qui patefaciant id quod superest. Valete, atque opitulamini, ut Salus vos servet.

dum judicarunt, 122. 124. 125. 127. 123. 126. 128.—123 *Ego ibi* Pl. vos æquos animos C. 2.—127 *Parei* 3. *ali qui* ; *rd qui deest* in B. 1.

NOTÆ

123 *Ornabor*] Recipit se histrio, qui proloquitur a scena, in postscenium, ut vestes scenicas assumat.

128 *Valete*] Non est vox dimittentis spectatores, sed eis fausta comprecantis.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

AG. SÆPE ego res multas tibi mandavi, Milphio,

Dubias, egenas, inopiosas consilii,

Quas tu sapienter, docte, et cordate, et cate

Mihi reddidisti opiparas opera tua.

AG. Milphio, ego te jussi plerumque obire negotia complura implicata, difficilia, et in quibus opus esset industria, quæ facta sunt tua ope, ingenio, industria, con-

NOTÆ

2 *Dubias*] Id est, dubii eventus.

Egenas] Id est, in quibus obeundis indiges aliena ope, et cares.

Inopiosas] Id est, in quibus obeundis inops es consilii: forsitan 'egenas consilii' intelligendum est, ut 'inopiosas,' seu 'inopes consilii,' quasi dicas 'egenas inopesque consilii.' Neque enim obest, quod parum ab invicem distent duæ illæ voces. Hoc in hoc auctore licentia comica plerumque fit, ut voces mul-

tae conferantur in unum locum pro una.

3 *Sapienter, docte, et cordate, et cate*] Voces sunt, quæ, si ratio habeatur ejus de quo dicuntur, id est, servi nequam, idem ferme significant.

4 *Opiparas*] Videtur alludere ad 'opem,' quam sibi tulit Milphio, et idcirco conjungere cum *opera tua*. Quasi dicat sibi opem parasse. Ut opponat *opiparas* res egenis, inopibus.

Quibus pro benefactis fateor deberi tibi 5
 Et libertatem et multas grates gratias.
 MI. Scitum 'st, per tempus si obviam it, verbum vetus :
 Nam tuæ blanditiæ mihi sunt, quod dici solet,
 Gerræ germanæ, atque edepol liræ liræ.
 Nunc mihi blandidicus es, heri in tergo meo 10
 Tris facile corios contrivisti bubulos.
 AG. At amans per amorem si quid feci. Milphio,
 Ignoscere id te mihi æquom est. MI. haud vidi magis.
 Et nunc ego amore pereo : sine te verberem,
 Item ut tu mihi fecisti, ob nullam noxiam : 15
 Post id locorum tu mihi amanti ignoscito.

stantia, et prudentia, felicia. Pro quibus meritis confiteor me tibi debere et libertatem, et magnas gratiarum actiones. MI. Si antiquum adagium afferatur tempestive est festivum: nam per ædem Pollucis habeo tuas assentationes pro meris nugis, quod aiunt, merisque deliramentis. Nunc me compellas blande: hesternæ die comminuisti facile tres pelles bubulas in meo tergo. AG. Sed, Milphio, si equi quidpiam amoris impatientia, est par te mihi id condonare. MI. Nihil est æquius. Ego jam intereo amore. Patere ut te verberibus excipiam, sicut tu me excepisti ob nullam culpam: postea tu mihi condona amanti. AG. Patior si tibi libet, aut plu-

1 Voc. res deest in C.—4 C. 2. *oppiparus*; al. *certæ opiparæ*.—7 B. 1. *scio hoc jam est verbum vetus*; Pll. *obviam si*.—8 C. 2. *blanditiæ*.—9 Particula *atque* deest in B. 1. C. et C. 2. *hæde col lyrælire* Pll.—12 *Adamans* B. 1. C. et C. 2.

NOTÆ

6 *Grates gratias*] Promiscue utitur Plautus utroque hoc vocabulo. Quare quo consilio ponat utrumque, non est facile judicare. Sunt, qui, pro *gratias*, ponunt *gratas*. Forsitan ex utroque conflandum est unum, quasi sit a 'grates-gratiæ, grates-gratiarum.'

7 *Per tempus si obviam it*] Id est, si tempestive usurpetur. Hoc loco notat servus sibi esse promissam a domino libertatem, jam a longo tempore; itaque vocat id *verbum vetus*, id est, promissum vetus. Et quia trito ferebatur adagio *verbum vetus* esse scitum, si tempestive usurpetur, servus innuit domino, non tempestive usurpari *verbum vetus*, id est, vetus libertatis promissum, tum cum opera indiget.

9 *Gerræ*] *Gerræ* sunt crates vimineæ pellucidæ. Translatum ad significandam orationem futilem, in qua nihil sit admodum solidi. *Gerræ germanæ* dicuntur, veræ *gerræ*.

9 *Liræ liræ*] A Græco *λῆροι λῆροι*, quod idem est ac *nugæ nœniæque*: nonnulli putant a *liræ* esse 'delirare,' in quo 'de' auget. Quare autem *liræ* repetatur, difficile est dicere, nisi ad animi affectum significandum, quo fit etiam, ut sit ellipsis verbi.

13 *Haud vidi magis*] Vox est Milphonis elevantis excusationem heri. Quasi dicat, *haud vidi magis æquom*. Quia dixit herus, *ignoscere id te mihi æquom est*, respondet per ironiam, *haud vidi magis: cela est fort raisonnable*.

AG. Si tibi lubido est aut voluptati, sino.
Suspende, vinci, verbera, auctor sum, sino.

MI. Si auctoritatem postea defugeris,

Ubi dissolutus tu sies, ego pendeam.

20

AG. Egone istuc ausim facere præsertim tibi?

Quin si feriri video te, extemplo dolet.

[mavelim.

MI. Mihi quidem hercle. AG. immo mihi. MI. istuc

Sed quid nunc tibi vis? AG. cur ego apud te mentiar?

Amo immodeste. MI. meæ istuc scapulæ sentiunt.

25

AG. At ego hanc vicinam dico Adelphasium meam,

Lenonis hujus meretricem majusculam.

MI. Jampridem equidem istuc ex te audivi. AG. differor

Cupidine ejus: sed lenone istoc Lyco

Illius domino, non lutum 'st lutulentius.

30

MI. Vin' tu illi nequam dare nunc? AG. cupio. MI. en!

me dato.

et, suspende, constringe, cæde loris; suadeo, feram. MI. Si postea negaveris me fecisse tuo jussu, ego pendebo, quando eris solutus. AG. Egone audeam id committere præsertim in te? Quin si conspicio te plecti, statim redundat in me dolor. MI. Non in te profecto, sed in me. AG. Immo in me. MI. Vellem ita esset. Sed quid vis dicere nunc? AG. Non est quod dissimulem tecum. Amo perditæ. MI. Mei humeri sentiunt istud. AG. Sed ego dico hanc vicinam meam Adelphasium adultiorem meretricem, quæ pertinet ad hunc lenonem. MI. Profecto ego jamdudum accepi istud ex te. AG. Discrucior ejus cupiditate; sed canum non est magis canum isto lenone Lyco ejus domino. MI. Visne tu illi infligere matum? AG. Volo. MI. Ecce! dato me illi. AG. Apage furcifer. MI. Dic

—13 Pll. aut vidi. Verba haud vidi desunt in B. 1.—17 B. 1. aut voluptas.—18 C. berbera.—19 Pll. postera.—23 Alterum mihi deest in B. 1.—26 Ad ego C.—27 C. meretricem. C. et B. 1. masculam.—29 Cupiditate ejus B. 1.—30 B.

NOTE

22 *Extemplo dolet*] Id dicit Agorastocles Milphioni, ut ostendat domini in servum amorem. Respondet servus non 'tibi dolet,' sed 'mihi dolet.' Agorastocles inculcat idem, 'immo, Milphio, non tibi dolet, sed mihi.' Respondet Milphio *illuc mavelim*, id est, mallem tibi dolere quam mihi.

27 *Lenonis hujus meretricem*] Id est, meretrix quæ pertinet ad lenonem. Meretrix autem dicitur Adelphasium, non quod non esset virgo;

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

sed quod hoc nomine, seu potius hoc convicio notarentur, qui ad ejusmodi homines pertinerent, seu apud eos commorarentur.

31 *Me dato*] Rogaret Milphio, 'visne dare nequam lenoni?' Reponit se cupere admodum Agorastocles. Subjicit Milphio, 'me dato, quia videlicet sum nequam.' Volebat autem dari *nequam* lenoni Agorastocles, id est, incommodum, non nequam hominem: inde captat risum Milphio.

AG. Abi directus. MI. dic mihi vero serio :
 Vin' dare malum illi? AG. cupio. MI. hem! eundem
 me dato.

Utrumque faxo habebit, et nequam et malum.

AG. Jocare. MI. vin' tu illam hodie sine damno et dis-
 pendio 35

Tuo tuam libertam facere? AG. cupio, Milphio.

MI. Ego faciam ut facias: sunt tibi intus aurei
 Trecenti nummi Philippi. AG. sexcenti quoque.

MI. Satis sunt trecenti. AG. quid facturus? MI. tace.
 Totum lenonem tibi cum tota familia 40

Dabo hodie dono. AG. quid facturus? MI. jam scies.

Tuus Collybiscus nunc in urbe 'st villicus,
 Eum hic non novit leno: satin' intellegis?

AG. Intellego hercle: sed quo evadas, nescio.

MI. Non scis? AG. non hercle. MI. at ego jam faxo
 scies. 45

Ei dabitur aurum, ut ad lenonem deferat:

Dicatque se peregrinum esse ex alio oppido;

Se amare velle, atque obsequi animo suo;

Locum sibi velle liberum præberier,

Ubi nequam faciat clam, ne quis sit arbiter. 50

mihî vero serio: visne illi impingere malum? AG. Opto. MI. Hem! dato me eundem ei. Efficiam ut habeat utrumque, et nequam et malum. AG. Jocarîs. MI. Visne tu illam efficere hodie tuam libertam, citru tuum suntum et detrimentum? AG. Volo, Milphio. MI. Dabo operam ut id assequaris. Habes apud te trecentos nummos aureos Philippeos. AG. Immo sexcentos. MI. Trecenti sufficiunt. AG. Quid ages? MI. Tace. Tibi tradam hodie lenonem totum, cum universa familia. AG. Quid ages? MI. Intelleges modo. Tuus villicus Collybiscus est nunc in urbe; hic leno non eum novit. Audisne recte? AG. Per Herculem audio: sed ignoro quo id evadat. MI. Nescis? AG. Nescio per Herculem. MI. Sed ego dabo operam ut intelligas. Ei danda est pecunia, ut deferat ad lenonem: dicatque sese venisse ex alia urbe, se velle amare et obsequi suæ voluptati; velle sibi dari locum liberum, in quo agat, quod volet clam, ne sit ullus testis. Leno cupidus

1. lutum est.—31 Pll. en mendato; Parei 3. hem me dato.—33 C. e eundem.—34 B. 1. a in. pr. habebis.—35 Locare Pll. sine dampno tuo Parei 3.—38 Philippi Gronov. Philippi edd. vett. sescenti C. et C. 2.—39 Delph. et Bipont. quid iis facturus.—42 Collubiscus . . . vilicus Pll.—46 Et dabitur C. et C. 2.

NOTÆ

41 *Quid facturus*] Suspicio est, du- ignorantia, seu incuria librarii, et as voces qui id in unam coaluisse positum quid.

Leno ad se accipiet auri cupidus illico :
 Celabit hominem et aurum. Ag. consilium placet.
 M1. Rogato, servos veneritne ad eum tuus.
 Ille me censebit quæri : continuo tibi
 Negabit : quid tu dubitas, quin extempulo 55
 Dupli tibi auri et hominis fur leno siet ?
 Neque id unde efficiat, habet : ubi in jus venerit,
 Addicet prætor familiam totam tibi :
 Ita decipiemus fovea lenonem Lycum.
 Ag. Placet consilium. M1. immo etiam, ubi expolivero,
 Magis hoc tum demum dices : nunc etiam rude 'st. 61
 Ag. Ego in ædem Veneris eo, nisi quid vis, Milphio.
 Aphrodisia hodie sunt. M1. scio hoc. Ag. oculos volo
 Meos delectare munditiis meretriciis.
 M1. Hoc primum agamus, quod consilium cepimus. 65
 Abeamus intro, ut Collybiscum villicum
 Hanc perdoceamus ut ferat fallaciam.

pecuniæ accipiet illico hominem ad se: cum celabit et pecuniam. Ag. Consilium est lepidum. M1. Pete ab eo, utrum tuus servus venerit ad eum; ille arbitrabitur me peti a te; dicet exemplo, me non venisse. Quid tu dubitas, quin statim leno damnetur furti duplicis, auri videlicet, et hominis? Neque habet unde sese expediat. Ubi venerit in jus, prætor addicet tibi totam familiam. Ita impellemus Lycum lenonem in foveam. Ag. Recte consulis. M1. Immo etiam, quando magis accurarero, tum potiori jure dices; hoc est etiamnum impolitum. Ag. Vado ad templum Veneris, nisi vis aliquid, Milphio. Sunt hodie Aphrodisia. M1. Hoc teneo. Ag. Volo oblectare meos oculos cultu meretricum. M1. Operam demus antea huic consilio, quod instituimus. Abeamus intro, ut instituamus Collybiscum

ut a lenone C.—48 Amare velle se edd. vett.—55 C. 2. extempulo.—56 Dupli tibi aurum B. 1. Duplici ubi auri C. 2. Duplici tibi auri C. et hominem B. 1.—62 Pl. nisi quit vis.—63 Pronomen hoc deest in Pl.—67 Gulielm. ut serat

NOTE

50 *Ne quis sit arbiter*] Nimirum libido secessum quærit et latebras. Quo apparet impressam esse divinitus communi naturæ legem, quæ ne ethnica quidem ignorantia obliterari potuit.

57 *Neque id unde efficiat, habet*] Servi corruptor alieni aut receptor, si negaret repenti domino, duplo muletabatur, tanquam plagarius. Deinde et si quis deprehensus fuisset habere domi alienum servum, sive

ille negaret, sive non negaret, edicto prætoris etiam duplo muletabatur. Hinc tota pendet fraus Milphionis, et hanc Lyco fodit foveam.

59 *Decipiemus fovea*] Alludit ad Lyci nomen, quod, ut supradictum est, lupum significat. Quia lupi ferme capiuntur in foveis, quæ ipsis fodiuntur.

60 *Ubi expolivero*] Id est, fraudem alia atque alia ratione expoliam, et indeclinabiliorem Lyco reddam.

AG. Quanquam Cupido in corde vorsatur, tamen
 Tibi auscultabo. MI. faciam, ut facto gaudeas.
 Inest amoris macula huic homini in pectore, 70
 Sine damno magno quæ elui neutiquam potest.
 Itaque hic scelestus est homo leno Lycus,
 Quoi jam infortunii intenta ballista est probe,
 Quam ego haud multo post mittam e ballistario.
 Sed Adelphasium eccam exit, atque Anterastilis! 75
 Hæc est prior, quæ meum herum dementem facit.
 Sed evocabo: heus! i foras, Agorastocles,
 Si vis videre ludos jucundissimos. [tuos
 AG. Quid istuc tumulti 'st, Milphio? MI. hem! amores
 Si vis spectare. AG. o multa tibi Di dent bona! 80
 Cum mihi hoc obtulisti, tam lepidum spectaculum.

villicum ad instruendum hunc dolium. AG. Tametsi animus teneatur cupiditate, tamen tibi morem geram. MI. Dabo operam, ut hæc fallacia voluptatem afferat. Ille habet labem amoris in pectore inustam, quæ nullo modo potest abstergi sine magno detrimento. Itaque Lycus leno scelestus est, in quem telum letale est jam intentum, quod vibrabo modo in eum e balistario. Sed ecce Adelphasium exit, et Anterastilis. Est illa prior, quæ reddit meum herum insanum. Sed evocabo. Heus! Veni foras, Agorastocles, si vis videre suavissimos ludos. AG. Quis est ille tumultus, Milphio? MI. Hem! Si libet cernere tuos amores. AG. Dii tibi impertiant multa bona, quando mihi ostendisti hoc spectaculum tam festivum.

//////////

fallaciam.—71 B. 1. quæ elevi.—73 B. 1. C. 2. Parei 3. balistast; C. ball stast. —74 C. 2. et Parei 3. balistario.—75 C. ecam exit; al. ap. Pareum, exit eccam. —76 Hæc prior est edd. quædam vett.—77 Sed evocabo exi foras B. 1.—81 Cum hoc mihi B. 1.

NOTÆ

74 *E ballistario*] 'Balista' tormentum erat bellicum, et interdum tragulam, vel sagittam, significabat. 'Ballistarium' autem erat locus unde balistæ mittebantur. 76 *Hæc est prior*] Id est, Adelphasium.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

ADELPHASIVM, ANTERASTILIS, MILPHIO,
 AGORASTOCLES, ANCILLA.

AD. NEGOTII sibi qui volet vim parare,

AD. Qui sibi proposuerit sibi quarere multa negotia, quærat his duas res, na-

Navem et mulierem, hæc duo comparato.

Nam nullæ magis res duæ plus negotii

Habent, forte si occeperis exornare.

Neque unquam satis hæ duæ res ornantur,

5

Neque eis ulla ornandi satis satietas est.

Atque hæc ut loquor, nunc modo docta dico :

Nam nos usque ab aurora ad hoc quod diei est,

Ex industria ambæ nunquam concessavimus

Lavari, aut fricari, aut tergeri, aut ornari,

10

Poliri, expoliri, pingi, fingi : et uua

Binæ singulis quæ datæ nobis ancillæ,

Eæ nos lavando, eluendo, operam dederunt :

Aggerundaque aqua sunt viri duo defessi.

Apagesis, negotii quantum in muliere una est !

15

Sed vero duæ, sat scio, maxumo uni

Populo, cui lubet, plus satis dare potis sunt.

vem et mulierem. Nam non sunt duæ res in quibus sit plus negotiorum, si aggrediatis eas adornare. Nam nunquam satis adornantur, nunquam illis sufficit illa copia ornamentorum. Atque id quando dico, nunc dico experta mox : nam a prima luce, ad hanc horam, nos ambæ data opera nullum tempus intermisimus in lavando, aut fricando, aut tergendo, aut ornando, poliendo, expolendo, pingendo, fingendo : et simul duæ ancillæ, quæ sunt datæ utrique nostrum, incubuerunt nobis lavandis, eluendis : et duo viri sunt defatigati in comportanda aqua. Apage ! Quot sunt molestiæ in una muliere ! Sed duæ, sine dubio, possunt exhibere plus

//////////

1 *Negotium sibi qui vult comparare* B. 1.—4 *Habent, eas* Parei 3.—6 *C. ordinandi. Pro satietas, C. 2. habet faciel.*—7 *Acidal, nunc domi docta dico ; al. ap. Pareum, uti loquor, enim domi docta dico.*—8 *Al. ap. Pareum, ab usque Aurora.* Pll. *quod dici 'st ; al. quod est dic.*—9. 10 B. 1. *Postquam aurora illuxit nunquam concessavimus Ex industria ambe lavari, &c. et sic Pll. nisi quod habent concessamus. C. aut aufricari.*—13 *Eu nos* C. et C. 2.—14 *Aggerunda quæ aqua* Pll. *Adgerundamque aquam* B. 1. Ven. 1.—16 *Si vero* B. 1.—17 *Parei 3. po-*

NOTÆ

7 *Nunc modo docta dico*] Id est, experientia domestica docta et propria.

11 *Pingi, fingi*] Metaphora a pictura et statuaria, aut figurari.

11 *Aggerunda aqua*] Festus : 'Aquarioli dicebantur mulierum impudicarum sordidi assectæ : iis enim tanquam amorum internunciis solebant uti mulieres.' Juvenalis : 'Veniet conductus aquarius.' 'Aquarioli'

dicti *ποροδίακοι*. *Aquaculat*, id est, lenocinatur. Dicebantur et aquarii 'bacariones' a 'bacarione,' vasis genere longiore manubrio, quo utebantur ad jactandam in lavantes aquam. Est pelvis noster, a pellendo. Alii trollam appellant.

17 *Potis sunt*] Alii *potes sunt*, id est, sunt potes. 'Sum potis,' 'es potis,' 'sit potis,' et 'potissit,' uno ex duobus facto. Unde 'possum,'

Quæ noctes diesque omni in ætate semper
Ornantur, lavantur, terguntur, poliuntur.

Postremo, modus muliebris nullus est,

20

Neque unquam lavando et fricando scimus

Facere * nam quæ lavata est, nisi

Perculta est, meo quidem animo, quasi illauta est.

AN. Miror equidem, soror, te istæc sic fabulari,

Quæ tam callida et docta sis et faceta.

25

Nam cum sedulo munditer nos habemus,

Vix ægreque amatorculos invenimus.

AD. Ita est: verum hoc unum tamen cogitato:

Modus omnibus in rebus, soror, optimum est habitu.

Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus ex
se.

30

AN. Soror, cogita, amabo, item nos perhiberi,

Quasi salsa muriatica esse autumantur

Sine omni lepore, et sine suavitate:

æquo negotii uni maximo populo cuivis. Nimirum in omni vita noctu diuque ornantur semper, lavantur, terguntur, poliuntur. Denique mulier nullum modum sibi præscribit, neque unquam facimus modum lavandi et fricandi. Nam ea quæ est lauta, nisi sit exculta, meo quidem iudicio, est quasi illauta. AN. Miror equidem, soror, hæc a te dici, utpote quæ es adeo cauta et erudita et festiva. Nam quando nos exornavimus diligenter, vix ac ne vix quidem reperimus amatores. AD. Ita est. Verum tamen cogita hoc unum; esse optimum tenere modum in omnibus rebus. Omnia nimia faciunt ex sese nimium negotii hominibus. AN. Memento, quæso, soror, nos æstimari etiam sicut pisces muria conditos, sine

//////////

tissunt; al. ap. Pareum, etiam potessunt.—18 B. 1. in omni ætate.—21 C. scimus facerem niam; C. 2. scimus facere [lacuna] Nam qua; al. ap. Pareum simus saturæ.—22 Facere cum: nam Bipont. qua clavata est Pll.—23 C. quasi inluta est; C. 2. quasi injusta est; B. 1. quasi musta est.—24 C. 2. te istæc fabulari.—29 C. 2. omnibus modis; τδ in deest etiam in B. 1. et C. habitus edd. quædam

NOTÆ

quasi 'pos sum;' ut etiamnum dicimus, 'impos,' 'compos.'

21 *Scimus Facere*] Id est, modum.

23 *Illauta*] Aliis *illuta*: unde 'odor illutibilis.' Apuleius, 'illutibarbus,' id est, illauta et sordida barba.

27 *Amatorculos*] Id est, non admodum fructuosos.

32 *Muriatica*] 'Muria' piscium salsorum, et condimentis incoctorum

liquor. 'Muria' est præsertim thynnorum: 'garum' muria est ex scombris profluens. 'Muria' pauperum erat; 'garum' divitum. 'Muria' etiam significat aquam salsam in qua quidvis immergitur, ut contra putredinem conservetur, qualis est cucumis, portulaca, saxifragus, et alia quæ servantur incorrupta.

Nisi multa aqua usque et diu macerantur,
 Olent, salsa sunt, tangere ut non velis : item nos sumus 35
 Ejus seminis : mulieres sunt insulsæ

Admodum atque invenustæ, sine munditia et sumtu.

MI. Coqua est hæc quidem, Agorastocles, ut ego opinor :
 Scit, muriatica ut maceret. AG. quid molestus ?

AD. Soror, parce, amabo : sat est istuc alios dicere no-
 bis, 40

Ne nosmet nostra etiam vitia loquamur.

AN. Quiesco. AD. ergo amo te : sed hoc nunc responde
 mihi.

Sunt hic omnia quæ ad Deum pacem oportet adesse ?

AN. Omnia accuravi. AG. diem pulchrum et celebrem et
 venustatis plenum !

Dignum Veneri, pol, cui sunt Aphrodisia hodie ! 45

MI. Ecquid gratiæ, cum huc foras te evocavi ? jam non
 Me decet cado donari vini veteris ? dic dari.

ullo gustu, et sine suavitare : nisi mersi fuerint larga aqua diu et semper, grave olent, sunt salsa, ita ut eos nolis contingere : nos sumus hujus generis. Mulieres sunt valde stolidæ, atque inelegantes, sine exquisito cultu et sumtu. MI. Hæc quidem est coqua, Agorastocles, ut ego existimo : novit quomodo mergantur pisces muriæ. AG. Quare molestus es ? AD. Soror, ignosce, queso ; sufficit alios nobis id exprobrare, ne pervulgemus etiam nosmet nostra probra. AN. Nihil addam. AD. Hoc magis te diligo. At jam id mihi aperiri. Suntne hic universa quæ esse decet ad Deos placandos ? AN. Comparavi universa. AG. O festivum diem et solennem, et plenum amantitatis ! Dignum Venere, per Pollucem, cujus celebrantur hodie Aphrodisia ! MI. Quas gratias mihi rependes, quia huc te vocavi ? Nonne oportet me donari cado vini

veit.—32 Quasi C. et C. 2. mariatica C.—34 Al. ap. Parenm, aqua et diu, omisso τῶ usque.—36 Ejusmodi mulieres B. 1. et Ven. 1.—37 C. adque invenustate ; C. 2. atque invenustate.—39 B. 1. ut macerentur ; al. ut macerent ; al. opinor. AG. quid id ? scit, &c.—40 Soror p. a malo PIL.—41 C. in nostra etiam vitia loqui ; C. 2. in nostram etiam vitia loquamur.—42 Quiesco ergo. AD. amo te Gulielm.—46 B. 1. et Parci 3. jam nunc ; C. et C. 2. jam numme.—47 B. 1.

NOTÆ

36 *Ejus seminis*] Id est, ejusmodi, ejus generis.

37 *Invenustæ*] Invenustus pro eo qui parum in amore felix est sumitur.

45 *Aphrodisia*] A nomine Græco, ἀφροδῖς, spuma. *Aphrodisia*, festum Veneris. ‘Aphrodisium jusjurandum,’

pro inani jurejurando. ‘Aphrodisia opera,’ pro lascivis et amatoriis.

47 *Cado vini*] Moris erat apud antiquos, ut vinum læta mutuantibus propinarent. Itaque Milphio cadum vini pelit ab Agorastocle, quia enim evocavit, ut videret amicam.

Nihil respondes? lingua huic excidit, ut ego opinor: quid hic, malum,

Astans obstipuisti? AG. sine amem: ne obturba, ac tace.

MI. Taceo. AG. si tacuisses, jam istuc Taceo non natum foret. 50

AN. Eamus, mea soror. AD. eho! amabo, quid illo nunc properas? AN. rogas? [pol: mane.

Quia herus nos apud ædem Veneris mantat. AD. maneat Turba est nunc apud aram: an te ibi vis inter istas vorsarier

Prosedas, pistorum amicas, reliquias alicarias,

Miseras, schoeno delibutas, servolicolas sordidas? 55

Quæ tibi olant stabulum, statumque, sellam et sessibulum merum:

veteris? Dic mihi tradi. Nihil reponis? Vox huic præclusa est, sicut ego arbitror. Quare, malum, attonitus hic hæcisti? AG. Patere me amori operam dare. Ne mihi obstrepas, ac sile. MI. Sileo. AG. Si non locutus esses, illud Sileo non jam natum esset. AN. Pergamus, mea soror. AD. Eho! quæso, quid accelleras nunc illac? AN. Postulas? Quia herus nos expectat apud fanum Veneris. AD. Maneat, per Pollucem: sta; est jam turba ad aram. Libetne conspici illic inter ista prostibula, amicas pistorum, reliquias pistrinorum, infelices, infectas luto, sordidas amicas mancipiorum? Quæ oleant stabulum et stationem, sellam et

donari cado. Mox, dic dare, i. e. daturum, al. ap. Pareum.—48 Voc. lingua deest in B. 1. C. et Ven. 1. uncua huic excidit C. 2. hunc excidit B. 1. Mox, quid: malum C. et Parei 3.—49 Adstans obtipuisti B. 1. Astans obstipuisti Pl., ne me obturba Parei 3. opturbæ C. ac late idem codex; ætate C. 2.—50 C. si tacuisses.—51 Edd. quædam vet. soror mea. Mox, B. 1. quid illic nunc.—52 C. 2. mandat. B. 1. mane at pol.—53 C. apud aram. C. et C. 2. ante ibi vis; Douz. an ibi vis.—54 Inter factas pistorum amicas relinq. sallicarias Miseras cano delibutas, &c. B. 1. relliqui sallicarias C. 2. scheno delibutas C. 2. cæno

NOTÆ

49 *Astans obstipuisti*] Alii *obticipuisti*, quasi dicat, obstipuisti, et præ stupore tacuisti.

54 *Prosedas*] A 'prosedendo' in meritoriis, vel fornicibus. Isidorus: 'Prostibula meretrices dicuntur quod ante stabulum stant, quæstus diurni atque nocturni gratia.' Horatius: 'Nullam nisi olenti in fornice stantem.' Tertullianus: 'Lupanar est consistorium libidinum publicarum.' Erant et sellariæ meretrices, quæ sedentes expectabant amatores. Erant

etiam quæ vocabantur 'aliciaræ.' Festus: 'Alicariæ meretrices appellabantur in Campania, solitæ ante pistrina alicariorum versari quæstus gratia.' Idem: 'Alica dicitur pistrinum, quod alit corpus.'

55 *Schæno delibutas, servolicolas*] Antiqui dicebant 'schænum,' pro 'cænum;' 'scælum,' pro 'cælum;' 'scæna,' pro 'cæna.' 'Obscænus,' quasi 'cæno' inquinatus. Servulicolæ autem dicuntur, quæ sese ipsius servis dedunt.

Quas adeo haud quisquam unquam liber tetigit, neque
duxit domum :

Servolorum sordidulorum scorta diobolaria.

MI. I in malam crucem ! tun' audes etiam servos spernere ?
Propudium ! quasi bella sit, quasi campse reges ducti-
tent. 60

En monstrum mulieris ! tantilla tanta verba funditat :
Quojus ego nebulæ cyatho septem noctes non emam.

AG. Di immortales omnipotentes, quid est apud vos pul-
chrius ? [ego siem,

Quid habetis, qui mage immortales vos credam esse, quam
Qui hæc tanta oculis bona concipio ? nam Venus non est
Venus. 65

Hanc equidem Venerem venerabor, me ut amet posthac
propitia.

Milphio, heus ! Milphio, ubi es ? MI. assum apud te ec-
cum ! AG. ego elixus sis volo.

lupanar rerum : ad quas nullus unquam liber accessit, neque duxit domum : meretrices diobolares mancipiorum sordidorum. MI. I in malam crucem ! Tu audes etiam contemnere servos ? Propudium, quasi sit formosa, quasi reges eam deprecant : monstrum mulieris ! que cum tam parva sit, jactat tam magnifica verba : cujus ego non emam septem noctes, vel cyatho nebulæ. AG. Dii immortales omnipotentes, quid est formosius apud vos ? Quid est vobis, quo putem vos esse magis immortales, quam ego sim, qui haurio oculis tanta bona ? Nam Venus non est Venus. Venerabor equidem hanc Venerem, ut deinceps me amet propitia. Milphio, heus ! Milphio, ubi es ? MI. Assum apud te, ecce. AG. Ego volo sis elixus.

delibatas Parei 3.—56 Quæ tibi oleant B. 1. et sellam et Parei 3.—57 C. hau quisquam.—58 C. C. 2. B. 1. Ven. duobolaria.—59 Lin malam C. 2.—60 C. 2. Propudium. Pll. camipsi ; B. 1. cam ipsi. Mox, ductitent C. discutiant B. 1.—61 Et monstrum C. 2. En deest in C. tantula edd. vett.—62 Quojus ego vel Parei 3. et Bipont. nebula C. pronebulæ B. 1. cratho C. ciatho C. 2. Cujus ego obulo arato septem al. ap. Parenim.—63 Dii mortales C.—64 Edd. quædam vett. mage qui.—66 Pll. ut ame tat poshæ ; B. 1. hæc post hæc ; C. 2. ut amet at poshæ propitia.—67 Pll. essum apud te. Mox, edd. quædam vett.

NOTE

58 *Scorta diobolaria*] Quæ sese pro duobus obolis prostitutebant.

62 *Quojus ego nebulæ cyatho*] 'Nebulam' pro re levi, et nullius momenti, ponebant. Unde et 'nebulones.' Persius, 'Grande locuturi nebulas Helicone legnuto ;' id est, nu-

gas et insaniam figmenta, qualium est fœcundum poëtarum cerebrum.

67 *Ego elixus sis volo*] Ludit in voce 'assum,' jamjam dicta a Milphione, quæ mox verbum est, et significat 'adsum,' mox nomen, et significat 'assam rem.'

MI. Enimvero, here, facis delicias. AG. de te quidem hæc didici omnia. [illic quidem est.

MI. Etiamne ut ames eam, quam nunquam tetigeris? nihil

AG. Deos quoque edepol et amo et metuo, quibus ego tamen abstineo manus. 70

AN. Heu! ecastor, cum ornatum aspicio nostrum amburum, pœnitet

Exornatæ ut simus. AD. immo vero sane commode :

Nam pro herili et nostro quæstu satis bene ornatæ sumus : Non enim potest quæstus consistere, si eum sumtus superat, soror.

Eo illud satiu'st satis, quod satis est, habitus plus quam sat est. 75

AG. Ita me Di ament, ut illa me amet malim, quam Di, Milphio : [test.

Nam illa mulier lapidem silicem subigere, ut se amet, po-

MI. Pol id quidem haud mentire : nam tu es lapide silice stultior, caput.

Qui hanc ames. AG. at vide sis, cum illa nunquam limavi

MI. *Profecto, here, jocularis.* AG. *Profecto id me docuisti.* MI. *Didicistine etiam ut hanc depercas, quam nunquam tetigeris? Profecto nihil est id.* AG. *Per ædem Pollucis, et diligo et timeo etiam Deos, quos tamen non attingo.* AN. *Heu! per ædem Castoris, quando aspicio nostrum cultum, pudet quod sumus sic excultæ.* AD. *Immo vero profecto bene : nam sumus satis eleganter cultæ pro lucro heri et nostro : nam lucrum non potest sibi constare, soror, si sumtus id vincit. Illud satis, quod est satis, est satius, quando habetur, quam quod est plus quam satis.* AG. *Per Deos juro, me malle ab illa amari, quam a Diis, Milphio : nam illa mulier potest cogere rupem ad sui amorem.* MI. *Per Pollucem, non falleris : nam tu es hebetior saxo, qui hanc depercas.* AG. *Sed vide, si vis, nun-*

elixum volo ; B. 1. AG. at ego te elixus sis.—68 Enim, here B. 1. Enim, ere C. 2. didici quidem est C. decem voc. omissis.—69 B. 1. nihili hic quidem est.—71 Eu ecastor C. et C. 2.—72 Al. ut sumus.—73 Pl. pro erilicet ; hæc herili et desunt in B. 1. exornatæ sumus Parei 3.—74 Pl. non sistere.—75 Eo illud C. saucius si satis B. 1. habitu Parei 3. habitu, quam plus quam sat est Douz. habitu, quam quod plus sat est Bipont.—76 Di amet C.—78 Pol it C. et C. 2.—

NOTÆ

68 *Facis delicias*] Id est, jocularis. ex te didici.
 Verniliter subjicit responcionem Agorastocles, et id a Milphione didicisse profitetur. Quasi dicat non est heri serviles adhibere jocos ; sed id 79 *Limavi caput*] ‘Limare’ seu ‘collimare’ caput, est conjungere, conterere.

MI. Curram igitur aliquo ad piscinam, aut lacum, limum petam. 80

AG. Quid eo opu'st? MI. ego dicam: ut illi et tibi limem caput.

AG. I in malam rem! MI. ibi sum equidem. AG. pergis? MI. taceo. AG. at perpetuo volo.

MI. Enimvero, here, meo me lacessis ludo, et delicias facis.

AN. Satis nunc lepide ornatam credo, soror, te tibi videri:

Sed ubi exempla conferentur meretricum aliarum, ibi tibi 85
Erit cordolium, si quam ornatam melius forte conspexeris.

AD. Invidia in me nunquam innata 'st, neque malitia, mea soror:

Bono ingenio me esse ornatam, quam auro multo mavolo.

Aurum in fortuna invenitur, natura ingenium bonum.

Bonam ego quam beatam me esse nimio dici mavolo. 90

Meretricem pudorem gerere magis decet, quam purpuram:

Magisque meretricem pudorem, quam aurum gerere condecet.

Pulchrum ornatum turpes mores pejus cœno collinunt.

quam limari caput cum illa. MI. Pergam igitur aliquo, ad piscinam, aut lacum, quæsitum limum. AG. Quare? MI. Ego aperiam; ut eo limem caput et tuum, et illius. AG. I in malam crucem! MI. Equidem sum illic jam. AG. Adhuc loqueris? MI. Sileo. AG. Sed mando semper taceas. MI. Nimirum, here, me provocas meo ludo, et jocularis. AN. Arbitror, soror, te existimare te satis scite esse cultam: sed quando comparabuntur tecum aliæ mulieres, tunc doleris, si forsitan videris aliquam concinnius excultam. AD. Invidiam nunquam animo concepi, neque nequitiam, mea soror; malui me ornari bona indole, quam auro. Reperitur aurum in fortuna secunda, indoles in natura: ego malo haberi bona, quam fortunata. Præstat mulierem præferre verecundiam, quam purpuram: præstat mulierem fulgere pudore, quam auro. Mores obscæni inquinant magis quam lutum

//////////

79 Pl. cum illac. C. 2. lamavi.—80 C. aud ad lacum; Parei 3. aut ad lacum.—81 Quid ego opus sit B. 1. limen caput C. et C. 2. tibi et illi limem caput al. ap. Pareum.—82 Al. ap. Parenm inibi sum. Pl. perdis pro pergis.—83 Enimvero ære Pl.—85 C. et C. 2. conferuntur meretricinum.—86 Erit cor dolium Pl. adspexeris C. et C. 2.—87 B. 1. neque me malicia mala soror.—88 B. 1. que

NOTÆ

81 *Ut illi limem caput*] Id est, limo, seu cœno inquinem, sumto jocandi argumento a 'limando,' quasi sit a 'limo, as.'

82 *At perpetuo volo*] Id est, ut si-

leas perpetuo, quod est hominis mortui: unde Milphio reponit domino, 'lacessis me ludo meo,' id est, verniliter cum verna jocularis.

90 *Quam beatam*] Beatos olim vo-

Lepidi mores turpem ornatum facile factis comprobant.

AG. Eho tu! vin' tu facinus facere lepidum et festivom?

MI. volo. 95

AG. Potesne mihi auscultare? MI. possum. AG. abi domum, ac suspende te.

MI. Quamobrem? AG. quia jam nunquam audibis verba tot tam suavia. [te.

Quid tibi opu'st vixisse? ausculta mihi modo, ac suspende

MI. Siquidem tu es mecum futurus pro uva passa pensilis.

AG. At ego amo hanc. MI. at ego esse et bibere. AD. eho tu, quid ais? AN. quid rogas? 100

AD. Viden' tu, pleni oculi sordium qui erant, jam splendent mihi?

AN. Immo etiam in medio oculo paulum sordet. AD. cedo sis dexteram. [teras?

AG. Ut tu quidem hujus oculos illotis manibus tractes ac

AN. Nimia nos socordia hodie tenuit. AD. qua de re, obsecro?

AN. Quia jam non dudum ante lucem ad ædem Veneris venimus, 105

Primæ ut inferremus ignem in aram. AD. ah! non factu'st opus:

elegantem cultum. Mores sciti emendant facile factis inscitum cultum. AG. Heus tu! Visne tu exhibere aliquid scitum et elegans? MI. Volo. AG. Potesne mihi præbere aurem? MI. Possum. AG. Proficiscere domum, ac te suspende. MI. Quare? AG. Quia nunquam audies deinceps tot dicta tam jucunda. Quid opus est tibi vita? Præbe mihi aurem modo, ac te suspende. MI. Ibo si tu pendebis mecum, sicut uva passa. AG. Sed ego hanc amo. MI. At ego amo edere et bibere. AD. Heus tu! quid ais? AN. Quid petis? AD. Aspice; oculi qui mox sordabant, jam splendent? AN. Immo est adhuc parum sortis in medio oculo. AD. Da, si placet, manum. AG. Ut tu attrahes ac utteras hujus oculos manibus sordidis? AN. Nimis pigra fuimus hodie. AD. Quare, amabo? AN. Quia non venimus multo antequam illucesceret ad fanum Veneris, ut accenderemus primæ ignem ad aram. AD. Ah! non est opus facere: quæ habent cultum nocte obre-

auro.—90 C. nimio deci.—92 Magis quidem meretricem B. 1.—95 Eho vin tu B. 1.—97 C. et C. 2. qui jam; al. quia nunquam audebis.—99 Voc. passa deest in B. 1. C. 2. pensilis C.—101 Viden an pleni oculi sorde qui B. 1. sorderunt qui C. et C. 2.—102 Parei 3. parum sordis; B. 1. paulum sordis est.—103 Pil. inlutis; B. 1. in lutis m. t. ac teras.—106 Prima cum ut

NOTE

cabant, qui abundarent opibus.

ut passæ fiant, et usui sint in reli-

99 Pro uva passa] Alludit ad uvas quæ suspenduntur vertente autumno,

quum annum. Inde 'passi' senes dicuntur 'sicci' et 'exsangues.'

Quæ habent nocturna ora, noctu sacrificatum ire occupant :

Priusquam Venus expergiscatur, prius deproperant sedulo Sacrificare: nam vigilante Venere si veniant eæ,

Ita sunt turpes, credo ecastor Venerem ipsam e fano fugent. 110

AG. Milphio. MI. edepol Milphionem miserum! quid nunc vis tibi? [terculos,

AG. Obsecro hercle, ut mulsa loquitur! MI. nihil nisi laterculos, papaveremque, triticum, et frictas nuces.

AG. Ecquid amare videor? MI. damnum, quod Mercurius minime amat.

AG. Namque edepol lucrum amare nullum amatorem addecet. 115

AN. Eamus, mea germana. AD. age sis, ut lubet: sequere hac. AN. sequor.

AG. Eunt hæ: quid si adcamus? MI. adeas. AG. primum prima salva sis:

lundum, accelerant ire ad sacrificandum noctu: festinant diligenter sacrificare, antequam Venus excitetur a somno. Nam si eæ accedant Venere excitata, sunt adeo deformes, ut puto, ecastor, erumpere cogant e templo ipsam Venerem. AG. Milphio. MI. Per ædem Pollucis Milphionem infelicem! Quid tibi vis? AG. Quæso, per Herculem, ut loquitur lepida puella! MI. Nihil loquitur, nisi laterculos pistorios, sesamum, triticum, papaver, et nuces frictas. AG. Quid arbitraris me amare? MI. Detrimentum, quod Mercurius non amat. AG. Per ædem Pollucis, nullum oportet amatorem amare quastum. AN. Eamus, mea soror. AD. Age, si vis, ut placet. Sequere hac. AN. Sequor. AG. Hæ pergunt. Quid si ad eas accedimus? MI. Accede. AG. Primum, salve prima; et tu altera,

//////////

C. C. 2. et Parci 3. *inferremus signem Pll. AD. non factost opus B. 1. —107 Pll. occupans.—108 Priusq̄. expergiscatur Venus deproperant B. 1. experiscatur C.—109 B. 1. si v. hæ; Pll. si v. ææ.—110 B. 1. e fano fugere.—112 Opsecro h. ut nlsu C.—113 Sesamum C. et C. 2. papaverem C. nunes in eodem codice.—115 B. 1. addocet.—117 Ritters. quid si adcamus ad eas? pri-*

NOTÆ

107 *Nocturna ora*] 'Nocturna ora,' et 'nocturni oculi,' sunt deformes, nocturne non interdium ostendendi, quique mali sint ominis, ut noctna.

112 *Laterculos*] 'Laterculus' genus pistorii operis, a figura lateris sic dictus.

113 *Sesamum*] Est et aliud placent-

tae dulciariæ genus e sesamo et melle. Sesamum inter frumenta numeratur a Plinio.

Frictas] Tostas.

114 *Damnum, quod Mercurius*] Si quidem Mercurius non damni, sed lucri Deus.

Et secunda tu secundo salve in pretio: tertia

Salve extra pretium. ANC. tum pol ego et oleum et operam perdidit.

AG. Quo te agis? AD. egone? in ædem Veneris. AG. quid eo? AD. ut Venerem propitiem. 120

AG. Eho, an irata est? propitia hercle est: vel ego pro illa spondeo. [tam sæviter!

AD. Quid tu agis? quid mihi molestus, obsecro? AG. ah!

AD. Mitte, amabo. AG. quid festinas? turba nunc illi est. AD. scio.

Sunt illi aliæ, quas spectare ego, et me spectari volo.

AG. Qui lubet spectare turpes, pulchram spectandam dare?

AD. Quia apud ædem Veneris hodie est mercatus meretricius. 126

Eo conveniunt mercatores: ibi ego me ostendi volo.

AG. Invendibili merce oportet ultro emtorem adducere;

Proba merx facile emtorem reperit, tametsi in abstruso sita est.

Quid ais tu? quando illi apud me mecum caput et corpus copulas? 130

AD. Quo die Orcus ab Acheronte mortuos amiserit.

salva sis secundo gradu: salve tertia sine gradu. ANC. Per Pollucem ego perdidit oleum et operam. AG. Quo pergis? AD. Egone? In fanum Veneris. AG. Cur illo? AD. Ut placem Venerem. AG. Eho! Estne irata? Per Herculem favet: vel ego eodem me præsto pro illa. AD. Quid moliris tu? Quare me molestia afficis? AG. Ah! tam crudeliter! AD. Sine, quæso. AG. Quare acceleras? Est nunc illic turba. AD. Non ignoro: sunt aliæ illic, quas libet cernere, et a quibus me cerni cupio. AG. Quomodo libet contemplari deformes, et exhibere formosam deformibus conspiciendam? AD. Quia hodie est mercatus puellarum apud delubrum Veneris. Mercatores eo sese conferunt: libet me ibi exhiberi. AG. Oportet adducere ultro emtorem, quando merx difficile vendi potest. Bona merx invenit facile emtorem, quamvis posita sit in occulto. Quid facis tu? Quando conjungeris mecum in meis ædibus? AD. Eo die quo

num, &c.—118 C. C. 2. B. 1. Ven. 1. et Parei 3. tu in secundo.—120 Voc. ædem deest in edd. quibusdam vet. quid eo tu Parei 3.—121 Eon irata est B. 1. Ehon' iratus est C. 2.—122 Quid tu ais C. C. 2. B. 1.—123 B. 1. quid festina. —124 Sunt illic aliæ B. 1.—125 Quid lubet al. ap. Pareum.—128 Invendibile meis C.—129 Proba mers Pll.—131 C. Orchus ab Acharunte; C. 2. ab Aharonte.

NOTÆ

118 Tertia] Pedissequa est extra quæ secunda, nullomodo est venustate pretium; id est, cum Adelpasio, te comparanda.
119 Oleum et operam] Quia pedisse-

- AG. Sunt mihi intus nescio quot nummi aurei lymphatici.
 AD. Deferto ad me, faxo actutum constiterit lymphaticum.
 MI. Bellula hercle! AG. i diirecte in maxumam malam
 crucem.
 MI. Quam magis aspecto, tam magis est nimbata, et nugæ
 meræ. 135
 AD. Segrega sermonem: tædet. AG. age, sustolle hoc ami-
 culum. [tocles.
 AD. Pura sum: comperce, amabo, me attrectare, Agoras-
 AG. Quid agam nunc? MI. si sapias, curam hanc facere
 compendi potes.
 AG. Quid ego nunc te curem? quid agis, Milphio? MI.
 ecce odium meum.

Pluto dimittet mortuos ab inferis. AG. Habco domi aliquot nummos lymphaticos. AD. Affer mihi; dabo operam, ut statim vagari desinant lymphatici. MI. Lepida per Herculem! AG. I furcifer in maximam malam crucem. MI. Quo plus contemplor, hoc fucatio est, et magis nugæ puræ. AD. Ne mihi loquaris! tædet me tui sermonis. AG. Age, remove hunc amictum. AD. Sum pura: noli, quæso, me contingere procacius, Agorastocles. AG. Quid faciam nunc? MI. Si sapias, potes minus habere solitudinis. AG. Quare sollicitus es de meis rebus? Quid facis, Milphio? MI. Adest homo mihi invisus.

//////////

Mox, Pll. amiseris.—132 C. et C. 2. nescio quod.—134 Parei 3. hercle est. C. i directe inmaximam.—135 C. nimbata.—136 C. tædet; C. 2. tædet. B. 1. hunc amiculum.—138 Pll. potest.—139 Quid ego nunc te curem nunquc istec magis

NOTE

qua dederat operam, ut non minus venusta videretur quam heræ duæ.

132 Nummi lymphatici] Id est, qui se in crumena continere non possunt, hominis præsertim prodigi. Porro 'lymphare,' idem est ac oblucinare, et utrumque ἐνθουσιάζειν, id est, furore corripî: 'oblucinare' enim dicebant eos qui in lucis lubenter versarentur, in quibus Deorum præsentia agitari putabantur. Unde et 'lymphati' dicebantur νυμφόληπτοι quasi ii quibus nymphæ conspectæ essent.

133 Constiterit lymphaticum] Quasi dicat Adelphasium: 'Da mihi nummos lymphaticos; eos reducam ad meliorem mentem. Faciam ut consistant in mea crumena.'

135 Est nimbata] 'Nimbus' erat fascia frontalis. Nam frons parva inter formæ decora reputabatur. Idcirco ut minores frontes apparent, utebantur puellæ fasciola quadam prætenui, qua præcingebant frontem. Unde Arnobius: 'Imminerent frontes nimbis.'

137 Pura sum] Moris erat, ut qui sese ad sacra accingerent, magnopere caverent ne quid committerent quo Diis esse possent ingrati. Sic arcet a se Agorastoclem, ne contingat, et hoc contactu fiat imparata rebus sacris Adelphasium. Idcirco et antequam irent ad templum, lavare se solebant.

139 Quid curem] Inusitate dictum pro 'quid curas?' Quasi sit: Quare

Quid me vis? AG. cur mihi hæc irata est? MI. cur hæc irata est tibi? 140

Cur ego id curem? namque istæc magis tua est curatio.

AG. Jam hercle tu peristi, nisi illam mihi tam tranquillam facis,

Quam mare est olim, cum ibi alcedo pullos educit suos.

MI. Quid faciam? AG. exora, blandire, expalpa. MI. faciam sedulo.

Sed vide sis, ne tu oratorem hunc pugnis pectas postea.

AG. Non faciam. AD. nos camus nunc: etiam morare? male facis. 146

Bene promittis multa: ex multis omnia incassum cadunt.

Liberare juravisti me haud semel, sed centies.

Dum te expecto, neque usquam aliam mihi paravi copiam,

Neque istuc usquam apparet: ita nunc servio nihilo minus.

I, soror: abscede tu a me. AG. perii, cho! quid agis, Milphio? 151

MI. Mea voluptas! meæ deliciæ! mea vita! mea amœnitas!

Quid me vis? AG. Quare illa mihi est infensa? MI. Quare hæc est infensa tibi? Quid curo? Est magis tuum curare id. AG. Per Herculem tu perditus es, nisi mihi reddis illam tam placatam, quam mare est, quando alcedo educit ibi suos pullos. MI. Quid agam? AG. Compræcare, adulare, demulce. MI. Agam sedulo; sed cave, si placet, ne tu hunc oratorem cadus postea pugnis. AG. Non agam. AD. Eamus nunc nos. Adhuc retardas? Male agis. Polliceris bene multa: omnia recidunt in nihilum. Juravisti non semel, sed centies, me a te manumittendam. Interea dum opperor, mihi non quæsivi aliunde aliud auxilium: neque quod pollicitus es præstas: itaque nihilominus serva sum. Eamus, o soror. Absiste tu a me. AG. Interii, cho! Quid facis, Milphio? MI. Mea voluptas! meæ de-

//////////

mea 'st curatio. Nam hercle, &c. C. 2. quid agam B. 1. quid ais mi Milphio al. Milphio ecce odium meum desunt in C. 2.—140 Qur me C.—141 Qur ego idem cod. me'st curatio C.—143 C. C. 2. B. 1. olim est. B. 1. alcyone; C. alcyo. PII. seducit suos.—144 C. xora.—146 Pronomen nos deest in B. 1. non æ cujus in me esset morare et malefacis PII.—148 Nam liberare Parei 3. Liberare jura vis

NOTÆ

curas me? Sumis de me curam? Tibi curam procream de me?

143 *Alcedo*] Varro, 'Hæc avis Græce dicitur ἀλκυών, a nostris alcedo.' Plinius, 'Aute brumam septem diebus, totidemque postea, sternitur mare halyconum foeturæ; unde no-

men hi dies traxere: reliquum tempus hyemat.'

147 *Ex multis omnia incassum cadunt*] Quasi dicat: multa promittis, et illa multa, quæ promittis, minime imples, sed omnia incassum ruunt.

Meus ocellus! meum labellum! mea salus! meum savium!
 Meum mel! meum cor! mea colostrā! meus molliculus
 caseus!

AG. Mene ego illæc patiar præsentē dici? discrucior mi-
 ser, 155

Nisi ego illum jubeo quadrigis cursim ad carnificem rapi.

MI. Noli, amabo, succensere hero meo causa mea.

Si non ego faxo: irata es; nimium pro te dabit:

Atque te faciet, ut sis civis Attica atque libera.

AD. Quin abire sinis? quid vis tibi? Qui bene volunt,
 bene vis item. 160

MI. Si ante quidem mentitus est, nunc jam dehinc erit ve-
 rax tibi. [quomodo?]

AD. Abscede hinc sis, sycophanta. MI. pareo: at scin'

Sine te exorem, sine te prendam auriculis, sine dem savium.

Jam hercule ego faciam plorantem illum, nisi te facio propi-
 tiam.

*licia! mea vita! mea amœnitas! meus oculus! meum labellum! mea salus! meum
 savium! meum mel! meum cor! mea colostrā! meus molliculus caseus!* AG. *Egone seram proferrī illa me spectante? Differor infelix, nisi ego impero illum
 trahi quadrigis citissime ad tortorem.* MI. *Ne irascaris, quaeso, meo hero prop-
 ter me.* AD. *Si non ego faxo: irata es; numerabit pro te pecuniam luben-
 tissime; et dabit operam ut tu sis civis Attica et libera.* AD. *Quin sinis
 abire? Quid tibi vis? Es benevolus erga benevolos.* MI. *Profecto si te fefellit
 antea, deinceps non te decipiet.* AD. *Abi hinc, sycophanta.* MI. *Ab eo: ut scisne
 qua conditione? Sine ut te obtester; sine te teneam auriculis; sine ut tibi imper-
 tiam osculum. Per Herculem ego illum reddam lacrymantem, nisi te reddo placā-*

//////////

C. et C. 2. *sed entleus C. sed deciens Parei 3.—154 Meum mei C. mea colostrā B. 1. C. 2. mea colostrā C. Mox, dulciculus caseus C. 2.—155 Mene ego præsentē patiar illec dici B. 1.—157 Pll. succensere. C. 2. ere meo.—158 Ego faxo sine B. 1. faxo si non irata es nimium pro te C. faxo si non irata es pro te C. 2. argentum pro te Parei 3. Av. Ego faxo: sine. MI. irata es nimium: argentum pro, &c. Bipont. Av. Ego faxo: sine! MI. irata es: nim. &c. Delphi. —160 Quin adire Pll. sinus, pro sinis, C. 2. qui tu tibi C. qui [lacuna] tibi [lacuna] qui bene C. 2. bene visitent B. 1. et Bipont. bene fieri sicut Lips. bene usui sicut al. ap. Pareum.—161 B. 1. et Pll. mentitus sit; C. quidem entitus sit. —162 Abice te de hinc B. 1. parco C. parero B. 1. at sin C. et C. 2.—163 B. 1. et Pll. te prendam. B. 1. suavium.—164 Jam ego hercule edd. quædam vett.*

NOTÆ

154 Colostrā] Colostrā, sive Colos- hunt.
 trum, lac novum in mammis.

160 Bene vis item] Id est, omnes rum quos osculabantur, auriculas am-
 solent bene velle iis qui bene vo- bas apprehendebant.

Delph. et Var. Clas.

Plant.

4 M

Atque hic me ne verberet (illud faciet, nisi te propitio) 165

Male formido: novi ego hujus mores morosi malos.

Quamobrem, amabo, mea voluptas, sine te exorari.

AG. Non ego homo trioboli sum, nisi ego illi mastigiæ

Exturbo oculos atque dentes: hem voluptatem tibi!

Hem mel! hem cor! hem labellum! hem salutem! hem
savium! 170

MI. Impias, here, te: oratorem verberas. AG. jam istoc
magis.

Et jam ocellum addam, et labellum, et linguam. MI. ec-
quid facies modi? [AG. rogas?

AG. Siccine ego te orare jussi? MI. quomodo ergo orem?

Sic enim diceres, sceleste: Hujus voluptas, te obsecro:

Hujus mel, hujus cor, hujus labellum, hujus lingua, hujus
savium, 175

Hujus colostra, hujus salus amœna, hujus festivitas,

Hujus colostra, hujus dulciculus caseus, mastigia,

Hujus cor, hujus studium, hujus savium, mastigia;

Omnia illa, quæ dicebas tua esse, ea memorares mea.

MI. Obsecro hercle te, voluptas hujus, atque odium meum!

tam; et valde pertimesco, ne hic me verberet, facietque id nisi te placo. Ego novi malos mores hujus morosi hominis. Quapropter, quæso, mea voluptas, patere te exorari. AG. Ego dispeream, nisi ego excussero oculos atque dentes illi furcifero. Hem tibi voluptatem! hem mel! hem cor! hem labellum! hem salutem! hem savium! MI. Te incestas, here! pulsas legatum. AG. Addam et hoc. Et ocellum, et labellum, et linguam. MI. Finemne facies? AG. Siccine ego te mandavi orare? MI. Quomodo igitur orem? AG. Petis? Sic loquaris, improbe: hujus voluptas, te rogo: hujus mel, hujus cor, hujus labellum, hujus lingua, hujus savium, hujus salus amœna, hujus festivitas, hujus colostra, hujus dulciculus caseus, mastigia, hujus cor, hujus studium, hujus savium, mastigia. Omnia illa quæ dicebas esse tua, diceres ea esse mea. MI. Rogo te, per Herculem, hujus voluptas, atque

—165 C. et C. 2. illum faciat.—166 C. moros moros i malos; C. 2. mores mores malos.—169 C. me' voluptatem.—170 C. hem sualum.—171 Impie sic oratorem B. 1. Impia secreta C. 2. Impie, siccine orat. verberas al. ap. Pareum.—172 B. 1. addas . . . cho quid facias.—173 Pl. orares.—175 C. hujus salum.—176 Hujus colostra, hujus salus, amœna hujus festivitas C. Hic versus deest in B. 1. et C.

NOTÆ

171 *Impias te*] Id est, scelere te dere aditu templorum, nisi expiati-
contaminas, qui oratorem, id est, le-
gatum, contra jus gentium verberas. one præmissa. Porro legati, qui et
'Impiare se,' est peccare contra reli-
gionem nominis, et indignum se red- oratores, semper habitus sunt inviola-
biles.

Hujus amica mammeata, mea inimica et malevola! 181

Oculus hujus, lippitudo mea! mel hujus, fel meum!

Ut tu huic irata ne sis: aut si id fieri non potest—

AD. Capias restim, ac te suspendas cum hero et vostra familia.

MI. Nam mihi jam video propter te victitandum sorbilo, Itaque jam quasi ostreatum tergum ulceribus gestito, 186 Propter amorem vestrum. AD. amabo, men' prohibere postulas,

Ne te verberet, magis quam ne mendax me advorsum siet?

AN. Aliquid huic responde, amabo, commode; ne incommodus

Nobis sit: nam detinet nos de nostro negotio. 190

AD. Verum etiam tibi hanc amittam noxiam unam, Agorastocles.

Non sum irata. AG. non es? AD. non sum. AG. da ergo, ut credam, savium. [nuc.

AD. Mox dabo, cum ab re divina rediero. AG. i ergo stre-

AD. Sequere me, soror. AG. atque audin' etiam? Veneri dicit 194

meum odium! amica hujus mammeata, mea inimica et malevola! hujus oculus, mea lippitudo! hujus mel, meum fel! ut tu ne succenses huic: aut si id non potest fieri—AD. Capias laqueum, ac te suspendas, cum hero et vestra familia. MI. Nam unimadverto jam mihi vitam trahendam in suspiriis, tui causa; itaque jam fero scapulas, quasi ostreatas vibicibus, vestri amoris gratia. AD. Rogasne, ut prohibeam, ne te pulset, potius quam ne sit infidus erga me? AN. Repone huic nonnihil, queso, amice, ne nobis sit molestus; nam nos impedit, ne obcaus nostra negotia. AD. Verum tibi condonabo hanc culpam unam adhuc, Agorastocles. Non succenso. AG. Non succenses? AD. Non succenso. AG. Da ergo osculum ut credam. AD. Dubo modo, quando revertur a sacrificio. AG. I ergo celeriter. AD. Sequere me, soror. AG. Audi adhuc hoc verbum. Dic Veneri

//////////

2.—180 C. *adque odium*.—181 Voc. *mammeata* deest in B. 1. *mammaia* legitur in C. et C. 2.—182 *Ocule ejus* B. 1. *Oculos h. lippitudo* Pl. —183 *Ut huic* al. ap. Parenm.—184 B. 1. *suspende*; C. *suspensus*.—185 *Item mihi* B. 1. *Num mihi* Pl. propter tete Parei 3. *sorbilo* al. ap. Parenm.—186 B. 1. *ostrea tu*.—187 C. *prohibere*.—189 B. 1. *incommodis*.—191 *Verum est* B. 1. *amittam noxiam hanc* idem codex.—192 C. *suavium*.—194 *Seque me* idem codex. *Mox, adque*

NOTÆ

181 *Mammeata*] Id est, mammosa. Nonius.

185 *Vicitandum sorbilo*] 'Sorbilus' est mollior cibus pueris, ægrotisque

dari solitus. Vel hoc loco intelligitur gemitus, quia qui gemunt, animam crebro resorbent.

186 *Ostreatum tergum ulceribus*]

Multam meis verbis salutem. AD. dicam. AG. atque hoc audi. AD. quid est? [spice. AG. Paucis verbis rem divinam facito: atque audin'? re- Respexit: idem pol Venerem credo facturam tibi.

multam salutem, meis verbis. AD. Dicam. AG. Audi et hoc. AD. Quid est? AG. Perfice rem divinam paucis verbis: audi adhuc: respice. Respexit. Per Pol- lucem credo Venerem tibi idem esse facturam.

//////////

audin PII.—195 Multa C. et C. 2. etiam audi Parei 3.—197 Lips, respice. AD. Respexi. AG. idem pol, &c.

NOTÆ

Sumta ab ostreis metaphora. Quia ostrei asperitatem coloremque re- vulnus incrustatum quodam modo præsentat.

=====

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

AGORASTOCLES, MILPHIO.

AG. QUID nunc mihi es auctor, Milphio? MI. ut me ver- beres,

Atque auctionem facias: nam impunissime Tibi quidem hercle vendere hasce ædis licet.

AG. Quid jam? MI. majorem partem in ore habitas meo.

AG. Supersede istis verbis. MI. quid nunc vis tibi? 5

AG. Trecentos Philippos Collybisco villico

AG. Quod consilium mihi das nunc, Milphio? MI. Ut me excipias flagris, at- que auctionem indices. Nam proculdubio tibi licet vendere hancce domum impune. AG. Quare? MI. Quia versaris, maxima parte temporis, in meo ore. AG. Præ- termitte istam orationem. MI. Quid tibi vis nunc? AG. Numeravi jampridem

//////////

4 PII. *majorem parte minore habitas mea; et sic B. 1. nisi quod habet meâ.—*

NOTÆ

2 *Auctionem facias*] Captat jocum ex voce 'auctor,' qua rogavit Ago- rastocles 'quid auctor esset;' respon- det, auctionem faciat.

4 *Majorem partem in ore habitas meo*] Id est, semper te in ore habeo, adeo assidue coactus sum hactenus fre- quenter usurpare nomen tuum, aut

ad deprecanda verbera, aut ad te ad- monendum officii, aut ad te defen- dendum adversus tuos adversarios, aut ad te collaudandum. Cicero, 'Qui familiaritatis licentia suorum improbissimorum sermonum domici- lium in auribus ejus impulsu vestro collocaverunt.'

Dedi dudum, priusquam me evocasti foras.
 Nunc obsecro te, Milphio, hanc per dexteram,
 Perque hanc sororem lævam, perque oculos tuos,
 Perque meos amores, perque Adelphasium meam, 10
 Perque tuam libertatem. MI. hem! nunc nihil obsecras.
 AG. MI Milphidisce, mea commoditas, mea salus,
 Fac, quod facturum te esse promisisti mihi,
 Ut ego hunc lenonem perdam. MI. perfacile id quidem est.
 I, adduce testes tecum: ego intus interim 15
 Jam et ornamentis meis et sycophantiis
 Tuum exornabo villicum: propera atque abi.
 AG. Fugio. MI. meum est istuc magis officium, quam tuum.
 AG. Egone? egone? si istuc lepide effexis! MI. i modo.
 AG. Ut non ego te hodie! MI. abi modo. AG. emittam
 manu! [modo.
 MI. I modo. AG. non hercle meream: ah! MI. vah! abi

trecentos Philippos Collybiseo villico, antequam me vocares foras. Nunc te quæso, Milphio, per hanc dextram, per hanc ejus sororem manum sinistram, per tuos oculos, per meos amores, per meum Adelphasium, et per tuam libertatem. MI. Hem! per nihil rogas nunc. AG. MI Milphidice, homo commodissime, homo salutaris, age quod mihi pollicitus es te esse acturum, ut ego perdam hunc lenonem. MI. Profecto id est pronum. I, adduc tecum testes; interea instruum jam domi tuum villicum meis ornamentis et sycophantiis: accelera, atque proficiscere. AG. Fugio. MI. Id mihi magis incumbit hodie, quam tibi. AG. Egone? egone? si perfeceris probe id! MI. Proficiscere. AG. Ut ego te non hodie! MI. Proficiscere. AG. Emittam manu. MI. Proficiscere! AG. Per Herculem non meream. Ah!

//////////

11 Pronomen mihi deest in B. 1.—15 *Abduce et testes* B. 1. *Adduce testes* C. 2.—16 C. *miis et sicophantiis*.—17 C. *adque abi*.—19 C. et C. 2. *lepide faxis*.—

NOTE

9 *Sororem lævam*] Veteres omnia paria, et præsertim bina 'fratres' et 'sorores' appellare solebant. Solinus, 'Exsurgit montibus septem, qui a similitudine fratres appellati.' Tertullianus, 'Corpus et anima sorores substantiæ.' Auctor Moreti: 'Interdum fessæ succedit læva sorori, Alternatque vices:' hic de duabus manibus.

11 *Nunc nihil obsecras*] Obtestabatur Agorastocles Milphionem per libertatem: respondet, 'nihil obse-

cras;' quasi dicat non sum liber.

21 *Non hercle meream*] Repete altius et conjunge partes orationis responsionibus interturbatas; deinde supple ellipses. Egone, ut non te manu emittam hodie, si effeceris illud quod pollicitus es, et iudicatio lenone Adelphasium mihi tradideris? Non certe meream tot aureis Philippis, aut etiam thesauris, quot sunt in inferis mortui, quot in mari fluctus, nubes et stellæ in cælo.

AG. Quantum Acheronte 'st mortuorum. MI. etiamne abis?
 AG. Neque quantum aquæ est in mari. MI. abiturusne es?
 AG. Neque nubis quantum. MI. pergin' pergere?
 AG. Neque stellæ in cœlo. MI. pergin' aures tundere? 25
 AG. Neque hoc, neque illuc, neque: enim vero serio.
 Neque hercle vero: quid opus est verbis? quippini!
 Quod uno verbo dicere hic quidvis licet,
 Neque hercle vero serio: scin' quomodo?
 Ita me Di amabunt! vin' bona dicam fide? 30
 Quod hic inter nos liceat: ita me Juppiter!
 Scin' quam? vide tu: credin', quod ego fabuler?
 MI. Si nequeo facere ut abeas, egomet abiero.
 Nam isti quidem hercle orationi Œdipo
 Opus est conjectore, qui Sphingi interpretis fuit. 35
 AG. Illinc hinc iratus abiit: nunc mihi cautio est,
 Ne meamet culpa meo amori objexim offeram.

MI. *Vah! abi modo.* AG. *Quotquot sunt mortui in inferis.* MI. *Proficiscerisne?* AG. *Neque quotquot sunt fluctus in mari.* MI. *Proficiscerisne?* AG. *Neque quotquot sunt nubes.* MI. *Proficiscerisne?* AG. *Neque astra in cœlo.* MI. *Prosequerisne obtundere aures?* AG. *Neque hoc, neque illud, neque: num dico serio. Neque per Herculem. Quid est opus verbis? Cur non? Licet dicere hic quidlibet uno verbo, per Herculem vero serio. Scisne qua ratione? Ita Dii me amabunt! risne dicam bona fide? Quod liceat hic dicere inter nos. Ita me Jupiter! Scisne quam? Vide tu. Credisne quod ego dico?* MI. *Si non possum impetrare a te, ut excedas, hinc ego excessero ipse. Nam est opus isti quidem sermoni conjectore Œdipo, qui fuit interpretis Sphingis.* AG. *Ille excessit hinc iratus. Mihi cavendum est nunc, ne meamet culpa offeram moram meis amori-*

21 Voc. *ah* et *vah* desunt in B. 1.—23 B. 1. *est aqua*; C. *aqua 'st.*—24 *Neque nubes quantum est* C. 2. *nubes etiam* C. *quantum est* B. 1. *pergin' vero* Parei 3.—33 B. 1. *egomet abiere volo*; C. *egomet abiero.*—34 Œdippo Pl.—35 *Opus conjectore est* Bipont.—36 *Illic* B. 1.—37 *Ne meam culpam* C. 2. *Ne meapsc culpa*

NOTE

26 *Neque hoc*] Ab hoc versu ad 33. sunt tenebræ data opera a poëta in orationem Agorastoelis inductæ.

34 *Orationi Œdipo Opus est*] Œdipus Laii Thebanorum regis, et Jocastæ filius, unus fuit, qui Sphingis ænigma solvere potuit. Quod ejusmodi erat: 'Quodnam animal mane pedibus quatuor, seu quadrupes, meridie bipes, vespere tripes incederet; idque est interpretatus de homine, qui

puer non minus manibus quam pedibus nititur; adultior duobus pedibus insistit; senex baculo indiget. Dicit autem Milphio orationem heri sui Agorastoelis indigere Œdipo interprete propter insignem obscuritatem, quæ est a versu 26. ad 33. Porro hæc obscuritas consulto inducta est orationi amatoris, ut ostendat amorem in ipsam rationem impetum facere, eamque de sede dejicere.

Ibo atque arcessam testes ; quando amor jubet
Meo obedientem me esse servo liberum.

bus. Ibo atque arcessam testes ; quoniam amor vult esse obsequentem suo servo liberum.

al. ap. Pareum. Mox, *objiciam* B. 1.—38 C. *amor lubet.*—39 *Me obedientem esse* B. 1. *me deest etiam in Pll.*

ACTUS SECUNDUS.

LYCUS, ANTHEMONIDES.

LY. DI illum infelicient omnes, qui post hunc diem
Leno ullam Veneri unquam immolarit hostiam,
Quive ullum thuris granum sacrificaverit.
Nam ego hodie infelix Dis meis iratissumis
Sex immolavi agnos : nec potui tamen
Propitiam Venerem facere uti esset mihi. 5
Quoniam litare nequeo, abii illinc illico
Iratus : vetui exta prosciarier :
Neque ea aspicere volui : quoniam non bona

LY. Omnes Dii illum lenonem reditant infelicem, qui deinceps sacrificaverit ullam victimam Veneri, et qui ei incenderit ullum micam thuris. Nam ego infortunatus mactari hodie sex agnos meis Diis iniquissimis ; nec tamen potui assequi, ut Venus mihi faveret. Quoniam non possum litare, me proripui hinc iratus : prohibui dividi exta : neque volui ea intueri. Quia aruspex monuit ea non esse

1 Edd. quædam vett. *infelicient.*—3 *Quive ullum* B. 1.—5 *Sexagenos immolari* al. ap. Pareum.—7 Edd. quædam vett. *illim.*—8 *Iratus otui* C. 2. *rotui* Pll. *esta* B. 1.—9 *Neque ego aspicere* B. 1. *ea picere volui* C. *quoniam illa Parei*

NOTÆ

5 *Sex immolavi agnos*] Alii, *sex agonas*. Isidorus, ‘ Agones victimæ, agonia hostia.’

7 *Litare*] Macrobius, ‘ Facto sacrificio numen placare.’ ‘ Sacrificare’ est offerre sacrum et veniam poscere. ‘ Litare’ est propitiare, et votum impetrare.

8 *Prosciarier*] Nonius, ‘ Prosecta

exta quæ aris dantur ex fibris pecudum dissecta.’ Festus, ‘ Proscium quod prosectum porricitur.’ Nimirum exta cocta solebant ‘ prosecare :’ unde ‘ prosecta’ dicebantur. Ac partem adolebant, partem consecrabant sacerdotibusque dabant, partem sibi apponbant.

Aruspex dixit, Deam esse indignam credidi. 10
 Eo pacto avaræ Veneri pulchre adii manum.
 Quando id, quod sat erat, satis habere noluit,
 Ego pausam feci: sic ago: sic me decet.
 Ego faxo posthac Di Deæque ceteri
 Contentiores mage erunt, atque avidi minus, 15
 Cum scibunt, Veneri ut adierit leno manum.
 Condigne aruspex, non homo trioboli,
 Omnibus in extis aiebat portendi mihi
 Malum damnunquæ, et Deos esse iratos mihi.
 Quid ei divini aut humani æquom est credere? 20
 Mina mihi argenti dono postilla data est.
 Sed quæso ubinam illic restitit miles modo,
 Qui hanc mihi donavit? quem ego vocavi ad prandium.
 Sed eccum incedit! AN. ita ut ocepî dicere,
 Lenulle, de illac pugna pentethronica, 25
 Qua sexaginta millia hominum uno die
 Volaticorum manibus occidi meis.

fausta, arbitratus sum Deam esse iratam. Hac ratione reliquî inanem avaram Venerem. Quia non fuit contenta accipere id quod sufficiebat, ego intermisi munera: sic facio; sic decet facere. Ego assequar deinceps, ut alii Dii et Deæ sint contenti minore sumtu, atque minus cupidi, quando audient lenonem inanem reliquisse Venerem. Aruspex et vere homo nihili, dicebat mihi denuntiari, in omnibus extis, malum et detrimentum, et Deos mihi esse infensos. Quid est æquum ei credere in divinis et humanis? Mihi dono data est postea mina argenti. Sed obsecro! ubinam ille miles, qui mihi illam donavit, hæsit modo? Quem ego invitavi ad prandium. Sed ecce venit! AN. Ut cepî dicere, lenulle, de illo certamine pentethronico, quo interfeci sexaginta millia hominum alutorum, meis manibus, uno

3.—10 B. 1. *dieam*; Pist. *dea esse indigna credidi*; al. ap. Parenm, *Deum esse indignam*; al. *Deum esse indignatam*.—13 *Ego pansam Gronov. Ego pausam B. 1.*—15 Pll. *adque avidi*.—20 *Qui dei B. 1. haut humani Pll. haut humanæ C. 2. quos crederet B. 1. crederet etiam C. et C. 2.*—21 C. *dona*.—25 *Lenutte Pll. Lemni B. 1. penetronica B. 1. peletronica al. pteronitica al.*—26 *Qua hominum scxcenta uno die B. 1. Quo sexaginta Pll.*—27 *Evolaticorum Pll. et B. 1.*—

NOTE

10 *Deam* [*Deum*] *esse indignam credidi*] Alii *indignatam*. ‘Deus,’ utriusque generis apud antiquos, ut apud Græcos, *Θεός*.

11 *Adii manum*] ‘Adire manum’ alicui dicitur is, qui cuiquam tantam daturus ostentet, sed accipere gestienti, et manum tendenti, non dat.

25 *Lenulle*] *Lenoncule*.

Pugna pentethronica] Vox fictitia a vano et glorioso milite, nihil significans, nisi tumorem inanem dicitis.

- LY. Eh! volaticorum hominum? AN. ita dico quidem.
 LY. An, obsecro, usquam sunt homines volatici?
 AN. Fuere; verum ego interfeci. LY. quomodo 30
 Potuisti? AN. dicam: viscum legioni dedi,
 Fundasque: eo præsternebant folia farferi.
 LY. Quoi rei? AN. ne ad fundas viscus adhæresceret.
 LY. Perge: optume hercle perjuras: quid postea?
 AN. In fundas visci indebant grandiculos globos, 35
 Eo illos volantes jussi funditarier.
 Quid multa verba? quemquem visco offenderant,
 Tam crebri ad terram accidebant quam pyra.
 Ut quisque acciderat, eum necabam illico
 Per cerebrum pinna sua sibi, quasi turturem. 40
 LY. Si hercle istuc unquam factum est, tum me Juppiter
 Faciat, ut semper sacrificem, nec unquam litem.
 AN. An mihi hæc non credis? LY. credo, ut mihi est æ-
 quom credier.
 Age eamus intro, dum exta referuntur. AN. volo
 Narrare tibi etiam unam pugnam. LY. nihil moror. 45
 AN. Ausculta. LY. non hercle. AN. tuum jam elidam
 caput,

die. LY. *Ehem! hominum alatorum?* AN. *Ita dico quidem.* LY. *An, amabo, sunt alicubi homines volatici?* AN. *Fuerunt: sed ego occidi.* LY. *Qua ratione potuisti?* AN. *Aperiam. Dedi viscum legioni et fundas: ei visco substravi folia farferi.* LY. *Quare?* AN. *Ne viscus adhæreret fundis.* LY. *Prosequere! Profecto perjuras optime. Quid deinde?* AN. *Ponebant in fundis magnos globos visci; mandavi eos vibrari in volantes: quid opus est verbis? Quemcumque attigerant visco, præcipitabant ad terram, tam crebros quam pyra: ut quisque conciderat, eum interficiebam illico per cerebrum, adacta sua ipsa pinna, quasi turturem.* LY. *Profecto si istud est unquam gestum, tum Jupiter concedat, ut semper sacrificem, nec unquam litem.* AN. *An non credis esse vera?* LY. *Credo, sicut est par haberi fidem a me. Age ingrediamur, intereadam referuntur exta.* AN. *Libet tibi narrare adhuc unum certamen.* LY. *Non curio tuas pugnas.* AN. *Audi.* LY. *Profecto non audiam.* AN. *Tibi comminam jam caput nisi audias, aut is in ma-*

//////////

28 *Ehem Parei* 3. *Evolaticorum* B. 1. et Pll. omissio *Eh.*—29 C. et C. 2. *hominum viatici.*—32 B. 1. *prosternebant*; C. *presternebam*; C. 2. *prosternebam.*—33 *Qui rei* B. 1.—34 C. 2. *qui postea*; C. *quip postea.*—35 C. *globos.*—36 *Ego illos C.* et C. 2. *jussit C.* 2.—37 Pll. *quemquam*; al. ap. *Parenm, ut quemque.*—38 *Tam crebri* Pll. *decidebant* B. 1.—39 C. *negabam.*—40 *Idem cod. gerebrum.*—43 C. *æquum*; C. 2. *equum.*—45 *Narrare inibi* C. *non moror* al. ap. *Parenm.*—

NOTÆ

32 *Farferi*] Festus, 'Farferum, virgulti genus.'

Nisi auscultas, aut is in malam crucem.

LY. Malam crucem ibo potius. AN. certumne est tibi?

LY. Certum. AN. tum tu igitur die bono Aphrodisiis

Addice tuam mihi meretricem minusculam. 50

LY. Ita res divina mihi fuit: res serias

Omnes extollo ex hoc die in alium diem:

Profecto festos habeam decretum est mihi.

Nunc hinc eamus intro; sequere hac me. AN. sequor.

In hunc diem jam tuus sum mercenarius. 55

lam crucem. LY. Ibo potius in malam crucem. AN. Constituistine? LY. Constitui. AN. Tum tu ergo festo Aphrodisiorum bono die mihi dimitte tuam minusculam meretricem. LY. Sic res divina mihi obeunda fuit: transfero res omnes graves ex hoc die in alium diem. Sane mihi constitutum est, ut habeam festos. Nunc hinc ingrediamur; sequere me hac. AN. Sequor. Sum jam tuus mercenarius in hunc diem.

46 B. 1. *nam hercle. Pro tuum, Taubm. habet immo; et sic Bipont.—47 Parei 3. is hinc in, &c.—50 Addice tuum C. minusculam. Ita res, &c. eamus intro. LY. sequere, &c. Bipont.—51 Parei 3. mihi fuerit.—53 Profectos Pl. Profestos al. ap. Pareum.—55 Pl. mercennarius.*

NOTÆ

49 Die bono] Festo.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

AGORASTOCLES, ADVOCATI.

AG. ITA me Di ament, tardo amico nihil est quicquam iniquius, [nia.

Præsertim homini amanti, qui quicquid agit, properat om-
Sicut ego hos duco advocatos, homines spissigradissimos,

AG. *Dii ita me ament, est nihil molestius amico negligente, præsertim homini qui amat; qui præceps est in omnibus, quæ molitur. Ejusmodi sunt hi advocati,*

1 Pl. *nihili. Mox, C. et C. 2. inæquius.—2 C. 2. amantique; τὸ qui deest in B. 1.—3 B. 1. homines advocatos. Mox, spissigradissimus C. 2.—4 Pl.*

NOTÆ

3 *Spissigradissimos*] Nonius, 'Spissum nonnunquam significat tardum.' fabricata vox, id est, spississimi, seu tardissimi gradus homines.
Spissigradissimus, in Plautina officina

Tardiores quam corbitæ sunt in tranquillo mari.

Atque equidem hercle dedita opera amicos fugitavi senes.
Sciebam ætate tardiores : metui meo amori moram. 6

Nequicquam hos procos mihi elegi loripedes, tardissimos.
Quin si ituri estis hodie, ite, aut ite hinc in malam crucem.
Siccine oportet ire amicos homini amanti operam datum?

Nam iste quidem gradus succretu'st cribro pollinario, 10
Nisi cum pedicis condidicistis sic hoc grassari gradu.

AD. Heus tu ! quanquam nos videmur tibi plebei et pau-
peres,

Si nec recte dicis nobis, dives de summo loco,

Divitem audacter solemus mactare infortunio. 14

Nec tibi nos obnoxii sumus, istuc quid tu ames aut oderis :

Cum argentum pro capite dedimus, nostrum dedimus, non
tuum.

Liberos nos esse oportet : nos te nihili pendimus.

Ne tuo nos amori servos tuos esse addictos censeas.

Liberos homines per urbem modico magis par est gradu

quos adduco, homines tardissimi, segniores corbitis in mari sereno. Et quidem declinaveram consulto ab amicis, qui senes erant; intelligebam enim segniores ob ætatem. Timui moras in meo amore. Incassum delegi hos amatores lentissimos: sunt similes iis, quorum pedes loro sunt inserti. Si estis ambulaturi hodie, ambulate sane, aut ite in malam crucem. Itane vero oportet amicos scire movere, quando est danda opera amanti? Nam profecto iste incessus percolatus est cribro pollinario, nisi forte didicistis sic ambulare, hoc gradu cum pedicis. AD. Hæc tu! tametsi arbitraris nos esse plebeios et inopes: si maledicis nobis, quia es locuples natus, et nobili genere, scito nos consuevisse mactare infortunio locupletes audaces. Neque nos tibi obnoxii sumus, ut curemus quid tu ames aut oderis: quando pecuniam pendimus pro nobis, pendimus nostram, non tuam. Oportet nos esse liberos: nos te nihili facimus. Ne putes nos tuos servos esse addictos tuo amori. Decet liberos homines ire per urbem passu lento. Equidem puto esse servi currere et

//////////

corditæ.—5 Adque C. et C. 2. hæc edita opera C. fugi nam senes B. 1.—6 Sciebam edd. quædam vet. ætati Pl. tardiores deest in C. metuo B. 1.—7 Nequicquam Pl. cligi C. 2.—8 Quid si B. 1. ite audite hinc C. 2.—11 Pl. condidicisti is occrassari; al. sic hoc grassari.—15 C. et C. 2. obnoxii.—19 C. perturbem.

NOTE

4 *Corbitæ*] Naves onerariæ tardæ et grandes.

7 *Procos*] Id est, juvenes, qui ea ætate sunt, ut ducere possint uxores, atque adeo integra, non annis graves.

10 *Gradus succretus cribro pollinario*] Cribrum sen incerniculum est, quo farinam, quam vulgo florem appellant, secernunt a furfure panifices. Ridicula comparatio tenuis gradus, et minime spissi, cum farina tenui.

Ire: servuli esse duco festinantem currere: 20
 Præsertim in re populi placida, atque interfectis hostibus,
 Non decet tumultuari: sed si properabas magis,
 Pridie nos te advocatos huc duxisse oportuit. [vias.
 Ne tu opinere, haud quisquam hodie nostrum curret per
 Neque nos populus pro cerritis insectabit lapidibus. 25
 AG. At si ad prandium me in ædem vos dixissem ducere,
 Vinceretis cervom cursu, vel clavatorem gradu.
 Nunc vos quia mihi advocatos dixi, et testes ducere,
 Podagrosi estis, ac vicistis cochleam tarditudine.
 AD. An vero non justa causa est, quo curratur celeriter, 30
 Ubi bibas, edas de alieno, quantum velis usque affatim?
 Quod tu invitus nunquam reddas domino, de quo ederis.
 Sed tamen quomodocumque, quanquam sumus pauperculi,
 Est domi, quod edimus: ne nos tam contemtim conteras.
 Quicquid est pauxillulum illuc nostrum, illud omne intus
 est: 35

festinare. Non decet tumultuari, præsertim in republica placida, atque hostibus superatis. Sed, si volebas magis accelerare, oportebat te nos conduxisse pridie huc advocatos. Ne tu arbitrere; nemo nostrum curret hodie per vicos, neque plebs nos prosequetur lapidibus pro instinctis furore. AG. Sed si ad cœnam vos invitussem, superaretis cervum celeritate, et calonem velocitate. Nunc quia dixi me vos ducere, ut sitis adrocati et testes, podagra tenemini, ac cochlea estis tardiores. AD. An vero non merito curratur velociter, ubi potes, manduces de alieno, quantum libeat, usque ad satietatem? Quod tu restituas nunquam invitus domino, apud quem sumseris. Attamen est nonnihil domi, quo vivamus, tametsi simus inopes: ne nos pessumdes tanto contentu. Quicquid est illud exiguum, quod habemus, illud est omne

//////////

—20 *Ire servire* C. *Ire servile* B. 1.—21 C. *adque*.—22 *Idem codex, set si*.—26 *Adsiet* Pll.—27 B. 1. *vel glabatorem*; C. *et clabatorem*; al. *vel grallatorem*.—29 Pll. *coceleam*.—30 *At vero* Pll. *celiriter* C.—31 C. *et das de*.—32 *Quod invitus* al. ap. Pareum. *de qui aderis* C. 2. *de qui etiam* C. et Parei 3.—33 C. *quo meo quem qui qui quã quam sumus*; C. 2. *quo meo cum cui quã quã*.—35 C.

NOTÆ

26 *Ad prandium in ædem ducere*] Olim in templis convivabantur, post oblata sacrificia, immo ex rebus quæ Diis jamjam fuerant oblatae. In Trinummo, 'quid tu si in ædem ad cœnam veneris.'

27 *Clavatorem*] Alii *grallatorem*; 'grallator' a 'gradn' magno dictus. 'Clavator' a 'clava,' id est, gravio-

ri baculo; unde calones militum dicti, qui ejusmodi baculos gerebant, qui a militibus ferme eligebantur, velocissimi, ad perferenda, quo esset opus, mandata, et ad consequendas copias. Porro 'gradus militares' dicebantur, quasi trito adagio pro celeribus gradibus.

Neque nos quenquam flagitamus, neque nos quisquam flagitat.

Tua causa nemo nostrorum est suos rupturus ramices.

AG. Nimis iracundi estis: equidem hæc vobis dixi per jocum. [spondimus.

AD. Per jocum itidem dictum habeto, quæ nos tibi re-

AG. Obsecro hercle operam celocem hæc mihi, ne corbitam date: 40

Attrepidate saltem, nam vos appropere haud postulo.

AD. Si quid tu placide otioseque agere vis, operam damus: Si properas, cursores meliust te advocatos ducere.

AG. Scitis, rem narravi vobis, quod vostra opera mihi opus siet,

De lenone hoc, qui me amantem ludificatur tam diu, 45
Ei paratæ ut sint insidiæ de auro et de servo meo.

AD. Omnia istæc scimus jam nos, si hi spectatores sciant.

Horunc hic nunc causa hæc agitur spectatorum Fabula:

Hos te satius est docere, ut, quando agas, quid agant, sciant.

Nos tu ne curassis: scimus rem omnem: quippe omnes simul 50

Didicimus tecum una, ut respondere possimus tibi.

penes nos. Neque nos mendicamus a quoquam, neque quisquam a nobis rogat: nemo nostrum est rupturus suos ramices tua gratia. AG. Estis valde iracundi: profecto vobis dixi hæc per jocum. AD. Pnta itidem dicta per jocum, quæ nos tibi reposuimus. AG. Quæso hercle date mihi hanc operam velocem, non tardam: movete vos saltem! nam haud peto a vobis, ut acceleretis. AD. Si tu vis agere aliquid tranquille et quiete, adjuvabimus: si acceleras, est satius te conducere cursores patronos. AG. Nostis, in quo mihi opus sit vestro auxilio; vobis exposui rem, de hoc lenone qui ludificatur tamdiu me amantem, ut ei sint structæ insidiæ de auro et de meo servo. AD. Nos scimus jam ista omnia, si hi spectatores sciant. Hæc Fabula luditur hic nunc, propter istos spectatores. Est melius te eos docere, ut sciant quid fiat, quando ludent. Tu ne sis sollicitus: nos tenemus omnem rem: quippe omnes instructi sumus tecum, ut possimus tibi reponere. AG. Sane res ita

//////////

nostram. B. 1. C. et C. 2. id omne.—37 Al. ap. Pareum, nostrum. Mox, C. et C. 2. ramites.—39 Per jocum item al. ap. Pareum. quas nos C. 2. quæ nos C.—40 Pll. velocem. Mox, non corbitam B. 1.—41 At trepidate B. 1. vos approbare idem codex.—44 Satis B. 1. operamini opus C. et C. 2.—47 B. 1. nos sibi spectatores; C. nos si his peccatores.—48 Horum hinc nunc c. agitur hæc B. 1.—49 Hosce satius B. 1. Hoste satius est Pll. agant C. et C. 2. quid agas sciunt

NOTE

40 *Celocem*] *Velox navigium.*

AG. Ita profecto est: sed agite igitur, ut sciam, vos scire rem

Expedite, et mihi, quæ dudum vobis dixi, dicite.

AD. Itane tentas an sciamus? non meminisse nos ratus,
 Quomodo trecentos Philippos Collybisco villico 55
 Dederis, quos deferret huc ad lenonem inimicum tuum;
 Isque se ut assimilaret peregrinum esse aliunde, ex alio oppido.

Ubi is tetulerit, tu eo quæsitum servom adventes tuum
 Cum pecunia. AG. meministis memoriter: servastis me.

AD. Ille negabit. Milphionem quæri censebit tuum: 60
 Id duplicabit omne furtum: leno addicetur tibi.

Ad eam rem nos esse testis vis tibi. AG. tenetis rem.

AD. Vix quidem hercle, ita pauxilla est, digitulis primoribus. [tum potest.

AG. Hoc cito et cursim est agendum: propera jam quan-

AD. Bene vale igitur! te advocatos melius celeres ducere: 65

Tardi sumus nos. AG. optume itis, pessume hercle dicitis.

Quin etiam deciderint vobis femina in talos velim.

se habet; sed agite, ut videam utrum teneatis rem expedite, et mihi repetite quæ vobis dixi modo. AD. Itane vero exploras utrum teneamus? Arbitratus nos non recordari, quomodo numeraveris trecentos Philippos Collybisco, quos deferret huc ad lenonem tuum inimicum, et ut assimilaret se venire ex alia urbe: ubi is retulerit, tu venias eo quæsitum tuum servum, cum pecunia. AG. Recordaris optime: me servastis. AD. Ille negabit. Putabit quæri tuum Milphionem: is duplum furtum reddet. Leno tibi addicetur iudicio. Vis nos esse testes in ea re. AG. Comprehen- ditis rem. AD. Vix, per Herculem, tenemus extremis digitis, adeo parva est. AG. Est faciendum hoc celeriter et cursim; accelera jam quantum in te erit. AD. Itaque bene vale! memento conducere advocatos velociores: nos sumus tardi. AG. Itis optime profecto, maledicisque pessime. Quin etiam optarim, ut vobis de-

Acidal.—52 Verbum est deest in B. 1.—53 C. C. 2. B. 1. *vobis dudum.*—54 Pll. *templas.* Mox, non meminisse nostra Quomodo B. 1.—58 Ubi is detulerit B. 1.—59 Cum penicunia C.—61 Adduplicabit B. 1. Id duplicavit C.—62 C. esse estis.—63 Idem codex primordius.—64 B. 1. *properate jam.*—66 Pll. *optume itis pessume hercle dicitis;* Acidal. *pessime itis optime hercle.*—67 Douz. *femina.*—

NOTÆ

63 *Digitulis primoribus]* Id est, summis et extremis digitis.

AD. At edepol nos tibi in lumbos linguam, atque oculos in solum.

AG. Eia! haud vostrum est iracundos esse, quod dixi joco.

AD. Nec tuum quidem est, amicis per jocum injuste loqui. 70

AG. Mittite istæc: quid velim, vos scitis. AD. callemus probe:

Lenonem perjurum ut perdas, id studes. AG. tenetis rem.

Ecce opportune egrediuntur Milphio una et villicus.

Basilice exornatus incedit, et fabre ad fallaciam.

eiderint femina in talos. AD. At per ædem Pollucis nos velimus, ut tibi lingua in lumbos et oculi in terram decidant. AG. Eia! haud est vestrum succensere, propter ea quæ dixi joco. AD. Neque tuum est maledicere amicis per jocum. AG. Omitte hæc: vos tenetis, quid velim. AD. Tenemus optime: expetis perdere lenonem perjurum. AG. Tenetis rem. Ecce adveniunt tempestive Milphio una et villicus. Hic ambulat regie exornatus et apposite ad fraudem.

72 Leonem C. Lenonem ut perjurum C. 2.—73 Pll. oportune. C. et C. 2. villicus.

NOTÆ

74 Basilice exornatus] Quia Milphio prodit cum veste hominis præ-

potentis ac divitis.

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

MILPHIO, COLLYBISCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

MI. JAM tenes præcepta in corde. Co. pulchre. MI. vide sis calleas. [non sinam.

Co. Quid opu'st verbis? callum aprugnum callere æque

MI. Nunc complecteris animo quæ tibi præcepi. Co. Optime. MI. Da operam, si jureat, ut calleas. Co. Quid est opus verbis? Non patiar perinde callere

NOTÆ

2 Callum aprugnum] Jocus in verbum 'calleo,' quod significat scire, animo complecti. 'Callus' vero, vel 'Callum,' significat duritiam cutis, quæ, aut sub pedibus incessu, aut genibus geniculatione, aut in manibus tractatione instrumentorum quorumvis contrahitur. Ex illo nomine

fit 'calleo,' id est, callo indurui; unde fit translatio a corpore ad animum: et 'callere' dicitur, qui labore dinturno et assiduo aliquid didicit, et ita animo infixit, ut 'callus' esse quidem videatur animi. Callum autem aprugnum dicitur in apro, quod solidius est.

MI. Fac modo ut conducta tibi sint dicta ad hanc fallaciam. [mici.]

Co. Quin edepol conductior sum, quam tragœdi aut co-

MI. Probus homo es. AG. adeam propius: assunt testes.

MI. tot quidem 5

Non potuisti adducere homines magis ad hanc rem idoneos.

Nam istorum nullus nefastus; comitiales sunt meri:

Ibi habitant: ibi eos conspicias, quam prætorem sæpius.

Hodie juris doctiores non sunt, qui lites creant,

Quam sunt hi: qui si nihil est litium, lites serunt. 10

AD. Di te perdant. MI. vos quidem hercle commendo,

quom, quiqui tamen,

Et bene et benigne facitis; quom hero amanti operam datis.

Sed isti jam sciunt, negotii quid sit? AG. omnem rem ordine.

callum apri. MI. Da operam modo ut verba comprehensa habeas animo ad hanc fraudem. Co. Quin sum instructor tragicis aut comicis. MI. Es vir frugi. AG. Accedum propius; adsunt testes. MI. Profecto nequivisti conducere homines magis aptos huic rei; nam est nemo horum nefastus; sunt meri comitiales. In comitio manent: eos videas ibi frequentius quam prætorem. Ii qui movent omnibus lites, nunc non sunt magis versati in jure, quam sunt hi: si non habent lites, proseminant. AD. Dii te perdant. MI. Vos quidem commendo, cum, quicumque sitis, agitis et bene et humaniter quando jvatis meum herum amantem. Sed hi norunt jam, quid sit rei? AG. Tenent omnia ordine. MI. Itaque ani-

//////////

2 B. 1. *callum apri ulum*; Pll. *callum apugnum*.—3 C. 2. *conducta*.—4 C. 2. *conductior*; B. 1. *indoctior*. Mox, C. 2. *ut tragœdia comici*; B. 1. *in tragœdia comici*.—5 *Brobus C. homo est Pll. propius C. et C. 2. adeamus propius Grut.*—8 *Ibi habitabant B. 1.*—9 *Hodie doctiores B. 1. juris deest etiam in C. 2.*—10 *Quum hi sunt C. et C. 2. lites serunt Pll. lites emunt Parei 3.*—11 *C. quo meo quin n. qui qui tamen*; C. 2. *quo meo quom qui qui tamen.*—13 B. 1. *omne in*

NOTÆ

7 *Nullus nefastus*] Varro, 'Dies fasti, per quos prætoribus omnia verba sine piaculo licet fari. Comitiales dicti, quod tum esset populus constitutus ad suffragium ferendum. Contrarii horum vocantur 'dies nefasti,' per quos dies nefas fari prætorem.' Jurisdictio autem universa prætoris, his tribus continetur, 'do, dico, addico.' 'Do' actionem; 'dico,' jus; 'addico,' aliquid mea sententia. Ovidius, 'Ille nefastus erit,

per quem tria verba silentur: Fastus erit, per quem lege licebit agi.' Hi testes dicuntur non esse nefasti, quia quotidie versabantur in foro, ut invenirent pro quo falsum testimonium dicerent, mercede pacta: erant enim dies, quibus nefas erat comitia vocare, qui dicebantur 'nefasti.'

Comitiales] Homines, qui quotidie in foro versabantur, venalemque operam habebant, et fidem in testimoniis, *comitiales* dicebantur. In Tri-

M1. Tum vos animum advortite igitur: hunc vos lenonem
Lycum

Novistis. **AD.** facile. **Co.** at ego pol eum, qua sit facie,
nescio. 15

Eum volo mihi demonstretis hominem. **AD.** nos curabi-
mus. [habet.

Satis præceptum. **AG.** hic trecentos nummos numeratos
AD. Ergo nos inspicere oportet istuc aurum, Agorastocles,
Ut sciamus, quid dicamus mox pro testimonio.

AG. Agite, inspicite: aurum est. **Co.** profecto, specta-
tores, comicum: 20

Macerato hoc pingues fiunt auro in barbaria boves.

Verum ad hanc rem agendam Philippum est. **AD.** ita nos
assimulabimus. [scilicet.

Co. Sed ita assimilato, quasi ego sim peregrinus. **AD.**

Et quidem quasi tu nobiscum adveniens hodie oraveris,

Liberum ut commonstrarem tibi locum et voluptarium,

Ubi ames, potes, pergræcere. **M1.** heu, edepol mortales
malos! 26

advortite vos: novistis hunc lenonem Lycum. AD. Noscimus. Co. Sed ego ignoro, quo vultu sit. Volo ut mihi illum ostendatis. AD. Nos curam geremus hujus rei. Satis dictum. AG. Hic habet trecentos nummos præsentis. AD. Igitur oportet nos conspiciari hoc aurum, Agorastocles, ut videamus, quid offeramus mox pro testimonio. AG. Agite, contemplantini: adest aurum. Co. Sine dubio, spectatores, aurum comicum! Boves evadunt in barbaria pingues comesto hoc auro. Sed est Philippum ad agendam hanc rem. AD. Sic nos fingemus. Co. Sed fingite sic, quasi ego sim advena. AD. Fingemus; et quidem quasi tu adveniens nos rogaveris, ut tibi commonstremus locum liberum et voluptarium, ubi ames, bibas, pergræcere. M1. Heu! per ædem Pollucis, nequam homines! AG. Nam

ordine; Pl. etiam in ordine.—15 B. 1. at ego pol eum qua.—20 Pro comicum, B. 1. habet himirum, vel nimirum.—22 Philippeum al.—26 Ubi amans posses per-

NOTE

nummo: 'Ego sycophantam jam con-
duco de foro.'

9 *Juris coctiores*] Comice, pro juris
doctiores. *Juris coctiores* est qui cal-
let, quid sit jus, seu juseculum in cu-
lina, non jus civile in foro. Dicitur
tamen metaphorice, 'incoctus in ali-
qua arte,' id est, doctus et minime
tiro. Horatius, 'recoetus scriba.'

20 *Aurum comicum*] Lupini: nam
in comædia pro nummis lupini nume-

Delph. et Var. Clas.

rabantur: sic et pueri lusitantes ute-
bantur lupinis pro nummis. Hora-
tius, 'Nec tamen ignorat, quod di-
stent æra lupinis.' Id est, vir bonus
novit quid intersit inter nummos et
lupinos.

21 *In barbaria*] Id est, in Italia
apponitur aurum comicum, id est
lupini, bobus.

24 *Nobiscum oraveris*] Nos orave-
ris.

Plant.

4 N

AG. Ego enim docui. MI. quis te porro? CO. agite, intro abite, Agorastocles:

Ne hic vos mecum conspicitur leno, neu fallaciæ Præpedimentum objiciatur. MI. hic homo sapienter sapit. Facite, quod jubet. AG. abeamus: sed vos! satis dictum 'st? CO. abi. 30

AG. Abeo: quæso, Di immortales! CO. quin abis? AG. abeo. MI. sapis. [num flagitium modo.

CO. St! tace. AD. quid est? CO. fores hæ fecerunt mag- AD. Quid id est flagitii? CO. crepuerunt clare. AD. Di te perduint.

Pone nos recede. CO. fiat. AD. nos priores ibimus.

CO. Faciunt, scurræ quod consuerunt: pone sese homines locant. 35

AG. Illic homo est qui egreditur leno. CO. bonus est: nam similis malo est.

Jam nunc ego illi egredienti sanguinem exsugam procul.

ego docui. MI. Quis te præterea? CO. Agite, introite, Agorastocles: ne leno vos videat hic mecum: neu sit obex fraudi. MI. Hic homo sapit inprimis. Agite id, quod mandat. AG. Demigremus. Sed vos! satis est monitum? CO. Abi. AG. Abeo. Obsecro, Dii immortales! CO. Quin abis? AG. Abeo. MI. Sapis. CO. St! sile. AD. Quid est? CO. Hæc limina commiserunt mox ingens scelus. AD. Quod est id scelus? CO. Miserunt crepitum clare. AD. Dii te perdant. Secede post nos. CO. Esto. AD. Nos præibimus. CO. Faciunt advocati, quod soliti sunt scurræ: jubent homines ire post se. AD. Ille homo qui prodit, est leno. CO. Est probus: nam est similis improbo. Ego illi jam exprimam procul sanguinem prodeunt.

//////////

gere B. 1.—29 C. et C. 2. obiciatur.—30 B. 1. et C. quod lubet. Mox, C. et vos.—32 Atat B. 1. Atate al. ap. Pareum.—33 Quid est C. et C. 2. Dii te perdant B. 1. Dii te perduint al. ap. Pareum.—35 Pl. et Parei 3. consueverunt. Mox, C. penes esse homines.—36 Al. ap. Pareum, bonus; nam, omisso τῶν est. Mox, malus est B. 1. C. 2. nam similis est, omisso malo, C.—37 Pronomen ego deest in edd. quibusdam vett.

NOTE

35 Pone sese homines locant] Isidorus, 'Scurra vocatur, qui escæ causa quemlibet consecratur.' 'Umbræ' etiam appellantur, metaphora ducta ab umbra, quæ semper corpus comitatur.

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

LYCUS, ADVOCATI, COLLYBISCUS.

LY. JAM istuc ego revortar, miles : convivas volo
 Reperire nobis commodos, qui una sient :
 Interibi attulerint exta : atque eadem mulieres
 Jam ab re divina credo apparebunt domi.
 Sed quid huc tantum hominum incedunt ? ecquidnam asse-
 runt ? 5

Et ille chlamydatas quisnam est, qui sequitur procul ?

AD. Ætoli cives te salutamus, Lyce :

Quanquam hanc salutem ferimus inviti tibi,
 Et quanquam bene volumus leviter lenonibus.

LY. Fortunati omnes sitis, quod certe scio 10
 Nec fore, nec Fortunam id situram fieri.

AD. Istic est thesaurus stultis in lingua situs,
 Ut quæstui habeant male loqui melioribus.

LY. Viam qui nescit, qua deveniat ad mare,
 Eum oportet amnem quærere comitem sibi. 15

Ego male loquendi vobis nescivi viam :
 Nunc vos mihi amnes estis : vos certum est sequi.
 Si benedicetis, vostra ripa vos sequar :
 Si maledicetis, vostro gradiar limite.

LY. *Ego huc redibo statim, o miles : volo invenire convivas urbanos, qui comedant nobiscum : interea afferent exta : et eodem tempore, ut arbitror, mulieres revertentur domum a templo. Sed quare tot homines huc contendunt ? Quid apportant novi ? Quis est ille chlamyde involutus, qui sequitur procul ?* AD. *Sumus cives Ætoli qui tibi dicimus salutem, Lyce : tametsi tibi dicimus hanc salutem iniquo animo, et quanquam non ita bene sumus affecti adversus lenones.* LY. *Vobis opto felicitatem cunctis, quanquam non ignoro, nec fore fortunatos, nec Fortunam passuram id contingere.* AD. *Insani habent hunc thesaurum positum in lingua, ut quæstui habeant maledicere melioribus.* LY. *Qui ignorat viam, qua perveniat ad mare, oportet, ut quærat amnem sibi comitem. Ego ignorari viam maledicendi vobis : vos mihi commonstrastis nunc : est deliberatum vos comitari : si benedicitis, vos sequar vestra via ; si maledicitis, insistam vestris vestigiis.*

//////////

1 C. *revotar* ; C. 2. *revertar*.—2 Voc. qui deest in B. 1.—3 *Interim* B. 1. *ad-*
que C.—4 Pll. *redi vira*.—5 C. *et quid nam*.—6 C. et C. 2. *sequetur*.—7 *Ætolicæ*
veste salutamus B. 1.—9 C. et C. 2. *volumus deniter*.—11 *Nec fore et f. id si sa-*
turam B. 1.—12 Pll. *thensaurum*.—14 B. 1. *adveniat*.—17 *Idem codex, vos cer-*

AD. Malo benefacere, tantundem est periculum, 20
 Quantum bono malefacere. LY. qui vero? AD. scies.
 Malo si quid benefacias, id beneficium interit:
 Bono si quid malefacias, ætatem expetit.
 LY. Facete dictum: sed quid istuc ad me attinet?
 AD. Quia nos honoris tui causa huc ad te venimus, 25
 Quanquam bene volumus leviter lenonibus.
 LY. Si quid boni apportatis, habeo gratiam.
 AD. Boni de nostro tibi nec ferimus, nec damus,
 Neque pollicemur, neque adeo volumus datum.
 LY. Credo hercle vobis; ita vostra est benignitas. 30
 Sed quid nunc voltis? AD. hunc chlamydatum quem vides,
 Ei Mars iratus est. Co. capiti vestro istuc quidem.
 AD. Hunc nunc, Lyce, ad te, diripiendum, adducimus.
 Co. Cum præda hic hodie incedet venator domum.

AD. *Est tantum periculum recte facere improbo, quantum malefacere probo.* LY. *Quomodo? AD. Dicam. Si officius improbum aliquo beneficio, hoc beneficium perit: si officius probum aliquo incommodo, dolor est sempiternus.* LY. *Festive dictum; sed quid illud ad me spectat?* AD. *Quia nos venimus huc ad te, tui honoris gratia, quanquam non ita sumus bene affecti erga lenones.* LY. *Si affertis aliquid boni, vobis devinctus sum.* AD. *Nec tibi offerimus quicquam boni de nostro, nec impertimus, nec promittimus, neque adeo volumus dari.* LY. *Per Herculem vobis fidem habeo, adeo magna est vestra urbanitas. Sed quid jam optatis?* AD. *Mars est infestus illi homini quem vides cum chlamyde.* Co. *Immo vero, Advocati, id cadat in vestrum caput.* AD. *Adducimus huc, Lyce, hominem ad te spoliandum.* Co. *Hic venator repetet hodie domum cum præda: canes ur-*

tum consequi.—18 B. 1. *sequatur.*—20 Idem codex, *tantum est.*—21 C. *quid vero; τδ vero* deest in C.—23 Al. ap. *Pareum expedit.*—24 *Facite* C.—26 Pl. *leniter.*—27 C. a. m. *pr. bono.*—28 C. C. 2. B. 1. *nec damus tibi.*—32 Al.

NOTE

23 *Ætatem expetit*] Id est, per ætatem durat, id est, diu. *Ætatem* hic et alibi passim in Plauto adverbialiter ponitur, pro spatio temporis longo. Nimirum gravior est injuria, qua læditur aliquis, quo justior est, qui ea afficitur. Sed alia est disciplina Christianorum, quibus præceptum est amare, beneficiis afficere, si possint; si aliter non possint, precibus saltem ad Deum fuis juvare eos a quibus vexantur.

33 *Ad te, diripiendum*] Id ex pro-

nuntiatione et scriptura aliud aliudque significat: quod consulto factum a poëta; nam hominem adducebant, ad diripiendum lenonem, advocati: leno intelligit hominem adduci, ut a se spoliaretur. Ad te adducimus hominem a quo diripiaris; sic intelligunt advocati. Ad te adducimus hominem quem diripias; sic intelligit leno. *Ad te, diripiendum, adducimus*, in utramque partem rapi potest.

Canes compellunt in plagas lepide Lycum. 35

LY. Quis hic est? AD. nescimus nos istum quidem, qui
siet.

Nisi dudum a mani ut ad portum processimus,

Atque istunc e navi exeuntem oneraria

Videmus: adiit ad nos extemplo exiens;

Salutat: respondemus. Co. mortales malos! 40

Ut ingrediuntur docte in sycophantiam!

LY. Quid deinde? AD. sermonem nobiscum ibi copulat.

Ait se peregrinum esse hujus ignarum oppidi.

Locum sibi velle liberum præberier,

Ubi nequam faciat: nos hominem ad te adduximus. 45

Tu, si te Dii amant, agere tuam rem occasio est.

LY. Itane ille est cupiens? AD. aurum habet! LY. præ-
da hæc mea est.

AD. Potare, amare volt. LY. locum lepidum dabo.

AD. At enim hic clam furtim esse volt, ne qui sciant,

Neve arbiter sit; nam hic latro in Sparta fuit, 50

Ut quidem ipse nobis dixit, apud regem Attalum.

Inde nunc aufugit, quoniam capitur oppidum.

Co. Nimis lepide de latrone, de Sparta optume.

LY. Di Deæque vobis multa bona dent, cum mihi

gent strenue Lycum in retia. LY. Quis est hic? AD. Nos ignoramus, quis sit; nisi quod quando ivimus mane ad portum, conspicimus procedentem e navi oneraria. Statim atque egressus est, venit ad nos; salutat: respondemus. Co. Homines nequam! Ut ingrediuntur sapienter in fallaciam! LY. Quid deinde? AD. Hic confert sermonem nobiscum. Dicit se esse advenam, ignarum hujus urbis; velle sibi dari locum liberum, in quo indulgeat cupiditati. Nos ad te adduximus hominem. Tu, si Dii te ament, facies tuam rem. LY. Teneturne ille hoc desiderio? AD. Habet pecuniam. LY. Hæc est mea præda. AD. Optat pergræcari, amori scribere. LY. Parabo locum festivum. AD. Sed optat versari hic furtim, ne quis sciat, neve sit arbiter: nam hic fuit miles in Spartano agro, ut ipse nobis dixit, apud regem Attalum. Hinc evasit; quia urbs est expugnata. Co. Nimis festive de latrone; de Spartano agro optime. LY. Dii Deæque vos cumulent

//////////

capite, contra eodd.—34 Cum recta B. 1.—35 Lycum deest in B. 1.—36 C. que siet.—37 Pl. a mane.—38 Atque istum Parei 3.—42 C. et C. 2. copulant.—43 Agit C.—45 C. et C. 2. faciet.—48 C. 2. lepidum.—49 Ad enim C. hic furtim esse volt C. et Parei 3. ne quis sciant C. et C. 2.—50 Pl. latro nisi parta.—52 Inde huc aufugit al. ap. Pareum. quo jam capitur al. ibid.—54 C. votis vobis

NOTE

50 *Latro in Sparta*] Id est, miles. secum dicit Collybiscus, probatque
53 *Nimis lepide de latrone*] Hæc dictum advocatorum, quia ad depræ-

Et bene præcipitis, et bonam prædam datis. 55

AD. Immo ut ipse nobis dixit, quo accures magis,
Trecentos nummos Philippos portat præsidii.

LY. Rex sum, si ego illum hodie hominem ad me allexero.

AD. Quin hic quidem tuus est. LY. obsecro hercle hortamini,

Ut devortatur ad me in hospitium optimum. 60

AD. Neque nos hortari, neque dehortari decet

Hominem peregrinum: tuam rem tu ages, si sapis.

Nos tibi palumbem ad aream usque adduximus:

Nunc te illum melius capere, si captum esse vis.

LY. Jamne itis? Co. quid, quod vobis mandavi, hospites?

AD. Cum illoc te melius tuam rem, adolescens, loqui: 66

Illic est ad istas res probus, quas quæritas.

Co. Videre equidem vos vellem, cum huic aurum darem.

AD. Illinc procul nos istuc inspectabimus.

Co. Bonam dedistis mihi operam. LY. it ad me lucrum.

Co. Illud quidem, quorsum asinus cædit calcibus. 71

LY. Blande hominem compellabo: hospes hospitem

Salutat: salvom te advenire gaudeo.

multis bonis, quoniam mihi datis tam bona monita, et datis amplum quæstum.
AD. Immo, ut ipse nobis aperuit, ut accipias lautius, offert trecentos Philippos, quasi ad suum præsidium. LY. Sum Dives, si ego vindicavero hodie illum hominem ad me. AD. Prefecto tenes hominem. LY. Quæso, per Herculem, suadete homini, ut veniat ad me, in commodum hospitium. AD. Neque oportet nos impellere hominem advenam, neque detertere: tu consules tuæ rei, si sapis. Nos tibi adduximus palumbem usque ad plagas: nunc melius est te illum irretire, si libet irretire. LY. Abitisne jam? Co. Quid! quod vos rogavi, hospites? AD. Est satius, adolescens, te disserere de tua re cum illo: ille est peritus in his rebus quas quæritas. Co. Equidem optarem vos esse testes, quando huic dabo aurum. AD. Nos inspicimus illud a longe illinc. Co. Me adjuvisti benigne. LY. Id lucri mihi evenit. Co. Quare ille asinus pulsat terram calcibus. LY. Adoriar coniter hominem. Hospes salutem dicit hospiti! lætor te advenire sal-

*****

inulta.—57 Pll. portat presibi; al. portat præ sibi.—58 B. I. ad me hominem allexero; C. hominem mallexero.—59 Pll. hortamini.—60 Ut divortatur edd. quædam vett.—62 Al. agis.—64 Pll. si custum esse vis.—69 Illic B. I. inspec-

NOTE

dandum lenonem adest, quod latronis est.

58 Rex sum] Id est, felix et gloriosus. Ausonius, 'Qui faciat recte, non qui dominatus, erit rex.' Hoc loco leno significat se divitem futu-

rum, si spoliaverit militem.

63 Palumbem ad aream] Nimirum, ad capiendos palumbes sternitur area frumento; et deinde, cum ad pastum advolant, rete involvuntur.

Co. Multa tibi Di dent bona, cum me salvom esse vis.

LY. Hospitium te aiunt quæritare. Co. quærito. 75

LY. Ita illi dixerunt, qui hinc a me abierunt modo,

Te quæritare a muscis. Co. minime gentium.

LY. Quid ita? Co. quia a muscis si mihi hospitium quæ-
rerem,

Adveniens huc irem in carcerem recta via.

Ego id quæro hospitium, ubi ego curer mollius 80

Quam regi Antiocho oculi curari solent.

LY. Edepol næ tibi possum illum festivum dare,

Siquidem potes esse pati te in lepido loco,

In lecto lepide strato, lepidam mulierem

Complexum contrectare te. Co. is, leno, viam. 85

LY. Ubi tu Leucadio, Lesbio, Thasio, Coo,

Vetustate vino edentulo ætatem irriges :

Ibi te replebo usque unguentum echeumatis.

Quid multa verba? faciam, ubi tu laveris,

Ibi ut balneator faciat unguentariam. 90

vum. Co. Dii tibi impertiant multa bona, quando jubes me esse salvum. LY. Dicunt te quærere hospitium. Co. Quæro. LY. Sic dixerunt illi, qui abierunt hinc a me modo, te quærere liberum etiam a muscis. Co. Minime gentium. LY. Cur? Co. Quia si quærerem hospitium immune a muscis, accedens huc, irem recta via in carcerem. Ego quero hospitium, in quo meipse curam suavius quam solent curari oculi regis Antiochi. LY. Per ædem Pollucis possum tibi præbere hospitium festivum, si potes versari in loco ameno, in lecto molliter composito, * * * Co. Ingredieris viam, leno. LY. Ubi tu proluas mentem Leucadio, Lesbio, vino Thasio, Coo edentulo præ vetustate. Te perfundam unguentis copiosis. Quid multa verba? Efficiam ut balneator faciat unguentariam ibi, ubi tu laveris.

tavinus C.—71 *Illuc* edd. vett.—72 *Blande huc Parei* 3.—74 C. *quo me*.—78 B. 1. et C. *quia muscis*. Mox, C. et C. 2. *hostium quærerem*.—81 *Antiocho hospites* al. ap. Pareum. Mox, B. 1. *solet*.—82 B. 1. *illud festivum*.—83 *Pronomen te* deest in C. C. 2. et B. 1.—85 *Complexum contracture*, omisso pronomine *te*, Pl. *te* deest etiam in B. 1.—86 *Coo, Thasio, Lesbio* al. ap. Pareum.—88 Pl. et B. 1. *egeumatis*.—91 *Sed latrocinantur* al. ap. Pareum

NOTE

77 *A muscis*] Scilicet, locum liberum; id est, in quem ne musca quidem involet; aut interelusum parasitis, qui olim muscæ vocabantur.

81 *Quam regi Antiocho*] Apuleius, 'Inter regum Persarum ministros aures regis, et imperatoris oculi quidam homines vocabantur.' Putave-

rim de Antiochi oculis esse sermonem: quia si mollius ceteræ partes corporis regii curantur quam alia quævis, tum oculi vel mollissime.

87 *Vino edentulo*] Id est, vinum sine dentibus; id est, vetus, in quo acidi minimum.

88 *Echeumatis*] Effusionibus.

Sed hæc latrocinantur, quæ ego dixi omnia.

Co. Quid ita? LY. quia aurum poscunt præsentarium.

Co. Quin hercle accipere tu non mavis, quam ego dare.

LY. Quin sequere me intro. Co. duc ergo me intro, ad-
dictum tenes.

AD. Quid si evocemus huc foras Agorastoclem, 95

Ut ipse testis sit sibi certissimus?

Heus tu! qui furem captas, egredere ocyus,

Ut tute inspectes aurum lenoni dare.

*Sed hæc omnia, quæ ego dixi, te deprædabuntur. Co. Quare? LY. Quia flagi-
tant pecuniam præsentem. Co. Quin, per Herculem, tu non es cupidior accipere,
quam ego dare. LY. Quin sequere me intro. Co. Introduc me igitur, habes
devincum. AD. Quid si evocemus huc Agorastoclem, ut ipse sit sibi testis cer-
tissimus? Heus tu! egredere ocyus qui aucuparis furem, ut tu videas dari aurum
lenoni.*

—93 Qui hercle Pll. ego darem C. et C. 2.—94 Quin sequere me initio C. et
C. 2. me ergo Pll.—95 B. 1. foras huc.—96 B. 1. sit tibi certi sumus.—97 C.
quis furem. Mox, otius C. et C. 2.—98 Al. ap. Pareum dari.

ACTUS TERTII SCENA QUARTA.

AGORASTOCLES, ADVOCATI, COLLYBISCUS, LYCUS.

AG. QUID est? quid voltis, testes? AD. specta ad dex-
teram.

Tuus servos aurum ipsi lenoni datat.

Co. Age, accipe hoc sis: hic sunt numerati aurei

Trecenti nummi, qui vocantur Philippii.

Hinc me procura: propere hasce absumi volo. 5

LY. Edepol fecisti prodigum promum tibi.

*AG. Quid est? quid optatis, testes? AD. Aspice ad dextram. Tuus servus nu-
merat aurum ipsi lenoni. Co. Age, accipe hoc, si placet: sunt hic trecenti nummi
aurei numerati, quos vocant Philippeos. Cura me his: opto hosce impendi veloci-
ter. LY. Per ædem Pollucis elegisti dispensatorem profusum. Age, ingredia-*

2 C. et C. 2. aurum i. l. dabat.—3 B. 1. hoc si. Pll. sis seic.—4 Philippi C.
C. 2. B. 1.—5 Pro propere, al. ap. Pareum proprie habent. Mox, C. apsumi.

NOTÆ

6 *Prodigum promum*] Promus est expensi; condus qui accepti. Apud
qui debet habere penes se rationes potentiores hæc duo munera distin-

Age, eamus intro. Co. te sequor. LY. age, age, ambula.
Ibique reliqua alia fabulabimur.

Co. Eadem narrabo tibi res Spartiaticas.

LY. Quin sequere me ergo. Co. abduc intro: addictum
tenes. 10

AG. Quid nunc mihi auctores estis? AD. ut frugi sies.

AG. Quid si animus esse non sinit? AD. esto, ut sinit.

AG. Vidistis, leno cum aurum accepit? AD. vidimus.

AG. Eum vos esse meum servom scitis? AD. scivimus.

AG. Rem advorsus populi sæpe leges? AD. scivimus. 15

AG. Hem! istæc volo ergo vos commemorasse omnia,
Mox cum ad prætorem usus veniet. AD. meminerimus.

AG. Quid si recenti re ædis pultem? AD. censeo.

AG. Si pultem, non recludet. AD. panem frangito.

AG. Si exierit leno, censetis hominem interrogem, 20

mur. Co. Te sequor. LY. Age, age! ambula: fabulabimur ibi alia. Co. Uno tempore tibi referam res Spartanæ. LY. Quin sequere me igitur. Co. Introduc: tenes hominem tibi deditum. AG. Quid vultis nunc agam? AD. Ut sis probus. AG. Quid si animus prohibet esse? AD. Esto, ut sinit. AG. Conspexistis, quando leno accepit aurum? AD. Conspeximus. AG. Vos non ignoratis eum esse meum servum? AD. Non ignoramus. AG. Rem hanc esse adversus leges? AD. Scimus. AG. Hem! rogo igitur vos recordari hæc omnia, quando opus erit modo apud prætorem. AD. Recordabimur. AG. Quid si pulsem ad ostium re calente? AD. Sic sentio. AG. Si pulsem, non aperiet. AD. Frange panem. AG. Si leno prodierit, vultis interrogem hominem, utrum meus servus re-

//////////

—6 B. 1. *promium*.—8 Gulielm. *Ibi, quæ reliqua alia, fabulabimur*; et sic Pll. *una fabulabimur* Parei 3.—9 *Equidem* B. 1. *Spartiucas* C. 2. *Spartiaticos* Pll.—11 C. et C. 2. *frugi spes*.—14 Pll. *meum esse*.—15 Al. ap. Parenm, *populi leges*. AD. *sæpe scivimus*.—17 C. *memiminimus*; C. 2. *meminimus*.—19 B. 1. *pede frangito*; Pll. *pariem frangito*.—20 C. *censeris*; C. 2. *censeo*, et a m. sec. *censeat*.

NOTÆ

guebant: apud alios idem erat condus qui et promus; unde uno verbo dicebatur, 'promuscondus.'

15 *Sæpe leges* [*sæpe-leges*] 'Sæpelex, sæpe-legis, sæpe-leges,' uno verbo ex duobus factis; id est, leges sæpe repetitæ et resancitæ, ut dicitur 'semper-lenitas' alibi.

19 *Panem frangito*] Jocus captatus ex *pultem* pro *pulsem*. Agorastocles dicit, *si pultem, non recludet*; id est,

si pulsaverim: respondent advocati, *panem frangito*; quasi dicant, si puls desit, non deerit panis. Accipere enim sese fingunt *pultem*, tanquam a 'puls' non a 'pulto' seu 'pulso.' Porro crediderim panem hic accipiendum pro 'pene,' et 'penem' pro 'pessulo,' serioque dici: Si pulsaveris et minime aperiant, pessulum frange.

- Meus servos si ad eum venerit, necne? AD. quippini?
 AG. Cum auri ducentis nummis Philippis. AD. quippini?
 AG. Ibi extemplo leno errabit. AD. qua de re? AG. rogas?
 Quia centum nummis minus dicetur. AD. bene putas.
 AG. Alium censebit quæritari. AD. scilicet. 25
 AG. Extemplo denegabit. AD. juratus quidem.
 AG. Homo furti sese astringet. AD. haud dubium id quidem est.
 AG. Quantum quantum ad eum erit delatum. AD. quippini?
 AG. Diespiter vos perduit. AD. te quippini?
 AG. Ibo et pultabo januam hanc. AD. ita quippini?
 AG. Tacendi tempus est: nam crepuerunt fores. 31
 Foras egredier video lenonem Lycum.
 Adeste, quæso. AD. quippini? quin si voles,
 Operire capita, ne nos leno noverit,
 Qui illi malæ rei tantæ fuimus illices. 35

nerit ad eum, necne? AD. Quidni? AG. Cum auri ducentis nummis Philippis. AD. Quidni? AG. Leno fallitur tum extemplo. AD. De qua re? AG. Petis? Quia dicam esse minus centum nummis. AD. Censes bene. AG. Existimabit quæri alium. AD. Maxime. AG. Inficiabitur statim. AD. Etiam interposito jurejurando. AG. Homo sese reum faciet furti. AD. Id quidem sine dubio. AG. Se reum faciet furti propter aurum, quantum quantum est, quod ad eum delatum est. AD. Quidni? AG. Jupiter vos perdat. AD. Quidni te perdat etiam? AG. Accedam et pulsabo hoc ostium. AD. Etiam quidni? AG. Est tempus silenti: nam fores crepuerunt; video egredi foras lenonem Lycum: adeste, obsecro. AD. Quidni? si modo volueris, contege capita, ne leno nos agnoscat, qui eum vocavimus in tantam calamitatem.

//////////

—21 B. *venerit ne. Mox, quippini deest in eodem codice.*—23 C. *cerrabit.*—24 Pl. *diceretur. Mox, bene putastis B. 1.*—27 Pl. *furti sest adstringet; B. 1. furti se astr. Mox est deest in B. 1. C. et C. 2.*—29 B. 1. *vos perluunt.*—30 Voc. *hanc deest in B. 1. C. et C. 2. Versus lic in Parei 3. præponitur præcedenti.*—32 B. 1. *egreditur vide; C. 2. egredietur video.*—33 Particula *quin deest in Pl. et B. 1. si tu voles Parei 3.*—34 C. *ne vos leno [lacuna] rit; B. 1. ne n. l. viderit.*—35 *Cui illi maræ ire it fuimus indices C. 2. alter vero Pl. illi mala eire it ante; B. 1. fuimus indices.*

ACTUS TERTII SCENA QUINTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, ADVOCATI.

LY. SUSPENDANT omnes nunc jam se haruspices.

LY. Jam universi haruspices sese laqueo induant. Quid dicent deinceps, in quo

Quid ego illis posthac, quod loquantur, creduam ?

Qui in re divina dudum dicebant, mihi

Malum damnunq̄ue maxumum portendier,

Is explicavi meam rem postilla luero.

5

AG. Salvos sis, leno. LY. Di te ament, Agorastocles.

AG. Magis me benigne nunc salutas, quam antidhac.

LY. Tranquillitas evenit, quasi navi in mari :

Utcumque est ventus, exin velum vortitur.

AG. Valeant apud te, quas volo, atque haud te volo. 10

LY. Valent, ut postulatam est, verum non tibi.

AG. Mitte ad me, sodes, hodie Adelphasium tuam,

Die festo celebri nobilique Aphrodisiis.

LY. Calidum prandisti prandium hodie ? dic mihi.

AG. Quid jam ? LY. quia os nunc frigefactas, cum rogas. 15

AG. Hoc age sis, leno : servom esse audivi meum

Apud te. LY. apud me ? nunquam factum reperies.

AG. Mentire : nam ad te venit, aurumque attulit.

Ita mihi renuntiatum est, quibus credo satis.

illis fidem habeam? Nempe vaticinabantur, in sacrificiis, mihi pronuntiari mala, et maxima detrimenta; ex eo tempore ipse amplificavi meas fortunas hoc quæstu.

AG. *Salve, leno.* LY. *Dii te ament, Agorastocles.* AG. *Me salutas nunc urbanus solito.* LY. *Tranquillitas mihi contigit, quasi navi in mari : quacumque flat ventus, eo velum converto.* AG. *Quæ sunt apud te sint salæ, volo ; te vero nolo.* LY. *Valent ut rogasti, sed non pro te ; sed pro chlamydato.* AG. *Mitte ad me, si placet, hodie tuam Adelphasium, die festo solenni ei claro Aphrodisiorum.* LY. *Fuitne hodie calidum prandium ? Die mihi.* AG. *Quare ?* LY. *Quia quando a me flagitus nunc id, refrigeras fauces.* AG. *Die mihi, si placet, leno ! Didici meum serrum esse apud te.* LY. *Apud me ? Nunquam invenies id.* AG. *Mentiris ; nam venit ad te, et attulit aurum. Ii quibus confido multum me hujus*

//////////

4 Al. ap. Parenm protendier.—5 C. post illam.—7 B. 1. ant hac.—9 Quocumque C. Utcumque ventus exit B. 1. Utcumque est r. exim C. 2.—10 C. et C. 2. quos volo.—12 Pro sodes, C. C. 2. habent si aules ; B. 1. si audies.—13 Afrodisiis C.—14 B. 1. prandidisti.—15 Pl. hoc nunc. Mox, frigide factus al. ap. Pareum.—17 C. 2. apud me ; τὸ me deest in C.—18 C. et C. 2. nau-

NOTE

5 *Is explicavi*] *Iis anspicis, licet sinistris, ut videbantur, amplificeavi meas fortunas, hoc luero quod mihi obtigit trecentorum Philippicorum.*

9 *Utcumque est ventus*] *Id est, a quacumque parte ventus fiat, ad eam velum convertitur : ita qualis est for-*

tuna, talis est hominum animus, vultus, oratio.

11 *Verum non tibi*] *Id dicit Lyens ; quia jam militi adventitio destinaverat Adelphasium.*

15 *Os frigefactas*] *Id est, educto spiritu ostendis, quanto desiderio te-*

- LY. Malus es : captatum me advenis cum testibus. 20
 Tuorum apud me nemo est, nec quicquam tui.
 AG. Mementote illuc, Advocati. AD. meminimus.
 LY. Ha ha he ! jam teneo quid sit ; perspexi modo.
 Hi, qui illum dudum conciliarerunt mihi
 Peregrinum Spartanum, id nunc his cerebrum uritur, 25
 Me esse hos trecentos Philippos facturum lucri.
 Nunc hunc inimicum quia esse sciverunt mihi,
 Eum allegaverunt, suum qui servom diceret
 Cum auro esse apud me : composita est fallacia,
 Ut eo me privent, atque inter se dividant. 30
 Lupo agnum eripere postulant, nugæ agunt.
 AG. Negasne apud te esse aurum, nec servom meom ?
 LY. Nego : et negando, si quid refert, ravio.
 AD. Peristi, leno : nam iste est hujus villicus,
 Quem tibi nos esse Spartiatem diximus, 35
 Qui ad te trecentos modo Philippos detulit.
 Idque adeo in istoc aurum inest marsupio.
 LY. Væ vostræ ætati ! AD. id quidem in mundo est tuæ.

rei monuerunt. LY. Es improbus ; advenis cum testibus ad me circumveniendum. Nemo est tuorum apud me, nec quicquam quod ad te pertineat. AG. Recordemini horum, Advocati ! AD. Recordamur. LY. Ha ha he ! jam capio quid sit ; animadverti jam. Ægre est iis qui ad me adduxerunt modo illum advenam Spartanum, quia lucraturus sum trecentos Philippos. Nunc quia intellexerunt hunc esse meum inimicum, eum summiserunt, ut diceret suum servum esse apud me. Composita est fallacia, ut me eo spoliarent, atque partiantur inter se. Volunt adinere agnum lupo, nuguntur. AG. Negasne esse apud te aurum, et meum servum ? LY. Nego : et nego usque ad ravim, si quid inde præsidii. AD. Perditus es, leno : nam iste est hujus villicus, quem nos tibi diximus esse Spartanum, qui tibi detulit modo ad te trecentos Philippos. Et id aurum est in hoc marsupio. LY. Væ vo-

//////////

rumque attulit.—19 Al. ap. Parenm, ibus credo.—21 Verbum est deest in B. 1.—23 C. quit sit.—25 B. 1. id nunc hisce credo auditum ; C. 2. id nunc hisce crebro auritur. Verba, his cerebrum uritur, desunt in C.—30 C. adque.—33 Idem codex, si quit. Mox, B. 1. refert avio ; C. referta via ; C. 2. refertra via ; C. a m. sec. refertra via ; Meurs. refert annuo.—35 C. et C. 2. spurcatem.—36 Qui atte C. Qui te C. 2. modo deest in B. 1.—37 C. 2. in isto cado.—38 Ve nos-

NOTÆ

nearis Adelphasii.

22 *Mementote illuc, Advocati*] Sese comparat ad actionem adversus lenonem Agorastocles.

33 *Ravio*] Id est, nego ad ravim

usque.

38 *In mundo*] Id est, væ tuæ ætati quod meæ imprecaris. Est tibi in præmtu ; tibi impendet.

AG. Age, omitte actutum, furcifer, marsupium :
 Manifesto fur es mihi : quæso, hercle operam date, 40
 Dum me videatis servom ab hoc abducere.
 LY. Nunc pol ego perii certo, haud arbitrario.
 Consulto hoc factum est, mihi ut insidiæ fierent.
 Sed quid ego dubito fugere hinc in malam crucem,
 Priusquam obtorto collo ad prætorem trahor ? 45
 Eheu ! quam ego habui hariolos haruspices !
 Qui si quid boni promittunt, pro spisso evenit :
 Id quod mali promittunt, præsentarium est.
 Nunc ibo, amicos consulam, quo me modo
 Suspendere æquom censeant potissimum. 50

bis! An. Sane, id est certum tibi. AG. Age, dimitte statim, furcifer, marsupium: teneris furto manifesto. Obsecro, per Herculem animadvertite, dum me videatis ab hoc abducere servum. LY. Nunc per Pollucem ego interii, pro certo, et sine dubio. Hoc actum est de composito, ut mihi strucrentur insidiæ. Sed quid ego cunctor convolare hinc in malam crucem, antequam hinc rapior, obtorto collo, ad prætorem? Eheu! quam ego habui haruspices certos! porro, si quid boni pollicentur, evenit tardissime: si portendunt aliquid mali, accidit in præsentiarum. Nunc pergam, ut consulam amicos, quo modo putent me suspendam potissimum.

trae B. 1. Mox, Parei 3. id nunc quidem in; B. I. id quidem nunc est.—41 B. 1. videritis.—45 Priusquam hinc C. et Parei 3. optorto Pll.—46 Heu heu B. 1. quom ego C. cum ego C. 2.—47 Qui si quit C. bene Pll.—48 Pll. præsentiarum est.

NOTE

42 *Perii certo, haud arbitrario*] Id est, non arbitror periisse me, sed certo scio. tum collum,' id est, tortum collum, seu vinculum collo injectum torquere, et fauces premere.

45 *Obtorto collo*] 'Rapere obtorto collo,' est veste ad collum comprehensa ita teneri, ut si renitatur, qui pollicentur boni haruspices, tarde et ita tenetur, stranguletur. 'Obtor- sero venit.

ACTUS TERTII SCENA SEXTA.

AGORASTOCLES, COLLYBISCUS, ADVOCATI.

AG. AGE tu progredere, ut testes videant te ire istinc foras.

AG. Age tu prodi, ut testes te conspiciant excurrentem ex adibus. Estne hic meus

Estne hic servos meus? Co. sum mehercle vero, Agorastocles.

Ag. Quid nunc, sceleste leno? Ad. quicum litigas, Abscessit. Ag. utinam hinc abierit malam crucem!

Ad. Ita nos velle æquum est. Ag. cras subscribam homini dicam. 5

Co. Numquid me? Ag. abscedas, sumas ornatum tuum.

Co. Non sum nequicquam miles factus: paululum

Prædæ intus feci, dum lenonis familia

Dormitat: extis sum satur factus probe.

Abscedam hinc intro. Ag. factum a vobis comiter. 10

Bonam dedistis, Advocati, operam mihi.

Cras mane, quæso, in comitio estote obviam.

Tu sequere me intro: vos valet. Ad. et tu vale.

Injuriam illic insignite postulat:

Nostro servire nos sibi censet cibo. 15

Verum ita sunt isti nostri divites:

Si quid benefacias, levior pluma est gratia;

Si quid peccatum 'st, plumbeas iras gerunt.

servus? Co. Ego sum, Agorastocles. Ag. Quid dicis jam, improbe leno? Ad. Leno cum quo contendis, fugit. Ag. Utinam eat in malam crucem. Ad. Par est sic nos optare. Ag. Cras vocabo ad prætorem. Co. Quid me vis amplius? Ag. Abi, sume tuas vestes. Co. Non sum factus miles incassum: non-nihil prædatus sum hic, dum domus lenonis dormit; sum egregie satur extis. Me recipiam in aedes. Ag. Egistis humaniter adversum me. Mihi navexistis egregiam operam, Advocati. Estote præsto, vos obsecro, cras mane, in comitio. Tu sequere me ingredientem. Vos valet! Ad. Et tu vale. Agorastocles facit profecto rem injustam. Existimat nos sibi servire nostris sumtibus. Verum divites nostri temporis sunt ejusmodi; si officias aliquo beneficio, gratia levior est pluma; si admissa est aliqua culpa, exercent iras graves. Proficis-

1 Agetur procedere C. et C. 2. te re istinc C. te isthinc C. 2. videant tete al. ap. Pareum.—2 Al. sum hercle.—4 Apscessit C. aberit C. et C. 2.—5 Pll. susscribam.—6 Numquis me Parei 3. Num qui me Pll. me deest in B. 1. abscedas Pll. abscedam B. 1. ornamentum tuum C.—9 B. 1. satis sum.—15 Nostros C. et C. 2. Nostro sibi servire nos al. ap. Pareum.—16 Al. omnes isti nos-

NOTÆ

- 5 *Subscribam homini dicam*] 'Dica' 15 *Nostro cibo*] Id est, nostro sum-
est causa, actio juris. 'Subscribere tu.
litem' est vadimonium dicere, in jus
16 *Isti nostri divites*] Id est, divites
vocare, vocare ad prætorem. nostri temporis.
12 *Estote obviam*] Id est, estote
18 *Plumbeas iras gerunt*] Graves et
mili præsto; adeste causæ. diuturnas. Tacitus, 'Proclivius est

Domos abeamus nostras, sultis, nunc jam ;
 Quando id, quoi rei operam dedimus, impetravimus, 20
 Ut perderemus corruptorem civium.

camur jam in nostras ades, si placet ; quia sumus assecuti id, quod nobis proposueramus, ut perderemus corruptorem civium.

tri.—17 C. et C. 2. *graccia*.—19 B. 1. *si vultis jam nunc ; Pll. stultis. Mox, C. nuntiam pro nunc jam.*—20 C. 2. *quoir operam.*

NOTÆ

injuriæ, quam beneficio vicem exsol-
 vere ; quia gratia oneri, ultio in quæ-
 stu habetur.' Seneca, 'Ita natura
 comparatum est, ut altius injuriæ
 quam merita descendant, et illa cito
 defluant, has tenax memoria custo-
 diat.'

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

MILPHIO.

EXPECTO quo pacto meæ technæ processuræ sient.
 Studeo hunc lenonem perdere, velut meum herum miserum
 macerat :

Is me autem porro verberat, incursat pugnis, calcibus.
 Servire amanti, miseria est ; præsertim qui, quod amat,
 caret.

Atat ! e fano recipere video se Syncerastum 5
 Lenonis servum : quid habeat sermonis auscultabo.

MI. Observo quo modo meæ fraudes cessura sint. Volo perdere hunc lenonem, quia discruciat meum infelicem herum. Is me pulsat, prosequitur pugnis, calcibus. Est luctuosum servire amanti ; præsertim qui caret eo, quod amat. At at ! Video Syncerastum servum lenonis, qui revertitur e templo : audiam quam orationem habeat.

1 B. 1. *mea tecæ ; C. meæ techine ; C. 2. meæ te hine.*—2 C. *perdere vit meum ; C. 2. perdere ut meum ; B. 1. perdere qui meum.*—5 *Attate fano C. At at e fano C. 2. Syncerastum Veneris Parei 3.*—6 *Pll. sermones.*

NOTÆ

3 *Incursat pugnis*] Metaphora ducta aut ne conquiescat, et ut in aëre sit
 est ab iis, qui folle pugillario ludunt, semper sublimis.
 quem impugnant, et incursant pug- 4 *Qui, quod amat, caret*] Supple
 nis, et calcibus, ne terram attingat, 'eo ;' ut sit, 'eo quod amat caret.'

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SYNCERASTUS, MILPHIO.

SY. SATIS spectatum est, Deos atque homines ejus negligere gratiam, [jusmodi.

Cui homini herus est consimilis, velut ego habeo nunc hu-
Neque perjurius, neque pejor alter usquam est gentium,
Quam herus meus est: neque tam luteus, neque tam cœno
collitus.

Ita me Di ament! vel in lautumiis, vel in pistrino mavelim 5
Agere ætatem, præpeditus latera forti ferro mea,
Quam apud lenonem hunc servitutum colere: quid illuc
est genus!

Quæ illic hominum corruptelæ fiunt! Di vostram fidem!
Quodvis genus ibi hominum videas, quasi Acherontem ve-
neris.

Equitem, peditem, libertinum, furem ac fugitivum velis, 10
Verberatum, vinctum, addictum: qui habet quod det, ut
homo est,

Omnia genera recipiuntur: itaque in totis ædibus

Sy. Est perspectum Deos et homines esse infestos ei, qui habet herum similem ei quem habeo. Est nullus usquam gentium perfidior et nequior, neque tam spurcus, neque tam obscænus. Ita me Dii ament! libentius vitam ducerem, vel in lapicidinis, vel in pistrino, succinctis lumbis rigente ferro, quam servirem apud hunc lenonem. Quodnam genus est illud hominum! quæ libidines perpetrantur in ejus ædibus! Vos testor, o Dii! Conspicuis in iis quodlibet genus hominum, quasi lapsus fueris ad inferos. Vis equitem, peditem, libertinum, furem, fugitivum, verberatum, vinctum, damnatum: quivis qui habet quod det, quicumque tandem est, eo admittitur. Id-

//////////

1 C. nec legere.—2 Ejusmodi herus et consimiles B. 1. et consimilis C. et C. 2.—4 Pll. ceno collitus.—6 C. prædicitus latera; C. 2. præpeditus latera. Mox, mea meum Parei 3. quæ dictiones desunt in B. 1. C. et C. 2.—7 C. a m. pr. illic.—8 C. 2. corruptelle.—10 Equitatem peditum C. furem adfugitivum Pll. furem an fugitivum Parei 3.—11 B. 1. quod debet. Parei 3.

NOTÆ

2 Cui homini] Perturbata oratio, quæ sic redigi potest in ordinem: Constat Deos et homines ejus negligere gratiam, id est, non habere gratum, vel non amare eum, qui habet herum qualem ego habeo.

5 Lautumiis] Asconius, 'Lantumiæ sunt loca lapidibus cæsis exserta, in quæ noxii damnari solebant; ejusmodi erant lapicidinæ Syracusis in Sicilia.'

Tenebræ, latebræ : bibitur, estur, quasi in popina, haud secus.

Ibi tu videas literatas fictiles epistolas,

Pice signatas : nomina insunt cubitum longis literis. 15

Ita vinariorum habemus nostræ delectum domi.

M1. Omnia edepol mira sunt, nisi herus hunc hæredem facit,

Nam is quidem illi, ut meditatur, verba facit emortuo.

Et adire lubet hominem, et autem nimis eum ausculto libens.

Sy. Hæc cum hic video fieri, crucior pretiis emtos maximis, 20

Apud nos expeculiatos servos fieri suis heris.

circo in omnibus ædibus tenebræ, latebræ: potant, edunt, tanquam in coupona. Conspicias in iis amphoras, literis notatas, pice obsignatas: insunt nomina scripta literis cubitalibus. Habemus domi delectum mercatorum vinariorum. M1. Per ædem Pollucis, mirum videatur, nisi herus scripserit hunc hæredem; nam is quidem, sicut dicit, perorat pro mortuo; et lubet convenire hominem, quanquam eum audio lubentissime. Sy. Quando conspicio hæc fieri in hoc loco, doleo, servos emtos curissime subduci suis heris apud nos. Sed denum nihil superest: male

ut ut homo.—13 C. 2. estis. Idem codex mox, hau secus.—14 Voc. fictiles deest in B. 1. epistulas C. et C. 2.—16 In vinariorum Gulielm. dilectum B. 1. C. et C. 2.—18 Nam id quidem Pll.—19 Samb. equinimis eum; B. 1. equidem nimis eum. Mox, aut culto lubens Pll.—20 B. 1. peti is emptus.—21 B. 1. fieri

NOTÆ

14 *Epistolas*] Testas seu amphoras literis inscriptas, epistolas fictiles appellat; in Rudente, 'urna literata.' Nimirum conditum in amphoris vinum in plures annos servabatur; et, ne ætatis vini obliviscerentur, imponere solebant schedam, in qua, et locus unde allatum fuisset vinum, et quo tempore conditum fuisset, amphoris inscriberetur.

15 *Pice signatas*] Obsignabantur amphoræ, ne ærem admitterent.

Nomina insunt cubitum longis literis] Petronius Arbiter, 'Statim allatæ sunt amphoræ vitræe diligenter gypsatae, quarum in cervicibus pittacia erant affixa, cum hoc titulo, 'Phalerum Opimianum annorum centum.' Idem, 'Seedium affixum ampullis, cui inscripta ætas vini.'

Delph. et Var. Clus.

Ætas illa notabatur consulibus Romanis quibus condita erant vina in amphoris. Juvenalis, 'Cras bibit Albanis aliquid de montibus, aut de Cetiis, enjus patriam titulumque senectus Delevit, multa veteris fuliginis testæ.'

16 *Vinariorum delectum*] Id est, habemus delectum domi vinariorum, hominum, qui vini curam gerant, ut habetur delectus militum.

18 *Verba facit emortuo*] Id est, Lycus fecit hæredem Syncerastum servum; nam Syncerastus facit ejus orationem funebrem. Nimirum eorum erat qui scripti fuerant hæredes laudatione publica prosequi mortuos. Hoc autem loco Milphio mortuum Lycum putat, ut quem mox de suo suspensio deliberantem audiverit.

Plant.

4 O

Sed ad postremum nihil apparet: male partum disperit.

MI. Proinde habet hic orationem, quasi ipse sit frugi bonæ,
Qui ipse hercle ignaviorem potis est facere ignaviam.

SY. Nunc domum hæc ab æde Veneris refero vasa, ubi
hostiis 25

Herus nequivit propitiare Venerem suo festo die.

MI. Lepidam Venerem! SY. nam meretrices nostræ primis
hostiis [denuo!

Venerem placavere extemplo. MI. o lepidam Venerem

SY. Nunc domum ibo. MI. heus, Synceraste. SY. Syn-
cerastum qui vocat?

MI. Tuus amicus. SY. haud amice facis, qui cum onere
offeras moram. 30

MI. At ob hanc rem tibi reddam operam, ubi voles, ubi
jusseris:

Habe rem pactam. SY. si futurum est, do tibi operam
hanc. MI. quomodo?

SY. Ut enim ubi mihi vapulandum est, tu corium sufferas.

MI. Apage! SY. nescio quid viri sis. MI. malus sum.

SY. tibi sis. MI. te volo.

quæsita male dilabuntur. MI. Hic loquitur perinde atque si esset probus, qui, per Herculem, potest ipse reddere nequitiam ipsam nequiorum. SY. Tandem referam hæc vasa in ædes a templo Veneris, in quo herus non potuit sibi reddere propitiam Venerem suo die festo. MI. Festivam Venerem! SY. Nam nostræ meretrices placavere statim Venerem primis hostiis. MI. Festivam Venerem iterum! SY. Nunc tandem ibo. MI. Heus! Synceraste. SY. Quis appellat Syncerastum? MI. Tuus amicus. SY. Non facis amice, qui objicis moram mihi onusto. MI. Sed tibi auxiliabor idcirco quando mandaveris, ubicumque libebit: habe hoc pro certo. SY. Si feceris, te auscultabo. MI. Quo pacto? SY. Ut quando plectendus ero, subjicias tuum tergum. MI. Apage! SY. Nescio quid sis. MI.

sic videns; C. et C. 2. fieri suisceris.—22 C. ad posterum. Pll. male parum; B. 1. male p. male disperit.—23 Proinde habet orationem C. et C. 2.—21 Verbum est deest in B. 1. poti est Pll.—25 Pll. ab ædi.—26 C. nequiti; C. 2. neuti.—27 C. 2. primus hostis; τδ primis deest in C.—28 C. et C. 2. exemplo.—29 Pll. heu.—30 C. qui quam; C. 2. cuiquam.—31 Voc. operam deest in B. 1.—32 Habere pactum futurum si tibi si do tibi opam hanc modo B. 1.—33 Parei 3. tute

NOTÆ

24 *Facere ignaviam*] Qui ipsam ignaviam reddere possit ignaviorem; id est, ignavissimus.

27 *Primis hostiis*] Id est, præcidaneis, quæ priores erant; et succida-

neæ hostiæ, quæ deinceps cædebantur, si nimirum bene successissent præcidaneæ.

33 *Tu [tute] corium sufferas*] Id est, tuam cutem pro me flagris subjicias.

SY. At onus urget. M1. at tu appone, et respice ad me.

SY. fecero: 35

Quanquam haud otium est. M1. salvos sis, Sinceraste.

SY. o Milphio,

Di omnes Deæque ament! M1. quemnam hominem? SY.
nec te, nec me, Milphio:

Neque herum meum adeo. M1. quem ament igitur? SY.
alium quemlibet:

Nam nostrorum nemo dignus est. M1. lepide loquere.
SY. me decet.

M1. Quid agis? SY. facio, quod manifesto-mæchi haud
ferme solent. 40

M1. Quid id est? SY. refero vasa salva. M1. Di te et
tuum herum perdunt! [velim,

SY. Me non perdant, illum ut perdant: facere possim, si
Meum herum ut perdant; ni mihi metuum, Milphio. M1.
quid id est? cedo.

SY. Malus es. M1. malus sum. SY. male mihi est. M1.
memorandum! esse aliter decet.

Quid est quod male sit? quoi domi est, quod edis, quod
ames afflatim, 45

Neque triobulum ullum amicæ das, et ductas gratiis.

Sum improbus. SY. Sis pro te. M1. Te cupio. SY. At onus premit. M1. Depone id, et aspice me. SY. Aspiciam; quamvis non vacat. M1. Salve, Sinceraste. SY. O Milphio, cuncti Dii et Deæ fortunent. M1. Quem hominem? SY. Neque te, neque me, Milphio; neque adeo meum herum. M1. Quem feliciterent ergo? SY. Alium quemvis: nam nullus ex nobis meretur. M1. Bene dicis. SY. Hoc me dignum est. M1. Quid facis? SY. Ago id quod mæchi deprehensi non solent ferme agere. M1. Quid est id? SY. Refero vasa salva. M1. Dii te infeliciterent, et tuum herum! SY. Non me perdent, ut illum perdant. Possunt efficere, si libet, ut perdant meum herum; nisi mihi metuum, Milphio. M1. Quid est? Eloquere. SY. Es nequam. M1. Sum nequam. SY. Male habeo. M1. Dic igitur! Oportet tibi esse bene. Quare est tibi male? Tibi est domi quod edas, quod ames abunde, neque das amicæ ullum triobulum, et amas gratis. SY. Ita me habet

corium.—34 C. quit viri.—35 B. 1. at tu appone.—36 B. 1. salvos sit sincerastus; C. salvos si sincere.—38 C. C. 2. B. 1. aliquem, omisso libet.—39 Pil. et B. 1. lepidum eloquere.—40 C. facio quid manifesto imo ochi; C. 2. et B. 1. hi mæchi; Parei 3. manifesto deprenti mæchi.—41 C. 2. perdunt.—42 C. me non perde nullum ut; C. 2. me non per hercle ut perdant nei mihi metuum Milphio, omissis intermediis; perdent B. 1.—43 B. 1. hec mihi; C. ne mihi mei tuam Milphio.—44 Parei 3. memora dum.—45 C. quoi domi sit; C. 2. quo onisit; B. 1. cui id omne sit quod; al. ap. Parcum, cui id omne est quod.—46 Parei 3. et eam duc-

SY. Diespiter me sic amabit. MI. ut quidem edepol dignus es.

SY. Ut ego hanc familiam interire cupio! MI. adde operam, si cupis.

SY. Sine pennis volare haud facile 'st: meæ alæ pennas non habent.

MI. Nolito edepol devellisse, jam his duobus mensibus 50 Volucres tibi erunt tuæ hirquinæ. SY. i in malam rem. MI. i tu atque herus.

SY. Verum enim qui homo eum norit, cito homo pervorti potest. [MI. rectius

MI. Quid jam? SY. quasi tu tacere quicquam potis sis. Tacitus tibi resistam, quam quod dictum est malæ mulieri.

SY. Animum inducam facile, ut tibi istuc credam, ni te noverim. 55

MI. Crede audacter meo periculo. SY. male credam, et credam tamen.

MI. Scin' tu herum tuum meo hero esse inimicum capitalem? SY. scio.

MI. Propter amorem. SY. omnem operam perdis. MI. quid jam? SY. quia doctum doces.

MI. Quid ergo dubitas, quin lubenter tuo hero meus quod possiet

Facere, faciat male, ejus merito? tum autem si quid tu adjuvas, 60

Jupiter. MI. Ut es meritis per adem Pollucis. SY. Ut opto hanc familiam perire! MI. Enitere evertere, si cupis. SY. Non est facile volare sine pennis: meæ alæ non habent pennas. MI. Per adem Pollucis noli vellere, tuis alis hirquinis, his duobus mensibus, erunt volucres. SY. I in malam crucem. MI. I tu, et herus. SY. Qui eum noverit, potest brevi tempore corrumpi. MI. Cur? SY. Quasi tu possis dissimulare quicquam. MI. Prenam diutius silentio id quod mihi dixisti, quam mala mulier premat id quod illi est creditum. SY. Nisi te cognoscerem, facile adducerem ut tibi fidem haberem. MI. Crede audacter meo periculo. SY. Confidam male, et tamen confidam. MI. Scisne tuum herum esse inimicum mei heri? SY. Scio. MI. Amoris causa. SY. Ludis operam. MI. Quare? SY. Quia mones monitum. MI. Dubitasne igitur, quin meus herus damno afficiat ultro, si possit, tuum herum, ut dignus est? Si vero fueris auxilio, quid est

//////////

tas.—49 C. et C. 2. pinnas.—52 Pll. qui bene eum norit; Grut. qui modo eum norit; al. qui hominem norit.—53. 51 Pll. rectius Tacitus tibi sistam; al. rectius Tacitus tibi rem sistam; al. rectius Tacitus tibi resistam, quanto dictum, &c. al. rectius Facilius tibi rem sistam. Mox, mutæ mulieri C.—55 Pll. credimini te.—

Eo facilius poterit facere. SY. at ego hoc metuo, Milphio.

MI. Quid est quod metuas? SY. dum hero insidias parem,
ne a te perdeam :

Si herus meus me esse locutum cuiquam mortali sciat,

Continuo is me ex Syncerasto crurifragium fecerit.

MI. Nunquam edepol mortalis quisquam fiet e me certior,
Nisi hero meo uni indicasso, atque ei quoque, ut ne
enuntiet 66

Id esse facinus ex te ortum. SY. male credam, et credam
tamen. [creditur.

Sed hoc tu tecum tacitum habeto. MI. Fidei non melius
Loquere (locus occasioque est) libere : hic soli sumus.

SY. Herus si tuus volet facere frugem, meum herum per-
det. MI. qui id potest? 70

SY. Facile. MI. fac ergo id facile noscam, ut ille possit
noscere.

SY. Quia Adelphasium, quam herus deamat tuus, ingenua
est. MI. quo modo?

SY. Eodem, quo soror illius altera Anterastilis. MI. sed
qui id credam? SY. quia

Illas emit in Anactorio parvulas, duodeviginti minis,

*facilius? SY. Sed ego unum timeo, Milphio. MI. Quid est quod pertimesces?
SY. Dum struum insidias hero, ne me perdas; si mens herus noverit me verba fe-
cisse cum quoquam homine, statim is me reddet crurifragium ex Syncerasto. MI.
Per adem Pollucis nemo unquam sciet nisi herus; eique indicabo, ut nemini dicat
te esse auctorem hujus facti. SY. Confidam male, et confidam tamen. Sed ne cui
dixeris. MI. Non confidas melius Fidei. Dic secure, est locus et occasio; sumus
soli hic. SY. Si tuus herus velit consulere suae utilitati, perdet meum herum.
MI. Quo pacto? SY. Facile. MI. Dic igitur, ut illi dicam. SY. Quia Adel-
phasium, quam tuus herus deperit, est ingenua. MI. Quo pacto? SY. Eodem,
quo Anterastilis altera ejus soror. MI. Verum quomodo id credam? SY. Quia
illas emit in Anactorio, parvulas, octodecim minis a praedone Siculo. MI. Quan-*

59 B. 1. quid possiet.—61 C. et C. 2. poteris —62 Pl. parilem ne a te perdiam ;
al. parlem ne inepte perduim ; B. 1. ne a te perdiar.—63 C. quiquam.—64 B. 1. ex
sincera ; C. exsincerasi occurrit frugium ; C. 2. ex sincera [lacuna] fecerit.—
65 Pl. fide.—70 Al. facere frugi. C. quid potest.—72 Voc. modo deest in B. 1.
—73 C. et C. 2. sequi id.—74 Hic lacunae sunt in eodd. Pl. parvulus. MI.

NOTE

62 Perdeam] Id est, peream, in-
serto d.

Syncerastus.

61 Crurifragium] Nomine mutato
Syncerasti. Ut sit Crurifragius, non

70 Facere [facerem] frugem] Id est,
facerem bene ; ut ' facere nequam,' id
est, facere male.

De prædone Siculo. MI. quanti? SY. duodeviginti minis. 75

MI. Duas illas? SY. nutricem earum tertiam.

Et ille qui eas vendebat, dixit se furtivas vendere :

Ingenuas Carthagine aiebat esse. MI. Di vostram fidem !
Nimium lepidum memoras facinus : nam herus meus Agorastocles

Ibidem gnatus, inde surreptus fere sexennis : postibi 80

Qui eum surripuit, huc devexit, meoque hero eum hic vendidit.

Is in divitias homo adoptavit hunc, cum diem obiit suum.

SY. Omnia memoras : quo id facilius fiat, manu eas asserat

Suas populares, liberali causa. MI. tacitus tace modo.

SY. Profecto ad incitas lenonem rediget si eas abduxerit. 85

ti? SY. Octodecim minis. MI. Duas illas? SY. Earum nutricem tertiam: et ille, qui eas vendidit, dixit se vendere furto abductas: dicebat fuisse ingenuas Carthagine. MI. O Dii, vos testor! Dicis rem nimis festivam: nam meus herus Agorastocles, natus ibidem, est inde abductus fere sex annorum natus: postea, qui eum suffuratus est, adduxit huc, et eum vendidit hic, meo hero. Hic eum adoptavit in familiam, quando excessit e vita. SY. Scis omnia. Ut præstet id facilius, eas manu mittat, tanquam suas cives, in iudicio. MI. Sile jam, sile. SY. Sine dubio, si eas abduxerit, rediget lenonem ad extremas angustias. MI. Quin dabo

quantum? SY. duo de viginti, &c. B. 1.—76 *Duas illas tanti quæso. SY. immo et nutricem Parei 3. Duas illas tanti quæso emit? ed. Saxon.—78 Ingenuas [lacuna] ulebat esse C. Ingenuas sariagine Alebat esse C. 2.—80 C. et C. 2. surripuit; al. surptus.—84 Suas popularis libertati tacitus causa. MI. tace B. 1.—*

NOTE

84 *Liberali causa*] Id est, asserat eas in libertatem causa liberali; id est, iudicio seu actione de libertate. Unde 'assertores' dicuntur, vindices alienæ libertatis. Dicitur et 'liberali manu asserere.' 'Assertor,' 'vindex,' 'vincta,' 'assertio.'

85 *Ad incitas*] *Incitas* uno verbo est unius casus nomen, et accusativi pluralis, ut 'inficias,' 'suppetias.' 'Ad incitas redactus,' idem est atque ad extremas angustias redactus. Apuleius dixit, 'Ad extremas incitas.' Nimirum antiqui terminos ex-

tremos vocabant 'incitos;' itaque dicebant, 'ad incitos,' pro 'ad incitos terminos,' id est, 'ad extremos terminos;' 'lineas' item 'incitas' vocabant, 'lineas extremas;' et 'ad incitas' dicebant, pro 'ad incitas lineas.' In ludo duodecim scriptorum, quando ad ultimam lineam compulsi erant calculi, neque ulterius compelli poterant, dicebatur is cuius erant calculi, 'redactus ad incitas lineas,' id est, 'extremas.' Calculi vero dicebantur 'inciti.' Ludus ille vocabatur, 'grammismus,' 'grammas,'

MI. Quin prius disperibit, faxo, quam unam calcem civerit. [serviam.

Ita paratum est. SY. ita Di faxint, ne apud lenonem hunc

MI. Quin hercle collibertus meus faxo eris, si Di volent.

SY. Ita Di faxint: numquid aliud me morare, Milphio?

MI. Valeas, beneque ut tibi sit. SY. pol istuc tibi et hero tuo est in manu. 90

Vale, et hæc cura, clanculum ut sint dicta. MI. non dictum est: vale.

SY. At enim nihil est, nisi, dum calet, hoc agitur. MI. lepidus, cum mones:

Et hoc ita fiet. SY. proba materies data est, si probum adhibes fabrum.

MI. Potin' ut taceas? SY. faceo, atque abeo. MI. mihi commoditatem creas.

Illic hinc abiit. Di immortales meum herum servatum volunt, 95

Et hunc desperditum lenonem: tantum eum instat exitii.

Satine priusquam unum est injectum telum, tum instat alterum! [ædes sevocem,

Ibo intro, hæc ut meo hero memorem: nam huc si ante

operam ut prius desperet, quam moverit unum calculum. Res sunt ita constituta. SY. Dii præstent id, ne amplius apud lenonem serviam. MI. Quin per Herculem meus eris collibertus, si Diis placet. SY. Dii sic velint. Visne me aliud, Milphio? MI. Vale, bene tibi sit. SY. Per Pollucem illud est in tua potestate, et tui heri. Vale, et cura ut hæc sint dicta clam. MI. Non dictum puta. Vale. SY. Sed id nihil, nisi fiat intereatum calet. MI. Es lepidus, quando admones: hoc fiet sic. SY. Est suppeditata optima materies, si adhibeas bonum opificem. MI. Tacebisne? SY. Silco, atque abeo. MI. Mihi ostendis commoda. Ille abiit hinc. Dii immortales optant serrare meum herum, et disperdere hunc lenonem: adeo est magnum exitium quod ei impendet. Antequam unum telum est vibratum, repente injicitur alterum! Introibo, ut narrem hæc meo hero; nam si

85 *Parei 3. ad incita*—86 *Al. unum calcem.*—87 *C. servam.*—88 *Qui hercle cum liberatus faxo eris B. 1.*—89 *Parei 3. numquid vis aliud; C. et C. 2. nunc quid aliud.*—90 *B. 1. post istuc tibi et tuo herost.*—91 *C. ut scint dicia; C? 2. ut sint dicia.*—92 *B. 1. lepidus communes.*—93 *B. 1. proba materia est si.*—94 *Idem codex, mihi commoditatis.*—95 *Illinc C. et C. 2.*—96 *Pll. exiti.*—97 *Sati' ne Pll. est in lectum C. et C. 2. jam instat al. ap. Parenm.*—98 *Pll. ante adesse vocem;*

NOTÆ

'scripta scriptorum,' 'ludus latro- per diminutionem vocantur calculi.'
num.' 92 *Dum calet*] Id est, dum res re-
86 *Unum calcem*] Festus, 'Calces cens est; translatio a ferro deducta,

Quæque audivistis modo, nunc si eadem hic iterem, in-
scitia 'st.

Hero uni potius intus ero odio, quam hic sim vobis om-
nibus. 100

Di immortales, quanta advenit calamitas

Hodie ad hunc lenonem! sed ego nunc est, cum me moror.

Id negotium institutum est, non datur cessatio.

Nam et hoc nocte consulendum, quod modo concredi-
tum 'st,

Et illud autem inserviendum 'st consilium vernaculum. 105

Remora si sit, qui malam rem mihi det, merito fecerit.

Nunc intro ibo: dum herus advenit a foro, opperiar domi.

rogem venire ante aedes, et si repetam hic eadem quæ audivisti, est amentia. Ero potius invisus meo hero intus, quam hic vobis omnibus. Dii immortales! quanta calamitas hodie incidit in hunc lenonem! sed jam me ipse retardo. Hæc res est incepta, non est locus intermittendi. Nam et deliberandum est, hac nocte, de hoc quod credidit mox servus, et promovendum est illud consilium a nobis inventum. Si sit aliquis, qui mora injecta, mihi afferat aliquod damnum, recte egerit. Jam ingrediar: expectabo domi usque eo dum herus revertatur a foro.

Bipont. et al. ante aedes evocem.—99 Quæ audivisti C. et C. 2. Et quæ audivis-
tis al. ap. Pareum. hic si terum C. 2.—101 Dii immortales, quid malorum,
quanta, &c. edd. vett. Delph. et Bipont.

NOTÆ

quod, dum calet, mulcendum est. lus.' Idem, 'Vernacula festivitàs.'
105 Vernaculum] Domesticum il- Varro, 'Vernaculum ac dominatum.'
lud, et a nobis natum consilium. Ci- Idem, 'Vinum vernaculum, nva ver-
cero, 'Crimen domesticum ac ver- nacula.'
naculum.' Idem, 'Sapor vernaca-

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

HANNO loquitur Punice.

YTHALONIM, vualonuth si chorathisima comsyth,

HA. Precor Deos et Deas hujus urbis præsidēs, ut quod in animo habeo, bene suc-

1 C. vuton uth si corathysima; C. 2. valon ut si corat sima [lacuna] comsyth.—

Chym lachchunyth mumys thalmyctibari imisci
Lipho canet hyth bymithii ad ædin bynuthii.

cedat; et eorum voluntate res meæ recte fluant; ad liberandum meum filium et filias

—2 C. lachun yth mumy s thral mycthi bar ui myschi; C. 2. lah chunyth mumys thyal mycthibaris imisehi.—3 Lipho canet hythby nuthi ad edyn bynuu C. Lipho-

NOTE

1 *Ythulonim*] Joannes Philippus Pareus hos duos versus characteribus Hebraicis sic scribit:

והרעל יונין ועלר נות סיו קראתי שמה
קומשית

כיס לך כונת כומיס העלמק טברי עמסתי
Joannes Seldenus in opere de Diis Syris sic Hebraice primum. Et versibus duobus distinguit:

נא את עליונים ועליונות

שקרא אתם מקום חזאת:

Quem sic characteribus Latinis sub-
jicit: *Na ethelionim velionoth sequara otham makom hazoth*: sic vertit Latine: *Obscuro superos superasque Quibus contigit locus iste.*

Samuel Petrus libro Miscellaneorum secundo sic Hebraice eosdem versus:

נט עליונים ועליונות וכוך אתראשי מקום
זאת

חיני לקחו ולתמימי שתי עלמות עברתי
מוחי

Sic Hebraica Latinis characteribus: *Neth atonim, ualonoth, secor eth isi macom soth: Chyai lachchu, vultmimi. Sty almoth ibarti mischi*: Sic Hebraica Latinis vertit: *Inclinate et advortite, o Di Deaque, quorum sub nomine viri hujus civitatis sunt. Deprecationem et integritatem meam accipite. Duas filias generavi, robur meum.*

Samuel Bochartus in altera parte sui Phaleg. capite secundo putat, versus sexdecim priores scenæ hujus, esse partim Punicos, partim Liby-
cos; et Punicos quidem, quos censet esse decem priores, pro vitili restitu-

it; sex vero posteriores, quos Liby-
cos esse existimat, et hactenus incas-
sum a quovis fuisse tentatos, et ipse
restituere desperat, nisi quod suspi-
catur idem versibus sex Libyicis ex-
primi, quod et decem Punicis priori-
bus Scenæ, et undecim Latinis Plau-
ti. Sic autem emendat scripturam
horum versuum duorum: *N'yth alo-
nim valonuth sicorath jismacôn sith Chy-
mlachai jythmu mitslia mittebariim is-
chi*. Characteribus Hebraicis sic ex-
primit:

נא את עליונים ועליונות שכורת יסמכוך זות:
כי מלכי יתמו: מוצליה מדבריהם עסקי:

Hebræa Latinis characteribus sic
scribit: *Na eth eljonim veljonoth se-
chorath iismecun zoth Chi mclachai jit-
themu; matslia middabarchen iski*. La-
tine sic vertit: *Rogo Deos et Deas,
qui hanc regionem tuentur, Ut consilia
mea compleantur; prosperum sit ex-
ductu eorum negotium meum.*

3 *Lipho*] Joannes Philippus Pareus hos versus quatuor characteribus Hebraicis sic scribit:

ליפו קנת את בנותי דראדין בינים אורתי
בירורוב שלו עומלונם ובימסרתותו
בתלים מוסין נוקותיהי נלכתי דשמוכו
עמד ליברים טפלות בלוח יכון חם ליפול

Samuel Petrus libro Miscellaneorum secundo sic Hebraice eosdem versus:

ליפק אניתי בימי ההו עד עדין בימי ההו
ברנה רב יללו הום עליונים ובימי שיר תהו
בתולים עושנות אתו נלך אנ תא דש מקום
אי שור אלא ברום תפלות חילי שהנטם לי
פעיל

Byrnarob syllo homalonin uby misyrthoho
 Bythlym mothym noctothii nelechanti daschmachon 5
 Yssidele brim tyfel yth chylys chon, tem, liphul
 Uth bynim ysdibur thinno cuth nu Agorastocles

meas e potestate prædonum. Dii (inquam hoc faciant) per spiritum multum, qui est in illis et per providentiam suam. Amicus meus Antidamarchus consueverat diversari apud me: sed ille additus est eorum cætui, qui habitant in tenebris. Dicunt Agorastoclem filium ejus apud eum manere. Tessera hospitalis est, tabula sculp-

//////////

cane thyth binuthis ad a din bin nthu C. 2.—4 Bym arob syllo homaloni mur bymy syrthoho C. Birnarob syllo ho malonim uyby mysyrthoho C. 2.—5 C. mothyn noctohu ulechanti cla maschon; C. 2. mothyn noctohu lechanti dasmachon.—6 Yssid dobrin thyfel: yth? chül? ys! chon! chem liful! C. Ysiddobrim thyfel yth chy! yschon: themliphul C. 2.—7 Yth! binim! ysdibur! thinnochot nu ago-

NOTE

Sic Hebraica Latinis characteribus: *Liphoc anethy bymi Thu ad ædin, bymi Thu, Byrna rob, syllo hom alonin, uby-mi syr, tohu: Bythym othynoth athu: nelech an, ta das machon? E sod elle? brum tyfeloth chyly, schontem li, phol. Sic Hebraica Latinis vertit: Fato impulsus feci ut irent singulis Deorum diebus festis ad hortos, Cum gaudio multo, quod conturbavit Deus, et in die cantici fuit vacuitas: Puellæ surreptæ abierunt: Quonam ibo thalamos omnes calcans? Ubi est qui illas rapuit? ut totam ineptitudines doloris mei, quas quasi fructus producit mihi gignere et educare. Samuel Bochartus sic emendat:*

*לפרקנת את בני את יד עדי ובנותי:
 ברוח רוב שלהם עליונים ובמשורתהם:
 בטרם מות חנות אותי הלך אנטידמרכון:
 איש שידע לי: ברם טפל את חילי שנינתם
 לאפל:*

Hebræa Latinis characteribus sic scribit: Lephurcanath eth beni eth jud adi ebenothai. Berna rob sellahem el-jonim ubimesuratchem. Beterem moth anoth othi helech Antidamarchon, Is sejadu li: Beram tippel eth chele sechinatam leophel. Latine sic vertit: Ad liberationem filii mei e manu prædonis, et filiarum mearum. Dii (inquam id

præstent) per spiritum multum qui est in ipsis et per providentiam suam. Ante obitum diversari apud me solebat Antidamarchus, Vir mihi familiaris: sed is eorum cætibus junctus est, quorum habitatio est in caligine.

7 Uth] Joannes Philippus Parens hos versus quatuor characteribus Hebraicis sic scribit:

והבנים עודיבור תינו כותנו
 Agorastocles
 עתי מנת עהי כרסהי ליכואי סיתאסו
 בינו ורכיל לזהלי נובלים לסבית-טינים
 בודיאלית ערעים נין נועים לים מונכות לחים
 Samuel Petitus libro Miscellaneo-
 rum secundo sic Hebraice eosdem
 versus:

את-בנים איש דבר ניות כה נות
 Agorastocles

ותמונה תהי קוראה שאל חקק זאת נשא
 בינו רחי לי יחי לי נבולים לשבית תמי
 בדי אל אחעה רע אנן ואשלים מנחות ואשים

Sic Hebraica Latinis characteribus: *Eth banim. Y's daber noth co noth Agorastocles: Vthemuna tehj chora, sel ucock, soth nose, Bynnu. Dchi li ihi li gebulim, lasbit thumi: Bady al ethe ra, ennyn, vaslym mincoth visim. Sic Hebraica Latinis vertit: Liberos. Dixerunt hic pro certo habitare Agorus-*

Ythe manet ihy chlyrsæ lycoch sith naso
 Byuni id chil luhili gubylim lasibit thim
 Bodyalyt herayn nyn nuys lym moncoth lusim 10
 Exanolim volanus succuratum misti Atticum esse

ta, cujus sculptura est, Deus meus: hanc fero. Mihi dictum est eum manere in hac regione. Ingressitur aliquis per ostium, sciscitabor ab eo numquid noverit Agorastoclem.

rastocles C. *Uthbinim yslibur thinnochutnu agorastocles C. 2.—8 Ythe manoth? ihychir saelichot sith naso C. Ythemaneth ihy chlyrsæ lychoth sith naso C. 2.—9 Bynny id chil luhily gubulim lasibittlim C. Bynny idchil luhily gubulim lasi bithym C. 2.—10 Bodialyt therayn nynnuyslymmon chot lusim; Hianno punice C. Bothyalit herayn ninuys lymmonchot lusim [lacuna] C. 2.—11 C. succurratimistim altim acum esse; C. 2. xanolim v. succurrati misti maltim acū esse.—*

NOTE

toctem: Est hospitalis tessera, Saturni imago, (hanc fero) Inter nos: Esto aliquis finis itineris mei, quo tandem integritati meæ requies concedatur: Ne solus, et miser, afflictusque errem huc illuc, quin potius in liberis meis innover, et rependam dona et oblationes. Samuel Bochartus sic emendat:

את בן אמיץ דבור תם נקרט נוח
 אגורסטוקלים:

הותם תנותי הוא כיוור שאלי חוע ואת
 נרשא:

ביני עד כילו האלה נבולים לשבת תם:
 ברא די עלי תרע אנהו: אשאל אם מנכר
 לו ישם:

Hebræa Latinis characteribus sic scribit: *Eth ben amis dibbur tham necot nave Agorastocles. Othem anuthi hu chior seeli choc; zoth nose. Binni ed chi to huelle gebulim lasabeth tham. Bo di ate theru inna; Hinno, esal in mancar to sem. Latine sic vertit: Filium ejus constans famu est ibi fixisse sedem, Agorastoclem (nomine). Sigillum hospitii mei est tabula sculpta, cujus sculptura est, Deus meus: id fero. Indicavit mihi testis eum habitare in his finibus. Venit aliquis per portam hanc: Ecce eum: rogabo numquid noverit nomen (Agorastoclis).*

11 Exanolim] Joannes Philippus

Parens hos versus sex characteribus Hebraicis sic scribit:

את עליוני עלונת סוכרותים מישתי
 Atticum esse

Concubitus a bello

קוטים באנת ללכנת כנה ענוס חס
 חויק סלק פנסי אתי דמסקום עלם ענדוברתי
 פלונו בתמי

קלהום קומוקרה לעני At enim חוסר ובר
 ענת-עיה Aristoclem

עתסאך נעסקטליע הלכות עלמות דוברטרמי
 קומפס וספטי

עודעך licitor בודה jussum ליטנימקולוס
 Samuel Petrus libro Miscellaneorum secundo sic Hebraice eisdem versus:

את-עלנוים ועליונות שקראתי כועשתי עתיק
 רמעש

חנכו בתימאבל לו קוטיני נבא אני לא לקחו
 תתנהאניש אש

הוי חסילך פה נשא עתיד עמס כון על אמון
 דבר תהו עליון איב ותומה

קל חום קום וקרא לו ענו את עוני מאב
 הוסה ובר בנתי אה Aristoclem

הט אונה קינה זאת אל יעלי חושה לאמון
 דבר הרמי הי ופסודאשפתי

הא עיר אענק לקטר בו דשי אסם למנים
 קולס:

Sic Hebraica Latinis characteribus: *Et alonim ualonoth: sccarati misti attic, umasse, Conco biti miabel lo cuti*

Concubitum a bello cutius beant lalacant chona enus es
 Hujec silec panesse athidamascon alem induberte felono
     buthume [Aristoclem
 Celtum comucro lueni, at enim avoso uber bent hyach
 Et te se aneche nasocetelia elicos alemus duberter mi
     comps vespiti 15
 Aodeanc lictor bodes jussum limnimcolus.
 Deos Deasque veneror, qui hanc urbem colunt,
 Ut, quod de mea re huc veni, rite venerim ;

*** Oro Deos et Deas qui huic urbi praesident, ut felix sit adventus meus

//////////

12 C. cutim beat lulacanti chona ; C. 2. cutim beat lulacant chona enus es.—
 13 Huiec silic panasse atidmuscon aiem viduberte felono butune C. Huiec silic
 pan esse mascon alem viduberte felone buthune C. 2.—14 Celtumco mucrolucui ut
 enim avo so uber hentra charistoclem C. Celtum comucro lueni atenim avo souber-
 hent hyacharistoclem C. 2.—15 Eite seanece nasocetelia helicos alemus dubertermi
 compsuestipti C. Ettescanche nasocetelia helicos ulemus duberter micompsuesti C. 2.

NOTÆ

nibe ani: lo lacu china, anus is. Hoi
 cesi, lec po, nasse athid amas, con al
 emun diber Tefelon, ob, uthume: Cel
 tun: com ucra: lu emu: et oni mau
 ose: ubar banthy ach Aristoclem. At,
 assena china sot, et iaeli, cosa lemun di-
 ber termi, cai: upsu aspoti: E od eanec
 lictor bo desi assam limnim coles. Sic
 Hebraica Latinis vertit: Dis Dea-
 busque, quos invocari consultores, et ad-
 jutores mihi, Ad lustrandam domum
 meam a dolore, quo affectus sum, cum
 illos laudarem. Sed orationem non ac-
 ceperunt; afflictissimusque sum, et ani-
 mum despondeo. O spes mea, huc veni:
 et qui me cumque manet labor, perferre
 facito, animos sume a veritate oraculi et
 responsorum Dei Taw, a divinationibus,
 et ostentis, prodigiisque: Numero adim-
 plere: erige te, et precare: Utinam ex-
 audivant: facessat dolor a patre religio-
 so, et dignoscam fratris filium Aristoc-
 clem. Attente audi lamentationem is-

tam, Deus, mea potentia, festina ad ve-
 ritatem verbi exaltationis meae, o Deus,
 et cessabunt sterquilinia mea. Ecce
 deinceps de meis facultatibus honorem
 habeo, sacrificans far Dis omnibus, et
 laudans.

17 Deos Deasque] Mos erat apud
 antiquos, ut cum aliquo advenirent,
 Deos tutelares loci salutarent.

Veneror] Veneror hoc loco signifi-
 cat 'precor;' sicut alibi 'amo' et
 'amabo' significant etiam 'precor.'
 Hoc tamen differunt, quod veneror
 significet 'religiose precor;' et 'a-
 mo,' vel 'amabo,' 'amice precor.'

Qui hanc urbem colunt] Erat apud
 antiquos semper in quavis urbe Deus
 aliquis, qui praecipuo quodam cultu
 afficiebatur, et is erat tutelarior. Hi
 erant quos adventu suo colebant ad-
 venae. Apud Calydonios ejusmodi
 erat Venus, ut patet ex pluribus fa-
 bulae hujus locis.

Measque ut gnatas, et mei fratris filium,
 Reperire me siritis: Di vostram fidem! 20
 Quæ mihi surreptæ sunt, et fratris filium.
 Sed hic mihi antehac hospes Anthidamas fuit.
 Eum fecisse aiunt, sibi quod faciundum fuit.
 Ejus filium hic prædicant esse Agorastoclem:
 Deum hospitalem ac tesseram mecum fero: 25
 In hisce habitare monstratu'st regionibus.
 Hos percontabor, qui huc egrediuntur foras.

in hanc civitatem, in iis, quorum causa huc commigravi: ut annuatim ut inveniam meas filias et filium mei fratris: o Dii vos obtestor. Meas, inquam, filias, quæ mihi sunt surreptæ, et filium mei fratris. Olim habui hic hospitem Anthidamantem. Dicunt eum egisse, quod fuit sibi agendum. Aiunt ejus filium Agorastoclem hic habitare: apporto mecum Deum hospitalem ac tesseram: mihi indicatum est eum habitare in hisce locis. Rogabo (ubi maneat) ab his qui egrediuntur ex illis aedibus, et huc veniunt.

—16 C. limnicolus; C. 2. Aodaenche lictor boeles j. limum colus.—19 Measque hic ut C. et C. 2.—21 Quæ surreptæ sunt mihi C. 2.—24 Al. ap. Parenm, esse prædicant.—26 In isce C.—27 C. 2. qui hunc.

NOTÆ

19 *Meas gnatas*] Adelphasium et Anterastilem.

Mei fratris filium] Agorastoclem Iachonis filium.

22 *Anthidamas*] Anthidamas erat hospes Hannonis et Iachonis, ut est supra dictum; et ipse Anthidamas emerat Iachonis filium Agorastoclem surreptitium, ignarus esse filium hospitum sui. Et ipse moriens Agorastoclem scripserat heredem.

23 *Eum fecisse aiunt*] Hoc toto versu est circumlocutio, qua nihil aliud significatur, quam 'mortuus est.' Nimirum veteres 'mortis' nomen et recordationem, quantum in se erat, declinabant.

25 *Deum hospitalem ac tesseram*] Id est, Deum hospitali tesseræ insculptum. Petitus ex Hebræis scenæ secundæ conjicit esse Saturnum.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

AGORASTOCLES, MILPHIO, HANNO.

AG. Ain' tu tibi dixi Syncerastum, Milphio,
 Has esse ingenuas ambas surreptitias

AG. Dicisne, Milphio, Syncerastum tibi patrefecisse has duas virgines Carthage-

Carthaginiensis? **MI.** aio: et, si frugi esse vis,
 Eas liberali jam asseres causa manu:
 Nam tuum flagitium 'st tuas populares te pati 5
 Servire ante oculos, domi quæ fuerint liberæ.
HA. Pro Di immortales, obsecro vostram fidem!
 Creta est profecto horum hominum oratio.
 Quam orationem hanc aures dulcem devorant!
 Ut mihi absterserunt omnem sorditudinem! 10
AG. Si ad eam rem testis habeam, faciam quod jubes.
MI. Quid tu mihi testis? quin tu insistis fortiter?
 Aliqua fortuna fuerit adjutrix tibi.
AG. Incipere multo est, quam impetrare, facilius. [venit?
MI. Sed quænam illæc est avis, quæ huc cum tunicis ad-
 Numnam ita balneis circumductus pallio? 16
 Facies quidem edepol * * *
 Servos quidem edepol veteres antiquosque habet.
AG. Qui scis? **MI.** viden' homines sarcinatos consequi?
 Atque, ut opinor, digitos in manibus non habent. 20

nienses esse ingenuas furto ablatas? MI. Dico: et si es probus, eas vindicabis, quia sunt liberæ. Nam vitio vertetur si feras, te inspectante, tuas civis sub jugo esse, quæ fuerunt liberæ apud suos. HA. Pro Di immortales obtestor vestram fidem! Sane oratio horum hominum est aperta. Quam avide meæ aures hanc captant! Ut mihi eluerunt omnes molestias animi! AG. Si essent mihi testes hujus rei, agerem quod præcipis. MI. Quid testes loqueris? Quare non urges rem strenue? Aliqua fortuna tibi erit auxilio. AG. Est longe facilius incipere quam perficere. MI. Sed, quænam est illa avis, quæ advolat huc cum tunica? Revertiturne a balneis, subducto per fraudem pallio? Per ædem Pollucis vultus ejus est Punicus. Habet profecto serros vetustos et annosos. AG. Quare? MI. Videsne homines qui, alligatis sarcinis, eum consequuntur? Et, ut existimo, non habent di-

//////////

2 Pll. su raptitias.—3 Arthaginiens C.—4 Pll. adsere causa.—6 Serrare C. fuerunt C. 2.—8 Creta est C. 2. mihi oratio Parei 3.—9 Al. ap. Pareum dulce.—10 C. hominem sorditudinem.—12 Quantum t. quantum ins. C. Quin tu C. 2.—15 B. 1. illæc anus est.—16 Numnam in alabandis B. 1. Numnam in a baliniis Pll.—17 Facies quidem edepol Punica est: guga est homo Lamb. e codd.—19 Qui

NOTÆ

8 Creta] Ut creta emaculantur quasi dicas 'perpetrare:' hic enim vestes, sic oratione Agorastoclis et *impetrare* est oppositum *incipere*.
 Milphionis absteruntur animi mo- 15 Avis] Appellat 'avem' Han-
 lestiæ in Pæno. nonem Pænum, ob manicas tunicæ

14 Impetrare] Est ab in auxetico, alarum instar utrinque pendentis.
 et 'patro,' 'patras,' id est, perficio,

- AG. Quid jam? MI. quia incedunt cum annulatis auribus?
 Adibo hosce, atque appellabo Punice.
 Si respondebunt, Punice pergam loqui:
 Si non, tum ad horum mores linguam vortero.
 Quid ais tu? ecquid adhuc commeministi Punice? 25
 AG. Nihil edepol: nam qui scire potui, dic mihi,
 Qui illinc sexennis perierim Carthagine?
 HA. Pro Di immortales! plurimi ad hunc modum
 Periere pueri liberi Carthagine.
 MI. Quid ais tu? AG. quid vis? MI. vin' appellem hunc
 Punice? 30
 AG. An scis? MI. nullus me est hodie Pœnus Punior.
 AG. Adi atque appella, quid velit, quid venerit,
 Qui sit, quojatis, unde sit: ne parseris.
 MI. Avo! quojates estis? aut quo ex oppido?
 HA. Hanno muthumballe bechadreanech. 35
 AG. Quid ait? MI. Hannonem sese ait Carthagine,
 Carthaginiensem Muthumballis filium.

gitos in manibus. AG. Quare? MI. Quia habent annulos in auribus. Accedam ad eos, et alloquar Punica lingua. Si reposuerint, prosequar loqui Punica lingua: si non reposuerint, tum vertam ad horum mores orationem. Quid tu? nonne aliquid calles lingua Punica? AG. Nihil per adem Pollucis. Nam, dic mihi, quomodo callerem, qui natus sex annis raptus fuerim Carthagine? HA. Pro Di immortales! Complures pueri liberi perierunt, hoc modo, Carthagine. MI. Quid dicis tu? AG. Quid vis? MI. Libertine appellem Punica lingua? AG. Scisne Punicam linguam? MI. Est nullus hodie Pœnus magis Pœnus. AG. Accede, atque roga, quid, velit, quare venerit, quis sit, cujas sit, unde sit; ne peperceris verbis! MI. Avo! cujates estis, aut quo ex oppido? HA. Hanno muthumballe bechadreanech. AG. Quid dicit? MI. Dicit se esse Hannonem Carthaginiensem

//////////

sis C.—20 C. digitos immanibus.—22 Adibo atque hosce appellabo B. 1. C. 2. Audibo hosce C.—24 Pll. lingua ac vertero.—27 Qui illinc C. Qui illum C. 2.—28 C. 2. plurimi ad hunc [lacuna] modum; al. ap. Pareus, ut plurimi; al. ut quam plurimi; al. Proh Di i. ut ad hunc plurimi modum.—30 Quid tu ais tu al. ap. Pareus. appellem Pll.—31 C. et C. 2. denus punior.—33 Qui sit quopatis Pll. Qui sit quo patre B. 1. ne parleris C. C. 2. et B. 1.—34 Avo quolutes C. et C. 2.—35 Annon Muthumballe becha edre anech Pll. Hanno muthumballe becha edre anech B. 1.—37 Muthum ballis B. 1.—38 Vo B. 1. C. et C.

NOTÆ

34 Avo] Pareus: היה *salve*: ave. בקר-עין. Petitus, העדרמנק, *Chadreanach, Carthuginiensis.*

35 Hanno] Pareus, הנו מיטימבלי

HA. Avo! MI. salutat. HA. donni! MI. doni volt tibi
Dare hinc nescio quid: audin' pollicerier?

AG. Saluta hunc rursus Punice verbis meis. 40

MI. Avo donni, hic mihi tibi inquit verbis suis.

HA. Me bar bocca. MI. istuc tibi sit potius quam mihi!

AG. Quid ait? MI. miseram esse prædicat buccam sibi.
Fortasse medicos nos esse arbitrarier.

AG. Si ita est, nega esse: nolo ego errare hospitem. 45

MI. Audi tu, rufen nuco istam. AG. sic volo

Profecto vera cuncta huic expedirier.

Roga, numquid opus sit? MI. tu qui zonam non habes,
Quid in hanc venistis urbem, aut quid quæritis?

HA. Muphursa. AG. quid ait? HA. mivulechianna. AG.
quid venit? 50

filium Muthumballis. HA. Avo! MI. Salutat. HA. Donni! MI. Vult tibi dare dono nescio quid: audisne polliceri? AG. Saluta hunc rursus Punice meis verbis. MI. Avo donni, hic mihi dicit tibi, avo donni, suis verbis. HA. Me bar bocca. MI. Malim hoc tibi contigisse, quam mihi! AG. Quid ait? MI. Dicit se habere linguam miseram: forsitan existimat nos esse medicos. AG. Si id rogat, nega nos esse medicos: ego nolo hospitem in errore versari. MI. Audisne tu rufen nuco istam? AG. Sic libet huic explanari omnia vera; postula, an opus habeat quapiam re? MI. Tu, discincte, quare venistis in hanc urbem, aut quid quæritis? HA. Muphursa. AG. Quid dicit? HA. Mivulechianna. AG. Quid

//////////

2. adoni Parei 3.—40 C. rusus.—41 Avo nomne B. 1. et C. 2. Havah Adoni Parei 3. Avo nonni C.—42 Meharbocca C. et C. 2. Mebarbocca Parei 3. Me barbooccha B. 1. sit tibi al. ap. Pareum.—43 B. 1. buccam si.—44 B. 1. arbitratur.—45 Si ita est desunt in B. 1. ita deest in Pll.—46 C. rufeen nuco.—49 Quid hin huë C.—50 Parei 3. miphulec; C. mivulec hi an na; C. 2. mivile-

NOTÆ

38 Donni] Pareus et Petitus, ארני
Domine.

42 Me bar bocca] Pareus, מבר Petitus,
בוקם. Petitus, ממה כר בכה, quam la-
chrymarum filius.

46 Rufen] Pareus, רופן נכו. Pe-
titus, רופא מחיה יסהים. Rescribit,
rofe maco istom, id est, Medicus abster-
gere claudet.

50 Muphursa] Punica versuum 50.
50, 53. et 57. continui sunt sermonis.
Pareus,

טיפורסה: מיפילק האנה
לאך לחננים למינכים

איזום כרונים
פלום ארנה דקתה

מפרושה מוני לכיון נא
לאך לחנני מלוני נהות
אז אנה ונהם
פלוני עיר נר אחת

Latine ita sonant: *Hospitium tesserae
meae, cujus imago Saturnus est: Que-
so, Indica, ut misceraris mei, hospitium
meum, et deduc: Honoratus adolescens
iste est* 'O δέῖνα, urbis columen uni-
cum.

MI. Non audis? mures Africanos prædicat

In pompam ludis dare se velle ædilibus.

HA. Laech lachananim limi nichot. AG. quid nunc ait?

MI. Ligulas canalis ait se advexisse et nuces:

Nunc orat, operam ut des sibi, ut ea veneant. 55

AG. Mercator credo est. HA. Isam aruinam. AG. quid est?

HA. Palum erga dectha. AG. Milphio, quid nunc ait?

MI. Palas vendundas sibi ait, et mergas datas,

Ut hortum fodiat, atque ut frumentum metat.

Ad messim credo missus hic quidem tuam. 60

AG. Quid istuc ad me? MI. certiozem te esse volui,

Ne quid clam furtive accepisse censeas.

HA. Muphonnium sucorahim. MI. hem! cave si feceris

vult? MI. Non audis? Dicit se velle dare mures Africanos in pompam ludis ædilibus. HA. Laech lachananim limi nichot. AG. Quid fabulatur? MI. Dicit se advexisse ligulas canales et nuceas: rogat jam, ut adjuves in eis dividendis. AG. Puto, est mercator. HA. Isam aruinam. AG. Quid est? HA. Palum erga dectha. AG. Milphio, quid dicit jam? MI. Dicit se habere trullas vendendas, et furcas, ut fodiat hortum, et ut metat frumentum. Puto venit huc ad tuam messim. AG. Quid id ad me attinet? MI. Volui te habere pro certo, ne existimes me accepisse aliquid furtim. HA. Muphonnium sucorahim. MI. Hem! cave ne faceris id

*****

chianna; B. 1. mu vilech ianna.—52 In popam C. laudis B. 1. daresuelle C. 2.—53 Lalech lach ann mlin iichot B. 1. Laech lachananim limini chot C. Lalech-lakeananim limn chot C. 2.—54 Ligulas canales Dowz. Figulas furulas al. L. cannabes al. ap. Parenm.—56 Issam arabinam B. 1.—57 Patriu erga decha B. 1. decha C. decthu C. 2.—58 Paltas v. sibimet B. 1. sibimet etiam C. et deest in B. 1.—59 C. et B. 1. fodi.—60 C. et B. 1. credo nisi quidem. B. 1. tua.—61 Pl. esse voli.—62 Ne quit C.—63 Mufonium succoraim B. 1. Muphonnium

NOTÆ

51 *Mures Africanos*] Alciatus, 'Videtur 'mures Africanos' Plantus appellasse, quos Plinius 'Niloticos,' quandoque 'Ægyptios.' x. 65. 'Ægyptiis muribus durus pilus sicut herinaceis: iidem bipedes ambulat, ceu Alpinus.'

54 *Ligulas canalis*] Servus nequam, ignarus linguæ Punicæ, qua fabulatur cum Hannone Pæno, interpretatur ejus orationem ex sono vocum uno; ut videre est ex vocibus Puni-

Delph. et Var. Clas.

cis, et earum interpretatione Milphiana.

58 *Palas*] Pala, pelle; merga, fourche.

63 *Muphonnium*] Sic scribit Hebraice Pareus, מופנים ומיררהים. Sic Petitus, מפני הים שקר אים. Characteribus Latinis sic scribit, *Mephannium secoraim*. Sic Latine vertit, *Qui removet calamitates eorum, qui ejus auxilium imploant.*

Plaut.

1 P

Quod hic te orat. AG. quid ait, aut quid orat? expedi.
 MI. Sub cratim uti jubeas sese supponi, atque eo 65
 Lapides imponi multos, ut sese neces.
 HA. Gunebel balsamenicrasan. AG. narra, quid est?
 Quid ait? MI. non hercle nunc quidem quicquam scio.
 HA. At ut scias nunc, dehinc Latine jam loquar.
 Servom hercle te esse oportet et nequam et malum, 70
 Hominem peregrinum atque advenam qui irrideas.
 MI. At hercle te hominem et sycophantam, et subdolum,
 Qui huc advenisti nos captatum migdilybs,
 Bisulcilingua, quasi proserpens bestia.
 AG. Maledicta hinc aufer: linguam compescas face. 75
 Maledicere huic tu temperabis, si sapis.
 Meis consanguineis nolo te injuste loqui.
 Carthagini ego sum natus, ut tu sis sciens.
 HA. O mi popularis, salve! AG. et tu edepol, quisquis es.
 Et si quid opus est, quaeso, dic; atque impera, 80
 Popularitatis causa. HA. habeo gratiam.

quod a te hic precatur. AG. Quid dicit, aut quid rogat? aperi. MI. Ut mandes sese supponi sub craticula, et sibi imponi multos lapides, ut sese neces. HA. Gunebel balsamenicrasan. AG. Expone, quid est? Quid ait? MI. Nunc per Herculem nihil intelligo eorum quae dicit. HA. Et ut intelligas nunc, deinceps loquar Latine. Per Herculem oportet te esse servum, et nequam, et improbum, qui illudas homini peregrino et advenae. MI. Sed per Herculem oportet te esse hominem sycophantam et versipellem, qui venisti huc ad nos captandos, migdilybs, bisulca lingua, quasi serpens. AG. Abstine hic maledictis! coërce linguam. Si sapis, tu cavebis maledicere huic. Nolo te conviciari meis affinibus. Ego sum natus Carthagini, ne tu ignores. HA. O mi civis, salve! AG. Tu quoque salcus sis, per aedem Pollucis, quisquis es. Et si quid est opus, obsecro, dic et manda, quia es popularis. HA.

//////////

succorahim Pll. cave sis feceris al. ap. Pareum.—65 Subgratim B. 1. Sub gratim C. et C. 2. ut jubeas B. 1. se supponi Pll. et B. 1. adque eo C.—67 Gunebel balsamenicrasan B. 1.—68 Qui ait Pll.—70 C. oportet enequam.—71 Idem codex adque.—72 C. sycophanta.—73 Pro migdilybs, B. 1. habet nundilia; Pll. mcdilia.—75 Pro face, B. 1. habet tace.—77 Meus est sanguineus B. 1.—78 Al. ap. Pareum, tu scis sciens.—79 O mihi popularis C. et C. 2.—80 Et

NOTÆ

67 Gunebel] Sic Pareus, גונבל tine sic vertit, *Petulantiam et superbiam hominis improbi et vilis* (Milphionem intellige) *compescat et refrænet* בעל-שמים ירון. Characteribus Latinis, *Gun nabal belsamen icrasen. La-*

Verum ego hic hospitium habeo : Anthidamæ filium

Quæro : commonstra, si novisti Agorastoclem.

Ecquem adolescentem tu hic novisti Agorastoclem?

AG. Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium, 85

Ego sum ipsus, quem tu quæris. HA. hem! quid ego audio?

AG. Anthidamæ gnatum me esse. HA. si ita est, tesseram Conferre si vis hospitalem, eccam, attuli.

AG. Agedum huc ostende : est par probe : nam habeo domi.

HA. O mi hospes, salve multum! nam mihi tuus pater, 90

Pater tuus ergo, hospes Anthidamas fuit :

Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.

AG. Ergo hic apud me hospitium tibi præbebitur.

Nam haud repudio hospitium, neque Carthaginem :

Inde sum oriundus. HA. Di dent tibi omnes quæ velis. 95

Quid ais? qui potuit fieri, ut Carthagini

Gnatus sis, hic autem habuisti Ætolum patrem?

AG. Surreptus sum illinc : hic me Anthidamas hospes tuus

Emit, et is me sibi adoptavit filium.

HA. Demareho item ipse fuit adoptatitius. 100

Ago gratias. Sed habeo hic hospitium. Quæro filium Anthidamæ. Indica mihi Agorastoclem, si noristi. Nonne tu novisti hic adolescentem Agorastoclem? AG. Si quæris filium adoptivum Antidamarchi, ego sum ipse quem tu quæris. HA. Hem! quid ego audio? AG. Me esse filium Anthidamæ. HA. Si ita est, ecce tessera hospitalis, quam attuli: si placet, confer. AG. Agedum ostende huc. Respondet probe: nam habeo domi. HA. O mi hospes, salve multum! nam tuus pater, tuus pater, inquam, Anthidamas fuit meus hospes: hanc habui tesseram hospitalem cum illo. AG. Igitur tibi erit hic apud me hospitium. Nam non recuso hospitium, neque Carthaginem: sum oriundus inde. HA. Cuncti Dii tibi præbeant quæ exoptas! Quid dicis? Quomodo potuit fieri, ut sis natus Carthagini, habuisti autem hic patrem Ætolum? AG. Fui surreptus illinc. Anthidamas tuus hospes me emit hic, et me adoptavit filium. HA. Ipse fuit etiam adoptivus Demarchi:

deest in B. 1. est deest in C. 2.—82 Verum ego hospitium C. hospitium etiam C. 2. ego hic unum hospitem al. ap. Pareum.—85 Siquidem tu Antidamæ hic quæris Acidal.—87 B. 1. te esse jam, pro tesseram.—89 Margo ed. Gronov. domum, ex codd.—91 Patri B. 1. ergo mihi Parei 3.—93 C. prebitur.—94 Namque Parei 3. preudio C.—95 Unde Parei 3.—98 Surptus al. ob versum.—

NOTÆ

91 Pater tuus ergo] Hoc loco ergo qui esse vulgi fingitur; atque adeo est nna ex illis vocibus, quæ usurpantur a comicis personis, quarum esse debet sermo inaccuratus, utpote in quo voces esse solent alieno loco positæ. Hic ergo significat 'inquam.'

Sed mitto de illo, et ad te redeo : dic mihi,
 Ecquid meministi tuum parentum nomina ?
 AG. Patris atque matris memini. HA. memora dum mihi :
 Si novi forte, aut si sunt cognati mihi.
 AG. Ampsigura mater mihi fuit, Iachon pater. 105
 HA. Patrem atque matrem viverent vellem tibi !
 AG. An mortuū sunt ? HA. factum ; quod ægre tuli.
 Nam mihi sobrina Ampsigura tua mater fuit.
 Pater tuus is erat frater patruelis meus,
 Et is me hæredem fecit cum suum obiit diem, 110
 Quo me privatum ægre patior mortuo.
 Sed si ita est, ut tu sis Iachonis filius,
 Signum esse oportet in manu læva tibi,
 Ludenti puero quod momordit simia.
 Ostende, ut inspiciam : aperi. AG. vide : eccum adest. 115
 Mi patruæ, salve. HA. et tu salveto, Agorastocles.
 Iterum mihi gnatus videor, quia te repperi.
 MI. Pol istam rem vobis bene evenisse gaudeo.
 Et te moneri numne vis ? HA. sane volo.
 MI. Paterna oportet reddi filio bona. 120
 Æquom est habere hunc bona, quæ possedit pater.
 HA. Haud postulo aliter : restituentur omnia.

sed omitto dicere de illo, et revertor ad te. Dic mihi ; recordarisne nomina tuorum parentum ? AG. Recordor patris atque matris. HA. Dic dum mihi, ut videam, si forte novi, aut si sunt mihi cognati. AG. Ampsigura fuit mea mater, Iachon fuit meus pater. HA. Utinam tuus pater et tua mater viverent ! AG. Suntne mortui ? HA. Sunt ; et hoc magis ægre tuli, quod Ampsigura tua mater fuit mea consobrina. Tuus pater meus frater erat patruelis ; et is me scripsit hæredem, quando obiit suum diem. Fero moleste me destitutum eo mortuo. Sed si est sic, ut tu sis filius Iachonis, oportet te habere signum in manu læva, quam simia impressit morsu ludenti puero. Præbe ut inspiciam. Aperi. AG. Vide ; ecce adest. MI patruæ, salve. HA. Et tu salve, Agorastocles. Mihi videor natus iterum, quando te reperi. MI. Per Pollucem lator illam rem vobis bene cessisse. Et te moneri nonne vis ? HA. Maxime volo. MI. Oportet reddi filio fortunas paternas ; est par hunc habere fortunas, quas pater possedit. HA. Non postulo aliter : restituentur

100 C. adoptucius.—108 Ampsigura C. Ampsigura Parei 3.—110 Et his C.—111 Parei 3. esse ægre. C. agræ. C. 2. pacior.—112 Iachonis C.—114 C. et Parei 3. me mordit ; C. 2. memordit.—115 Ostende inspicere jam aperi audi atque ades B. 1. Ostende. AG. inspicere jam. HA. ah, perii. AG. Dii ! ecce ndest GINT. Ostende inspiciam C. Ostendent inspiciam al. ap. Pareum. audi atque ades PII.—116 B. 1. et tu salve.—117 Parei 3. quod te ; C. quo te ; C. 2. quo ate.—119 C. 2.

Suam rem sibi salvam sistam, si illo advenerit.

MI. Facito sis reddas, etsi hic habitabit tamen.

HA. Quin mea quoque iste habebit, si quid me fuat. 125

MI. Festivom facinus venit mihi in mentem modo.

HA. Quid id est? MI. tua est opus opera. HA. dic mihi, quid lubet?

Profecto uteris, ut voles, operam meam.

Quid est negoti? MI. potin' tu fieri subdolos?

HA. Inimico possum, amico insipientia est. 130

MI. Inimicus hercle est hujus. HA. male faxim lubens.

MI. Amat a lenone hic. HA. facere sapienter puto.

MI. Leno hic habitat vicinus. HA. male faxim lubens.

MI. Ei duæ puellæ sunt meretrices servolæ

Sorores: earum hic alteram efflictim perit: 135

Neque eam incestavit unquam. HA. acerba amatio est.

MI. Nunc leno ludificatur. HA. suum quæstum colit.

MI. Hic illi malam rem dare volt. HA. frugi, si id facit.

MI. Nunc hoc consilium capio, et hanc fabricam apparo,

Ut te allegemus: filias dicas tuas, 140

Surreptasque esse parvulas Carthagine,

Manuque liberali causa ambas asseras,

universa ei; restituum ei fortunas incolumes, si eo pervenerit. MI. Fac si placeat ut reddas, tametsi maneat hic. HA. Quin iste habebit etiam mea, si quid mihi accidat humanitus. MI. Res jucunda mihi venit mox in animum. HA. Quid est hoc? MI. Est opus tua industria. HA. Dic mihi id quod voveris? Sane uteris mea opera, ut placebit. Quid est rei? MI. Potesne tu fieri versipellis? HA. Possum fieri cum inimico: est amentia fieri cum amico. MI. Per Herculem est hujus hostis. HA. Malefaciam libenter. MI. Agorastocles amat puellam, quæ est in potestate lenonis. HA. Existimo agere sapienter. MI. Leno manet hic in vicinis. HA. Malo officiam libens. MI. Habet duas puellas meretrices scrras sorores: hic deperit ardentem alteram earum, neque eam unquam attigit. HA. Est amor durus. MI. Leno nunc eum irridet. HA. Serrit suo quæstui. MI. Hic optat male officere. HA. Recte fecerit, si præstet id. MI. Intellego jam id consilium, et instruo hanc machinationem; ut te summittamus: dic eas esse tuas filias, et esse surreptas Carthagine parvulas; et eas vindices ambas, in iudicio, in liberta-

me vis; τὸ ne deest in B. 1.—123 Quam rem B. 1.—124 B. 1. hic habet; Pl. hic habit.—125 C. si quit.—129 Al. ap. Pareum potine tu.—132 Amat ab B. 1. allelone C. facit B. 1.—135 C. et C. 2. periit.—137 Hunc leno B. 1. et Parei 3.—138 Voc. rem deest in C.—139 C. fabrica aparo.—140 Parei 3. qui filias.

NOTÆ

125 *Si quid me fuat]* Si obiero manus accidisset.
mortem. Cicero, 'Si quid mihi hu-

Quasi filiæ tuæ sint ambæ: intellegis?

HA. Intellego hercle: nam mihi item gnatæ duæ

Cum nutrice una surreptæ sunt parvolæ.

145

MI. Lepide hercle assimulas! jam in principio id mihi placet.

[lem catum,

HA. Pol magis, quam vellem. MI. heu! hercle mortum, crudumque et callidum atque subdolum!

Ut afflet! quo illud gestu faciat facilius.

Me quoque dolis jam superat architectonem.

150

HA. Sed earum nutrix, qua sit facie, mihi expedi.

MI. Statura haud magna, corpore aquilo. HA. ipsa ea'st.

MI. Specie venusta, ore parvo, atque oculis pernigris.

HA. Formam quidem hercle verbis depinxisti mihi.

MI. Vin' eam videre? HA. filias malo meas.

155

Sed i, atque evoca illam, si eæ meæ sunt filiæ:

Si illarum est nutrix, me continuo novit.

MI. Heus! ecquis hic est? nuntiate, ut prodeat

Foras Giddeneme: est qui illam conventam esse volt.

tem, quasi sint ambæ tuæ filiæ. Capisne? HA. Capió per Herculem. Nam mihi etiam sunt duæ filiæ, quæ sunt surreptæ parvolæ cum nutrice. MI. Per Herculem assimulas festive! Jam in principio id mihi placet. HA. Per Pollucem magis placet, quam vellem. MI. Heu! per Herculem hominem callidum, malum, peritum, fraudulentum et vafrum! ut flet! quo id melius gerat. Jam me superat architectum fraudibus. HA. Sed memora mihi, quo vultu sit nutrix earum? MI. Statu non procerò, corpore subnigro. HA. Est illa ipsa. MI. Specie venusta, ore eximio, et oculis pernigris. HA. Mihi adumbrasti per Herculem verbis formam. MI. Visne eam cernere? HA. Malo videre meas filias. Sed i, et illam voca, ut discam utrum sint meæ filiæ. Si est illarum nutrix, me agnoscat statim. MI. Heus! ecquis est hic? Nuntiate, ut prodeat foras Giddeneme: est qui optat illam convenire.

//////////

Mox, tuas deest in C.—142 Manum C. C. 2. et B. 1.—143 C. inpellegis; C. 2. impellegis.—145 C. parvolæ.—146 Al. ap. Pareum, jam principium.—148 B. 1. et otidum.—149 Ut afflet C. et C. 2.—150 B. 1. architectorem.—151 Steharum C.—152 Al. ap. Pareum, aquilo est.—153 Voc. parco deest in B. 1. C. et C. 2. extat tamen ap. Gell. xiii. 28. ore æque ac oculis Parei 3.—154 C. 2. depinxisti.—155 Vin am Pll. Visne eam al.—157 B. 1. noverit.

NOTÆ

152 Corpore aquilo] Aquilus color est fuscus, et subniger ab aqua nominatus.

ACTUS QUINTI SCENA TERTIA.

GIDDENEME, MILPHIO, HANNO, AGORASTOCLES, PUER.

GI. QUIS pultat? MI. qui te proximus est. GI. quid vis? MI. eho,

Novistin' tu illuc tunicatum hominem, qui siet?

GI. Nam quem ego aspicio? Pro supreme Juppiter!
Herus meus hic quidem est, mearum alumnarum pater,
Hanno Carthaginiensis. MI. ecce autem mala! 5

Præstigiator hic quidem Pœnus probus est,
Perduxit omnis ad suam sententiam.

GI. O mi here, salve, Hanno, insperatissime
Mihi tuisque filiis, salve; atque eho! 10
Mirari noli, neque me contemplarier.

Cognostin' Giddenemen ancillam tuam?

HA. Novi: sed ubi sunt meæ gnatae? id scire expeto.

GI. Apud ædem Veneris. HA. quid ibi faciunt? dic mihi.

GI. Aphrodisia hodie Veneris est festus dies:
Oratum ierunt Deam, ut sibi esset propitia. 15

MI. Pòl satis scio impetrarunt, quando hic hic adest.

AG. Eho an hujus sunt illæ filiæ? GI. ita, ut prædicas.

Tua pietas nobis plane auxilio fuit,

GI. Quis impellit ostium? MI. Qui tibi est finitimus. GI. Quid petis?
MI. Eho, novistine quis sit ille, qui tunica indutus est? GI. Quemnam ego con-
spicor? Pro Jupiter summe! adest meus herus, Hanno Carthaginiensis, pater
mearum alumnarum. MI. Ecce vero mala! Hic quidem Pœnus est peritus cir-
culator; traxit universos ad suam sententiam. GI. O mi here, sis saluus! sis sal-
uus, Hanno, mihi insperate tuisque filiabus. Atque eho! Noli admirari, neque
me considerare. Cognoscisne Giddenemen tuam ancillam? HA. Novi; sed ubi
sunt meæ filiæ? Id volo scire. GI. In templo Veneris. HA. Quid agunt ibi?
loquere. GI. Est hic festus dies Aphrodisiorum; iecerunt rogatum Deam, ut sibi
favere. MI. Per Pollucem, exaudite sunt, quandoquidem hic adest hic. AG.
Eho, ane sunt illæ hujus filie? GI. Sunt, sicut dicis. Tua pietas nobis fuit ho-

2 Novistin Pll.—4 C. pater.—6 Præstigiator C.—8 C. et C. 2. insperatis-
sime.—9 C. atque.—10 Pll. contemplarier; B. 1. contemprarier.—13 C. quid
tibi.—14 C. festos.—15 Deum C. a m. pr.—17 Eho han C. illa et filiæ Pll.

NOTÆ

9 Filiis] Pro 'filiabus.'

Cum huc advenisti hodie in ipso tempore.

Namque hodie earum mutarentur nomina, 20

Facerentque indignum genere quæstum corpore.

PUER. Handones illi havon bene si illi in mustine.

GI. Me ipsi et eneste dum et alamna cestinum.

AG. Quid illi locuti sunt inter se? dic mihi.

MI. Matrem salutatur hic suam, hæc autem hunc filium. 25

HA. Tace atque parce muliebri suppellectili.

AG. Quæ ea est suppellex? HA. clarus clamor sine modo.

Tu abduc hos intro, et una nutricem simul

Jube abire hanc ad te. AG. fac, quod imperat.

MI. Sed quis illas tibi monstrabit? AG. ego doctissime. 30

MI. Abeo igitur. AG. facias modo, quam memores, mavelim.

Patruo advenienti cœna curetur volo.

die salutaris, cum advenisti huc, adeo tempestive. Nam earum nomina mutata fuissent hodie, et fecissent quæstum corpore, indignum suo sanguine. PUER. Handones illi havon bene si illi in mustine. GI. Me ipsi et eneste dum et alamna cestinum. AG. Quid illi fabulati sunt simul? Dic mihi. MI. Hic salutatur suam matrem, hæc autem suum filium. HA. Tace, et parce peculio muliebri. AG. Quod est illud peculium? HA. Clamor acutus admodum. Tu abduc hos in ades, et una manda hanc abire nutricem ad te. AG. Fac id quod mandat. MI. Sed quis tibi illas ostendet? AG. Ego optime. MI. Discedo igitur. AG. Malim te facere id, quam dicere. Volo paretur cœna patruo advenienti. MI. Lachaniam

illic filia B. 1.—18 Al. ap. Pareum plane nobis.—22 Haudones Pll. Hannones Parei 3. Haudonis illi havori benest illi B. 1. havo Parei 3. hanun al.—23 Mi [lacuna] et alina B. 1.—25 Matrem hic salutatur B. 1.—26 Tace adque Pll.—27 Quæ est ea B. 1. supelle [lacuna] clarus Pll.—28 Tu abduci al. ap. Pareum. has intro B. 1. nutricem C.—29 Jubcto al. ap. Pareum.—32 B. 1. curetur

NOTE

20 *Mutarentur nomina*] Mulieres quæ stupri licentiam apud ædiles professæ meretricium instituerent quæstum, nomen mutare consueverant; quod nomen, si resipiscerent, deponebant, suumque rursum assumebant.

22 *Handones*] Sic Pareus Hebraice: Pu. *Hannones illi!* חרה bene si illi in מרשתתי. GI. *Me 'psi, et ענשתי דום et עלמנה כשחיינים*

Sic Petrus,

הו חולני שאלי. חו. און בני שאלי

ומרשתתי

מה אפסי את-אנש את-דרום את-אלמנה קשתי ניני

Pu. *Hau colni, suli. GI. Hau on beni, suli, vmastini. Me? ipsi, et enes, et dum, et abmana, csati nini. Latine sic reddit: Pu. Salve quæ peperisti me, exoptatissima. GI. Salve robur filii mei, o exoptatissime, et mi putille. Quid est? Cessato cum omni agritudine, silentio, et solitudine, tu afflictio mea de filio meo.*

- MI. Lachanam vos! quos ego jam detrudam ad molas,
 Inde porro ad puteum, atque ad robustum codicem.
 Ego faxo hospitium hoc leviter laudabitis. 35
 AG. Audin' tu, patruæ? dico, ne dictum neges:
 Tuam mihi majorem filiam despondeas.
 HA. Pactam rem habeto. AG. spondesne igitur? HA.
 spondeo.
 AG. Mi patruæ, salve! nam nunc es plane meus.
 Nunc demum ego cum illa fabulabor libere. 40
 Nunc, patruæ, si vis tuas videre filias,
 Me sequere. HA. jamdudum equidem cupio, et te sequor.
 AG. Quid si eamus illis obviam? HA. at ne inter vias
 Præterbitamus, metuo: magne Jupiter,
 Restitue certas mihi ex incertis nunc opes. 45
 AG. Ego quidem meos amores mecum confido fore.
 Sed eccas video ipsas. HA. hæcine sunt meæ filiæ?
 Quantæ e quantillis jam sunt factæ! AG. scin' quid est?
 Græcæ sunt hæ columnæ; sustolli solent.
 MI. Opinor hercle hodie quod ego dixi per jocum, 50

vos! quos ego jam conjiciam in pistrinum, inde ad puteum, et ad robustos truncos. Ego dabo operam, ut non ita laudetis hoc hospitium. AG. Audisne, patruæ? Rogo ut stes promissis, et mihi despondeas tuam filiam majorem natu. HA. Habe rem pactam. AG. Promittisne ergo? HA. Promitto. AG. Mi patruæ, salve! Nam es nunc omnino meus. Nunc demum ego libere loquar cum illa. Nunc, patruæ, si vis cernere filias tuas, sequere me. HA. Equidem jampridem exopto, et te sequor. AG. Quid si occurramus illis? HA. Sed vereor ne prætereamus inter vias. Magne Jupiter, redde mihi nunc fortunas certas ex incertis. AG. Equidem confido meos amores fore mecum; sed ecce video illas. HA. Suntne hæ meæ filiæ? Quantæ evaserunt jam e parvis! AG. Scisne quid sit? Hæ sunt columnæ Græcæ, solent attolli. MI. Existimo, per Herculem, id quod ego dixi hodie joco, esse

modo volo.—33 *Lachanam voscos ego* B. 1. Versus hos tres Hannoni tribuit Gruterus.—34 *Inde porro apud eum* B. 1. *adque ad* C. et C. 2. *robustum* C.—35 B. 1. *leviter*. C. *laudabitis*.—38 *Voc. rem deest in C.*—39 *Mihi patruæ* C. et C. 2.—43 *Pl. illi obviam*.—44 *Perierint metuo* B. 1. *Præterbita metuo* C. *Præbiterta metuo* C. 2.—47 B. 1. *ecce meæ sunt filiæ*.—49 *Thræcæ sunt columnæ* Parei 3. *Thræcæ sūt caclū ne sustollis oleni* C. *Thræcæ sunt celum ne sustollis oleni* C. 2. *Trecæ sunt celonue* codex Scaligeri. *Iltruscæ sunt calaminæ* al. ap. Pa-

NOTE

33 *Lachanam*] Sic Petitus Hebraice, לכו נעם וראו. Sic characteribus Latinis, *Lechu nam vas*. Sic Latine ver- tit, *Venite grati propere*.

49 *Sustolli solent*] Sese attollunt geminæ virgines, ut columnæ eleganti artificio excisæ.

Id eventurum esse et severum et serium,
Ut hæc inveniantur hodie esse hujus filiæ.

Ag. Pol istud quidem jam certum est: tu istos, Milphio,
Abduce intro: nos hasce hic præstolabimur.

eventurum, et severe et serio, ut hæc reperiantur hodie esse ejus filiæ. Ag. Per Pollucem illud est jam certum. Tu, Milphio, introduc illos: nos expectabimus hic hasce.

//////////

reum. sustolli solen B. 1.—51 Inde venturum C. et seruum et C.—52 Ut hæc Parei 3.—54 C. et C. 2. præstolabitur.

ACTUS QUINTI SCENA QUARTA.

ANTERASTILIS, ADELPHASIIUM, AGORASTOCLES,
HANNO.

AN. FUIT hodie operæ pretium ejus, qui amabilitati animum adjiceret, [venit.
Oculis epulas dare, delubrum qui hodie ornatum eo visere
Deamavi ecaster illic ego hodie lepidissima munera meretricum, [opus hodie;
Digna Diva venustissima Venere: neque contemsi ejus
Tanta ibi copia venustatum aderat, in suo quæque loco sita munde. 5
Arabius murrhinusque omnis odor complebat: haud sordere visus est

An. Oportuit eum, qui adhiberet animum amori, pascere oculos hodierna die, contemplari ornamenta templi. Magni æstimavi, per ædem Castoris, munera quæ meretrices in eo obtulerunt digna Venere Dea scitissima. Magni æstimavi hodierna die ejus divitias, adeo magna erat tibi, o Venus, copia venustatum, quæ erant positæ suo quæque loco. Odor Arabicus et murrhinus complebat omnem locum; tuus

//////////

1 Pll. *adiceret*.—3 C. 2. *murera*.—4 *Dignaudiva* C. *opes hodie* B. 1. et Lips.—5 Al. ap. Pareum, *aderat suo*. Pll. *quique loco*; B. 1. *quoque loco*. Pro *munde*, al. ap. Pareum *nitide*.—6 *Arabus* edd. *quædam vett. omnis dor* C.—

NOTÆ

2 *Oculis epulas dare*] Id est, oblectare, pascere et explere festivo sermone.

4 *Opus*] Id est, opes.

6 *Murrhinusque*] ‘Myrrhata’ portio ad pulvinaria Deorum deferabatur, quando eorum festi celebrabantur dies.

Festus dies, Venus, nec tuum fanum: tantus ibi clientarum erat numerus,

Quæ ad Calydoniam venerant Venerem: certo enim, quod quidem ad nos duas [fuimus:

Attinuit, præpotentes, pulchræ, pacisque potentes, soror, Neque ab juventute ibi irridiculo habitæ: quod pol, soror, ceteris omnibus factum est. 10

AD. Malim istuc aliis ita videatur, quam uti tu te, soror, collaudes. AN. spero equidem. [cognosco,

AD. Et pol ego; cum, ingeniis quibus sumus atque aliæ, Eo sumus gnatæ genere, ut deceat nos esse a culpa castas.

HA. Juppiter, qui genus colis alisque hominum, per quem vivimus vitalem ævum,

Quem penes spes vitæ sunt hominum omnium, da diem hunc sospitem, quæso, 15

Rebus meis agendis: quibus annos multos carui, quasque e patria

Perdidi parvas, redde his libertatem: invictæ præmium ut esse sciam pietati. [me metuit.

AG. Omnia faciet Juppiter faxo: nam mihi est obnoxius, et

HA. Tace, quæso. AG. ne lacruma, patruæ.

dies festus, o Venus, non mihi visus est esse despiciatui, nec tuum templum: tanta fuit frequentia clientarum, quæ venerunt ad Calydoniam Venerem. Nam quod ad utramque nostrum attinet, soror, fuimus sine dubio formosæ, potentes, et præpotentes ad placandam Venerem: neque fuimus irritæ a juvenibus, quod occidit omnibus aliis. AD. Malim te collaudari ab aliis, quam a te ipsa, o soror. AN. Spero. AD. Et ego, quando agnosco quo ingenio sumus, et quo sunt aliæ. Sumus natæ eo genere, quo nos oporteat esse immunes a culpa. HA. Jupiter, qui amas homines et alis, per quem vivimus, et in cujus potestate est constituta spes vitæ omnium hominum; ostende hunc diem faustum obsecro, in obeundis meis rebus: restitue libertatem iis, quas amisi parvas in patria, et quibus privatus sum tot annis: ut intelligam esse mercedem pietati consanti. AG. Dabo operam ut Jupiter præstet omnia; nam mihi est addictus, et me formidat. HA. Tace, obsecro. AG. Ne plora, patruæ. AN. Quam est jucundum

7 C. nec tum.—8 Venerem. AN. certo enim, &c. Acidal.—10 B. 1. in ridiculo habitatæ.—11 Al. ap. Parenim, aliis videatur. Mox, uti lecte C. spero quidem al.—12 Et deest in B. 1. gnosco C.—14 C. vivimus talem ævum.—15 Quem apud penes spe vitæ Pll.—16 Mebus nisi gaindis C. Rebus mis agendis C. 2.—17 Pll. redde isubertatem.—18 Pll. obnoxius.—19 C. lacrimæ; C. 2. lacrumæ.—

NOTÆ

9 Præpotentes] Dotibus corporis et animi præpotentibus ad permovendos animos instructæ. Supra amator ro-

gat utrum sua amica visa sit 'fortis,' id est, potens.

14 Vitalem ævum] 'Ævus' olim.

AN. Ut volupe 'st homini, mea soror, si quod agit, cluet victoria! 20

Sicut hodie nos inter alias præstitimus pulchritudine.

AD. Stulta, soror, es magis, quam volo: an vero pulchra videre, obsecro,

Si tibi illi non os oblitum est fuligine?

AG. O patruæ, o patruæ mi patruissime!

HA. Quid est, fratris mei gnate? mi gnate, quid vis? expedi. 25

AG. At enim volo hoc agas. HA. at enim ago istuc. AG. patruæ mi patruissime.

HA. Quid est? AG. est lepida et lauta: ut sapit!

HA. Ingenium patris habet, quod sapit.

AG. Quæ res? jam diu edepol sapientiam tuam abusa est hæc quidem.

Nunc hinc sapit, hinc sentit: quicquid sapit, amore meo sapit. 30

AD. Non eo sumus genere prognatæ, tametsi sumus servæ, soror, [rideat.

Ut deceat facere nos quicquam quod homo quisquam ir-
Multa sunt mulierum vitia: sed hoc e multis maximum est,

homini, mea soror, si habeatur excellere in iis quæ agit! Superavimus hodie omnes alias pulchritudine. AD. Es stultior quam velim, o soror. An vero videris pulchra, quæso, si os non est tibi fædum fuligine? AG. O patruæ! o patruæ, mihi patruissime! HA. Quid est, fili mei fratris? Quid vis, mi gnate? Dic. AG. Opto ut id agas. HA. At ago id. AG. Mi patruæ dilectissime! HA. Quid est? AG. Est venusta, et nitida: ut sapit! HA. Quod illa sapit, prædita est ingenio, sicut suns pater. AG. Quæ res? Per ædem Pollucis hæc caret jamdudum tuis institutis. Nunc hic instituta est, hic erudita. Quicquid habet sapientiæ, debet meo amori. AD. Non sumus ortæ eo genere, quamvis sumus servæ, soror, ut nos conveniat agere quicquam, quod a quoquam irrideatur. Sunt errores multi mu-

22 Pl. anuee pulchra.—23 Si tibi illis al. ap. Pareum. Mox, est fulineei B. 1. C. 2. est fulineti C.—27 Acidal. quo sapit.—29 Queres jam C. et C. 2. tuam eq quæ abusa est B. 1. hæc qui quem abusa est C. et C. 2.—30 C. e meo amore;

NOTE

20 Cluet victoria] Si victor habetur, victoria clarus est, excellit. ridiculo habuit. Tractum a genere ludi, quo dormientibus ora pinguntur.

23 Os oblitum est fuligine] Nonius: 'Sublevit significat illusit, et pro

Cum sibi nimis placent, nimisque operam dant, ut placent viris.

AN. Nimix voluptati est, quod in extis nostris portentum est, soror, 35

Quodque haruspex de ambabus dixit. AG. velim de me aliquid dixerit.

AN. Nos fore invito domino nostro diebus paucis liberas. Id ego nisi quid Di aut parentes faxint, quid sperem, haud scio.

AG. Mea fiducia hercle haruspex, patruæ, his promisit, scio, Libertatem, quia me amare hanc scit. AD. soror, sequere hæc. AN. sequor. 40

HA. Priusquam abitis, vos volo ambas: nisi piget, consistite.

AD. Quis revocat? AG. qui bene volt vobis facere. AD. facere occasio est.

Sed quis homo est? AG. amicus vobis. AD. qui quidem non inimicus est.

AG. Bonus est hic homo, mea voluptas. AD. pol istum malim, quam malum.

AG. Siquidem amicitia est habenda, cum hoc habenda est. AD. haud precor. 45

AG. Multa bona vobis facere volt. AD. bonus bonis benefeceris.

lierum; sed hic est omnium gravissimus, quando sibi placent plus æquo, et student plus æquo placere viris. AN. Nimis jucundum fuit, quod deprehensum est in visceribus victimarum nostrarum, soror, et quod haruspex pronuntiavit de utraque nostrum. AG. Utinam dixerit aliquid de me. AN. Nos fore liberas intra paucos dies, contra voluntatem nostri domini. Haud video quare id sperem, nisi Dii aut parentes faciant aliquid. AG. Per Herculem haruspex pollicitus est libertatem, confisus mea fide, patruæ, scio; quia scit hanc a me amari. AD. Soror, sequere hæc. AN. Sequor. HA. Antequam eatis, vos volo ambas. State, si placet. AD. Quis revocat? AG. Ille qui vult vos beneficio afficere. AD. Est locus faciendi. Sed quis est? AG. Vester amicus. AD. Nempe qui minime odit. AG. Hic homo est probus, mea voluptas. AD. Per Pollucem malim esse ejusmodi, quam improbum. AG. Si amicitia cum quopiam est incunda, incunda est cum hoc. AD. Haud precor. AG. Vult vos afficere multis beneficiis. AD. Oportet ut bonus beneficias

~~~~~
C. 2. meo amare. Ultimuni sapit non legitur in C. C. 2. et B. 1.—34 Cum nimis sibi B. 1. nimisque operam ut, omissis dant, C. et C. 2. dant abest etiam a B. 1.—35 B. 1. soror est.—38 Parei 3. qui sperem; C. 2. quod sperem.—39 Meas fiducia C. patruelis promisit Lips. et C. 2. patruelibus al.—40 C. eque hæc.—41 Priusquam habitis C. et C. 2. vos voluabas C. clamabas C. 2.—43 C.

HA. Gaudio ero vobis. AD. at edepol nos voluptati tibi.
 HA. Libertatique. AD. isto pretio tuas nos facile feceris.
 AG. Patruë mi, ita me Di amabunt, ut ego, si sim Juppiter,
 Jam hercle ego illam uxorem ducam, et Junonem extrudam
 foras. 50

Ut pudice verba fecit, cogitate, et commode!

Ut modeste orationem præbuit! certo hæc mea est.

HA. Sed ut astu sum aggressus ad eas! AG. lepide hercle
 atque commode. [qui sedent.

HA. Pergo etiam tentare? AG. in pauca confer: sitiunt

HA. Quid istic, quod faciundum est, cur non agimus? in
 jus vos voco. 55

AG. Nunc tene, patruë. HA. tu, frugi si bonæ es. AG.
 vin' ego hanc apprehendam? HA. tene.

AD. An patruus est, Agorastocles, tuus hic? AG. jam
 faxo scibis.

Nunc pol ego te ulciscar probe; nam faxo mea eris sponsa.

HA. Ite in jus, ne moramini. AN. antestare me, atque
 duce.

AG. Ego te antestabor: postea hanc amabo, atque am-
 plexabo: 60

Sed illud quidem volui dicere, immo dixi hercle quod vole-
 bam.

bonis. HA. Vobis afferam gaudium. AD. Sed per ædem Pollucis tibi erimus voluptati. HA. Et libertatem. AD. Nos reddideris facile tuas ista mercede. AG. Mi patruë, dispeream, nisi, si sim Juppiter, ego illam jam ducam uxorem, et excludam Junonem. Ut loquitur pudice, sapienter, et facile! Ut habuit modestum sermonem! Profecto hæc est mea. HA. Sed quam callide eas adiri! AG. Pulchre per Herculem et venuste. HA. Prosequor adhuc tentare? AG. Contrahe paucis: spectatores sibi laborant. HA. Quid cunctamur? Quare non facimus id quod est agendum? Vos voco in jus. AG. Tene eas nunc, o patruë, ne effugiant. HA. Si tu es probus, retine eas ipse, Agorastocles. AG. Libertæ ut huic manus injiciam? HA. Injice. AD. An hic est tuus patruus, Agorastocles? AG. Faciom ut jam scias. Per Pollucem ego te ulciscar nunc naviter; nam dabo operam, ut sis mea sponsa. HA. Pergite in jus, ne cunctemini. AN. Testem me voca, et duc in judicium. AG. Testem te appellabo, deinde amabo hanc et amplectar: sed volui dicere id, immo per Herculem dixi

//////////

C. 2. B. 1. Parei 3. inimicus non est.—46 Acidal. bonis benefecit.—47 C. ad edepol.—51 C. verba fece . . . ed commode.—52 Verbum est deest in B. 1.—53 Sed ut astus sum C. ad deest in B. 1. leppide h. adque C. 2.—54 Pergo etiam temptaret in Pll.—55 C. quir non.—56 Pll. vin ego hanc ad prædam. Ultimum tene deest in B. 1.—57 C. fuxos cibus.—58 Nun pol B. 1.—59 Ite in vis C. 2.

HA. Moramini: in jus vos voco, nisi honesti'us't prehendi.

AD. Quid in jus vocas nos? quid tibi debemus? AG. dice tu illi. [diato:

AD. Etiam me meæ latrant canes? AG. at tu herele alludato mihi pro offa savium, pro osse linguam objicito: 65 Ita hanc canem faciam tibi oleo tranquilliolem.

HA. Ite, si itis. AD. quid nos fecimus tibi? HA. fures estis ambæ.

AD. Nosne tibi? HA. vos, inquam. AG. atque ego scio. AD. quid furti est id? AG. hunc rogato.

HA. Quia annos multos filias meas celavistis clam me: 69 Atque equidem ingenuas, liberas, summoque genere gnatas.

AD. Nunquam mecastor reperies tu istuc probrum penes nos.

AG. Da pignus, ni nunc perjures, in savium, uter utri det.

AD. Nihil tecum ago, abscede obsecro. AG. atque herele mecum agendum est. [cesse est.

Nam hic patruus meus est: pro hoc mihi patronus sim ne- Ei prædicabo, quomodo vos furta faciatis multa, 75

quod libebat. HA. Retardatis: vos appello in jus, nisi est honestius comprehendi. AD. Quare nos appellas in iudicium? Quid tibi debemus? AG. Dic tu illi. AD. Etiam meæ canes mihi oblatrant? AG. Sed tu per Herculem obblandire: * * * sic tibi faciam hanc canem quietiolem oleo. HA. Pergite, si vultis. AD. Quid tibi fecimus nos? HA. Vos estis ambæ fures. AD. Tibine nos suffuratæ sumus aliquid? HA. Vos, inquam. AG. Et ego sum testis. AD. Quid est hoc furtum? AG. Interroga hunc. HA. Quia occultavisti meas natas, me inscio, multos annos, atque profecto ingenuas, liberas, et natas claro genere. AD. Per Castorem tu nunquam invenies illud probrum in nobis. AG. Certa mecum pignore pacto, uter utri det osculum. AD. Ego non discepto tecum; quæso, abscede. AG. At per Herculem tibi est agendum mecum; nam hic est meus patruus; est necesse mihi, ut sim patronus pro hoc. Dicam pro eo quot faciatis furta, et quo-

//////////

Ite in ius ne C.—60 C. hanc amalo.—61 C. quid volui dece immo.—62 C. injussuos vocabo.—63 Quid in suo cas nos C. dicit illi C. et C. 2. dice illi B. 1.—64 Etiam ne me allatrant canes B. 1. allatrant cones Lamb. at thu C. ad tu C. 2.—65 C. et C. 2. obicito; B. 1. abjicito.—66 Parei 3. tibi ego oleo.—67 Ite sullis Parei 3. Ite scisitis B. 1. et a m. sec. Ite scitis; Pll. Ite siltis.—68 B. 1. C. et C. 2. quid id furti est.—72 B. 1. ne nunc. Mox, idem codex

NOTÆ

64 *Meæ latrant canes*] Id est, etiamne ii, qui pro me facere debent, mihi adversantur? Nam monstro simile fuerit, si canis oblatret domiuo, quasi ignoto. *Alludiato*] 'Alludiare' dicuntur heri canibus suis, cum eos demulcent.

Quoque modo hujusce filias apud vos habeatis servas,
Quas vos ex patria liberas surreptas esse scitis.

AD. Ubi sunt eæ? aut quæ sunt, obsecro? AG. satis sunt
maceratæ.

HA. Quin eloquar. AG. censeo hercle, patruæ. AD. mi-
sera timeo, quid

Hoc sit negotiî, mea soror: ita stupida sine animo asto. 80

HA. Advortite animum, mulieres: primum, si id fieri pos-
sit,

Ne indigna indignis Di darent, id ego evenire vellem:

Nunc quod boni mihi Di dant, vobis, vostræque matri,

Eas Dis est æquum gratias nos agere sempiternas,

Cum nostram pietatem approbant decorantque Di immor-
tales: 85

Vos meæ estis ambæ filiæ: et hic est cognatus voster,

Hujusce fratris filius, Agorastocles. AD. amabo,

Num hi falso oblectant gaudio nos? AG. at me ita Di
servent [nobis,

Ut hic pater est voster: date manus. AD. salve, insperate

Pater: te complecti nos sine. HA. cupitæ atque expec-
tatæ. 90

modo habeatis filias hujusce servas, apud vos, quas vos scitis esse liberas, et surreptas ex patria. AD. Ubi sunt illæ? Aut quæ sunt, quæso? AG. Sunt satis agitatae. HA. Quin edicam. AG. Per Herculem sentio, patruæ. AD. Metuo, infelix, quid sit, mea soror! Ita obstupui. HA. Adhibete mentem, mulieres: primum, si id possit fieri, ne Di facerent indigna indignis, ego optarem id contingere: nunc est æquum nos agere gratias sempiternas Diis bonis propter beneficia, quæ mihi impendunt, vobis, et vestræ matri; quando remunerantur nostram pietatem et exornant. Vos estis ambæ meæ filiæ; et hic est vester cognatus Agorastocles, filius hujus fratris. AD. Obsecro, hinc nos oblectant falsa lætitia? AG. At sic Di me servent, ut hic est vester pater: præbete manus. AD. Salve, pater noster insperate: patere nos te complecti. HA. Exoptate atque lubenter. AN. Salve,

uter irridet.—75 Et prædicabo B. 1. C. 2. I præd. C.—76 Quoqui C. hujus filias B. 1. habetis C. et B. 1.—78 Ubi sunt hæ B. 1. aut quas obsecro C. C. 2. B. 1. immaceratæ B. 1.—83 C. id id danunt.—84 Idem codex æquo gracias.—86 Vos estis ambæ meæ al. ap. Pareum.—90 Pater ecomplecti nos sene C. adque expecta-

NOTÆ

78 *Maceratæ*] Idem hic quod cruciatæ. nis mei fratris. Quando Hanno hoc dicit, se ipse indicat.

87 *Hujusce fratris*] Id est, Iacho-

AN. Pater, salve: ambæ filiæ sumus: amplectamur ambæ.

AG. Quis me amplectetur postea? HA. nunc ego sum fortunatus:

Multorum annorum miserias nunc hac voluptate sedo.

AD. Vix hoc videamur credere. HA. magis qui credatis dicam:

Nam vostra nutrix primum me cognovit. AD. ubi ea, amabo, est? 95

HA. Apud hunc est. AG. quæso, qui lubet tam diu tenere collum,

Priusquam te mihi desponderit? AD. omitto. AG. sperata, salve. AD. omitte

Salutem. AG. et tu altera. AN. nolo ego istuc: enicas me!

HA. Condamus alter alterum ergo in nervom brachialem.

Quibus nunc in terra melius est? AG. eveniunt digna dignis. 100

Tandem huic cupitum contigit: o Apella, o Zeuxis pictor!

Cur numero estis mortui? hinc exemplum ut pingeretis.

Nam alios pictores nihil moror hujusmodi tractare exempla.

HA. Di Deæque omnes, vobis habeo merito magnas gratias,

Cum hac me lætitia tanta et tantis affecistis gaudiis, 105

Ut meæ gnatæ ad me redirent in potestatem meam.

pater: sumus ambæ filiæ: amplectamur iterum. AG. Quis me amplexabitur postea? HA. Ego sum nunc felix: sedo nunc hac voluptate calamitates multorum annorum. AD. Vix videamur credere hoc. HA. Aperiam, quo magis credatis id: nam vestra nutrix me cognovit primum. AD. Ubi est ea, quæso? HA. Est apud hunc. AG. Quæso, quare libet tenere tandiu collum, antequam te desponderit mihi? AD. Omitto. AG. Salve, sperata. AD. Omitte salutem. AG. Et tu altera, salve. AN. Ego nolo id: me discernias. HA. Ergo includamus eodem nervo brachia. Sautne jam in vita feliciores nobis? AG. Merita contingunt meritis. Tandem huic evenit id quod cupiebat. O Apelles, o Zeuxis pictor! Quare estis mortui? Ut pingeretis hinc exemplum. Nam parvi facio alios pictores tractare hujusmodi exempla. HA. Omnes Dii Deæque, vobis habeo magnas gratias, quando me affecistis hoc tanto gaudio, et tanta juvenilitate, ut meæ filie revertentur ad

ta C.—93 PH. hac v. sedeo.—94 Parei 3. videmur.—95 C. ibi amabo est; et a m. sec. ibi eam amabo; 7d ea non legitur in C. 2.—96 C. tandiu.—97 C. et C. 2. sperate.—98 Salutem tua littera B. 1. Salute tua ut C. Salte tua litteram C. 2. istuc enicam C. C. 2. et B. 1.—101 O Appelle, O Zeuxis B. 1. a Zeuxis C. 2.—102 Cur nunc estis B. 1. hic B. 1. C. et C. 2. pingeretis C. 2.—103 C.

NOTE

97 *Sperata*] *Sperata* dicebatur, quam prociis sperabat sponsam suam fore.

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

4 Q

AD. Mi pater, tua pietas plane nobis auxilio fuit.

AG. Patruē, facito in memoriam habeas, tuam majorem
filiam [miseris.

Mihi te despondisse. HA. memini. AG. et dotis quid pro-

me in meam potestatem. AD. Mi pater, tua pietas fuit omnino salutaris. AG. Patruē, da operam, ut habeas in memoriam te mihi despondisse tuam filiam majorem. HA. Memini. AG. Et quid dotis promiseris.

pinctores.—105 C. *tum et tantis.*—107 Idem codex, *aux uo fuit.*—108 Parei 3. *ut habeas. Al. in memoria habeas.*

ACTUS QUINTI SCENA QUINTA.

ANTHEMONIDES, ADELPHASIUM, ANTERASTILIS,
HANNO, AGORASTOCLES.

ANTH. Si ego minam non ultus fuero probe, quam lenoni
dedi,

Tum profecto me sibi habento scurræ ludificatui.

Is etiam me ad prandium ad se adduxit ignavissimus,

Ipsē abiit foras, me reliquit pro atriensi in ædibus,

Ubi nec leno, neque illæ redeunt, nec quod edim quicquam
datur: 5

Pro minore parte prandii pignus cepi, abii foras :

Sic dederō : ære militari tetigero lenunculum.

ANTH. *Si leno mihi non dederit pœnas graves, propter minam quam ei tribui, scurræ me exsibilent. Me adduxit ad se ad prandium inertissimus ille. Ipse abiit foras, me reliquit, pro serro atriensi, in ædibus, in quas neque leno, neque virgines revertuntur, neque apponitur quicquam quod comedam; accepi hoc pignus pro prandio quod non dedit; excessi foras. Sic dabit pœnas: afficiam ære hoc mili-*

1 *Si ego minam edd. quædam vett.*—2 B. 1. *habeant s. ludificum; Pll. habeant o scurræ ludificis caviis; C. 2. cavi is etiam; C. catii.*—3 *Is deest in B. 1. abduxit Parei 3.*—4 *Ipsē habuit C. 2. me reliquit pro atriensi C.*—5 *Al. ap. Pareum edam.*—6 *Prom more C. Pro more C. 2. Pro mina experte prandii al. ap. Pareum. cepit ubiit B. 1.*—7 *Si dederō ærem B. 1. Sic d. ærem Pll. Sic deri-*

NOTÆ

6 *Pro minore parte prandii*] Quia videlicet invitaverat leno militem, et non affuerat ad prandium leno, miles coactus discedere incœnatus, aufert aliquid ab ædibus lenonis ad opso-

nandum.

7 *Sic dederō*] Verba hoc loco adjuvare oportet actionem: strictum forte gladium tenebat manu miles, et percutienti similis, dicit, *sic dederō.*

Nactus est hominem, mina quem argenti circumduceret.

Sed mea amica nunc mihi irato obviam veniat velim!

Jam pol ego illam pugnīs totam faciam, ut sit morula; 10

Ita replebo atritate, atrior multo ut siet,

Quam Ægyptii, aut qui cortinam ludis per circum ferunt.

AD. Tene sis me arcte, mea voluptas: male ego metuo
miluos.

Mala illa bestia est: ne forte me auferat pullum tuum.

ANT. Ut nequeo te satis complecti, mi pater! ANTH. ego
me moror. 15

Propemodum hoc opsonare prandium potero mihi.

Sed quid hoc est? quid hoc? quid hoc est? quid ego vi-
deo? quomodo?

Quid hoc est conduplicationis? quæ hæc est congeninatio?

Quis hic homo est cum tunicis longis, quasi puer cauponius?

*tari hominem. Est nactus hominem, quem fraudaret mina pecuniæ. Utinam
mea amica mihi veniat nunc obviam irato! Per Pollucem sic excipiam pugnīs, ut
sit tota morula; sic opplebo nigredine, ut sit multo nigrior quam Ægyptii, aut
qui ferunt hydriam per circum in ludis. AD. Tene me fortiter, amabo, mea vo-
luptas: ego pertimesco miluos. Illa bestia est mala: ne me rapiat tuum pullum.
ANT. Non possum te complecti satis, mi pater! ANTH. Ego me retardo. Potero
mihi comparare integram cænan, hoc quod sum furatus in adibus lenoniis. Sed
quid est id? Quid hoc? Quid hoc est? Quid ego conspicio? Quomodo? Quæ
est hæc conjunctio duorum? Quæ est hæc congeninatio? Quis est hic homo in-
dutus longis tunicis, quasi servus cauponis? Ego video satis oculis? Estne illa*

*sorem ære al. ap. Parenm.—8 Nactust C. et C. 2. minaque argenti C. C. 2.
B. 1. circumduret Pll.—10 B. ut sit merula; Pll. ut sit merulea.—12 Quam
Ægypti Pll. percircumferunt C. et C. 2.—13 Tenesis me ad te B. 1.—15 B. 1.
satis te.—16 Parei 3. hoc nunc.—17 Sed quid hoc est quid ego video B. 1.—21 Et*

NOTÆ

[*Ære militari tetigero*] Videtur in-
nere hoc loco miles se aliquid furto
abstulisse ex ædibus lenonis, quasi
in pigunt minæ, quam dederat ipsi
lenoni pro Anterastili, et quod invi-
tatus ad prandium revertebatur in-
cœnatus. 'Æs militare' est pecu-
nia, quæ in stipendium penditur mi-
liti. 'Tangere' autem est circumve-
nire. Itaque 'ære militari tangere,'
est lenoni minam adimere, qua frau-
daverat ipsam militem.

10 *Morula*] A 'Maura,' id est, ni-
gra: illius enim regionis propter so-
lem nimis imminet homines sunt
nigri. *Morula* etiam significat avem
nigram, *un merle*.

12 *Ægyptii*] Ægyptii Europeis
sunt atriores.

Cortinam ludis per circum ferunt]
Homines sole perusti, qui vas aqua
plenum ludis circensibus circumfe-
runt, ut equos cursu defessos recre-
ent. 'Cortina' genus vasis.

Satin' ego oculis cerno? estne illæc mea amica Anterastilis? 20

Et ea certo est: jampridem ego me sensi nihili pendier.

Non pudet puellam amplexari baliolum in media via?

Jam hercle ego illum excruciantum totum carnufici dabo.

Sane genus hoc muliebrosum est tunicis demissitiis.

Sed adire certum est hanc ad amatricem Africam. 25

Heus tu! tibi dico, mulier, ecquid te pudet?

Quid tibi negotii autem est cum istac, dic mihi?

HA. Adolescens, salve. ANTH. nolo, nihil ad te attinet.

Quid tibi hanc digito tactio est? HA. quia mihi lubet.

ANTH. Lubet? HA. ita dico. ANTH. ligula, i in malam crucem. 30

Tunc hic amator audes esse, hallex viri?

Aut contrectare, quod mares homines amant?

Deglupta mæna, Sarrapis sementium,

Mastruga, ἀλξ ἀγορᾶς ἀμα· tum autem plenior

*mea amica Anterastilis? Est ea pro certo! Jam ego dudum animalverti me pendi nihili. Puellam non pudet amplexari illum fuscum in media via? Jam per Herculem ego illum permittam carnufici excruciantum totum. Profecto genus hoc hominum indutum longis tunicis est deditum mulieribus. Sed est deliberatum adire ad hanc amatricem Africanam. Heus tu! te alloquor, mulier, nonne te pudet? Quid rei tibi est cum ista, dic mihi? HA. Adolescens, salve sis! ANTH. Noto, nihil ad te spectat. Quare tangis eam digito? HA. Quia mihi placet. ANTH. Placet? HA. Sic dico. ANTH. Homuncule, i in malam crucem. Audesne amare hic, hallex? * * * Depilata baccha, Serapis sementium, vestis Sardica, salis*

ea est certo B. 1.—24 Al. mulierosum.—25 Sed ad re C.—26 C. etquid.—27 B. 1. cum istoc.—28 Pl. nihil atte attin.—30 C. legula; al. lingula. Mox i deest in Pl.—31 Al. ap. Pareum allex.—33 Deglutamena B. 1. Mox, idem codex sementum; al. ap. Pareum, Arra ipsa ementium.—34 Manstructa Pl. et B. 1.

NOTÆ

22 *Baliolum*] A colore 'balio,' qui est color tritici.

24 *Tunicis demissitiis*] Cicero: 'Quos pexo capillo nitidos et imberbes, aut bene barbatos videtis, manicatis ac talaribus tunicis, velis amictos, non tunc.'

33 *Deglupta mæna* [mænas] Id est, Mænas recalva.

Sarrapis sementium] *Sarrapis* per geminum r, ad fulciendum versum.

Sarapis est Pluto, qui pingebatur ab Ægyptiis demissitia toga; aut Ægyptiorum Deus, qui annosus, et vultu rugis pleno representabatur.

34 *Mastruga*] *Mastruga* est genus vestis laxum, quo Sardi utebantur, qui ut plurimum fetidi erant.

**Αμα*] Id est, *ras depressum*. Exprobrat hoc loco staturæ Pœni parvitatem.

Alli, ulpicique, quam Romani remiges. 35

AG. Num tibi, adolescens, malæ, aut dentes pruriunt,
Qui huic es molestus, an malam rem quæritas?

ANTH. Cur non adhibuisti, dum istæ loquereris, tym-
panum?

Nam te cinædum esse arbitror magis, quam virum.

AG. Scin', quam cinædus sum? ite istinc, servi, foras: 40
Efferte fustis. ANTH. heus tu! si quid per jocum
Dixi, nolito in serium convertere.

ANT. Quid tibi lubido est, obsecro, Anthemonides,
Loqui inclementer nostro cognato et patri?

Nam hic noster pater est; hic nos cognovit modo; 45

Et hunc sui fratris filium. ANTH. ita me Juppiter
Bene amet, bene factum! gaudeo, et volupe 'st mihi,
Siquidem quid lenoni obtigit magni mali;
Cumque e virtute vobis fortuna obtigit.

ANT. Credibile ecaster dicit: crede huic, mi pater. 50

HA. Credo. AG. et ego credo: sed eccum lenonem Lycum,
Bonum virum, eccum video, se recipit domum.

HA. Quis hic est? AG. utrumvis est, et leno et Lycus.

*acerus, tum autem magis plena alli, ulpici, quam remiges Romani. AG. Den-
tesne tibi pruriunt, adolescens, qui es molestus huic, an quaris malam rem?
ANTH. Quare non cepisti tympanum, dum hæc loqueris? Nam existimo te existere
magis cinædum, quam virum. AG. Scisne quantum sim cinædus? Adeste huic,
servi; efferte fustes. ANTH. Heus tu! si dixi aliquid per jocum, noli accipere
quasi serium. ANT. Quid libet, queso, Anthemonides, alloqui inurbane nostrum
cognatum et patrem? Nam hic est noster pater. Hic nos cognovit mox, et hunc
filium sui fratris. ANTH. Ita me Jupiter bene amet, recte factum! lator, et
oblector, si accidit lenoni aliquod malum ingens; et quando pro vestra virtute vobis
fausta eveniunt. ANT. Per ædem Castoris dicit non a fide aliena: crede huic, mi
pater. HA. Credo. AG. Et ego credo: sed ecce leno Lycus, bonus vir, ecce con-
spicor, se recipit domum. HA. Quis est hic? AG. Utrum volueris, est, et leno et*

//////////

*halagoras alli ulpique C. et C. 2. halagoras amantum autem B. 1.—35 Arulpique
B. 1. sunt Romani Parei 3.—36 Al. ap. Pareum, malæ an dentes.—38 C. lo-
quere; C. 2. loqueretur. Mox, te tympanum B. 1.—41 Et ferte B. 1. Efferte
PH.—42 B. 1. in serium.—43 B. 1. C. et C. 2. lubido es. C. obsecro.—48 Si-*

NOTE

35 *Alli, ulpicique*] Ulpici, alli species est. Colmelli, 'Ulpicum, quod
quidam allium Punicum vocant, Græci
78 *Tympanum*] Galli, sacerdotes
Cybeles, homines semiviri, tympa-
num pulsabant.

In servitute hic habuit filias tuas,
Et mihi hic auri fur est. HA. bellum hominem, quem no-
veris.

55

AG. Rapiamus in jus. HA. minime. AG. quapropter?
HA. quia

Injuriarum multam dici satius est.

Lycus. Hic retinuit tuas filias servitute, et hic est prædo mei auri. HA. Lepidum hominem, quem noveris. AG. Rapiamus in jus. HA. Minime. AG. Quare? HA. Quia melius est agere cum eo lege injuriarum.

quidem lenoni B. 1.—50 Credibile C.—54 Douz. duas filias.—56 Rapiamus in-
tus C. et C. 2.—57 Douz. multam induci; Pll. multo induci.

ACTUS QUINTI SCENA SEXTA.

LYCUS, AGORASTOCLES, HANNO, ANTHEMONIDES.

LY. DECIPITUR nemo, mea quidem sententia,

Qui suis amicis narrat recte res suas :

Nam omnibus amicis meis idem unum convenit,

Ut me suspendam, ne addicar Agorastocli.

AG. Leno, eamus in jus. LY. obsecro te, Agorastocles, 5

Suspendere ut me liceat. HA. Leno, in jus te voco.

LY. Quid tibi mecum autem? HA. quia hasce aio liberas

Ingenuasque esse filias ambas meas,

Quæ sunt surreptæ cum nutrice parvolæ.

LY. Jampridem equidem istuc scivi, et miratus fui, 10

Neminem venire, qui istas assereret manu.

Meæ quidem profecto non sunt. AN. Leno, in jus eas.

LY. Nullus fallitur, meo quidem judicio, qui proponit recte sua negotia suis amicis : nam omnes mei amici consentiunt de eodem, ut me suspendam, ne veniam in manus Agorastoclis. AG. Perge, leno, in jus. LY. Te rogo, Agorastocles, ut liceat me suspendere. HA. Leno, te appello in jus. LY. Quid habes negotii mecum? HA. Quoniam dico hasce meas filias esse ambas ingenuas et liberas, quæ sunt surreptæ, quando erant parvulæ, cum nutrice. LY. Equidem cognovi jam dudum id, et sui miratus, nullum venire, qui istas vindicaret in libertatem. Sane non ad me pertinent. AN. Leno, perge in jus. LY. Tu loqueris de prandio ;

3 B. 1. meis id demum convenit.—7 C. hasce moliberas ; C. 2. B. 1. hasce modo liberas.—9 Te sunt Pll.—10 Particula equidem deest in C. Mox, idem

LY. De prandio tu dicis: debetur, dabo. [dem.

AG. Duplum pro furto mihi opus est. LY. sume hinc qui-

HA. Et mihi suppliciiis multis. LY. sume hinc quid lubet.

AN. Et mihi quidem mina argenti. LY. sume hinc quid
lubet. 16

Collo rem solvam jam omnibus, quasi bajulus.

AG. Numquid recusas contra me? LY. advorsum quidem.

AG. Ite igitur intro, mulieres: sed patruæ mi,

Tuam, ut dixisti, mihi desponde filiam. 20

HA. Haud aliter ausim. AN. bene vale. AG. et tu bene
vale.

AN. Leno! arrhabonem hoc pro mina mecum fero.

LY. Perii hercle! AG. immo haud multo post, cum in jus
veneris.

LY. Quin egomet tibi me addico: quid prætoris opus est?

Verum obsecro te, ut liceat simplum solvere. 25

Trecentos Philippos, credo, corradi potest:

Cras auctionem faciam. AG. tantisper quidem,

Ut sis apud me lignea in custodia. [diem

LY. Fiat. AG. sequere intro, patruæ mi, ut hunc festum

debetur, dabo. AG. Mihi debes duplum pro furto. LY. Sume hinc sane. HA. Et multas pœnas. LY. Sume hinc quid libet. AN. Et mihi debetur mina argenti. LY. Sume hinc sane; solvam modo omnibus vobis rem collo quasi bajulus. AG. Recusane mihi dare quod peto? LY. Ne verbum quidem. AG. Ite in ades ergo, mulieres; sed, mi patruæ, desponde mihi tuam filiam, ut dixisti. HA. Non ausim aliter. AN. Bene vale. AG. Et tu vale bene. AN. Leno! aufero mecum hunc arrhabonem pro mina. LY. Interii per Herculem! AG. Immo peribis modo, quando veneris in jus. LY. Quin egomet me addico tibi. Quid est opus prætoris? sed te rogo, ut liceat rependere simplum. Puto confici posse trecentos Philippos. Cras faciam auctionem. AG. Ut quidem sis apud me aliquandiu in custodia lignea. LY. Esto. AG. Veni in ades, mi patruæ, ut prætereamus hunc diem festum

codex sivi.—14 Al. ap. Pareum, hinc quid lubet.—16 B. 1. minam; C. et C. 2. minimam.—17 Colorem solvam C. C. 2. B. 1.—18 Turneb. haud verbum quidem.—19 Pll. patruæ mihi.—23 B. 1. post intus; Pll. post cum intus.—24 Pll.

NOTÆ

14 *Sume hinc quidem*] Cum hæc dicit leno ostendit collum, et proficitur se omnibus uno suspensio facturum satis.

17 *Quasi bajulus*] Bajuli collo vitæ tolerant, et ære se liberant alieno. Sed leno pollicetur, non ærum-

nis, quod bajulus, sed laqueo, quod desperatus, ære se liberare alieno.

18 *Numquid recusas contra me*] Id est, nonne accusationem depellis? 'Recusare' opponitur 'accusationi.'

Habeamus hilarem, hujus malo, et nostro bono. 30
 Multum valet: multa verba fecimus.
 Malum postremo hoc omne ad lenonem redit.
 Nunc quod postremum est condimentum Fabulæ,
 Si placuit, plausum postulat Comœdia.

late, hujus malo, et nostro bono. Valet multum: fecimus multa verba. Denique omne hoc malum recidit in lenonem. Nunc si Comœdia placuit, expectat plausum, quod est ultimum condimentum Fabulæ.

quod pro.—28 B. 1. igne in custodia.—30 Habeamus hilare Bipont.—31 B. 1. facimus.—32 Idem codex, postremo omne, omisso hoc.

PCENULO SUPPOSITA.*

Post Actus Quinti scenam sextam et ultimam, adjecerunt vett. edit. sequentem scenam.

AGORASTOCLES, LYCUS, HANNO, ADELPHASIUM,
 ANTERASTILIS, ANTHEMONIDES.

AG. QUAM rem agit is miles, quoi lubet patruo meo loqui inclementer?

Ne mirere, mulieres quod eum sequuntur: modo cognovit filias
 Suas esse hasce ambas. LY. hem, quod verbum aures meas tetigit?
 nunc perii! [sum perditus.

Unde hæ perierunt? AG. domo Carthaginienses sunt. LY. at ego
 Illud ego metui semper, ne cognosceret eas aliquis: quod nunc
 factum est. 5

Væ misero mihi! periire, opinor, duodeviginti minæ, qui hasce
 emi.

AG. Et tu ipse periisti, Lyce: Carthaginienses sunt. LY. at ego
 sum perditus. HA. quis hic est? [duas?

Utrum is est novelle novellicus, in servitute hic qui filias habuit
 AG. Et mihi auri fur est. HA. bellum hominem, quem noveris:
 leno, rapacem

* Hæc scena, quamvis supposititia videatur, extat tamen in codd. C. C. 2. B. 1. Vatt. et Samb.—1 Pl. qui lubet; B. 1. qui jubet.—3 Suas hasce esse amissas B. 1.—5 Voc. cas deest in B. 1.—9 C. aurifor. B. 1. quem no noveris;

Te esse semper credidi; verum etiam furacem, qui norunt magis.

LY. accedam. 10

Per ego te tua genua obsecro, et hunc cognatum quem tuum esse intelligo. [venitatis supplici.

Quando bonis estis, ut bonos facere addecet, facite et vestro sub-
Jam pridem equidem istas scivi esse liberas, et expectabam si quis
eas assereret manu. [quod apud me est :

Nam meæ prorsus non sunt: tum autem aurum tuum reddam,
Et jusjurandum dabo, me malitiose nihil fecisse, Agorastocles. 15

AG. Quod mihi par facere tamen egomet consulam: omitte genua.
LY. mitto, [negotium?

Si ita sententia est. AG. heus tu, leno. LY. quid lenonem vis inter

AG. Utinam mihi argentum reddas, priusquam hinc in nervom abducere.
LY. Di [tum, collum,

Meliora faxint. AG. sic est, video: cœnabis foris: aurum, argen-
Lenostris, te nunc debes simul. HA. quid me hac re facere deceat,
egomet 20

Mecum cogito: si volo hunc ulcisci, lites sequar in alieno oppido:
Quantum audivi ingenium, et mores ejus quo pacto sient. AD. mi
pater, [sorori.

Ne quid tibi cum istoc rei siet, te maxime obsecro. AN. ausculta
Abi, disjunge inimicitias cum improbo. HA. hoc agesis leno:
quanquam ego te

Meruisse ut pereas, scio; non experiar tecum. AG. neque si aurum
mihi reddas, mecum, 25

Leno, quando ex nervo emissus compingare in carcerem. LY. jam
autem ut sole

Ego, Pœne, tibi me purgatum volo, si quid dixi iratus advorsum
Animi tui sententiam, id uti ignoscas, quæso: et cum istas invenisti
filias,

Ita me Di ament, mihi volupta'st. HA. ignosco, et credo tibi.

ANTH. Leno, tu aut amicam mihi des facito, aut auri reddas mihi
minam. 30

LY. Vin' tibicinam meam habere? ANTH. nihil moror tibicinam:
nescias,

//////////

C. quem veris.—11 Per ego te tua te B. 1.—13 Jam pridem meque C. Mox, si qui edd. vet. manum C.—16 Pl. par facere sit quom egomet; B. 1. etiam facere sit.—18 Pl. abducere.—20 Lenos tris pe nunc Pl. simul C. simul C. 2.—21 C. sic volo.—22 C. quod pacto. Mox, Pl. ni pater.—23 Ne quit C.—25 C. et C. 2. reddes meum.—26 B. 1. ut soics.—27 Ego pœne me tibi pugnatum

Utrum ei majores buccæne, an mammæ sient. LY. dabo quod placeat.

AG. Cura. LY. aurum cras sat referam tuum. AG. facito in memoria habeas.

LY. Miles sequere me. ANTH. ego vero sequor. AG. quid ais, patruæ? quando hinc ire cogitas

Carthaginem? nam tecum una ire certum est. HA. ubi primum potero. 35

Illico. AG. dum auctionem facio, hic opus est aliquos ut mancas dies.

HA. Faciam ita ut vis. AG. agesis eamus, nos curemus. Plaudite.

Pll.—29 B. 1. voluptatis est.—30 B. 1. aut auri mihi reddas omnia.—32 Utrum eim mores C. Utrum ei mores C. 2. minores ed. Sax.—33 C. crassa te referam; C. 2. cras sat referam; Parei 3. cras ad te referam. Mox, facta in memoria Pll.—34 B. 1. quid agis.—36 B. 1. facito hic. Pll. aliquod; Parei 3. aliquot.

M. ACCII PLAUTI

P E R S A.

DRAMATIS PERSONÆ.

TOXILUS, } *Servi.*
SAGARISTIO, }
SATURIO, *Parasitus.*
SOPHOCLIDISCA, *Ancilla.*
LEMNISELENE, *Meretrix.*
PÆGNIUM, *Puer.*
VIRGO.
DORDALUS, *Leno.*

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

*Profecto domino suos amores Toxilus
Emit, atque curat, leno ut emittat manu,
Raptamque ut emeret de prædone virginem,
Subornata suadet sui parasiti filia:
Atque ita intricatum ludit potans Dordalum.*

5

Post discessum heri Toxilus mereatur suam amicam; et operam dat, ut leno eam manumittat, et ut mercetur a prædone virginem furtivam, quæ est filia sui parasiti, quam summisit Toxilus; et sic intra pocula Toxilus irridet Dordalum irretitum.

3 *Raptantque* vi B. 1. *Raptamque* vi C. et C. 2.—4 *Parci* 3. *filiam*.—5 *Pl.* *intrichutum*.

NOTE

1 *Profecto domino*] Trimarchides profectus fuerat ad Persas.

Suos amores] Id est, suam amicam Lemniselenem.

3 *Raptamque*] Non raptam quidem, sed quam raptam fugebat Sagaristio sycophanta. Hæc erat parasiti Saturationis filia.

4 *Subornata*] 'Subornare' significat decipere. Hic non est *subornata* parasiti filia, id est, decepta. Immo ea utitur ad decipiendum lenonem Dordalum Sagaristio. *Subornata* igitur, hoc loco, significat 'ornatu Persico induta,' ad decipiendum lenonem.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

ARGUMENTUM Fabulæ est exile, amationis servilis; et jocosum ac plausibile in lenonis circumventionem. Etiam parasiticæ levitatis exagitationem continet, dum Saturio filiam suam, cibi causa, non dubitat vendere. Josephus Justus Scaliger Animadvers. in Eusebium, pag. 130. Constat hominem ex Perside Πέρσην dici, et Latine *Persam*: sic poëta Græcus, quisque is fuit unde Plautus *Persam* fabulam suam vertit, sine nullo dubio Πέρσην illam inscripserat, et recte Plautus vertit *Persam*. Ibi enim Parasitus pro homine Persa inducitur. At omnes edd. præ se ferunt *Persam* virginem filiam Parasiti vocatam fuisse. Tollatur ergo delirium. Nam *Persa* est nomen gentilitium virile, non fœmininum.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO.

TO. QUI amans egens ingressus est princeps in amoris vias,
Superavit ærumnis is suis ærumnas Herculis :

Nam cum leone, et cum excetra, cum cervo, cum apro
Ætolico,

Cum avibus Stymphalicis, cum Antæo deluctari mavelim,
Quam cum amore: ita fio miser quærendo argento mutuo ; 5
Nec quicquam, nisi, Non est, sciunt mihi respondere, quos
rogo.

SA. Qui hero suo servire volt bene servos servitutum,
Næ edepil illum multa in pectore suo collocare oportet,

To. *Amans qui præceps iniiit stadium amoris inops, is vicit labores Herculis suis laboribus: nam malim dimicare cum leone, cum serpente, cum cervo, cum apro Erymanthæo, cum Harpyiis, cum Antæo, quam cum amore. Adco evado infelix in quærenda pecunia mutua; et ii a quibus peto norunt mihi reponere unum, nempe, Non habeo.* SA. *Sercus, qui cupit sese exhibere bonum servum suo domino,*

//////////

1 Pll. *ingressus es.* Mox, *præceps* al. ap. Pareum.—2 *Herculi* B. 1. C. et C. 2.—3 B. 1. *et cum ydra*; C. *et cum excetera*; C. 2. *et cum excetra*; Parei 3. *et cum exetra.*—4 B. 1. *deluctarei*; C. *delluctari.*—6 C. *nomen est.*—7 B. 1.

NOTE

1 *Princeps*] Id est, primus; seu potius primum; alii *priceps*, pro *præceps*. Nam *pri*, pro *præ*, dicebant veteres. Festus, 'privignus,' pro 'prævignus.'

3 *Cum excetra*] *Toxilus* labores Herculis, quos appellat 'ærumnas,' sex gravissimos, cum amoris molestiis comparat. *Excetra* autem est *hydra*.

Quæ hero placere censeat præsentī atque absentī suo.

Ego neque libenter servio, neque satis sum hero ex sententia: 10

Sed quasi lippo oculo me herus meus manum abstinere haud quit tamen,

Quin mihi imperet, quin me suis negotiis præfulciat.

Quis illic est, qui contra me astat? To. quis hic est, qui contra me astat? [amicus est.

Similis est Sagaristionis. SA. Toxilus hic quidem meus To. Is est profecto. SA. cum esse opinor. To. congregiar. SA. contra aggrediar. 15

To. O Sagaristio, Di ament te! SA. o Toxile, dabunt Di quæ exoptes.

Ut vales? To. ut queo. SA. quid agitur? To. vivitur. SA. Satin' ergo ex sententia? To. si eveniunt quæ exopto, satis.

SA. Nimis stulte amicis utere. To. quid jam? SA. quia jam imperare oportet.

debet inducere multa in suum animum, quæ putet esse jucunda suo heri præsentī et absentī. Ego obsequor hero invitatus, et non sum hero satis jucundus; attamen sicut lippus non potest prohibere manum ab oculis, sic meus herus non potest carere mea opera, quin mihi mandet aliquid, quin me quasi fulcrum suis rebus subdat. Quis est ille qui astat mihi ex adverso? To. Quis est hic, qui astat mihi ex adverso? Est similis Sagaristioni. SA. Profecto hic est Toxilus meus amicus. To. Sane est ipse. SA. Arbitror eum esse. To. Conveniam. SA. Conveniam ex adverso. To. O Sagaristio, Di tibi faveant. SA. O Toxile, Di tribuent ea quæ cupis; quomodo vales? To. Ut possum. SA. Quid facis? To. Vivo. SA. Vivisne satis ex animo? To. Satis, si contingant ea quæ desidero. SA. Uteris amicis nimis inconsulto. To. Quare? SA. Quia debes præcipere

//////////

bene scribitur servus.—10 Pl. libenter.—11 B. 1. aut quid.—12 Quid mihi C. et C. 2. præfulciat al. ap. Paremm.—15 Pl. aggredior.—18 C. qua exopto.—

NOTÆ

11 *Sed quasi lippo oculo*] Duo versus impeditis verbis, impeditoque sensu sic explicandi: tamen meus herus non potest a se impetrare, ut mihi non imperet, ut me suis negotiis non præficiat; similis homini, qui habet oculos lippos: tametsi dolent, quando tangit, tamen abstinere ma-

num ab iis non potest. Hic Sagaristio sese similem esse lippo oculo dicit, et dominum ei cui est lippus oculus.

12 *Præfulciat*] Id est, quasi fulcrum suis negotiis labantibus subjiciat.

To. Mihi quidem tu jam eras mortuus, quia te non visitavi. 20

SA. Negotium edepol. To. ferreum fortasse. SA. plusculum annum

Fui præferratus apud molas tribunus vapularis.

To. Vetus jam istæc militia est tua. SA. satin' tu usque valuisti? To. haud probe.

SA. Ergo edepol palles. To. saucius factus sum: in Veneris prælio

Sagitta Cupido cor meum transfixit. SA. jam servi hic amant? 25

To. Quid ergo faciam? Disne advorser? quasi Titani cum Dis belligerem,

Quibus sat esse non queam?

SA. Vide modo, ulmeæ catapultæ tuum ne transfigant latus.

illis. To. *Existimabam te futo functum, quia non te videbam.* SA. *Mihi erat negotium.* To. *Forsitan ferreum?* SA. *Fui paulo plus quam per annum vinculus ferro tribunus in perferendis verberibus apud molas.* To. *Tu es jam miles veteranus.* SA. *Valuistine bene semper?* To. *Non tam recte.* SA. *Idcirco expallescis.* To. *Sum vulneratus: amor transverberavit telo meum pectus in certamine Veneris.* SA. *Servi amant nunc hic?* To. *Quid agam ergo? Obluctaborne Diis? Bellabone cum Diis, more gigantum, quibus sum adeo impar?* SA. *Cave ne catapultæ ulmeæ transfodiant tua latera.* To. *Celebro regifico luxu festos ob*

//////////

20 Pl. non te.—21 Parei 3. edepol fuit.—24 B. 1. in plio veneris.—26 Pl. ad-

NOTÆ

21 *Negotium . . . ferreum*] *Compedes ferreos. Negotium ferreum*, id est, durum ac difficile.

Plusculum annum] *Majorem anni partem.*

22 *Apud molas*] *Apud molas* dicit, quasi de colonia quadam, in qua tribunatum obtineat.

Tribunus vapularis] *Jocus; quasi tribunus militaris. Non autem tribunus vapularis, a 'tribuendis' flagris dicitur, sed a recipiendis.*

23 *Vetus jam militia est*] *Id est, jam es veteranus miles, veteranus tribunus vapularis.*

24 *Ergo palles*] *Pallor est hic ex amore, non ex morbo convalescentis, ut videre est deinceps.*

25 *Jam servi hic amant*] *Vox servi ad servum, Sagaristionis ad Toxilum. Quia quemadmodum nuptiæ servorum non erant justæ, ut videre est ex Varrone, sicut notavimus in Prologo Casinæ versu 68. sic mirum videtur, quod servus amat, quasi ei ducere uxorem non liceat, quam amat, sed quam dominus velit.*

26 *Quasi Titani cum Dis belligerem*] *Titani et Titanes. Hi dicti sunt filii Titani, qui erat frater Saturni, Cœli et Vestæ filius.*

27 *Sat*] *Id est, par.*

28 *Ulmeæ catapultæ*] *Virgæ: metaphora a militari ducta. Catapulta instrumentum bellicum excutiendis telis, saxisque aptum.*

To. Basilice agito cleutheria. SA. quid jam?

To. Quia herus peregre est. SA. ain' tu, peregre est? 30

To. Si tute tibi bene esse potes pati, veni; vives mecum,
Basilico accipiere victu. SA. vah! jam scapulae pruriunt,
Quia te istae audivi loqui. To. sed hoc me unum excruciat.
SA. Quidnam id est? To. haec dies summa hodie est,
mea amica sitne libera,

An sempiternam servitutem serviat. SA. quid nunc vis
ergo? 35

To. Facere amicum tibi me potis es sempiternum. SA.
quemadmodum? [pendam,

To. Ut mihi des nummos sexcentos, quos pro capite illius
Quos continuo tibi reponam in hoc triduo, aut quatruiduo.
Age! si benignus, subveni.

SA. Qua confidentia rogare tu a me argentum tantum au-
des, 40

Impudens? quin si egomet totus veneam, vix recipi po-
tessit

Quod tu me rogas: nam tu aquam a pumice nunc postulas,
Qui ipsus sitiatur. To. siccine hoc te mihi facere? SA.
quid faciam? To. rogasne?

Alicunde exora mutuum. SA. tu fac idem, quod rogas me.

*libertatem. SA. Quare? To. Quia dominus longe abest. SA. Dicisne eum ab-
esse longe? To. Si tu vis excipi laute, veni; manducabis mecum; invitabere
mensa regia. SA. Vah! humeri jam pruriunt, quoniam audivi te dicere haec. To.
Sed unum me angit. SA. Quid est id? To. Haec dies est ultima, qua statuen-
dum est, utrum mea amica fiat libera, aut an sit futura semper serva. SA. Quid
cupis igitur nunc? To. Potes me efficere tuum amicum perpetuum. SA. Quomo-
do? To. Si mihi suppedites sexcentos nummos, quos numerem pro illius libertate;
tibi hos restituum statim, intra tres aut quatuor dies. Age! opitulare, si liberalis
es. SA. Qua fiducia audes tu a me petere tantum pecuniae, impudens? Quin si
reudar egomet totus, vix id habere possim, quod tu a me petis. Nam tu expectas
nunc aquam a pumice, qui arescit ipse. To. Oportetne te agere sic mecum? SA.
Quid agam? To. Postulasne? Quare aliunde mutuum. SA. Tu age idem, quod*

*vorae.—28 C. et C. 2. ut meae catapultae.—31 Sicut et tibi C. Sit ut tibi C. 2.—
33 C. me unam. Pll. excrucia.—34 Pll. haec de summa hodie est.—36 [Lacuna]
cum tibi, omissis Facere ami, Pll. Facere ami desunt etiam in B. 1.—37 Ut des
mihi B. 1. sescentos C. et C. 2.—38 C. et C. 2. quatruiduo.—39 Age sed C. 2.
—41 Pll. veniam. Mox, C. C. 2. B. 1. potis est.—43 Pll. rogas, omissio ne.—*

NOTÆ

29 Eleutheria] Libertatis solennia, ἐλευθέρια.

TO. Quæsivi, nusquam repperi. SA. quæram equidem, si quis credat. 45

TO. Nempe habeo in mundo. SA. si id domi esset mihi, jam pollicerer: [te ad me.

Hoc meum est, ut faciam sedulo. TO. quicquid erit, recipe SA. Quære tamen: ego item sedulo, si quid erit, faciam ut scias.

TO. Obsecro te, resecreo; operam da hanc mihi fidelem. SA. ah! odio me enicas.

TO. Amoris vitio, non meo, nunc tibi morologus fio. 50

SA. At pol ego abs te concessero. TO. jamne abis? SA. bene ambulato. [stione:

Sed recipe te quam primum potes: cave fuas mihi in quæ-
Usque ero domi, dum excoxero lenoni malum.

a me flagitas. TO. Quæsiri, inveni nusquam. SA. Equidem quæram, qui det mutuum. TO. Scilicet est mihi in arca. SA. Si haberem domi, jam promitterem: meum est ut præstem id serio. TO. Quicquid exenerit, veni ad me. SA. Quære nihilominus. Ego operam dabo diligenter, ut fias certior, si aliquid contigerit. TO. Te rogo etiam atque etiam, fer mihi opem fidam. SA. Ah! tu me conficis odio. TO. Culpa amoris, non mea, erado nunc tibi stultiloquus. SA. Sed abeo a te. TO. Proficiscerisne nunc? SA. Perge recte; sed revertere huc quam primum poteris: vide ne sis mihi quarendus: ero semper domi, donec machinatus fuero perniciem lenonis.

44 Parei 3. me rogas.—46 B. 1. C. et C. 2. abeo in mundo; Douz. habes in mundo. Mox, mihi ampollerer Pl. si id homum esset B. 1.—48 Quære B. 1. erit jam ut B. 1. C. et C. 2. erit faxo jam ut Parei 3.—50 C. et C. 2. morolocus.—53 C. malam.

NOTÆ

49 *Obsecro te*] Obsecro te, et red-
obsecro: *Je te prie et reprie.* De
'obsecratione,' 'resecrationeque'
alio sensu accepta, vide notam in
Anul. IV. 7. 4.

52 *Cave fuas mihi in questione*] Ne
quarendus sis.

53 *Dum excoxero lenoni malum*]
Machinatus fuero. Metaphora est a
rebus stomacho concoctis, quæ salu-
tares sunt; crudæ letales. Quasi
dicat, 'meditatus fuero.' Meditatio
enim est genus quoddam concoctio-
nis.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

SATURIO.

VETEREM atque antiquom quæstum meum alimoniam

SA. Tuor et custodio, magnaue cum diligentia sequor meum antactam et re-

Servo atque obtineo, et magna cum cura colo.
 Nam nunquam quisquam meorum majorum fuit,
 Quin parasitando paverint ventres suos:
 Pater, avos, proavos, abavos, atavos, tritavos, 5
 Quasi mures semper edere alienum cibum,
 Neque edacitate eos quisquam poterat vincere.
 His cognomentum erat duris Capitonibus.
 Unde hunc ego quæstum obtineo et majorum locum.
 Neque quadruplari me volo: neque enim decet 10
 Sine meo periculo ire aliena ereptum bona:
 Neque illi, qui faciunt, mihi placent: plane loquor.
 Nam publicæ rei causa quicumque id facit
 Magis, quam sui quæsti, animus induci potest,

tustum rationem quærendi victus. Nullus enim unquam exstitit meorum patrum, qui non expleverit suum abdomen parasitatione: pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus, manducaverunt semper escas non suas, veluti mures; neque ullus potuit eos superare voracitate. Cognominabantur duri Capitones. Quo fit ut ego sequar hanc rationem quærendi cibi, et stationem patrum. Porro nolo profiteri quadruplatorum partes; quia non est honestum irrumpere ad detrahendas fortunas aliorum citra discrimen: et illi qui agunt nunquam mihi probati sunt. Prædico clare: facile enim credidero, eum, qui præstat id, non propter suam, sed propter reipublicam

//////////

1 C. quæstum mali [lacuna] Servo; C. 2. quæstum malo Servo; Grut. quæstum majorum meum. Voc. meum alimoniam desunt etiam in B. 1.—2 Malo servo B. 1. cum magna Patei 3.—8 Namque his Patei 3. Neque is C. Neque hus C. 2. erat deest in C. 2.—9 Pl. majorem.—13 B. 1. C. 2. qui cum id facit; al. ap. Pareum, qui

NOTÆ

1 *Veterem atque antiquom*] Cornelius Fronto: 'Vetus est quod est multorum annorum, antiquum quod excessit patrum memoriam.' Revera utraque hæc vox rationem significationis habet a re cui adjicitur. 'Vetus vinum' dicitur etiam quod est unius anni; 'vetus Falernum,' quod est plurimum annorum: 'vetus homo,' qui sexaginta: 'veteres,' supple 'homines,' qui ante centum annos vixerunt: *sic antiquom*.

Quæstum meum alimoniam] Id est, quæstum meæ alimoniam, quæstionem, investigationem.

8 *Duris Capitonibus*] Erat Capitonum familia Romæ hand incelebris.

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

Hic duri Capitones sunt homines duræ frontis et perficiæ, qualem esse oportet parasitorum: duri etiam capitis dicuntur parasiti, quod in eorum caput frangi interdum solerent ollæ, ut videre est in Captivis.

10 *Quadruplari me volo*] Id est, Nolo me fieri quadruplatorem: quadruplari enim hic passive ponitur, alioquin redundat *me*. Asconius: 'Quadruplatores, accusatores sive delatores criminum publicorum sub pœna quadrupli: sive, quod ipsi ex damnatorum bonis, quos accusaverant, quartam partem consequebantur.' *Quadruplari*, quadruplaturam exercere: 'quadruplatores' etiam

4 R

Eum esse civem et fidelem et bonum. 15
 Sed legirupam, qui damnet, det in publicum
 Dimidium; atque etiam mea lege ascribitor;
 Ubi quadruplator quempiam injexit manum,
 Tantidem ille illi rursus injiciat manum,
 Ubi æqua parti prodeant ad Tresviros : 20
 Si id fiat, ne isti faxim usquam appareant,
 Qui hic albo rete aliena oppugnant bona.
 Sed sumne ego stultus, qui rem curo publicam,
 Ubi sunt magistratus, quos curare oporteat?
 Nunc huc introibo, visam hesternas reliquias, 25
 Quieverint recte, necne : num infuerit febris,

utilitatem, esse hominem et fide et probitate præditum: sed qui accusat violatorem legum, cogatur tribuere mediam partem prædæ reipublicæ; atque meo decreto scribatur in albo delatorum; quando quadruplator immisit manum in aliquem, hic vicissim in quadruplatorem immittat manum in pœnas pares, ut se sistant æquatis rationibus ad Tresviros. Si id agatur, sine dubio, qui candidis retibus insidiantur fortunis alienis, nullibi occurrent: sed nonne ego sum amens, qui curam suscipio rerum publicarum? Sicut in urbe magistratus, quos oportet earum curam gerere. Nunc ingrediar huc, videbo utrum cibi qui superfuertur heri bene dormi-

//////////

non id facit.—14 Al. ap. Parenm animus haut induci.—15 B. 1. et fidelem bonum; al. ap. Parcum, Eum et fidelem et civem esse et virum bonum.—16 Sed lege rupam Pl. legirupam quidem ni duit in, &c. al. ap. Parenm.—17 Pl. in ea lege. C. adscribier; C. 2. adscribere.—18 Pl. quempiam inlexi manum.—21 Al. pro usquam legunt nusquam.—22 Pro albo rete, quod servat codd. C. C. 2. B. 1. albo pariete exhibent alii; albd ariete al.—24 Ubi sint C. C. 2. et Parei 3.—26 Qui evenierint B. 1. C. C. 2. Quierint al. ne recte necne Pl. invenit febris al. ineiverit febris al.

NOTE

sunt portorii et vectigalium conductores. *Des traitans.*

16 *Sed legirupam qui damnet*] Quinque versus impediti, sic explicari possunt: Sed quadruplator et delator ejus qui leges violaverit, polliceatur pendere mediam partem prædæ reipublicæ, si judicio vincatur; et ea lege scribatur in albo delatorum; et quando injiciet manum in quempiam, ille, cui injecit manum, ipsi quadruplatori injiciat tantidem, id est, ad similem multam et pœnam si vincatur, ut æquis conditionibus sese sistant apud Tresviros.

18 *Injexit manum*] Injecerit ma-

num.

19 *Tantidem*] Id est, in pares pœnas.

20 *Æqua parti*] Utrumque proposito periculo ad prætorem eant: *parti*, pro *parte*.

22 *Albo rete*] Id est, occulte et insidiose, vel charta alba in quam referuntur instrumenta litium, quæ veluti retia sunt, quibus illaqueantur litigatores. Itaque *albo rete*, est alba Tresvirorum charta, tanquam rete albo oppugnant, vel legibus, alioquin innoxii et candidis, veluti retibus, captant.

26 *Num infuerit febris*] Allegoria

Opertæne fuerint, ne quis obreptaverit.
Sed aperiuntur ædes, remorandus est gradus.

verint, necne: utrum febrem senserint, fuerintne tecti, ne quis obrepperit. At reserantur fores, oportet coercere gressum.

NOTE

est ab ægris et feбри laborantibus, quorum diligentior cura geritur.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

TOXILUS, SATURIO.

TO. OMNEM rem inveni, ut sua sibi pecunia
Hodie illam faciat leno libertam suam.
Sed eccum parasitum, quojus mihi auxilio est opus.
Simulabo quasi non videam, ita alliciam virum.
Curate istic vos, atque appropriate ocyus, 5
Ne mihi moræ sit quicquam, ubi ego intro advenero.
Commisce mulsum; struthea colutheaque appara,

To. Excogitavi penitus rationem, qua leno reddat hodie Lemniselenen suam libertam suo ære. Sed adest parasitus, cujus ope indigeo. Fingam me eum non conspicari; sic aucupabor hominem. Vos coqui curam gerite horum, et instruite celeriter, ne res ulla me retardet quando ego huc reversus fuero. Infunde mulsum; da operam struthea et bellaria bene calida sint in scutellis, et injice lignum

4 B. 1. *ita elicias verum; C. ita allictam verom; C. 2. ita allictam verum; al. ap. Parenm, ita eliciam verum.*—5 B. 1. C. 2. *atque a. oculos; C. atque a. oculus.*—7 Pro *mulsum*, quod servant C. C. 2. et B. 1. alii habent *murrham*; al. ita legunt, *Misce mulsum struthea, coluthea myrrhina. C. et C. 2. colute-*

NOTÆ

1 *Omnem rem inveni]* Data videlicet a lenone pecunia pro filia Satrionis parasi Toxilus redemit Lemniselenen. Itaque revera Toxilus facit Lemniselenen libertam suam, non leno: sed id dicit ad irridendum lenonem, de quo circumveniendo rationem omnem excogitavit.

7 *Commisce mulsum]* Patet ex Plinio XXI. 24. mulsum factum fuisse ex vino et melle; dictumque videtur a mulcendo, quia si quid est in vino

acerbi a melle mulcetur. Itaque 'commisce mulsum' nihil aliud est, quam misce mel cum vino, et fac mulsum.

Struthea] *Struthea* sunt mala Cydonia, quæ incoquebantur mulso.

Coluthea] Ex Theophrasto III. 17. patet 'coluteam esse fructum arboris sylvestris exelsum siliquis.' Hic scribitur per aspirationem, et patet esse pomi genus, ut Cydonia mala eodem mulso condiendum.

Bene ut in scutris concaleant, et calamum injice.

Jam pol ille hic aderit, credo, congerro meus.

SA. Me dicit, euge! To. lautum credo a balneis 10

Jam hic affuturum. SA. ut ordine omnem rem tenet!

To. Collyræ facite ut madeant et colliphia:

Ne mihi incocta detis. SA. rem loquitur meram:

Nihil sunt crudæ, nisi quas madidas glutias.

Tum nisi cremore crasso est jus collyricum; 15

Nihil est macrum illud, epicrocum, pellucidum:

Quasi juream esse jus decet collyricum.

Nolo, in vesicam quod eat, in ventrem volo.

To. Prope me hic nescio quis loquitur. SA. o mi Juppiter

Terrestris, te coëpulus compellat tuus. 20

odoratum. Ille meus confabulator veniet modo huc, sicut puto. SA. Me nominat, euge! To. Spero fore ut huc veniat e balneis postquam laverit. SA. Quam noscit universæ rei seriemi! To. Curate ut panes conditi oleo et caseo sint jurulenti; crudos ne mihi hos apponatis. SA. Dicit res ut sunt! incocti nihil valent. Ne comedas nisi coctos. Præterea nisi succus, in quem merguntur panes conditi oleo, est crassus, nihil valet: ille qui est tenuis, limpidus, fluidus, nihil etiam valet. Succus collyrarum debet esse similis placentæ jurulentæ: non probo illum qui descendat in vesicam, sed mihi probatur qui descendat in ventrem. To. Est aliquis qui facit verba hic juxta me. SA. O qui es meus Jupiter in terra, tuus

//////////

quam.—8 Bene ut instrutris concaleat B. 1. in stutris C. et C. 2. calammunice Pll.—9 C. 2. congero.—10 C. et C. 2. a balincacis.—12 Colliræ Pll. colyphia C. coliphia C. 2.—14 Edd. antiq. Nihili sunt crudæ. C. C. 2. B. 1. glutias.—15 B. 1. crasso socius collyricum; C. cresso sotius coll. C. 2. crasso solvis coll.—16 Nihil est magrum B. 1. C. et C. 2. epigro cum B. 1. epigrocum Pll.—17 Quasi jure amesse B. 1. Quasi jure anasse vis C. 2.—20 C. 2. coëpulus.—

NOTÆ

8 Scutris] Scutulæ et scutellæ, quod scutis sint similes: *plats, assiettes*.

Calamum injice] ‘Calamus’ est lignum odoratum. Plinius xiv. 13. ‘Lantissima apud priscos vina erant odore myrrhæ condita: ut apparet in Plauti Fabula, quæ Persa inscribitur; quanquam et in ea et calammum addi jubet.’

9 Congerro] Festus, ‘Gerrones leves et inepti a cratibus dicti, quos Græci gerras appellant.’ ‘Gerræ’ sunt crates raris et pellucidis textæ viminibus.

12 Collyræ] Placentulæ, aut in sartagine frixæ, aut in pinguiori jure concoctæ.

Colliphia] Panes cum recenti caseo subacti et concocti.

16 Epicrocum] Festus, ‘Epicrocum genus amiculi croco tinctum, tenne et pellucidum.’ De jure collyrico loquitur poëta, id est, in quo collyræ sunt concoctæ, quod nisi pingue est et crassum, nihil est; id est, nihil valet.

18 Nolo, in vesicam quod eat] Id est, jus collyricum, quod adeo est limpidum, ut sit instar potus.

To. O Saturio, opportune advenisti mihi.

SA. Mendacium edepol dicis, atque haud te decet:
Nam Esurio venio, non advenio Saturio.

To. At edis! nam jam intus ventris fumant focula.

Calefieri jussi reliquias. SA. pernam quidem 25

Jus est apponi frigidam postridie.

To. Ita fieri jussi. SA. ecquid alecis? To. vah! rogas?

SA. Sapis multum ad Genium. To. sed ecquid meministi,
here,

Qua de re ego tecum mentionem feceram?

SA. Memini: ut muræna et conger ne calefierent: 30

Nam nimio melius oppectuntur frigida.

Sed quid cessamus prælium committere?

Dum mane est, omnes esse mortalis decet.

To. Nimis pæne mane 'st. SA. Mane quod tu occeperis

Negotium agere, id totum procedit diem. 35

To. Quæso animum advorte: hoc enim jam here narravi
tibi,

Tecumque oravi, ut nummos sexcentos mihi

convira te alloquitur. To. O Saturio, advenisti ad me tempestive. SA. Profecto mentiris, quod est indignum te. Nam accedo ad te Esurio, non Saturio. To. At manducas! Cibi jam impositi foco calent in culina. Statim mandavi imponi igni reliquias ciborum. SA. Certe aquum est ministrari pernam frigidam relictam heri. To. Mandavi sic fieri. SA. Nihilne apponetur salsamentorum. To. Vah! petis? SA. Tuus gustus valde accommodatus est ad meam mentem. To. Verum recordatusne es eorum, de quibus verba feceram tecum hesternæ die? SA. Recordor: ut muræna et conger non imponerentur igni. Nam carpuntur multo commodius, quando non calent. Sed quid cunctamur committere certamen? Omnes homines debent edere matutino tempore. To. Est ferne nimis mane. SA. Illa res quam tu ordiaris facere mane, it recte toto die. To. Obsecro animadvertite: nam tibi narravi hoc jam hesternæ die; rogavi a te ut mihi commodares

//////////

24 Pl. intus Veneris.—25 Tale fieri B. 1.—27 Pl. hallegis.—28 C. hecquid; C. 2. hæquid.—30 Pl. nec calefierent.—36 Particula enim deest in C. et C. 2. narrata ut tibi C. narravit tibi C. 2.—37 C. sescento.—38 Dare utendos C.—

NOTE

24 *Fumant focula*] Nonius, 'Focula dicta sunt nutrimenta; unde et foculari dicitur, ut fovere.'

27 *Aleciis*] Est aut ab 'halex' fœminini, aut ab 'halec' neutrius, significatque piscem et succum e piscibus expressum.

28 *Sapis multum ad Genium*] Id est, ad meam sententiam.

31 *Oppectuntur frigida*] Digitis quasi pectine circumcarpuntur et comeduntur. *Muræna*, quæ Latinis est 'lampetra,' a lambendis petris dicta, Ausonio 'mustella.'

Dares utendos mutuos. SA. meminī et scio,
 Et te me orare, et mihi non esse quod darem.
 Nihilī parasitus est, quoi argentum domi est. 40
 Lubido extemplo cœpere est convivium,
 Tuburcinari de suo, si quid domi est.
 Cynica esse e gente oportet parasitum probe :
 Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium,
 Marsupium habeat, iuibi paulum præsidii, 45
 Qui familiarem suam vitam oblectet modo.
 To. Jam nolo argentum, filiam utendam tuam
 Mihi da. SA. nunquam edepol quoiquam etiam utendam
 dedi. [To. scies.
 To. Non ad istoc quod tu insimulas. SA. quid eam vis ?
 Quia forma lepida et liberali est. SA. res ita 'st. 50
 To. Hic leno neque te novit neque gnatam tuam.
 SA. Me ut quisquam norit, nisi ille qui præbet cibum ?
 To. Ita est: hoc tu mihi reperire argentum potes.
 SA. Cupio hercle. To. tum tu me sine illam vendere.

sexcentos nummos, quibus habeo opus. SA. Recordor et teneo, et te a me petivisse, et me non habuisse, ut tibi commodarem. Parasitus est nihili faciendus, qui servat domi pecuniam. Statim libet inire convivia, helluari de sua re, si quid rei est domi. Parasitus debet esse discipulus Cynicorum: sit illi lagena, strigilis, cymbium, socci, pallium, crumena; est aliquid auxilii positum in crumena, quo sustentet vitam suæ familiæ. To. Nolo jam pecuniam. Sed opus est mihi tua filia. SA. Profecto nemini unquam tradidi utendam. To. Non rogo ad id quod tu suspicaris. SA. Quid placet eam agere? To. Audies. Quia est pulchritudine egregia et venusta. SA. Sic se res habet. To. Hic leno neque te cognoscit, neque tuam nutam. SA. Ut ullus me cognoscat, nisi ille qui det escam? To. Res ita se habet. Tu potes mihi invenire hunc pecuniam. SA. Profecto optarem.

~~~~~

40 Parei 3. domid est; C. domid esse; C. 2. domi idem; B. 1. domi id est.—
 41 C. 2. extemplo coperest; al. ap. Pareum, extemplo capere est.—42 Turbucini-
 nari C. Turbicinari C. 2.—43 Cynicum esse egentem B. 1. Cynicum esse gentem
 parasitum Pl. parasitum probum Donz.—45 Marsupium habiat C. Marsupium
 C. 2.—46 Gulielm. oblectet domi.—48 Pl. etiam vendaa dedi.—54 C. a m. pr.

NOTÆ

43 *Cynica esse e gente*] Sic loque-
 bantur veteres de philosophorum sec-
 tis, quasi non solum sentiendi com-
 munionē, sed etiam sanguinis fuissent
 conjuncti. Cynica profitebatur im-
 pudentiam.

44 *Ampullam*] Vas olearium quo in

balneis ad unctiones uti solebant;
 strigilem quo se defricabant; sca-
 phium vas potorium.

46 *Familiarem vitam oblectet*] Id
 est, vitam domesticam, et inter fa-
 miliares actam.

SA. Tun' illam vendas? To. immo alium allegavero 55
 Qui vendat, qui esse se peregrinum prædicet:
 Siquidem hic leno nondum sex menses Megaribus
 Huc est cum commigravit. SA. pereunt reliquiæ.
 Posterius istuc tamen potest. To. scin' quam potest?
 Nunquam hercle hodie hic prius edis (ne frustra sis) 60
 Quam te hoc facturum, quod rogo, affirmas mihi.
 Atque nisi gnatam tecum huc jam, quantum potest,
 Adducis, exigam hercle ego te ex hac decuria.
 Quid nunc? quid est? quin dicis, quid facturus sis?
 SA. Quæso, hercle, me quoque etiam vendas, si lubet, 65
 Dum saturum vendas. To. hoc si facturus, face.
 SA. Faciam equidem quæ vis. To. bene facis, propera,
 abi domum:
 Præmonstra docte, præcipe astu filiæ,
 Quid fabuletur, ubi se natam prædicet,
 Qui sibi parentes fuerint, unde surrepta sit: 70
 Sed longe ab Athenis esse se gnatam autmet:
 Et ut affleat, cum ea memoret. SA. etiam tu taces?

To. Itaque patere tu ut illam vendam. SA. Tune illam vendas? To. Non, sed
 smmittum alium, qui vendat, qui profiteatur se esse advenam; nam nondum sunt
 sex menses ex quo hic leno concessit Athenas a Megaribus. SA. Escæ quæ
 superfuert corruptuntur: tamen hæc venditio potest fieri postea. To. Ca-
 pisne quomodo potest fieri postea? Ne fallaris; non manducabis hic, hodierna
 die, antequam mihi pollicitus fueris te acturum quod a te peto. Et nisi adduxeris
 huc quamprimum tuam filiam tecum, per Herculem ego te expungam ex hac mi-
 litia. Quid ages nunc? Quid est? Quare non loqueris id quod es facturus?
 SA. Obsecro, vende me quoque, si placet, dummodo vendas pransum. To. Si hoc es
 acturus, age. SA. Profecto agam quæ jusseris. To. Facis recte, accelera; proficis-
 cere domum; institue sapienter tuam filiam, quid dicat, ubi dicat se ortam; da filiæ
 præcepta callida; quos parentes habuerit; unde fuerit furto ablata. Dicat se esse
 ortam longe ab Athenis: et ut collucrymetur, quando hæc loquetur. SA. Tu taces

//////////

illam vedere; et a m. sec. illum vedat.—57 Sicut istic leno non dum B. 1.
 C. C. 2. Parei 3.—58 Huc commigravit B. 1. omissis est cum.—62 Pll.
 quantum tua potest.—64 Quid nunc quidem B. 1.—65 C. me q. etiam vendas
 clubet; C. 2. me quique ut jam vendas clubet.—70 Pro surrepta, quod

NOTÆ

57 Megaribus] Pro 'Megaris.' dignitatis gradu, seu ex hac statione.
 Megara urbs est Achaia in confinio Supra a prælio duxit metaphoram
 Atticæ, et Peloponnesi. parasitus; hic a hello ducit Toxilus,
 60 Ne frustra sis] Ne erres. minaturque parasitum expungere ex
 63 Ex hac decuria] Id est, ex hoc albo convivarum.

Ter tanto pejor ipsa est, quam illam tu esse vis.

To. Lepide hercle dicis: sed scin' quid facias? cape
Tunicam atque zonam, et chlamydem afferto et causiam, 75
Quam ille habeat, qui hanc lenoni huic vendat. SA. heu
probe. [gnatam tamen

To. Quasi sit peregrinus. SA. laudo. To. et tu tuam
Ornatam adduce lepide in peregrinum modum.

SA. Πόθεν ornamenta? To. abs chorago sumito.

Dare debet: præbenda ædiles locaverunt. 80

SA. Jam faxo hic aderunt: sed ego horum nihil scio.

To. Nihil hercle vero: nam ubi ego argentum accepero,
Continuo tu illam a lenone asserito manu.

SA. Sibi habeat, si non extemplo ab eo abduxero.

To. Abi, et istuc cura: interibi ego puerum volo 85

Mittere ad amicam meam, ut habeat animum bonum,

Me esse effecturum hodie: nimis longum loquor.

adhuc? Illa est tertio tanto pejor, quam tu exoptas. To. Per Herculem dicis festive; sed nostine quid agas? Accipe togam, atque cingulum, et affer chlamydem et causiam, quam ille circumponat qui hanc vendat lenoni. SA. Heu! recte. To. Quasi sit advena. SA. Approbo. To. Et tu nihilominus adduc tuam filiam ornatam scite in modum advenarum. SA. Unde sumam ornamenta? To. Sume a duce chori. Est ejus commodare: ædiles conduxerunt ut commodarentur. SA. Curabo ut hic sint quamprimum. Sed ego simulabo nihil scire horum. To. Nihil per Herculem; nam statim atque mihi numerata fuerit pecunia, statim assere eam manu et abduc a lenone. SA. Si non abduxero statim ab eo, habeat sibi. To. Abi et gere curam horum: interim ego volo mittere puerum ad meam amicam, nuntiaturam me esse affuturum hodie, ut sit æquo animo. Loquor nimis diu.

servat B. 1. *surrecta* legitur in Pll. *surpta* in alijs.—74 Pll. et Parei 3. *qui facias*.—75 C. *et campsem*; C. 2. *et causem*.—77 Pro *tamen*, quod servant C. C. 2. et B. 1. al. habent *item*.—79 *Sed πόθεν* Parei 3. *Ποε ornamenta*, omisso *sed*, C. et C. 2. *choragro* C. 2.—80 Parei 3. *locaverunt inde petito*.—81 C. *nihil horum*; C. 2. *horum nihil*.—83 Pll. *ale non adserito*.—84 *Sibi haut* C.—85 Voc. *interibi* deest in B. 1. *curam me tibi ego* C. et C. 2.—86 *Matere* C. 2.

NOTE

85 *Interibi*] Id est, interim.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

SOPHOCLIDISCA, LEMNISELENE.

So. SATIS fuit indoctæ, immemori, insipienti dicere toties.

So. *Sufficeret rudi, obliviosa, stultæ inculcare id toties. Animadverto me abs*

Nimis tandem me quidem pro barda et pro rustica reor
habitam [consuevi simul bibere

Esse abs te: quanquam ego vinum bibo, at mandata non

Una: me equidem jam satis tibi spectatam censueram
esse, et meos mores.

Nam equidem te jam sector quintum hunc annum: cum
interim, credo, 5

Cuculus si in ludum iret, potuisset jam fieri ut probe lite-
ras sciret; [infans,

Cum interim tu meum ingenium fans non edidicisti, atque

Potin' ut taceas? potin' ne moneas? memini et scio, et
calleo, et commemini. [dum tibi

Amas pol misera: id tuus scatet animus: ego istuc placi-

Ut sit, faciam. LE. Miser est, qui amat. 10

So. Certo is quidem nihili est, qui nihil amat: quid ei ho-
mini opus vita est?

Ire decet me, ut heræ obsequens fiam, libera mea opera
ocysus ut sit.

te esse existimatam nimis stolidam et agrestem. Tametsi ego poto vinum, tamen non sum solita exsorbere jussa cum vino. Profecto existimaveram me tibi esse satis cognitam, et rationem meæ vitæ; nimirum sum tua discipula, jam a quinque annis. Interea si cuculus frequentasset scholam, potuisset fieri ut teneret recte literas; cum igitur per hoc tempus, nequivisti agnoscere meam mentem, aut quando locuta sum, ut quando sibi, vis tacere? vis abstinere a monitis? Recordor et teneo, et percipio, et sum memor. Amas per Pollucem infelix: tua mens id clamat. Ego dabo operam ut id tibi sit in tuto. LE. Est infelix, qui amat. So. Et ille est flocci faciendus, qui amat nihil. Quid ille homo indiget vita? Oportet me pergere, ut obsequar heræ, ut fiat statim libera mea ope. Adibo illum Toxilum:

//////////

1 *Pll. indotæ.*—3 C. et C. 2. *ad mandata.* Mox, *consui simul C. dibere C. 2.*
—4 *Unam equidem B. 1. Unam quidem Pll. et Parei 3. Nam me quidem al.*
ap. Parenm.—5 *Parei 3. quom interea tam credo; Pll. quom intercam.*—6 *Cu-*
jus B. 1. C. 2. Cuis C. Cuculus al. ap. Parenm.—7 *Pronomen tu deest in B.*
1.—9 *Palm. id tuus caret unimus.*—11 *Pll. nihil est.*—12 *Id decet me eræ C. 2.*
otius in eodem codice.

NOTÆ

5 *Sector]* Id est, te habeo magis-
tram: unde philosophorum sectæ.

6 *Cuculus si in ludum iret]* Alii *cu-*
cus, cujus diminutivum *cuculus*. *Cu-*
cus autem, seu *cuculus*, avis est quæ
arte nulla cicnari potest, nedum in
nostris verbis edendis condoceretur.

9 *Scatet animus]* *Scatet* opponi vi-

detur *placido*: metaphora utraque a
freto dueta; id est, tuus amore jac-
tatur, fervet animus.

12 *Heræ obsequens fiam]* Lemnise-
lenæ, cujus dicitur supra scatere ani-
mus, id est, significare suum amo-
rem.

Conveniam hunc Toxilum : ejus aures, quæ mandata sunt,
onerabo.

implebo ejus aures iis mandatis quæ mihi sunt facta.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

TOXILUS, PÆGNIUM, SOPHOCLIDISCA.

To. SATIN' hæc tibi sunt plana et certa? satin' hæc memi-
nisti et tenes? [caput?

PÆ. Melius, quam qui docuisti. To. ain' vero, verbereum

PÆ. Aio enimvero. To. quid ergo dixi? PÆ. ego recte
apud illam dixero. [memini et scio.

To. Non edepol scis. PÆ. da hercle pignus, ni omnia

To. Equidem si scis tute, quot habeas hodie digitos in
manu, 5

Eodem pignus tecum. PÆ. audacter, si lubido est perdere.

To. Bona pax sit potius. PÆ. tum tu igitur sine me ire.

To. et jubeo et sino. [censeam.

Sed ita volo te curare, ut domi sis, cum ego te esse illi

PÆ. Faciam. To. quo ergo is nunc? PÆ. domum; uti
domi sim, cum illi censeas.

To. Scelus tu pueri es: atque ob istam rem ego aliquid te
peculiabo. 10

To. *Illæ tibine sunt satis clara et perspecta? Recordarisne et capis satis hæc?*

PÆ. *Capio melius, quam tu qui tradidisti. To. Audesne dicere id, verbero?*

PÆ. *Dico. To. Quid igitur locutus sum? PÆ. Ego repetivero probe apud il-*

lam. To. Profecto nescis. PÆ. Certa mecum deposito pignore, me recordari et

tenere universa. To. Profecto si tu tenes hodierna die quot sint digiti in manu,

deponam tecum pignus. PÆ. Animose! si vis vinci. To. Sit potius pax inter

nos. PÆ. Tum tu ergo patere me pergere. To. Et mando et patior. Sed opto

te sic accelerare, ut sis domi quando ego putabo te esse illic. PÆ. Perficiam. To.

Quo vadis igitur? PÆ. Domum, ut sim domi quando putabis me esse illic. To.

Tu es scelestus puer: et idcirco aliquo te munere afficiam. PÆ. Sane non ignoro

2 Parei 3. *verbeceum.*—3 C. *illam dixi ero.*—5 B. 1. a m. pr. *quod habeas.*—6 *Eo ondem C. si lubido prodere, omisso est, B. 1.*—7 Pronomen tu deest in

NOTÆ

2 *Verbereum caput*] 'Mastigia,' 'ver- *veceum, id est, stupidum. Juvenalis,*
berero,' 'stimulorum seges,' 'ulmorum 'Vervecum in patria crassoque sub
seges,' convicia sunt in servos contu- *aëre nati.'*
maces solita contorqueri. Alii, ver- 10 *Aliquid*] Alii, *aliqui*; id est, ali-

PÆ. Scio fidei hercle herili ut soleat impudicitia opprobriari : [dicem.]

Nec subigi queantur unquam, ut pro ea fide habeant ju-

So. Abi modo. PÆ. ego laudabis faxo. To. sed has tabellas, Pægnium,

Ipsi Lemniselenæ fac des, et quæ jussi nuntiatio.

So. Cesso ire ego, quo missa sum ? 15

PÆ. Eo ego. To. i sane : ego domum ibo : face rem hanc cum cura geras.

Vola curriculo. PÆ. istuc marinus passer per circum solet. Illic abiit hinc intro huc : sed quis hæc, quæ me advorsum incedit ?

So. Pægnium hic quidem est. PÆ. Sophoclidisca hæc peculiaris est ejus,

Quo ego sum missus. So. Nullus esse hodie hoc puero pejor perhibetur. 20

Compellabo. PÆ. commorandum 'st apud hanc obicem.

So. Pægnium, deliciæ pueri, salve ! quid agis ? ut vales ?

PÆ. Sophoclidisca, Di me amabunt. So. quid me ? utrum ?

PÆ. hercle nescio.

moris esse exprobrari impudicitiam servo qui est fidus hero: et nunquam adduci possunt, ut audiant judicem, qui faveat fidei servili. To. Vade jam. PÆ. Ego dabo operam ut approbes meam diligentiam. To. Sed cura, Pægnium, ut reddas has literas ipsi Lemniselenæ, et ei referas ea quæ mandavi. So. Ego cunctor pergere, quo sum missa? PÆ. Ego vado. To. Vade sane: ego vadam domum. Conare id facere accurate, convola currendo. PÆ. Struthiocamelus consuevit sic ire per circum. Toxilus ingressus est hinc huc. Sed quæ est illa, quæ venit obvium mihi? So. Profecto adest Pægnium. PÆ. Adest Sophoclidisca, ancilla ejus, ad quem ego sum jussus ire. So. Dicunt neminem esse nequiores hoc puero: eum alloquar. PÆ. Mihi est consistendum ad hoc obstaculum. So. Pægnium, puer suavissime, sis salvus! quid facis? quomodo vales? PÆ. Sophoclidisca, Dii mihi favebunt. So. Quid? Nonne mihi favebunt etiam? PÆ. Profecto nescio.

edd. quibusdam vett.—8 B. 1. esse illic.—10 Douz. aliqui.—11 C. et C. 2. opprobriari.—12 Nec subici queant B. 1. habeant indicem Pist.—16 C. i san ego. Mox, Pl. curas geras.—17 C. marrinus.—18 Illic abiit C. quis hæc est Pl. et Parei 3.—20 C. peribetur.—21 B. 1. C. et C. 2. commemorandust apud hanc obiecti; Douz. apud hanc inebam.—22 C. deletiet pueris.—23 Verbum nescio

NOTE

qua re, aliquo modo.

Peculiabo] Id est, aliquid peculii tibi dabo. Muneris suut qui obscæne dictum notent.

17 *Marinus passer*] Est struthiocamelus, qui ita volat, ut pedibus currat, volat curriculo.

21 *Obicem*] Sophoclidiscam.

Sed si, ut digna es, faciant, odio hercle habeant, et faciant male.

So. Mitte male loqui. PÆ. cum, ut digna es, dico, bene, non male loquor. 25

So. Quid agis? PÆ. fœminam scelestam te astans contra contuor. [nem.

So. Certe equidem puerum pejorem, quam te, novi nemi-
PÆ. Quid mali facio? aut cui male dico? So. cui pol
cumque occasio est.

PÆ. Nemo homo unquam ita arbitratus est. So. at pol
multi esse ita sciunt.

PÆ. Heia! So. heia! PÆ. tuo ex ingenio mores alienos
probas. 30

So. Fateor ego profecto me esse, ut decet lenonis familiæ.

PÆ. Satis jam dictum habeo. So. sed quid tu? confitere,
ut te autumo?

PÆ. Fatear, si ita sim. So. jam abi, vicisti. PÆ. abi
nunc jam. So. ergo hoc mihi expedi,

Quo agis? PÆ. quo tu? So. dic tu: prior rogavi. PÆ.
at post scies.

So. Eo ego hinc haud longe. PÆ. et quidem ego haud
longe. So. quo ergo, scelus? 35

PÆ. Nisi sciero prius ex te, tu ex me nunquam hoc, quod
rogitas, scies. [vero.

So. Nunquam ecaster hodie scibus, priusquam ex te audi-

Sed si tecum agant ut mereris, tibi erunt infesti, et malo afficient. So. Noli mihi male dicere. PÆ. Quando loquor sicut mereris, non male dico, sed bene. So. Quid facis? PÆ. Conspicor nequam mulierem stans stantem ex adverso. So. Profecto nullum novi puerum nequiores te. PÆ. Quid facio mali? aut cui male loquor? So. Malefacis et maledicis civis, quando locus sese offert. PÆ. Nullus unquam sic existimavit. So. Immo complures norunt rem ita se habere. PÆ. Eia. So. Eia. PÆ. Metiris rationem vitæ alienæ ex tua. So. Equidem confiteor me esse ejusmodi, qualem oportet me esse in ædibus lenonis. PÆ. Mihi satis dixisti. So. Sed quid dicis tu de te? confiterisne, sic ut existimo de te? PÆ. Faterer, si essem ejusmodi. So. Perge jam, me superasti. PÆ. Perge jam. So. Igitur dic mihi, quo vadis? PÆ. Quo tu? So. Fare tu: postulavi prior. PÆ. Dicam postea. So. Non vado procul hinc. PÆ. Et ego non vado procul hinc. So. Quo vadis igitur, sceleste? PÆ. Nisi didicero antea ex te id quod peto, nunquam tu disces ex me hoc quod petis. So. Per ædem Castoris nunquam disces

deest in B. 1. C. et C. 2.—24 Sed deest in B. 1.—27 C. quanto te.—31 Fateor ergo C. et C. 2.—33 Faciar C.—34 Quo is B. 1. Quo ubis al. ap. Pareum;

PÆ. Itane est? **So.** itane est? **PÆ.** mala es. **So.** scelerestus. **PÆ.** decet me. **So.** me quidem haud decet.

PÆ. Quid ais? certumne est celare, quo iter facias, pessuma?

So. Offirmastin' occultare, quo te immittas, pessume? 40

PÆ. Par pari respondes dicto: abi jam, quando ita certa res est.

Nihili facio scire: valeas. **So.** asta. **PÆ.** at propero. **So.** et pol ego item.

PÆ. Ecquid habes? **So.** ecquid tu? **PÆ.** nihil equidem. **So.** cedo manum ergo. **PÆ.** estne hæc manus?

So. Ubi illa altera est furtifica læva? **PÆ.** domi: eccam, huc nullam attuli.

So. Habes nescio quid. **PÆ.** ne me attrecta, subagitatrix. **So.** sin te amo? 45

PÆ. Male operam locas. **So.** qui? **PÆ.** quia enim nihil amas, cum ingratum amas. [tulam;

So. Tempori hanc vigilare oportet formulam, atque ætate, ubi capillus versipellis fiat, fœde semper servias:

hodie ex me, antequam didicero a te. PÆ. Siccine se res habet? So. Siccine se res habet? PÆ. Es nequam. So. Es nequam. PÆ. Oportet me esse nequam. So. Sed non oportet me esse. PÆ. Quid dicis? Estne deliberatum non dicere, quo habeas iter, pessima? So. Statuistine tacere, quo te conferas, pessime? PÆ. Remetiris verbum verbo simile simili: proficiscere jam, quandoquidem ul animo fixum habes; non curo discere; vale. So. Mane. PÆ. Accelero. So. Ego etiam. PÆ. Estne tibi aliquid? So. Estne tibi aliquid? PÆ. Nihil equidem. So. Ostende ergo manum. PÆ. Estne hæc manus? So. Ubi est illa altera læva pradatrix? PÆ. Domi. Adest illa quam attuli huc. So. Portas aliquid. PÆ. Ne me attrecta, impura. So. Si te amo? PÆ. Tempus male perdis. So. Quare? PÆ. Quia quando amore prosequeris immemorem beneficii, amas nihil. So. Oportet hanc venustatem puerilem, atque teneram atatem, operam dare oblectationibus tempestive, ne quando color capillorum mutabitur, sis semper servus turpiter:

Quo te agis al. ibid. posterior scies al.—35 C. aud longe.—40 Offirmasti B. 1. quod imbitas al. ap. Pareum.—41 Par piri C. dicitio B. 1. C. 2.—42 Nihilo C. C. 2. B. 1. So. at sta Douz. ego ite C. ego ire C. 2.—41 Pl. læva.—45 C. 2. subagatrix; B. 1. subagatrix.—46 C. et C. 2. ingrataum.—47 Tempori Pl.—48 Ne ibi C. versipellis C. 2. fias B. 1. C. et C. 2. Ne capillo versipelle fæde

NOTÆ

46 *Ingratum amas*] Id est, ingratus, immemorque beneficii accepti, qui amori mutuo non respondet.

48 *Versipellis fiat*] *Versipellis* sum-

tum ex apologis, in quibus pellem subinde mutant belluæ, ut sese mutuo decipiant. Vide in Amphitruone.

Tu quidem haud etiam es octoginta pondo. PÆ. at confidentia

Illa militia militatur multo magis, quam pondere. 50

Atque ego hanc nunc operam perdo. So. quid jam? PÆ. quia peritæ prædico.

Sed ego cesso. So. mane. PÆ. molesta es. So. ero quoque, nisi scio

Quo agis te. PÆ. ad vos. So. et pol ego ad vos. PÆ. quid eo? So. quid id ad te attinet?

PÆ. Enim non ibis nunc vicissim, nisi scio. So. odiosus es. PÆ. lubet.

Nunquam hercle istuc exterebrabis tu, ut sis pejor quam ego siem. 55

So. Malitia certare tecum, miseria est. PÆ. merx tu mala es.

So. Quid est, quod metuas? PÆ. idem istuc, quod tu. So. dic ergo, quid est?

PÆ. Ne hoc cuiquam homini edicerem, omnes muti ut loquerentur prius. [crederem,

So. Et edictum est magnopere mihi, ne cuiquam homini Omnes muti ut loquerentur prius hoc, quam ego: at tu hoc face: 60

tu nondum es octoginta librarum. PÆ. Illa militia exercetur multo magis audacia, quam pondere. Et ego ludo nunc hanc operam. So. Quare? PÆ. Quia doceo doctam. Sed ego cunctor pergere. So. Mane. PÆ. Es importuna. So. Ero adhuc molesta, nisi scio quo vadis. PÆ. Ad vos. So. Et per Pollucem ego vado etiam ad vos. PÆ. Quid is factum? So. Quid id ad te pertinet? PÆ. Non ibis nunc, nisi dixeris vicissim. So. Es molestus. PÆ. Lubet. Per Herculem nunquam extorquebis illud, ut advenias pejor quam ego. So. Est miserum contendere de nequitia tecum. PÆ. Tu es nequam mulier. So. Quid est quod timeas? PÆ. Idem illud quod tu metnis. So. Dic igitur, quid est? PÆ. At vetitus sum, ne hoc aperirem cuiquam, et ut omnes muti dicerent hoc prius quam ego. So. Et mihi est imperatum magnopere, ne crederem cuiquam homini, ut omnes muti evulgarent hoc ante quam ego. Sed tu fac hoc! Detegamus nobis id mutuo data fide.

Grut.—52 C. molest' es. Pl. ergo quoque.—53 Quo agas B. 1. a te attinet C.—54 C. nisi cio.—55 Pl. ut sis prior.—56 C. et C. 2. mers tu.—57 C. di ergo. Voc. quid est desunt in B. 1. C. et C. 2.—58 C. et C. 2. omnes multi ut.—

NOTÆ

49 Octoginta pondo] Id est, octo- amore rudis, sive peritus erit.
ginta libras. 55 Istuc exterebrabis] Nonius, ' Vi

Confidentia] Id est, audacia. extorquetis.'

51 Peritæ] Propertius, ' Sive in

Fide data credamus. PÆ. novi: omnes sunt lenæ levi-
fidæ:

Neque tippulæ levius pondus est, quam fides lenonia.

So. Dic, amabo. PÆ. dic, amabo. So. nolo ames. PÆ.
facile impetras.

So. Tecum habeto. PÆ. et tu hoc taceto. So. tacitum
erit. PÆ. celabitur.

So. Toxilo has fero tabellas tuo hero. PÆ. abi: ecillum
domi. 65

At ego hanc ad Lemniscenem tuam heram obsignatam
abietem. [nescio:

So. Quid istic scriptum? PÆ. juxta tecum, si tu nescis,
Nisi fortasse blanda verba. So. abeo. PÆ. at ego abiero.

So. ambula.

PÆ. Scio. Omnes lenæ sunt fluxæ fidei: neque tippulu est levior quam fides lenæ.
So. Fare, amabo! PÆ. Fare, amabo! So. Nolo ut ames. PÆ. Consequeris facile.
So. Sit penes te tuum secretum. PÆ. Et tu ne detege hoc. So. Erit tectum.
PÆ. Erit celatum. So. Porto has epistolas ad Toxilum tuum herum. PÆ. Abi!
est domi. At ego gero has tabellas abiegnas obsignatas ad Lemniscenem tuam he-
ram. So. Quid est scriptum in illis? PÆ. Si tu ignoras, ignoro periunde atque
tu: nisi forte amatoria verba. So. Pergo. PÆ. Et ego pergo etiam. So. Perge.

//////////

59 Et deest in B. 1. Et editum C.—60 Omnis Pll.—61 C. C. 2. et B. 1. *levi fide*.—62 *Neque stipulæ* C. et C. 2. *fides lenoniæ* Pll. *lenoniæ fide*, al. ut utrum-
que sit patrii casus, ἀρχαῖκός.—65 B. 1. *hero tuo*. Mox, *ecillum* Pll.—68 Al.
ap. Pareum, et ego abiero.

NOTÆ

61 *Levifidæ*] Propertius: 'Cynthia
formipotens, Cynthia verbilevis.'

62 *Tippulæ*] Festus, 'Tippula hes-
tiolæ gens sex pedes habentis, sed
tantæ levitatis, ut super aquam cur-

rens non desidat.'

Fides lenoniæ] Fluxa et futilis. Af-
fine proverbio, 'ut fides Punica.'

66 *Abietem*] Id est, tabulas abiegnas.
Metonymia causa.

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

SAGARISTIO.

Jovi opulento, inclyto, Ope gnato, supremo, valido, viri-
potenti,

SA. *Obgestio lubenter et jure Jovi locupletis, eximio, Opis filio, summo, forti, do-*

//////////

1 Pll. *induto*; Parei 3. et al. vett. *incluso*. Mox, C. *supremmo*; C. 2. *sup-*

Opes, spes, bonas copias commodanti lubens meritoque
vitulor;

Quia meo amico amiciter hanc commoditatis copiam

Danunt argenti mutui, uti egenti opem afferam:

Quod ego non magis somniabam, neque opinabar, neque
censebam 5

Eam fore mihi occasionem, ea nunc quasi decidit de cælo:
Nam herus meus me Eretriam misit, domitos boves uti sibi
mercarer;

Dedit argentum; nam ibi mercatum dixit esse die septimi.
Stultus, qui hoc mihi daret argentum, cujus ingenium no-
verat.

Nam hoc argentum alibi abutar: boves, quos emerem, non
erant. 10

Nunc et amico meo prosperabo, et Genio meo multa bona
faciam. [erit! non curo.

Diu quod bene erit, die uno absolvam: tax, tax, tergo meo

mino hominum, largienti divitias, spes, bonas fortunas; quia commodat amice pecuniam mutuan, ut feram auxilium meo amico, qui ea indiget: ea occasio, quam ego non fingebam animo, neque arbitrabar, neque existimabam mihi eventuram esse, est mihi oblata, velut e cælo: nam meus herus me jussit ire Eretriam, ut emerem boves domitos: numeravit pecuniam: nam dixit ibi nundinas esse, in septimum diem. Amens, qui mihi numeravit hanc pecuniam, cujus noverat mentem. Nam insumam in aliis rebus hanc pecuniam. Dicam; non erant boves, quos mercarer. Nunc et consulam fortunæ mei amici, et indulgebo meo genio: conferam, intra unum diem, id quod erit felicitatis diuturnæ. Meis scapulis erit tax, tax! non curo. Dabo

~~~~~

premo.—2 B. 1. C. et C. 2. lubens vitulorque merito.—4 Lips. danit. Mox, ut legenti Pll.—6 Eam fore sibi B. 1. Hic vs. et sequens transpositi sunt in B. 1. C. et C. 2.—7 Num erus Pll. meeretsiam C. me [lacuna] iam C. 2. et ab al. manu, Erythiam; et sic Pass. in marg. ed. Gronov. meus ad me jam misit B. 1. sibi deest in edd. quibusdam vett.—8 C. et C. 2. septimei.—12 Pll. tax, tax.—

NOTÆ

2 *Merito vitulor*] Id est, lubens merito. Est solennis formula precum Diis ethnicis fundendarum. 'Vitulari' a 'vita,' dicitur læta et jucunda. Unde apud veteres, Vitula erat Dea hilaritatis. Varro 'vitulari' a 'vitulo' dici putat: nullum enim est ferme animal hilarius.

4 *Danunt*] Alii, *danit*, pro *dat*.

6 *Decidit de cælo*] Vulgare loquen-

di genus antiquus, ut 'cælo missos' dicerent, quos inopiato cernerent. Tibullus: 'Tunc veniam subito: nec quisquam renuntiet ante. Sed videar cælo missus adesse tibi.'

7 *Eretriam*] Ubi Eretria fuerit non bene constat. Nisi sit Eretria Eubœæ.

12 *Tax, tax*] Verba strepitum verberum exprimentia. Taxatores in fa-

Nunc amico homini bobus domitis mea ex crumena largiar.
 Nam id demum Iepidum est, triparcos homines, vetulos,
 avidos, aridos

Bene admordere, qui salinum servo obsignant cum sale. 15
 Virtus est, ubi occasio admonet, dispicere: quid faciet
 mihi?

Verberibus cædi jusserit; compedes imponi: vapulet!
 Ne sibi me credat supplicem fore: vae illi! mihi jam nihil
 novi [gnium eccum.

Offerri potest, quin sim peritus: sed Toxili puerum Pæ-

nunc homini amico pecuniam ex crumena de pretio boum domitorum. Nam denique illud est festivum recte arrodere homines sordidos, vetulos, cupidos, siccos, qui abscondunt servo salinum cum sale. Est laus observare quando occasio se offert. Quid mihi faciet? Mandabit plecti flagris; imponi compedes. Vapulet! ne putet me sibi fore supplicem. Vae illi! nihil potest jam mihi infligi, in quo non sim eruditus. Sed ecce Pægnium puerum Toxili.

13 Pl. hominibus domitis. Voc. homini deest in B. 1.—15 C. et C. 2. quis alienum; B. 1. qui alienum; al. ap. Pareum, qui allium.—17 C. jussirit. Mox, idem codex inpono. B. 1. vapulen.—18 C. et C. 2. suplicem.—19 Offerri C. sum perditus al. Mox, Parei 3. sed Toxili eccum! puerum, Pægnium.

NOTÆ

bulis dicebantur ii, qui mores aliorum Qui salinum obsignant] Id est, qui reprehenderent. magis necessaria vitæ negant servis.

13 Bobus domitis] Pretio boum.

15 Bene admordere] Id est, insigni 17 Vapulet] Est servi nequam verbera, compedes, omnia flocci facere.

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

PÆGNIUM, SAGARISTIO.

PÆ. PENSUM meum, quod datum 'st, confeci: nunc pro-
 pero domum. SA. mane, etsi
 Properas, Pægnium, ausculta. PÆ. emere oportet quem
 tibi obedire velis. [beam,
 SA. At sta. PÆ. exhibeas molestiam, ut opinor, si quid de-

PÆ. Obivi munus quod mihi demandatum fuerat. Nunc revertar celeriter in
 ades. SA. Expecta, Pægnium, tametsi tibi accelerandum est; audi. PÆ. Tibi
 emendus est quem volueris tibi obtemperare. SA. Sed consiste. PÆ. Fueris in-
 Delph. et Var. Clas. Plaut. 4 S

Qui nunc sic tam es molestus. SA. scelerate, etiam respicis?

PÆ. Scio ego, quid sim ætatis, eo istuc maledictum impune auferes. 5

SA. Ubi Toxilus est tuus herus? PÆ. ubi illi libet: neque te consulit.

SA. Etiamne dicis, ubi sit, venefice? PÆ. nescio, inquam, ulmitriba tu.

SA. Maledicis majori. PÆ. prior promeritus, perpetiare. Servam operam, linguam liberam herus me jussit habere.

SA. Dicisne mihi, ubi sit Toxilus? PÆ. dico, ut perpetuo pereas. 10

SA. Cædere hodie tu restibus. PÆ. tua quidem, cucule, causa:

Non hercle, si os perciderim tibi, motuam, morticine.

SA. Video ego te: jam incubitatus es. PÆ. ita sum: quid id attinet ad te? [hercle vero:

At non sum ita, ut tu, gratis. SA. confidens! PÆ. sum Nam ego me confido liberum fore, tu te nunquam speras. 15

*portunus, ut arbitror, si tibi debeam aliquid, qui es nunc adeo importunus. SA. Impure! etiam retro aspicias? PÆ. Ego recordor quæ sit mea ætas, idcirco non sumam pœnas pro illo maledicto. SA. Ubi est tuus herus Toxilus? PÆ. Ubi illi placet, etiam te inconsulto. SA. Furcifer, dicisne ubi sit? PÆ. Nescio, inquam, ulmorum pernicies. SA. Convicciaris majori nato. PÆ. Tu qui prior es meritus, perfer. Meus herus mihi imperavit ut haberem laborem servum, et linguam liberam. SA. Mihine aperis ubi sit Toxilus? PÆ. Dico, ut percas in sempiternum! SA. Tu plecteris hodie flagris. PÆ. Plectar, cucule, tua causa: o pallide, per Herculem non timeam, si tibi contudero os. * * * SA. Audax! PÆ. Sum audax per Herculem. Nam ego spero me fore liberum; tu non speras unquam*

//////////

1 Pll. nunc pro domum.—3 Asta B. 1. C. et C. 2. exhibeas C.—5 Al. ap. Pareum sim ætatis.—7 Etiam edicis B. 1. Etiam dicis C. et C. 2. in qua mulmitribatu C. in quam nuditribatu C. 2.—8 Maledicis C. pro meritis perpetiar B. 1.—9 Parei 3. erus meus me.—11 Cædere odie C.—12 Pll. percider.—13 Pro incubitatus, quod servant B. 1. C. et C. 2. alii legunt intercutitus, al. impudica-

NOTÆ

5 *Scio ego, quid sim ætatis*] In pueros, videlicet, quidvis andere solent, utpote infirmos. 12 *Os perciderem tibi*] Pugno ceciderim.
7 *Ulmitriba*] Id est, mastigia, a ferendis ulmis, quia incussæ scapulis *Morticine*] ‘Morticinus’ est qui pallida et cadaverosa est facie.

SA. Potin' ut molestus ne sies? PÆ. quod dicis, facere non quis. [parata præes est.

SA. Abi in malam rem. PÆ. at tu domum: nam ibi tibi

SA. Vadatur hic me. PÆ. utinam vades desint, in carcere ut sis!

SA. Quid hoc? PÆ. quid est? SA. etiam, scelus, male loquere? PÆ. tandem ut liceat,

Cum servos sis, servom tibi maledicere. SA. itane? specta, Quid dederò. PÆ. nihil: nam nihil habes. SA. Di Deæ- que me omnes perdant, 21

Nisi te hodie, si prehendero, defigam in terram colaphis.

PÆ. Amicus sum, eveniant volo tibi quæ optas, atque id fiat: Tu me defigas; te cruci ipsum propediem affigent alii.

SA. Quin te Di Deæque! scis quid hinc porro dicturus fuerim, 25

Ni linguæ moderari queam: potin' abeas? PÆ. abigis facile: [perdant!

Nam umbra mea intus vapulat. SA. ut istunc Di Deæque Tanquam proserpens bestia, est bilinguis et scelestus.

te fore liberandum. SA. Potesne impetrare a te, ut mihi non sis molestus? PÆ. Tu nequis agere quod loqueris. SA. Perge in malam crucem. PÆ. At tu perge domum: nam tibi est fixa ibi. SA. Hic me in jus vocat. PÆ. Utinam desint vades, ut sis in carcere. SA. Quid est hoc? PÆ. Quid est? SA. Impure, adhuc maledicis? PÆ. Ut liceat tandem servo tibi maledicere intercadum sum servus. SA. Sicne? vide quid tribuero. PÆ. Nihil: nam nihil est tibi. SA. Omnes Dii et Deæ me perulant, nisi te affigam in terram colaphis, si te comprehendero. PÆ. Sum amicus. Volo ut quæ optas tibi contingant, atque id fiat: si tu me in terram agas, alii te affigent in crucem propediem. SA. Quin te Dii Deæque! Intelligis quid sim additurus his verbis, nisi possem continere linguam: fugiesne? PÆ. Expellis facile: nam mea umbra dat pœnas in ædibus. SA. Ut Dii Deæque perdant istum! Tanquam bestia serpens, est bilinguis et nequam. Per Her-

tus.—14 Voc. gratis deest in edd. quibusdam vett.—17 Pl. tibi parata præsto 'st.—21 Al. ap. Pareum jam nihil habes. Mox, Pl. Di Deæque te.—21 Tunc me B. 1. Tunc me Pl. propendenti adjigent B. 1. affigant Diss.—26 C. C. 2.

NOTÆ

17 *Parata præes est*] Festus: 'Præes dictus est, quod interrogatus a populo si præeset, respondebat, præes:' supple 'sum.' 'Præesesse' antiquitus significabat 'adesse.' Unde manet etiamnum 'præesens.'

22 *Colaphis*] Alapa fit palma; id

est, deducta et explicata manu.

27 *Umbra mea intus vapulat*] Id est, jam do pœnas, antequam venero, ut umbra interdum antecedit corpus. Uno verbo jamjam do pœnas, quia si vapulat umbra, non longe est corpus.

Hercle illum abiisse gaudeo : fores aperite : eccere autem,
Quem convenire maxume cupiebam, egreditur intus. 30

culem lator illum abiisse. Aperite fores : per Cererem, ille quem optabam maxime adire, prodit ex œdibus.

//////////

B. 1. *potin habeas.*—28 C. *et celestus.*—29 Pist. *foris aperitur.* Mox, *ecce autem* B. 1. *aperi teccere autem* C.—30 Al. ap. Parenin, *egreditur foras ; τὸ intus deest* in B. 1.

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, SOPHOCLIDISCA.

TO. PARATUM jam esse dicito, unde argentum sit futurum :
Jubeto habere animum bonum, dic me illam amare multum :
Ubi se allevat, ibi me allevat : quæ dixi ut nuntiares,
Satin' ea tenes ? So. magis calleo, quam aprugnum cal-
lum callet.

TO. Propera, abi domum. SA. nunc ego huic graphice
facetus fiam. 5

Subnixis alis me inferam, atque amicibor gloriose.

TO. Sed quis hic ansatus ambulat ? SA. magnifice con-
screabor. [valetur ?

TO. Sagaristio hic quidem est : quid agitur, Sagaristio ? ut

To. Nuntia Lemniselenæ, o Sophoclidisca, me invenisse unde accipiam pecuniam : dic illi meis verbis, esse bono animo : nuntia illi illam a me diligere valde. Quando se levat ægritudine, tum me levat. Tenesne recte ea quæ notavi, ut eam faceres certiorum de his ? So. Magis calleo, quam callum apri callet. To. Accelera, perge ad ædes. SA. Ego evadam nunc elegans inprimis apud hunc. Ambulabo ad illum sublati lacertis, et manibus ad utrumque latus admotis, et vestiar amictu superbo. To. Sed quis ansatus spatiat ? SA. Despuam superbe. To. Hic est Sagaristio. Quid fit, Sagaristio ? Quomodo tales ? Quid nuntias

//////////

1 *Paratum jam esse dicto* Pll.—3 *Ubi se adluat* C. C. 2. B. 1. Ven. 1. *ibi me adluat* B. 1. *Ubi se adjurat, ibi me adjurat* Grut.—7 *Pro conscreabor*, Pll.

NOTÆ

2 *Amare*] Id est, amanter orare. su 'habere bonum animum.' Cicero, Unde 'amabo,' quod idem est ac 'quæso,' 'rogo,' &c. 'Allevor enim loquor tecum absens.'

3 *Allevat*] Id est, ægritudinem remittit. Idem est quod superiori ver- 7 *Magnifice conscreabor*] Procul spere, clare exscreare, est hic signum quoddam eminentiæ, et auctoritatis.

Ecquid, quod mandavi tibi? estne quid in te speculæ?

SA. adito.

Videbitur, factum volo: venito: præmoneto. 10

To. Quid hoc hic in collo tibi tumet? SA. vomica 'st, pressare parce:

Nam ubi qui mala tetigit manu, dolores cooriuntur.

To. Quando istæc innata 'st nam tibi? SA. hodie. To. secari jubeas.

SA. Metuo ne immaturam secem, ne exhibeat plus negotii.

To. Inspicere morbum tuum lubet. SA. abi, atque cavesis 15

A cornu. To. quid jam? SA. quia boves bini hic sunt in crumena.

To. Emitte sodes, ne enices fame, sine ire pastum.

SA. Enim metuo, ut possim in bubilem rejicere, ne vagentur. [commodabo.

To. Ego rejiciam: habe animum bonum. SA. creditur,

Sequere hac sis: argentum hic est, quod me dudum rogasti. 20

de iis quæ tibi commendavi? Estne nonnihil spei in te? SA. Accede ad me. Videro, actum volo: adesto: admone me prius hujus rei quod rogasti. To. Qualis est tumor in tuo collo? SA. Est abscessus, noli premere: nam statim atque aliquis admovit manum graviorem, excitantur dolores. To. Quando nam hic tibi est subortus? SA. Hodierna die. To. Manda pertundi. SA. Timco ne si aperiam immaturam, afferat plus doloris. To. Velim mihi detegi hunc abscessum. SA. Recede, et cave, si placet, a cornu. To. Quare? SA. Quia sunt hic duo boves in marsupio. To. Si placet, sine eos egredi, ne intercant inedia; patere eos proficisci ad pascua. SA. Certe timco ne diffugiant, aleva ut nequeant revocari in bubile. To. Ego revocabo: esto æquo animo. SA. Credo, commodabo. Sequere hac, si vis! Pecunia quam a me petivisti est hic. To. Quid dicis tu? SA. He-

//////////

habent constabor; al. contestabor.—9 Voc. quid deest in Pll.—10 Pll. promoneto; Ven. 1. promoveto; al. ap. Parenni præmonito.—11 Quid hoc sic Douz.—12 Nam ubi quis edd. quadam vett.—13 C. odie.—15 Parei 3. ah! abi; atque; C. ah bi atque.—16 C. boves boni.—17 C. 2. sinere ire; B. 1. ne enicet fames inire.—18 Pll. imbubilem; Acidal. et Parei 3. in bubile. Mox, C. 2. vagientur;

NOTÆ

11 Quid in collo tibi tumet] Videlicet veteres crumenam de collo pendentem, ante pectus gerebant.

Vomica 'st, pressare parce] Vomica, est abscessus puris plenus. Hic facete significat crumenam, nummis distentam e collo Sagaristionis depen-

dentem. Parce pressare, ne pressa, ne preme.

18 In bubilem rejicere] Bubilem, pro bubile. Loquitur hic Sagaristio de pretio bonum, sicut de hobs ipsis. Et 'bubile' crumenam appellat elegantijoco.

TO. Quid tu ais? SA. dominus me boves mercatum Eretriam misit. [cete loquere.

Nunc mihi Eretria erit hæc tua domus. TO. nimis tu fa-
Atque ego omne argentum tibi actutum incolume redigam :
Nam jam omnes sycophantias instruxi et comparavi,
Quo pacto ab lenone auferam hoc argentum. SA. tanto
melior. 25

TO. Et mulier ut sit libera, atque ipse ultro det argentum.
Sed sequere me : ad eam rem usus est tua mihi opera.
SA. utere ut vis.

rus me jussit Eretriam ire ad emendos boves. Tua domus mihi erit Eretria. To. Tu loqueris nimis festire ; et ego tibi reddam omnem pecuniam mox salvam : nam rem composui, et adornavi omnes machinas, quibus auferam hanc pecuniam ab lenone. SA. Tanto melius. To. Et ut mulier manumittatur, et ut ipse suppeditet ultro pecuniam. Sed sequere me : ad eam rem perficiendam est mihi opus tuo auxilio. SA. Utere ut lubet.

C. ne vi agentur.—19 Pll. veicam.—21 Pll. vobis pro boves. Mox, Eretria misit B. 1. Erythiam misit al. ap. Pareum.—23 Pro actutum, Pll. habent hoc tutum.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

SATURIO, VIRGO.

SA. QUÆ res bene vortat mihi et tibi et ventri meo,
Perennitatisque adeo huic perpetuo cibo,
Ut mihi supersit, suppetat, superstitet :
Sequere hæc, mea gnata, me, cum Diis volentibus.
Quoi rei opera detur, scis, tenes, intellegis : 5

SA. Quod mihi succedat feliciter, et tibi, et meo abdomini, atque adeo huic escæ jugi, et sempiternæ, ut mihi hæc esca sit abunde, udsit semper, et mihi sit superstes : sequere me hac, mea filia, Diis jubentibus. Capis, animadvertis, non

1 B. 1. vortant.—2 Perhennitatisque C. 2. Perennitatis quod adeo B. 1.—3 C.

NOTÆ

1 Quæ res bene vortat] Faustæ ap- enni ; vel, perennitati ciborum.
precationis formula. 4 Cum Diis volentibus] Pro bene-
2 Perennitatis cibo] Id est, cibo per- volentibus.

Communicavi tecum consilia omnia.

Ea causa ad hoc exemplum te exornavi ego.

Venibis tu hodie, virgo. VI. amabo, mi pater,

Quanquam libenter escis alienis studes,

Tuin' ventris causa filiam vendis tuam?

10

SA. Mirum, quin regis Philippi causa, aut Attali

Té potius vendam, quam mea, quæ sis mea.

VI. Utrum tu pro ancilla me habes, an pro filia?

SA. Utrum hercle magis in ventris rem videbitur:

Meum, opinor, imperium in te, non in me tibi 'st.

15

VI. Tua istæc potestas est, pater; verumtamen,

Quanquam res nostræ sunt, pater, pauperculæ,

Modice et modeste melius est vitam vivere:

Nam si ad paupertatem admigrant infamiæ,

Gravior paupertas fit, fides sublestior.

20

SA. Enimvero odiosa es. VI. non sum, neque me esse
arbitror,

Cum parva natu recte præcipio patri.

Nam inimici famam non ita, ut nata est, ferunt.

ignoras cui rei opera detur: te feci participem omnium consiliorum. Idcirco te indui hoc modo. Tu venderis hodie, virgo. VIR. Quæso, mi pater, tametsi ambis ultro mensas alienas, venudabisne tuam natam propter tuum abdomen? SA. Mirum si non te vendam potius propter regem Philippum, aut Attalum, quam propter me, ad quem pertines. VIR. Meæ ducis servam, an natam? SA. Ut rear esse magis utile abdomini: puto te esse in mea potestate, non me in tua. VIR. Habes imperium in me, pater: attamen, pater, tametsi res nostræ sunt angustæ, est satius ducere vitam modicam et modestam: nam si dedecus accedit ad inopiam, inopia evadit molestior, et fides levior. SA. Profecto molesta es. VIR. Non sum, neque existimo me esse, quando juvenis moneo bene patrem. Nam hostes non dicunt, sicut acceperunt, famam talem esse qualis est. SA. Dicant, et vadant in

puppetat.—5 Voc. opera omissum est in Gronov.—6 B. 1. consilia mea, omisso omnia.—15 C. et C. 2. imperium 'st in te.—19 Nam ad p. si adnigratur fama B. 1. Nam ad p. si admigrant C. C. 2. Parei 3.—21 Enim vero diosa es Pll.—

NOTÆ

8 Venibis] Id est, venderis.

17 Res pauperculæ] Id est, minus copiosæ, angustæ.

18 Modice et modeste] Laudat medioeritatem. Cicero, 'Non eos optime vixisse qui ditissime, sed qui modestissime;' id est, modice. Varro, 'Sapientis et bonum ferre potest

modice, et malum fortiter ac leviter.' 20 Sublestior] Id est, levior, infirmior. Vinum sublestissimum.

23 Nam inimici] Id est, nam inimici non ferunt, id est, non suscipiunt, et de ea sermonem conferunt, sicut nata est, id est, sicut sese iis offert, et sicut sese habet, sed pro sui odii

SA. Ferant, eantque in maxumam malam crucem ;
 Non ego inimicitias omnes pluris æstimo, 25
 Quam mensa inanis nunc si apponatur mihi.
 VI. Pater, hominum immortalis est infamia,
 Etiam tum vivit, cum esse credas mortuam.
 SA. Quid? metuis ne te vendam? VI. non metuo, pater.
 Verum insimulari nolo. SA. at nequicquam nevis. 30
 Meo modo istud potius fiet, quam tuo
 Fiat: quæ hæ res sunt? VI. cogita hoc verbum, pater :
 Herus si minatus est malum servo suo,
 Tamenetsi id futurum non est, ubi captum 'st flagrum,
 Dum tunicas ponit, quanta afficitur miseria! 35
 Ego nunc, quod non futurum 'st, formido tamen.
 SA. Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,
 Quæ præter sapiet, quam placet parentibus.
 VI. Virgo atque mulier nulla erit, quin sit mala,
 Quæ reticet, si quid fieri pervorse videt. 40
 SA. Malo cavere melius est te. VI. at si non licet
 Cavere, quid agam? nam ego tibi cautum volo.
 SA. Malusne ego sum? VI. non es: neque me dignum 'st
 dicere:
 Verum ei rei operam do, ne alii dicant quibus licet.

maximam malam crucem. Ego non pluris facio cuncta odia, quam si mihi apponatur nunc mensa inanis. VIR. Dedecus, o pater, est sempiternum: vivit etiam tum cum arbitraris esse extinctum. SA. Quid? Times ne te renundem? VIR. Non timeo, pater: sed nolo accusari. SA. Sed incassum repugnans. Illud fiet non tuo arbitrio, sed meo. Quid est hoc? VIR. Pater, reputa hoc dictum: si dominus comminatus est pœnam suo servo, quanquam id non est eventurum, quando accepta sunt verbera, quando detractæ sunt ei vestes, quanta cruciatur calamitate! Ego metuo nunc, quod non est eventurum; metuo tamen. SA. Nulla virgo et mulier non erit mala, quæ sentiet præter quam sentiet poter. VIR. Nulla virgo et mulier non erit mala, quæ occultaverit, quod animadvertat fieri male. SA. Est satius te cavere a malo. VIR. Sed quid faciam, si non licet cavere? Nam ego opto tibi consultum esse. SA. Sumne ego nequam? VIR. Non es; neque esset par me affirmare; sed provideo ne alii, quibus licitum est, prædicent. SA. Quivis gurriat

22 B. 1. natura esse te præcipio.—25 C. et C. 2. pluris existimo; et sic Parei 3.—27 C. infamia.—32 Fiat [lacuna] quæ hæ res, &c. Pll.—39 B. 1. nulla est.—

NOTÆ

ratione.

27 *Immortalis est infamia*] Hinc Claudius Cæsar, cum euidam infa-

mia notam ademisset, addidit, 'Litura tamen,' inquit, 'extat.'

31 *Meo modo*] Id est, arbitrato.

SA. Dicat, quod quisque volt: ego de hac sententia 45
 Non demovebor. VI. at, meo si liceat modo,
 Sapienter potius facias, quam stulte. SA. lubet.
 VI. Lubere per me tibi licere intellego:
 Verum lubere haud lubeat, si liceat mihi.
 SA. Futura es dicto obediens, an non, patri? 50
 VI. Futura. SA. scis nam, tibi quæ præcepi? VI. omnia.
 SA. Et id, ut surrepta fueris? VI. docte calleo.
 SA. Et qui parentes fuerint? VI. habeo in memoria.
 Necessitate me, mala ut fiam, facis.
 Verum videto, ubi me voles nuptum dare, 55
 Ne hæc fama faciat repudiosas nuptias.
 SA. Tace, stulta: non tu nunc-hominum mores vides?
 Quojusmodi hic cum fama facile nubitur.
 Dum dos sit, nullum vitium vitio vortitur.
 VI. Ergo istuc facito, ut veniat in mentem tibi, 60
 Me esse indotatam. SA. cavesis tu istuc dixeris.
 Pol Deum virtute dicam, et majorum meum,
 Ne te indotatam dicas, quoi dos sit domi.

quod libeat: ego non deducar ab hac mente. VIR. Sed, si liceat te monere mea ratione, age potius quod sapientis est, quam quod fatui. SA. Lubet. VIR. Scio tibi per me licere quicquid volueris: rerum si sit in mea manu, nolim te velle. SA. Obtemperabisne patri, an non? VIR. Obtemperabo. SA. Tenesne quenam tibi mandari? VIR. Univerſa. SA. Tenesne et id, quemadmodum fueris furto ablata? VIR. Probe teneo. SA. Et qui fuerint parentes? VIR. Recordor. Me cogis esse malum. Sed cogita, ubi tibi proposueris me collocare in matrimonium, ne hæc fama reddat meas nuptias obnoxias repudio. SA. Sile, insana. Tu non animadvertis mores hominum nostri temporis? Qua cum fama mulieres nubunt facile. Dummodo dos suppetat, nullum crimen vertitur crimini. VIR. Fac igitur ut recorderis me esse sine dote. SA. Vide, si vis, ne dixeris istud. Efficiam virtute Deum, et majorum meorum, ne te dicas esse sine dote, utpote cui sit dos

44 *Virum ei rei operam donec alii B. 1.—47 B. 1. faciam.—49 Verum l. hau liceat, si jubeat C. Verum l. hau liceat, si lubeat C. 2. Parei 3.—51 C. præcipi.—51 Pronomen me deest in B. 1.—55 B. 1. videto me ubi voles.—58 C. et C. 2.*

NOTÆ

57 *Nunc-hominum*] ‘Nunc-homines,’ uno verbo, sunt qui nunc vivunt. Virgilius, ‘Ante-mala,’ id est, præterita mala. Tibullus, ‘Ante-comæ,’ id est, comæ in frontem defluentes. Catullus, ‘Olim-furores,’ ‘semper-lenitas,’ ‘semper-De-

us,’ ‘semper-pauper,’ ‘semper-leges.’

58 *Quojusmodi*] Id est, cujusque-modi, cujusvismodi.

59 *Dum dos*] Juvenalis: ‘Protinnus ad censum: de moribus ultima fiat Quæstio.’

Librorum eccillum habeo plenum soracum.

Si hoc accurassis lepide, quoi rei operam damus, 65

Dabuntur dotis tibi inde sexcenti logi,

Atque Attici omnes, nullum Siculum acceperis :

Cum hac dote poteris vel mendico nubere.

VI. Quin tu me ducis, si quo ducturus, pater,

Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet. 70

SA. Bonum æquumque oras : sequere hac. VI. dicto sum
audiens.

domi. Ecce habeo vehiculum plenum libris. Si accurate obiveris id quod contendimus a te, numerabuntur hinc sexcenta dicta in dotem, atque omnia Attica, nulla habebis Sicula: cum hac dote queas nubere vel mendico. VIR. Quare tu non me ducis, pater, si es ducturus aliquo? vel tu vende me, vel fac quod tibi lubet. SA. Postulas bonum æquumque: sequere hac. VIR. Obtempero tuis dictis.

cum mala fama.—66 C. C. 2. Parei 3. sescenti.—69 Quid tu C. et C. 2.—70 B. 1. ut face quid.

NOTE

64 *Soracum*] Festus : ‘ Soracum, ‘ dialogus,’ ‘ catalogus,’ ‘ epilogus,’
vel *sorracum*, genus vehiculi, quo or- &c.

66 *Sescenti logi*] Dos parasitica ; postquam enim enumeravit dotem
pro sexcentis nummis. *Logi* hic sunt amplissimam, quam pollicetur suæ
parasitici joci, inanes et futiles, filiæ, expectabant ut diceret, cum
movendoque tantum risui idonei. ista dote, ‘ nubere posse vel ditissi-
Interdum *logi* accipiuntur Latine, ut Græce, pro sermone, sen mo;’ sed dicit, ‘ nubere posse vel
serio, seu ludicro : hinc ‘ *elogium*,’ mendico.’

ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

DORDALUS.

QUIDNAM esse acturum hunc dicam vicinum meum,

Qui mihi juratus est sese hodie argentum dare?

Quod si non dederit, atque hic dies præterierit,

Do. Quid facturum est meus vicinus Toxilus, qui mihi juravit hodie se mihi numeraturum pecuniam? Si non numeraverit, et hic dies elapsus fuerit,

I *Quidnam esse facturum* B. 1.—3 Pro *hic dies*, quod servant C. C. 2.

NOTE

I *Quidnam esse acturum*] Id est, meo vicino, qui mihi juravit, &c.
quid acturus est. Seu quid dicam de

Ego argentum, ille jusjurandum amiserit.

Sed ibi concrepuit foris: quisnam egreditur foras? 5

ego perdam pecuniam, ille jusjurandum. Sed ecce crepuit janua. Quis prodit foras?

B. 1. et Ven. 1. al. ap. Pareum habent *hæc dies*.—5 Pro foras, Pl. exhibent fores.

NOTE

4 *Jusjurandum*] Apuleius *jusjurandum* dici putat, quasi ‘Jovis jurandum.’

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

TOXILUS, DORDALUS.

To. CURATE istuc intus: jam ego domum me recipiam.

Do. Toxile, quid agitur? To. eho! lutum lenonium,

Commictum cœnum, sterquilinium publicum:

Impure, inhoneste, injure, illex, labes populi,

Pecuniæ accipiter, avide atque invide, 5

Procax, rapax, trahax! trecentis versibus

Tuas impuritas traloqui nemo potest.

Accipin’ argentum? accipe sis argentum, impudens,

Tene sis argentum: etiam tu argentum tenes?

Possum te facere, ut argentum accipias, lutum? 10

To. Curam gerite harum rerum in ædibus: jamjam ego revertar huc. Do. Toxile, quid moliris? To. Eho tu! cœnum lenonium; lutum lotio maceratum; sentina reipublicæ; sordide, alienissime ab omni honore, æquitate, lege; ruina reipublicæ, vultur diritiarum, inexplebili cupiditate et invidia, procacitate, rapacitate, voracitate! nullus valet explicare tuas sordes trecentis versibus. Assumesne pecuniam? Assume, effrons, habe, si vis, pecuniam. Tunc pecuniam habes? Possum a te impetrare, o cœnum, ut assumes pecuniam? Qui noluisti mihi credere

2 *Ob Toxile C. O Toxile C. 2.*—3 *Commixtum Pl. Commixtum sterquilinum B. 1. Commixtum noster cilinum C. 2. sterquilinum Pl.*—4 *Non. injurie. B. 1. inlex. C. 2. in labe populi; Parei 3. labes popli.*—5 *Pecuniarum al. ap.*

NOTE

3 *Commictum cœnum*] Jactum id in contemptum lenonis. Nihil enim turpius et fœtidius fingi potest, quam lutum, quod permixxerint animalia.

4 *Impure [injure]* Ab ‘injurus,’ seu

‘injurius:’ Nonius legit *injurie*.

7 *Traloqui*] Ab initio ad finem dicere aliquid. Sic ‘tralegere,’ ‘transciudere,’ ‘transvolare.’

Qui nisi jurato mihi nihil ausus credere.

Do. Sine respirare me, tibi ut respondeam.

Vir summe populi, stabulum servitricium,

Scortorum liberator, subiculum flagri,

Compedium tritor, pistrinorum civitas,

15

Perenniserve, lurco, edax, furax, fugax,

Cedo sis mihi argentum : da mihi argentum, impudens :

Possum a te exigere argentum : argentum, inquam, cedo.

Quin tu mihi argentum reddis? nihilne te pudet?

Leno te argentum poscit, solida servitus,

20

Pro liberauda amica, ut omnes audiant.

To. Tace obsecro hercle : næ tua vox valide valet!

Do. Referundæ ego habeo linguam natam gratiæ.

Eodem mihi pretio sal præhibetur, quo tibi.

Nisi me hæc defendet, nunquam delinget salem.

25

quicquam, nisi interposito jurejurando. Do. Patere ut accipiam spiritum, ut tibi reponam, ultime ex plebe, stabulum servitute tritum, liberator meretricum, perpetuo subjecte flagro, detritor compedium, colonus pistrinorum, serve perpetue, helluo vorax, furundi, fugiendi cupide: da mihi, si vis, pecuniam: da mihi pecuniam, effrons: possum accipere a te pecuniam? Da, inquam, pecuniam. Quare tu mihi non restituis pecuniam? Non te pudet? Leno a te flagitat pecuniam, o serve sempiternæ, ad donandam libertate amicam, ut nemo non audiat. To. Sile, quæso: profecto tua vox est validissima! Do. Est mihi lingua idonea ad agendas gratias. Sal mihi venditur tanti, quanti tibi. Nisi lingua me tueatur, nunquam allambet

.....

Pareum.—12 *Sene respirare* Pl. me deest in B. 1.—13 *Vir s. popli* C. et Parei 3. *servitutum* Col.—15 *Compedium* C. 2. Pro *tritor*, quod servant C. C. 2. et B. 1. al. ap. Pareum habent *contritor*. Mox, *pristinorum* C.—16 *Perhennis serve lurche* B. 1. *lurchedax* C. et C. 2.—17. 18 *Cedosis mihi argentum inquam cedo* B. 1. omissis intermediis.—21 Al. *audiunt*.—22 Pl. *ne tua*.—24 C. *sal* [lacuna] *prehibetur*; al. *perhibetur*.—25 B. 1. C. 2. *delinquet salem*.—

NOTÆ

13 *Stabulum servitricium*] Id est, stabulum in quo est omne genus tricarium servilium.

14 *Subiculum flagri*] Assidue subiecte flagro.

16 *Perenniserve*] ‘Perenniservus,’ ut ‘perennivivax,’ ‘perennisanctum,’ ‘perenicremum:’ id est, qui perpetuo servit, vivit, sanctus est, crematur.

Lurco] Festus: ‘Lura, os culei, vel

etiam utris. Unde Lurcones capicis gulæ homines, et bonorum suorum consumtores.’ Unde ‘lora,’ pro ipso utre. Nonius, ‘Lurcare est cum aviditate cibum sumere.’ Lucilius: ‘Vivite lurcones, comedones, vivite ventres.’

24 *Sal præhibetur*] Synecdoche pro victu toto. Sal enim condimentum mensæ tenuioris.

To. Jam omitto iratus esse : id tibi succensui,
 Quia te negabas credere argentum mihi.
 Do. Mirum, quin tibi ego crederem, ut idem mihi
 Faceres, quod partim faciunt argentarii :
 Ubi quid credideris, citius extemplo a foro 30
 Fugiunt, quam ex porta ludis cum emissu'st lepus.
 To. Cape hoc sis. Do. quin das? To. nummi sexcenti
 hic erunt
 Probi, numerati : fac sit mulier libera,
 Atque huc continuo adduce. Do. jam faxo hic erit.
 Non hercle, cui nunc hoc dem spectandum, scio. 35
 To. Fortasse metuis in manum concredere.
 Do. Mirum : quin citius jam a foro argentarii
 Abeunt, quam in cursu rotula circumvortitur.
 To. Abi istac avorsis angiportis ad forum,
 Eadem istæc facito mulier ad me transeat 40
 Per hortum. Do. jam hic faxo adcrit. To. at ne propalam.

sal. To. Nunc finem facio irascendi : idcirco tibi iratus sum, quia nolebas mihi credere pecuniam. Do. Mirum, si ego non tibi crederem, ut ageres mecum sicut egerunt nonnulli trapezitæ. Statim atque tu eis credideris aliquid, fugiunt statim celerius quam cum lepus dimittitur cæ ostio cavæ in ludis. To. Accipe hoc, si vis. Do. Da. To. Sunt hic sexcenti nummi boni in hac crumena numerati : cura Lemneselene liberetur, et adduc huc quamprimum. Do. Curabo ut sit hic statim. Nescio cui tradam spectandam hanc pecuniam. To. Forsitan times mihi hanc committere. Do. Mirum : quia danistæ cedunt foro citius quam rota gyatur in cursu. To. Proficiscere hac ad forum aviis angiportis ; cura ut Lemneselene ad me veniat per hortum. Do. Dabo operam ut adsit jam hic. To. Sed ne

//////////

26 Pl. *suscensui*.—28 Parei 3. *ut ipse idem*, contra codd.—30 C. *cicinus*.—32 *Scaphe hoc C. Sape hoc C. 2.*—33 *Probi deest in C. 2. Probi legitur in C. numerati C.*—34 *Idem codex, continuo adduce.*—35 *Non hercle C.*—36. 37 B. 1. C. 2. *Fortasse metuis jam a foro, omissis intermediis.*—38 C. *circumvortitur.*—39 *Abiis tracta vorsis C. 2. Abiis tacta vorsis C. et a m. sec. Abiis ; al. ap. Pareum travorsis.*—41 *Per ortum C.*

NOTÆ

30 *A foro fugiunt*] Foro cedunt. 'Foro cedere' dicebantur argentarii cum tabernis, id est, mensis suis cedentes, quæ in foro Romano erant posite, alio habitatum migrabant : *faire banqueroute*.

31 *Ex porta*] In caveis, sive circo,

erant portæ, quas 'ostia' appellat Varro, ad bestias emittendas.

35 *Dem spectandum*] Erant Romæ spectatores pecuniæ, seu probatores, qui videbant probane esset, an improba.

Do. Sapienter sane. To. supplicatum cras eat.

Do. Ita hercle vero. To. dum stas, reditum oportuit.

transeat palam. Do. Prudenter profecto. To. Pergat crastina die supplicatum Diis. Do. Ibit sine dubio. To. Ex quo moraris, deberes rediisse.

NOTÆ

42 *Supplicatum cras eat*] Non hoc catum Diis irent, quasi libertatis suæ die. Mos erat antiquitus ut manu- auctoribus. missi, seu servi, seu ancillæ, suppli-

ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

TOXILUS.

Si quam rem accures sobrie an frugaliter,

Solet illa recte sub manus succedere.

Atque cdepol, ferme ut quisque rem accurat suam,

Sic ei procedunt postprincipia denique.

Si malus aut nequam 'st, male res vortunt, quas agit: 5

Sin autem frugi 'st, eveniunt frugaliter.

Hanc ego rem exorsus sum facete et callide:

Igitur proventuram bene confido mihi.

Nunc ego lenonem ita hodie intricatum dabo,

To. *Si tractes aliquid prudenter et sapienter, id consuevit fluere ex animi sententia. Et quidem pro ratione, qua quilibet orditur sua negotia, quæcumque tandem consequuntur, ei fere succedunt feliciter. Si est homo improbus aut iniquus, negotia quæ suscipit non recte cedunt: sin autem est bonus, fluunt bene. Ego suscepi hoc festive et astute; itaque spero mihi cessurum bene. Nunc ego ita irretitum leno-*

//////////

1 B. 1. *aut frugaliter.*—2 C. et C. 2. *recte summanus;* Parei 3. *recte submanus.*—3 C. et C. 2. *firme.*—4 *Principio sic ei procedit post denique Acidal. ei procedit post principio Pl.* *ei procedat post principio B. 1.*—8 B. 1. *proventura.*—

NOTÆ

1 *Sobrie an frugaliter*] *Frugaliter* hic est a 'frugi;' itaque significat bene.

2 *Sub manus succedere*] *Sub manus* idem est, atque ad arbitrium, quia quæ *sub manus* sunt ad arbitrium tractamus.

4 *Postprincipia*] *Castrense proverbium* est, 'A postprincipiis incipere: in postprincipiis stare: in post-

principiis esse.' Varro apud A. Gellium: 'Sed hæc de mathematicis disciplinis loquitur: aut omnino non discimus, aut prius desistimus quam intelligamus cur discenda sint. Voluptas autem, vel utilitas talium disciplinarum in postprincipiis existit; cum perfectæ absolutæque sunt: in principiis vero, ipsis ineptæ et insuaves videntur.'

Ut ipse sese, qua se expediat, nesciat. 10
 Sagaristio, heus! exi, atque educe virginem,
 Et istas tabellas, quas consignavi tibi,
 Quas tu attulisti ab hero meo usque e Persia.

nem, ut ignoret qua evadat. Sagaristio, heus! prodi, atque adduc virginem, et affer illas literas, quas obsignavi, quas tu apportasti a meo hero usque a Perside.

//////////

9 C. hodie.—13 B. 1. mihi ab hero meo.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

SAGARISTIO, TOXILUS.

SA. NUMQUID moror? To. euge! euge! exornatus basilice!

Tiara ornatum lepide condecorat tuum.

Tum hanc hospitam autem crepidula ut graphice decet!

Sed satin' estis meditati? SA. tragici et comici

Nunquam æque sunt meditati. To. lepide hercle adjuvas.

SA. Retardone tua consilia? To. Euge! euge! es indutus in regium modum! Pileus ille Persicus decorem affert scitissimum tuis vestibus. Hic vero calceus angustus, quam est aptus pedi hujus hospite! Sed estisne satis parati ad sustinendam vestram personam? SA. Tragici et comici nunquam fuerunt perinde parati. To. Profecto mihi adjumento es tempestive. SA. Age, absiste longe ab

//////////

1. 2 Klock. *exornatus basilice Tiara! theatrum lepida condecoras schema; Pl. basillice; al. ap. Pareum, Tiara tuum lepida lepide decorat schema; al. ibid. Tiara ut lepidam lepide condecorat schema; B. 1. condecoratum tuum.—4 Al. atque*

NOTE

1 Numquid moror] Dicit hoc Sagaristio ad commendandam suam diligentiam in ornandis et se, et Saturionis parasiti filia, vestibus Persicis.

2 Tiara ornatum] Pileus Persicus, sine ulla oræ latitudine, qui in eorum assurgebat.

3 Graphice decet] Quasi pieta; γράφω enim et scribo et pingo: un *soutier à peindre*.

4 Estis meditati] Id est, meditatam

animo tenetis fallaciam.

Tragici et comici] Antequam enim tragici et comici veniant in scenam, et suas partes obeant, debent habere meditatam, ne aut extra numeros se moveant, aut titubet memoria. Tum demum enim merentur applausum histriones, quando illis adeo meditata sunt omnia, ut non ab arte, sed a natura ipsa fluere videantur.

SA. Age, illuc abscede procul e conspectu, et tace. 6
 Ubi cum lenone me videbis colloqui,
 Id erit adeundi tempus : nunc agite, ite vos.

oculis, et sile. Quando me conspicaberis confabulantem cum lenone, id erit tempus accedendi : nunc agite, pergite vos.

//////////

comici.—6 B. 1. aspice de procul in conspectu tace ; Pll. aspice deprocul in conspectum [lacuna] tace.—8 C. et C. 2. nunc ugerite vos.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

DORDALUS, TOXILUS.

Do. Cui homini Di propitii sunt, aliquid obijciunt lucri.
 Nam ego hodie compendifeci binos panes indies,
 Ita ancilla mea quæ fuit hodie, sua nunc est : argento vicit :
 Jam hodie alienum cœnabit, nihil gustabit de meo.
 Sumne probus ? sum lepidus civis, qui Atticam hodie ci-
 vitem 5
 Maxumam majorem feci, atque auxili civi fœmina.
 Sed ut et ego hodie fui benignus ! ut ego multis credidi !
 Nec satis a quiquam homine accepi : ita prorsum crede-
 bam omnibus. [rassit.
 Nec metuo quibus credidi hodie, ne quis mihi in jure abju-

Do. Dii commodant semper aliquem quastum ei homini cui favent. Nam ego lucratus sum hodie duos panes in dies singulos, quia ancilla, quam habui ad hunc usque diem, est nunc libera : consecuta est id sua pecunia : comedet hodie alium cibum ; nihil attinget ex meo. Sumne frugi ? Sum bonus civis, qui reddidi hodie Athenas de maximis majores, et ei addidi unam civem. Sed quam ego fui hodierna die liberalis ! ut ego credidi pecuniam compluribus ! Nec sponsorem accepi a quoquam homine : adeo confidi universis. Neque ego pertimesco, ne quis

//////////

1 C. homini depropitii.—2 B. 1. C. 2. feci non panes.—3 Al. hodie fuit.—
 7 Sed ut ego B. 1.—8 C. 2. quoquam. C. accipi. Pll. ita prosum ; et sic Parei

NOTÆ

7 *Benignus*] Id est, liberalis. cõjus fide nixus creditor pecuniam
 8 *Nec satis a quiquam homine acce-* credit.
 pi] *A quiquam*, pro, a quoquam. 'Sa- 9 *In jure abjurassit*] Id est, apud
 tis accipere,' est sponsorem accipere, prætorem perjurio negarit.

Bonus volo jam ex hoc die esse: quod neque fiet, neque fuit. 10

To. Hunc ego hominem hodie in transennam doctis ducam dolis,

Itaque huic insidiæ paratæ sunt probe: aggrediar virum.

Quid agis? Do. credo To. unde agis te, Dordale? Do. credo tibi. [rem?

To. Di dent, quæ velis: cho, an jam manu emisisti mulie-

Do. Credo pol, credo, inquam, tibi. To. jam liberta auctus es? Do. enicas. 15

Quin tibi me dico credere. To. dic bona fide: jam libera est? [re mihi non vis:

Do. I, i ad forum, ad prætorem, exquire; siquidem crede-

Libera, inquam, est: ecquid audis? To. at tibi Di benefaciant omnes.

Nunquam enim posthac tibi, nec tuorum, quod nolis, volam.

Do. Abi, ne jura: satis credo. To. ubi nunc tua liberta 'st?

Do. apud te. To. ain', 20

Apud me est? Do. aio, inquam: apud te est, inquam.

To. ita me Di ament, ut ob istam rem

eorum, quibus credidi pecuniam hodie, deneget debitum apud judicem. Jam ex hoc die mihi propono esse beneficus; quod nec faciam, nec feci. To. Ego alliciam hodie hunc hominem in laqueum meditatis astutiis. Itaque insidie huic sunt optime structæ. Adoriar virum. Quid facis? Do. Credo pecuniam. To. Unde venis, Dordale? Do. Tibi credo pecuniam. To. Dii annuant optatis. Eho, an jam manumisisti mulierem? Do. Tibi credo pecuniam, per Pollucem; tibi credo, inquam. To. Nunc habes libertam? Do. Me interficis. Quin aio me tibi credere. To. Fare serio: jamne est libera? Do. Perge, perge ad forum, ad prætorem, exquire; nisi vis mihi fidem habere: est libera, inquam: audisne? To. Sed omnes Dii tibi benefaciant; equidem nunquam optabo deinceps, aut tibi, aut cuiquam tuorum, quod non optaveris. Do. Vade, ne jura: tibi confido satis. To. Ubi est nunc tua liberta? Do. Apud te. To. Dicisne vero eam esse apud me? Do. Dico; eumvero, est apud te, inquam. To. Ita me Dii ament, idcirco multe

3.—9 *Nec metue* al. ap. Pareum.—11 *C. in transennam*; C. 2. *in trasennam*.—13 *Parei* 3. *unde agis te nunc. Mox, tibi deest* in B. 1.—14 *Di tibi dent* B. 1.—15 *Credo edepol* B. 1. C. et Ven. 1. *Credo epol* C. 2.—20 C. et C. 2. *libertas*.

NOTÆ

11 *Transennam*] Est sive extensus funis, sive laqueus, in quem inserunt caput aves et capiuntur. Nostri aucupes vocant *une sauterelle*.

17 *Ad prætorem*] Apud antiquos

Delph. et Var. Clas.

moris erat, ut manumissorum, seu servorum, seu ancillarum nomina, in acta publica referrentur, manumissionisque causa.

Plaut.

Tibi multa bona instant a me : nam est res quædam, quam
occultabam [facias :

Tibi dicere : nunc eam narrabo, unde tu pergrande lucrum

Faciam, ut mei memineris, dum vitam vivas. Do. bene-
dictis

Tuis benefacta aures meæ auxilium expostulant. 25

To. Tuum promeritum 'st, merito ut faciam : et ut me scias
esse facturum,

Tabellas tene has, pellege. Do. hæ quid ad me ? To. im-
mo ad te attinent,

Et tua refert : nam e Persia ad me allatæ modo sunt istæ
a meo domino.

Do. Quando ? To. haud dudum. Do. quid istæc narrant ?

To. percunctare ex ipsis,

Ipsæ tibi narrabunt. Do. cedo sane mihi. To. at clare
recitato. 30

Do. Tace, dum pellego, To. haud verbum faciam.

Do. ' Salutem dicit Toxilo Timarchides,

Et familiæ omni : si valetis, gaudeo.

Ego valeo recte, et rem gero, et facio lucrum :

Neque isto redire his octo possum mensibus : 35

Itaque hic est, quod me detinet, negotium.

Eleusipolim Persæ cepere urbem in Arabia,

*opes tibi jamjam præbebuntur a me : nam est nonnihil, quod repugnabam tibi
aperire : nunc id patefaciam ex quo tu cupias maximum quæstum : dabo operam,
ut recorderis mei tandem, quamdiu vives. Do. Meæ aures expectant ut benefacta
succurrant benedictis. To. Es meritis ut tibi faciam bene merito : atque ut in-
telligas me facturum, accipe has literas ; pellege. Do. Quid hæ spectant ad me ?
To. Immo pertinent ad te, et tua interest. Nam ad me allatæ sunt modo e Persiâ
a meo hero. Do. Quando ? To. Non ita pridem. Do. Quid dicunt hæ ? To.
Sciscitare ab ipsis ; ipsæ tibi referent. Do. Da mihi. To. Sed lege alta voce.
Do. Sile, dum pellego. To. Non addam verbum. Do. ' Trimarchides salutat
Toxilum, et universam familiam : si valetis, lætor. Ego bene valeo, et bene ad-
ministrato meas res, et facio quæstum : et nequeo repetere patriam intra octo menses :
tanta sunt hic negotia, quæ me prohibent. Persæ expugnauerunt in Arabiâ Eleu-*

—23 Pl. unde tu prægrande ; Non. Marcell. præ grandem.—24 C. 2. et Parei
3. dum vita vivas.—27 Pl. pellege.—29 Pl. quid istæ.—31 C. et C. 2. dum pel-
lico.—35 Neque istoc B. 1. reddere Pl. his octo C.—37 Deusipolim B. 1.—

NOTE

24 *Benedictis*] Id est, benedictis benefacta respondeant.

Plenam bonarum rerum, atque antiquom oppidum :
 Ea comparatur præda, ut fiat auctio
 Publicitus: ea res me domo expertem facit : 40
 Operam atque hospitium ego isti præhiberi volo,
 Qui tibi tabellas affert: cura, quæ is volet :
 Nam is mihi honores suæ domi habuit maximos.⁷
 Quid id ad me, aut ad meam rem refert, Persæ quid re-
 rum gerant,
 Aut quid herus tuus? To. tace, stultiloque: nescis quid
 instet boni. 45
 Nequicquam tibi fortuna faculam lucrificam allucere volt.
 Do. Quæ istæc fortuna lucrifica est? To. istas, quæ no-
 runt, roga.
 Ego tantundem scio, quantum tu, nisi quod pellegi prior.
 Sed, ut ocepisti, ex tabellis nosce rem. Do. bene me
 mones.
 Fac silentium. To. nunc ad illud venies, quod refert tua.
 Do. 'Iste, qui tabellas affert, adduxit simul 51
 Forma expetenda liberalem mulierem,
 Furtivam, advectam ex Arabia penitissima :
 Eam te volo accurare, ut istic veneat,

sipolim urbem, refertam diritiis, et antiquam urbem: sese accingunt ad auctionem publicam hujus prædæ. Id me privat patria. Jubeo adjuvare et accipere hospitio istum hominem, qui tibi reddit epistolam. Fac ea quæ illi liberit: nam ille affecit me summis honoribus apud se.' Quid ad me attinet, aut ad meas res, quid faciant Persæ, aut quid tuus herus? To. Sile, stultiloque: ignoras quid boni janijam ostendatur. Incassum fortuna optat tibi illucescere face ad quæstum faciendum. Do. Quæ est ista fortuna, quæ quæstum præbet? To. Interroga istas tabulas de iis quæ sciunt. Ego non amplius scio, quam tu, nisi quod eas pellegi prior. Sed tu cognosce rem, ut cepisti, ex epistola. Do. Me mones bene; sile. To. Nunc pervenies ad id, quod tua interest. Do. 'Iste qui reddit epistolam, abducit secum mulierem liberam formosam furto ablatam ex Arabia ultima; volo te operam dare, ut ea vendatur Athenis, ac ut is qui eam emet, eam emat suo

//////////

39 C. præ ut fiat.—40 Pollicitus B. 1.—41 Parei 3. præberi.—45 C. quid te instet.—46 Nequicquam Pl. faculam lucrificam B. 1. C. 2. Ven. 1. faculam lucrificam C. allucere volt C. 2.—47 Parei 3. luci fica est.—50 C. et C. 2. ad illud

NOTÆ

46 *Faculam lucrificam*] Allegoria syntaxis heteroclitica, pro 'lucet facultatem præbere fortuna lucet: 52 *Liberalem mulierem*] Festus, 'Liberales dicuntur, non solum benigni,

Ac suo periculo is emat, qui eam mercabitur : 55
 Mancipio neque promittet, neque quisquam dabit.
 Probum et numeratum argentum ut accipiat, face.
 Hæc cura, et hospes cura ut curetur. Vale.
 To. Quid igitur, postquam recitasti quod erat ceræ creditum,
 Jam mihi credis? Do. ubi nunc ille 'st hospes, qui hasce attulit? 60
 To. Jam hic credo aderit: accessit illam a navi. Do. nihil mihi opus est [foras?
 Litibus, neque tricis: quamobrem ego argentum numerem Nisi mancipio accipio, quid eo mihi opus mercimonio?
 To. Tacen', an non taces? nunquam ego te tam esse matulam credidi.
 Quid metuis? Do. metuo hercle vero: sensi ego jam complurics: 65
 Neque mihi haud imperito eveniet, tali ut in luto hæream.
 To. Nihil periculi videtur. Do. scio istuc, sed metuo mihi.

periculo: neque quisquam promittet mancipio, neque dabit. Cura ut ei detur proba et præsens pecunia. Curam gere horum, et operam da, ut habeatur cura hospitis. Vale.' To. Quid igitur, postquam legisti quod erat commissum ceræ, jam mihi fidem habes? Do. Ubi est nunc ille hospes, qui attulit hasce literas? To. Puto eum jamjam affuturum hic: adducit illum mulierem a navi. Do. Non est mihi opus litibus, neque negotiis, quæ me intricent. Quare autem ego mittam longe meam pecuniam? Quid indigeo illa merce, nisi eam accipio mancipio? To. Silebisne? Nunquam ego arbitratus sum te esse tam stolidum. Quid times? Do. Timeo per Herculem: ego jam captus sum sæpius: neque mihi continget id inexpecto, ut hesitem in ejusmodi luto. To. Videtur nullum esse periculum. Do.

ventes.—53 C. 2. B. 1. adductam; C. adrectam.—60 C. qui asce.—61 C. et C. 2. accessivit; et sic Parei 3.—62 Pl. trichis. Mox, ego deest in C.—65 C. et C. 2. complurics; et sic Parei 3.—66 Pl. tali ut in luto.—67 Nihil periculi C.

NOTÆ

sed etiam ingenuæ formæ homines.
 Apuleius, 'Virgo filo liberalis.'

55 *Ac suo periculo*] Interdum spondebat venditor, quod fugitivum non venderet; et qui emebat, interdum periculo suo emebat. Porro servi, quorum nomine venditor nihil præstaret, pileati venum soliti erant,

quia non satis constabat de eorum conditione.

56 *Mancipio promittet*] 'Mancipio dare,' est, præstare emtorem immunitatem ab evictione ejus quod vendit.

64 *Matulam*] Id est, vilem.

66 *Tali in luto hæream*] In tali difficultate.

To. Mea quidem istuc nihil refert; tua ego refero gratia;
Ut tibi recte conciliandi primo facerem copiam.

Do. Gratiam habeo: sed te de aliis, quam alios de te
suaviu'st 70

Fieri doctos. To. ne quis vero ex Barbaria penitissima
Persequatur: etiam tu illam destinās? Do. videam modo
Mercimonium. To. æqua dicis: sed optume eecum ipse
advenit

Hospes ille, qui has tabellas attulit. Do. hiccine est?
To. hic est.

Do. Hæccine illa 'st furtiva virgo? To. juxta tecum
æque scio, 75

Nisi quia aspexi: equidem edepol liberali'st, quisquis est.

Do. Sat edepol concinna est facie. To. ut contentim
carnufex! [tuum.

Taciti contemplemur formam. Do. laudo consilium

Intelligo istud, sed timeo mihi. To. Istud quidem non mea interest: ego nuntio id ut gratum faciam; ut mea ope possis primus eam emere. Do. Gratissimum mihi fecisti; sed est jucundius te fieri sapientem periculo aliorum, quam alios fieri sapientes tuo. To. Ne quis vero eam consequatur ex penitissima Barbaria. Tu eam non mercaberis? Do. Conspicabor modo illam mercem. To. Recte dicis; sed ecce ille hospes, qui reddidit has tabulas; ipse advenit commode. Do. Hiccine est? To. Est hic. Do. Estne illa virgo, quæ furto ablata est? To. Scio perinde atque tu, nisi quia vidi. Per ædem Pollucis est liberali facie, quæcumque tandem est. Do. Per ædem Pollucis est satis scito cultu. To. Ut hic fureifer eam laudat contentim! Contemplemur pulchritudinem taciti. Do. Probatur mihi tuum consilium.

//////////

C. 2. Parei 3.—70 B. 1. suavius est.—71 Parei 3. ex Arabia.—73 Pl. ipse addunt [lacuna] Hospes, &c. Parei 3. ipse advenit et adducit eam Hospes, &c. C. ipse adunt.—75 C. scio eque.—76 Nisi q. aspexi B. 1. liberalis 'st. C. 2. quisque est edd. vett.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

SAGARISTIO, VIRGO, TOXILUS, DORDALUS.

SA. SATIN' Athenæ tibi visæ fortunatæ atque opiparæ?

VI. Urbis speciem vidi, hominum mores prospexi parum.

SA. Athenæ tibine videntur satis felices, atque magnificæ? VIR. Conspicita sum pulchritudinem civitatis; non bene novi mores civium. TO. Nonne in initio

To. Numquid in principio cessavit verbum docte dicere ?

Do. Haud potui etiam in primo verbo perspicere sapientiam.

SA. Quid id, quod vidisti? ut munitum muro tibi visum 'st oppidum? 5

VI. Si incolæ bene sunt morati, pulchre munitum arbitror. Perfidia et Peculatus ex urbe et Avaritia si exulant, Quarta Invidia, quinta Ambitio, sexta Obtrectatio, Septimum Perjurium. To. euge! VI. octava Indiligentia,

Nona Injuria, decimum, quod pessimum aggressu, Scelus: 10

Hæc nisi inde aberunt, centuplex murus rebus servandis parum est. [sodalibus :

To. Quid ais tu? Do. quid vis? To. tu in illis es decem

Te in exilium ire hinc oportet. Do. quid jam? To. quia perjurus es.

Do. Verba quidem haud indocte fecit. To. ex tuo, inquam, usu est: eme hanc.

Do. Edepol qui cum hanc magis contemplo, magis placet.

To. si hanc emeris, 15

Di immortales, nullus leno te alter erit opulentior.

protulit statim sapiens dictum? Do. Nequeo etiam satis admirari ejus sapientiam in primo verbo. SA. Quid est quod observasti? quomodo urbs tibi visa est septa mœnibus? VIR. Existimo eam satis vallatam, si cives sunt bonis moribus; si Fraus; si Furta publicæ Pecuniæ; si Cupiditas Divitiarum absit; si quarta, Invidia; quinta, Ambitio; sexta, Maledicentia; septimum, Perjurium. To. Optime! VIR. Octava, Negligentia; nona, Iniquitas; decimum, Scelus, quod est difficillimum expugnatum. Nisi hæc excludantur ex civitate, centum muri sunt parum rei publicæ tuendæ. To. Quid dicis tu? Do. Quid vis? To. Tu habes locum in illis vitiis; tibi abeundum est in exitum. Do. Quare? To. Quia es perjurus. Do. Sane sermonem habuit non ineruditum. To. Tibi erit, inquam, utilis: mercare illam. Do. Profecto, quo attentius eam considero, eo impensius mihi grata esse videtur. To. Si hanc mercatus fueris, Dii immortales, nullus alius leno erit te bea-

//////////

2 C. *speclem*. Mox, *perspexi* edd. quædam vet. — 3 Douz. *verbum doctum*. — 5 C. *opidum*. — 7 *Perfidia et Peculatus* B. 1. — 11 *Hæc ni inde Parei* 3. *Hæc unde aberunt* Pl. *Hæc nisi urbe aberunt* al. ap. *Pareum*. Mox, *par sit* Pl. —

NOTÆ

10 *Quod pessimum aggressu, Scelus*] tum in moribus civitatis, quod est Id est, Scelus inveteratum et inoli- expugnatum difficile.

Evortes tuo arbitrato homines fundis, familiis:

Cum optumis viris rem habebis: gratiam cupient tuam:

Venient ad te comissatum. Do. at ego intromitti non
sinam.

To. At enim illi noctu occentabunt ostium, exurent fores:

Proinde tu tibi jubeas concludi ædes foribus ferreis: 21

Ferreas ædes commutes, limina indas ferrea:

Ferream seram atque annulum: ne si ferreo parseris,

Ferreas tute tibi impingi jubeas crassas compedis.

Do. I in malum cruciatum. To. i sane, hanc eme atque
ausculta mihi. 25

Do. Modo ut sciam, quanti indicet. To. vin' huc vocem?

Do. ego illo accessero.

To. Quid ais, hospes? SA. venio, adduco hanc, uti du-
dum dixeram:

Nam heri in portum noctu navis venit: venire hanc volo,

Si potest: si non potest, ire hinc volo quantum potest.

Do. Salvos sis, adolescens. SA. siquidem hanc vendidero
pretio suo. 30

tior. Spoliabis ad libitum omnes, prædiis, servis. Tractabis negotia cum egregiis hominibus: ambient tuam amicitiam: venient ad te ad epulandum. Do. Sed ego non putiar excipi. To. Sed illi conviciabuntur ante januam de nocte, accendent januam. Itaque tu munda claudi tuam domum januis ferreis: compara domum ferream, adde limina ferrea, seram ferream, et annulum, ne si non insumseris satis ferri, tu postea mandes tibi cudi graves compedes ferreas. Do. Vade in malam cruceam. To. Vade profecto! mercare illam, mihi crede. Do. Velim scire, quod pretium huic præstet. To. Visne ut hunc vocem? Do. Ego eo ad illum. To. Quid dicis, hospes? SA. Adsum, adduco hanc, ut dixi: nam heri per noctem navis appulit ad portum: volo hanc vendi, si fieri potest: si vendi non potest, est animus hinc fugere, quantum in me erit. Do. Salve, adolescens. SA. Si hanc

18 Pro cupient, quod servant C. 2. B. 1. concipient legitur in C. et Parei 3. Pareus vero conj. concipient.—19 C. 2. et Parei 3. commissatum; C. comissatum. Mox, voc. non sinam desunt in B. 1.—20 Huc enim B. 1.—23 Pl. ne sis.—26 Pl. uti sciam. B. 1. quantum dicet. Mox, C. uccerseo.—27 Quid ages

NOTÆ

21 Foribus ferreis] Hoc et versibus sequentibus tribus alludit ad turrim, in qua inclusam Danaën fabulantur. Ovidius, 'Ærati postes, ferrea turris erat.' Propertius, 'Ferratam Danaës transiliamque domum.'

25 I sane] Quia Dordalus dixit, 'i in malum cruciatum,' Toxilus, non sine joco, reponit, i sane, in quo est ambiguum. Potest enim significare, 'i sane, et eme virginem,' aut, 'i ipse in malum cruciatum.'

To. Atqui aut hoc emtore vendes pulchre, aut alio non potes. [lum colunt.

SA. Esne tu huic amicus? To. tanquam Di omnes qui cœ-

Do. Tum tu mihi es inimicus certus: nam generi lenonio Nunquam ullus Deus tam benignus fuit, qui fuerit pro-pitius.

SA. Hoc age, opusne 'st hac tibi emta? Do. si tibi venisse 'st opus, 35

Mihi quoque emta est: si tibi subiti nihil est, tantundem 'st mihi. [est.

SA. Indica, fac pretium. Do. tua merx est, tua indicatio

To. Æquom hic orat. SA. vin' bene emere? Do. vin' tu pulchre vendere? [gnariter.

To. Ego scio hercle utrumque velle. Do. age, indica pro-

SA. Prius dico, hanc mancupio nemo tibi dabit: jam scis? Do. scio. 40

Indica, minimo daturus qui sis, qui duci queat.

To. Tace, tace, nimis tu quidem hercle homo stultus es pueri lter. [tari volo,

Do. Quid ita? To. quia enim te ex puella prius percon-

vendam suo pretio. To. Atqui aut vendes care hoc mercatore, aut non vendes alii. SA. Esne tu hujus amicus? To. Ut cuncti Dii qui in cælo habitant. Do. Itaque tu es sine dubio meus inimicus: nam nunquam ullus Deus fuit tam clemens, ut faverit lenonibus. SA. Dic mihi, estne tibi opus hanc emere? Do. Si tibi opus est hanc vendere, mihi quoque opus est eam emere: si nihil est cur properes vendere, neque est mihi cur properem emere. SA. Assigna, statue pretium. Do. Est tua merx, est tuum indicare pretium. To. Hic dicit vere. SA. Cupisne bene mercari? Do. Cupisne tu bene vendere? To. Ego novi profecto optare utrumque. Do. Audacter, statue pretium aperte. SA. Moneo inprimis, nemo tibi hanc tradet mancupio. Jam tenes? Do. Teneo. Assigna mihi, quo pretio minimo sis venditurus, ut possim eam abducere. To. Sile, sile; profecto tu es homo amentior et nimis infans. Do. Quare? To. Quoniam optem te sciscitari antea ex puella

//////////

C.—28 Pro venire, Pl. habent ventri.—32 Estne Pl. celum C. et C. 2.—35 C. hec tibi; C. 2. hæc tibi.—36 B. 1. si tibi subjici.—37 B. 1. et Pl. tua mers est.—38 Equo mihi curat B. 1.—39 Ego scio ercle C. prognaviter Lamb.

NOTE

37 Indica, fac pretium] 'Indicare' vendentis est, ut 'mercari' et 'liceri' emtoris. 'Indicare caros pisces,' id est, assignare pretium carum, in Aul. II. 8.

40 Hunc mancupio nemo tibi dabit] Id est, hanc tibi ea lege nemo vendet, ut velit subire periculum evictionis: *personne ne vous la garantira.*

Quæ ad rem referunt. Do. et quidem hercle tu me monuisti haud male.

Vidè sis, ego ille doctus leno pæne in foveam decidi, 45
Ni hic adesses. Quantum est adhibere hominem amicum,
ubi quid geras! [rentibus;

To. Quo genere, aut qua in patria sit nata, aut quibus pa-
Ne temere hanc te emisse dicas suasu atque impulsu meo.
Nisi molestum est, percontari hanc paucis hic volt. SA.
maxume,

Suo arbitrato. To. quid stas? abi tute, atque ipse itidem
roga, 50

Ut tibi percontari liceat quæ velis, etsi mihi
Dixit dare potestatem ejus: sed ego te malo tamen
Eum ipsum adire, ut ne contemnat te ille. Do. satis recte
mones. [quid lubet.

Hospes, volo ego hanc percontari. SA. a terra ad cœlum,
To. Jubedum ea huc accedat ad me. SA. i sane, ac mo-
rem illi gere. 55

Percontare, exquire quid vis. To. age, age nunc tu, i
præ: vide, [To. tace.

Ut ingrediare auspicato. Do. liquidum est auspicium.
Concede sis, jam ego illam adducam. Do. age, ut rem
esse in nostram putas.

quæ ad rem pertinent. Do. Et quidem monuisti sapienter. Vide quæso! Ego qui habeor tam versutus leno decidissem in foveam, nisi opitulatus esses. Quantum est hominem adungere sibi amicum, quando facias aliquid! To. Ex quo genere sit orta, aut in qua natione, aut ex quibus parentibus; ne conqueraris te esse cum mercatum imprudenter meo consilio, atque hortatu. Si non est incommodum, hic cupit interrogare hunc paucis. SA. Bene, faciat suo arbitrio. To. Quare stas? Perge tu, et eum interroga ut scisciteris ab ea quæ cupias: quamvis mihi innuit se mihi dare copiam ejus rei, attamen ego existimo præstare te eum convenire ipsum, ut ille non te aspernetur. Do. Doces me satis bene. Hospes, ego cupio hanc interrogare. SA. Roga quicquid volueris ab imo ad summum. To. Manda dum ut ea veniat ad me. SA. Perge, sane, ac illi obtempera. Interroga, sciscitare quicquid volueris. To. Perge, perge jam, incipe! animadvertite, ut incipias bonis avibus. Do. Auspicium est apertum. To. Sile. Secede illuc quæso, ego illam adducam nunc. Do. Fac sicut arbitraris esse e nostra re. To. Sequere me

//////////

prægnaviter al. ap. Parenm; prognaviter al. ibid.—41 B. 1. qui scis.—44 C. 2. et qui hercule.—45 B. 1. bene in foveam.—46 Nisi hic al. ap. Pareum; Nisi hic adesset al. ibid.—47 Parei 3. qua patria.—53 Pl. contemnat.—55 Nonnulli hunc versum pro spurio habent; quare deest plane in ed.

To. Sequere me : adduco hanc, si quid vis ex hac percontarier.

Do. Enim volo te adesse. To. haud possim, quin huic operam dem hospiti, 60

Quoi herus jussit : quid si hic non volt me adesse una ?
SA. immo i modo.

To. Do ego tibi operam. Do. Tibi ibidem das, ubi tu tuum amicum adjuvas.

To. Exquire : heus tu, advigila. VI. satis est dictum :
quanquam ego serva sum, [eloquar.

Scio ego officium meum, ut quæ rogitet, vera, ut accipi,

To. Virgo, hic homo probus est. VI. credo. To. non diu apud hunc servies. 65

VI. Ita pol spero, si parentes facient officium suum.

Do. Nolo ego te mirari, si nos ex te percontabimur

Aut patriam tuam, aut parentes. VI. cur ego id mirer, mi homo ?

Servitus mea mihi interdixit, ne quid mirer meum

Malum. To. Di istam perdant ! ita cata est et callida. 70

Habet cor ! quam dicit, quod opu'st ! Do. quid nomen tibi est ? [tria fuit.

To. Nunc metuo, ne peccet. VI. Lucridi nomen in pa-

To. Nomen atque omen quantivis est pretii : quin tu hanc emis ?

Hanc adduco, si cupis sciscitari nonnihil ex hac. Do. Optarem te præsentem esse. To. Non possum non opitulari huic hospiti, sicut herus mandarit. Quid si hic ægre ferat me simul adesse ? SA. Immo adesto. To. Itaque ego tibi feram opem. Do. Tibi fers ipse, quando tu opitularis tuo amico. To. Percontare, Dordale. Heus tu, virgo, adverte mentem ! VIR. Satis dixisti: tametsi ego sum ancilla, ego teneo quid mihi incumbat, nimirum, quando interrogaverit, respondeam vera, ut audivi. To. Virgo, hic est vir frugi. VIR. Arbitror. To. Non servies diu apud eum. VIR. Ea spes est, si parentes agant quod decet. Do. Ne mirevis, si nos rogaverimus, quæ sit tua patria, qui parentes. VIR. Quare admiret id, mi homo ? Mea servitus mihi prohibet mirari, quicquid mali accidat. To. Dii perdant istam ! adeo est versuta et astuta. Profecto pollet ingenio ! quam bene loquitur quod decet ! Do. Quo nomine vocaris ? To. Jam timeo ne erret. VIR. Vocabar Lucris in patria. To. Hoc nomen atque omen est maximi pretii ! Quin mercaris tu hanc ?

Bipont.—56 C. nunc tu in proe ; C. 2. nunc in inper.—60 B. 1. haud possum.—63 C. satis ego dictum.—67 Pl. minari sin os.—69. 70 B. 1. C. mirer malum Meum, &c. Pl. ne quid mirer meum malum Dii istam perdant ; Lamb. malum meum. To. Noli flere. VI. ah ! To. Dii, &c. B. 1. ita acuta cuncta est et.—

Nimis pavebam, ne peccaret : expedit. Do. si te emam,
Mihi quoque Lucridem confido fore te. To. tu si hanc
emeris, 75

Nunquam hercle hunc mensem vortentem, credo, servibit
tibi. [ram addito.

Do. Ita velim quidem hercle. To. optata ut eveniant, ope-
Nihil adhuc peccavit etiam. Do. ubi tu nata es? VI. ut
mihi

Mater dixit, in culina, in angulo ad lævam manum.

To. Hæc erit tibi fausta meretrix : nata est in calido loco,
Ubi rerum omnium bonarum copia est sæpissime. 81

Tactus est leno, qui rogarat, ubi nata esset, diceret.

Lepide lusit. Do. at ego patriam te rogo, quæ sit tua.

VI. Quæ mihi sit, nisi hæc, ubi nunc sum? Do. at ego
illam quæro, quæ fuit.

VI. Omne ego pro nihilo esse ducto, quod fuit quando
fuit: 85

Tanquam hominem, quando animam eflavit, quid cum
quæras, qui fuit?

Metuebam magnopere ne erraret. Scse hinc extricavit. Do. Si te emam, spero quoque te mihi futuram Lucridem. To. Si tu hanc mercatus fueris, puto eam non esse tibi servituram toto hoc mense. Do. Optarem id sane! To. Fac ut contingat quod cupis. Nondum erravit hucusque. Do. In quo loco es nata? VI. In culina, ut mater mihi dixit, in angulo ad lævam manum. To. Hæc mulier tibi erit fortunata: est edita in lucem in loco calido, in quo frequenter abundant omnes res optimæ. Leno, qui ab ea petiverat, ut aperiret ubi natu esset, est captus. Virgo sefellit festire. Do. Ego peto a te, quæ est tua patria. VI. Quæ est, nisi hæc in qua nunc versor? Do. Sed ego a te peto, quæ fuerit. VI. Ego habeo pro nihilo, quod fuit, quia fuit; veluti hominem, quando functus est fato: quid enim

72 Non te metuo ne putet Pl. — 75 Parei 3. fore re, contra codd. — 76 C. hercule. — 77 Pl. opta ut. — 79 Pl. inclina, junctim. — 81 Acidal. copia est. To. scitissime Tactus est homo; C. copia est sepsisse; C. 2. copiosa est sepsissime; al. ap. Pareum, copissima. — 82 B. 1. uti nata. — 83 Lepide jussit C. — 85 B. 1. quid

NOTE

75 *Mihiquoque Lucridem*] Solebant veteres e re quavis sumere auspiciam futuri temporis, at præsertim e nominibus. Sic, quia 'Lucris' fingitur hic appellari filia Saturionis, et id nominis idem habet initium atque 'lucrum,' Dordalus Lucridem fore

luero confidit. Patet ex Tacito duces adhibere solitos milites ad res difficiles, quorum essent fausta nomina.

76 *Mensem vortentem*] Id est, mensem integrum.

To. Ita me Di bene ament, sapienter! atque equidem miseret tamen.

Do. Sed tamen, Virgo, quæ patria est tua? age mihi actutum expedi: quid taces?

Vi. Dico equidem patriam: quandoquidem hic servio, hæc patria est mea.

To. Jam de istoc rogare omitte: non vides nolle eloqui, 90
Ne suarum se miseriarum in memoriam inducas? Do.
quid est? [perdidit.

Captusne est pater? Vi. non captus, sed quod habuit, id

To. Hæc erit bono genere nata; nihil scit, nisi verum loqui.

Do. Quis fuit? dic nomen. Vi. quid illum miserum memorem, qui fuit?

Nunc et illum Miserum et me Miseram æquom est nominarier. 95

Do. Quojsmodi is in populo habitus est? Vi. nemo quisquam acceptior:

Servi liberique amabant. To. hominem miserum prædicas, Cum ipse prope perditus est, et benevolentis perdidit.

Do. Emam, opinor. To. etiam, Opinor? Do. summo genere esse arbitror.

To. Divitias tu ex istac facies. Do. ita Di faxint. To. eme modo. 100

ab eo petas qui fuerit? To. Dicit docte, ita me Di bene ament! et profecto ejus doleo vicem. Do. Attamen, Virgo, quæ est tua patria? Age, aperi mihi quamprimum. Quid taces? Vi. Aperiam quæ est patria. Est hæc mea patria, quandoquidem sum hic serca. To. Desine interrogare de patria. Non animadvertis nolle dicere, ne refrices recordationem suorum calamitatum? Do. Quid est? Tuus pater estne captus? Vi. Non est captus, sed amisit ea quæ sibi erant. To. Hæc est ortu bono genere; nihil norit, nisi loqui verum. Do. Quis fuit? Dic nomen. Vi. Quid dicam, qui fuit, ille miser? Nunc par est eum appellari Miserum, et me Miseram. Do. Quomodo estimatus est in civitate? Vi. Nullus unquam fuit ei gratior: servi et liberi amore compectebantur. To. Commemoras hominem infelicem, qui est ferme perditus ipse, et perdidit amicos. Do. Emenda est mihi, arbitror. To. Etiam, Arbitror? Do. Reor esse summo genere. To. Tu acquires opes ex ista. Do. Sic Di faciant.

//////////

fuit.—86 Pl. esclavit; al. et flavit.—88 Pl. virgoque . . . age; mihi actutum. Pronomen mihi deest in Parei 3.—89 C. hic servio.—91 Parei 3. inducat; C. in meriam inducas.—96 Quolus modi C.—98 Cum prope ipse edd. quædam vett.—99 C. sommo genere opinor Divitias, &c.—100 Divitiast: vexist: ac facies B.

VI. Jam hoc tibi dico: jam actutum ecastor meus pater, ubi me sciet

Venisse huc, aderit hic, et me absentem redimet. To. quid nunc? Do. quid est? [sunt tamen.

To. Audin' quid ait? VI. nam, etsi res sunt fractæ, amici

Do. Ne sis plora, libera eris actutum, si crebro cades.

Vin' mea esse? VI. dum quidem ne nimis diu tua sim, volo. 105

To. Satin' ut meminit libertatis! dabit hæc tibi grandes bolos. [hanc tibi.

Age, si quid agis: ego ad hunc redeo, sequere, reduco

Do. Adolescens, vin' vendere istanc? SA. magis lubet, quam perdere.

To. Tum tu pauca in verba confer: qui datur, tanti indica.

SA. Faciam ita, ut te velle video: ut emas, habe tibi centum minis. 110

Do. Nimum 'st. SA. octoginta. Do. nimum 'st. SA. nummus abesse hinc non potest,

Quod nunc dicam. Do. quid id est ergo? eloquere actutum, atque indica.

To. Eme jam. VIR. Jam hujus te monitum velim: quando meus pater accipiet me venisse huc, celeriter veniet, et me redimet absentem. To. Quid nunc? Do. Quid est? To. Audisne quod dicit? VIR. Nam, quanquam ejus opes sunt exersæ, tamen habet amicos. Do. Ne lacrymare, si placet; intra breve tempus eris libera, si cadas sæpe. Visne esse mea? VIR. Assentior, dummodo non sim diutius tua. To. Ut recordatur subito libertatis! hujus opera tibi fient magni jactus pecuniæ! Fuc, si quid facis: ego revertor ad huic. Sequere, tibi hanc reduco. Do. Adolescens, libetne illam vendere? SA. Magis lubet, quam amittere. To. Tum tu confer in pauca verba: indica tanti quanti vis tibi dari. SA. Faciam ita, ut intelligo tibi lubere. Eme eam centum minis, et habe. Do. Est nimis. SA. Octoginta. Do. Est nimis. SA. Non potest detrahi nummus de pretio, quod dicam nunc. Do. Quid est id igitur? Statim dic, atque assigna. SA. Hæc da-

1. ita Di facient B. 1.—102 Venisse hic al. ap. Pareum. me deest in edd. quibusdam vett.—109 B. 1. qd datur; Pl. quid datur.—110 B. 1. ut te vellem videam. Pl. habe trecentis minis; al. ap. Pareum, habe tercentum minis; B. 1.

NOTÆ

102 Venisse huc] Alii, venisse hic, id est, venditam esse hic.

103 Etsi res sunt fractæ] Metaphora ducta a naufragiis, 'fortunæ fractæ' dicuntur.

104 Si crebro cades] Dignum le-

none solatium; pollicetur enim virgini dotem esse quæsituram corpore, quod alibi de Tuscis dicit Plantus.

106 Grandes bolos] Id est, grandes jactus tibi fient pecuniarum ab amatoribus; te cumulabunt muneribus.

SA. Tuo periculo sexaginta hæc datur argenti minis.

DO. Toxile, quid ago? TO. Di Deæque te agitant irati,
scelus,

Qui hanc non properes destinare. DO. habeto. TO. heu,
prædatus probe! 115

Abi, argentum effer huc.

Non edepol minis trecentis cara 'st: fecisti lucri.

SA. Heus tu! etiam pro vestimentis huc decem accedent
minæ. [illum vides

DO. Abscedent enim, non accedent. TO. tace sis, non tu
Quærere ansam, infectum ut faciat? abisne, atque argen-
tum petis? 120

DO. Heus, tu serva istum. TO. quin tu is intro? DO. abeo,
atque argentum affero.

tur, tuo periculo, sexaginta minis argenti. DO. Toxile, quid faciam? TO. Impure, Di Deæque te exagitant, qui non acceleres hanc emere. DO. Habeto. TO. Heu, bene spoliatus! Vade, effer huc pecuniam. Certe non esset cura etiam trecentis minis: lucrefecisti cetera. SA. Heus tu! addes etiam ad hoc pretium decem minas pro vestibus. DO. Recedent enim, non accedent. TO. Tace, si vis; tu non animadvertis illum captare occasionem, ut faciat infectum quod factum est? Abisne, et pecuniam affers? DO. Heus, Toxile, tu serva istum. TO. Quin tu ingrederis? DO. Proficiscor, atque apporto pecuniam.

//////////

habe trecentum minis.—111 C. nummos abesse.—113 Tuo periclo C. et C. 2.—115 C. 2. habebo. Mox, Pl. eu prædatus.—116 C. et fer; C. 2. efer. Mox, Parei 3. huc foras.—118 Particula huc deest in C. 2.—121 Pro affero, quod habent C. C. 2. et B. 1. al. exhibent efero; al. effero.

ACTUS QUARTI SCENA QUINTA.

TOXILUS, SAGARISTIO, VIRGO.

TO. EDEPOL dedisti, virgo, operam allaudabilem,
Probam et sapientem et sobriam. VI. si quid bonis
Boni fit, esse idem et grave et gratum solet.

TO. Profecto, virgo, prabuisti auxilium maxime probandum, rectum, prudens et salutare. VIR. Si aliquod beneficium confertur bonis, id consuevit esse et mag-

//////////

1 Pro allaudabilem, quod servant C. B. 1. Ven. 1. oplaudabilem legitur

To. Audin' tu! Persa, ubi argentum ab hoc acceperis,
 Simulato quasi eas prorsum in navem. SA. ne doce. 5

To. Per angiportum rursum te ad me recipito
 Illac per hortum. SA. quod futurum est, prædicas.

To. At ne cum argento protinam permutes domum,
 Moneo te. SA. quod te dignum 'st, me dignum esse vis.

To. Tace! parce voci! præda progreditur foras. 10

num et jucundum. To. Audisne tu! o Persa, statim atque acceperis pecuniam a lenone, finge te pergere recta via in navem. SA. Noli me monere. To. Recipe te ad me illac per angiportum. SA. Præscribis quod fiet. To. At, te precor, ne eas in aliam domum cum pecuniâ. SA. Putas me esse idoneum ei rei, quæ est digna te. To. Sile! demitte vocem! præda prodit foras.

in C. 2. *adjutabilem* Coler.—5 C. *prosus*.—7 *Illa* C. et C. 2. *quo futurum* Pll.
 —8 C. et C. 2. *permittas*.—10 C. *parce voce*; C. 2. *parre voce*.

NOTÆ

3 *Et grave et gratum*] Nonius: animo accipitur.
Grave est solidum et firmum. Gra- 4 *Persa*] Id est, Sagaristio, qui Per-
 viter, id est, sapienter collocatum. sica veste indutus est.
Grave respicit dantis personam; gra- 5 *Prorsum*] Id est, recta via.
tum, accipientis. Id est, quod grato

ACTUS QUARTI SCENA SEXTA.

DORDALUS, SAGARISTIO, TOXILUS, VIRGO.

Do. PROBATI hic argenti sunt sexaginta minæ,
 Duobus nummis minus est. SA. quid ei nummi sciunt?

Do. Cruminam hanc emere, aut facere ut remigret domum.

SA. Ne non sat esses leno, id metuebas, miser,

Impure, avare, ne cruminam amitteres. 5

To. Sine, quæso: quando leno 'st, nihil mirum facit.

Do. Lucro faciundo ego auspicavi in hunc diem:

Nihil mihi tam parvi 'st, quin me id pigeat perdere.

Do. Sunt in hac crumena sexaginta minæ boni argenti, duobus nummis minus. SA. Quare ii nummi desunt? Do. Aut mercabuntur hoc marsupium; aut efficiunt, ut marsupium revertatur in ædes. SA. Timebas, infelix, sceleste, avare, ne non esses satis leno, ne perderes marsupium. To. Sine, amabo! non facit mirum: quandoquidem est leno. Do. Ex auspiciis quæ sumsi oportet me quæstum facere hodierna die: est nihil adeo exiguum, quod non ægre amitterem. Age, accipe hoc,

Age, accipe hoc sis. SA. hunc in collum, nisi piget,
 Impone. DO. vero fiat. SA. numquid ceterum 10
 Me voltis? TO. quid tam properas: SA. ita negotium 'st,
 Mandatæ quæ sunt, volo deferre epistolas.

Geminum autem fratrem servire audivi hic meum,
 Eum ego, ut requiram atque ut redimam, volo.

TO. Atque edepol tu me commonuisti haud male. 15

Videor vidisse hic forma persimilem tui,
 Eadem statura. SA. quippe qui frater siet.

DO. Sed scire velimus, quod tibi nomen siet.

TO. Quid attinet nomen scire? SA. ausculta ergo, ut
 scias :

Vaniloquidorus, Virginisvendonides, 20

Nugipolyloquides, Argentiexterebronides,

Tedigniloquides, Nummorumexpalponides :

Quodsemelarrripides, Nunquamposteaëripides.

si libet. SA. Impone id, si placet, his cervicibus. DO. Imponam. SA. Quod reliquum est vultisne aliquid? TO. Quare acceleras adeo? SA. Sic exigunt negotia: volo deferre epistolas, quæ sunt mandatæ. Audivi meum fratrem geminum esse servum in hac urbe; ego accelero eum quærere, et redimere. TO. Atque tu me haud male commonuisti. Mihi videor conspexisse in hac urbe hominem specie simillimum tibi, eadem statura. SA. Quia videlicet est frater. DO. Sed cupimus scire, quod nomen habeas. TO. Quid nostra interest scire? SA. Audi ergo, ut teneas: vocor Vanorum verborum dator, Virginum venditor, Nugarum plurium prædicator, Exterebrator pecuniæ, Qui dicit te digna, Nummorum emunctor, et Is qui nunquam sibi eripi patitur id, quod semel arripuit. DO. Heu, tuum nomen est

//////////

1 Probat Pll.—3 B. 1. hanc eme.—9 C. accipi. Mox, huc in collum al. ap. Pareum; hanc in collum al. ibid.—12 Mandata æque sunt B. 1. volo pergere Acidal. equistulas C. 2.—14 Tum ego B. 1. C. et C. 2.—18 Hic versus deest in Pll. non item in B. 1.—19 Quid id attinet Parei 3. et al. vett. contra codd. Mox, Pll. non pro nomen; Pareus, Bipont. et al. nos.—20 Virginis vendo vide B. 1. Virginis vendoni dent al.—21 Nugipilo qdes argentum extenebronides B. 1. Nugipiloquides Pll. Nugidololoquides al. ap. Pareum. argenti extenebronides C. et C. 2.—22 Te digni loqui des num des expalponides B. 1. Techniloquides al. ap. Pareum; nundes expalponides Pll. nundes C. 2. nummorum expal. —23 Quod semel larrripides nunquam eripi B. 1. quod semel larrrip. nunquam

NOTÆ

12 Mandatæ quæ sunt] Ut Sagaristio melius imponat Dordalo, duobus mendaciis utitur; primo, quo fingit sibi esse literas in urbe dandas; secundo, sibi esse fratrem geminum, qui in urbe serviat, redimendum.

21 Nugipolyloquides] Hoc, et ceteræ partes fictitii nominis Sagaristionis, quod quatuor versibus integris constat, partim Latinæ sunt, partim Græcæ, omnes appositissime copulatae.

Do. Heu hercle nomen multis modis scriptum 'st tuum.

SA. Ita sunt Persarum mores, longa nomina 25

Contortiplicata habemus: numquid ceterum [meus.

Voltis? Do. vale. SA. et vos: nam animus in navi 'st

Do. Cras ires potius, hodie hic cœnares. Vale.

exaratum multis rationibus. SA. Sic se habet mos Persarum; sunt nobis prolixa nomina implicata invicem. Numquid vultis amplius? DO. Vale. SA. Et vos. Nam meus animus est jam in navi. DO. Proficisceris cras melius; cœnares hic hodie. Vale.

eripi [lacuna] euhercle Pll.—24 C. et C. 2. multimodis.—26 Contortiplic Pll.—27 Parei 3. jam in navi.

NOTE

26 *Contortiplicata*] Verbum 'contortiplicatum' potest intelligi ex ita permixta sunt nomina, ex quibus componitur, ut explicari vix possunt. contortiplicato; cum, videlicet, sint.

 ACTUS QUARTI SCENA SEPTIMA.

TOXILUS, DORDALUS, SATURIO, VIRGO.

To. POSTQUAM illic abiit, dicere hic quidvis licet.

Næ hic tibi dies illuxit lucrificabilis!

Nam non emisti hanc, verum fecisti lucri.

Do. Ille quidem jam scit quid negotii gesserit,

Qui mihi furtivam meo periculo vendidit. 5

Argentum accepit, abiit: quid ego nunc scio,

An jam asseratur hæc manu? quo illum sequar?

In Persas? nugas. To. credidi gratum fore

Beneficium meum apud te. Do. immo equidem gratiam

Tibi, Toxile, habeo: nam sensi te sedulo 10

To. Licet loqui hic quilibet, postquam Persa excessit. Profecto hic dies tibi affulsit ad faciendum questum! Nam non mercatus es hanc, sed lucratus es. Do. Profecto ille a quo emi puellam furtivam meo periculo, non ignorat quid rei fecerit. Numeravi pecuniam, profectus est. Quid scio ego nunc, an hæc jam asseratur manu? Quo illum sequar? In Persas? Nuga. To. Arbitratus sum me tibi facere gratum. Do. Sane, Toxile, mihi gratum fecisti: nam intellexi te mihi

1 C. 2. habiit.—5 Edd. quædam veti. periculo.—9 C. 2. apud te.—10 C. sen-

NOTE

5 *Meo periculo*] Id est, damno. Si quis jam eam repetat.

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

4 U

Mihi dare bonam operam. To. tibi' ego? immo servii.

Do. Attat! oblitus sum intus dudum edicere,

Quæ volui edicta: asserva hanc. To. salva 'st hæc quidem.

VI. Pater nunc cessat. To. quid si admoneam? VI. tempus est.

To. Heus, Saturio, exi: nunc est illa occasio 15

Inimicum ulcisci. SA. ecce me: numquid moror?

To. Age, illuc abscede procul e conspectu. SA. tace!

To. Ubi cum lenone me videbis colloqui,

Tum turbam facito. SA. dictum sapienti sat est.

opitulari sedulo. To. Egone tibi opitulatus? immo profui. Do. Sed oblitus sum præcipere in ædibus ea quæ debebam dicere. Custodi hanc. To. Hæc profecto est in tuto. VIR. Pater non venit. To. Quid si moneam? VIR. Est tempus. To. Heus! Saturio, prodi. Adest locus sumendæ ultionis de inimico. SA. Adsum! numquid tardo? To. Age, assiste illuc procul a conspectu. SA. Sile! To. Quando conspicaberis me fabulari cum lenone, tum concita turbam. SA. Est satis dixisse sapienti.

//////////

sissed. C. 2. sensisse te sed.—11 Michi dare C. Mox, immo servi Pl. tibi' Do. immo serio Acidal.—14 C. ammoneam.—16 Parei 3. ulciscier.

NOTE

11 *Mihi dare bonam operam]* 'Operam dare,' juvare, hoc loco.

=====

ACTUS QUARTI SCENA OCTAVA.

DORDALUS, TOXILUS.

Do. 'TRANSCIDI loris omnes adveniens domi,

Ita mihi supellex squalet, atque ædes meæ.

To. Redis tu tandem? Do. redeo. To. næ ego hodie tibi

Bonam vitam feci. Do. fateor habere gratiam.

Do. Concidi cunctos servos flagris in ædibus quando adveni, adeo mea supellex sordescit, atque mea domus. To. Tu reverteris tandem? Do. Revertor. To. Sane ego tibi præbui hodie jucundam vitam. Do. Fateor me tibi devinctum esse.

//////////

1 *Transi di B.*—2 C. 2. *supellex.*—4 *Bona multa feci* al. ap. Pareum.

NOTE

1 *Transcidi loris]* Verberibus concidi servos, quod illaunt supellex, Seneca, 'Nec dubitaveris bonam vitam, quam opinionem bonam malle.'

To. Num quidpiam aliud me vis? Do. ut bene sit tibi. 5

To. Pol istuc quidem jam ego omne usurpabo domi:

Nam jam inclinabo me cum liberta tua.

To. *Mene vis aliquid aliud?* Do. *Ut sis felix.* To. *Ego accipiam jam in adibus omnem illam felicitatem; nam jam accumbam mensu cum tua liberta.*

habeoque gratiam C.—6 B. 1. omne jam ego; C. jam ego omnium.

NOTÆ

Plinius Junior, 'Quid invidetis, o medici, bonam mortem, qui dare vitam non potestis?'

6 *Jam ego omne usurpabo domi*] Id est, omne quod optas. Nimirum precatus est Dordalus, ut bene sit

Toxilo; id est, ut sit felix. Toxilus respondet, quicquid optas, ego usurpabo domi; fruar domi illa felicitate, quam mihi optas.

7 *Inclinabo me*] Inclinabo hic de mensa intellige ad epulas.

ACTUS QUARTI SCENA NONA.

SATURIO, DORDALUS, VIRGO.

SA. NISI ego illunc hominem perdo! Do. perii! SA. atque optume

Eccum ipsum ante aedes. VI. salve multum, mi pater.

SA. Salve, mea gnata. Do. hei! Persa me pessumdedit.

VI. Pater hic meus est. Do. hem! quid? pater? perii oppido!

Quid ego igitur cesso infelix lamentarier 5

Minas sexaginta? SA. ego pol te faciam, scelus,

Te quoque etiam ipsum ut lamenteris. Do. occidi!

SA. Age, ambula in jus, leno. Do. quid me in jus vocas?

SA. Illi apud prætorem dicam: sed ego in jus voco.

SA. *Nisi ego conficiam illum hominem!* Do. *Interii!* SA. *Bene est, adest ante januam.* VIR. *Salvus sis plurimum, mi pater.* SA. *Salvus sis, mea filia.* Do. *Hei! Persa me evertit funditus.* VIR. *Adest meus pater.* Do. *Hem! quid? pater? occidi plane!* Quid moror ergo miser deplorare sexaginta minas? SA. *Ego dabo operam ut deploras ipse tuam ricem, o sceleste.* Do. *Perii.* SA. *Age, leno, veni in jus.* Do. *Quare me ducis in jus?* SA. *Dicam apud prætorem. Sed*

1 Pll. et Parei 3. perdo; perii: atque optume, &c.—3 Do. Persa, omisso

Do. Nonne attestaris? SA. tuan' ego causa, carnufex, 10
Quoiquam mortali libero aures atteram?

Qui hic commercaris cives homines liberos. [ambula.

Do. Sine dicam. SA. nolo. Do. audi. SA. sum surdus,
Sequere hac, scelesta feles virginaria.

Sequere hac, mea nata, me usque ad prætorem. VI. se-
quor. 15

ego appello in jus. Do. Nonne adhibes testem? SA. Tuane causa, furcifer, apprehendam ego aurem cuiquam homini libero? Tu qui hic instituis commercium civium hominum liberorum. Do. Patere me loqui. SA. Non patiar. Do. Ausculta. SA. Sum surdus, veni. Veni huc, sceleste prædo virginum. Mea filia, veni huc ad prætorem. VIR. Eo.

hei, B. 1. Do. et Persa C. et C. 2.—9 Illic apud B. 1.—14 Pro scelesta, quod servant B. 1. C. et C. 2. sceleste legitur in edd. quibusdam vett. sequere hac. Dor. felles virginaria al. ap. Parennu.

NOTÆ

10 *Tuan' ego causa, carnufex*] Homines enim infames et intestabiles, ut fures aut lenones, sine antestatione, injecta manu invitos in jus trahere licebat. 'Antestari' significat, accipere in testem, testibus uti. Apud veteres enim, qui adversarium in jus pertrahere volebat, prius aliquem de præsentibus 'antestabatur,' hoc est, testem capiebat, ejus attingens auriculam, et sic interrogans, 'Licetne antestari?' Illo autem respondente, 'Licet,' tum, injecta manu, adversarium in judicium rapiebat. Solos autem liberos 'antestari,' fas erat. Servi testes esse non poterant. Plinius l. II. 'Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes antestamur.'

14 *Felles virginaria*] Notum est omnibus, quam rapax sit felis, quam velox ad fugiendum cum furto, quam

callida ad occultandum. Igitur cum fele lenonem Saturio comparat. Præterea crediderim et hanc comparationem hominis rapacis cum fele a parasito factam, quia forte esurienti, et jamjam inhianti felis aliqua appositum cibum suffurata fuerit. Ausonius Marcum nescio quem puerorum raptorem vocat, 'felem pullariam:' 'Quis Marcus, Felis nuper Pullaria dictus?' Crediderim hic a poëta nostro *feles*, et ab Ansonio *felis*, in fœminino usurpari, quia felis fœmina est fele masculo rapacior, præsertim quando sunt catuli alendi, aut suo lacte, aut præda. Apud auctores etiam canis fœmina accipitur potissimum in comparationibus, in quibus opus est, aut insigni quadam improbitate ad vociferandum, aut crudelitate.

ACTUS QUINTI SCENA PRIMA.

TOXILUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE.

TO. HOSTIBUS victis, civibus salvis, re placida, pacibus perfectis,

Bello extincto, re bene gesta, integro exercitu et præsiidiis, Cum bene nos, Juppiter, juvisti, Dique alii omnes cœli-potentes,

Ea vobis grates habeo, atque ago: quia probe sum ultus meum inimicum.

Nunc ob eam rem inter participes dividam prædam et participabo. 5

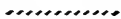
Ite foras: hic volo ante ostium et januam meos participes bene accipere.

Statuite hic lectulos, ponite hic quæ assolent: hic statui volo primum

Aquilam mihi: unde ego omnes hilaros, lubentes, lætificantes faciam ut fiant, [effieri.

Quorum opera hæc mihi facilia factu facta sunt, quæ volui Nam improbus est homo, qui beneficium scit sumere, et reddere nescit. 10

To. Superatis hostibus, salvis civibus, republica pacata, sancita pace, bello confecto, re feliciter administrata, copiis et præsiidiis salvis, quoniam nobis bene opitulatus es, a Juppiter, vosque omnes alii Dii domini cœli, idcirco vobis habeo gratias, atque ago: quia ultionem sumsi de meo inimico. Nunc propterea partiar spolia, et distribuam inter participes pugnae. Exite! Statui laute invitare illos, qui sunt socii prædæ, ante januam et limen. Collocate hic lectos, comparate hic quæ solent parari. Primum volo haberi hic aquam: ex qua reddam universos lætos, jucundos, alacres, quorum auxilio eu quæ optavi exequi, evaserunt facilia factu. Nam homo

4 Pl. inimicum meum.—6 C. et C. 2. hastium. Mox, accipere bene al. ap. Parenm.—8 Aquila . . . ludentes B. 1. Aliquam unde C. Aquilam mihi C. 2.

NOTE

1 *Pacibus perfectis*] Id est, conditionibus pacis acceptatis et sancitis. Nonius, 'Paces plurali numero nove positum.' Varro, 'Constitnere paces.'

4 *Ea*] Id est, propterea.

7 *Statuite*] Servilis convivii descriptio.

8 *Aquilam*] Aquam duplicem initio convivii ministrabant, calidam videlicet et frigidam.

Lubentes, lætificantes] Id est, læti.

10 *Reddere nescit*] Ingratus. Qui ingratum afficit beneficio appellatur 'officiperdus,' seu 'officiperda.'

LE. Toxile mi, cur ego sine te sum? cur autem tu sine me
 es? To. agedum ergo,
 Accede, mea, ad me, atque amplectere sis. LE. ego vero:
 oh, nihil magis dulce 'st! [damus?
 Sed, amabo, oculus meus, quin lectis nos actutum commen-
 To. Omnia quæ tu vis, ea cupio. LE. mutua fiunt a me.
 To. age, age, age, ergo,
 Tu Sagaristio, accumbe in summo. SA. ego nihil moror:
 cedo parem quem pepigi. 15
 To. Temperi. SA. mihi istuc temperi, sero 'st. To. hoc
 age, acumbe: hunc diem suavem
 Meum natalem agitemus amœnum: date aquam manibus:
 apponite mensam.
 Do hanc tibi florentem florenti: tu hic eris dictatrix nobis:
 age, puere,
 A summo septenis cyathis committe hos ludos: move ma-
 nus; propera.

est nequam, qui novit accipere beneficium, et non novit remetiri. LEM. Mi Toxile, quare sum ego absque te? Quare autem es tu absque me? To. Agedum igitur, o mea, accede ad me, atque complectere si libet. LEM. Ego vero obsequor. Oh! est nihil suavius. Sed, obsecro, mi oculo, quin nos componamus in lectis quamprimum? To. Opto ea omnia, quæ tu optas. LEM. Ego facio mutuum. To. Age, age, age ergo! Tu Sagaristio, acumbe in summo lecto. SA. Ego curo parum hoc: da parem quem pollicitus es. To. Dabitur suo tempore. SA. Istud suo tempore, mihi est tardo. To. Hoc age! acumbe: celebremus jucunde hunc diem, qui est meus natalis festivus. Infundite aquam nostris manibus: statuite mensam. Tibi do hanc coronam floream florenti: tu sedebis hic nostra magistra, o Lemniselene. Age, puer, aperi hos ludos a primo loco septemplici patera. Move

ludentis lefficientes Pll.—9 B. 1. fieri.—10 C. scit accipere.—11 Pll. cur tu autem.—12 Voc. mea deest in B. 1. et amplecteris C.—13 C. et C. 2. quin in lectis.—14 B. 1. ea cupio.—15 Pro parem quem, quod servant C. et C. 2. partem quam exhibet B. 1. par quam al. ap. Pareum.—16 Pronomen hoc deest in B. 1.—17 C. amœnum num date.—18 C. florente florenti.—19 B. 1. movcamus.—

NOTÆ

15 *Cedo parem*] Vox est Sagaristionis ad Toxillum, rogantis ab eo, ut sibi sua amica detur, quemadmodum suam habet Lemniselenen Toxilas.

16 *Temperi*] Id est, 'tempore suo dabitur, quod pepigi.' Cicero dixit, 'temperius,' et 'temporius,' a 'tempus, temperis;' ut 'pignus, pignuris.'

19 *A summo*] Id est, ab eo conviva, qui primus accumbit; vel a summo lecto, seu loco summo lecti.

Septenis cyathis] Septies in orbem circumductis. Ad ludos curules aludit Plantus, non Græcos, qui duodecimo spatium, sed Romanos, qui septimo confecto cursum absolvebant. Unde crediderim inde dictum 'Græ-

Pægnium! tarde cyathos mihi das: cedo sane. Bene mihi,
bene vobis, bene amicæ meæ. 20

Optatus hic mihi dies datus hodie 'st ab Dis, quia te licet
liberam me amplecti.

LE. Tua factum opera. Bene omnibus nobis! hoc mea
manus tuæ poculum donat,

Ut amantem amanti decet. To. cedo. LE. accipe. To.
Bene ei qui invidet mihi,

Et ei qui hoc gaudio gaudet.

manus; accelera. Pægnium! mihi offers lente crateres: da. Mihi sit bene, bene vobis, bene meæ amicæ. Hic lux mihi affulsit hodie a Diis, quia mihi licet te amplecti liberam. LEM. Tuo beneficio est. Bene omnibus nobis! Mea manus ponit hunc cyathum in tua, ut convenit amicam amico. To. Præbe. LEM. Suscipe. To. Sit bene ei qui mihi invidet, et ei qui lætatur hac lætitia.

20 C. et C. 2. *ciatos.*—21 Al. ap. Pareum, *hodie est a Dis. Mox me delet Douza.*—22 *Tua factust opera B. 1. opera [lacuna] bene Pll.*—23 *Acidal. qui non invidet mihi.*—24 C. *qui hoc gaudet; C. 2. qui hoc gau [lacuna].*

NOTE

cari,' pro largius bibere, id est, duodecies circumlatis cyathis.

Committe] Est vox translata a circo et circensibus ludis, et pugnibus ad mensam, et certamen bibendi.

20 *Bene mihi, bene vobis]* Ovidius, 'Et bene dic, dominæ; bene, cum quo dormiet illa.' Moris erat inter bibendum nominare dominam aut amicam. 'Beue vos,' supple 'vivere precor;' 'bene dominæ,' supple

'precor.' In honorem amici aut amicæ, tot cyathos bibebant, quot literæ erant nomini. Hinc Martialis: 'Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur; Quinque Lycas, Lyde quatuor, Ida tribus.' Quia sex sunt literæ in 'Nævia,' septem in 'Justina,' quinque in 'Lycas.' Græci et Romani libabant pocula Diis, principibus, beneficis, præceptoribus, amicis.

ACTUS QUINTI SCENA SECUNDA.

DORDALUS, SAGARISTIO, LEMNISELENE,

PÆGNIUM.

Do. QUI sunt, qui erunt, quique fuerunt, quique futuri sunt
posthac, [vivam.

Solus ego omnibus antideo facile, miserrimus hominum ut

Do. *Ego solus antecedo longe calamitate universos, qui vivunt, qui vixerunt, quique vivent deinceps, et sum infelicissimus omnium hominum. Occidi! sum per-*

Perii! interii! pessumus hic mihi dies hodie illuxit! corruptor

Ita me Toxilus perfabricavit, itaque meam rem divexavit. Vehiculum argenti miser ejeci, amisi: neque quamobrem ejeci, habeo. 5

Qui illum Persam, atque omnes Persas, atque etiam omnes personas [conciivit.

Male Di omnes perdant! ita miser! Toxilus hæc mihi Quia ei fidem non habui argenti, eo mihi eas machinas molitu 'st:

Quem pol ego ut non in cruciatum, atque in compedis cogam, si vivam,

Siquidem huc unquam herus redierit ejus, quod spero: sed quid ego aspicio? 10

Hoc vide! quæ hæc fabula est? pol hic quidem potant: aggrediar: o bone vir,

Salveto, et tu bona liberta! To. Dordalus hic quidem est. SA. quin jube adire.

To. Adi, si libet: agite, applaudamus. Dordale, homo lepidissime, salve.

Locus hic tuus est, huc accumbe: ferte aquam pedibus: præben' tu, puere?

ditus! hic dies mihi affulsit infortunatissimus: adeo nequissimus Toxilus me lussit suis fabricis; adeo evertit meas fortunas. Infelix emisi plaustrum plenum pecunia; perdidit: neque video quare emisi. Universi Dii interimant male illum Persam, et omnes Persas, et etiam omnes personas! Ita infelix! Toxilus mihi confavit hæc. Quia ei non credidi pecuniam, idcirco in me instruxit has artes: quem ego ut non compellerem in pænas atque vincula, si vivam, si ejus herus reversus fuerit huc aliquando, sicut est spes. Sed quid ego conspicio? cerne hoc! quale est hoc spectaculum? Hic profecto pergræcantur. Conveniam! Salvus sis, o bone vir, et tu bona liberta! To. Adest profecto Dordalus. SA. Jube eum accedere. To. Accede, si placet. Agite! edamus plausum. Dordale, homo scitissime, sis salvus. Est hic tuus locus; huc accumbe. Date aquam pedibus. Infunde tu, o puer!

//////////

1 Voc. qui erunt pro gloss. habet Pareus.—4 B. 1. atque meam.—5 Pl. ejeci amisi neque q. ejeci.—7 B. 1. et Pist. ita misera Toxilus hæc.—11 C. quæ hæc fumula st.—12 Salveto [lacuna] et tu C. Verbum est deest in B. 1. jubes adire

NOTÆ

2 Antideo] Pro, anteeo.

4 Perfabricavit] Id est, fabricis et dolis perdidit.

5 Vehiculum argenti miser ejeci]

Id est, quasi me meæ felicitatis pigeret, ipse coëgi prædones abducere plaustrum pecuniæ plenum.

14 Ferte aquam pedibus] Toxilus ir-

Do. Ne sis me uno digito attigeris, ne te ad terram, scelus,
affligam. 15

PÆ. At tibi ego hoc continuo cyatho oculum excutiam tuum.

Do. Quid ais, crux, stimulorum tritor? quomodo me ho-
die vorsavisti! [adita 'st!

Ut me in tricas coniecisti! quomodo de Persa manus mihi

To. Jurgium hinc auferas, si sapias. Do. at, bona liberta,
hæc scivisti,

Et me celavisti? LE. stultitia 'st, quoi bene esse licet, eum
prævorti 20

Litibus: posterius istæc te magis par agere 'st. Do. uritur
cor mihi.

Do. *Ne me attigeris, si vis, vel extremo digito, nequam, ne te prosternam solo.*
PÆ. *At ego tibi eruum jamjam tuum oculum huc patera.* Do. *Quid dicis, crux,
in cujus tergum deteruntur verbera? Quomodo me ludificasti hodie! quomodo me
compulisti in fraudem! quomodo me decepisti specie amicitie in Persa!* To. *Tolle
hinc rixus, si sanus es.* Do. *At bona liberta, novisti hæc, et me celavisti?* LEM.
Est amentia rixari eum, qui potest frui voluptatibus. Est satius movere ista postea.

al. ap. Pareum.—13 *Adis jubet* B. 1.—14 C. *acumbe*.—15 Al. ap. Pareum,
adfligam scetus.—16 Pronomen hoc deest in B. 1. *ciatho* C. *cithata* C. 2.—
18 C. *trichas*; C. 2. *thrichas*. B. 1. *additu est*; Pl. *additast*.—20 *Ea me* B. 1.

NOTÆ

ridet lenonem; neque enim pedibus, sed manibus danda est aqua. Quanquam autem subesse potest jocus, quod dandam aquam pedibus, non manibus dicat; tamen dabatur olim non solum manibus, sed etiam pedibus: nimirum, cum convivæ non sederent, sicut nos, sed decumberent in lectis stratis tapete aliquo pretioso, detrahebantur calces pedibus convivarum; et, si pulvere aut sordibus inquinarentur pedes, ablucebantur.

17 *Vorsaristi*] Id est, vexavisti. Sed sic vexavit, ut omnem in partem vexando exagitavit.

18 *Ut me in tricas coniecisti*] Id est, intricavisti, impedivisti laqueis tuis. 'Trica' proprie est funiculus, quo inserunt, seu collum, seu pedes aves in aucupio: trica est et funiculus, quo inseruntur margaritæ. Unde

Ulpiano, 'margaritæ extricatæ,' sunt margaritæ linea sua expeditæ.

Manus mihi adita 'st] Olim pauperes, quibus nihil erat, quod numini offerrent, osculabantur vel numinis manum si possent, vel certe suam ipsorum manum. Hinc 'adire manum' dictum est, pro nihil dare. Et illi quidem nihil dabant, quia non erat quod darent: sed hi, de quibus in Plauto, cum sit quod dare possint, nihil dant, fraudantque expectationem eorum, qui ab iis recipere aliquid gestiunt.

20 *Prævorti Litibus*] Se conferre ad lites. Plinius VII. 31. refert, in templo Delphico, inscriptum fuisse, COMITEM. AERIS. ALIENI. ATQUE. LITIS. ESSE. MISERIAM. Alii legunt: *Comitem aeris alieni atque litis, nempo sponsorem, esse miserum.*

To. Da illi cantharum: extingue ignem, si cor uritur, caput ne ardescat. [tibi dari, Pægnium?]

Do. Ludos me facitis, intellego. To. vin' cinædum novom Quin elude, ut soles, quando liber locu'st hic.

Hui! babæ! basilice te intulisti et facete. 25

PÆ. Decet me facetum esse: et hunc irridere Lenonem lubido 'st, quando dignu'st.

To. Perge, ut cœperas. PÆ. hoc, leno, tibi.

Do. Perii! perculit me prope. PÆ. hem, serva rursum.

Do. Delude, ut lubet, herus dum hinc abest. 30

PÆ. Viden', ut tuis dictis pareo?

Sed quin tu meis contra item dictis servis,

Atque hoc, quod tibi suadeo, facis? Do. quid est id?

PÆ. Restim tu tibi cape crassam, ac suspende te.

Do. Cave sis me attingas: ne tibi hoc scipione 35

Malum magnum dem. PÆ. utere, te condono.

To. Jam jam, Pægnium, da pausam * * *

Do. Ego pol vos eradicabo. PÆ. at te ille, qui supra nos habitat, [ego.

Qui tibi male volt, maleque faciet: non hi dicunt, verum

Do. *Pectus mihi flagrat!* To. *Trade illi cantharum: si pectus ardet, compesce ignem, ne caput inflammetur.* Do. *Me ludificatis, intelligo.* To. *Visne tibi dari novum cinædum, Pægnium? Suffurare, ut consuevisti, quandoquidem hic locus est liber.* Hui! babæ! intrasti huc regio fastu, et magnifico. PÆ. *Oportet me esse magnificum: et lubet illudere huic lenoni, quia meretur.* To. *Persequere ut institueras.* PÆ. *Hoc tibi, leno.* Do. *Occidi! me ferme percussit.* PÆ. *Hem! tene id rursum.* Do. *Illude mihi ut lubet, interea dum herus abest.* PÆ. *Videsne, ut obtempero tuis jussis? Sed quare tu contra non obsequeris meis jussis, et non agis id quod tibi præcipio?* Do. *Quid est id?* PÆ. *Tu accipe funem crassum, ac te suspende.* Do. *Vide, si vis, ne me tangas: ne tibi impingam magnum malum hoc buculo.* PÆ. *Percute, per me licet.* To. *Pægnium, fac jam jam intermissionem.* Do. *Ego profecto vos perdam.* PÆ. *Sed ille qui manet supra nos, et qui tibi infensus est, te puniet male. Non hi convicæ tibi dicunt id, sed ego.* To.

C. C. 2. Ven. 1. *prærosti* C. 2.—21 Pll. *istū hæc.*—27 B. 1. *dignus est.*—28 Acidal. *hem, leno, tibi.*—29 C. *em servata sum;* Parei 3. *em servo rursum.*—30 *Delube* C. et C. 2. *crux dum hinc* B. 1.—32 *I sed quin* C. C. 2. Parei 3.—33 *Pronomen tibi deest* in C. *quid id est* B. 1.—34 *Restim tibi, omissio tu,* al. ap. *Parcum.*—35 C. 2. *attigas;* et sic Parei 3.—36 *Malum magnum demittere te condono* B. 1.—37 *Nullum hic lacunæ signum apparet* in B. 1.—

NOTÆ

37 *Da pausam*] Id est, intermitte nem operis mox resumendi significat: illudere homini. 'Pausa' Græcum nos, *puuse.*
est, et cessationem, seu intermissio-

To. Age, circumfer mulsum : bibere da usque plenis cantharis. 40

Jamdiu factum est, postquam bibimus : nimis diu sicci sumus.

Do. Di faciant, ut id bibatis, quod vos nunquam transeat.

PÆ. Nequeo, leno, quin tibi saltem staticulum dem, olim quem Hegea [volo

faciebat : vide vero, si tibi satis placet. SA. me quoque Reddere, Diodorus quem olim faciebat in Ionia. 45

Do. Malum ego vobis dabo, nisi abitis. SA. etiam muttis, impudens ?

Jam ego tibi, si me irritassis, Persam adducam denuo.

Do. Jam taceo hercle : atque tu Persa es, qui me usque adutilavisti ad cutem.

To. Tace, stulte : hic ejus geminus est frater. Do. hiccine 'st ? To. ac geminissimus.

Do. Di Deæque et te, et geminum fratrem excrucient. SA. qui te perdidit : 50

Nam ego nihil merui. Do. at enim, quod ille meruit, tibi id obsit volo. [non opu'st.

To. Agite, sultis, hunc ludificemus, nisi non dignu'st. SA.

Age! circumfer mulsum: infunde potum plenis scyphis. Non bibimus a longo tempore: jampridem sitimus. Do. Dii faciant, ut bibatis id, quod vos nunquam reddatis. PÆ. Leno, non possum non saltare in tuam gratiam saltem hunc staticulum quem saltabat olim Hegea. Observa, si tibi placet satis. Ego cupio etiam saltare cum quem Diodorus faciebat olim in Ionia. Do. Dabitis mihi panas, nisi fugiatis. SA. Obloqueris adhuc, impudens? Si mihi moveris bilem, ego tibi accersam denuo Persam. Do. Sileo jam. Et tu es Persa, qui me abrasisti usque ad cutem. To. Sile, insane! hic est ejus frater geminus. Do. Hicne est? To. Ac geminissimus. Do. Dii Deæque te perdant, et te et tuum fratrem geminum. SA. Qui te perdidit: nam ego nihil peccavi. Do. Sed utinam id, quod perpetravit, tibi noceat. To. Agite, si libet; illudamus huic, nisi est indignus. SA. Non

40 C. cantharis.—41 C. nini diu; τὸ diu deest in C. 2.—43 Voc. dem deest in B. 1. C. et C. 2.—45 Diodorus olim faciebat mionia, omisso quem, B. 1.—48 C. ad custem; C. 2. ad curtem.—49 C. geminissimus.—52 Pl. nisi si dignust.—

NOTÆ

43 *Staticulum dem*] 'Staticuli' sunt appellationes a 'stando.' saltationes statariæ quædam, non *Hegea*] Pareus, Ἰγεία, *Hygea*, sa- proinde motorix; quales erant in eo nitas. Sed Hegea et Diodorus vi- genere chori, quod Græci Στάσιμον dentur potius magistri saltandi.

LE. At me haud par est. TO. eo credo, quia non inconciliavit, cum te emo.

LE. Attamen. TO. non tamen : cave ergo sis malo, et sequere me,

Te mihi dicto audientem esse addect : nam hercle absque me. 55

Foret et meo praesidio, hic faceret te prostibilem propediem. Sed ita pars libertinorum est, nisi patrono qui advorsatus est, [tus :

Nec satis liber sibi videtur, nec satis frugi, nec satis honesti id efficit, ni ei male dixit, ni grato ingratus repertus est.

LE. Pol benefacta tua me hortantur, tuo ut imperio paream. 60

TO. Ego sum tibi patronus plane, qui huic pro te argentum dedi.

Pro hisce hunc volo ludificari. LE. meo ego in loco sedulo curabo.

DO. Certo illi homines mihi nescio quid mali consulunt, quod faciant. SA. heus vos.

TO. Quid ais? SA. hiccine Dordalus est leno, qui hic liberas virgines?

est opus. LEM. Sed non est par me ei illudere. TO. Quando videlicet te emi, non offuit. LEM. Attamen. TO. Omitte tuum 'attamen!' cave ergo, si vis, a malo, et me sequere. Aequum est te mihi obtemperare: nam sine me et meo praesidio, hic brevi te reddidisset prostibulum. Sed maxima pars libertorum est ejusmodi: nemo sibi videtur esse, aut satis liber, aut satis probus, nec satis honestus, nisi qui adverteretur patrono: nisi sic agat, nisi ei convicietur, nisi inventus est immemor beneficii accepti. LEM. Tua beneficia me summonent, ut obtemperem tuis mandatis. TO. Ego sum omnino tuus patronus, qui dedi huic pecuniam pro te. Idcirco cupio huic a te illudi. LEM. Ego operam dabo sedulo, ut faciam meo loco. DO. Profecto illi consilium capiunt de mihi facessendo nescio quo negotio. SA. Heus vos! TO. Quid dicis? SA. Estne hic Dordalus leno, qui virgines liberas? Hicne est qui fuit

53 C. et C. 2. *inconcilia ut cum, &c.*—54 Pll. *non tamen* [lacuna] *cave, &c.*—56 C. 2. *prostipilem*; al. *prostibulam*.—58 Hic versus et sequens transpositi sunt in edd. quibusdam vet.—59 *Ni illi offuit, vel officit, al. ap. Pareum.*—61 Al. ap. Pareum, *argentum pro te.*—62 [Lacuna] *hic hunc, &c.* Pll. [Lacuna] *hic est hunc C. 2. Hic est hunc B. 1. absque lacuna. Mox, ludificari C. 2.*—63 Al. ap. Pareum *conciunt quid. Mox, Pll. quid faciant. B. 1. heu*

NOTE

53 *Quia non inconciliavit*] Quia impedit, quominus te emerem. Ironice id dictum a Toxilo. 56 *Faceret te prostibilem*] Alii, *prostibulam*, id est, prostibulum.

Hiccine est, qui fuit quondam fortis? Do. quæ hæc res est? hei! colaphum icit. 65

Malum vobis dabo. To. at tibi nos dedimus, dabimusque etiam. Do. hei! nates pervellit.

PÆ. Licet: diu sæpe sunt expunctæ. Do. loquere tu etiam, frustum pueri?

LE. Patrone, i intro, amabo, ad cœnam. Do. mea ignavia, tu nunc me irrides?

LE. Quiane te voco, bene ut tibi sit? Do. nolo mihi bene esse. LE. ne sit.

To. Quid igitur, sexcenti nummi quid agunt? quas turbas danunt! 70

Do. Male desperii! sciunt referre probe inimico gratiam.

To. Satis sumsimus supplicii jam. Do. fateor, manus vobis do. To. et post dabis

Sub furcis: abi intro. SA. in crucem. Do. an me hic parum exercitum

olim formosus? Do. Hei! impingit alapam. Vobis accersam malum. To. Sed nos tibi dedimus, dubimusque adhuc. Do. Hei! vellicat nates. PÆ. Licet! compunctæ sunt sæpe jampridem. Do. Tu etiam garris, frustum pueri? LEM. Patrone, ingredi, quæso, ad cœnam. Do. Mihi illudis nunc propter meam ignaviam? LEM. An quia te invito ad latitiam? Do. Nolo letari. LEM. Ne letetis! To. Quid ergo! quid faciunt sexcenti nummi? Quos tumultus concitant! Do. Male desperii! Norunt optime significare inimico animum gratam. To. Nobis dedit satis pœnarum. Do. Confiteor me esse victum. To. Et postea dabis manus ad furcas. Ingredere. SA. In crucem. Do. Nonne me his satis

ros.—64 B. 1. qui illic l. v. mercatur; Pll. etiam mercatur.—65 Hi si ne est Pll. hei, κολαφίξει Tanbm. ei colaphum icit Pll. hei, colapho me icit al. ap. Pareum; hei colapho icit al. ibid.—66 Pll. ei nates.—67 Licet jam diu B. 1. Mox, idem codex frustrum.—68 Petrone intro B. 1. Patronem intro C. et C. 2. Patrone mi i intro Parei 3.—69 Quia nec te rolo B. 1.—70 Pll. quid acunt.—73 B. 1. an ne hic hic parum feci. Dor. Tum iste habent; C. an me h. p. c.

NOTÆ

65 Colaphum icit] Id est, impingit.

66 Hei! nates pervellit] 'Pervellere' est summam autem extremis digitis invadere, et premere fortiter.

67 Frustum pueri] Id est, pusio. Per contemptum.

72 Manus vobis do] 'Dare manus' est cedere, et se inferiorem fateri. Virgilius, 'Vicisti, et victum tendere palmas Ansonii videre.' Horatius, 'Jam jam efficaci do manus scientiæ Supplex, et oro.'

Hisce me habent? To. convenisse te Toxilum memineras.
Spectatores, bene valet: leno periit. Plaudite. 75

exercuerunt malis? To. Recordatus fueris te incidisse in manus Toxili. Spectatores, valet bene: leno periit, Plaudite.

//////////

hisce me habent; C. 2. an me hic parum. Feci tum habent.—74 B. 1. toxilum me; Pll. conven. t Toxilum me spectat; C. 2. Toxilum me [lacuna].—75 C. et C. 2. Plaudite Pantio.

NOTÆ

75 *Plaudite*] Hoc ultimo versu est Epilogus Persæ.

M. ACCII PLAUTI
R U D E N S.

DRAMATIS PERSONÆ.

ARCTURUS, *Prologus.*
SCEPARNIO, *Servus.*
PLEUSIDIPPUS, *Adolescens.*
DÆMONES, *Senex.*
PALÆSTRA, } *Mulieres.*
AMPELISCA, }
SACERDOS, *Anus.*
PISCATORES.
TRACHALIO, *Servus.*
LABRAX, *Leno.*
CHARMIDES, *Parasitus.*
LORARI.
GRIPUS, *Piscator.*

ARGUMENTUM, UT QUIBUSDAM VIDETUR, PRISCIANI.

Reti piscator de mari extraxit vidulum,
Ubi erant herilis filia crepundia,

Piscator eduxit de mari vidulum in reti, in quo erant crepundia natæ sui heri,

1 Rete B. 1. C. 2. S. Lips. Ven. 1. de mare Parei 3. extraxit de mare

NOTÆ

1 *Piscator*] Gripus servus Dæmonetis civis Atheniensis, exulis apud Cyrenas, patris Palæstræ.

Vidulum] Vidulus erat saccus coriaceus, in quo includebantur a peregrinantibus, aut sedem mutantibus,

Dominum ad lenonem quæ surrepta venerat.

Ea in clientelam suipte imprudens patris

Naufragio ejecta devenit : cognoscitur,

5

Suoque amico Pleusidippo jungitur.

quæ raptâ fuerat, et venerat in potestatem lenonis. Illa naufragio impulsâ in littus, incidit insciens in tutelam sui ipsius patris. Cognoscitur a suis, et nubit Pleusidippo suo amatori.

Lamb. *vidlum* Parei 3. contra codd.—3 S. Lips. *subrupta*; C. *subrepta*; C. 2. *surrepta*.—4 *Ea in c. suscepta* S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *Ea in c. suspte* C. *Ea in c. suscepte* C. 2.

NOTÆ

viæ necessaria. Idem erat quod bulga, pera, hippopera, marsupium: *une valise*.

3 *Dominum ad lenonem*] Labracem

videlicet, Cyrenarum lenonem, cui vendita fuerat Palæstra a suo rapitore, qui eam Athenis Cyrenas detulerat.

ALIUD ARGUMENTUM CAMERARII.

NOMEN Fabulæ ex re inditum. Introducitur enim piscator, qui in mari cepisset vidulum. Funes autem nauticos atque omnino grandiores, rudentes dixere, sive a strepitu, seu aliunde. Argumentum tale est: Amiserat parvulam filiam civis quidam Atheniensis, ea venierat lenoni Cyrenensi. Pater hujus injuriis civium suorum ad inopiam redactus, Athenis sese Cyrenas contulit. Puellam Atticam amat adolescens, et redimere vult: sed leno spe majoris lucri clanculum in Siciliam avchere illam parat. Navi autem fracta, hæc et altera quædam conserva ipsius, ad littus Cyrenaicum in scapha referuntur: et leno rejicitur fluctibus; omnibus, quæ secum auferre voluerat, bonis amissis. Repertas autem puellas ad fanum Veneris abducere vult. Quibus senex ille Atticus opem fert, ignarus adesse filiam suam. Supervenit adolescens, lenonem in jus rapit. Senex filiam cognoscit de crepundiis inditis in vidulum, quem servus senis illius de mari extraxerat captum reti. Tum prospera contingunt omnibus omnia: Uxorem ducit puellam amatam adolescens: lenoni pecunia redditur: et piscatori conciliatur libertas.

A R C T U R U S

PROLOGUS.

QUI gentes omnes, mariaque et terras movet,
Ejus sum civis civitate cœlitum.

Sum municeps urbis cœlestis, in qua habito cum eo qui regit cunctas nationes,

NOTÆ

2 *Ejus sum civis*] Id est, concivis Jovis; ut nos vernacule dicremus,

Ita sum, ut videtis, splendens stella candida,
 Signum quod semper tempore exoritur suo,
 Hic atque in cœlo : nomen Arcturo est mihi. 5
 Noctu sum in cœlo clarus, atque inter Deos :
 Inter mortales ambulo interdus.
 Et alia signa de cœlo ad terram accidunt.
 Qui est imperator Divum atque hominum Juppiter,
 Is nos per gentis alium alia disparat, 10
 Hominum qui facta, mores, pietatem et fidem
 Noscamus : ut quemque adjuvet opulentia ;
 Qui falsas lites falsis testimoniis
 Petunt ; quique in jure abjurant pecuniam :
 Eorum referimus nomina exscripta ad Jovem. 15
 Cotidie ille scit, quis hic quærat malum :
 Qui hic litem adipisci postulant perjurio,
 Mali res falsas qui impetrant apud judicem :
 Iterum ille eam judicatam judicat,
 Majore mulcta mulctat, quam litem auferunt. 20

mare et terram. Idcirco sum, sicut ceruittis, sidus clarum et lucidum ; sum signum quod sese ostendit semper suis horis, in terra et in cœlo. Vocor Arcturus ; luceo per noctem in cœlo, et inter Deos : versor per diem inter homines. Cetera etiam signa descendunt de cœlo in terram. Ille Juppiter, qui est rex Dvorum et hominum, nos distribuit omnes in suam quemque nationem, ut videamus actiones, instituta, religionem, et fidem hominum ; et qua ratione quivis utatur opibus : referimus ad Jovem illorum nomina exscripta, qui movent lites injustas falsis testibus, et qui negant interposito jurejurando falso apud judicem sese accepisse pecuniam. Ille audit singulis diebus, quis sibi accersat pœnas : qui exoptant vincere illic litem perjurio in terris ; qui obtinent res indebitas a pratore : ille judicat rursus rem que judicata est ; afficit eos qui vicerunt litem graviore supplicio, quam si victi fuissent lite. Habet

//////////

3 Ita ut B. 1. ut vid. sum S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. videte C.—4 C. suo exoritur. Both. interpungit suo. Hic atque in cœlo nomen, &c.—6 Ven. 1518. interdus.—7 Et inter S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. ambuloque conj. Camer. ambulo Both. ambulo et inter deos Ven. 1518.—8 Ven. 1. Ven. 1518. Donz. aliaque vet. occidunt.—9 Ven. 1518. Dirom.—10 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. gentis ; al. gentes. Ven. 1518. et Lamb. alium in alia ; Schneider alium aliuda ; Camer. conj. alium quidem alia.—11 Qui facta hominum C. C. 2. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. qui mores Ven. 1518.—12 S. Lips. quemque.—13 Qui falsas hominum C. C. 2. lites S. Lips. Ven. 1.—16 Cotidie Pl. hic sibi Ven. 1518. querit Schneider.—17 Bas. 2. Lamb. Both. apisci. C. pelorio ; C. 2. pelorio ; B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. perjurio.—18 Al. ap. Parenni, falsas-

NOTE

conciroyen de Jupiter.

τὴν τοῦ ἄρκτου οὐρανὸν, quia est ad cau-

5 Arcturo] 'Arcturus' dicitur, παρὰ δὲ δὴν majoris ursæ.

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

1 X

Bonos in aliis tabulis exscriptos habet.
 Atque hoc scelesti in animum inducunt suum,
 Jovem se placare posse donis, hostiis:
 Et operam et sumtum perduunt: id eo fit, quia
 Nihil ei acceptum est a perjuris supplicii. 25
 Facilius, si qui pius est, a Dis supplicans,
 Quam qui scelestus est, inveniet veniam sibi.
 Idcirco moneo vos ego hæc, qui estis boni,
 Quique ætatem agitis cum pietate et cum fide,
 Retinete porro; post factum ut lætemini. 30
 Nunc, huc qua causa veni, argumentum eloquar.
 Primum dum huic esse nomen urbi Diphilus
 Cyrenas voluit: illic habitat Dæmones
 In agro atque villa proxuma propter mare,
 Senex, qui huc Athenis exul venit, haud malus: 35

bonos in scriptis in aliis tabulis. Et improbi quidem arbitrantur se posse lenire Jovem muneribus et victimis. Perdunt et operam et sumtum, quia nulla oratio, quæ fit a perjuris, est grata Jovi. Si qui orat Deos est pius, obtinebit facilius veniam a Diis, quam ille qui est impius. Itaque ego vos admonitos volo horum. O vos, qui estis probi, et qui ducitis vitam piam et fidelem, perseverate porro in hoc instituto; ut gaudeatis, postquam ita vixeritis. Nunc exponam Argumentum cujus gratia veni huc. Primum Diphilus voluit appellari hanc civitatem Cyrenas. Dæmones manet illic in prædio, atque in villa finitima juxta mare. Est bonus senex, qui, pulsus in exilium, venit huc Athenis. Hic non abest a civitate

//////////

que imp. ad judicem.—20 S. mulcta multat. Vulgg. multa multat; Lips. Ven. 1518. mulcta mulctat.—21 Ed. Carpentarii, in albis.—22 Ven. 1518. in animum scelesti inducunt; Bas. 2. Lamb. scelesti illi in animum inducunt; Schneider, sc. inducunt in animum suum; S. Ven. 1. ut in textu nostro; indicunt C. et C. 2. illi deest in Pll. et Leid.—23 Ven. 1518. placare se. B. 1. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. posse omnibus hostiis; Camer. in uno Pal. legit, hec-tombis hostiis.—24 S. Lips. perdiunt. Ven. 1518. atque id ideo.—25 C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. perjuriis supplicii.—26 Ven. 1518. non habet si qui. S. Lips. B. 1. C. C. 2. plus est.—28 Idcirco B. 1. S. Ven. 1. ego deest in S. a m. pr. quire estis Lips. et S. a m. sec.—29 C. agitis complete et fide.—30 S. Lips. B. 1. porro est factum.—33 S. Lips. Ven. 1. habiture; B. 1. S. et Lips.

NOTÆ

23 *Donis*] ‘*Dona*’ proprie Dei dicuntur; ‘*munera*’ hominum. *Donatus*: ‘*Donum Deorum, est; præmium, virorum fortium; munus, hominum.*’ Hoc loco poeta innuit puris manibus esse munera Deo offerenda. Cicero: ‘*Impius ne audeto placare donis iram Deorum.*’

25 *Supplicii*] Id est, Supplicationis, orationis. Sallustius: ‘*In supplicis Deorum magnifici, domi parci, in amicos fideles erant.*’ Ibid. ‘*Non votis neque supplicis muliebribus auxilia Deorum parantur. Vigilando, agendo, bene consulendo, prospera omnia cadunt.*’

Neque is adeo propter malitiam patria caret :
 Sed, dum alios servat, se impedivit interim :
 Rem bene paratam comitate perdidit.
 Huic filiola virgo periit parvola,
 Eam de prædone vir mercatur pessumus, 40
 Is eam huc Cyrenas leno advexit virginem.
 Adolescens quidam civis hujus Atticus
 Eam vidit ire e ludo fidicino domum.
 Amare occæpit : ad lenonem devenit,
 Minis triginta sibi puellam destinat, 45
 Datque arrhabonem, et jurejurando alligat.
 Is leno, ut se æquum est, flocci non fecit fidem,
 Neque quod juratus adolescenti dixerat.
 Ei erat hospes, par illius, Siculus, senex
 Scelestus, Agrigentinus, urbis proditor : 50
 Is illius laudare infit formam virginis,
 Et aliarum itidem, quæ ejus erant mulierculæ.
 Infit lenoni suadere, ut secum simul
 Eat in Siciliam : ibi esse homines voluptarios
 Dicit : potesse ibi fieri eum divitem : 55

propter improbitatem, sed sibi nocet dum prodest aliis. Amisit rem bene partam urbanitate. Perdidit partam virginem filiam. Leno homo nequissimus eam emit de raptore; is affert virginem Cyrenas. Quidam juvenis Athenicnsis hujus civis, eam conspicatus est ire domum e schola fidicinum. Cæpit amare: adicit lenonem: coëmit puellam triginta minis, et dat arrhabonem, et constringit lenonem sacramento. Is leno, ut est dignum lenone, nihili facit fidem, et id quod pollicitus erat juveni, interposito jurejurando. Habebat hospitem, senem Siculum Agrigentinum similem sibi, nequam, proditorem civitatis: hic incipit prædicare pulchritudinem Palæstræ, et aliarum mulierum quas habebat. Dicit se suadere lenoni, ut eat secum in Siciliam: dicit ibi esse homines deditos voluptatibus: eum posse era-

demonem.—35 *Athenis huc Ven. 1518.*—37 *S. et Lips. impediunt.*—38 *Rem b. partam Ven. 1. et ed. Carpentarii, contra codd.*—39 *Huic Both. olim virgo Lips. et Schneider. olim filiola Ven. 1518.*—40 *Ven. 1518. mercatus.*—41 *Pro leno, B. 1. et S. habent virgo.*—42 *B. 1. S. Lips. Ven. 1. hujus civis. B. 1. Ven. 1518. Atticos; S. Lips. attichos.—43 Pl. B. 1. S. Lips. al. fidicino.*—46 *Datque deest in S. a m. pr. arrabonem C. C. 2. S. Ven. 1518. arabonem Ven. 1. Bas. 2. Lamb.*—47 *S. Lips. æquumst.*—49 *Eji erat Lamb. Erat hospes ei Both. Ei erat lenoni hospes Ven. 1518. Pro par illius, S. Lips. Ven. 1. habent parri; Ven. 1518. paternus; B. 1. C. C. 2. parri siculus.*—50 *B. 1. S. Lips. agri geminus.*—51 *Sicillam C. voluptuarios Lips. et S. a*

NOTÆ

45 *Puellam destinat]* ‘Destinare’ alium diem pretio.
 est ‘emere’ data arrha, et delato in

Ibi esse quæstum maxumum meretricibus.
 Persuadet: navis clanculum conducitur.
 Quicquid erat, noctu in navem comportat domo
 Leno: adolescenti, qui puellam ab eo emerat,
 Ait sese Veneri velle votum solvere. 60
 Id hic est fanum Veneris, et eo ad prandium
 Vocavit adolescentem huc: ipse hinc illico
 Conscendit navem, avehit meretriculas.
 Adolescenti alii narrant, ut res gesta sit:
 Lenonem abivisse: ad portum adolescens venit: 65
 Illorum navis longe in altum abscesserat.
 Ego, quoniam video virginem asportarier,
 Tetuli ei auxilium et lenoni exitium simul:
 Increpui hybernum, et fluctus movi maritimos.
 Nam Arcturus signum sum omnium acerrimum: 70
 Vehemens sum exoriens; cum occido, vehementior.
 Nunc ambo in saxo, leno atque hospes, simul
 Sedent ejecti: navis confracta est ibus.

dere ibi locupletem: meretrices facere ibi maximum quæstum. Persuadet. Conducitur navis clam. Leno effert per noctem e tectis quicquid habebat in navem: dicit juveni qui mercatus fuerat puellam ab eo, sese optare persolvere Veneri quod ei roverat. Illud templum est templum Veneris. Hic leno invitavit huc juvenem ad prandium. Leno statim hinc sese confert in navem, aufert meretriculas. Alii nuntiant juveni, quemadmodum res sit gesta; lenonem fugisse. Adolescens venit ad portum: sed illorum navis processerat longe in mare. Sed quia ego conspicio auferri virginem, ei opem fero, et una perniciem lenoni: conflavi tempestatem, et concitavi fluctus maris. Nam sum Arcturus, signum turbulentissimum omnium. Quando exorior, sum incitatus; quando occido, incitator. Nunc ambo leno et hospes consistent una in rupe ejecti. Eorum navis est fracta. Illa autem virgo,

//////////

m. sec.—55 C. C. 2. B. 1. S. Lips. Ven. 1. cum fieri; Ven. 1518. cum brevi fieri.—58 Ven. 1518. navim.—60 Ait se Lamb.—61 Hic id al. ap. Pareum. Veneris fanum B. 1. S. Lips. V. phanum Ven. 1. ex eo Lips. et pro var. lect. in S.—62 Pro huc, nonnulli hunc, alii hinc; et pro hinc, S. Lips. et Ven. 1. habent hunc; ed. Carpentarii hanc. Pro illico, Both. e loco; Lips. et Ven. 1. ilico.—63 Navem conscendit Bas. 2. Lamb. Both. contra codd. atque avehit Lips. et Schneider. avenit C. et C. 2.—65 Lenonemque Ven. 1518. abivisse S. Lips. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. abisse C.—67 Ego, quando Ven. 1518.—68 Tetuli cii Schneider. Tetuli et S. Lips. Te tuli et B. 1. Tetuli ei Ven. 1. Ven. 1518. al. vett.—70 Nanque Bas. 2. Lamb. signum Arcturus Schneider. omnium sum idem; omnium deest in quibusdam edd. quam acerrimum Ven. 1518.—72 Nunc amabo Lips. illi in Bas. 2. Lamb. contra codd. hospes is Ven. 1518.—73 S. electi S. Lips. Pro ibus, B. 1. S. et Lips. habent sed; C. C. 2. Ven. 1.

NOTÆ

73 Ibus] Iis.

Illa autem virgo, atque altera itidem ancillula,
 De navi timidæ desilierunt in scapham. 75
 Nunc eas ab saxo fluctus ad terram ferunt,
 Ad villam illius, exul ubi habitat senex,
 Quojuſ deturbavit ventus tectum et tegulas.
 Et servos illic est ejus, qui egreditur foras.
 Adolescens huc jam adveniet, quem videbitis, 80
 Qui illam mercatu'st de lenone virginem.
 Valete, ut hostes vestri diffidant sibi.

atque altera ancilla item sese conjiciunt territæ de navi in scapham. Nunc undæ eas deferunt ab saxo ad terram, ad villam in qua manet senex exul, cujus tectum et tegulas ventus dejecit. Et ille, qui exit foras, est ejus servus. Adolescens quem videbitis huc venientem, est ille qui emit illam virginem de lenone. Va- lete, ut vestri hostes despondeant animo.

Ven. 1518. Both. iis.—74 Ven. 1518. altera lenonis. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. ancilla.—75 De navi desunt in Ven. 1518. timide Ven. 1. desilierunt Lamb.—77 At villam Ven. 1.—78 Cujus S. Lips. Ven. 1. ventum Ven. 1.—79 S. Lips. Ven. 1. servus.—81 S. Lips. mercatus est.—82 S. Lips. Ven. 1. vestri; C. C. 2. vesteri.

NOTÆ

74 *Virgo*] Palæstra. *Ancillula*] Ampelisca.

ACTUS PRIMI SCENA PRIMA.

SCEPARNIO.

PRO DI immortales! tempestatem cujusmodi
 Neptunus nobis nocte hac misit proxuma!
 Detexit ventus villam: quid verbis opu'st?
 Non ventus fait, verum Alcumena Euripidi:

Sc. Pro Dii immortales! quantas procellas nobis conflavit Neptunus hac nocte! Ventus abstulit tectum villæ: quid est opus verbis? Non erat ventus, sed Alcmena

1 C. C. 2. Ven. 1. immortalis; Ven. 1518. immortalis. Ven. 1518. quois modi.—3 B. 1. S. et Lips. opus est.—4 Non v. fuit Lamb. alcumena urippidi S. alcumene urippidi Lips. alcumena euripidi Ven. 1. alcumene euripidi Carpent.

NOTÆ

4 *Alcmena Euripidi*] Id est, tra- Alcmena autem pariente Herculem
 gædia Euripidis, nomine 'Alcmena.' ex Jove, et Iphicium ex Amphitry-

Ita omnis de tecto deturbavit tegulas,
Illustrioris fecit, fenestrasque indidit.

5

Euripidis; adeo dejecit cunctas tegulas de tecto: reddidit ædes clariores, et aperuit fenestras.

—5 *Ita omnes* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *omneis* Lamb. *de lecto* B. 1. *delecto* S. Lips. *de exulat* in Lamb.—6 *Illustriores* Ven. 1518. Lamb. *in indidit* C. 2. *Illustrior is fecit* al. ap. Parenm; *fenestras quin dedit* al. ibid.

NOTÆ

one, tanta est exorta tempestas, ut disjecerit tectum domus. *Euripidi*, antique pro 'Euripidis.' De hac tempestate ipse Plautus in Amphitryone. 'Non ventus fuit, verum Alcmena Euripidis,' id est, Non ventus fuit, qua-

lis interdum oriri solet; verum qualis ortus est, nutu Jovis, in partu Alcmenæ, de quo Euripides.

6 *Illustrioris fecit*] Id est, fecit ædes clariores dejectis tegulis.

ACTUS PRIMI SCENA SECUNDA.

PLEUSIDIPPUS, DÆMONES, SCEPARNIO.

PL. ET vos a vestris abduxi negotiis,
Neque id processit qua vos duxi gratia,
Neque quivi lenonem ad portum prehendere.
Sed mea desidia spem deserere nolui:

Eo vos, amici, detinui diutius.

5

Nunc huc ad Veneris fanum venio visere,

Ubi rem divinam se facturum dixerat.

Sc. Si sapiam, hoc, quod me mactat, concinnem lutum.

PL. Prope me hinc nescio quis loquitur. DÆ. heus, Sceparnio!

PL. *Et vos avocari a vestris negotiis, et id cujus causa vos vocari non fluxit ex voto; nam non potui assequi lenonem apud portum. Sed notui deponere spem mea negligentia: idcirco, amici, vos remoratus sum diutius. Nunc contendo huc ad templum Veneris in quo dixerat se sacrificaturum, ad videndum utrum sit.* Sc. *Si sanus sum, subigam hoc lutum, quod me conficit.* PL. *Est aliquis qui loquitur hinc juxta me.* DÆ. *Heus! Sceparnio.* Sc. *Quis me appellat meo nomine?* DÆ.

1 *Et vos et vris* Ven. 1. *vestris* S. Lips. *Et tuos a vestris* C. 2.—2 S. a m. pr. *vos dixi*.—3 C. C. 2. *ad portum lenonem*.—4 S. et Lips. *volui*.—5 S. *divitius*.—7 *Ubi deest* in Ven. 1. et Carpent. *Rem ubi* B. 1.—8 Lips. *sapientia*. Lips. et S. a m. pr. *muttat*. C. et C. 2. *mactet*.—9 Lips. *me hunc*. Mox, pro

Sc. Qui nominat me? DÆ. qui pro te argentum dedit. 10

Sc. Quasi me tuum esse servom dicas, Dæmones?

DÆ. Luto usu'st multo, multam terram confode:

Villam integundam intellego totam mihi:

Nam nunc perlucet ea, quam cribrum, crebrius.

PL. Pater, salveto, amboque adeo. DÆ. salvos sies. 15

Sc. Sed utrum tu mas an fœmina es, qui illum patrem

Voces? PL. vir sum equidem. DÆ. quære vir porro patrem.

Filiolam ego unam habui, cam unam perdidit.

Virile secus nunquam ullum habui. PL. at Di dabunt.

Sc. Tibi quidem hercle, quisquis es, magnum malum, 20

Qui oratione hic nos occupatos occupes.

PL. Isticcine vos habitatis? Sc. quid tu id quæritas?

An quo furatum mox venias, vestigas loca?

PL. Peculiosum esse decet servom et probum,

Qui te emit numerata pecunia. Sc. Quasi inuvas me esse tuum servum, Dæmones? DÆ. Opus est multo luto, effode multam terram: video mihi operiendam omnem villam; nam ea nunc est perforata crebrius quam cribrum. PL. Salvus sis, pater! adeoque ambo. DÆ. Salvete. Sc. At tu, qui appellas eum patrem, esne mas an fœmina? PL. Profecto ego sum vir. DÆ. Vir, perge quærere patrem. Fuit mihi una nata; ego eam perdidit unam. Nunquam mihi fuit ulla proles sexus virilis. PL. Sed Di dabunt. Sc. Dabunt tibi magnum malum, quisquis es, qui nos obtundis hic tua garrulitate, dum sumus intenti labori. PL. Manetisne vos hic? Sc. Quare rogas tu id? An observas loca in quæ venias mox prædatum? Pr. Est servi locupletis et boni hero præsentis loqui, aut qui alloquatur inurbane

heus, B. 1. Ven. 1. heu. B. 1. S. Lips. Ven. 1518. scepario.—11 S. Lips. Ven. 1. Bas. 2. Lamb. servum. Mox, Dæmones deest in Ven. 1. et in S. a m. pr.—12 B. 1. S. Lips. usus est; Ven. 1. Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. usus, omisso est.—15 S. Lips. Ven. 1. salvus. S. Lips. Ven. 1. C. et C. 2. sis.—16 C. et C. 2. tuas ne an; B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. tu vir ne an.—18 F. eo C. habivi Both. ut conj. Camer. eamque Ven. 1518.—19 V. sexus B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. etiam Prisc. ed. Krehl. p. 653.—21 B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. nos hic; Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. hic nos. Schneid. delet *rd nos*.—22 Isticcine Ven. 1. C. et C. 2.—23 Schneid. delet *mox*, quod exhibent C. C. 2. S. Ven. 1. Ven. 1518. venias mox Bas. 2. Lamb. venias mox Donz. i. e. noctu; nor venias Both.—24 Lips. et Schneider. cum esse. S. et Lips. scrum. Ven.

NOTÆ

15 Pater] Dæmones non est pater Pleusidippi; sed quia juventutis recte institutæ est venerari senes ut patres, appellat etiam patrem Dæmonetem Pleusidippus.

19 Virile secus] Pro, virilem sexum. Varro: 'Secus pro sexus neutri generis, et unius casus.' Sallustius, A. Gellius, Ansonius, sic utuntur.

24 Probum] Antiphrasis.

- Quem hero præsente prætereat oratio ; 25
 Aut qui inclementer dicat homini libero.
 Sc. Et impudicum et impudentem hominem addecet,
 Molestum ultro advenire ad alienam domum,
 Cui debeatur nihil. DÆ. tace, Sceparnio.
 Quid opus, adolescens? PL. isti infortunium, 30
 Qui præfestinet, ubi herus assit, præloqui.
 Sed nisi molestum 'st, paucis percontarier
 Volo ego ex te. DÆ. dabitur opera, atque in negotio.
 Sc. Quin tu in paludem is, exsicasque arundines,
 Qui pertegamus villam, dum sudum 'st? DÆ. tace. 35
 Tu, si quid opus est, dice. PL. dic, quod te rogo.
 Ecquem tu hic hominem crispum, incanum videris,
 Malum, perjurum, palpatores? DÆ. plurimos:
 Nam ego propter ejusmodi viros vivo miser.
 PL. Hic dico in fanum Veneris qui mulierculas 40
 Duas secum adduxit? quique adornaret sibi,

hominem liberum. Sc. Est hominis, et impuri et perfrictæ frontis, sese inferre ultro in ædes alienas molestum, cui debeatur nihil, et esse importunum. DÆ. Sile, Sceparnio. Quid vis, adolescens? PL. Mactari infortunio eum, qui audeat loqui ibi, ubi herus adest. At nisi est grave, cupio rogare ex te pauca. DÆ. Audiam te, tametsi occupatus. Sc. Quare tu non is in paludem, ut seces arundines, quibus pertegamus villam, dum tempus est sudum? DÆ. Sile. Dic tu, si quid est opus. PL. Aperi quod a te postulo. Num tu aliquem conspicatus es hic hominem crispum, canum, improbum, perjurum, adulatorem? DÆ. Plurimos: nam ego sum infelix propter complures viros ejusmodi. PL. Loquor jam de eo qui adduxit secum duas mulieres in templum Veneris; et qui sese comparavit ut faceret rem divinam,

1518. et Schneider. et improbum.—25 Schneider. *haud prætereat*, contra codd. et edd. vett.—26 *Quique inclementer* idem contra codd. item et edd. vett.—28 C. *at venire*.—29 Schneider. *nil.* S. Lips. Ven. 1518. *scepario*.—30 Lips. et Schneider. *opus est*.—32 S. *modestumst*; Ven. 1518. *molestust*.—34 S. *implaudemis*, et pro var. lect. in marg. *in palude nos exagitas*; Lips. *in palude nos*. B. 1. S. Ven. 1. Ven. 1518. C. 2. *exagilasque*; C. *exsigasque*; Bas. 2. *exigisque*; Lamb. *exsiccasque*; Both. *exsecasque*. Mox, S. L. B. 1. C. 2. *harundine*.—35 *Qui protegamus* Schneider. *sudunst* Ven. 1. *sudust* Ven. 1518.—37 B. 1. S. Lips. *crispum et canum*. S. a m. pr. *viscris*.—40 *Huc* Schneider. contra omnes codd. et edd. vett.—11 C. C. 2. Lamb. Both. *adornavit*; al. ap. Parenm et Schneider. *adornarit*; S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *adornaret*.—

NOTE

- 25 *Prætereat oratio*] Hoc loco innuit quasi nesciat quid dicatur; quasi Pleusidippus boni esse servi tacere surdus sit.
 37 *Incanum*] Id est, valde canum. Virgilius, 'Iucanaque barba.'

Ut rem divinam faciat aut hodie aut heri.

DÆ. Non hercle, adolescens, jam hos dies complusculos

Quenquam istic vidi sacrificare: neque potest

Clam me esse, si qui sacrificant: semper petunt 45

Aquam hinc, aut ignem, aut vascula, aut cultrum, aut veru,

Aut aulam extarem, aut aliquid: quid verbis opu'st?

Veneri paravi vasa et puteum, non mihi.

Nunc intervallum jam hos dies multos fuit.

PL. Ut verba præhibes, me periisse prædicas. 50

DÆ. Mea quidem hercle causa salvus sis, licet.

Sc. Heus tu! qui fana ventris causa circumis,

Jubere melius est prandium ornari domi;

Fortasse tu huc vocatus es ad prandium.

Ille, qui vocavit, nullus venit. PL. admodum. 55

Sc. Nullum 'st periculum te hinc ire inpransum domum.

Cerem te melius quam Venerem sectarier,

Amore hæc curat, tritico curat Ceres.

aut heri, aut hodie. DÆ. Non vidi, adolescens, quenquam hic sacrificare, jam per complures dies: etsi non possum ignorare, si qui sint qui sacrificent. Nam petunt semper a nobis, aut aquam, aut ignem, aut vasa, aut cultrum, aut veru, aut ollam ad coquenda exta, aut aliquid aliud. Quid est opus verbis? Emi vasa et puteum pro Veneris, non pro me. A longo tempore nullum fuit oblatum sacrificium. PL. Ut loqueris, dicis me interuisse. DÆ. Per me tibi licet esse salvo. Sc. Heus tu! qui lustras templa ventris gratia, est satius jubere ornari prandium domi; forsitan tu es invitatus huc ad prandium; et ille qui invitavit non venit. PL. Maxime. Sc. Nihil vetat te repetere hinc incænatum ades. Est satius te studere Cereri quam Veneri. Venus amore, Ceres reficit cibo. PL. Ille homo illusit mihi indig-

42 Schneider. *faceret.*—46 *Aquam hic* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—47 *Aut aliam* S. Lips. Ven. 1. *Aut auxilium ed.* Carpentar. *exituram* S. Lips. *opus est* S. Lips.—50 S. L. Ven. 1. Ven. 1518. *perhibes*; Pl. B. 1. et Grut. *præhibes*. S. Lips. *perisse.*—51 C. *ercle.* Ven. 1518. *salvos.*—52 S. Lips. Ven. 1. *veneris causa*; Ven. 1518. *xeneris causa.* Mox, pro *circumis*, quod servant B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. *circuis* legitur in Ven. 1518. Bas. 2. et Lamb.—53 Ven. 1518. *melius.* B. 1. S. Lips. *ad prandium.*—54 *F. enim tu* Ven. 1518. *huic vocatus es* S. Lips. *huc es vocatus* Ven. 1518.—55 *Illui vocavit* Pl. *Ille qui te voc.* S. L. Ven. 1. Ven. 1518. *domum*, pro *admodum*, Lips.—56 Pl. *periculum*; S. Ven. 1. Ven. 1518. *periculum.*—57 Pl. [] *perente melius.* S. Lips. Ven. 1. *spectarier.*—58 *Amorem* Pl. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Amori* Schopp. et al. ap. Pareum; *Amore* Carpent. et Lamb. *tritico* B. 1. S.

NOTÆ

47 *Aulam extarem*] Id est, ollam, tus, 'Aulicoqua exta dicebant, quæ in qua coquantur exta victimarum. in aulis coquebantur.'
'Extar,' significat illam ollam. Fes-

PL. Deludificavit me ille homo indignis modis.

DÆ. Pro Di immortales, quid illuc est, Sceparnio, 60

Hominum secundum littus? Sc. ut mea est opinio,

Propter viam illi sunt vocati ad prandium.

DÆ. Qui? Sc. quia post cœnam, credo, laverunt heri,

Confracta navis in mari est illis. DÆ. ita est.

Sc. At hercle nobis villa in terra et tegulæ. DÆ. hui! 65

Homunculi, quanti estis! ejecti ut natant!

PL. Ubi sunt ii homines, obsecro? DÆ. hac ad dexteram,

Viden' secundum littus? PL. video, sequimini.

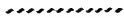
Utinam sit is, quem ego quæro, vir sacerrumus!

Valete. Sc. si non moneas, nosmet meminimus. 70

Sed o Palæmon, sancte Neptuni comes,

Quique hercule illi socius esse diceris,

nissime. DÆ. O Dii immortales, Sceparnio, qui sunt illi homines qui sunt ad littus? Sc. Ut equidem arbitror, illi invitati sunt juxta viam ad prandium. DÆ. Quare? Sc. Quia puto loti sunt heri post cœnam; illis est navis lacera in mari. DÆ. Sic est. Sc. At per Herculem villa et tegulae sunt in terra. DÆ. Heus! homunculi, quam minimi estis faciendi! ut natant ejecti! PL. Obsecro, ubi sunt ii homines? DÆ. Videsne hac ad dextram juxta littus? PL. Video. Sequimini. Utinam is vir sacrilegus, quem ego quæro, sit ex iis! Valete. Sc. Si non admoneas, nosmet recordamur. Sed, o Palæmon, sancte comes Neptuni, et qui

Lips. *triticum* Ven. 1. Ven. 1518. Carpent.—61 C. C. 2. S. Lips. *aut mea*. S. Lips. Ven. 1. Lamb. *mea est opinio*; Vct. 1518. *est mea opinio*; Schneider. *mea opinio est*.—62 *Proterviam illi Carpentar.*—63 DÆ. *Quia Carpent. qui post B. 1. S. Lips. qui? post Carpent. laverunt. Here Diss. laverunt. heri S. Lips.*—66 B. 1. C. 1. C. 2. *electi*; S. Lips. *electi ut narvant.*—67 *Ubi sunt homines C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. Carpent. Ubi sunt hi homines C.*—68 Ven. 1518. *vos me sequimini.*—69 *U. is sit Pl. S. Lips. Ven. 1.*—71 *Neptuni S. Lips. Ven. 1518. Bas. 2.*—72 *Qui hercle socius B. 1. S. Quia Lips.*

NOTÆ

62 *Propter viam*] Id est, vocati sunt ad prandium sacrificii, quod vocant, 'propter viam.' Festus: '*Propter viam* fit sacrificium, quod est proficiscendi gratia, Herculi aut Sanco, qui scilicet idem est Deus.' 'Facere' est sacrificare; 'facientes,' sacrificantes.

63 *Post cœnam*] Ante cœnam lavabant veteres ferre omnes, post cœnam soli fere nepotes et luxu perditii. Hic jocatur Sceparnio, dicitque eos

lavisse post cœnam hesternâ die, ut interessent prandio sacrificii, quod vocabatur 'propter viam' ab iis qui profectionem adornarent.

66 *Homunculi*] Petronius: 'Hæc sunt consilia mortalium, hæc vota magnarum cogitationum. En homo quemadmodum natat!'

71 *Palæmon*] Athamantis et Inus filius; aliter Melicertes, et Portunus appellatus.

Quod facinus video? DÆ. quid vides? Sc. mulierculas
Video sedentes in scapha solas duas.

Ut afflictantur miseræ! euge, euge, perbene, 75

Ab saxo avortit fluctus ad littus scapham;

Neque gubernator unquam potuit.

Non vidisse undas me majoris censeo.

Salvæ sunt, si illos fluctus devitaverint.

Nunc, nunc periculum 'st! ejecit alteram, 80

At in vado 'st: jam facile enabit: eugepæ!

Viden', alteram illam ut fluctus ejecit foras!

Surrexit: horsum se capessit: salva res!

Desiluit hæc autem altera in terram e scapha.

Ut præ timore in genua in undas concidit! 85

Salva 'st, evasit ex aqua; jam in littore est.

Sed dextrovorsum avorsa it in malam crucem.

Hem, errabit illæc hodie! DÆ. quid id refert tua?

Sc. Si ad saxum quo capessit, ea deorsum cadit,

Errationis fecerit compendium. 90

DÆ. Si tu de illarum cœnaturus vesperi es,

diceris esse illius socius, quid cerno? DÆ. Quid cernis? Sc. Cerno duas mulieres sedentes solas in scapha. Ut jactantur infelices! euge, euge, optime, fluctus avortit scapham a scopulo ad ripam. Et gubernator nunquam potuit avertere. Credo me non conspicutum esse unquam majores fluctus. Sunt incolumes, si declinaverint undas illas. Nunc, nunc est periculum! Ejecit alteram, sed est in vado, enabit jam facile. Eugepæ! videsne, ut unda ejecit foras illam alteram? Surrexit: in hanc partem se confert; res est salva! hæc altera desiliit e scapha in terram. Ut corruit in genua præ metu in undas! Est salva! excessit ex aqua; est jam in littore. Sed vadit in malam crucem, ad dextram partem raptâ. Hem! illa errabit hodie. DÆ. Quid id tua interest? Sc. Si ea deciderit ad rupem, ad quam contendit, desierit errare. DÆ. Si tu es cœnaturus ad vesperam de illorum cœna,

~~~~~

Qui quidem Ven. 1518. herculis C. hercule C. 2. illi deest etiam in Pll. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. Quique Hercules sociennis Both.—74 S. Lips. Ven. 1. Bothe, sedentis.—76 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. avortit.—77 Non æque Gubernâ Grut. Neque gubernatorem quam Pll. usquam illis esse Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. potuit rectius Schneider. contra codd. et edd. antiq. potuit melius Bispont.—78 Ven. 1518. Lamb. majores.—79 B. 1. S. Lips. devitarunt; Ven. 1. Carpent. devitaverunt.—80 S. Both. periculum est; Ven. 1. periculumst.—81 Diss. jam facio eradit. B. 1. S. Lips. Ven. 1. euge pace; Ven. 1499. euge tace; Ven. 1518. eugepax; Carpent. eugepape.—82 Fides ne B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. Videne Pll.—83 S. Lips. orsum.—81 Desilvit edd. quædam vett. Desiluit S. B. 1. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518.—85 Lips. ingenua.—87 S. Ven. 1. dextro vorsum. S. Lips. Ven. 1. adversa; Ven. 1518. avorsa; Bas. 2. Lamb. aversa; et sic Priscian. xv. 4. § 91. ed. Krehl. est in Prisc.—88 Em C. C. 2. errabat S. Lips. refert via S. a m. sec.—89 Ven. 1. Ven. 1518. Bas. 2. Lamb. quod. Lamb. eo deorsum cadat; Schneider. caulet.—

Illis curandum censeo, Sceparnio :

Si apud me esurus es, mihi dari operam volo.

Sc. Bonum æquomque oras. DÆ. sequere me hac ergo.

Sc. sequor.

Sceparnio, existimo tibi esse eas curandas ; si cœnaturus es apud me, volo te incumbere meo operi. Sc. Postulus quod æquum bonumque est. DÆ. Sequere me hac. Sc. Sequor.

90 *Errationes Ven. 1499.—91 Sic S. Lips. Sit Pll. ornaturus veparies P. numero puer es Ven. 1499. cœnaturus ut peries S. Lips. cœnaturus supparis Ven. 1518. reperies C. et C. 2.—92 Illas Ven. 1518.—93 Si apud med Schneider. Pro esurus es, S. et Lips. habent es serius ; Ven. 1. es servus ; Pll. esurus, absque es.—94 S. Lips. Ven. 1. æquumque. C. huc ego.*

NOTÆ

91 *Cœnaturus vesperi es]* Vesperna cœna dicebatur.

ACTUS PRIMI SCENA TERTIA.

PALÆSTRA.

NIMIO hominum fortunæ minus miseræ memorantur,

Quam reapse experiundo iis datur acerbum !

Hoc Deo complacitum est ? me hoc ornatu ornatam,

In incertas regiones, timidam, ejectam ?

Hancine ego ad rem natam miseram me memorabo ? 5

Hancine ego partem capio ob pietatem præcipuam ?

Nam hoc mihi haud labori est laborem hunc potiri,

PA. Sors hominum dicitur multo minus acerba, quam re ipsa licet experiri ejus acerbitem ! Hoc sic videtur Deo ? ut induta his vestibus, trepidu, ejiciat in ignotas plagas ? Sumne nata ut perferam ejusmodi calamitates ? Estne illa merces, qua officior propter singularem pietatem ? Nam hoc mihi non est acerbum incidere

1 *Ninio pol Ven. 1518. Pol nimio Schneider. contra codd. et edd. antiq. misere Pll.—2 Quam reapse desunt in Pll. B. 1. S. Lips. Ven. 1. illis datur Schneider.—3 [Lacuna] hoc Deo Pll. complacitust S. complacitumst Lips.—5 Hic versus deest in B. 1. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. extat vero in C. ubi me deest.—6 Hancinde Ven. 1518. ego patrem S.—7 C. S. Lips. Ven. 1.*

NOTÆ

4 *Ejectum]* Sup. 'esse.'

6 *Partem]* Præmium

7 *Laborem potiri]* Laborem perferre.

Si erga parentem aut Deos me impiavi :
 Sed id si parate curavi ut caverem,
 Tum hoc mihi indecore, inique, immodeste 10
 Datis, Di: nam quid habebunt sibi igitur impii
 Posthac, si ad hunc modum est innoxiiis honor
 Apud vos? nam me si sciam fecisse,
 Aut parentes sceleste, minus me miserer :
 Sed herile scelus me sollicitat: ejus me impietas male 15
 Habet: is navem atque omnia perdidit in mari.
 Hæc bonorum ejus sunt reliquiæ: etiam, quæ simul
 Vecta mecum in scapha 'st, excidit: ego nunc sola sum.
 Quæ si mihi foret salva saltem, labor
 Lenior esset hic mihi ejus opera. 20
 Nunc quam spem, aut opem, aut consilii quid capessam?
 Ita hic solis locis compotita sum.
 Hic saxa sunt, hic mare sonat, nec quisquam
 Homo mihi obviam venit.
 Hoc quod induta sum, summæ opes oppido, 25

in hanc calamitatem, si fui impia erga parentes aut Deos: at si providi diligenter, ut me præstarem immunem ab hac culpa; conflatis id, o Dii, turpiter, injuste, immoderate! Nam quas pænas dabunt deinceps impii, si honor habetur innocentibus hoc pacto apud vos? Nam si intelligerem me aut meos parentes admisisse quoddam scelus, mea me calamitas non ita afficeret. At crimen heri lenonis me angit: ejus impietas me dixerat. Is amisit in mari navem et universa. Hæc sunt reliquiæ ejus fortunarum. Illa quæ erat mecum in scapha periit etiam. Ego sum nunc sola. Si socii mea esset saltem incolumis, dolor mihi esset minus gravis ejus adjutorio. Nunc quam spem, aut adjutorium, aut consilium capiam? Sic sum constituta hic in solitudine; hic sunt rupes solæ; hic mare fremit; et nullus homo occurrat mihi. Omnes meæ divitiæ sunt hæc vestimenta. Neque video aut quo cibo

//////////

mihî aut laborist; Ven. 1518. laboris est.—9 Ven. 1. Ven. 1518. parte; Carpenter. per me.—10 Tu hoc B. 1. S. Tamen Lips. iniqueque Lips.—11 S. Lips. B. 1. Pl. sibi igni impii.—12 S. Lips. est innoxius; Ven. 1518. innoxiiis est.—13 Pronomen vos deest in Pl. eos nam me Meurs.—14 Aut parentis S. a m. sec. Lips. Ven. 1. Aut parenti Ven. 1518. mei miseret B. 1. S. Lips. mei miserer Ven. 1.—15 Sed herile scelus Bipont.—16 Habet: navem, omisso τῶ is, Ven. 1518.—17 Nec Ven. 1. Hæc Lamb.—19 Quam Lips. mihi si Pl. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. forte salva S. Ven. 1. forent Lips. et S. in marg.—20 Lenior S. Lips. Ven. 1518. Lamb.—21 Nunquam S. Lips. consili Schneider.—22 Ita hoc Carpenter. misera solis Schneider. compotior sum S. Lips. compotica sum Ven. 1518. compedita sum Bas. 2. Lamb.—24 Ven. 1518. renit

NOTE

S Si erga parentem aut Deos] Hoc hominibus, id in ultionem scelerum a ferme fit, ut quicquid accidi. adversi numine infligi putemus.

Nec cibo, nec loco, tecta quo sim, scio.

Quæ mihi est spes, qua me vivere velim ?

Nec loci gnara sum, nec diu hic fui.

Saltem aliquem velim, qui mihi ex his locis

Aut viam aut semitam monstret: ita nunc hac 30

An illac eam, incerta sum consilii:

Nec prope usquam hic quidem cultum agrum conspikor.

Algor, error, pavor, membra omnia tenent!

Hæc parentes haud mei scitis miseri,

Me nunc miseram ita esse, uti sum: libera ego 35

Prognata fui maxume; nequicquam fui.

Nunc qui minus servio, quam si forem serva nata?

Neque quicquam unquam iis profui, qui me sibi eduxerunt.

utar, aut quo loco tegar. Quam spem habeo, qua optem me vivere? Hæc loca mihi ignota sunt, et nunquam versata sum in his regionibus. Utinam saltem esset aliquis, qui mihi indicaret in his locis aut viam aut semitam: sum inops consilii utrum eum hac, an illac. Nequidem intueor hic usquam agrum cultum. Algor, error, pavor, occupant cuncta membra. Mei parentes, nescitis, infelices, me esse nunc adeo infelicem, uti sum. Ego nata fui maxime libera; sed incassum fui. In quo minus servio jam, quam si forem serva? et nunquam fui utilis iis qui me aluerunt.

//////////

mihî obviam.—25 Pro *summæ*, al. ap. Parenm habent sunt mea.—26 *Nec cibum, nec locum* Schneider. *Nec cibom, nec locom* al. ap. Parenm.—27 Bas. 2. Lamb. *qua me nunc*; pronomen *me* deest in Ven. 1518. *velim vivere* Schneider. *vivere vellem* C.—28 Ven. 1518. *sum gnara*; Lips. *gnata sum*. Schneider. *diu ante*, contra omnes codd.—29 Ven. 1518. *ex his locis mihi*.—30 *Aut deest* in Ven. 1518. *ita nunc ego* *Hac an*, &c. Schneider.—31 *incerta consilii*, omisso τῶ *sum*, C. 2. S. Lips. Ven. 1. *incertam consilii* C. *sum incerta consilii* Ven. 1518. *incerta consilii sum* Bas. 2. Lamb.—32 *Neque prope* S.—33 *Voc. error* deest in Ven. 1518. *membra me omnia* Pl. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *membra mi omnia* Schneider.—34 B. 1. S. Lips. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. *mei haud*. C. *mei aut*. Ven. 1518. *vos scitis*.—35 *Voc. ita* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *esse ita* Pl.—36 *Fui prognata* Ven. 1518.—37 *Num qui* al. ap. Parenm. *ego servio* Schneider.—38 *Voc. unquam* deest in S. et Lips. *illis profui* Schneider. *his profuit* C. *iis profuit* C. 2. S. Lips. Ven. 1. *qui me fuit sibi* B. 1.

ACTUS PRIMI SCENA QUARTA.

ANPELISCA, PALÆSTRA.

AM. QUID mihi melius est, quid magis in rem est, quam corpore vitam secludam ?

AM. Quid est mihi optabilius, quid utilius, quam si mihi consciscam mortem ?

Ita male vivo, atque ita mihi multæ in pectore sunt curæ
exanimales. [tabam.

Nunc dein vitæ haud parco : perdidisti spem, qua me oblec-
Omnia jam circumcursavi, atque omnibus in latebris per-
reptavi

Quærere conservam voce, oculis, auribus ; ut pervestiga-
rem. 5

Neque eam usquam invenio, neque quo eam, neque qua
quæram consultum 'st ;

Neque quem rogitem responsorem, quenquam interea in-
venio. [regiones.

Neque magis solæ terræ sunt, quam hæc loca atque hæ
Neque si vivit, eam vivam unquam quin inveniam, de-
sistam. 9

PA. Quænam vox mihi prope hic sonat? AM. pertimui.

Quis hic loquitur prope? PA. Spes bona, obsecro, sub-
venta

Mihi. AM. mulier est, muliebris vox mihi ad aures

Venit : an eximes ex hoc miseram metu ?

*Adeo traho vitam infelicem : adeo mihi sunt multæ curæ in pectore, quæ me exani-
mant. Nunc deinceps, nequaquam mihi parco : abjeci spem, quæ me reficiebat.
Jam circumlustravi cuncta loca, atque perambulavi omnes latebras ad quærendam
et pervestigandam conservam, voce, oculis, auribus ; neque eam reperio usquam ;
neque video, aut quo proficiscar, aut qua investigem ; neque interim reperio ullum
a quo petam responsionem. Et terræ sunt nullæ magis desertæ, quam hæc loca,
atque hæc regiones. Neque unquam desistam, antequam eam reperiam vivam, si
vivet. PA. Quænam vox auditur hic juxta me? AM. Experi. Quis auditur
prope? PA. O spes bona ! amabo, succurre mihi ! AM. Est mulier. Vox muli-
eris pervenit ad meas aures. An vindicabis infelicem ab hoc timore? PA. Sine*

//////////

1 Ven. 1518. est meam. Mox, B. 1. S. Lips. seclusam ; C. sedulam ; C. 2.
sedulam.—2 Particula atque deest in Ven. 1518. ita mi Schneider. mihi deest
in Ven. 1518.—3 Nunc deest in eodd. denique vitæ B. 1. S. Lips. [Lacuna]
dent vitæ Pll. spem perdidisti Ven. 1518. qua me oblectabam deest in eadem ed.
—4 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. in latebris omnibus.—5 Quære Pll.—6 Voc.
eam omittunt S. Lips. Ven. 1. consultum est S. Lips.—7 Ven. 1518. rogem.
Mox, responsorem deest in eodd. quibusdam vett. ego ullum interca Schneider.—
8 Al. ap. Pareum sola terræ sola sunt.—9 Pll. et eodd. qua dam vett. nunquam ;
Ven. 1518. vivam nunquam eam.—10 Quænam Pll. Quænam Parei 3.—12
Mihi delet Schneider.—13 Particula an deest in B. 1. exime Ven. 1518. ea

NOTE

1 *Secludam*] Pro *excludam*, quia *c* no, 'separo.'
post *x* paulo durius est : *se* hoc loco 2 *Exanimales*] Quæ exanimant, quæ
idem significat ac *ex*. Ut in 'secer- conficiunt ; pestiferæ.

PA. Certo vox muliebris auris tetigit meas.

Num Ampelisca obsecro 'st? AM. ten', Palæstra, audio?

PA. Quin voco, ut me audiat, nomine illam suo. 16

Ampelisca! AM. hem! quis est? PA. ego Palæstra sum.

AM. Dic, ubi es? PA. pol ego nunc in malis plurimis.

AM. Socia sum; nec minor pars mea 'st, quam tua.

Sed videre expeto te. PA. mihi es æmula. 20

AM. Consequamur gradu vocem: ubi es? PA. ecce me,

Accede ad me, atque adi contra. AM. fit sedulo.

PA. Cedo manum. AM. accipe. PA. dic, vivisne, obsecro?

AM. Tu facis me quidem ut vivere nunc velim,

Quando mihi te licet tangere: ut vix mihi 25

Credo ego hoc, te tenere! obsecro, amplectere,

Spes mea! ut me omnium jam laborum levas!

PA. Occupas præloqui, quæ mea est oratio.

Nunc abire hinc decet nos. AM. quo, amabo, ibimus?

PA. Littus hoc persequamur. AM. sequor, quo lubet. 30

dubio vox mulieris accidit ad meas aures. Annon est, amabo, Ampelisca? AM. Tene audio, Palæstra? PA. Cur non eam appello suo nomine, ut me intelligat? heus, Ampelisca! AM. Hem, quis est? PA. Ego sum Palæstru. AM. Fare, ubi es? PA. Profecto ego sum nunc in plurimis calamitatibus. AM. Sum tua socia; et mea pars non est minor quam tua. Sed cupio te cernere. PA. Ego vicissim desidero. AM. Consectentur vocem pedibus. Ubi es? PA. Adsum, Accede ad me, et veni obviam. AM. Accedo sedulo. PA. Da manum. AM. Accipe. PA. Quæso, loquere, vivisne? AM. Tu quidem es in causa cur optem nunc vivere, quoniam mihi contigit te contingere: ut vix mihi persuadere possum te a me teneri! Complectere, amabo, mea spes! ut me recreas jam ab omnibus molestiis! PA. Prævertis tua oratione meam orationem. Nunc decet nos proficisci hinc. AM. Quo pergenus, obsecro? PA. Prosequamur hanc ripam. AM. Sequor quo

eximet ex Pist. an eximet ex Bipont. eximet illa Schneider. miseriam S. Lips. —14 Certe edd. quædam vett. et Schneider. Cesto C. 2.—15 Ven. 1518. est obsecro.—16 S. et Lips. illam scio.—17 Schneider. ego tua. Verbum sum deest in B. I. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—19 Pll. Sotia sum. Ed. Carpentarii me est.—20 Sed vivere Ven. 1518. expecto Ven. 1. Ven. 1518.—22 Accede ad me atque omittit Ven. 1518.—23 Cedo mihi manum Schneider. contra codd.—25 Quam S. Pll. Quom edd. quædam vett. vix mi Schneider.—27 S. laborum jam. Mox, levias S. Lips. Ven. 1.—28 S. mihi est; Pll. me'st; Ven. 1. inest oratio; Ven. 1518. mea est potius oratio.—29 Ven. 1518. nos decet.—

NOTÆ

28 Occupas præloqui] Est prævenire occuparat alter, (scilicet, Æsopus) et antevertere. Phædrus, 'Quoniam 'ne primus forem; Ne solus esset

PA. Siccine hic cum uvida veste grassabimur?

AM. Hoc quod est, id necessarium est peteti.

Sed quid hoc, obsecro, est? PA. quid? AM. viden',
amabo,

Fanum, videsne hoc? PA. ubi est? AM. ad dexteram.

PA. Video decorum Dis locum viderier. 35

AM. Haud longe abesse oportet homines hinc; ita hic

Lepidu'st locus: nunc, quisquis est Deus, veneror,

Ut nos ex hac ærumna miseram eximat,

Inopes, ærumnosas ut aliquo auxilio adjuvet.

roles. PA. *Itane vero hic gradiemur ægre cum veste madida?* AM. *Oportet pati id quod est necessarium. Sed quid est hoc, amabo?* PA. *Quid?* AM. *Videsne, obsecro, templum, videsne id?* PA. *Ubi est?* AM. *Ad dextram.* PA. *Videor conspicari locum ornatum pro Diis.* AM. *Oportet homines non abesse longe hinc; adeo hic locus est pulcher. Nunc precor Deum, quisquis est, ut nos eripiat miseram ex hac calamitate, ut ferat opem inopibus ærumnarum plenis.*

31 *Pl.* *vivoa veste*; S. *viro aucte*; *vivo aucte* Lips. *vivo: a veste* Ven. 1.—33. 34 *Fanum amabo* Schneider. *est delet idem.*—35 *Videor* B. 1. S. Lips. *locum Dis* Ven. 1518. *Videor d. D. l. tuerier* Donz.—36 S. et Lips. *longe oportet esse.*—37 *Lepidus est* S. Lips. *nunc quisquis* desunt in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *est Dex'* Schneider.—38 S. Lips. Ven. 1. *eximat miseram.*—39 *Inopis* Ven. 1. *aut aliquo* Ven. 1. Ven. 1518. *ut delet Lamb. adjuvat* C. 2. Ven. 1. *ut adjuvet* Lamb.

NOTÆ

studui, quod superfuit.

31 *Grassabimur*] *Gradiemur.*

37 *Nunc, quisquis est Deus*] *Veteres, quoniam quicquid boni contingeret præter spem et expectationem, id*

numini cuidam tribuebant, cuius nomen ignorarent; nihilominus gratias agebant. Virgilius: 'Sequimur te, sancte Deorum quisquis es.'

ACTUS PRIMI SCENA QUINTA.

SACERDOS, PALÆSTRA, AMPELISCA.

SA. QUI sunt, qui a patrona preces mea expetessunt?

Nam vox precantum me huc foras excitavit.

Bonam atque obsequentem Deam, atque haud gravatam

SA. Qui sunt, qui veniunt precatum meam patronam? Nam vox orantum me vocavit foras. Certe adveniunt clementem Deam exorabilem, et non difficilem patro-

1 *Lamb. qui a p. paces.* Mox, B. 1. S. Lips. *expetescunt*; Ven. 1. Ven. 1518. *carpetentes sunt*; Lamb. *expetissunt.*—2 *Pl.* *me precantum*; τδ *me* *deleunt* *Delph. et Var. Clus.* *Plaut.* 4 Y

Patronam exequantur, benignamque multum.
 PA. Jubemus te salvere, mater. SA. salvete, 5
 Puellæ: sed unde vos ire cum uvida
 Vestre dicam, obsecro, tam mœstiter vestitas?
 PA. Illico hinc imus, hand longule ex hoc loco.
 Verum longe hinc abest, unde huc vectæ sumus.
 SA. Nempe equo ligneo per vias cœruleas 10
 Estis vectæ. PA. admodum. SA. ergo æquius vos erat
 Candidatas venire hostiatasque: ad hoc
 Fanum ad istunc modum non veniri solet.
 PA. Quæne ejectæ e mari sumus ambæ, obsecro!
 Unde nos hostias agere voluisti huc? 15
 Nunc tibi amplectimur genua egentes opum,
 Quæ in locis nesciis nescia spe sumus,
 Ut tuo recipias tecto, servesque nos,
 Miserarumque te ambarum uti misereat,
 Quibus nec locus ullus, nec spes parata est, 20
 Neque hoc amplius, quam quod vides, nobis quicquam 'st.

nam, et valde beneficam. PA. Salva sis, mater! SA. Salvæ sitis, puellæ! Sed unde, quæso, venitis veste madida indutæ, tam tristes? PA. Jamjam advenimus ex loco, non longe hinc remoto. Sed locus unde sumus advectæ, longe distat hinc. SA. Nimirum estis huc delatæ equo ligneo per campos cœruleos. PA. Maxime. SA. Igitur erat magis par vos accedere huc indutæ candidis vestibus, et ducentes hostias. Est insolens accedere ad hoc templum cum hoc commætu. PA. Unde vis nos adducere victimas, amabo, quæ sumus ambæ ejectæ e mari? Nunc inopes tibi amplectimur genua, quæ versamur in locis ignotis sine spe; precamurque, ut nos recipias in tuas aedes et serves, ut te misereant duarum miserarum, quibus nec est ullus locus apertus, nec spes certa, neque aliquid amplius, quam quod cernis. SA. Præ-

//////////

S. et Lips.—3 Editio Carpent. *gravatim*.—4 Ven. 1. *exequuntur*; Ven. 1518. *exequuntur*.—6 B. 1. S. Lips. *cum humida*.—7 *Vestre edicam* S. Lips. *tam estiter* C. *tam æstiter* C. 2.—8 *Illico nos* Ven. 1518. *aut longula* Pl. *hand longule* Ven. 1.—9 *Particula huc deest* in Lips. S. Pl. Ven. 1. Ven. 1518.—10 *Nempe et quid* C. *Nempe et quo* C. 2.—11 *Æstis* Ven. 1. *vos æquius* Ven. 1518. *orat*, pro *erat*, Ven. 1.—14 *Quæ nec* Pl. *Quæ nunc* Ven. 1. Ven. 1518. *maris* S. Lips.—16 S. et Lips. *amplectemur*.—17 Ven. 1518. *nescitis*.—18 *In tua ut r. tecta* Schneider.—19 *Miseriarumque* C. C. 2. S. Ven. 1518. *Miseriarum quæ* Ven. 1. *te omittunt* Ven. 1. Ven. 1518. *ambûm* Schneider. *uti m. te obsecramus* Ven. 1518.—20 Schneider. *locust ullu'*. Mox, *paratust* S. a m. pr.—

NOTÆ

- 10 *Equo ligneo*] Id est, navi. quamvis te albata rogarit.
 12 *Candidatas*] Vestibus candidis *Hostiatas*] Hostiis instructas.
 induti adibant ad Deos veteres. Per- 17 *Nesciis*] Id est, ignotis.
 sius, 'negato, Jupiter, hæc illi,

SA. Manus mihi date ; exsurgite a genibus ambæ :
 Misericordior nulla me est fœminarum.
 Sed hic pauperes res sunt inopesque, puellæ ;
 Egomet vix vitam colo : Veneri cibo meo 25
 Servio. AM. Veneris fanum, obsecro, hoc est ? SA.
 fateor : ego
 Hujus fani sacerdos clueo : verum, quicquid est,
 Comiter fiet a me, quo nostra copia
 Valebit : ite hac mecum. PA. amice benigneque
 Honorem, mater, nostrum habes. SA. oportet. 30

bete mihi manus, exsurgite ambæ a genibus: nulla est fœmina magis misericors quam ego; at res sunt hic angustæ et egenæ, o puellæ: ego ipsa vix tolero vitam: ministro Veneri meo sumtu. AM. Estne hoc templum Veneris, quæso? SA. Fateor. Ego sum sacerdos hujus templi. Sed quicquid sit, faciam urbaniter quicquid erit in mea potestate. Venite mecum. PA. Tueris, mater, benevole et comiter nostrum honorem. SA. Decet.

21 Lips. *quidquam est*; Ven. 1518. *quicquast*.—22 *Manus mi* Schneider. *exurgite* B. 1. *ambæ a genibus* Ven. 1518.—23 Ven. 1518. *est me*.—24 *Sed hec* C. *Sed heic* Grut. *Sed hæ* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *res deest* in S. Lips. C. 2.—25 *Egomet* S. a m. pr. *colo vitam* Ven. 1518. *Veneris* ed. Carpent.—26 *Servio* Pl. *Servio* S. Lips. Ven. 1. Mox, post *ego punctum* posuit Lamb.—27 *Voc. fani* deest in Ven. 1518. *quicquid fuerit* Ven. 1518.—28 *Comitem* C. 2. *quo non copia* B. 1. C. 2. Lips. S. Ven. 1. Ven. 1518. *quo nunc copia* C.

ACTUS SECUNDI SCENA PRIMA.

PISCATORES.

OMNIBUS modis, qui pauperes sunt homines, miseri
 vivunt, [ullam ;
 Præsertim quibus nec quæstus est, nec didicere artem
 Necessitate, quicquid est domi, id sat est habendum.
 Nos jam de ornatu propemodum ut locupletes simus, scitis.

Pl. *Homines qui sunt inopes agunt vitam quavis ratione infelicem, potissimum ii, qui neque faciunt quicquam lucri, neque callent ullam artem; est necesse eos esse contentos iis que habent domi. Animalvertitis jam ferme ex vestibus, quemadmo-*

1 *Omnibu'* Schneider. *vivunt* Ven. 1518.—2 *Eadem editio, artem didicere.*
 —3 Pl. *it sat*.—4 Schopp. *Vos jam.* Ven. 1. *probe modum u. l. sumus, omisso*

Hisce hami, atque hæ arundines sunt nobis quæstu et
cultu. 5

Ex urbe ad mare huc prodimus pabulatum :

Pro exercitu gymnastico et palæstrico, hoc habemus,
Echinos, lepadas, ostreas, balanos captamus, conchas,
Marinam urticam, musculos, plagusias, striatas.

Post id piscatum hamatilem et saxatilem aggredimur. 10

Cibum captamus e mari : sin eventus non venit,
Neque quicquam captum est piscium, salsi lautique pure
Domum redimus clanculum, dormimus incœnati.

Atque ut nunc valide fluctuat mare, nulla nobis spes est.

Nisi quid concharum capsimus, incœnati sumus profecto. 15

Nunc Venerem hanc veneremur bonam, ut nos lepide ad-
juverit hodie.

dum simus divites. Hi hami, et hæ arundines sunt nobis pro quæstu et vestitu. Huc venimus ex urbe ad mare ad quærendu pabula : hoc est nobis exercitio gymnastico et palæstrico ; insidiamur echinis, lepadibus, ostreis, balanis, conchis, urticis marinis, musculis, plagusiis, striatis. Deinde oppugnamus pisces qui capiuntur hamis, et qui adherent saxis. Accipimus escas a mari : si piscatio non succedit, neque capimus nonnullos pisces, revertimur clanculum domum, maris sule, et aqua puri ; somnum capimus impransi. Et nunc, quia mare fluctuat tantopere, nullam habemus spem. Nisi capiamus nonnullas conchas, sane sumus impransi. Nunc veneremur hanc bonam Venerem, ut nobis auxilietur hodie.

scitis.—5 *Hi scenam* Pll. *His cenam* Lips. *His cœnam* S. Ven. 1. *Hi schœni enim* Ven. 1518. *Hi schœni* ed. Carpent. *Hisce hami* vet. cod. ap. Benti. ad Terent. Eun. 11. 2. 38.—6 *Cotidie ex urbe* Lamb. ex codd. [Lacuna] *ex urbe* C.—7 *S. gymnastico* ; Ven. 1. *gymnasticum*. Mox, *hos habemus* ed. Carpent. 8 *Æchinos* S. Lips. *lopadas* Pll. S. Lips. *hostrias* C. *ostrias* C. 2. *baiano* Ven. 1.—9 *Bryard. mytilos*. Pll. S. L. Ven. 1. *plagusias*.—10 S. Lips. *piscatum hamatilem* ; Ven. 1. *hamatilem piscatum*. S. Lips. *aggreditur*.—11 *Captamus cibum* Ven. 1518. *si* S. Lips. C. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518.—12 *Voc. pure* deest in Ven. 1518.—14 *Atque ut valde* C. *omisso nunc*.—15 *Nisi quod* Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *cœnati* Schneider. *incœnati simus* Diss.—16 Schneider. *adjurit*.

NOTE

5 *Hisce*] Alii, *Hi schœni*, a $\sigma\chi\omicron\nu\omicron\varsigma$, *juncus* : junceæ enim erant *nassæ*. Hinc 'scœniculæ' dictæ meretrices, a *juncis*, quibus sese præcingebant ut ostenderent quam facile *zona* solveretur. Unde manavit vox 'disso-lutus.'

6 *Pabulatum*] *Pabulari* vox castrensis : *alter au fouflage*.

7 *Pro exercitu gymnastico et palæstrico*] Hic locus seu exercitium no-

bis gymnasii et palæstræ vicem exhibet. Hic alludunt piscatores ad habitum corporis; nudi enim gymnastæ exercentur et palæstritæ luctantur, ut piscantur piscatores.

8 *Lepadas*] 'Lepas' est ostrei genus, cuius extus concha, scabra et aspera, intus polita et splendida, auri similis humanæ.

9 *Plagusias*] Aliqui putant esse purpuram.

ACTUS SECUNDI SCENA SECUNDA.

TRACHALIO, PISCATORES.

TR. ANIMO advorsavi sedulo, ne herum usquam præter-
irem.

Nam cum modo exhibat foras, ad portum se aiebat ire,
Me huc obviam jussit sibi venire ad Veneris fanum.

Sed quos perconter, commode eccos vide astare! adibo.

Salvete, fures maritimi, conchitæ, atque hamiotæ, 5

Famelica hominum natio! quid agitis? ut peritis?

PI. Ut piscatorem æquom est, fame, sitique, speque. TR.
ecquem adolescentem huc,

Dum hic astat, strenua facie, rubicundum, fortem, qui tres
Duceret chlamydatos cum machæriis, vidistis venire?

PI. Nullum istac facie, ut prædicas, venisse huc scimus.

TR. ecquem 10

Recalvom ac silonem senem, statutum, ventriosum,

TR. Animadverti diligenter, ne prætergrederer alicubi herum. Scilicet quando egressus est modo ex ædibus, dicebat se proficisci ad portum; mihi mandavit ut occurrerem huc sibi ad templum Veneris. Sed ecce opportune homines conspicio stantes, quos interrogem! Accedam ad eos. Salvi sitis, latrones maritimi, concharum captores, et hamorum latroes, genus hominum fame perditum! Quid facitis? Ut interitis? PI. Ut decet piscatorem; fame, siti, et spe. TR. Nonne conspexistis, intercadum hærebat hic, adolescentem liberali vultu, rubicundum, valentem, contendere huc, qui haberet secum tres accinctos gladiis? PI. Habemus pro certo neminem contendisse huc isto vultu quo loqueris. TR. Num vidistis unum senem culvum, sinum, procerum, abdomine protuberanti, obtortis superciliis,

//////////

1 Animum adversari Diss.—2 S. exhibit. Mox, Pll. alebat; Schneider. aibat.—3 Pll. lussit.—4 S. percunter; Lips. percuncer. Mox, pro eccos, S. et Lips. habent eos; Ven. 1. et Ven. 1518. eos quos.—5 Salvete mures B. 1. S. Lips. maritimi Ven. 1518. hamittæ S. Lips.—7 Ut piscatores edd. quædam vet. siti, speque Lamb. et Bipout. ecquem vos adol. ingenuum huc ire Ven. 1518.—8 Dum hic astas, vidisti Schneider. rubicundum mediocri statura Ven. 1518. qui tres senihomines nonnulli codd. Lamb.—9 Mediol. 1500. mechæris. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. omittunt venire; codd. ap. Grut. vidisti seni.—11 Recalvum S. Lips. Ven. 1. ac Silanum Pll. Silenum Lamb. ventricosum

NOTÆ

5 Hamiotæ] Nonius: 'Hamiotæ instar Sileni.
piscatores, ab hamis.'

11 Silonem] Festus: 'Silo qui est septem pedum, auctoribus Varrone, Gellio, et Solino. Vide Notas Asinaria, II. 3.
silus, a σιλῶς, qui nasum habet resimum, id est, sursum versus repandum ut simia.' Alii Silenum, id est, sinum

Tortis superciliis, contracta fronte, fraudulentum,
Deorum odium atque hominum, malum, mali vitii probri-
que plenum,

Qui duceret mulierculas duas secum satis venustas?

PI. Cum istiusmodi virtutibus operisque natus qui sit, 15
Eum quidem ad carnificem est æquius, quam ad Venerem
commeare.

TR. At si vidistis, dicite. PI. huc profecto nullus venit.
Vale! TR. valete! credidi: factum est, quod suspicabar.
Data verba hero sunt; leno abiit scelestus exulatum,
In navem ascendit, mulieres avexit; ariolus sum. 20

Is huc herum etiam ad prandium vocavit sceleris semen.
Nunc quid mihi meli'us, quam illico hic opperiar herum,
dum veniat?

Eadem hæc sacerdos Veneria, si quid amplius scit,
Si videro, exquisivero: faciet me certiore.

astricta fronte, fallacem, invisum Diis et hominibus, nequam, refertum scelere et dedecore, qui haberet secum duas mulieres satis formosas? PI. *Est satius eum qui est ornatus ejusmodi dotibus et factis, iter habere ad carnificem, quam ad Venerem.* TR. *Sed si conspexistis, dicite nobis.* PI. *Sane nullus venit huc. Vale!* TR. *Valete!* *Satis mihi persuasi; quod augurabar accidit. Herus est fraudatus; nefarius leno profectus est in exilium; sese coniecit in navem; abstulit mulieres; sum rates. Ille artifex criminum invitavit etiam herum ad prandium. Quid satius est mihi, quam si expectem herum, usque eo dum adveniat? Eodem tempore, si videro hanc sacerdotem Veneris, ab ea sciscitabor, utrum sciat aliquid amplius: me faciet certiore.*

//////////

S. et Lips.—13 *Deum Ven.* 1518.—14 *Qui mulierculas duceret Ven.* 1518.—15 C. *istius modis.* C. C. 2. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *qui siet.*—16 *Eum equidem S. carnificem Lips.* Ven. 1.—17 C. a m. pr. *hoc profecto.*—19 Pll. *abit.*—20 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *hariolus.*—21 *Voc. herum deest in S. et Lips.*—22 *Nunquid unus Pl. S. Lips. Ven. 1.*—23 S. et Lips. *hac sacerdos Veneria;* codd. Gruteri, *hanc sacerdos Veneria;* codd. Lambini, *hæc sacerdos Veneria;* Ven. 1. *hac sacerdos venerea;* Ven. 1518. *hanc sacerdotem Venereum.* Mox, *si quit C.*

ACTUS SECUNDI SCENA TERTIA.

AMPELISCA, TRACHALIO.

AM. INTELLEGO: hanc quæ proxima est villam Veneris
fano

AM. *Audio: mandas ferire ostium hujus villæ, quæ est juxta templum Veneris,*

Pulsare jussisti, atque aquam rogare. TR. cuja ad auris
Vox mihi advolavit? AM. obsecro, quis hic loquitur?
quem ego video?

TR. Estne Ampelisca hæc, quæ foras e fano egreditur?

AM. Estne hic Trachalio, quem conspicio, calator Pleusidippi? 5

TR. Ea est. AM. is est. Trachalio, salve! TR. salve,
Ampelisca! [ominare!]

Quid agis tu? AM. ætatem haud mala male. TR. melius

AM. Verum omnes sapientes decet conferre et fabulari.

Sed Pleusidippus tuus herus ubi, amabo, est? TR. eia
vero,

Quasi non sit intus? AM. neque pol est, neque ullus qui-
dem huc venit. 10

TR. Non venit? AM. vera prædicas. TR. non est meum,
Ampelisca.

et petere aquam. TR. Quæ vox pervenit ad meus aures? AM. Quæso, quis verba facit hic? quem ego conspicio? TR. Estne hæc Ampelisca, quæ exit foras e templo? AM. Estne hic Trachalio servus Pleusidippi, quem cerno? TR. Ea est. AM. Est is. Sis saluus, Trachalio! TR. Sis salva, Ampelisca! Quid facis tu? AM. Trako vitam infelicem, quamvis sim innocens. TR. Dic meliora! AM. Oportet omnes qui sapiunt colere veritatem et loqui. Ubi est, obsecro, tuus herus Pleusidippus? TR. Eia vero! Quasi non sit in templo! AM. Neque est, neque ullus quidem sese contulit huc. TR. Non venit? AM. Dicis verum. TR.

1 S. et Lips. quæ promissa est. Mox, hic est villa Schneider. Veneris fano omittit Ven. 1518.—2 S. Lips. cujus ad auris; Ven. 1518. quæ ad auris.—3 Vox mi Schneider. qui hic Mediol. ego delet Schneider.—4 S. Lips. Pl. Ven. 1. omittant hæc. Ven. 1. est fano. Lamb. hoc egreditur.—5 Ven. 1518. conspicio.—7 Pl. unus et B. 1. haud malam.—8 Edd. quædam vet. homines sapientes.—9 S. eia vero; Pl. hela vero.—10 Ven. 1518. huc quidem.—12 C.

NOTE

1 *Intellego*] Respondet ex proscenio Ampelisca sacerdoti, et postscenio præcipienti, ut roget aquam ex proxima villa, in qua Dæmones manent.

5 *Calator*] Sen 'calo,' servus militis. Festus: 'Calatores dicebantur servi, ἀπὸ τοῦ καλεῖν, quod est vocare, quia semper vocari possunt ad necessitatem servitutis.' Revera calones erant servi militum, qui manu gere-

bant clavas ligneas, seu fustes graviores, et qui ministrabant ligna militibus. Itaque a ligno, quod Græce κᾶλον, dicti calones, et a 'clavis' ligneis in hoc eodem auctore vocabantur 'clavatores,' in Pænulo III. 1. 27.

7 *Ætatem*] Ethnicis bona ætas est juvenus, mala senectus. Ecclesiastæ 'dies mali' sunt senectus.

Sed quam mox coctum est prandium? AM. quod prandium, obsecro te? [amabo?

TR. Nempe rem divinam facitis hic. AM. quid somnias,

TR. Certe huc Labrax Pleusidippum ad prandium vocavit Herum meum, herus voster. AM. pol haud miranda facta dicis. 15

Si Deos decepit et homines, lenonum more fecit.

TR. Non rem divinam facitis hic vos, neque herus? AM. ariolare. [que summo,

TR. Quid tu agis hic igitur? AM. ex malis multis, metu-Capitalique ex periculo, orbas auxiliique opumque huc

Recepit ad se Veneria hæc sacerdos, me, et Palæstram. 20

TR. An hic Palæstra 'st, obsecro, heri mei amica? AM. certo.

TR. Inest lepos in nuntio tuo magnus, mea Ampelisca.

Sed istuc periculum perlubet quod fuerit vobis scire.

AM. Confracta est, mi Trachalio, hac nocte navis nobis.

TR. Quid, navis? quæ istæc fabula est? AM. non audivisti, amabo, 25

Quo pacto leno clanculum nos hinc auferre voluit

In Siciliam, et quicquid domi fuit in navem imposivit?

Ea nunc perierunt omnia. TR. oh! Neptune lepide, salve:

Ampelisca, non est meus mos. At prandium eritne modo paratum? AM. Quod prandium, quæso? TR. Nimirum sacrificatis hic. AM. Deliras, quæso? TR. Profecto Labrax vester herus incitavit huc Pleusidippum meum herum ad prandium. AM. Non loqueris mira: egit more lenonum, si fraulavit Deos et homines. TR. Vos non sacrificatis hic, neque herus? AM. Divinas. TR. Quid facis hic ergo? AM. Hæc sacerdos Veneris nos admisit ad se, me et Palæstram, elapsas ex multis calamitatibus et summo timore, et ex discrimine vitæ, destitutas omni præsidio et ope. TR. Palæstra estne hic, quæso, amica mei heri? AM. Est. TR. Mea Ampelisca, est magna jucunditas in tuo nuntio; sed propterea audire, quod periculum vobis fuerit. AM. Nostra navis, Trachalio, confracta est hac nocte. TR. Quid, navis? quid fabularis? AM. Non accepisti, quæso, quomodo leno voluit nos avchere hinc clam in Siciliam, et quomodo contulit in navim universa quæ erant domi? Nunc ea omnia perditæ sunt. TR. Oh! salvus sis, Neptune op-

//////////

quot prandium.—14 Lamb. labrax huc; Ven. 1518. huc labrax leno. S. Lips. B. 1. Ven. 1. vocavit ad prandium.—15 S. Lips. Ven. 1. herus vester.—17 Lips. Ven. 1518. hariolare; S. hariolarem.—18 Quid tu agis igitur C.—19 Pl. periculo. Mox, recepit Huc Ven. 1518.—20 Recipit C. C. 2. Ven. 1. hæc sacerdos Veneria Ven. 1. Ven. 1518.—21 Schneider. obsecro te.—23 S. Lips. nobis scire.—24 Confracta, mi Trachalio, est Schneider.—26 Acidal. et Schneider. avchere voluit.—27 C. quitque. S. Lips. Ven. 1. in navem imposuit; Ven. 1518.

Nec te aleator ullus est sapientior : profecto
 Nimis lepide jecisti bolum : perjurum perdidisti. 30
 Sed nunc ubi est leno Labrax ? AM. perit potando opinor.
 Neptunus magnis poculis hac nocte eum invitavit.

TR. Credo, hercle, anancæo datum quod biberet : ut ego
 amo te,

Mea Ampelisca ! ut dulcis es ! ut mulsa dicta dicis !
 Sed tu et Palæstra quomodo salvæ estis ? AM. scibis faxo.
 E navi timidæ ambæ in scapham insiluimus : quia vide-
 mus 36

Ad saxa navem ferrier, properans exsolvi restim :
 Dum illi timent, nos cum scapha tempestas dextrovorsum
 Differt ab illis : itaque nos ventisque fluctibusque
 Jactatæ exemplis plurimis miseræ perpetuam noctem : 40
 Vix hodie ad littus pertulit nos ventus exanimatas.
 TR. Novi, Neptunus ita solet : quamvis fastidiosus

*time : est nullus aleator melior te. Sane jecisti tesseras nimis fauste : absorpsisti
 perjurum. Sed ubi est nunc Labrax leno ? AM. Arbitror eam interiisse bibendo.
 Nam Neptunus cum provocavit ingentibus scyphis hac nocte. TR. Opinor propi-
 natum anancæo, quod potaret. Ut ego te diligo, mea Ampelisca ! ut es sua-
 vis ! ut loqueris suavia verba ! Sed quomodo estis salvæ tu et Palæstra ? AM.
 Operam dabo ut perspectum habeas. Ambæ perterritæ nosmet conjecimus e navi
 in scapham : intuitæ navem impelli ad scopulos, abscidi statim rudentem. Interea-
 dum illi trepidant, procella nos abripit ab illis in dextram partem cum scapha. Ita-
 que vix ventus nos compulit hodie ad littora ferme mortuas metu, jactatas nimbis
 et undis per totam noctem, infelices omni ratione. TR. Hoc scio, Neptunus sic*

*imposuit in navim.—29 S. et Pll. aleator nullus. S. a m. pr. sapiento.—30 C.
 lepide tecisti.—31 S. Lips. periit.—33 B. 1. S. Lips. Ven. 1. ananco ; C. 2.
 anan eo ; amando ei Ven. 1518.—34 Ven. 1518. mihi mulsa.—36 Navis timidæ
 B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1.—37 C. At saxa. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. exolui.
 C. restem.—39 S. et Lips. ab altis. Mox, que post fluctibus deest in S.—40*

NOTÆ

30 *Jecisti bolum*] Quasi bolum jecerit seu aleam, et perdiderit lenonem Neptunus. Eubolon dicebant veteres pro venereo jactu, qui et erat felicissimus. Bolus dicitur et de jacta retis in mari. Quando vero prima est producta, significat globulum quandam, quantum os capere potest. Terentius: 'Crucior bolum tantum mihi esse ereptum subito e

faucibus.'
 33 *Anancæo*] Hesychius: 'Ἀνάγκη, ἡ δικανικὴ κλεψύδρα, anauge judicialis clepsydra. Unde anancæum poculum perinde capax atque urna judicialis. Anancæum autem sic dictum, quasi post id siccatum, necesse sit perire ; ut versu 31. innuit, 'periiit potando.' Alii existimant esse allusum a ποῖτα cicutæ, quam cogebantur

Ædilis est: si quæ improbæ sunt merces, jactat omnes.

AM. Væ capiti atque ætati tuæ! TR. tuo! mea Ampelisca,

Scivi lenonem facere hoc, quod fecit: sæpe dixi. 45

Capillum promittam optimum 'st, occipiamque ariolari.

AM. Cavistis ergo tu atque herus, ne abiret, cum scibatis?

TR. Quid faceret? AM. si amabat, rogas, quid faceret? asservaret

Dies noctesque: in custodia esset semper: verum ecastor

Ut multi fecit, ita probe curavit Pleusidippus. 50

TR. Cur tu istuc dicis? AM. res palam est. TR. scin' tu etiam, qui it lavatum

In balineas, ibi cum sedulo sua vestimenta servat,

Tamen surripiuntur? quippe qui, quem illorum observet, falsus est:

Fur facile, quem observet, videt: custos, qui fur sit, nescit.

Sed duce me ad illam: ubi est? AM. i sane in Veneris fanum huc intro, 55

consuevit: tametsi est morosus ædilis: si quæ merces sunt malæ, ejicit universas.
 AM. *Malum ingruat tibi, et tuæ vitæ!* TR. *Ingruat tibi! mea Ampelisca, prævidi lenonem facturum hoc quod fecit: affirmari frequenter. Ut æquum est, sinam crescere capillos, et incipiam profiteri artem ariolandi.* AM. *Igitur tu et herus impedivistis quominus fugeret, quandoquidem habebatis ejus consilium?*
 TR. *Quid moliretur herus?* AM. *Si amore tenebatur, postulas quid moliretur? Custodiret diu nocteque: esset semper in præsiidiis: sed Pleusidippus se gessit, ut complures se gerere solent: sic bene tuitus est.* TR. *Quare tu sic loqueris?*
 AM. *Id patet.* TR. *Ignorasne tu subduci furto vestimenta ei, qui it lavatum in balneis? tametsi ea custodiat diligenter, tamen surripiuntur? nimirum ignorat a quo, eorum qui adsunt, caveat. Fur cernit facile cui insidiatur; qui tuetur, ignorat qui sit latro. Sed duc me ad illam; ubi est?* AM. *Perge certe in templum*

Jactamur Schneider. contra codd.—42 C. quam vista fastidiosus.—43 Ven. 1518. improbe. Mox, omnis Pl.—45 Scivi l. ego Schneider. facere ego Ven. 1518. facturum hoc Douz. et Lamb.—46 Nonius optimum est incipiamque. S. Lips. Ven. 1. hariolari.—48 Ven. 1518. si illum amabat. S. Lips. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. aut servaret; C. atservaret.—49 Diesque S. cum in custodia idem codex.—50 Ut multifecit Lips.—52 Lamb. balneus. Pl. cum ibi.—53 C. observat. S. Lips. Ven. 1. falsus est.—54 Pl. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. observat. C. a m. pr. custos.—55 Sed duce dum Schneider. Veneris delet idem.

NOTÆ

haurire fontes, aut pro sontibus damnati; ut Socrates. Alii, et flumini Lethæo.

43 *Ædilis est*] *Ædiles* solebant improbas merces in profluentem jac-

tare.

46 *Capillum promittam*] Quasi dicat, divinus sum; oportet promittam, et sinam crescere capillum, quod erat divinorum et ariolorum.

Sedentem flentemque opprimes. TR. ut jam istuc mihi
molestum est! [animi,

Sed quid flet? AM. ego dicam tibi: hoc sese excruciat

Quia leno ademit cistulam ei, quam habebat; ubique ha-
bebat,

Qui suos parentes noscere posset: eam veretur

Ne perierit. TR. ubinam ea fuit cistellula? AM. ibidem
in navi 60

Conclisit ipse in vidulum, ne copia esset ejus,

Qui suos parentes nosceret. TR. o facinus impudicum,

Quam liberam esse oporteat, servire postulare!

AM. Nunc eam cum navi scilicet abivisse pessum in altum:

Et aurum et argentum fuit lenonis omne ibidem. 65

Credo aliquem immersisse, atque eum excepisse: id misera
mœsta 'st, [facto 'st,

Sibi eorum evenisse inopiam. TR. jam istoc magis usus

Ut eam intro, consolerque eam, ne se sic excruciet animi:

Nam multa præter spem scio multis bona evenisse.

AM. At ego etiam, qui speraverint, spem decepisse multos.

TR. Ergo animus æquus optimum est ærumnæ condimen-
tum. 71

Veneris: in eo deprehendes sedentem et lacrymantem. TR. Quam id quod dicis mihi est acerbum! Sed quare lacrymatur? AM. Ego tibi aperiam. Angitur animo, quia leno ei surripuit arculam quæ illi erat, in qua erant quædam quibus sui parentes innotescerent. Timet ne ea perdita sit. TR. Ubinam fuit ea cistella? AM. Ipse inclusit in vidulo in navi, ne esset in ejus potestate ad detegendos suos parentes. TR. O facinus atrox! Velle eam adesse servam, quam par esset esse liberam! AM. Videlicet lacrymatur, quod cistella submersa sit in mari cum navi: univèrsam aurum et argentum lenonis fuit in eodem vidulo. Arbitror quendam subivisse fluctus, atque vidulum retraxisse. Hæc mulier est tristis, quia spoliata est crepundiorum ope. TR. Est operæ pretium nunc ingrediar, et leniam ejus dolorem, ne adeo angatur animo: nam nemo ignorat multa bene successisse multis contra expectationem. AM. Sed nemo etiam ignorat expectationem se fecivisse complures qui speraverint. TR. Igitur mens æquabilis est certissimum delinimentum ægri-

hic intro ed. Carpent.—56 Unus Pl. *fluentemque*. Ven. 1. Ven. 1518. *molestust.*—57 Ven. 1518. *hoc sese illa*; Schneider. *sese hoc.*—59 Ven. 1. *parentis*; Ven. 1518. *parenteis*. Pro *posse*, Schneider. *edidit potis esset*. Ven. 1518. *delet eam.*—60 Schneider. *ubi ea nam.*—62 *Quis* Ven. 1.—64 *Nunc cum* Schneider. *abiisse* S. Lips. B. 1. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. *abiisse* C. *pessimum* Ven. 1518.—65 *Voc. omne deest* in S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—66 Schneider. *se immerse*; Ven. 1518. *immersisse se*. Mox, Pl. *it misera nescit*; S. et Lips. *id miserima est.*—67 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *venisse*. S. et Lips. *facto est.*—68 *Ne ea* S. Lips. *Ne eam* Ven. 1. *Næ eam* Ven. 1518. *consoler quod* S. Lips. Ven. 1. *consolerque* Ven. 1518. *consoler quin* ed. Carpent. *ne sic se* Schneider.—69 C. *bene venisse.*—71 Ven. 1518. *æquos*. S. Lips. Ven. 1. *optimum.*—

Ego eo intro, nisi quid vis. AM. eas: ego, quod mihi imperavit

Sacerdos, id faciam, atque aquam hinc de proximo rogabo.

Nam extemplo si verbis suis peterem, daturos dixit:

Neque digniorem censeo vidisse animum me quenquam, 75

Cui Deos atque homines censeam benefacere magis decere.

Ut lepide, ut liberaliter, ut honeste, atque haud gravate

Timidas, egentes, uvidas, ejectas, exanimatas

Accipit ad sese! haud secus, quam si ex se simus natae:

Ut eapse sic succincta aquam calefactat, ut lavemus! 80

Nunc ne morae illi sim, petam hinc aquam, unde mihi imperavit.

Heus! ecquis in villa 'st? ecquis hoc recludit? ecquis prodit?

tudinis. Ego ingredior, nisi vis aliquid. AM. Ingredere: ego obcam id quod sacerdos mihi mandavit; atque petam aquam a vicinis. Nam dixit eos daturos esse statim, si peterem ejus nomine: nec puto me conspexisse ullam animum, quam existimem digniorem affici beneficiis Deorum et hominum. Quam admisit in aedes venuste, quam urbaniter, quam humaniter, et lubenter, trepidus, inopes, madidas, expulsus, mortuas metu! non aliter ac si essemus ex ea ortae: ut ipsa sese succinigit, ut subilit ignem aquae, qua proluamur! Jam ne illam retardem, rogabo in his aedibus aquam, in quibus mihi mandavit ut rogarem. Heus! estne aliquis in vlla? Quis aperit ostium? Quis egreditur?

//////////

73 C. *id faciam*; S. Lips. *proximo*.—74 B. 1. S. Lips. Ven. 1. *sive verbis*; Pll. *exemplo sine verbis*.—75 Ed. Carpent. *quanquam*.—76 Quoi Ven. 1518. *atque homines desunt in S.*—77 Ven. 1. *gravatae*.—78 S. et Lips. *egentis*. S. Lips. Ven. 1. *humidas*; S. a m. sec. *madidas*.—79 *Accipit Ven. 1. Accipit at sese C. essemus natae Schneider*.—80 *Ut ea spe C. Ut ea ipsa S. Lips. Ven. 1. sic deest in Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. succincta S. succincte Bas. 2.*—81 Pll. *mora*; S. Lips. Ven. 1. *Nunc memora illis impera*; Ven. 1518. *me moror: ibo atque rogabo*.—82 S. *in villa est. Mox, hoc debetur Gruterio. C. recludite quis prodit.*

ACTUS SECUNDI SCENA QUARTA.

SCEPARNIO, AMPELISCA.

SC. QUIS est, qui nostris tam proterve foribus facit injuriam?

AM. Ego sum. SC. hem! quid hoc boni est? huc! edepol specie lepida mulier!

SC. Quis est, qui insultat tam petulanter in nostrum ostium? AM. Ego sum. SC. Hem! quid est id probi? Hec! profecto est mulier forma venusta! AM.

AM. Salve, adolescens. SC. et tu multum salveto, adolescentula.

AM. Ad vos venio. SC. accipiam hospitio, si mox venis, Item ut affectam: nam nunc nihil est qui te inanem. 5

Sed quid ais, mea lepida, hilara? AM. aha! nimium familiariter [quidem est.

Me attrctas. SC. pro Di immortales, Veneris effigia hæc

Sis salvus, adolescens. SC. Et tu, adolescentula, sis salva plurimum. AM. Me confero ad vos. SC. Admittam in ades, si redieris modo utut sis madida: nam nihil habeo nunc, quo repleam tuam urnam inanem. At quid dicis, mea venusta, læta? AM. Aha! me attingis paulo liberius. SC. Pro Diî immortales, est hæc

1 Voc. *nostris* deest in Ven. 1518.—2 Voc. *specie* deest in eadem ed. *specie lepida mulierum* Douz. *cu edepot* Pll.—3 Copula *et* deest in Ven. 1. et Ven. 1518.—4 Codd. Lambini, *venies vesperi*; Pll. et Bipont. *si nox venis*; Ven. 1518. *si mox veneris*. Illud *vesperi* non legitur in C. C. 2. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—5 *Ita ut* S. Lips. *affectata* Scal. *affectam amplectar* Ven. 1518. *affectas* Car. et Bipont. *nihil es* S. a m. pr. Pro *inanem*, Pll. habent *manem*; S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *maneam*; Bipont. *juvem*. Lamb. *mane mulierem*.—6 Pro *aha*, S. Lips. B. 1. Ven. 1. habent *ah*.—7 S. Lips. *Me ad-*

NOTE

2 *Quid hoc boni est*] Verba sunt Sceparnionis servi, nondum videntis Ampeliscam. Quasi dicat: Videamus utrum sit aliquid boni, quod tam graviter impellit nostras fores.

4 *Accipiam hospitio*] Hic maxima mala crux videtur esse fixa ab anctore nostro interpretibus omnibus, qui in eo uno conveniunt, ut locum obscœnnum per sese certatim reddant obscœniorem; quod ut faciant, alii alios accusant librariorum exemplariaque, elementa, vocesque mutant; et ne sic quidem contenti videntur interpretatione. Primum, subesse non-nihil obscœnitatis non est negandum; sed tectum esse contendo et prope-modum in inverecundo servo verecundum. Quod ita planum fieri posse arbitror. Pulsat ad ostium Dæmonetis Ampelisca. Aperit Sceparnio. Videt Ampeliscam cum urna ad rogandam aquam. Dicit Ampelisca, 'venio ad vos,' additura, 'rogatum aquam;' petulans servus obturbat di-

centem; videt enim satis quid roget; dicitque 'accipiam modo te hospitio.' Item *ut affectam*, id est, utut es madida. 'Sed nunc puella exornatu,' ut est versu 15. hujus scenæ. *Nihil est*, id est, non est aqua qui te inanem, id est, ut te inanem non remittam. Quod erat additurus, nisi obturbatus conspectu repentino pulchritudinis ejus, quæ rogat aquam. Nemo enim dubitat Latine dici, 'inanem aliquem remittere,' pro remittere sine iis quæ expectabat. Dicit autem jocando protervus Sceparnio non esse sibi aquam, ut quam cuivis dedisset ultro etiam, 'hostis hosti,' ut Ampelisca, versu 21. ejusdem scenæ, monet, puellæ non largiatur, nisi interpositis precibus, et ut imputus verna urget, blanditiis, versib. 18. et 20. Hæc interpretatio propius, propiusque intuenti, et eam conferenti cum tota scenâ, aut vera, aut veræ propior videatur.

7 *Effigia*] Antiquum, pro *effigies*.

Ut in ocellis hilaritudo est ! cia, corpus quojusmodi !
Subvulturium ; illud quidem, subaquilum volui dicere.

Vel papillæ quojusmodi ! tum quæ indoles in savio est ! 10

AM. Non ego sum pollucta pago : potin' ut me abstineas
manum ?

SC. Non licet te sicce placide bellam belle tangere ?

AM. Otium ubi erit, tum tibi operam ludo et deliciæ dabo :

Nunc, quamobrem huc sum missa, amabo, vel tu mihi aias,
vel neges.

SC. Quid nunc vis ? AM. sapienti ornatus, quid velim, in-
dicium facit. 15

SC. Meus quoque hic sapienti ornatus, quid velim, indicium
facit.

*imago Veneris. Ut letitia est in oculis ! Eia, quale corpus ! subvulturium ! Pro-
fecto hoc putabam appellare subaquilum ! vel quales papillæ ! tum quæ forma oris !*
AM. Non ego sum exposita pagano. Visne coercere manum a me ? SC. Non
concedes obblandiri sobrie, leniter, lepide, lepidam ? AM. Quando erit tempus,
usurpabo tecum jocum et voluptatem : nunc, quæso, vel tu mihi da, vel non da id,
propter quod ego veni huc. SC. Quid petis nunc ? AM. Hic commeatu ostendit
sapienti, quid petam. SC. Hic meus commeatu indicat quoque sapienti, quid

tractas.—8 Verbum est deest in Ven. 1518. *eya* S. Lips. *cuimodi* S. Lips.
Ven. 1.—10 S. Lips. Ven. 1. *cuimodi*. Mox, *savio est* S. a m. pr. *in salo'st*
C.—11 S. Lips. B. 1. Ven. 1. et Douz. *polluta*. Mox, *pro pago*, codd. Vallæ
palpo, al. ap. Pareum *apage*.—12 Pro *sicce*, Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.
habent *sic* ; Parei 3. *sice*.—14 Parei 3. *tu mihi alas* ; Schneider. *tu mi aias*.—
15 Ven. 1. *sapientior ornatus* ; Ven. 1518. *sapientior nata*.—16 *Hic quoque sa-*

NOTÆ

9 *Subvulturium*] Si de colore in cute
Ampelisæ dictum, id est, corpus
subfuscum ; qui color est commenda-
bilis, *une brune*. Si de alacritate cor-
poris, et non de colore cutis ; inde
sumitur comparatio, quod vultur, ut-
pote prædatoria avis, est expeditis-
simus et velocissimus.

Subaquilum] Sceparnio id subji-
cit per correctionem : quia dixit sub-
vulturium, Ampelisæ corpus dicit
esse non subvulturium, sed subaqui-
lum ; quæ correctio falsit sententi-
am eorum, qui hoc versu non de co-
lore, sed de alacritate dictum pu-
tant : est enim idem, et vulturum co-
lor et aquilarum ; itaque innuit hoc
loco Sceparnio malle se conferre

puellam cum avium regina aquila,
quam cum vulture.

11 *Non ego sum pollucta pago*] Non
sum qui cedam in partem amatoris
agrestis. 'Pollucta' est verbum sum-
tum ex sacris Herculis, in quibus aræ
hujus numinis, ut est dictum sæpe
superius, imponebantur decimæ re-
rum omnium ; et ex iis epulum fiebat
populo. Cum autem ritus ille serva-
retur tam in urbibus, quam in agris,
Ampelisca designata significatio-
nes amoris paulo liberiores Sceparni-
onis, innuit, non esse se et illum
conditione pares, ut audeat ad ejus a-
mores aspirare ; esse se ex urbe, illum
agrestem. Quasi dicat, Sum delicia-
tior quam ut apponar palato agresti.

AM. Hæc sacerdos Veneris hinc me petere jussit a vobis
aquam. [feres.

SC. At ego basilicus sum: quem nisi oras, guttam non
Nostro illum puteum periculo et ferramentis fodimus.

Nisi multis blanditiis, a me gutta non ferri potest. 20

AM. Cur tu aquam gravare, amabo, quam hostis hosti com-
modat? [dat?

SC. Cur tu operam gravare mihi, quam civis civi commo-

AM. Immo etiam tibi, mea voluptas, quæ voles, faciam om-
nia. [vocat:

SC. Eugepe! salvus sum! hæc jam me suam voluptatem

Dabitur tibi aqua, ne nequicquam me ames: cedo mihi ur-
nam. AM. cape, 25

Propera, amabo, efferre. SC. manta: jam hic ero, volup-
tas mea.

AM. Quid sacerdoti me dicam hic demoratum tam diu?

Ut etiam nunc misera timeo, ubi oculis intueor mare!

cupiam. AM. Hæc sacerdos Veneris mandavit rogare hinc aquam a vobis. SC. At ego sum minister regius: nisi me rogaveris, non accipies vel guttam. Fodimus illum puteum nostro periculo et instrumentis; gutta non potest obtineri a me, nisi multis blandimentis. AM. Quare ægre das tu aquam, quam inimicus largitur inimico? SC. Quare mihi tu negas id, quod civis dat ultro civi? AM. Immo, mea voluptas, agam quicquid libitum fuerit. SC. Gestio lætitia! meæ res bene se habent! hæc me appellat jam suam voluptatem. Tibi dabo aquam, ne me ames incassum: da mihi hydriam. AM. Tene; accelera, quæso, afferre. SC. Expecta: revertar quamprimum hic, mea voluptas. AM. Quam causam afferam sacerdoti, tantæ moræ a me factæ? Quam formido etiamnum, quando conspicio mare! At

pienrior natus Ven. 1518. sapientior natus etiam Ven. 1. et Ven. 1518.—17 Hic S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. aquam jussit a vobis Pl. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—18 C. basilicus; C. 2. basiliscus.—19 Nos pro illum Pl. illum puteum B. 1. periculo Schneider.—20 Schneider. ferri non.—21 Lips. a m. sec. aquam mihi.—22 Ven. 1518. gravare.—23 Euge salus S. Lips. Ven. 1. Euge persalvus B. 1.—25 Pasticula ne deest in S. Lips. Ven. 1. me deest in Ven. 1518. mi urnam Schneider.—26 Propterea Ven. 1518. afferre S. Lips. munc jam S. Lips. B. 1.—27 S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. meæ dicam; C. 2. meo di-

NOTÆ

Decimæ enim quæ imponebantur aræ Herulis in urbibus erant delicatiores, quam quæ imponebantur aræ ejusdem nominis in agris.

18 *Ego basilicus sum*] Id est, regius minister. Et ut sunt magnatum ministri impotentes, et feroces, et vulgo ipsis suis dominis ferociores, eos ob-

lique carpit Plautus in persona Secparnionis prædicantis se fore difficilem et morosum Ampeliscæ, neque daturam aquam, nisi tantam precibus obnixis, blanditiis plurimis.

21 *Cur tu aquam gravare*] *Gravare* hoc loco dicitur, pro gravate dare, ægre, invito animo.

Sed quid ego misera video procul in littore ?
 Meum herum lenonem Siciliensemque hospitem, 30
 Quos periisse ambos misera censebam in mari.
 Jam illud mali plus nobis vivit, quam ratæ.
 Sed quid ego cesso fugere in fanum, ac dicere hæc
 Palæstræ, in aram uti confugiamus prius,
 Quam huc scelestus leno veniat, nosque hic opprimat ? 35
 Confugiam hinc, res ita suppetit subito mihi.

quid ego cerno longe in littore, infelix? Cerno meum herum lenonem, et ejus hospitem Siculum, quos putabam, infelix, submersos fuisse ambos fluctibus. Nobis superest plus ærumnarum quam arbitrabamur. Sed quid ego cunctor me conjicere in templum, ac nuntiare hæc Palæstræ; ut confugiamus ad aram, antequam nefarius leno accedat huc, et nos occupet incautas hic? Fugiam hinc; ea res sic mihi venit in mentem repente.

//////////

cam; C. me dicam.—30 C. Sicillensemque.—31 S. Lips. periisse. Mox, misera deest in Ven. 1518.—32 S. Lips. Pl. Ven. 1. plus mali.—34 S. Lips. Pl. Ven. 1. Ven. 1518. ut confugiamus.—35 S. homo leno.—36 C. huic Pl. C. huc Lamb. ex codd. ita res Lamb. subita idem. mihi deest in B. 1. Pl. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.

=====

ACTUS SECUNDI SCENA QUINTA.

SCEPARNIO.

PRO DI immortales, in aqua nunquam credidi
 Voluptatem inesse tantam! ut hanc traxi lubens!
 Nimio minus altus puteus visus est, quam prius.
 Ut sine labore hanc extraxi! præfiscine,

SCÆ. Pro Dii immortales! nunquam existimari esse tantam oblectationem in aqua haurienda. Quam eam eduxi alacriter! Credidi puteum multo minus profundum quam antea. Quam hanc hausì sine conatu! absit dicto invidia, sum satis impro-

//////////

3 Lamb. visus'st.—4 Pl. S. Ven. 1. præfici ne; Lips. profiscisci ne; Ven.

NOTE

4 *Præfiscine*] *Præfiscine* est vox qua utebantur veteres ad præfationem modestiæ, quando quid dicebant unde gloriari possent: quasi dicat, 'absit verbo invidia.' Unde patet hic jocum

captari a Sceparnionem, qui profitetur se esse satis nequam. Quod quem locum gloriæ faciat, nemo est qui non videat.

Satis nequam sum : utpote qui hodie inceperim 5
 Amare : hem tibi aquam, mea tu bella : hem, sic volo
 Te ferre honeste, ut ego fero : ut placeas mihi.
 Sed ubi tu es, delicata ? cape aquam hanc sis : ubi es ?
 Amat hercle me, ut ego opinor : delituit mala.
 Ubi tu es ? etiamne hanc urnam acceptura es ? ubi es ? 10
 Commodule melius : tandem vero serio.
 Etiam acceptura es urnam hanc ? ubi tu es gentium ?
 Nusquam hercle equidem illam video : ludos me facit.
 Apponam hercle urnam jam ego hanc in mediâ via.
 Sed autem, quid si hanc hinc abstulerit quispiam 15
 Sacram urnam Veneris ? mihi exhibeat negotium.
 Metuo hercle, ne illa mulier mihi insidias locet,
 Ut comprehendar cum sacra urna Veneria.
 Nempe optimo me jure in vinculis enicet
 Magistratus, si quis me hanc habere viderit. 20
 Nam hæc literata 'st : ab se cantat cuja sit.
 Jam hercle evocabo hinc hanc sacerdotem foras,
 Ut hanc accipiat urnam ; accedam huc ad fores.

lus : ut qui initium faciam hodie amandi. Hem ! tene aquam, mea bella. Hem ! exopto te gestare, sic decore, ut ego gesto : ut mihi sis grata. Sed ubi es, lepida ? Tene, si libet, hanc aquam. Ubi es ? Profecto me amat, ut ego animadverto : sese abscondit, nequam. Ubi es tu ? Accipiesne tandem hanc urnam ? Ubi es ? Hac-tenus joco : tandem vero age serio. Accipiesne tandem aliquando hanc urnam ? In quo loco delitescis ? Nullibi illam conspicio ; me ludificat. Ego collocabo hanc urnam hic in media via. At vero si quis hanc abstulerit hinc urnam sacram Veneris ? Mihi facessat negotium. Profecto vereor, ne illa mulier mihi struat insidias, ut inveniar cum urna sacra Veneris. Nimirum judex me interficiat merito in carcere, si quis viderit me hanc tenere. Nam hæc inscripta literis : nuntiat per sese ad quem pertineat. Nunc certe vocabo hanc sacerdotem e fano, ut auferat hanc

1518. *præstestine*.—5 *Ut nequam* Ven. 1518. *ut pro te* S. Lips. Ven. 1. *pro te* Ven. 1518. *amare inceperim* Ven. 1518.—6 *Pl.* S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *tu belliatâ*.—8 *Sed ubi es* S. Lips. Ven. 1. *hanc sic* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—10 C. 2. *ancurmam acceptura's* ; τὸ es deest in C. *ubinam es* Ven. 1518.—12 *Lamb. es acceptura*.—13. 14 *Hæc verba bis quatuor, equidem . . . hercle desunt in* S. B. 1. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *in media sistam via* Ven. 1518.—15 *Sedentem quid si* Valla.—16 S. Lips. *exhibebat*.—18 *Ut comprehendar* S. *Ut comprehendas* Lips.—19 *Pronomen me deest in* B. 1. S. Lips. Ven. 1. *vinculis* S. Lips.—20 *Migram jussi* S. Lips. *nisi* S. a. m. sec.—21 S. Lips. *litterata est*. C. *capse cantat*. *Mox*, Ven. 1518. *quia sit*.—22 *Nam hercle* Ven. 1518.—23 *Pro urnam*, Ven. 1. et Ven. 1518. *habent nam*. *Mox jam huc* Ven. 1518.—

NOTÆ

21 *Literata 'st*] Id est, literis inscripta.

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

4 Z

Heus sis, Ptolemocratia ! cape hanc urnam tibi :
 Muliercula hanc nescio quæ huc ad me detulit. 25
 Intro ferunda est : repperi negotium :
 Siquidem his mihi ultro aggeruuda etiam est aqua.

urnam. Accedam huc ad januam. Heus si libet, Ptolemocratia ! sume tuam urnam : nescio quæ muliercula ad me hanc attulit huc. Oportet eam inferam in fanum. Si mihi ferenda est ultro aqua iis qui haustam veniunt, non inveni parum negotii.

24 *Heus siplolemo gracia B. 1. Eus si Pll. Heus si plolemo gratia S. Lips. Ven. 1. Heus si tolloni gratia Ven. 1518. Heus sis, tolle mea gratia Carpenter.—26 Inproferundast B. 1. In proferundast Pli. S. Lips. Ven. 1. Introferundast codd. Lamb. In proferunda abiit Lamb. reperi Camer. Lamb.—27 Schneider. mihi his ultro.*

ACTUS SECUNDI SCENA SEXTA.

LABRAX, CHARMIDES.

LA. QUI homo sese miserum et mendicum volet,
 Neptuno credat sese atque ætatem suam :
 Nam si quis quid cum eo rei commiscuit,
 Ad hoc exemplum amittit ornatum domum.
 Edepol, Libertas, lepida es, quæ nunquam pedem 5
 Voluisti in navem cum Hercule una imponere.

LA. Qui optabit esse infelix et egenus, sese committat mari et suam vitam : nam si quis contraxit aliquid commercii cum eo, illum remittit domum instructum hoc modo. Sine dubio fuisti callida, Libertas, quæ nunquam voluisti inferre pedem in

1 *Qui homo hominem Ven. 1518.—3 Pll. S. Lips. Ven. 1. quis cum eo quid.—5 Edepol Ven. 1518. Lamb. Edepol deest in B. 1. S. a m. pr.—6 Ven. 1518. navim. Ven. 1. Ven. 1518. mecum. Mox, hercle Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven.*

NOTÆ

1 *Qui homo]* Terentius, ‘Nescio quid mali præterieris, qui nunquam es ingressus mare.’ Ovidius, ‘Et prope tam letum quam prope cernit aquam Navita.’ Juvenalis, ‘Nauta est digitis a morte remotus Quatuor, aut septem, si sit latissima tæda.’

2 *Ætatem suam]* Id est, vitam suam. Quod idem est ac ‘se ;’ unde supra,

‘Væ ætati tuæ ;’ id est, væ tibi.

4 *Ornatum]* Adjuvat orationem suam Labrax indicatis laciniiis vestimenti manantis aqua marina.

6 *Cum Hercule]* Quæ sit ea Libertas, quæ noluerit inferre pedem cum Hercule in navem, ignoratur. Ego crediderim esse hanc Fabulam ex earum numero, quæ circumferuntur in

Sed ubi ille meus est hospes, qui me perdidit ?

Atque eccum incedit ! CH. quo, malum, properas, Labrax ?

Nam equidem te nequeo consequi tam strenue.

LA. Utinam te prius quam oculis vidissem meis, 10

Malo cruciatu in Siciliam perbiteres ;

Quem propter hoc mihi obtigit misero mali !

CH. Utinam, cum in ædes me ad te adduxisti tuas,

In carcere illo potius cubuissem die !

Deosque immortales quæso, dum vivas, uti 15

Omnes tui similes hospites habeas tibi.

LA. Malam Fortunam in ædis te adduxi meas.

Quid mihi scelesto tibi erat auscultatio ?

Quidve hinc abitio ? quidve in navem inscensio ?

Ubi perdidisti etiam plus boni quam mihi fuit. 20

CH. Pol minime miror, navis si fracta 'st tibi,

Scelus te, et sceleste parta quæ vexit bona.

LA. Pessum dedisti me blandimentis tuis.

CH. Scelestiorem cœnam cœnavi tuam,

Quam quæ Thyestæ quondam anteposita est, et Tereo. 25

navem una cum Hercule. At ubi est ille meus hospes, qui me vocavit in periculum ? Atque ecce huc venit ! CH. Quo vadis, malum, Labrax ? Nam non valeo te sequi tam celeriter. LA. Utinam antequam conspexissem te meis oculis, periisses in Sicilia malo cruciatu, ejus causa hæc calamitas mihi accidit infelici ! CH. Utinam illo die, quo me adduxisti in tuas ædes, dormivissem potius in carcere ! Et rogo Deos immortales, ut sint tibi, dum vitam ages, omnes hospites tui similes. LA. Induxi nulam fortunam in ædes meas, quando te adduxi in eas. Quare tibi præbui aures, sceleste ? Quare hinc sum profectus ? Quare conscendi navem ? In qua perii plus fortunarum quam habebam. CH. Sane minime miror, si tua navis est scopulis allisa, quæ te portavit scelestum, et fortunas comparatas scelere. LA. Me perdidisti tuis blanditiis. CH. Sumsi cœnam magis nefariam apud te, quam quæ

//////////

1518.—10 *Utinam ego* Schneider.—11 *Sicilia* Camer. Lamb. *proficisceres* B. 1. S. Lips. *perbiteres* Ven. 1. *perbiteres* Ven. 1518.—13 S. Lips. Ven. 1. *ædis* ; Ven. 1. Ven. 1518. *meas te adduxi*. Mox, *tuas* doest in S. Lips. Ven. 1.—16 S. *similes*, et in marg. *siculos*.—18 C. 2. et Ven. 1. *tibi erit*.—19 Q. *h. abito* Pll. *navim* Ven. 1518.—21 S. Lips. *fracta sit*. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *ibi pro tibi* ; Carpenter. *ubi*.—23 Schneider. *blandimentis me*.—25 *Thiestæ* S. *est*

NOTÆ

ima plebe, et quæ cum tempore exolescant, ab eruditis non usurpata, et monumentis literarum minime consignata.

25 *Thyestæ*] Fabula nota est, qua

Atræus Thyestæ frater suos liberos epulandos apposuisse narratur. Neque minus notum Procnen Tereo viro suo, quod is Philomelam Procnes sororem vitiasset, eique postea,

- LA. Perii, animo male fit! contine, quæso, caput.
 CH. Pulmoneum edepol nimis velim vomitum vomas.
 LA. Eheu Palæstra atque Ampelisca! ubi estis nunc?
 CH. Piscibus in alto, credo, præbent pabulum.
 LA. Mendicitatem mihi obtulisti opera tua, 30
 Dum tuis ausculto magnidicis mendaciis.
 CH. Bonam est quod habeas gratiam merito mihi,
 Qui te ex insulso salsum feci opera mea.
 LA. Quin tu hinc is a me in maxumam malam crucem.
 CH. Eas! easque res agebam commodum. 35
 LA. Eheu! quis vivit me mortalis miserior?
 CH. Ego multo tanto miserior, quam tu, Labrax.
 LA. Qui? CH. quia ego indignus sum, tu dignus, qui sies.
 LA. O scirpe, scirpe! laudo fortunas tuas,
 Qui semper servas gloriam aritudinis. 40
 CH. Equidem me ad velitationem exerceo:

est apposita olim Thyestæ et Tereo. LA. Perii, est ægre animo; rogo, tene caput.
 CH. Utinam excrees pulmonem. LA. Heu Palæstra, atque Ampelisca! ubi estis jam?
 CH. Puto sunt pabulo piscibus in mari. LA. Me compulisti in summam inopiam, tua culpa, dum aurem præbeo tuis mendaciis magnificis. CH. Est in quo mihi habeas jure gratiam, qui te reddidi meo beneficio ex insulso salsum. LA. Quin tu abis hinc a me in maximam malam crucem. CH. Abi tu ipse! molitus sum id in te feliciter ut abeas. LA. Heu! quis homo est infelicior me! CH. Ego sum tanto infelicior, quam tu, Labrax. LA. Quomodo? CH. Quia ego sum indignus, qui sim miser: tu vero dignus. LA. O scirpe, scirpe! laudo tuam sortem, qui tueris semper laudem siccitatis. CH. Equidem me exercito ad pugnam velitarem:

omittit Ven. 1518. et atroco S. Lips. ab Tereo Ven. 1518.—26 Peri S. Lips. Pll.—27 Pulmoneum S. Lips. Pulmonem Ven. 1518. vomitu Ven. 1518.—28 Ehu S. Lips. Heu Ven. 1. Ven. 1518. nunc miseræ Ven. 1518.—34 S. Lips. Ven. 1. maximam.—35 Das cas q̄ res B. 1. Das easque res Pll. Das etiam S. Lips. Da Ven. 1. Ven. 1518. cas quæ S. Ven. 1. quas Ven. 1518. meas qui Carpentar. res tecum in navi Ven. 1518. Meas tuasque res agebam Diss.—36 Heus B. 1. S. Lips. Heu Ven. 1. Ven. 1518. me alter Ven. 1518.—41 S. Lips.

NOTE

ne enuntiare, linguam præcidisset, Ityn communem filium dilaceratum patri comedendum objecisse.

33 Ex insulso salsum feci] Charmides Labracem irridet: habet enim gratiam ei quivis qui ab aliquo ex insipiente sapiens factus sit; sed non qui e sicco madidus.

35 Eas! easque res] Labrax dixit Charmidi; 'quin is in malam cru-

cem!' Respondet Charmides, Eas! res, id est, id agebam; id est, ibam in malam crucem, quando subibam tecum tempestatem. Sed est et jocus in Eas! res; 'eas' enim verbum significat; 'eas ipse in malam crucem;' et præterea inseruit phrasi, 'eas res agebam.'

39 O scirpe] Scirpus etiam aqua immersus non madet.

Nam omnia corusca præ tremore fabulor.

LA. Edepol, Neptune, es balneator frigidus :
Cum vestimentis posteaquam abs te abii, algeo.

Ne thermopolium quidem ullum instruit : 45

Ita salsam præbet potionem et frigidam.

CH. Ut fortunati sunt fabri ferrarii,
Qui apud carbones assident ! semper calent.

LA. Utinam fortuna nunc anatina uterer,
Uti cum exivissem ex aqua, arerem tamen ! 50

CH. Quid, si aliquo ad ludos me pro manduco locem ?

LA. Quapropter ? CH. quia pol clare crepito dentibus.

Jure optumo me lavisse arbitror.

LA. Qui ? CH. quia auderem tecum in navem ascendere,
Qui a fundamento mihi usque movisti mare. 55

LA. Tibi auscultavi, tu promittebas mihi

nam mitto præ trepidatione verba vibrantia. LA. Certe, Neptune, es balneator gelidus: rigeo ex quo excessi a te cum vestibus. Sane non est apud cum thermopolium, sic propinat potionem salsam et frigidam. CH. Quam fabri ferrarii sunt felices, qui semper stant ad prunas ! frontur calore perpetuo. LA. Utinam essem similis anati, ut quando prodirem ex aqua essem siccus ! CH. Quid, si me collocem ad ludos pro manduco ? LA. Quare ? CH. Quia crepito clare dentibus. Existimo me naufragium fecisse merito. LA. Quare ? CH. Quia sum ausus me conferre tecum in navem, quia concitasti mare ab imo. LA. Tibi credidi ; tu mihi

~~~~~

B. 1. mea tu elitationem ; Ven. 1. Ven. 1518. meum velitationem ; codex Turnebi, ne advelitationi ; Pl. me at velitationem.—12 S. Lips. præ timore.—44 S. Lips. Pl. Ven. 1. postquam ; Ven. 1518. abs te postquam. C. a te. B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. abi.—15 Neteomopolium B. 1. Ne temopolium S. Lips. ullum ille edd. quædam vet. et Schneider. instructum hodie Ven. 1518.—49 Ven. 1518. nunc ego. Pl. anetina ; S. a net in a ; Lips. auct in a ; Ven. 1518. anthracina.—50 Ut S. Lips. Ven. 1. Ut postquam Ven. 1518. exissem S. Lips. Ven. 1. in aerem S. Lips.—51 Ven. 1518. manduca.—53 Sed nunc jure edd. quædam vet. et Schneider. Vno, pro Jure, S. Lips. lavissem S. Lips. opinor arbitror S.—54 Ven. 1518. navim.—56 Tibi autem S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.

NOTE

41 *Ad velitationem*] Festus : 'Velitatio dicta est ultro citroque proborum objectio ab exemplo velitaris pugnae.' Hic de trepidatione, qua membra vibrantur.

42 *Corusca*] Coruscat maxime lux, quando tremula est. Sic coruscantia sua verba dixit Charmides propter trepidationem vocis. Corusce vero

lux videtur radios circumquaque vibrare.

49 *Fortuna anatina*] Anas est perpetuo in aqua : neque tamen, aut aget, aut madet, quando exit.

51 *Manduco*] Manducus erat formidolosa persona, magnis malis, lateque deliscens, et clare crepitans dentibus, terriulentamentum puerorum.

Illic esse quæstum maxumum meretricibus,

Ibi me corruere posse aiebas divitias.

CH. Jam postulabas te, impurata bellua,

Totam Siciliam devoraturum insulam.

60

LA. Quænam balæna meum voravit vidulum,

Aurum atque argentum ubi omne compactum fuit ?

CH. Eadem illa, credo, quæ meum marsupium,

Quod plenum argenti fuit, in sacciperio.

LA. Eheu ! redactus sum usque ad hanc unam tuniculam,

Et ad hoc misellum pallium : perii oppido !

66

CH. Vel consociare mihi quidem tecum licet :

Æquas habemus partes. LA. saltem si mihi

Mulierculæ essent salvæ, spes aliquæ forent.

Nunc si me adolescens Pleusidippus viderit,

70

A quo arrhabonem pro Palæstra acceperam,

Jam se exhibebit hic mihi negotium.

CH. Quid, stulte, ploras ? tibi quidem edepol copia 'st,

Dum lingua vivet, qui rem solvas omnibus.

affirmabas meretrices facere illic maximum lucrum ; dicebas me posse corrudere illic opes. CH. Impura bestia, putabas jam te voraturum universam insulam Sicilian. LA. Quæ balæna voravit meum vidulum, in quo fuit inclusum omne aurum atque argentum ? CH. Illa eadem, ut puto, quæ voravit meum marsupium, quod plenum erat pecunia, in sacco. LA. Heu ! hæc una tunicula mihi superest, et hoc miserum pallium. Interii plane ! CH. Mihi licet quidem inire societatem fortunarum tecum. Sumus pares in fortunis. LA. Saltem si mulierculæ essent incolumes, esset spes aliqua. Nunc si adolescens Pleusidippus, qui dedit mihi arrhabonem pro Palæstra, me conspicuus sit, mihi conflabit jam hic negotium. CH. Quare lacrymaris, insane ? Profecto semper poteris reddere rem cuivis dum lingua valebit.

//////////

—57 Illi Lamb.—58 Pll. aiebas.—59 C. 2. impura bellula.—60 Ven. 1. devorat.—61 S. Lips. C. 2. bellenu ; C. 2. bellana.—63. C. marsippium.—65 Ehu S. Lips. Heu Ven. 1. Ven. 1518. sum redactus Ven. 1518. unam hanc C. ad hanc usque unam Ven. 1518.—67 Vel consociare B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. Vel consiliare Valla ; Vel conciliare al.—69 Carpentar. aliqua forent.—70 Pronomen me deest in Ven. 1518. plesidippus Ven. 1.—71 Pll. S. Ven. 1518. arrabonem ; Ven. 1. arabonem.—72 Jam is Lamb. 1595. Jam his Lamb. 1577.—73 S. Lips. tibi equidem.

NOTE

58 *Corruere*] Coacervare magnas divitias. Varro, 'Corruuntur spicæ in corbem.' Inde 'rutrum ;' *instrument à remuer du mortier*. 'Ruere,' est de

medio cumulum dejicere, et æquare. Cicero de laudibus Dolabellæ, 'diruam cumulum.'

ACTUS SECUNDI SCENA SEPTIMA.

SCEPARNIO, CHARMIDES, LABRAX.

SC. QUID illuc, obsecro, negotii, quod duæ mulierculæ
Hic in fano Veneris signum flentes amplexæ tenent?
Nescio quem metuentes miseræ; nocte hac vero proxima
Se jactatas atque ejectas hodie esse aiunt e mari.

LA. Obsecro hercle, adolescens, ubi istæc sunt, quas me-
moras, mulieres? 5

SC. Hic in fano Veneris. LA. quot sunt? SC. totidem
quot ego et tu sumus.

LA. Nempe meæ. SC. nempe nescio istuc. LA. qua
sunt facie? SC. scitula.

Vel ego amare utramvis possim, si probe appotus siem.

LA. Nempe, puellæ? SC. nempe, molestus es: vise, si
libet.

LA. Meas oportet intus esse hic mulieres, mi Charmides. 10

CH. Juppiter te perdat, et si sunt, et si non sunt tamen.

LA. Intro rumpam jam huc in Veneris fanum. CH. in
barathrum mavelim.

Obsecro, hospes, da mihi aliquid, ubi condormiscam, loci.

SC. Istic ubi vis condormisce: nemo prohibet, publicum
est.

SC. Quare, amabo, duæ mulierculæ lacrymantes amplectuntur imaginem Veneris
in templo; formidantes nescio quem, infelices? Narrant autem suprema nocte se
fuisse jactatas tempestate, atque ejectas e fluctibus. LA. Ubi sunt, quæso, istæ
mulieres, quas dicis? SC. Sunt hic in templo Veneris. LA. Quot sunt? SC.
Totidem quot sumus ego et tu. LA. Nimirum sunt meæ. SC. Nimirum ne latet
istud. LA. Quo sunt vultu? SC. Venusto. Vel ego possim amare utramque, si
sim bene potus. LA. Videlicet sunt puellæ? SC. Videlicet es importunus: ride si vis.
LA. Mi Charmides, oportet meas mulieres esse in hoc templo. CH. Juppiter te per-
dat, sive sint, sive non sint! LA. Nunc irrumpam illuc in templum Veneris. CH.
Malim in barathrum irrumpere. Quæso, hospes, præbe mihi aliquem locum in quo
somnia capiam. SC. Somnum cape hic ubi libet: nullus impedit; est commune.

//////////

1 Quid est illuc S. Lips. B. 1. C. 2. Ven. 1. Quid illud Ven. 1518. Quid est
illud Carpentar. Quid illuc est Lamb. negocii Ven. 1518.—3 C. hac nunc; C.
2. hac non; B. 1. et Diss. nocte hac vero proxima.—4 Se jectas Ven. 1518. Se
jactatas; atque ejectas Diss.—6 Ven. 1518. quod . . . quod.—7 Ven. 1518. istuc
nescio.—8 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. possum; mox, S. Lips. B. 1. Ven. 1.
adpotuissem; Pl. atpotus siem; C. 2. sim.—9 Camer. vise intro si libet.—10
S. Lips. meæ Char. Pl. me Char.—12 S. a m. pr. hic in. S. Lips. Ven. 1.
barathrum.—13 S. Lips. B. 1. Ven. 1. loci ubi condormiscam; Ven. 1518. loci

CH. At vides me, ornatus ut sim vestimentis uvidis: 15

Recipe me in tectum, da mihi vestimenti aliquid aridi,

Dum mea arescunt: in aliquo tibi referam gratiam.

Sc. Tegillum eccillud mihi unum arescit: id si vis, dabo:

Eodem amictus, eodem tectus esse soleo, si pluit.

Tu istæc mihi dato: exarescunt faxo. CH. eho! an te
pœnitet, 20

In mari quod elavi, ni hic in terra iterum eluam?

Sc. Eluas tu an exungare, ciccum non interdum.

Tibi ego nunquam quicquam credam, nisi accepto pignore.

Tu vel suda, vel peri algu: vel tu ægrota, vel vale:

Barbarum hospitem mihi in ædes, nihil moror: sat li-
tium est. 25

CH. Jamne abis? venales illic ductitavit, quisquis est:

CH. *Sed cernis quemadmodum ego sum indutus vestibus nudidis. Admitte me in ædes, cedo mihi aliquam vestem siccam, usque eo dum mea exarescat; tibi agam gratias aliquando.* Sc. *Ecce vestimentum angustum siccum: commodabo, id si libet. Consuevi esse indutus eodem et tectus, si pluit. Tu dato mihi tua vestimenta; curabo ut siccentur.* CH. *Eho! an doles quod naufragium feci in mari, nisi faciam hic iterum in terra?* Sc. *Tu lares an ungaris nihili curo: ego nunquam tibi trudan vestes, nisi accepto arrhabone. Vel suda, vel morere frigore, vel ægrota, vel sis sanus: nolo habere in ædibus hospitem peregrinum: est sutis controversiarum.* CH. *Jamne excedis? Iste quisquis est, fuit mango: est ferus.*

ubi condormiscam parum.—14 S. condormiscere.—15 S. Lips. *sim v. humidis.*—16 R. *me intectum* Ven. 1518. *vesti a. aridi* Pll. *vestium a. aristi* S. Lips.—17 *Dum arescunt mea* S. Lips. *Dum a. mea* Ven. 1. *tibi gratiam referam* S. Lips. Ven. 1.—18 *Tigillum* Pll. S. Ven. 1. *eo illud* C. Ven. 1. *et illud* C. 2. *habeo illud* S. Lips. *eho illud* Ven. 1518. *aret* Festus, Salm. Pll. S. Lips. *it si vis* Pll.—19 Ven. 1518. *tectus eodem.*—20 Lips. et Pll. *exarescent.*—21 *In mare delavi ne hic in terra eluam* B. 1. *delavi* etiam Lips. S. Ven. 1. *hic deest* in ed. Carpentar. *iterum deest etiam* in S. Lips. C. 2. Ven. 1. *in eluam* C.—22 *Eluas tu, an emungare* Gulielm. et Schneider. *E. tu hanc* S. Lips. *exungere* ed. Carpentar. *siccum vero interdum* S. Lips. Ven. 1. *siccus verum interim* Ven. 1518. *siccus verum interdum* Carpentar.—23 Ven. 1518. *nunquam hodie.*—24 S. a m. *sec. vel pigri.* S. Lips. B. 1. *argens.*—25 S. Lips. *in ædem;* Ven. 1. *in æde is.*

NOTÆ

18 *Tegillum*] Festus, 'Tegillum, integumentum corporis vile et plebeinum.'

21 *Elavi*] Translatione ducta a balneis. Dicitur 'eluire' et 'elavare,' qui bona in deliciis consumit. Hic Charmides dicit se 'elavisse in mari,' id est, in doloribus, non in voluptatibus.

22 *Exungare*] Id est, utrum in balneis an in unguentis rem tuam dilapidas, non magnopere curo.

Ciccum non interdum] Membrana tenuis, quæ est in malo punico, cellularum discrimen. 'Pluma non interest; 'flocci facio.' *Interdum*, id est, dem.

Non est misericors : sed quid ego hic asto infelix, uvidus ?
 Quin abeo hinc in Veneris fanum, ut edormiscam hanc
 crapulam,

Quam potavi præter animi, quam libuit, sententiam.

Quasi vinis Græcis Neptunus nobis suffudit mare : 30

Itaque alvom prodi speravit nobis salsis poculis.

Quid opu'st verbis ? si invitare nos paulisper pergeret,

Ibidem obdormissemus : nunc vix vivos amisit domum.

Nunc lenonem, quid agit intus, visam, convivam meum.

Sed quid sto hic miser madidus? Quare non ingrédior in templum Veneris, ut edormiscam hanc crapulam, quam exhausti præter voluntatem, ac libidinem? Quasi Neptunus miscuerit vina Græca in mari: itaque voluit solvi ventrem laticibus salsis. Quid est opus verbis? Si nobis plura pocula propinasset, obdormissemus ibidem: nunc remisit viros in ædes fere mortuos. Nunc videro, quid agat in templo leno, meus compotor.

Mox, Carpentar. nihil mihi.—26 S. Lips. Ven. 1. *venalis venalis*.—27 Pro uvidus, Lips. et S. habent *invidus*.—31 Pll. Ven. 1. *prodisperavit*; S. *predisperavit*; Lips. *prædisperavit*. S. Lips. Ven. 1. *falsis*.—32 S. Lips. *opus est*. Mox, pro nos, C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. habent *nobis*.—33 Lips. *obdormivissemus*.—34 Acidal. *quid agat*. Mox, *intusam C. intervisam Parei 3*.

NOTE

31 *Prodi speravit*] Id est, Neptunus largioribus poculis invitatos nos prodere voluit; id est, nos extinguerere. Qui enim invitatos largioribus poenlis provocant, quam sanitati vitæque conducant, eos prodere dicuntur.

tur.

34 *Convivam*] Charmides jocatur de tempestate, a qua elapsi sunt ipse et Labrax; et convivam appellat, quia simul potaverunt.

ACTUS TERTII SCENA PRIMA.

DÆMONES.

MIRIS modis Di ludos faciunt hominibus,

Mirisque exemplis somnia in somnis danunt.

DÆ. Dii ludificantur homines mirum in modum, et mittunt somnia dormienti-

1 *Miris* deest in Pll. *hominibus* Ven. 1.—2 B. 1. et Gulielm. *omnia in somnis*; S. et Lips. etiam *omnia*; Ven. 1. Ven. 1518. *nam omnia*.—3 S. Ven. 1. *dormi-*

NOTE

2 *Somnia*] Alii, *Dii omnia in somnis danunt*, id est, dant.

Ne dormientes quidem sinunt quiescere.
 Velut ego hac nocte, quæ præcessit, proxuma
 Mirum atque inscitum somniavi somnium. 5
 Ad hirundinum nidum visa est simia
 Ascensionem ut faceret, admolirier :
 Neque eas eripere quibat inde : postibi
 Videbatur ad me simia aggredierier,
 Rogare, scalas ut darem utendas sibi. 10
 Ego ad hoc exemplum simiæ respondeo,
 Natas ex Philomela atque ex Procne esse hirundines :
 Ago cum illa, ne quid noceat meis popularibus.
 Atque illa animo jam fieri ferocior,
 Videtur ultro mihi malum minitarier. 15
 In jus vocat me : ibi ego nescio quomodo
 Iratus videor mediam arripere simiam :
 Concludo in vincla bestiam nequissumam.

bus mirifica. Ne patiuntur quidem dormientes somnum capere quietum. Mihi contigit somnium admirabile atque obscurum, hac nocte, quæ præcessit, ultima. Simia visa est conari ascendere ad nidum hirundinum: neque poterat eas detrahare inde. Postea simia videbatur venire ad me rogatum ut sibi commodarem scalas ad ascendendum. Ego repono hoc modo simiæ, hirundines esse natas ex Philomela atque ex Procne. Illi præcipio ne injuriam faciat meis civibus. Simia videtur fieri jam iracundior. Videtur mihi minitari ultro malum. Me appellat ad judicem. Tum ego nescio quomodo videor occupare simiam mediam iratus: conjicio bestiam

~~~~~

entis; Ven. 1518. dormientis.—4 Pl. processit.—6 S. Lips. hirundinum: duo codd. Prisciani hirundinum. Sex codd. Prisciani visa est mihi.—7 Unus cod. Prisciani ascensione. S. Lips. admolier; sex codd. Prisciani adoririer; unus cod. adhoriri; duo adorier.—8 Lamb. ex codd. deripere. Mox, C. S. Lips. post ibi.—9 Videtur Schneider. adgredier S. Lips.—12 Philomena Ven. 1. Ven. 1518.—13 C. ne quit.—14 At illa B. 1. S. Lips. illæc Ven. 1518. Atque illa nimio Acidal. et Schneider.—16 Schneider. ibi tum ego. Camer. et Lamb.

NOTE

6 *Hirundinum*] Pro *hirundinum*, possessivo.

8 *Postibi*] Id est, postea, interibi, interea. 'Postidem' et 'postidea' dicuntur pro 'postea.'

12 *Natas*] *Philomela* et *Procne* duæ filiæ sunt *Pandionis Atheniensium* regis. Altera dicitur mutata in *philomelam*, altera in *hirundinem*. Quare comica licentia dixisse videtur ambas esse mutatas in *hirundines*. Finguntur enim comicæ per-

sonæ parum esse versatæ in historia et fabula. Revera tamen forte *Planus* ocasionem sumpsit hujus *Metamorphoseos* confundendæ, quod non defuerint auctores, qui dicant *Philomelam* esse versam in *hirundinem*: talis est *Gorgias* apud *Aristotelem*.

13 *Popularibus*] *Dæmones* erat *Atheniensis* exul; *Procne* et *Philomela* *Atheniensis*; idcirco *hirundines* vocat populares suas.

Nunc quam ad rem dicam hoc attingere somnium,
 Nunquam hodie quivi ad conjecturam evadere. 20
 Sed quid hic in Veneris fano
 Clamoris oritur? animus mirat.

pessimam in vincula. Nunc nunquam potui assequi conjectura ad quam rem potissimum attingeat hoc somnium. Sed quis clamor auditur hic in templo Veneris? animus stupet.

ibi nescio ego. Ven. 1518. quonam modo.—18 Carpentar. in vincula.—20 C. colecturam.—21 Pronomen hic deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. pro quo Ven. 1. habet nam. Mox, Lamb. fano meæ viciniae; C. fanom [lacuna]; C. 2. fano [lacuna]; alii legunt ex conj. fano: intus obsecro.—22 S. Lips. miratur animus; Ven. 1. an miratur; Lamb. an miratur meus; voc. animus mirat desunt in Ven. 1518.

NOTÆ

22 Mirat] Miratur.

 ACTUS TERTII SCENA SECUNDA.

TRACHALIO, DÆMONES.

TR. PRO, Cyrenenses populares! vostram ego imploro
 fidem,
 Agricolaë, accolaë, propinqui qui estis his regionibus,
 Ferte opem inopiæ, atque exemplum pessimum pes-
 sumdate,
 Vindicate: ne impiorum potior sit pollentia,
 Quam innocentium, qui se scelere fieri nolunt nobiles. 5
 Statuite exemplum impudenti, date pudori præmium.
 Facite hic lege potius liceat, quam vi, victo vivere.

TR. Pro Cyrenenses mei cives! Ego inroco vestram opem, agricolaë, ricini, qui estis finitimi his plagis, opitulemini destitutis ope, et prohibete rem pessimam, ulciscamini: ne potentia impiorum sit major quam innocentum, qui nolunt evadere celebres crimine. Infigite pœnas inrecedendo; afficite mercede verecundiam. Date operam ut liceat potius civi Cyrenaico vivere ex legum præscripto, quam ex

1 Porro al. ap. Pareum.—2 Agricolaë deest in B. 1. S. Lips.—3 Forte B. 1. —5 B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. innocentum. Mox, volunt B. 1. S. Lips. —6 Lamb. impudentiæ.—7 S. a m. pr. quam victo. Al. delent victo; al. scri-

NOTÆ

7 Victo] Id est, liceat potius civi pressit; id est, non vis, sed leges in Cyrenaico vivere sub legibus, quam republica valeant. sub potestate ejus, qui cum vi op-

Currite huc in Veneris fanum: vostram iterum imploro
fidem,

Qui prope hic adestis, quique auditis clamorem meum,
Ferte suppetias, qui Veneri, Veneriæque antistitæ 10
More antiquo in custodiam suum commiserunt caput.

Prætorquete injuriæ prius collum, quam ad vos perveniat.
DÆ. Quid istuc est negotii? TR. per ego te hæc genua
obtestor, senex, [mihî expedi,

Quisquis es. DÆ. quin tu ergo omitte genua, et quid sit,
Quid tumultues? TR. teque oro et quæso, si speras tibi 15
Hoc anno multum futurum sirpe et laserpitium,
Eamque eventuram exagogam Capuam salvam et sospitem,
Atque ab lippitudine usque siccitas ut sit tibi.

vi. *Accelerate huc in delubrum Veneris: inroco rursus vestram opem, qui habitatis in vicinis; quique accipitis meam vociferationem, ferte auxilium iis, qui ex veteri instituto commendarunt suum caput in tutelam Veneris, et Veneriæ sacerdotis. Obtorquete collum iniquitati, ante quam accedat ad vos. DÆ. Quid rei est id? TR. Quisquis es senex, ego te precor per hæc genua. DÆ. Quin ergo tu non dimittis genua, et mihi exponis cur tumultueris? TR. Et te precor, rogoque, si speras te habiturum multum silphium et laserpitium, et eam copiam venturam salvam et incolumem, ad Capuanos, et sis semper sanus a lippitudine. DÆ. Esne compos*

//////////

bunt vitam vivere.—10 C. 2. S. Lips. Ven. 1. *antistæ*.—11 *More audito* Lips. *custodelam* Schneider. et edd. quædam vet. *tutelam* Ven. 1518.—12 *Prætor quæ te* S. Lips. *Prætorque te* Ven. 1. *Prætorquere* Carpentar. *pervenit* Ven. 1518.—13 Ven. 1518. *negocii est*. Mox, B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *hæc genua te*. S. Lips. *ob te obtestor*.—14 Ven. 1518. *quin ut*. Mox, pro *mihî*, Ven. 1. habet *nihil*.—15 *Et quiqui tu es* B. 1. S. Lips. *Ecqui tu es* Ven. 1. *Et qui tu es primum* Ven. 1518. [Lacuna] *multues* C. [Lacuna] *tues* al.—16 [Lacuna] *hoc anno* Pl. *scyrpe et* B. 1. S. *scirpe et* Lips.—17 *Eamque venturam* Lamb. *capram* B. 1. S. Lips. *captam* Carpentar. Hæc vox deest in

NOTÆ

10 *Ferte suppetias*] In more positum erat apud veteres, ut neque liberi neque servi per vim educi possent e templis, locisque sacris in quæ confugissent. Cicero: 'Hic aræ sunt, hic foci, hic Dii Penates, hic sacrae religionis caerimonix continentur. Hoc perflugium est ita sanctum omnibus, ut inde abripi neminem fas sit.'

13 *Obtestor*] Donatus: 'Obtestatio est precatio cum mentione earum re-

rum per quas petimus.'

15 *Tumultues*] Vetus, *tumultueris*.

16 *Sirpe*] Quoddam genus silphii arboris thuriferæ.

Laserpitium] Quasi dicas, 'lac sirpitium,' seu silphium; *du benjoin*. *Laserpitio* autem felix erat Cyrenensis ager.

17 *Exagogam*] Id est, exportationem, sive eversionem eam, ut eas merces Cyrenis, aut ex Libya exportatas, salvas Capuam venturas.

DÆ. Sanun' es? TR. seu tibi confidis fore multam
magudarim, 19

Ut te ne pigeat dare operam mihi, quod te orabo, senex.

DÆ. At ego te per crura et talos, tergumque obtestor tuum,
Si tibi ulmeam uberem esse speras virgidemiam,
Et tibi eventuram hoc anno uberem messem mali,
Ut mihi istuc dicas negotii quid sit, quod tumultues.

TR. Qui lubet maledicere? equidem tibi bona exoptavi
omnia. 25

DÆ. Bene equidem tibi dico, qui, te digna ut eveniant,
precor.

TR. Obsecro, hoc prævertere ergo. DÆ. quid negotii
est? TR. mulieres

Duæ innocentes hic sunt, tui indigentes auxilii,
Quibus advorsum jus legesque insignite injuria hic
Facta est, fitque in Veneris fano: tum sacerdos Veneria 30
Indigne afflicatur. DÆ. quis homo est tanta confidentia,
Qui sacerdotem audeat violare? sed eæ mulieres
Quæ sunt? aut quid iis iniqui fit? TR. si das operam,
cloquar.

mentis? TR. Seu speras te habiturum magnam copiam magudaris, ut non ægre feras exaudire, quod te rogo. DÆ. At ego te rogo per femora et talos, et tuum tergum, si speras te facturum vindemiam copiosam virgarum ulmearum, et te collecturum hoc anno messem copiosam malorum, ut mihi aperias quamobrem tumultuaris. TR. Quare mihi conviciaris? Profecto tibi comprecatus sum omnia genera bonorum. DÆ. Equidem tibi bene dico, qui oro, ut tibi contingant ea que mereris. TR. Prohibe id, obtestor. DÆ. Quid rei impediant? TR. Sunt hic duæ mulieres immunes a crimine, quibus est opus tuo adjutorio; nam his infertur atrox injuria, contra jus et leges, et fit etiam in templo Veneris. Quin etiam sacerdos Veneris vexatur indigne. DÆ. Quis est homo adeo audax, ut non vereatur offerre vim sacerdoti? Sed quæ sunt illæ mulieres? aut quid iis fit contra fas?

Ven. 1518.—19 Pll. *magidari*; C. S. Lips. *maguderim*; et sic Priscian.—20 *Ut ne*, omisso pronominis *te*, Ven. 1518.—22 *Ut tibi* S. et Pll. *rimcam* Pll. *speres* S. Lips. Pll. Ven. 1.—23 *Parei* 3. *esse erent*; Bipont. *esse eventuram*.—25 *Qui libet* C.—27 *Obsecro te revertere* S. *huc Lamb. hoc revertere* B. 1. Lips.—28 S. Lips. *innocens*.—30 Ritters. *idque in Veneris fano*.—32 Pll. S. Lips.

NOTÆ

19 <i>Magudarim</i>] Radix est silphii.	nibus sæculis nationes omnes eundem
22 <i>Virgidemiam</i>] Virgarum vindemiam, nomen factum e duobus.	ferme honorem habere ordini sacerdotali, quem ipsis quibus ministrarent numinibus.
32 <i>Sacerdotem audeat violare</i>] Om-	

Veneris signum sunt amplexæ: nunc * * *

Eas deripere vult: eas ambas esse oportet * * * 35

DÆ. Quis istic est, qui Deos tam parvipendit?

TR. Fraudis, sceleris, parricidii, perjurii plenus,
Legirupa, impudens, impurus, inverecundissimus:

Uno verbo absolvam, leno 'st: quid illum porro prædicem?

DÆ. Edepol infortunio hominem prædicas donabilem. 40

TR. Qui sacerdoti scelestus fauces interpresserit.

DÆ. At malo cum magno suo fecit hercle: ite istinc foras,
Turbalio, Sparax! ubi estis? TR. i, obsecro, intro;
subveni

Illis. DÆ. iterum haud imperabo: sequimini hac. TR.
age nunc jam,

Jube oculos elidere, itidem ut sepiis faciunt coqui. 45

DÆ. Proripite hominem pedibus huc, itidem quasi occisam
suum.

TR. Audio tumultum: opinor, leno pugnīs pectitur.

TR. *Aperiam, si audias. Complexæ sunt imaginem Veneris. Nunc vult eas avellere. Oportet eas esse ambas.* DÆ. *Quis est ille, qui aspernatur adeo Deos? TR. Homo conflatus ex dolis, crimine, parricidio, perjurio, qui violavit leges; effrons, inverecandus, impudentissimus: uno verbo complectur, est leno: quid dicam amplius de illo?* DÆ. *Sane commemoras hominem dignum infortunio.* TR. *Qui nequam intraverit in jugulum sacerdotis.* DÆ. *Sed non impune fecerit. Exite, Turbalio, Sparax! ubi estis?* TR. *Ingredere quæso, succurre illis.* DÆ. *Non jubebo rursus. Sequimini me.* TR. *Age nunc; manda, a lorariis erui oculos, ut a coquis eruantur sepiis.* DÆ. *Protrahite huc hominem pedibus, sicut suam occisam.* TR. *Audio tumultum: arbitror leno pectitur pugnīs. Utinam excusserint dentes*

//////////

violare audeat.—33 S. B. 1. Lips. *quid his. S. inquam fit.*—34. 35 Nullum hic lacunæ signum est in B. 1. C. et C. 2. S. Lips. Ven. 1. *nunc homo audacissimus* Lamb. ex eodd. suis.—35 S. *diripere*; al. *eripere*. Mox, *eas deest* in Ven. 1518. *oportet liberas* Lamb.—36 *Quis hic* Ven. 1. Ven. 1518. *tam parvi Deos* Ven. 1518. *pendit? paucis expedi* Lamb.—37 C. *perjurii plen*, sine lacuna; C. 2. *perjurii plenus* [lacuna]; Lamb. *perjurii plenissimus*.—39 *Verbo uno* Ven. 1518.—40 Ven. 1518. *hominum in fortunio*.—41 *Qui sacerdotis* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *faucis* B. 1. S. Lips. Ven. 1. *iter presserit* Camer.—42 *At magno cum malo* Ven. 1. Ven. 1518. *hercle fecit* edd. quædam vett. et Schneider.—43 TR. *obsecro intus* B. 1. S. Lips.—44 *Illis deest* in Ven. 1518. *iterum aut C. 2. iterum haud imperabis* Pist. *iterum autem imperabo* B. 1.—45 *Illi jube* Ven. 1518. *sepiis* S. *sepius* Ven. 1518.—46 *Porrigite* C.—47 C. 2. S. Lips.

NOTÆ

40 *Donabilem*] Donandum, mactabilem.

43 *Turbalio, Sparax*] Lorarii Dæmonetis, mutæ personæ.

Nimis velim improbisimo homini malas edentaverint.
Sed ecce ipsæ huc egrediuntur timidæ e fano mulieres.

malis nequissimi hominis. Sed ecce mulieres ipsæ egrediuntur huc trepidæ e templo.

Ven. 1. Ven. 1518. *plectitur.*—48 Ven. 1. *homini improbisimo.* Mox, *mala sedentaverint* S. Lips. *mala se dentaverint* B. 1.—49 *Sed eccas* Schneider. *ipse* Ven. 1. *huc deest* in S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *ac faudæ* B. 1. S. Lips. *efandæ* C. *afandæ* C. 2.

NOTÆ

47 *Pectitur*] Pugnīs pectere est putque pugnīs hominē verberare. allegoricum pro impactis in os, ca-

ACTUS TERTII SCENA TERTIA.

PALÆSTRA, AMPELISCA, TRACHALIO.

PA. NUNC id est, cum omnium copiarum atque opum,
Auxilii, præsidii viduitas nos tenet;

Nec ulla specula est quæ salutem afferat:

Nec scimus quam in partem ingredi persequamur.

Maximo miseræ in metu nunc sumus ambæ;

5

Tanta importunitas, tantaque injuria

Facta in nos est modo hic intus ab nostro hero;

Qui scelestus sacerdotem anum præcipem

PA. *Jam inopia omnium divitiarum et fortunarum, adjutoris atque defensionis nos circumvenit, neque est ulla spes, vel minima, quæ ostendat incolumitatem: neque intelligimus in quam partem nos conferamus. Jam versamur utraque in summo timore; adeo magna est molestia, adeo magna est contumelia, quæ nobis allata est a nostro hero in hoc templo; hic nefarius, qui egit præcipitem atque exturbavit sa-*

1 *Nunc idem* S. Lips. Ven. 1. *Hunc idem* B. 1.—2 *Al. ap. Pareum viduer-tas.*—3 *Pro Nec ulla specula est,* B. 1. C. 2. Lips. habent *Cuja est;* C. *Cuja'st.* Mox, *asserat* edd. quædam vet. et Schneider.—4 *Nec scimus quam in desunt* in codd. [Lacuna] *artem ingredi* C. [Lacuna] *rtem ingredi* C. 2. *Item ingredi* B. 1. S. Lips.—5 *Maximo miseræ desunt* in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—6 *Tanta deest* in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Lacuna est in Pl. et Ven. 1.—7 *Apud nos est* B. 1. S. Lips. [Lacuna] *nos est* C. C. 2. Ven. 1. *intus hic* S. Lips. *nostra herus* Carpenter.—8 *Qui deest* in B. 1. C. C. 2. S.

NOTE

8 *Præcipem*] Pro 'præcipitem.' 'præcipes;' pro 'anceps,' 'incipes.' Vetres, pro 'præceps,' dicebant

Reppulit, propulit, perquam indignis modis ;
Nosque ab signo intimo vi deripuit sua. 10

Sed nunc, sese ut ferunt res fortunæque nostræ,
Par est moriri: neque est melius morte, in malis
Rebus, miseris. TR. quid est? quæ illæc oratio 'st?
Cesso ego has consolari? heus, Palæstra! PA. qui vocat?
TR. Heus, Ampelisca! AM. obsecro, quis est, qui vo-
cat? 15

PA. Quis is est, qui nominat? TR. si respexis, scies.
PA. O salutis meæ spes! TR. tace, ac bono animo es.
Me vide. PA. si modo id liceat, vis ne opprimat:
Quæ vis, vim mihi afferam ipsa, adigit. TR. ah, desine!
nimis inepta es.

AM. Desiste dictis nunc jam miseram me consolari. 20
PA. Nisi quid re præsidium apparatus, Trachalio, acta hæc
res est:

Certum 'st moriri, quam hunc pati grassari lenonem in me.
Sed muliebri animo sum tamen: miseræ ubi venit in mentem

cerdotem anum per summam contumeliam, et nos detraxit ab imagine, quæ est in ipso sanctuario, vi aperta. At nunc ut res nostræ et fortunæ sese habent est æquum oppetere mortem. Neque est quicquam optabilius exitio in arumnis et adversis.
TR. Quid est? qualis est ille sermo? Quid, moror illas consolari? Heus, Palæstra! PA. Quis me nominat? TR. Heus, Ampelisca. AM. Quæso, quis est qui me nominat? PA. Quis est ille qui appellat? TR. Si retro spectaveris, videbis quis te vocet. PA. O spes meæ salutis. TR. Sile, ac esto æquo animo: intuerne me. PA. Da operam, si fieri possit, ne mihi afferatur vis: quæ vis me cogit mihi violentas manus afferre. TR. Ah, ne sic loquaris; es insulsior. AM. Ne mihi afferas solatium tuis verbis. PA. Nisi afferas revera aliquid auxilium, o Trachalio, actum est de me: deliberatum est mortem obire potius, quam sinere hunc lenonem invadere in me. Attamen sum animo muliebri: quando mors venit in

//////////

Lips. Ven. 1. Lacuna est in Pll. et B. 1. Qui sacrum Ven. 1518. scelestu Pll. sacerdote manum S. Lips. Ven. 1. præcipes Pll. S. Lips. Ven. 1. præceps Ven. 1518.—10 Ritters. vi deripuit summa; B. 1. S. Lips. Ven. 1. videri potuit suas. Ven. 1518. eripere voluit sua.—11 Ven. 1518. ut sese; Schneider. se ut res fortunæque nostræ ferunt.—12 Pars est Pll. S. Lips. Mori par est Ven. 1518.—13 Rebus mei seris C. Rebus meis seriis C. 2. Ven. 1. Rebus miserrimis S. Lips. est oratio S. Lips.—14 Pll. consulari.—15 Voc. obsecro deest in S. Lips. Ven. 1.—16 Quis est S. Lips. respexes Pll.—18 Schneider. liceat ut ne.—19 B. 1. Quis vim mihi; Meurs. TR. Quæ vis? PA. vim mihi afferam, ipsa adigit; Schneider. Vis quæ, vim mi.—20 S. Lips. Ven. 1. dictu; Pll. dictus. Mox, S. Lips. consolare.—22 Certum est morire B. 1. S. Lips. Ven. 1. grassari deest in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven. 1. pati t. in me grassari Ven. 1518.—23 B. 1. S. Lips. tam miseræ; Ven. 1518. tamen ut miseræ. Mox, ubi venit desunt in B. 1. C. C. 2. S. Lips. Ven.

Mihi mortis, metus membra occupat edepol. TR. etsi hoc
acerbum,

Bonum animum habete. PA. nam, obsecro, unde animus
mibi invenitur? 25

TR. Ne, inquam, timete: assidite hic in ara. AM. istæ
quid ara

Prodesse nobis plus potest, quam signum in fano hic intus
Veneris, quod amplexæ modo, unde abreptæ per vim mi-
seræ? [habete hanc

TR. Sedete hic modo: ego hinc vos tamen tutabor: aram
Vobis pro castris: mœnia hinc ego defensabo. 30

Præsidio Veneris malitiæ lenonis contra incedam.

AM. Tibi auscultamus: et, Venus alma, ambæ te obse-
cramus,

Aram amplexantes hanc tuam lacrymantes, genibus nixæ,
Nos in custodiam tuam ut recipias, et tutere:

Illos scelestos, qui tuum fecerunt fanum parvi, 35

Ut ulciscare, nosque ut hanc tua pace aram obsidere

Patiare, quæ elautæ ambæ sumus opera Neptuni noctu:

animum, timor occupat artus. TR. Quamvis hoc est crudele, estote æquo animo. PA. Nam, quæso, unde mihi adesset animus? TR. Ne metuite, inquam: considete hic ad aram. AM. Quid ista ara nobis magis salutaris erit, quam imago Veneris, quæ est in hoc templo, quam sumus amplexæ modo, et unde sumus avulsæ vi aperta? TR. Sedete hic: ego vos defendam, ne hinc avellamini: hæc ara vobis erit vallum; ego propugnabo muros. Ibo obviam nequitiae lenonis, fuvente Venere. AM. Te audimus, o Trachalio. Et te obstentur utraque, o Venus alma, flentes amplexæ hanc aram tuam, provolutæ genibus, ut nos admittas in tuum præsidium et tutelam, ut animadvertas illos in scleratos, qui aspernati sunt tuum delubrum, et ut liceat per te occupare hanc tuam aram, quæ sumus lautæ utraque hac nocte a

1.—24 Particula *etsi* deest in B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *hunc acerbum* S. Lips. Ven. 1. B. 1.—25 Ven. 1518. *habe te. Pll. unde [lacuna] nus mihi; Ven. 1. unde. TR. nus mihi; S. Lips. unde? TR. mox mihi; B. 1. unde mox mihi. Ven. 1518. inveniat; Schneider. inveniet; Carpenter. inibi invenitur.*—26 Ven. 1518. *in hac ara; Camer. in aram. Mox, quid ista S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. hara C. a m. sec.—27 Plus prodesse nobis Ven. 1. Ven. 1518. plus deest in B. 1. C. C. 2. S. Lips.—28 S. Lips. abruptæ; Pll. arreptæ.—29 Ven. 1518. tamen vos.—30 Pll. B. 1. ego vos defensabo; Acidal. mania hunc: ego vos defensabo.—31 S. Lips. B. 1. militiam; Ven. 1. maliciam; Ven. 1518. et malicia. Ven. 1. incendam.—32 S. Lips. Ven. 1. alma Venus.—34 In custodiam nos Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. ut tuam Ven. 1518.—36 [Lacuna] ære nosque S. Lips. Ven. 1. Araneosque B. 1.—37 [Lacuna] aut eæ ambæ B. 1. S.*

NOTE

30 *Mœnia defensabo*] Pro, hic vobis ero præsidio.

Delph. et Var. Clas.

Plaut.

5 A

Ne invisās habeas, neve idcirco nobis vitio vortas,
Si quippiam 'st, minus quod bene esse lautum arbitrare.

TR. Æquum has petere intellego: decet abs te id impetrari: 40

Ignoscere his te convenit: metus has, id ut faciant, subigit.
Te ex concha natam esse autumant: cave tu harum conchas spernas.

Sed optume eccum exit senex, patronus mihiq̄ue et vobis.

Neptuno: ne simus tibi odiosæ, et ne nobis crimini vertas, si est aliquid quod putes non esse satis bene lautum. TR. Video has rogare quod par est. Oportet eas obtinere id a te. Expedit te his parcere: timor eas cogit, ut amplectuntur tuam aram. Sciunt te genitam ex concha: vide ne tu contemnas harum conchas. Sed ecce senex prodit opportune, qui est meus patronus et vester.

//////////

Lips. Ven. 1. [Lacuna] *elantæ* Pll. *Neptunci* B. 1. C. et C. 2. S. Lips. Ven. 1. *noctu* deest Ven. 1518. *nunc tu* Carpentar.—38 *Ne invisās* desunt in B. 1. S. Lips. Ven. 1. *Ejectos perditos hostes* Ven. 1518.—39 *Si quippiam est* S. Lips. *bene quod* S. Lips. Ven. 1. *quam decet* Ven. 1518. *lautum esse tu* Schneider.—40 Carpentar. *impetrare*; Bipont. *impetrarier*.—41 Ven. 1518. *id faciant*.—42 *Te concha* Lamb. 1577.

NOTÆ

42 *Cave tu conchas spernas*] In mundo muliebri esse solebant conchæ multæ; aliæ quibus in vultum aqua instillaretur ad lavandum; aliæ in quibus purpurissimum aut cernussa ad pingendum vultum; aliæ in quibus

odores reponerentur. Mundum autem muliebrem duarum puellarum perissee putabat Trachalio. Nonnulli hæc verba detorquent in obscœnum sensum.

ACTUS TERTII SCENA QUARTA.

DÆMONES, TRACHALIO, LORARI, LABRAX, MULIERES.

DÆ. EXI e fano, natum quantum est, hominum sacrilegissimum.

Vos in aram abite sessum: sed ubi sunt? TR. huc respice.

DÆ. Egrederere e templo, scleratissime omnium hominum qui haectenus nati sunt. Vos puellæ pergitis occupatum aram; sed ubi sunt puellæ? TR. Aspice huc.

NOTÆ

2 *Sessum*] Jubet Dæmones puellas enim sedentes adorabant Deos las sedere ad aram Veneris. Vete. suos.

DÆ. Optume. Lo. istuc volueramus: jube modo accedat prope. [tulas ?

DÆ. Tunc legirupionem hic nobis cum Dis facere pos- Pugnum in os impinge. LA. iniqua hæc patior cum pretio tuo. 5

DÆ. At etiam minitatur audax. LA. jus meum ereptum est mihi,

Meas mihi ancillas invito me eripis. TR. ergo dato De senatu Cyrenensi quemvis opulentum arbitrum, Si tuas esse oportet, nive eas esse oportet liberas, Nive te in carcerem compingi est æquom, ætatemque ibi Te usque habitare, donec totum carcerem contriveris. 11

LA. Non hodie isti rei auspicavi, ut cum furcifero fabuler. Te ego appello. DÆ. cum istoc primum, qui te novit, disputa.

LA. Tecum ago. TR. atqui mecum agendum 'st: suntne illæ ancillæ tuæ ?

DÆ. Bene est. Lo. Optabamus illud. Impera jam ut leno veniat propius. DÆ. Visne violatorem legum sacrificare Diis nobiscum? Incute pugnum in os. LA. Perfero id injuste; sed dabis pœnas. DÆ. At temerarius minus intentat etiamnum! LA. Mea justa sunt ablata, mihi adimis invito meas ancillas. TR. Igitur sume quemvis judicem locupletem de senatu Cyrenensi, ut statuat, si tuæ sint, an non oporteat eas esse liberas, et utrum non sit par te conjici in carcerem, et te in eo manere, usque eo dum detriveris universum carcerem. LA. Auspicia non mihi ostenderunt hodierna die, ut dissererem cum isto cruciario. Ego te appello ad judicem, Dæmones. DÆ. Litiga antea cum illo, cui notus es. LA. Lis est mihi tecum. TR. Sed tibi decertandum

//////////

2 B. 1. *abile sexum*.—4 *Hunc S. Lips. Ven. 1. legirupionem S. Ven. 1. Legerupionem hunc Ven. 1518.*—5 *Ven. 1. impunge. Ven. 1518. patier.*—7 *Meas ancillas mihi S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. mihi invito eripias B. 1. me omittunt etiam S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. ergo dato omittunt S. Lips. B. 1. Pll. Ven. 1. Ven. 1518.*—8 *Ven. 1518. quamvis opulentus; Carpentar. quemvis opulentus. Mox, arbitrum dvest in B. 1. S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518.*—9 *S. Lips. oportet esse.*—10 *Neu te S. Lips. Ven. 1. compingi in carcerem Schneider. in carcerem compingier Lamb.*—12 *Ven. 1518. auspicavi rei.*—

NOTE

4 *Tunc legirupionem*] 'Legirupio,' a legibus rumpendis, seu violandis: id est, Tunc putas, o leno, nos passures te, qui violator es legum, nobiscum sacrificium offerre? Nimirum etiam ab ethnicis putabatur sacrificium non nisi puris manibus offerendum. Itaque Dæmones Labracem

lenonem ejecit e templo; aut certe se dicit eo consilio ejicere, ne summi sacrificium minime gratum sit Deæ, si homo impurus intersit.

5 *Cum pretio*] Id est, cum malo tuo. Horatius, 'Et peccare nefas, aut pretium est mori:' id est, mors pretium peccati.

LA. Sunt. TR. agedum ergo, tange utramvis digitulo minimo modo. 15

LA. Quid, si attigero? TR. extemplo hercle ego te follem pugilatorium

Faciam, et pendentem incursabo pugnis, perjurissime.

LA. Mihi non liceat meas ancillas Veneris de ara abducere? [tris legibus

DÆ. Non licet: ita est lex apud nos. LA. mihi cum vos Nihil est commercii; equidem istas jam ambas educam foras. 20

Tu, senex, si istas amas, huc arido argento 'st opus.

DÆ. Hæ autem Veneri complacuerunt. LA. habeat, si argentum dabit. [tiam,

DÆ. Do tibi argentum! nunc adeo ut scias meam senten-

est mecum. Illæ mulieres suntne tuæ ancillæ? LA. Sunt. TR. Age ergo, admove ad alterutram vel minimum digitum. LA. Quid fiet, si admoveo? TR. Profecto ego te agitabo illico, ut follem pugilatorium; persequar pugnis suspensum in aëre, infidissime! LA. Prohibebor avocare ab ara Veneris meas ancillas? DÆ. Prohibeberis: est ejusmodi lex apud nos. LA. Nullum habeo commercium cum vestris legibus. Profecto jamjam extraham foras istas duas. Tu vero, senex, si diligis istas, opus est præsentî pecunia. DÆ. At hæ sunt gratæ Veneri. LA. Si Venus numeret pecuniam, ei dabuntur. DÆ. Tibi numero pecuniam. Demum,

14 Carpentar. *agedum*.—15 Ven. 1. Carpentar. *agendum*. S. Lips. Ven. 1. *minimo*. Pro modo, al. habent *indo*.—16 Ven. 1518. *attigere*. S. Lips. *ego hercle*. S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. *pugillatorium*.—18 Ven. 1518. *ancillas meas*; Ven. 1495. *me has ancillas*.—19 *Non licet: ita desunt in B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. Non licet inquam conj. Camer. quid mihi S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.*—20 *Nihil est desunt in B. 1. S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. commordi equidem B. 1. S. Lips. commerli eq. Pll. commercii est Ven. 1518. Pro educam foras, quod exhibent Pll. B. 1. S. et Lips. al. ap. Pareum habent abducam uvidas.*—21 Camer. *si sistas*; Pll. *si istas amabas*; B. 1. S. Lips. Ven. 1. *si istas ambas*; Pist. *si istas ambis*. Mox, *huic arido Carpentar. argento est S. Lips.*—23 *Dem tibi argentum! modo adeo Lamb. Dettibi Diss.*—

NOTE

12 *Isti rei auspiciavi*] Non hodie primum consilium cepi.

16 *Follem pugilatorium*] 'Follis pugilatorius' est vesica, seu pellis vento distenta. Pugilatorius a pugil, et pugil a pugno. In eo ludo certatur ne terram attingat follis, sed semper sit in aëre sublimis.

21 *Arido argento*] Siccum; seu 'aridum argentum' dicitur, ut diffe-

rat ab hydrargyro; quasi dicas humido, liquido. Hic putavero Labracem de *arido argento* mentionem facere, quia de virginibus aqua marina maanantibus agitatur; quasi dicat; *Madidæ* quidem illæ sunt; sed sicca pecunia tibi opus est, si eas emere vis.

23 *Do tibi argentum*] Per ironiam dictum.

Occipito modo illis afferre vim joculo pausillulum,
Ita hinc ego te ornatum amittam, tu ipse te ut non nove-
ris. 25

Vos adeo, ubi ego innuero vobis, si ne ei caput exoculas-
sitis,

Quasi myrteta juncis, item ego vos virgis circumvinciam.

LA. Vi agis mecum. TR. etiam vim opprobras, flagitii
flagrantia?

LA. 'Tun', trifurcifer, mihi audes inclementer dicere?

TR. Fateor, ego trifurcifer sum: tu es homo apprime pro-
bus. 30

Num qui minus hasce esse oportet liberas? LA. quid, li-
beras? [Græcia:

TR. Atque heras tuas quidem, hercle, atque ex germana
Nam altera hæc est nata Athenis ingenuis parentibus.

DÆ. Quid ego ex te audio? TR. hanc Athenis esse na-
tam liberam.

ut teneas meam mentem, incipe illis facere vim tantillum vel joco; ego te dimittam hinc ita contum, ut ignores quis sis. Tum vos, o lorarii, nisi statim atque vobis nutu significavero, illi cruceritis oculos de capite, ego vos succingam virgis, ita ut cinguntur myrteta junco. LA. Contendis mecum vi. TR. Mihi objicis quoque vim, flagitiosissime? LA. Tuque trina cruce dignus, adeo temerarius es, ut mihi insultes verbis? TR. Haud nego, ego sum dignus trina cruce: tu es homo apprime probus. An oportet idcirco eas non esse liberas? LA. Quid dicis, liberas? TR. Et quidem tuas heras, et ex vera Græcia: nam hæc altera est nata Athenis parentibus liberis. DÆ. Quid ego audio ex te? TR. Hanc esse natam liberam Athenis. DÆ. Hæc est mea civis, quæso? TR. Non tu es Cyrenensis?

24 S. Lips. *vim oculo*. Mox, S. a m. pr. *pauçillum*.—25 Schneider. *ego te hinc*.—26 Pro *innuero*, Camer. habet *invenero*; Lamb. 1577. *enimvero*. Mox, si non S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *sine Pll.*—27 Q. m. *lucis Pll.* S. Lips. *circumvinciam* S. Lips. Ven. 1.—28 S. Lips. Pll. Ven. 1. *vim proportas*; Ven. 1518. *improportas*.—29 *Tum* S. Ven. 1518.—30 C. 2. *tu es h. at prime*.—31 *Nunc qui Pll.* S. Lips. Ven. 1. *Nunc quidem* Ven. 1518. *oportet esse* S. Lips. Ven. 1.—32 *Gretiu* C. 2.—33 C. *inc [lacuna] tibus*; C. 2. *sine [lacuna] tibus*; S. a m. sec. *sine tibus*; Lips. et S. a m. pr. *sine summis parentibus*; Ven. 1. *sine testibus*; Ven. 1518. *sincerissimis testibus*.—34 DÆ. [*lacuna*] *quid ego* Ven. 1.—

NOTE

26 *Exoclassitis*] Si oculos ipsi non erneritis. Cypriannus, 'Cæcos et ignaros ad agnitionem veritatis oculare.'

27 *Quasi myrteta*] Fasciculi myrtorum junco colligati Veneri offerbantur. Est enim myrtus Veneri sa-

era: similitudo capta e re nata, quia versabantur in templo Veneris, et forte ante oculos erant ejusmodi fascies quando hæc dicebat Dæmones: quasi dicat; Vos sic succingam flagris, ut succinguntur myrtei fasciculi: id dicit ad significandas lorario-

DÆ. Mea popularis, obsecro, hæc est? TR. non tu Cyrenensis es? 35

DÆ. Immo Athenis natus altusque educatusque Atticis.

TR. Obsecro, defende cives tuas, senex. DÆ. o filia Mea! cum ego hanc video, mearum me absens miseriarum communes:

Trima quæ periit mihi: jam tanta esset, si vivit, scio.

LA. Argentum ego pro istisce ambabus, cujæ erant, domino dedi: 40

Quid mea refert, hæ Athenis natæ, an Thebis sient, Dum mihi recte servitutum serviant? TR. itane impudens, Tune hic, felles virginalis, liberos parentibus Sublectos habebis, atque indigno quæstu conteres?

Nam huic alteræ patria quæ sit, profecto nescio, 45

Nisi scio probiorem hanc esse, quam te, impuratisime.

LA. Tuæ istæ sunt? TR. contende ergo, uter sit tergo verior.

Ni offermentas habebis plures in tergo tuo,

DÆ. Immo sum ortus Athenis in Attica, nutritusque et instructus. TR. Propugna, o senex, quæso, tuas populares. DÆ. O mea filia! quando ego conspicio hanc, mihi refricas memoriam, quamvis absens, meæ orbitatis. Hæc perdita est nata tribus annis: si vivit, est tanta, quanta est hæc. LA. Ego numeravi pecuniam domino, ad quem pertinebant, pro hisce duabus: quid mea interest, si hæ sint natæ Athenis, an Thebis, dummodo mihi ministrent bene? TR. Siccinne impudens, prædo virginum, tu habebis hic liberos subductos parentibus, et expones ad indignum lucrum? Nam non constat quidem, quæ sit patria hujus alterius; unum scio, hanc esse meliorem te, o homo impure. LA. Istæ sunt tuæ? TR. Decerta mecum scapulis nudatis, uter sit mendacior. Nisi geras plures vibices in tuo tergo impres-

~~~~~

38 Pronomen *me* omittunt B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *commonct* Diss. —39 Schneider. *perusti m. j. t. est*; Lips. etiam *est*.—40 Pronomen *ego*, quod servant B. 1. et C. deest in C. 2. S. Lips. Ven. 1.—41 Schneider. *hæc Athenis*; Lamb. *Athenis hæc*. Mox, Ven. 1. Ven. 1518. *Thebæ*.—43 Pl. S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *fallis*; Cam. *fulsis*; Lamb. et Bipont. *felles*.—44 *Sublectos* Pl. prior, S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Subreptos* al.—45 *Nanque* Schneider. —46 Ven. 1. *impuratisime*; S. *impuratisimæ*.—47 *Veran' ista sunt?* Diss. *Nugæ istæ sunt* Bipont. *Tuæu'* Lamb. Pro ergo, Schneider. habet *tergo*. Mox, Ven. 1. Ven. 1518. *intersit tergo*; S. Lips. B. 1. *uter sit ergo*; Pl. *veri*; B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *utri*.—48 *Ni tu* Schneider. *Ni ferramentus* B. 1.

NOTÆ

rum vires in verberando.

bades,' et 'pædotribæ.'

44 *Sublectos*] Furto ablatos.

48 *Offermentas*] Plagæ et vibices.

Conteres] Id est, conterendas dabis: flagitiū plena vox; unde 'tri-

Festus: 'Offermenta sunt quæ offeruntur, præsertim Diis. Donaria

Quam ulla navis longa clavos, tum ego ero mendacissimus :
 Postea aspicio meum, quando ego tuum inspectavero, 59
 Nisi erit tam sincerum, ut quivis dicat ampullarius,
 Optimum esse opere faciundo corium, et sincerissimum ;
 Quid causæ est, quin virgis te usque ad saturitatem sau-
 ciam ?

Quid illas spectas ? quas si attigeris, oculos eripiam tibi.

LA. Atquin, quia vetas, utramque jam mecum abducam
 simul. 55

DÆ. Quid facies ? LA. Vulcanum adducam, is Veneris
 est advorsarius. [si attigeris ostium,

DÆ. Quo illic it ? LA. heus, ecquis hic est ? heus ! DÆ.
 Jam, hercle, tibi messis in ore fiet mergis pugneis.

Lo. Nullum habemus ignem, ficis victitamus aridis.

*sas, quam navis longa clavos, tum ego sum mendacissimus. Deinde, quando ego
 conspexero tuum tergum, aspice meum: nisi erit tam integrum, ut quivis ampullarius
 dicat esse optimum corium, et integerrimum in faciundo suo opere; quamobrem
 non te plectam virgis usque ad saturitatem? Quare eas intueris? Si eas attigeris,
 tibi effodiam oculos. LA. Atqui, quia prohibes, abducam jam utramque mecum.
 DÆ. Quid ages? LA. Adducam Vulcanum; ille est inimicus Veneris. DÆ. Quo
 it ille? LA. Heus, ecquis est hic? heus! DÆ. Si vel attigeris limen, tibi fiet in
 ore messis pugnis tanquam furcis. Lo. Non est nobis ignis; manducamus ficos*

//////////

S. Lips. *Ni offermentas* Ven. 1. Ven. 1518. *pluris* S. Lips. Ven. 1.—51 *Ni
 erit* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—52 *Schneider. operi.*—53 Ven. 1. *sautiem.*—
 54 *Quidem* S. Lips. *tibi eripiam* Ven. 1518.—55 *At, quia* S. Lips. *Atqui quia*
 Lamb. et Bipont. *vocas* Ven. 1.—56 S. Lips. Lamb. 1577. *abducam.*—57 *Quo
 illic abit* Schneider. *hecquis* Pll.—58 *Carpentar. mersis, pro mergis.* Mox,
pugnis Pll. S. Lips. Ven. 1. *pugnis probe* Ven. 1518.—59 *Nullum habent* Car-

NOTÆ

autem Deorum parietibus templorum
 defigebantur.' Sic plagæ et villicæ
 tergo offeruntur, et quasi defiguntur.

51 *Ampullarius*] Qui ampullas fa-
 cit, id est, lagenas coreaceas. Recen-
 tiores vocaverunt 'pilaseas,' quasi di-
 cas 'pelliceas:' *stacons.* Isidorus,
 'Vas vinarium ex corio.' Varro,
 'Antiquissimi in conviviis utres vini
 primo, postea tinas ponebant.'

58 *Mergis pugneis*] *Mergis* est, aut
 a 'mergis,' vel a 'merga.' Mergi
 aves sunt, quæ crebro aquas subeunt.
Vernaenle, un plongcon. Minatur
 Dæmones pugnos tam crebro esse

Labracis ore condendos, quam mer-
 guntur in aqua mergi. 'Mergæ' ve-
 ro, auctore Festo, 'sunt furculæ qui-
 bus acervi frugum fiunt, dictæ a vo-
 lueribus mergis; quia ut illi se in
 aquam mergunt, dum pisces perse-
 quuntur; sic messores eas in fruges
 demergunt, ut elevare possint mani-
 pulos.' De 'mergis,' ac 'mergæ'
 hic verba facere Plautus videtur,
 quia ibidem de messe mentio: quasi
 dicat; Quemadmodum in messe de-
 merguntur mergæ in manipulos, ita
 mergam in os tuum pugnos.

DÆ. Ego dabo ignem, siquidem in capite tuo conflandi copia 'st. 60

LA. Ibo, hercle, aliquo quæritatum ignem. DÆ. quid, cum inveneris? [exuras tibi.

LA. Ignem magnum hic faciam. DÆ. quin ut humanum

LA. Immo hasce ambas hic in ara, ut vivas, comburam.

DÆ. id volo : [conjiciam,

Nam, hercle, ego te barba continuo arripiam, et in ignem

Teque ambustulatum objiciam magnis avibus pabulum. 65

Cum conjecturam egomet mecum facio, hæc illa est simia,

Quæ has hirundines ex nido volt eripere ingratiis,

Quod ego in somnis somniavi. TR. scin' quid? tecum oro, senex,

Ut illas serves, vim defendas, dum ego herum adduco meum.

DÆ. Quære herum, atque adduce. TR. at hic ne. DÆ. maxumo malo suo, 70

Si attigerit, sive oceptassit. TR. cura. DÆ. curatum est, abi.

siccus. DÆ. Ego tradam ignem; nam potest accendi supra tuum caput. LA. Pergam sane aliquo ad quærendum ignem. DÆ. Quid ages cum nactus fueris? LA. Excitabo hic magnum ignem. DÆ. Videlicet ut tibi exuras sacrificium ferale. LA. Immo ut incendam hic in ara hasce ambas vivas. DÆ. Id velim videre: nam ego statim te occupabo barba, et præcipitem dabo in ignem, et te apponam ambustum escam prædatoriis avibus. Quando egomet conjicio mecum, est illa simia, quæ vult detrahare crudeliter hirundines ex nido, ut ego vidi in somnis. TR. Scisne quid agendum? Te, obsecro, senex, ut eas tuearis, arceus vim usque eo dum reversus fuero cum meo hero. DÆ. Quære herum, atque revertere cum eo. TR. Sed interim vide, ne hic attingat. DÆ. Profecto, si vel attigerit, fecerit suo maximo periculo, vel si egressus fuerit. TR. Cura. DÆ. Est curatum, perge.

pentar.—60 Ven. 1518. *confundi in capite tuo.*—61 Ven. 1518. *ignem quæritatum.* Mox, *quid tum* Schneider, contra codd.—62 Edd. quædam vett. *quine ut tu manum*; al. *quin ut tu fanum e. ibi.* S. Lips. *exurius.*—63 Particula *ut* deest in Ven. 1518.—64 Pronomen *ego* deest in S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *et ignem* Ven. 1. *coiciam* C. 2.—65 *Teque ambustulatum* Pl. S. Lips. *papulum* C. 2.—67 Lamb. *deripere.* S. Lips. Ven. 1. *ingratus.*—68 *Quid* Ven. 1. *somniis* Ven. 1. Ven. 1518.—69 *Ut i. servas* S. Lips. Ven. 1. *vi defendas* B. 1. S. Lips. *abduco* S. Lips.—70 S. Lips. *abduce.* Verba, *maxumo m. s. Si u. s. o.* TR. *cu-*

NOTÆ

62 *Ut humanum exuras*] Festus, 'Sacrificium est humanum, quod mortui causa fit.' Igitur 'exurere sibi humanum,' est se exurere.

65 *Ambustulatum*] Cicero, 'Semiustulatum.'

Magnis avibus] Hoc nomine rapaces aves intelligit, ut vultures, aquilas, corvos.

68 *Tecum oro*] Oro te.

71 *Oceptassit*] Id est, inceperit.

TR. Hunc quoque asserva ipsum, ne quo abitat : nam promissimus

Carnifici aut talentum magnum, aut hunc hodie sistere.

TR. *Observa etiam hunc ipsum, ne abeat aliquo. Videlicet polliciti sumus hodie carnifici aut hunc tradere, aut magnum talentum, nisi traderemus.*

ra, desunt in B. 1. *sive occentussit Donz. sive ocepssit Parei 3. nere occentari* codd. Lambini.—72 Ven. 1518. *asservato*; Pll. *at serva*. S. Lips. Ven. 1518. *abiat*; Lamb. et Bipont. *abitet*; C. *habitet*. S. Lips. *permisimus*.—73 Parei 3. et Schneider. *aut istunc*.

ACTUS TERTII SCENA QUINTA.

DÆMONES, LABRAX, PALÆSTRA, AMPELISCA, LORARII.

DÆ. UTRUM tu, leno, cum malo libentius

Quiescis, an sic sine malo, si copia est?

LA. Ego, quæ tu loquere, flocci non facio, senex.

Meas quidem te invito, et Venere, et summo Jove,

De ara capillo jam deripiam. DÆ. tange dum. 5

LA. Tangam hercle vero. DÆ. agedum ergo! accede huc modo.

LA. Jube dum recedere istos ambo illuc modo.

DÆ. Immo ad te accedent. LA. non hercle egomet censeo.

DÆ. Quid ages, si accedent propius? LA. ego recessero.

Verum, senex, si te unquam in urbe offendero, 10

Nunquam hercle quisquam me lenonem dixerit,

Si non te ludos pessumos demisero.

DÆ. *Maxime cessare, o leno, cum infortunio, an sine infortunio, quando potes?*

LA. *Senex, nihili pendo tua verba; statim avellam etiam capillis de ara meus mulieres te reclamante, et Venere, et summo Jove.* DÆ. *Vel admone manum.* LA. *Admonebo enimvero.* DÆ. *Age igitur! fer huc pedem.* LA. *Manda modo illos duos lorarios hinc absistere.* DÆ. *Immo te convenient.* LA. *Profecto non cis auctor sim ut accedant.* DÆ. *Quid ages, si sese conferant propius?* LA. *Ego absistam. Sed si unquam te invenero in urbe, o senex, nunquam quisquam me vocaverit lenonem, si te sivero abire, nisi ludificatum pessime.* DÆ. *Age id quod dicis te actu-*

2 Particlam si omittunt S. Lips.—3 S. Lips. B. 1. *nunc facio*.—4 Mediol. 1500. *ted invito*.—6 Ven. 1518. *accedas*.—7 C. *ambos*; C. 2. *amabo*.—9 B. 1. C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *si propius accedent*; Lamb. 1577. *si accedunt propius*.—10 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *si senex*. Ven. 1518. *unquam te*.—

DÆ. Facito istuc, quod minitaris: sed nunc interim
Si illas attigeris, dabitur tibi magnum malum.

LA. Quam magnum vero? DÆ. quantum lenoni sat est.

LA. Minacias ego istas flocci non facio tuas. 16

Equidem te invito jam ambas rapiam. DÆ. tange dum.

LA. Tangam hercle vero. DÆ. tange! sed scin', quomodo?
I dum, Turbalio, curriculo affer

Duas clavas. LA. clavas? DÆ. sed probas: propera
cito. 20

Ego te hodie faxo recte acceptum, ut dignus es.

LA. Eheu! scelestus galeam in navi perdidit:

Nunc mihi opportuna hic esset, salva si foret.

Licet saltem istas mihi appellare. DÆ. non licet.

Ehem! optume edepol, eccum, clavator advenit! 25

LA. Illud quidem, edepol, tinnimentum est auribus.

DÆ. Age, accipe illanc alteram clavam, Sparax:

Age, alter istinc, alter hinc assistite.

Assistite ambo: sic! audite nunc jam:

Si hercle illic illas hodie digito tetigerit 30

rum. Sed interea si illis manum admoveris, dabis magnas pœnas. LA. Quantas vero? DÆ. Quantæ satis erunt lenoni. LA. Ego nihili pendo istas tuas comminationes. Profecto in illas invadam duas, te reluctantem. DÆ. Vel attinge illas. LA. Attingam enimvero. DÆ. Attinge! At intelligisne, qua ratione? Ijam, Turbalio, affer duas clavas celeriter. LA. Clavas? DÆ. Sed graves: accelera velociter. Ego curubo, ut excipiaris recte, sicut mereris. LA. Heu! infelix amisi cassidem in navi: mihi esset nunc hic comoda, si foret salva. Saltem mihi licitum est vocare in jus istas puellas. DÆ. Non sinam. Ehem! ecce opportune clavarum faber accedit. LA. Profecto ille tinnitus est aurium. DÆ. Age, Sparax; sume illam alteram clavam. Agite! astate unus ab hac parte et ulter ab illa. Astate uterque. Sic! auscultate nunc: si hic illas contigerit hodierna die contra

//////////

12 Pll. dimiserio; et sic Bipont.—13 S. Lips. minitares.—15 C. quam magnum lenoni sat est.—16 Minus Schneider. nunc facio B. 1. S. Lips.—17 S. Lips. B. 1. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. eas te. Mox, jam deest in Ven. 1518. jam jam habet Lamb. amabus Carpentar.—18 Pll. S. Lips. Ven. 1. tange sat scin; Ven. 1518. tanges? at scin.—19 Cam. Lamb. atque curriculo. Mox, affer huc domo edd. vett. at fer C. affer huc, omisso domo, Cam. Lamb. huc domo desunt in S. Lips. B. 1. Pll. Ven. 1. Ven. 1518.—20 Cam. et Lamb. delent rō sed.—22 Ehu S. Lips. Heu Ven. 1. Heu, heu Ven. 1518.—23 Nunc nū Schneider. contra omnes codd. si fortet Pll.—25 Hem S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. clavatorem S. Lips.—27 Pro illanc, S. Lips. habent illi; Ven. 1. illam; Pll. et

NOTÆ

25 Clavator] Qui clavam gestat. Quia cum caput ea tunditur, aures
26 Tinnimentum] Clavam intelligit. tinnitus audiunt.

Invitas, ni istunc istis invitassitis
 Usque adeo, donec, qua domum abeat, nesciat,
 Peristis ambo : si appellabit quempiam,
 Vos respondetote istinc istarum vicem :
 Sin ipse abire hinc volet, quantum potest, 35
 Extemplo amplectitote crura fustibus.

LA. Etiam me abire hinc non sinent ? DÆ. dixi satis.
 Et ille ubi servos cum hero huc advenerit,
 Qui herum arcessivit, itote extemplo domum.
 Curate hæc sultis magna diligentia. 40

LA. Heu, hercle, næ istic fana mutantur cito !
 Jam hoc Herculi est, Veneris fanum quod fuit,
 Ita duo destituit signa hic cum clavis senex.
 Non, hercle, quo hinc nunc gentium aufugiam scio,

voluntatem vel digito, occidistis ambo, nisi exceperitis sic istis clavis istum. ut ignoret qua repetat suas aedes. Si vocaverit aliquem, vos reponite istinc vice isturum puellarum : si ipse tentet proficisci, statim succingite, quantum in vobis erit, ejus crura fustibus. LA. Non patientur quoque me proficisci ex hoc fano ? DÆ. Feci satis verborum. Et quando ille servus, qui iuit vocatum herum, sese contulerit huc cum hero, revertimini e vestigio in aedes. Curam agite harum rerum, si libet, sedulo. LA. Heu ! profecto templa subito mutantur. Hoc templum, quod Veneris erat, est jam Herculis ; idcirco senex collocavit has duas imagines tenentes clavas. Ego ignoro in quem locum me conferam, adeo terra et mare debacchantur nunc in

Ven. 1518. *illinc*.—28 Lamb. *assiste*.—31 Pll. *nei*. S. Lips. *nisi sic tunc* ; Ven. 1. *nisi tunc* ; Carpentar. *nisi hunc* ; B. 1. *nisi sic tunc invitas sitis* ; Meurs. *ni istunc istis exoculassitis* ; *rd istis deest* in S. Lips. Ven. 1. *illum vos Ven. 1518. invitas istis S. Lips. exoculassitis Ven. 1. Ven. 1518.*—32 Pll. *qua d. habcat*.—33 Ven. 1518. Carpentar. et Lamb. *quampiam*.—34 Ven. 1518. *rice*.—35 *Sin ipse hinc abire Schneider. abire hinc C. 2. S. Lips. abire hinc B. 1. Sinedpse abire hinc C. Si vero hic ipse abire hinc Cam. Lips. pote 'st Lamb.*—36 Acidal. *amplectitote*.—37 S. Lips. *non desinet* ; Ven. 1. *non desinent*.—38 *Et ubi ille S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. hero suo Ven. 1518. ubi huc Schneider.*—40 C. h. *stultis Pll. C. h. salutis Ven. 1518.*—41 Eheu Lips. Cam. Lamb. Ehu S. *ne istic Pll. S. Ven. 1. Ven. 1518. mittantur Ven. 1.*—42 *Hoc Herculist jam Schneider. Hoc Hercules est jam Ven. 1518. Jam hoc Herculist modo Acidal. ex codd. Hercules est etiam Ven. 1. Carpentar. Cam. Lamb. et Bipont. phnum*

NOTÆ

31 *Invitassitis*] Metaphora ab iis ducta, qui largioribus poculis invitati, qua domum eant nesciunt. De lenone fustibus implendo loquitur. Vel ludit in verbis *invitus e invitassitis*.

42 *Herculi*] Hoc eo dicit leno, quod Dæmones duos servos cum cla-

vis jusserat atare, ac si essent duæ statuæ clavas sicut Hercules gerentes. Silius, 'Clavigeri venerantur numinis aras,' id est, Herculis.

43 *Destituit*] Id est, statuit, defigit. Cicero, 'Destituit omnes servos ad mensam ante se.' Livius, 'Duo armati in medio destituuntur.'

Ita nunc mihi utrumque sævit et terra et mare. 45
 Palæstra! Lo. quid vis? LA. apage! controversia est.
 Hæc equidem Palæstra, quæ respondit, non mea est.
 Heus, Ampelisca! Lo. cavesis infortunio.
 LA. Ut potest, ignavi homines satis recte monent.
 Sed vobis dico, heus vos! num molestia est, 50
 Me adire ad illas propius? Lo. nihil nobis quidem.
 LA. Numquid molestum mihi erit? Lo. nihil, si caveris.
 LA. Quid est, quod caveam? Lo. hem, a crasso infortunio.
 LA. Quæso, hercle, abire ut liceat. Lo. abeas, si velis.
 LA. Bene hercle factum! habeo vobis gratiam. 55
 Non: accedam potius. Lo. illic astato illico.
 LA. Edepol proveni nequiter multis modis.
 Certum 'st hasce hodie usque obsidione vincere.

me? Palæstra! Lo. Quid rogas? LA. Apage! est certamen inter te et me. Profecto illa quæ mihi reposuit, non est mea Palæstra. Heus, Ampelisca! Lo. Vide, si libet, ne in te irruat malum. LA. Inbelles homines admonent prudenter, quantum in se est. At vobis dico, heus vos! vobisne est molestum me accedere propius ad illas? Lo. Non nobis quidem erit molestum. LA. Mihine erit acerbum? Lo. Non erit si tibi cautum esse volueris. LA. A quo mihi cautum esse velim? Lo. Hem, a gravi infortunio. LA. Obsecro, ut concedatur hinc proficisci. Lo. Proficiscere, si libet. LA. Profecto, est recte factum! devinxistis me beneficio. Non proficiscar; adibo potius ad eas propius. Lo. Consiste tu illic statim. LA. Profecto res processerunt infeliciter multis rationibus. Deliberatum est hasce expugnare hodie.

//////////

veneris Ven. 1518.—43 S. hic signa.—45 Ita mihi nunc S. Lips. Ven. 1. nunc deest in Ven. 1518.—46 Acidal. apage controversias.—47 Hæc quidem Schneider.—49 Lamb. pote 'st.—50 Ven. 1518. vos num nan; Schneider. vobis num.—53 Ven. 1518. hehem. C. crasso; C. 2. Craeso.—54 Schneider. adire . . . adeas.—55 Bene ergo hercle S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—56 Non? accedam propius Ven. 1518. Accedam propius, omisso Non, Schneider. astate Pl. Ven. 1. astare S. Lips. Ven. 1518. tu asta Cam. Lamb.

NOTÆ

53 *Crasso infortunio*] Id est, a crasso qui re vel liberis aucti. Bene proveni et gravibus clavis impendente. venire: contrarium, nequiter provenire.
 57 *Proveni*] Provenisse dicuntur, venire.

ACTUS TERTII SCENA SEXTA.

PLEUSIDIPPUS, TRACHALIO, MULIERES, LABRAX,
LORARIU, CHARMIDES.

PL. MEAMNE ille amicam leno vi, violentia,
De ara deripere Veneris voluit? TR. admodum.
PL. Quin occidisti extemplo? TR. gladius non erat.
PL. Caperes aut fustem, aut lapidem. TR. quid ego,
quasi canem,
Hominem insectarer lapidibus nequissimum? 5
LA. Nunc pol ego perii! Pleusidippus eccum adest:
Converret jam hic me totum cum pulvisculo.
PL. Etiamne in ara tunc sedebant mulieres,
Cum ad me profectus ire? TR. ibidem nunc sedent.
PL. Quis illas nunc illic servat? TR. nescio quis senex,
Vicinus Veneris; is dedit operam optumam. 11
Is nunc cum servis servat: ego mandaveram.
PL. Duc me ad lenonem recta: ubi illic est homo?
LA. Salve. PL. nihil salutem moror: opta ocyus,
Rapi te obtorto collo mavis, an trahi? 15

PL. Ille leno aggressusne est avellere meam amicam, vi atque impetu in eas factu, de ara Veneris? TR. Maxime. PL. Quin interfecisti e vestigio? TR. Non habebam ensem. PL. Dehebas arripere, aut baculum, aut saxum. TR. Quid? Ego insequerer hominem scelestissimum saxis, quasi canem? LA. Nunc profecto ego interii! Adest Pleusidippus: hic me deterget jam funditus cum pulvere vel minimo. PL. Mulieres sedebantne tum ad aram, quando discessisti e templo ut venires ad me? TR. Sedent ibidem etiamnum. PL. Quis eas custodit nunc in illo loco? TR. Nescio quis senex, finitimus templo Veneris. Ille opitulatus est maxime. Ille tuetur nunc cum servis: ego eas illi commendavi. PL. Duc me recta ad lenonem. Ubi est ille homo? LA. Salvus sis. PL. Non curo tuam salutem. Elige velociter; utrum libet raptari obtorto collo, an trahi? Elige utrum placuerit, dum

1 Meramne S. Meamne est Ven. 1518. violenta S. Lips. Ven. 1. ac violentia Ven. 1518.—2 Veneris deest in S. a m. pr.—3 Ven. 1. Ven. 1518. occidistis.—4 B. 1. Lips. quasi non amem; S. quas non amem; Ven. 1. canem amens.—5 Hominum S. Lips. insperarer Pl.—7 Carpentar. Cam. Lamb. jam hoc.—8 Pl. in ara nunc. S. sedebat, cum p sub e.—9 Carpentar. ires; et sic Douz.—11 Veneris deest in S.—12 Lips. servus.—14 S. Lips. Pl. salutem nihil. Ven. 1518. moror tuam.—15 Rapite Ven. 1. Rapite hunc Ven. 1518. navis S. Lips.

NOTÆ

9 Profectus ire] Id est, cum profectus es, ut ad me venires. 11 Vicinus Veneris] Id est, templi Veneris.

Utrum vis opta, dum licet. LA. neutrum volo.

PL. Abi sane ad littus curriculo, Trachalio :

Jube illos in urbem ire obviam ad portum mihi,

Quos mecum duxi, hunc qui ad carnificem traderent.

Post huc redito ; atque agitato hic custodiam :

20

Ego hunc scelestum in jus rapiam exulem.

Age, ambula in jus. LA. quid ego deliqui ? PL. rogas ?

Quin arrhabonem a me accepisti ob mulierem, et

Eam hinc abduxisti. LA. non avexi. PL. cur negas ?

LA. Quia pol provexi ; avehere non quivi miser.

25

Equidem tibi me dixeram præsto fore

Apud Veneris fanum : quid muto ? sumne ibi ?

PL. In jure causam dicito : hic verbum sat est :

Sequere. LA. obsecro te, subveni, mi Charmides :

Rapior obtorto collo. CH. quis me nominat ?

30

LA. Viden' me, ut rapior ? CH. Video, atque inspecto

lubens.

LA. Non subvenire mihi audes ? CH. quis homo te rapit ?

potes. LA. Neutrum placet. PL. Trachalio, perge, curte ad littus: impera illos occurrere mihi ad portum urbi proximum, qui venerunt mecum, ut hunc raperent ad tortorem: postea revertere huc, atque esto hic in præsiidiis: ego traham ad judicem hunc nefarium extorrem. Age, perge ad prætorem. LA. Quid ego commisi? PL. Petis? nonne dedi tibi arrhabonem pro muliere, et eam abstulisti hinc? LA. Non abstuli. PL. Quare id inficias? LA. Quia protuli; infelix, non potui auferre. Equidem pollicitus eram me affuturum apud delubrum Veneris: nonne sto promissis? versorne in hoc templo? PL. Perorabis causam apud judicem: est satis verborum: sequere. LA. Obtestor te, mi Charmides! fer opem; trahor obtorto collo. CH. Quis me nominat? LA. Cernisne quemadmodum ego trahor? CH. Cerno, atque conspicio ultro. LA. Non vis mihi ferre opem? CH. Quis homo te

//////////

majus Ven. 1.—17 Abi sane Ven. 1.—18 Schneider. ad portam.—19 S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. qui hunc. Ven. 1518. traherent.—21 Schneider. rapiam jam in jus.—23 Quine Donz. Qui S. Lips. Ven. 1.—24 Jam hinc Pll. Jam hic S. Lips. Eam hinc avexti Bipont. adduxisti S. Lips. non advexi S. Lips. negas leno al.—26 Equidem tibi hodie dixeram Bentl. ad Terent. Andr. i. 1. 13.—27 B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. quid multa; Schneider. numquid muto.—29 S. Lips. Pll. mei pro mi.—30 C. opto collo.—33 S. Ven. 1.

NOTE

20 *Agitato custodiam*] 'Agitare vigiliis,' 'agitare excubias,' idem.

21 *In jus*] Id est, ad locum judiciorum, sive ad sellam prætoris.

23 *Ob mulierem*] Id est, pro muli-

ere.

27 *Quid muto*] Id est, Quid contra promissum facio? nonne sum in templo?

LA. Adolescens Pleusidippus. CH. ut nactu's, habe
 Bono animo : melius est te in nervom correpere.
 Tibi obtigit, quod plurimi exoptant sibi. 35
 LA. Quid id est? CH. ut id, quod quærant, inveniant sibi.
 LA. Sequere, obsecro, me. CH. pariter, suades, qualis es.
 Tu in nervom rapere ; eo me obsecras, ut te sequar.
 Etiam retentas? LA. perii! PL. verum sit velim!
 Tu, mea Palæstra et Ampelisca, ibidem illico 40
 Manete, dum huc ego redeo. LO. equidem suadeo,
 Ut ad nos abeant potius, dum recipis. PL. placet:
 Bene facitis. LA. fures mihi estis. LO. quid, fures?
 PL. rape.
 LA. Oro, obsecro, Palæstra. PL. sequere, carnufex.
 LA. Hospes! CH. non sum hospes : repudio hospitium
 tuum. 45
 LA. Siccine me spernis? CH. sic ago : semel bibo.
 LA. Di te infelicent. CH. isti capiti dicito.

trahit? LA. Adolescens Pleusidippus. CH. Perfer animo æquo malum quod tibi accidit. Præstat te mitti in vincula. Ceterum id quod plurimi expetunt tibi evenit. LA. Quid est? CH. Ut reperiant id quod quærunt. LA. Quæso, sequere me! CH. Das consilium dignum te: tu in vincula traheris, et me obtestaris ut te comiter. Etiam apprehendis? LA. Interii. PL. Utinam sit verum! Tu, mea Palæstra, et Ampelisca, manete ibidem illic usque eo dum ego revertar huc. LO. Profecto si mihi credant, pergant potius in nostras ades, donec cas recuperes. PL. Placet: facitis recte. LA. Estis prædones meorum fortunarum. LO. Quid dicis, fures? PL. Trahe. LA. Rogo, obtestor, Palæstra. PL. Sequere, carnufex. LA. Hospes! CH. Non sum hospes: recuso tuum hospitium. LA. Itane vero me contemnis? CH. Sic ago: nolo potare demum aquam marinam. LA. Dii te per-

nactus; Ven. 1518. nactus es abi.—34 Bonum animum B. 1. S. Lips. melius 'st Lamb. nervum S. Lips. Ven. 1. corripere S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—37 C. obsecro; pronomen me deest in C. 2. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. qualis es tu Ven. 1. suades tu qualis es Ven. 1518.—38 Tu deest in Ven. 1. Ven. 1518. nervum S. Ven. 1.—39 Etiam me tentas Pist. sic velim S. Lips.—41 S. Lips. Ven. 1. ego huc.—43 Schneider. mi estis. Alterum fures omittit Ven. 1518.—44 Oru obsecro Gulielm. Pro carnufex, Ven. 1. habet carnufex; S. Lips. carmides.—46 Lips. sic mel bibo; Carpentar. semel bibi.—47 Sambuci codex,

NOTÆ

33 <i>Ut nactu's]</i> Ut tibi accidit.	malus male consulis.
36 <i>Inveniant sibi]</i> Id est, te damnum et malum inveniat. Horatius, 'Raro antecedentem scelestum Descendit pede pæna claudo.'	46 <i>Semel bibo]</i> Quasi dicat Charmides Labraci: Semel periclitatus sum tecum; non periclitabor iterum. Tempestatis recordatur.
37 <i>Pariter, suades, qualis es]</i> Id est,	47 <i>Te infelicent]</i> Id est, te infeli-

Credo alium in aliam belluam hominem vortier ;
 Illic in columbum, credo, leno vortitur :
 Nam in columbari collum haud multo post erit. 50
 In nervom ille hodie nidamenta congeret.
 Verumtamen ibo, ei advocatus ut siem,
 Si qui mea opera citius addici potest.

dant. CH. Imprecare id capiti tuo. Arbitror alios homines mutari in aliam belluam. Credo illum lenonem mutari in columban: nam ejus collum erit mox in vinculo columbario: ille conferet hodie res idoneas nido struendo in carcerem. Attamen pergam, ut ei patrociner, ut addicatur Pleusidippo velocius mea ope.

Ven. 1. Ven. 1518. Lamb. 1577. *infelicitent.*—50 Ven. 1. *incolumbari.* Mox, Priscian. *multum.*—51 *In nervo mille* B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. —52 Schneider. *eii pro ei.* B. 1. *ut si est.*—53 *Siquidem* Ven. 1518. *ad duci C.*

NOTÆ

cem reddant.

50 *In columbari]* Columbar est genus vinculi, quo inseritur collum reorum, quasi dicas collarium.

51 *In nervom]* ‘Nervus,’ quodvis genus vinculi.

Nidamenta] Pergit ludere in verbo columbar, quasi non vinculum, sed peristerostrophium significet: ludit

autem in hoc verbo poëta; nam quia columbar est, et vinculi genus ad continendos reos, et foraminis, in quo ponit columba nidum, dicit Labracem lenonem vulturem rapacem esse mutandum in columbam, quia in columbari insertum habebit collum.

 ACTUS QUARTI SCENA PRIMA.

DÆMONES.

BENE factum, et volupe est, hodie me his mulierculis
 Tetulisse auxilium: jam clientas repperi;
 Atque ambas forma scitula atque ætatula.

DÆ. Actum recte, et est jucundum, me fuisse auxilio his mulieribus. Habeo jam clientas, atque duas egregias pulchritudine atque ætate. Sed molesta conjux me ob-

1 Pll. S. Lips. Ven. 1. *me hodie;* Ven. 1518. *mihî hodie;* τὸ me deest in B. 1.—2 *Retulisse* S. Lips. *Retulixe* S. a m. pr.—3 C. 2. *forma sortula;*

NOTÆ

1 *Mulierculis]* ‘Mulierculæ’ alibi nonnunquam per contentum; quasi dicas mulieres sortis infimæ. Hic laudi tribuitur; quasi dicas mulieres

juvenes, seu virgines adolescentes.

3 *Forma scitula]* Scitula, a ‘scita;’ sed dimiuntivo utitur ad blandiendū.

Sed uxor scelestā me omnibus servat modis,
 Ne qui significem quidpiam mulierculis. 5
 Sed Gripus servos noster, quid rerum gerat
 Miror, de nocte qui abiit piscatum ad mare.
 Pol magis sapisset, si dormivisset domi.
 Nam nunc et operam ludos facit, et retia;
 Ut tempestas est nunc, atque ut noctu fuit : 10
 In digitis hodie percoquam quod ceperit;
 Ita fluctuare video vehementer mare.
 Sed ad prandium uxor me vocat; redeo domum;
 Jam meas opplebit aures sua vaniloquentia.

servat omnibus rationibus, ne dem aliquod indicium amoris mulierculis. At scire velim, quid agat Gripus, noster servus, qui ivit piscatum hac nocte ad mare. Fecisset melius, si somno indulvisset domi. Nam perdit nunc et operam et retia; adeo magna tempestas est nunc, et fuit nocte. Coquam hodie in digitis quod piscatus fuerit; adeo mare agitur vehementer. Sed uxor me monet ire ad prandium; revertor in aedes; ejus loquacitas vana obtundet meas aures.

Ven. 1. forma *soitula*.—5 *Nequid* B. 1. *Ne quid* Pl. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—6 *Grippus servus* S. Lips. Ven. 1.—7 Ven. 1. Ven. 1518. *denocte*.—8 Codd. Lambini, Ven. 1. Mediol. Ven. 1518. et Priscian. p. 477. ed. Krehl. *sapisset*; Priscian. p. 328. *sapivisset*. Mox, *dormisset* Priscian. pp. 328. 477.—9 *Jam* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. et *ludos dat* S. Lips. *ludos dat* Pl. l. *danit* Both. et *retiam* Ven. 1. et Priscian. p. 328. ed. Krehl.—11 *Indigitis* S. *percoquam* S. Lips. *per coquam* Ven. 1. *cepit* B. 1.—14 Grut. *oppilabit*; Pl. *opplebit*. Mox, *loquentia* Schneider.

NOTE

5 *Ne qui*] Id est, ne aliquo modo.

8 *Sapisset*] Pro 'sapivisset.'

11 *In digitis*] Hyperbolica parcemia: tam parum piscium capiet Gripus, quam in digitis sen in crate torreri possit.

14 *Opplebit*] Alii, *oppilabit*. Lucretius, 'Congestus arenæ oppilat os-

tia,' id est, ostia fluviorum implet et occludit. 'Oppilatio' aurium dicitur obstructio. Cicero: 'Nisi se ille sub scalas tabernæ librariæ conjecisset, hisque oppilatis impetum tuum compressisset.' 'Oppilare' est, quasi pila injecta obstruere.

ACTUS QUARTI SCENA SECUNDA.

GRIPUS.

NEPTUNO has ago meo patrono gratias,

GR. *Ego ago gratias Neptuno meo Deo tutelari, qui habitat in locis salis, que Delph. et Var. Clas.* Plaut. 5 B

Qui salsis locis incolit pisculentis,
 Cum me ex suis pulchre ornatum expeditiv
 Templis reducem, plurima præda onustum,
 Salute horiæ, quæ in mari fluctuoso 5
 Piscatu novo me uberi compotivit.
 Miroque modo atque incredibili hic piscatus mihi
 Lepide evenit: neque piscium ullam unciam hodie
 Pondo cepi, nisi hoc, quod fero hic in rete.
 Nam ut de nocte multa impigreque exsurrexi, 10
 Lucrum præposui sopori et quieti:
 Tempestate sæva experiri expetivi,
 Paupertatem heri qui et meam sententiam
 Tolerarem, opera haud fui parcus mea. Nimis homo
 Nihili est, qui piger est; nimisque id genus odi ego male. 15
 Vigilare decet hominem, qui volt sua temporis conficere
 officia:

abundant piscibus, quia me dimisit ex suis templis egregie instructum, et me reduxit huc oneratum maximo questu, salva navi piscatoria, quæ me cumulavit hac piscatione nova et felici in mari infesto fluctibus. Hæc piscatio jucunda mihi contigit, et ratione mira atque præter expectationem: neque cepi hodie ullos pisces, præter id quod gero in hoc rete. Quando enim surrexi diligenter de media nocte, prætulit quæstum somno et quieti: exoptavi ut mihi contingeret quo levarem paupertatem heri, et meam servitutem. Non peperci meo labori. Qui est negligens, est nihili faciendus: et ego aversor ejusmodi homines. Oportet hominem esse vigilem, qui

1 Ven. 1. *has ego*. Schneider. *gratias meo patrono*; al. *grates*.—2 Lips. *pisculentis*.—3 *Cum me ex suis locis* B. 1. Pl. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *ornatum pulchre* Ven. 1518.—4 Pl. S. Lips. *honestum*; C. a m. sec. *honustum*.—5 *Salute horia* B. 1. . *Sedate horreia* S. a m. sec. *horeia C. horreia* Lips. C. 2. Ven. 1. *horriæ* Ven. 1518.—7 *Miro modo* Ven. 1518. *incredibile* C. S. Lips. Ven. 1.—8 S. Lips. *ullam uno jam*; Ven. 1. *ullum una jam*; Carpentar. *libram unam jam*. Mox, *pondo hodie* Ven. 1518.—9 Ven. 1495. *huc quod*; Ven. 1518. *hoc quod nunc*; $\tau\delta$ hoc delet Schneider. Mox, *hic deest* in S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—10 Ven. 1. Ven. 1518. *denocte*. Lamb. *impegre exsurrexi*; S. Lips. Pl. Ven. 1. Ven. 1518. *exurrexi*.—11 Schneider. et Bipont. *præposiri*.—12 S. Lips. *et expetivi*.—13 *Paupertatem qui heri mea sententia Tolerarem* Gulielm. *qui heri etiam Bipont. servitutem* Lamb. ex conj. Camerarii, qui etiam *servitutum* scribi posse putabat.—14 S. Lips. *parcus mei*.—15 *Nihilst* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *quis Pl. est piger* C.—16 Pl.

NOTÆ

- 2 *Incolit locis pisculentis*] Pro, habitat in locis pisculentis. incolumi horia. Horia autem est navicula piscatoria.
 4 *Templis*] Neptuni templa fluctus sunt. 6 *Compotivit*] Id est, compotem fecit.
 5 *Salute horiæ*] Id est, salva atque 14 *Tolerarem*] Sallustius, 'Tolerare

Non enim illum expectare oportet, dum herus se ad suum
suscitet officium.

Nam qui dormiunt libenter, sine lucro et cum malo qui-
escunt. [si velim, siem.]

Nam ego nunc mihi, qui impiger fui, reperi, ut piger,
Hoc ego in mari, quicquid inest, reperi: quicquid inest,
grave quidem est: aurum 20

Hic ego inesse reor: nec mihi conscius est ullus homo:
nunc hæc tibi

Occasio, Gripe, obtigit, ut liberet ex populo prætor te.

Nunc sic faciam, sic consilium est, ad herum ut veniam
docte atque astute:

Pauxillatim pollicitabor pro capite argentum, ut sim liber.

Jam ubi liber ero, igitur demum instruam agrum, ædes,
mancipia: 25

gaudet fungi suo officio tempestive. Nam non par est quiescere, usque dum herus eum excitet, ut obeat suum munus. Nam qui somno delectantur, non faciunt quaestum, et sibi accersunt infortunium. Nam ego, qui fui diligens, inveni id cujus opera possim quiescere, si libeat. Ego inveni in mari hoc, quicquid sit. Quicquid inest, est sane grave: ego arbitror inesse aurum. Neque ullus est qui sciat mecum. Hoc tibi obtigit nunc, o Gripe, ut prætor te insignem faciat inter populares. Agam sic nunc; sic decrevi, ut convenientiam herum prudenter et callide. Offeram paulatim pecuniam pro me ut munimittar. Deinde quando ero liber, concinnabo villam, ex-

//////////

S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *temperi*.—18 Ven. 1518. *libenter*. Carpentar. *quiescent*.—19 Schneider. *ut, si relin, piger sim*, contra omnes codd.—20 B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *quicquid hic inest reperi*; Grut. *quicquid inest grave quid inest*. Mox, *quidem thesaurum B. 1. S. Lips. Ven. 1518. quidem instaurum C. quid est instaurum C. 2. quidem thesaurum Ven. 1.*—21 Ven. 1. *in esse*. Ven. 1518. *reos*. Schneider. *consciis est mihi*.—22 *Occasio pigre B. 1. S. Lips. C. 2. ut liberes B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1. extemplo codd. Lambini; extemplo Pist. et Ven. 1518. prætor B. 1. Pll. S. Lips. Ven. 1.*—23 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *sicut consilium est*. Mox, *ad h. veniam d. a. astu* Schneider. omnes tamen codd. agnoscunt *tà ut et astute*.—24 *Ego illi pauxillatim Ven. 1518. liber, ac me mittat manu Ven. 1518.*—25 *Jam deest in S. ero deest in S. Lips. C. 2. Ven. 1. Ven. 1518. erigitur demum C. atque ædis C. ad*

NOTÆ

inopiam mercede manuum.' Virgilius, 'Tolerare colo vitam tenuique Minerva.'

16 *Tempori*] Tempestive.

22 *Ex populo*] Alii, *extemplo*. Admbratur hæc lætitia hominis, qui semper in summa inopia sit versatus,

et qui nunc primum habet aliquid. Ille enim sibi videtur habere non vidulum, qui ne sic quidem gravis est, ut portare non possit; sed montem quendam aureum ætariisque totius reipublicæ.

25 *Igitur demum*] Tum demum.

Navibus magnis mercaturam faciam: apud reges rex perhibebor: [tonicum:

Post animi causa mihi navem faciam, atque imitabor Strappida circumvectabor: ubi nobilitas mea erit clara, Oppidum magnum communibo: ei ego urbi Grippo indam nomen,

Monumentum meæ famæ et factis: ibique regnum magnum instituam. 30

Magnas res hic agito in mentem instruere: nunc hunc vidulum condam. [mento.

Sed hic rex cum aceto pransurus est et sale, sine bono pul-

struam domum, mancipia parabo, faciam mercaturam magnis navibus; habebor rex inter reges. Deinde condam navem animi gratia; imitabor Stratonicum; circumnavigabo per urbes: quando meum nomen erit nobilitatum, condam magnam urbem: ego eam vocabo nomine meo Gripum, ut sit monumentum meæ celebritatis et facinorum: inibi faciam fundamenta magni regni. Statuo in animo moliri res magnas. Nunc occultabo hunc peram. Sed prandium hujus regis erit acetum et sal, cum malo cibo.

//////////

ædes C. 2.—26 Navibu' Schneider. Navibus inde Ven. 1518. ad reges Schneider. faciam atque imitabor C.—28 Opida Lips. Oppidaque Schneider. ibi nobilitas al. ap. Parenm.—29 Opidum Lips. et ego S. Lips. elego Pll.—30 Ven. 1. ubique.—31 S. Lips. in mente. B. 1. S. num hunc; Schneider. vidulum nunc hunc.—32 Ven. 1518. atque sale. Mox, sine bono pulmento deest in eadem editione.

NOTÆ

27 *Navem faciam*] De navi cubiculata et lusoria loquitur, quæ thalamegus dicitur et parada. Hæc autem navis erat tecta, ut tamen liber esset venti, ad refrigerandos eos qui in ea versarentur, transitus: intus autem erat toris et culcitris strata. Hujus usus erat in Garumna frequentissimus.

Stratonicum] Stratonicus fuit quæ-

stor regis Philippi, et deinde Alexandri Magni filii, quem recte vocaverimus Crassum Græcorum propter divitias, ut Crassus fuit Stratonicus Romanorum.

32 *Sed hic rex*] Paucis contrahit apparatus cænæ servilis, cujus condimentum est universum sal et acetum.

ACTUS QUARTI SCENA TERTIA.

TRACHALIO, GRIPUS.

TR. HEUS, mane! GR. quid maneam? TR. dum hanc tibi, quam trahis, rudentem complico.

TR. Heus, tu Gripe, consiste. GR. Quare consistam? TR. Donc ego tibi com-

GR. Mitte modo. TR. at, pol, ego te adjuvabo : nam bonis quod

Bene fit, haud perit. GR. turbida tempestas heri fuit :

Nihil habeo, adolescens, piscium : ne tu mihi esse postules.

Non vides referre me uvidum rete, sine squamoso pecu ? 5

TR. Non edepol pisces expeto, quam tui sermonis sum indigens. [ego abire hinc te : mane.

GR. Enicas jam me odio, quisquis es. TR. Non sinam

GR. Cave sis malo : quid tu, malum, nam me retrahis ?

TR. audi. [loquere quid vis.

GR. Non audio. TR. at pol quin audies. GR. quin post

TR. Eho, modo est operæ pretium, quod tibi ego narrare volo. 10

GR. Eloquere, quid id est. TR. vide num quispiam consequitur prope nos. [consilii

GR. Ecquid est quod mea referat ? TR. scilicet ! sed boni

plieem hunc funem nauticum quem trahis. GR. Ne me retine. TR. Sed ego tibi opitulabor. Nam beneficium quo afficiuntur viri probi, non perditur. GR. Mare fuit hesternæ die procellis infestissimum : adolescens, nulli sunt mihi pisces ; ne arbitreris mihi esse. Non cernis me reportare retia madentia, sine ulla pecude squamata ? TR. Per ædem Pollucis non tam a te postulo pisces, quam ego tuis verbis. GR. Mihi vitam adimis odio, quisquis es. TR. Ego non patiar te discedere hinc : consiste. GR. Cave, si libet, ab incommodo. Quare me revocas, malum ? TR. Ausculta. GR. Non ausculto. TR. At per Pollucem auscultabis. GR. Quin dicis quod cupias. TR. Eho ! est res magni momenti quam tibi opto proponere. GR. Die quid sit illud. TR. Obserra an aliquis nos subsequatur. GR. Quid mea interest ? TR. Scilicet ! Sed quod bonum consilium mihi dabis ?

//////////

1 Ven. 1518. *rudentem quam trahis.* Schneider, *trahi*.—2 Schneider, *ego adjuvabo : nam bonis bene quod fit* ; Ven. 1518. *quod bene fit bonis.*—4 *Nil habeo* Cam. Lamb. *neu tu* S.—5 *Nam rides* C. *me referre* B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *proferre me* Priscian. p. 327. ed. Krehl. *rididum* Priscian. codd. *humidum* dua: edd. *viduum* Putsch. *uvidum* *retem* B. 1. et Priscian. lib. vii. Mox, pro *sine s. pecu*, S. habet *sincmque mosopte*.—6 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *piscis.* Mox, *quam* deest in Ven. 1518. *sermonis tui* eadem editio. *sum* delect B. 1. S. Lips. Ven. 1.—7 Both. delect *es.* Mox, *abire te*, omisso *hinc*, Ven. 1518.—8 Schneider. *me retractas.*—9 S. Lips. Ven. 1. *qui audies post.* GR. *quin* ; Pll. et Ven. 1518. *quan audies post.* GR. *quin.*—10 *Eho* deest in S. a m. pr. *Eo* S. a m. sec. Lips. et Ven. 1. *modo, modo* Schneider. *pretium operæ q. t. e. volo* narrare idem.—11 *Carpentar. viden* ; Pll. S. Lips. *vide nuspiam* ; Schneider. *prope hic num quispiam consequitur.* Mox, *nos* deest in Ven. 1518.—12 *Pro est*, S. habet *ea* ; Lips.

NOTÆ

1 *Rudentem*] Nonius, ‘ Rudens, 5 *Sine squamoso pecu*] Sine piscifun-
 nis nauticus ;’ utriusque generis. bus. Periphrasis. Lucretius, ‘ Squa-

Ecquid in te mihi est? GR. quid negotii est? modo dic.

TR. dicam.

Tace, si fidem modo das mihi te non fore infidum.

GR. Do fidem tibi, fidus ero, quisquis es. TR. audi:

furtum ego vidi 15

Qui faciebat: noveram dominum, id cui fiebat; post ad
Furem egomet devenio, feroque ei conditionem hoc pacto:

Ego istuc furtum scio cui factum est: nunc mihi si vis

Dare dimidium, indicium domino non faciam: is mihi nihil

Etiam respondit: quid inde æquum est dari mihi? di-
midium 20

Volo ut dicas. GR. immo hercle etiam amplius: nam nisi
dat, domino dicendum

Censeo. TR. tuo consilio faciam: nunc advorte animum;

Namque hoc attinet omne ad te. GR. quid est factum?

TR. vidulum [quid est?

Istum, cujus ille est, novi ego hominem jampridem. GR.

GR. *Quid rei est? cedo.* TR. *Eloquar; sile, si mihi spondes te fore fidum.* GR. *Tibi spondeo; ero fidus, quisquis es.* TR. *Ausculata; ego vidi hominem qui committebat furtum: dominus, in quem id committebatur, mihi erat notus. Postea ego accedo ad prædonem, et ei propono conditionem hoc modo: is, in quem commissum est hoc furtum, mihi notus est: nunc si libet mihi tribuere dimidiam partem, non indicabo furtum domino. Is nihil mihi adhuc reposuit. Quid par est mihi tribui? Opto ut dicas dimidium.* GR. *Immo per Herculem adhuc amplius etiam: nam nisi tribuat, existimo esse aperiendum domino.* TR. *Sic agam te suadente. Nunc animadvertete: namque hæc omnia spectant ad te.* GR. *Quid est actum?* TR. *Homo ad quem pertinet ille vidulus, ille mihi est notus jampridem.*

ex. Schneider, *id referrat.* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *bonis consiliis.*—13 *Eo quid B. 1. S. Ven. 1. Eo quod Lips. Eho quid Ven. 1518. nihil est Carpentar. modo dice Schneider.*—14 *Voc. modo deest in S. a m. pr. mihi mihi te idem.*—15 *Do fidem, fidus esco tibi Schneider. audin Ven. 1. Ven. 1518.*—16 *Qui faciebant Lips. noram Schneider. fiebat porro ad B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.*—18 *Ego istuc hoc Lips.*—21 *Ven. 1. i modo hercle. Voc. hercle deest in Ven. 1518. etiam omittunt Ven. 1. Carpentar. Cam. Lamb. nam si non dat S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. dicendum S. Lips.*—22 *Parei 3. hunc advorte; C. 2. num advorte; Schneider. nunc advortes.*—23 *Nam hoc omne attinet B. 1. S. Lips. omne attinet etiam C. C. 2. Ven. 1. et Ven. 1518. factum est B. 1. S. Lips. Pl. quid factumst Carpentar.*—24 *Pronomen ille omittunt B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. cujus nest C. et C. 2.*—25 *S. Lips. Pl. perit. Mox, in-*

NOTÆ

migerum pecudes, id est, pisces. dem novi hominem cujus est iste vi-
23 *Vidulum Istum]* Id est, jampridulus.

TR. Et quo pacto periit. GR. at ego quo pacto inventu'st scio, 25

Et qui invenit, hominem novi: et dominus qui nunc est, scio. Nihilo pol pluris tua hoc, quam quanti illud refert mea.

Ego illum novi, cujus nunc est; tu illum, cujus antehac fuit. Hunc homo feret a me nemo: ne tute speres potius. TR. non ferat,

Si dominus veniat? GR. dominus huic nemo, ne frustra sis, 30

Nisi ego, nemo natu'st, hunc qui cepi in venatu meo.

TR. Itane vero? GR. ecquem esse dices in mari piscem meum?

Quos cum capio, siquidem cepi, mei sunt; habeo pro meis: Nec manu asseruntur; neque illinc partem quisquam postulat.

In foro palam omnes vendo pro meis venalibus. 35

Mare quidem commune certo 'st omnibus. TR. assentio:

Qui minus hunc communem, quæso, mihi esse oportet vidulum? [pudens!

In mari inventu'st, commune est. GR. næ impudenter in-

GR. Quid est? TR. Et quo modo perditus est. GR. At ego novi quo pacto est repertus, et homo qui eum reperit mihi est notus, et quis sit nunc hujus dominus: per Pollucem hoc nihilo pluris tua, quam mea interest. Ego illum novi ad quem pertinet nunc; tu illum ad quem pertinebat antea: nullus homo hunc auferet a me. Ne speres te a me ablaturum potius quam alii. TR. Si dominus sese offerat, non auferat? GR. Nullus est dominus hujus viduli, nisi ego, ne erres; hunc comprehendere recuso. TR. Siccine autem? GR. Quem piscem contendes ad me pertinere in mari? Pisces quos comprehendere ad me pertinent: duco eos esse meos: nec manu vindicantur; neque ullus est qui ex illis partem flagitet. Vendo universos publice in foro, quasi essent mei venales. Profecto mare est commune universis. TR. Fateor: sed quare, obsecro, hic vidulus non debet mihi esse communis tecum? Est repertus in mari, est rescommunis. GR. Profecto es graviter impudens!

ventumst Pl. S. Lips. Ven. 1. inventumst Carpentar.—27 Nihil S. Lips. quanti omittit Lamb. illud C. Parei 3.—28 Ego novi illum Ven. 1518.—29 Nunc homo Ven. 1518. ne tu Lamb. 1577. speres ocjus Guil.—30 C. ne frustra ses; C. 2. ne frustrasses; S. Lips. Ven. 1. ne frustrassis; Ven. 1518. ne frustra es; Cam. Lamb. ne frustra sics.—31 Nisi ego metuo S. a m. pr.—33 Quos capio Ven. 1518.—35 Ven. 1. vende.—36 Schneider. certumst omnibus esse. Mox, at sentio Pl.—38 In m. inventumst Ven. 1. Ven.

NOTÆ

29 Potius] Redundat. Nisi ad-jicit, 'ne tu speres potius te ablatu-
das, quivis alius: quia dixit, 'hunc rum.'
vidulum a me auferet nemo,' sub-

Nam si istuc jus sit, quod memoras, piscatores perierint :
 Quippe cum extemplo in macellum pisces prolati sient, 40
 Nemo emat: suam quisque partem piscium poscat sibi :
 Dicat, in mari communi captos. TR. quid ais, impudens?
 Ausus etiam comparare vidulum cum piscibus?
 Eadem tandem res videtur? GR. in manu non est mea :
 Ubi demisi retem atque hamum, quicquid hæsit, extraho.
 Meum, quod rete atque hami nacti sunt, meum potissu-
 mum 'st. 46

TR. Immo hercle, haud est; siquidem quod vas excepisti.
 GR. Philosophe!

TR. Sed tu en unquam piscatorem vidisti, venefice,
 Vidulum piscem cepisse? aut protulisse ullum in forum?
 Non enim tu hic quidem occupabis omnis quæstus, quos
 voles. 50

Et victorem et piscatorem te esse, impure, postulas :
 Vel te mihi monstrare oportet, piscis qui sit vidulus,

*Nam si illud esset æquum quod dicis, piscatores essent perditæ. Nimirum statim-
 atque pisces proponuntur in macello, nemo mercetur: unusquisque postulare suam
 partem piscium: alleget deprehensos in mari communi. TR. Quid dicis, impudens?
 Non dubitas conferre vidulum cum piscibus? Putasne esse idem? GR. Antequam
 demersi rete et hamum, nihil est in mea potestate; quando demersi, educo quicquid
 captum est: quod retia atque hami deprehenderunt, ad me pertinet præsertim.
 TR. Immo per Herculem non est ita. Nam cepisti quoddam vas. GR. Philosophe!
 TR. Sed tu, venefice, vidistine unquam piscatorem cepisse vidulum piscem? aut
 proposuisse venalem ullum in forum? non enim tu hic quicquid collibucrit lucri ha-
 bebis: et vis esse mercator viminis et piscator, sceleste. Aut necesse est te mihi*

1518. *communist* Schneider.—39 Lips. *vis sit*; τὸ jus deest in Ven. 1518. *per-
 ierunt* Ven. 1.—40 *Quippe quam*, vel quod, codd. Prisciani. *prolati si essent*
 iidem codd.—41 Priscian. *poscant*.—42 *Dicant* Priscian. *in mare commune* B.
 1. *in mare etiam* Priscian.—44 S. Lips. *est non*.—45 *Ut dimisi* Priscian. p.
 328. Putsch. *rete* C. *quicquid exit* S. Lips. *q. hæc sit* codex Prisciani; *quit-
 quit æ sit* C.—46 *Meum* omittit Ven. 1518. *quot rete* C. *hami meum* S. Lips.
hami mei Ven. 1. Ven. 1518. *nacti* S. *nacti* Pll. *potissimum* C. et C. 2.—
 47 Pll. *haut est*. Ven. 1518. *cepisti*. Ven. 1. *philosophicæ*.—48 *Sed tue nun-
 quam* Pll. *Sed tu nunquam* S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Sed tun' unquam* Car-
 pentar. *Sed tun' inquam* Lamb.—49 Ven. 1. *pro Tulisse illum*.—51 *Et deest*
 in Ven. 1518. *victorem* Pll. S. Ven. 1. *victorem* Lips. et S. pro var. lect. *venato-*

NOTÆ

40 *Cum extemplo*] Extemplo quam,
 statim quam, et statim atque.

47 *Philosophe*] Id est, ratiocinator.
 Dictum ironice.

48 *En unquam*] Id est, unquamne.

51 *Victorem*] 'Victor' a 'vieo,' a
 quo 'vimen.' 'Victor' igitur est vi-
 minis mercator.

Vel, quod in mari non natum est, neque habet squamas,
ne feras.

GR. Quid tu, nunquam audivisti esse antehac vidulum
piscem? TR. scelus!

Nullus est. GR. immo est profecto: ego, qui sum piscator,
scio: 55

Vero rare capitur: nullus minus sæpe ad terram venit.

TR. Nil agis: dare verba speras mihi te posse, furcifer.

Quo colore est? GR. hoc colore capiuntur pauxilluli.

Sunt alii puniceo corio, magni item atque atri. TR. scio.

Tu hercle, opinor, in vidulum te piscem convortes, nisi
caves: 60

Fiet tibi puniceum corium, postea atrum denuo.

GR. Quod scelus hodie hoc inveni! TR. verba facimus:
it dies.

Vide sis, quojus arbitrato nos facere vis? GR. viduli

Arbitrato. TR. ita enim vero? stultus es. GR. salve,
Thales!

ostendere piscem qui sit vidulus, aut ne archas id, quod non est ortum in mari, neque habet squamas. GR. Quid tu, ignoraristi hactenus esse piscem nomine vidulum? TR. Scelestus, est nullus. GR. Immo est sane. Ego, qui sum piscator, novi: sed apprehenditur non sæpe. Nullus venit minus frequenter ad terram. TR. Nihil assequeris! Putas, cruciarie, te posse mihi imponere. Quo colore est? GR. Deprehenduntur non ita multi hoc colore. Alii sunt corio puniceo magni etiam et nigri. TR. Te audio. Per Herculem tu mutaberis in vidulum piscem, arbitrator, nisi caveas tibi. Tua cutis fiet punicea, deinde nigra. GR. Quod crimen reperit hodie! TR. Sermocinamur! effluit dies: statue, si libet, ejus judicio libeat nos agere? GR. Judiciu viduli. TR. Siccine vero? Es amens. GR. Sal-

//////////

rem Ven. 1518.—54 Qui tu B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. audisti Schneider.—56 Verum Schneider. raro Carpenter. at terram C.—57 Ven. 1518. verbam.—59 Sunt a. p. colore S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518.—magnitem C. atque deest in Ven. 1518.—69 Ven. 1518. te in vidulum. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. convertes.—62 Quot C. hoc deest in Lamb. 1595.—63 Ven. 1518. rem

NOTÆ

64 *Salve, Thales*] Id est, salve sapiens. Crediderim hoc loco Thaletem Milesium unum e sapientibus Græciæ positum potius quam ceteros, quia piscatores Milesii educto e mari tripode aureo consuluerunt oraculum cui darent: respondit, 'Sapientissimo totius Græciæ:' itaque ad Thaletem communi consensu de-

tulerunt. Huc alludit Gripus, quasi dicat: Tu forte expectas vidulum judicio arbitri, ut Thales habuit tripodem judicio Apollinis. Si sapientem tantum significat hoc loco Thales; id dicit ut joco refutet convicium Trachalionis, a quo stultus est appellatus.

TR. Tu istunc hodie non feres, nisi das sequestrum aut arbitrum, 65

Quojus hæc res arbitrato fiat. GR. quæso sanus es?

TR. Helleborosus sum. GR. ego cerritus; hunc non amit-
tam tamen.

TR. Verbum adde etiam unum, jam in cerebro colaphos
abstrudam tuo. [solet,

Ego jam hic te, itidem quasi penicillus novus exurgeri
Ni hunc amittis, exurgebo quicquid humoris tibi 'st. 70

GR. Tange! affligam ad terram te itidem, ut piscem soleo
polypum. [divide.

Vis pugnare? TR. quid opu'st? quin tu potius prædam

GR. Hinc tu, nisi malum, frunisci nihil potes; ne pos-
tules.

vis sis, Thales! TR. Tu non asportabis hodie huic vidulum, nisi assignes apud quem deponamus, aut eligas arbitrum cujus judicio hæc res agatur. GR. Esne compos mentis, obsecro? TR. Sum madidus helleboro. GR. Ego Cerere instinctus; tamen non patiar mihi eripi hunc vidulum. TR. Adjice vel unum verbum, ego jamjam abscondam in tuo cerebro colaphos, nisi dimittis hunc vidulum; ego exurgam jam quicquid est humoris in te, quemadmodum novus penicillus solet exurgere. GR. Attinge me: te prosternam solo, ut soleo prosternere piscem polypum. Vis decertare? TR. Quid necesse est? Quare tu non partires potius inventum? GR. Tu nequis quicquam inde adipisci, nisi infortunium; ne expectes. Ego abeo hinc.

//////////

nos. Schneider. et edd. vett. vis facere.—65 Tu is nūc B. 1. S. Lips. arbitratum S. Lips.—67 S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. at ego. Ven. 1. Ven. 1518. cerritus. Ven. 1518. mittam.—68 C. apstrudam.—69 S. Lips. Ven. 1. te hic. Pl. B. 1. S. Lips. Ven. 1. exurgere; Ven. 1518. exurgere; Lamb. solet exurgere.—70 S. Lips. Ven. 1518. exurgebo; et sic Douz. tibi sit B. 1. S. Lips.—71 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. te ad terram; C. at terram.—72 S. Lips. opus est.—73 Ven. 1. fruvisti; Carpentar. Cam. Lamb. frunisci. Mox, nisi postulas B. 1. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. nisi postules C. 2. ne potules C.—

NOTÆ

65 *Sequestrum*] Tertullianus: 'Satis idoneus patientiæ sequester Deus; si injuriam deposueris penes eum, altor est; si damnum, restitutor est; si dolorem, medicus est; si mortem, resuscitator est.'

67 *Helleborosus sum*] Sum stultus. Helleborus enim levat insaniam.

Cerritus] Cerere irata instinctus. De hoc in Amphitruo et Menæchmis.

68 *Abstrudam*] Id est, tam valide

feriam, ut ictus ad cerebrum usque penetrent.

69 *Exurgeri*] Id est, urgeri. Quemadmodum exprimitur et urgetur, seu premitur manibus spongia, ut sicetur.

71 *Polypum*] Polypus est piscis duriusculus: ut mollior fiat, et coctu facilior, sæpius affligitur humo. *Un polype.*

73 *Frunisci*] Frui.

Abeo ego hinc. TR. at ego hinc offlectam navem, ne quo
abeas: mane.

GR. Si tu proreta isti navi es, ego gubernator ero. 75

Mitte rudentem, sceleste. TR. mittam: omitte vidulum.

GR. Nunquam, hercle, hinc hodie ramenta fies fortunator.

TR. Non probare pernegando mihi potes, nisi pars datur,
Aut ad arbitrum reditur, aut sequestro ponitur.

GR. Quemne ego excepi in mari? TR. at ego inspectavi
e littore. 80

GR. Mea opera, labore, et rete, et horia. TR. num qui
minus, [cul,

Si veniat nunc dominus, quojus est, ego qui inspectavi pro-

Te hunc habere, fur sum, quam tu? GR. nihilo. TR.
mane, mastigia! [sciam.

Quo argumento socius non sum, et fur sum? fac dum ex te

GR. Nescio: neque ego istas vostras leges urbanas scio,
Nisi quia, hunc meum esse, dico. TR. et ego item esse
aio meum. 86

TR. *Sed ego hinc deducam navem, ne quo proficiscaris: mane.* GR. *Si tu ad proram sedes istius navis, ego ero navarchus. Scelerate, ne tene rudentem.* TR. *Dimittam: dimitte vidulum.* GR. *Per Herculem non evades hinc hodie ditior ramento.* TR. *Non potes mihi probare tuam causam, negando, nisi aut mihi tribuatur pars, aut deferatur ad arbitrum, aut deponatur apud sequestrum.* GR. *Deponamne ego apud sequestrum vidulum, quem cepi in mari?* TR. *Sed ego prospexi e littore.* GR. *Meis viribus, meo labore, meo rete, et mea navi.* TR. *An ego haberer aliquo pacto minus fur quam tu, si dominus, cujus est vidulus, veniret nunc, quia vidi procul te auferre hunc pradam?* GR. *Nihilo minus.* TR. *Consiste, mastigia! quo indicio non sum sodalis, et sum fur?* *Fac dum intelligam ex te.* GR. *Nescio: ego ignoro vestras illas leges urbanas, nisi quia contendo hunc vidulum esse meum.* TR. *Et ego contendo etiam esse meum.* GR. *Mane jam:*

74 *Habeo* Pl. et a m. sec. *Habes.*—75 *Schneider. ci ero*; *Erasm. κυβερνήτης ero.*—77 *S. Lips. hic hodie.*—79 *S. Lips. arbitrium. Ven. 1. reditura aut*; *S. Lips. reditura in.*—80 *Schneider. ast ego. Ven. 1518. quem inspectari.*—81 *Priscian. vii. p. 327. omittit τὸ labore. Ven. 1518. num quid.*—82 *C. domini.*—83 *Ven. 1. furtum. Pro mane, Carpentar. habet minus.*—85 *S. Lips. Ven. 1. vestras. Sic Benth. ad Terent. Andr. iv. 1. 39.*—86 *Schneider. iti-*

NOTE

74 *Offlectam*] In contrariam partem pim sedet.
flectam.

75 *Proreta*] Id est, qui sedet ad Ramenta] Ramentum, ramenta,
proram. scobs, rasura, rasamen, serrago: hoc
a 'serra.'

Gubernator] *Gubernator* opponitur 79 *Reditur*] Impersonale, id est,
proreta; hic ad proram, ille ad pup- reditus fit.

GR. Mane jam : reperi rem, quo pacto nec fur, nec socius
sies. [tuam viam:

TR. Quo pacto? GR. sine me hinc abire: tu abi tacitus
Nec tu me quoiquam indicassis, neque ego tibi quicquam
dabo.

Tu taceto; ego mussitabo: hoc optimum atque æquissu-
mum est. 90

TR. Ecquid conditionis audes ferre? GR. jamdudum fero:
Ut abeas, rudentem amittas, mihi molestus ne sies.

TR. Mane, dum refero conditionem. GR. te obsecro,
hercle, aufer te modo.

TR. Ecquem in his locis novisti? GR. oportet vicinos
meos.

TR. Ubi tu hic habitas? GR. porro illic longe usque in
campis ultimis. 95

TR. Vin' qui in hac villa habitat, ejus arbitrato fieri?

GR. Paulisper remitte restem, dum concedo, et consulo.

TR. Fiat. GR. euge! salva res est: præda hæc perpetua
est mea. [meas.

Ad meum herum arbitrum vocat me hic intra præsepis

inveni rationem qua nec sis fur, nec socius furis. TR. Quam? GR. Per te liceat mihi demigrare hinc: tu prosequere tacitus tuum iter: neque tu me indicaveris cuiquam, neque ego tibi dabo quicquam. Sile tu; ego silebo: hoc est rectissimum, atque justissimum. TR. Nonne offeres aliquam conditionem? GR. Jampridem offero; ut absistas, laxes rudentem, ne sis mihi importunus. TR. Mane, dum offero conditionem. GR. Per Herculem te obsecro, absiste modo. TR. Quem novisti in his locis? GR. Oportet me noscere meos vicinos. TR. Ubi habitas tu? GR. Illic procul usque in campis remotis longissime. TR. Visne nostram controversiam disceptari arbitrio illius qui manet in hac villa? GR. Remitte paululum funem, donec eo vado et deliberem. TR. Esto! GR. Euge! res incolumis: hæc præda est mea universa. Me vocat ad meum herum arbitrum intra præsepis meas.

//////////

dem.—87 Ven. 1. reperirem.—88 S. a m. pr. omittit hinc.—90 S. Lips. Pll. Ven. 1. Ven. 1518. mussitabo.—91 Eho quid S. Lips. Ven. 1. Eo quid Ven. 1518.—93 Ven. 1518. omittit hercle. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. aufer modo, omisso pronomine te.—94 Carpentar. ob meos.—96 Lamb. rem ejus arbitrato fieri; Ven. 1518. fiat hoc; Cam. tu fieri.—97 Pro restem, S. et Lips. habent rudentem.—98 B. 1. est perpetua mea.—99 S. Lips. præsepis meis;

NOTÆ

99 Præsepis] Pro præsepes. Noni- tur, sed et omnia loca clausa et tuta
us: 'Non solum ubi pecora pabulan- præsepia dicta.'

Nunquam, hercle, hodie abjudicabit ab suo triobolum. 100
 Næ iste haud scit, quam conditionem tetulerit: ibo ad ar-
 bitrum. [scio,

TR. Quid igitur? GR. quanquam istuc esse jus meum certo
 Fiat istuc potius, quam nunc pugnem tecum. TR. nunc
 places.

GR. Quanquam ad ignotum arbitrum me appellis, si ad-
 hibebit fidem, 104

Etsi est ignotus, notus: si non, notus, ignotissimus est.

Per Herculem herus non eripiet hodie suo iudicio ab suo servo tres obolos. Hic nescit quam conditionem sibi imposuerit. Pergam ad arbitrum. TR. Quid igitur? GR. Quanquam non ignoro id ad me pertinere, id fiat potius, quam decertem nunc tecum. TR. Nunc mihi probaris. GR. Quanquam me ducis ad arbitrum ignotum, si mihi crediderit, tametsi est ignotus, tamen erit notus: si non crediderit, est ignotissimus, tametsi notus.

Ven. 1. *præsepis meis*; Nonius VIII. 160. *præsepas meas*.—100 Lips. *triobu- lum*.—101 S. Lips. Lamb. 1595. *retulerit*; Ven. 1518. *tulerit*; Schneider. *tetulit*.—102 S. a m. sec. *esse vis*. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *certe*.—104 C. *mea pillis*; C. 2. *meu pellis*.—105 *Etsi ignotust, notust* Schneider. *notus est* Cam. Alterum *notus* deest in Ven. 1. *ignotissimust* Schneider.

NOTÆ

100 *Abjudicabit*] Eo iudice causa non cadam.

ACTUS QUARTI SCENA QUARTA.

DÆMONES, PALÆSTRA, AMPELISCA, GRIPUS,
 TRACHALIO.

DÆ. SERIO, cædepol, quanquam volo vobis quæ voltis,
 mulieres,

Metuo, propter vos, ne uxor mea me extrudat ædibus:

Quæ me pellices adduxisse dicet ante oculos suos.

DÆ. Quamvis vobis revera exopto, quæ exoptatis ipsæ, mulieres, tamen, per ædem Pollucis, pertinesco ne mea uxor me ejiciat ex ædibus, propter vos: hæc exprobrabit me adduxisse in suum conspectum meretrices. Vos confugite potius in

1 *Cupio cædepol* B. 1. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *Grippus, cupio* S. *volo* omit-
 tunt S. Lips. C. C. 2. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *cupio*, pro *volo*, Cam. Lamb.—
 2 Schneider. *med extrudat*. Mox, *pedibus*, pro *ædibus*, Cam. Lamb.—

Vos confugite in aram potius, quam ego. MU. miseræ
periimus. 4

DÆ. Ego vos salvas sistam : ne timete : sed quid vos foras
Prosequimini ? quoniam ego assum, faciet nemo injuriam.

Ite, inquam, domum ambo nunc jam ex præsidio præsidēs.

GR. O here, salve ! DÆ. salve, Gripe : quid fit ? TR.
tuusne hic servos est ?

GR. Haud pudeť. TR. nihil ago tecum. GR. ergo abi
hinc sis. TR. quæso responde, senex.

Tuus hic servos est ? DÆ. meus est. TR. hem ! istuc
optume, quando tuus est. 10

Iterum te saluto. DÆ. et ego te : tunc es, qui haud multo
prius [quid nunc vis tibi ?

Abiisti hinc herum arcessitum ? TR. ego is sum. DÆ.

TR. Nempe hic tuus est ? DÆ. meus est. TR. istuc op-
tume, quando tuu'st.

*aram, quam ego. MU. Sumus perditæ infelices. DÆ. Ego vos præstabo incolu-
mes ; ne metuite. Sed quid me persequimini foras ? Dum ego adsum, nullus affi-
ciet injuria. Pergite, inquam, in ades ambo præsidiarii e præsidio. GR. Salvus
sis, o here. DÆ. Sis salvus, Gripe. Quid geritur ? TR. Estne hic tuus servus ?
GR. Non pudet. TR. Est nihil mihi rei tecum. GR. Igitur migra hinc, si libet.
TR. Senex, responde, obsecro ; hic estne tuus servus ? DÆ. Est meus. TR. Hem !
res bene est, quandoquidem est tuus servus. Dico iterum salutem. DÆ. Et ego
tibi. Esne tu qui non multo antea ivisti hinc ad vocandum herum ? TR. Sum ego
ipse. DÆ. Quid vis dicere nunc ? TR. Nimirum hic est tuus servus ? DÆ. Est*

//////////

3 Edd. vett. et Schneider. *adduxe. Carpentar. dicent.*—4 Ven. 1. *misere peri-
mus ; Ven. 1518. perimus misere ; S. et Lips. etiam perimus.*—5 Diss. *sed quia
vos foras.*—6 C. 2. *quò ego ; S. quò ego.*—7 Ven. 1. Ven. 1518. *amabo nunc.*
Ven. 1518. *præsidis.*—8 *O præsalve B. 1. S. Lips. O præses Ven. 1518. grippe*
S. Lips. Ven. 1. *servus est S. Lips. Ven. 1.*—9 *Hæc verba, Haud pudet. TR.*
n. e. t. GR. e. a. h. sis. TR. q. r. s. Tuus h. s. est, desunt in S. a m. pr.—
10 Schneider. *servost ; S. Lips. Ven. 1. servus est. Mox, tuust Schneider.*—
11 S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. *saluto te.*—12 *Abisti S. Lips. Ven. 1. Ven.*

NOTE

4 *Vos confugite in aram*] Id est, malo vos cogi confugere ad aram, ut a vobis vim lenonis deprecemini, quam me adversus impetum uxoris.

7 *Præsides*] A præsidio in quo fuerant collocati, dicuntur *præsides* lottarii : quasi dicas, ' præsidarii milites.' Nam cum clavis hinc inde ab utroque latere lenonis fuerant constituti, ut si leno vim pararet adversus

Palæstram et Ampeliscam, statim committerent caput. Amoto igitur lenone, et in judicium raptò per Pleusidippum, amoventur custodes duo virginum.

9 *Haud pudet*] Trachalioni Dæmonetem interroganti, numquid Gripus ejus esset servus, respondet ipse Gripus, *Haud pudet ;* id est, non est quod pudeat herum me fateri, et ag-

DÆ. Quid negoti'st? TR. vir scelestus illic est. DÆ.
quid fecit tibi

Vir scelestus? TR. homini ego isti talos suffringi volo. 15

DÆ. Quid est? qua de re litigatis nunc inter vos? TR.
eloquar.

GR. Immo ego cloquar. TR. ego, opinor, rem facesso.
GR. siquidem [ac tace.

Sis pudicus, hinc facessas. DÆ. Gripe, animum advorte,

GR. Utin' istic prius dicat? DÆ. audi, loquere tu. GR.
alienon' prius

Quam tuo dabis orationem? TR. ut nequitur comprimi!

Ita ut ocepi dicere; illum quem dudum 21

Lenonem extrusisti, hic ejus vidulum, eccillum.

GR. Non habeo. TR. negas, quod oculis video? GR. at
ne videas, velim.

Habeo, non habeo, quid tu me curas, quid rerum geram?

TR. Quomodo habeas, illud refert; jurene an injuria. 25

meus. TR. Bene est, quandoquidem est tuus. DÆ. Quid rei est? TR. Hic est vir scelestus. DÆ. Quid tibi fecit vir scelestus? TR. Ego volo elidi talos isti homini. DÆ. Quid est? de qua re decertatis nunc inter vos? TR. Edicam. GR. Immo ego edicam. TR. Ego sum, arbitror, qui accuso reum. GR. Profecto si es probus, fuge hinc. DÆ. Gripe, ausculta, et sile. GR. An ut hic loquatur prior? DÆ. Ausculta, dic tu. GR. Dabisne locum dicendi alieno, priusquam tuo? TR. Quam difficile potest coerceri! Ecce odest vidulus illius lenonis quem eiecisti jampridem, sicut exorsus eram dicere. GR. Non habeo. TR. Negas id quod cerno oculis? GR. Sed utinam non videas. Sive habeam, sive non habeam, quid curas tu, quid negotiū agam? TR. Refert curare, si quod habes, habeas jure an injuria.

1518.—13 S. Lips. tuus est.—14 S. Lips. negociist.—15 Ven. 1518. omittit ego. Carpentar. istos talos. S. Lips. substringi; Ven. 1. Both. subfringi.—16 S. Lips. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. nunc litigatis. C. 2. litigatis nunc nunc.—17 C. egopior. Douz. qui reum facesso.—18 Si pudicus C. hinc discedas B. 1. S. Lips. et nonnulli codd. Lambini.—19 Ut istic S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. alienon prius Carpentar.—20 Schneider. cu, ut. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. nequiter comprimitur; C. 2. nequiter; C. compremi.—21 Lamb. dudum e fano Veneris Lenonem, &c. 'In codd. Pil. lacuna est, quae sic a m. sec. suppletur, quomodo expressit Lambinus: illum quem tu e fano Veneris Dudum lenonem, &c.' Schneider.—22 Carpentar. extrudisti. B. 1. S. Lips. vidulum illum. Schneider. vid. ecc. habet.—24 Ven. 1. quod tu.—25 C. it refert; C. 2. S. Lips. Ven. 1. id refert; Ven. 1518. nihil id refert. S. Lips. Ven. 1. Ven. 1518. jure

NOTE

noscere suum servum.

17 Rem facesso] Litem moveo. Accusator priore loco dicere debet.

18 Sis pudicus] Si non deposuisti

pudorem et verecundiam. Non hic de pudicitia.

Hinc facessas] Id est, recede hinc.

Ludit in verbo 'facesso.'

GR. Ni istum cepi, nulla causa est, quin me condones cruci:
Si in mari reti apprehendi, qui tuum potius est, quam meum?

TR. Verba dat: hoc modo res gesta est, ut ego dico. GR.
quid tu ais? [est.

TR. Quoad primarius vir dicat; comprime hunc sis, si tuus

GR. Quid? tu idem mihi vis fieri, quod herus consuevit
tibi? 30

Si ille te comprimere solitus, hic noster nos non solet.

DÆ. Verbo illo modo ille vicit: quid nunc tu vis? dic
mihi. [vidulo,

TR. Equidem neque ego partem posco mihi istinc de istoc
Neque meum hodie esse unquam dixi: sed istic inest cis-
tellula

Hujus mulieris, quam dudum dixi fuisse liberam. 35

DÆ. Nempe tu hanc dicis, quam esse aiebas dudum po-
pularum meam?

TR. Admodum: et ea, quæ olim parva gestavit, crepundia
Istic in ista cistula insunt, quæ istic inest in vidulo.

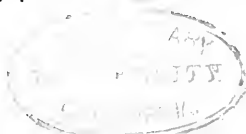
Hoc neque isti usus est, et illi miseræ suppetias feret,

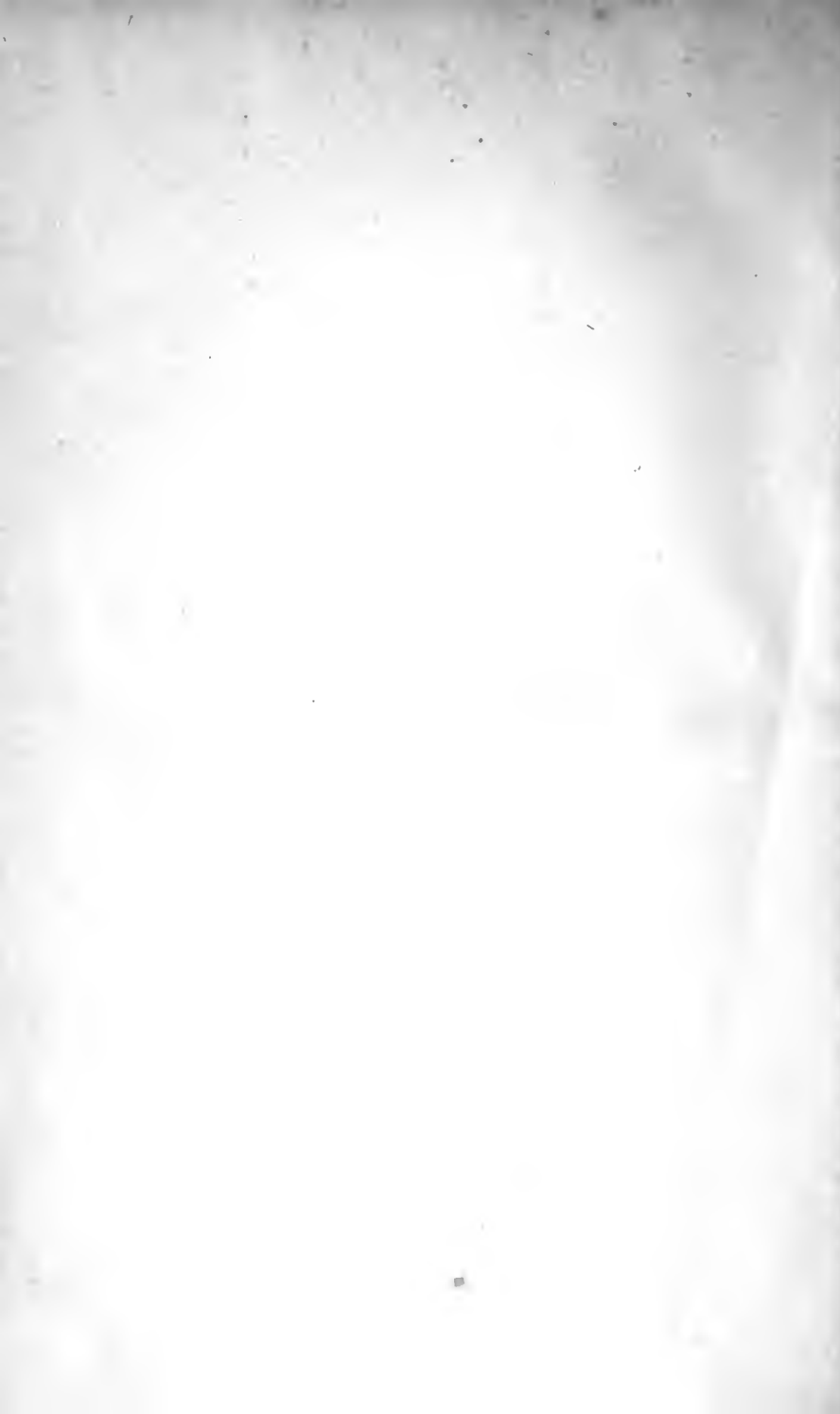
GR. *Nisi piscatus sum istum vidulum, nihil est quominus me devoveas cruci: si cepi in mari vidulum retibus, quare est potius tuus quam meus?* TR. *Fallit: id est actum sicut ego loquor.* GR. *Quid dicis tu?* TR. *Si hic ad te pertinet, comprime eum, si libet, judex jubeat.* GR. *Quid? tu cupis agi mecum sicut herus consuevit agere tecum? Si ille consuevit te comprimere, hic noster non solet nos comprimere.* DÆ. *Ille te superavit jam illo dicto. Quid cupis tu nunc? Cedo mihi.* TR. *Profecto neque ego postulo fieri particeps istius viduli, neque unquam dixi eum ad me pertinere: at est in hoc vidulo cistella hujus mulieris, quam monui jam pridem esse liberam.* DÆ. *Nimirum loqueris de hac quam affirmabas jam pridem esse meam civem?* TR. *Maxime: et illa crepundia quæ attulit quondam, quando erat infans, sunt in illa cistula, quæ est in vidulo. Hic non habet opus his; et si restituat, erit adjumento illi infelici ad quærendos*

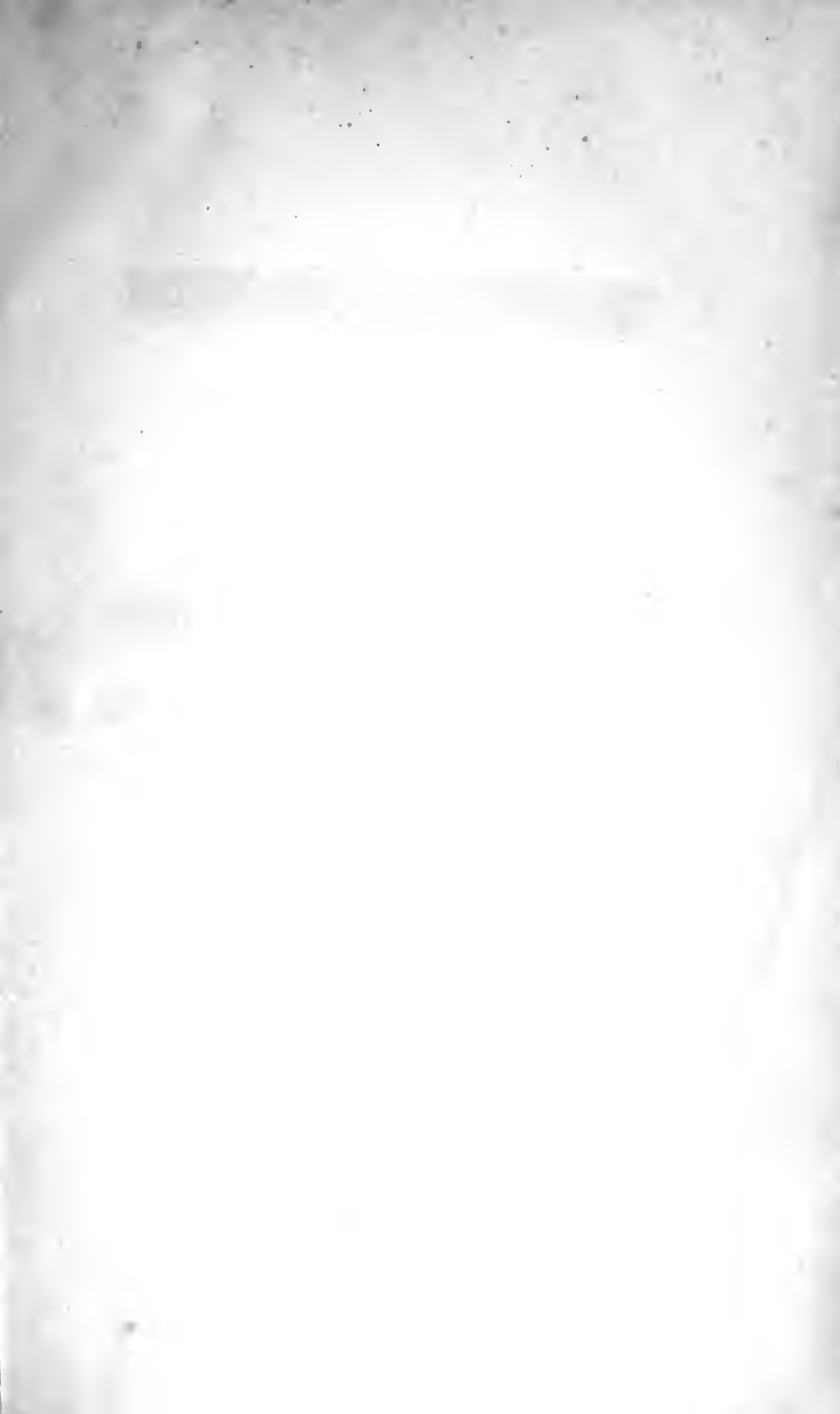
an injuria.—27 *Si in mare* S. Lips. *rete* S. Lips. *reti* prehendi C. et C. 2. *deprehendi* Lamb. 1577.—29 *Quod* S. Lips. Pll. B. 1. Ven. 1. Ven. 1518. *nunc scis* S. Lips. *num sis* Ven. 1. *tuust* Schneider.—30 Ven. 1518. *mihi idem.* —33 Pll. *ego neque.* Mox, *de isto* Schneider.—34 Lips. *hodie ipse unquam.* Mox, *istinc est* S. Lips. *isti inest* C. et C. 2. *cistula* Ven. 1518.—35 Ven. 1518. *dudum fuisse quam dixi.*—36 Pll. *esse aiebas.*—37 S. Lips. *gestabat.*—38 Pronomen *ista* deest in Ven. 1518.—39 *Pro feret,* Lamb. *habet ferret.*—

NOTÆ

29 *Primarius*] 'Primarius vir' dicitur Trachalio a Trachalione, non auctoritate, aut dignitate; qua fronte enim dixisset coram Dæmonete? sed dicendi ordine, utpote accusator.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY

Los Angeles

This book is DUE on the last date stamped below.

REC'D LD-972

A NOV 7 1988
SEP 06 1988

NOV 19 1993

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

AA 000 404 902 9

3 1158 01294 1067

SOUTHERN BRANCH
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LIBRARY

